

KOSZTER ATYA

HORDA HIADÁS

LÉPCSŐIMA

LEVELEK EGY TEOLÓGUSHOZ A FÖLDÖN
VÁNDORLÓ PAPRÓL

IRTA:
KOSZTER ATYA

BUDAPEST, 1946
K O R D A R. T. K I A D Á S A

Nihil obstat. Stephanus Kosztolányi censor dioecesanus.
Nr. 3183/1945. Imprimatur. Strigonii, die 18. Octobris 1945.
Dr. Joannes Drahos vicarius generalis.

Nyomatott: Korda R. T. nyomdájában, Budapest, VIII., Csepregy-u. 2.

Előszó

Meg kell mondanom, honnan forrásoznak ezek a levelek. Hogyan merészelek én, huszonhárom éve az egyetemi ifjúság nevelője, könyvet írni teológusok számára.

A magam kalocsai kispap-multját és a Pázmáneumban töltött teológus-éveimet nem számítva, két felületen találkoztam közelebbről a magyar szemináriumok világával.

Lelket döbrentő, de egyúttal felemelő az a bizalom, amely teológus lelkigyakorlatok megtartására hívja a névtelen világi papot, nagynevű szerzetes páterek sora után. A Pázmáneum, Veszprém, Kalocsa, a Központi Szeminárium, Szombathely hívott. Úgy hittem, hogy a befelé néző, misztikus mélységű lelkiség helyett, amely a szerzetesek lelkigyakorlatainak legfőbb ajándéka, énnekem az élettel birkózó pap világából kell felmarkolnom egy zsákra valót és azt ráöntenem a kispap-lelkekre; ezért hívtak. Megtettem. A teológusok meghallgattak és azt kérték, írjam le mindazt, amit elmondtam, hiszen ez a jövő, ez az élet, amelyből jó időnkint nagyokat lélekeniők.

Tizenkét évvel ezelőtt rendeztük meg az első papi cserkészisztiképző táborot a budai Cserkészparkban. Azóta tíz évben 16 ilyen „Quo vadis?”-táborot tartottunk, amelyen az idők folyamán minden szeminárium és minden magyarországi szerzetesrend növendékei megfordultak. Ez a 628 felszentelt pap és teológus egyhangúan vallotta, hogy nemcsak cserkészmisszióban, hanem papi lelkületében is gazdagodott a táborban töltött napok alatt. Napi elmélkedés, szentbeszéd, szentmishallgatás, szentáldozás, közös esti ima éppúgy megtalálta itt helyét, mint a szemináriumokban; de itt az erős ütemű napi munkán felül mindez komoly teljesítmény volt. Tudtommal ez mindmáig az egyetlen olyan keret, amelyben világi és szerzetes

papok, valamint az ország minden egyházmegyéjének teológusai testvéri együttesben, közös munkában egy-egy héten keresztül együtt dolgoztak és egymástól, valamint a bennük rejlő otthoni világuktól rengeteget tanultak. Én is sokat tanultam. Egyet el nem hallgathatok: komoly, mély tiszteletet tanultam a szemináriumok spirituális urai iránt, akiknek egészen elsőrendű munkája a kispapjaikból sugárzott.

Lelki gyakorlatok és cserkészisztí táborkok. Ebből a két forrásból született meg ez a könyv.

Élre azt a gondolatot írom, amellyel valamelyik lelki gyakorlatomat kezdtem. A pályaudvar csarnokában felfűtve, erőből dohogva, az indulás vágyától szinte toporzékolva állnak fiatal, ragyogó, erős mozdonyok. Odakintről befut egy hosszú vonat; kopottan, füstösen, hóval belepve érkezik a mozdony a messzeségből. Megáll a fiatalok mellett és mesélni kezd. A végtelenbe futó sínpárokról, amelyekre ráfeküdve, minden kerékkel belékapaszkodva, olyan szép rohanni, sietni előre! Váltókról, állomásokról, akadályokról, szenvedésekről, diadalokról, gyönyörű teljesítményekről: a nagy életről. Amit mond, abban nincsen mélység, nincsen poézis, ritmus sincsen, sem szépség. De fanatizmus van benne és erő, és benne lüktet az élet. Ime, ezt akarja adni a könyvem. Egy darabot abból a világból, amely odakint vár a csend házának lakóira. Egy darabot a papból, ki belőletek lesz.

A levelekben több szó esik majd a papról, mint a teológusról. Én a kispap-életet báb-állapotnak látom: átmeneti fejlődési stádiumnak, amelyben minden kis porcika értelmét az a pap adja meg, aki a kispapban eljövendő. A báb a lepkéről álmodik; a teológus a papról.

A mi Főpapunknak, Krisztusnak segítségét kérem, és odahajolok a papír fölé.

De-us, in ad-iu-to-ri-um me-um in-ten-de...

Budapesten, 1944. Szent Imre herceg ünnepén.

•

A dátum mindent elárul.

A budapesti egyik súlyos bombázás alkalmával megszűnt a villany és a gázszolgáltatás és megálltak a Szent István Tár-

sulat szedőgépei. És karácsonyra nem jelenhetett meg a teológus-könyv.

Aztán súlyos történelmi hónapok jöttek.

Amint előbujtunk a pincéből, leültem az írógép mellé és megírtam elveszett ifjúsági regényemet, az „Iluskát”. Utána elkértem a nyomdától a „Lépcsőima” kéziratát, hogy a változott időkhöz hozzáillesszem a fejezeteket. Átvettem, olvastam és — nem kellett rajta semmit változtatnom. Csak itt-ott az igéket kellett futurumból áttennem perfectumba.

Megtettem. És most átadom új nyomdának a könyvet. Menjen, kopogtasson be a kispapok és papok ajtaján.

Budapest, 1945. Szent Mihály arkangyal ünnepén.

Koszter atya

Lépcsőima

Introibo ad altare Dei,
Ad Deum, qui laetificat iuventutem meam.

Iudica me, Deus,
— et discerne causam meam de gente non sancta,
— ab homine iniquo et doloso erue me.

Quia tu es, Deus, fortitudo mea,
— quare me repulisti?
— et quare tristis incedo
— dum affligit me inimicus...

Emitte lucem tuam,
— et viritatem tuam
— ipsa me deduxerunt et adduxerunt
— in montem sanctum tuum
— et in tabernacula tua.

Et introibo ad altare Dei, ad Deum qui laetificat iuventutem meam.

Confitebor tibi in cithara Deus, Deus, meus,
— quare tristis es, anima mea, et quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, salutare vultus mei, et Deus meus.

Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto,

Sicut erat in principio, et nunc, et semper, et in saecula saeculorum. Amen.

Bemegyek az Isten oltárához,
Az Istenhez, ki megvidámítja ifjúságomat.

Ítélj meg engem, Isten,
— és határozd el ügyemet az istentelen nemzetség ellen,
— a gonosz és álnok embertől ments meg engem.

Mert te vagy, ó Isten, az én erősségem,
— miért vetettél meg engem?
— és miért járok szomorkodva,
— midőn engem az ellenség sanyargat...

Bocsásd ki világosságodat,
— és igazságodat,
— azok elvezetnek engem és elvisznek
— a te szent hegyedre
— és hajlékodbá.

És bemegyek az Isten oltárához, az Istenhez, ki megvidámítja ifjúságomat.

Hálát adok neked a citerán, Isten, én Istenem!

— miért vagy szomorú, én lelkem, és miért háborítasz engem?

Bizzál az Istenben, mert még hálát fogok neki adni, ó orcám üdvözítője és az én Istenem.

Dicsőség az Atyának és Fiúnak és Szentlélekistennek,

Miképpen kezdetben vala, most és mindörökké. Amen.

1. A pap a szentmiséhez öltözködik

Kedves Testvér!

A szentmise bemutatására készülő papnak kettős lépcsősoron kell az oltár magaslatára felemelkednie: először liturgikus ruhákba öltözködik, hogy levesse magáról a hétköznapi, földön járó embert; azután a lépcsőimában alázkodik meg Isten előtt, s lelkileg megtisztulva úgy léphet föl az oltárra. Introibo ad altare Dei . . .

A papi életnek lépcsőimája a szemináriumban töltött kispap-évek. Mielőtt a csend házának küszöbét átlépné, lélekben el kell szakadnia régi-önmagától és új emberbe öltözködni. Polgári ruháját reverendára váltja, mert vasalt nadrágban, divatos nyakkendővel hogy is léphetne oltárra az ember? Lélekben is egészen átöltözik, hiszen kamaszsággal, érzékiséggel, önzéssel, földönfutó igényekkel tele lélek nem alkalmas apostoli Krisztus-szolgálatra.

A civil fiú kispappá öltözködik . . .

Kézmosás. . . . „*Da, Domine, virtutem manibus meis ad abstergendam omnem maculam: ut sine pollutione mentis et corporis valeam tibi servire.*”

„Adj, Uram, erőt kezemnek minden folt letörlésére, hogy lelki és testi szenny nélkül szolgálhassak neked.”

A Boldogságos Szűzanya történetében a Szeplőtelen fogantatás titka megelőzi a Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepnapját. Természetes. Akit az Úr a Krisztus hordozására kiválasztott, ment legyen nemcsak személyes büntől, hanem az eredeti büntől is: ne legyen fölötte Sátánnak hatalma! — Nyilvános működése előestéjén Krisztus a Jordán-vízében Keresztelő Szent János kezéből a megtisztulás szimbolikus vízzel

kereszttségét veszi. Természetes. A Főpap megmossa kezét, mielőtt oltárra lép. — Az utolsó vacsora előtt sorra mossa a tanítványok lábát, úgy ülhetnek csak asztalhoz, amely hamarosan eucharisztikus oltárrá magasodik. Természetes. Az utcáról érkezett poros, fáradt ember hogy is értené meg, hogy is szolgálhatná az oltár nagy cselekményeit?

„...ha valaki újra nem születik vízből és Szentlélekből, nem mehet be Isten országába.” (Jn. 3, 5.) Hát oltárra hogy léphetne, másoknak Isten országába vezetésére hogyan válkozhatnék, ha újjá nem született?

Az orvostól, jogásztól, bölcsésztől senki meg nem kérdezi a doktorrá avatás ünnepi órájában: Ki vagy? Honnan jöttél? Mennyit érsz? Csak azt kérdezik: mennyit tudsz? Ha indexével igazolja a kollokviumokat és szigorlatokat, doktorrá avatják és nekiengedik az életnek; hiszen itt csak a tudás fontos, az ember lehet kopott is, rongyos is, züllött is...

Az Egyház nem szenteli pappá azt, aki most érkezett az utcáról, még akkor sem, ha minden vizsgát megállna. Kemény szemináriumi esztendőket ír elő, amelyek alatt átgyúrja, újjá teremti, új emberbe öltözködteti. A „szeminárium” nem egyenlő a „teológiával”; a pap tudásának megszerzése csak egy része a programnak. Össze kell törnie, lemorzsolnia magáról a hétköznapi embert, a „civilt”. Félre a kamasszal, félre a fiatalemberrel, félre az ifjúval, aki önmagáról álmodik és a szerelmet várja! Félre a férfival, aki szexuális lény és gondolatai a földön gördülnek! Induite novum hominem! Emberebb emberré kell lennie, vihart állóvá keményednie, emberfölöttivé magasodnia. Az elsőéves még civil, de már forrósodik, izzani kezd; az ötödévesben már nyoma sincs a régi embernek, aki valamikor régen a szeminárium kapuján kopogtatott! „Olyan áhítatos tud lenni, mint egy szent!” — mondták a napokban egy társukról a beszélgető kispapok. Ez kevés. Ne tudjon más lenni, mint szent!

Erős keze minden foltot letöröl; lelki és testi szenny nélkül szolgál az Úrnak.

Új embereket teremtő Isten-műhelye a szeminárium.

Humorale ... „*Impone, Domine, capiti meo galeam salutis, ad expugnandos diabolicos incursus.*”

„*Tedd, Uram, fejemre az üdvösség sisakját, hogy vissza-verhessem az ördögi támadásokat.*”

Add rám a harcos sisakját! Sátánt törő keserű haraggal, rosszat győző, diadalmas, gyönyörű fölénnyel hadd vívjam meg a te harcodat!

A szentmiséhez öltözködő pap, a szemináriumba érkező ifjú nagyon messze néz. Élete hajnalán, alig néhány nappal a születése után hadat üzent a pokol urának. Maga-tudatlan csecsemő, nem ő maga mondta ugyan, de helyette a kereszt-apja tett nagy ígéretet életre-halálra; s ezt az ígéretet ő fogja teljesíteni mindhalálig.

— Ellene mondasz-e az ördögnek?

— Ellene mondok!

— És minden cselekedeteinek?

— Ellene mondok!

— És minden pompáinak?

— Ellene mondok!

A keresztségi fogadalomban kapaszkodik meg minden lelki harc gyökere; innen nő ki a megváltott embernek, a homo christianusnak minden erőfeszítése a magasabbrendű érdekében. Egész életén át ellene mond az ördögnek és míg önmagában kovácsolja a szentet, tulajdonképpen szüntelen harcban áll Krisztusért. Csoda-e, ha a pap a szentmiséhez öltözködve harci sisakért kiált? Nem magától értetődő-e, hogy az üdvösség sisakját csatolja fejére a kispap, amikor bezáródik mögötte a szeminárium kapuja? Papi életének harci jelszava: Szembe a Sátánnal, az ős ellenséggel!

A galea salutis nemcsak a harcok katonáját jelenti. Magaslatot jelent, magasabbrendű emberség lépcsőfokait. Kísértés fölött, bűn fölött, a nagy ormokon jár az ember; a megszentelő kegyelem állapota az ő természetes életformája. A kegyelmi élet ormain megy végbe az ember újjáteremtése. Isten reverendás, üdvösség-sisakos harcosával ne legyen a Sátánnak soha többé bűn-közössége!

Alba ... „*Dealba me, Domine, et munda cor meum, ut in sanguine Agni dealbatus, gaudiis perfruar sempiternis.*”

*„Tégy engem fehérre, Uram, és tisztítsd meg szívemet,
hogy a Bárány vérében fehérre válva, részese legyek az
örökkévaló örömeknek.”*

Míg látszólag öltözködik, valójában súlyos, embertelen
vetkőzésen megy keresztül. Mint a megszállott, az Istentől
igézett, megy előre és lépésről-lépésre szórja le magáról mind-
azt, ami emberi szemnek, szívnek olyan kedves!

Tisztíts meg a Bárány vérében!

Földi portól, utca sarától, emberi szennytól, izzadságtól,
emberi vágyaktól, földön járó álmoktól s mindentől, ami
súlyos gravitációval lehúzna a földhöz!

Pénz hideg erejétől, hiúság illatos kenetétől, minden hamis
ambíciótól, önzés magános ridegségétől, szívem gyűlölködő
haragjától, testvérbántó irigységtől, jóra lomha idegektől sza-
badíts meg, tisztíts meg!

Göröngyös földön súlyos léptekkel járó ember: levetkőzőm
a földet, megtagadom, hogy belőle vagyok, és égrenéző szem-
mel keresem a Végtelent!

Tisztíts meg a Bárány vérében! Supra-naturalis életre
segíts! Magasságok keresője, legyőzzem a földet! (Ez a szem-
inárium legnehezebb nevelői feladata.)

Cingulum ... *„Praecinge me, Domine, cingulo puritatis, et
extingue in lumbis meis humorem libidinis, ut maneat in
me virtus continentiae et castitalis.”*

*„Övezz föl, Uram, a tisztaság övével és szárítsd ki bensőm-
ben az ösztönök áráját, hogy megmaradjon bennem az ön-
megtartóztatás és tisztaság erénye.”*

Folytatódik a nagy vetkőződés. Megtagadom, leszakítom
azt, ami bennem legbensőbbben emberi: magát az ösztönt. Hús,
vér, idegek: nem kell! Letöröm, letépek, megtagadom, mert
Isten szolgálatában akadályoz.

Övezz fel, Uram, tisztasággal!

Embertelen, emberfölötti. Nem vagyok férfi, ösztönös, sze-
relemre vágyó, gyerekekről álmódó, megértő és kiegészítő női
élettársra szomjazó! Isten magános embere vagyok. A feleség,
gyermek ideálját áldozat-oltárra tettem. Ajándéku adtam Isten-
nek a családot, és járok idegenül, egyedül, mint a remeték,
mint a szentek...

Kemény önmegtagadás fékje zabolázza bennem étel, ital vágyát, s az idegek erotikus vágyát. Láncra kötve az élet-ösztön, láncra fűzve a nemi ösztön. Egészen az öregség küszöbéig meg nem pihenő kemény harc ember-önmagammal a pap tisztaságáért. Vállalom! Megállom! Hiába kong fölöttem a sirató harang szavaként a nagy fenyegetés: Solus eris! Solus eris!... Igenis, magánosan maradok! De mégsem leszek soha egyedül, mert sorsomul, társamul Istent választottam, és Ő kielégít engem.

Manipulus ... „*Merear, Domine, portare manipulum fletus et doloris, ut cum exsultatione recipiam mercedem laboris.*”
„*Legyek, Uram, méltó a sírás és fájdalom karkötőjének viselésére, hogy örvendezve nyerjem majd el a szenvedés jutalmát.*”

Mégsem elég! Vetközzél tovább!

Odaadtam a földet, amelynek urává rendeltettem.

Odaadtam legbensőbb ember-kincsemet: teremtő férfi-erőmet.

Mit adjak még?

Levetközőm, odaadom egész-önmagamat!

Sírsz, szenvedsz, gyötrődsz, fáradsz. De Uram, add majd jutalmamat!

Vállalom a munkát, fáradságot, verejtékes szolgálatát minden embernek.

Vállalok megalázást, szenvedést, akár becstelenséget is, vértanúságot is. Hiszen nem különb a tanítvány Mesterénél. Ha Őt gyűlölték, engem miért kimélnének?

Míg mások kacagnak, én érettük sírok; míg vidám bűnösök eldalolják a Sátán dalait, én érettük Istent engesztetem; míg gúnyolnak és kinevetnek, mert a földet élvezőknek az eget hirdetem, én érettük imádkozom. Nagyobb a szeretetem az ő gyűlöletüknél; nagyobb értékű a szenvedésem az ő vígságuknál. Ők farsangi maskarában bántják az Istent, én a sírás és fájdalom karkötőjét hordozva, embertelen önmagam-megtagadásában értük élek.

Megalázom magamat Isten előtt: Ego ultimus!

És ezzel végetért a nagy vetközésem, mert mindent odaadtam.

A szeminárium levegője ilyen áldozatos, önmegtagadó szellemmel telített.

Stola ... „Redde mihi, Domine, stolam immortalitatis, quam perdidisti in praevaricatione primi parentis: et quamvis indignus accedo ad tuum sacrum mysterium, merear tamen gaudium sempiternum.”

„Add vissza nekem, Uram, a halhatatlanság köntösét, amelyet elvesztettem összülnök bűnbeesésekor; és bár méltatlanul járulok szent titkodhoz, legyek mégis érdemessé az örökkévaló öröme.”

Hosszú, fájó vetkőződés után egyetlen igazi öltöző mozdulat; de ez az egy kárpótol mindenért. A stola immortalitatis, a papi hatalom jelképes ruhája, egyszerre fénybe borítja a „csuhást”, a magános embert, a manipulus fletus et doloris hordozóját, aki

közvetítő Isten és az emberek között,
az evangélium hirdetője,
a szentségek kiszolgáltatója,
kegyelemkincsek osztogatója,
az újszövetség áldozatának bemutatója,
a kulcsok hatalmának birtokosa.

egyetlen, aki az Isten Úrnak dirigál: szentgyónásban, hogy a bűnöst feloldozza, szentmisében, hogy kenyér színében megjelenjék ...

A kopott, egyszerű falusi pap emberfölötti emberré magadodik.

Felmagasztaltatik Isten színe előtt: Ego primus!

A szeminárium az emelt fejű nagyralátóknak, az öntudatos választott keveseknek, modern apostoloknak műhelye, vára, dómja.

Casula ... „Domine, qui dixisti: lulum meum suave est, et onus meum leve, fac, ut istud portare sic valeam, quod consequar tuam gratiam.”

„Uram, ki azt mondtad: Az én igám édes és az én terhem könnyű, tedd, hogy ezt úgy viselhessem, hogy megnyerjem kegyelmedet.”

A stólat, a hatalmat nem adják ingyen. Alighogy felvetted, rád szakad a világ minden terhe, gondja. Istenszolgálat! Meggörnyedsz alatta!

Mától fogva az Úr igavonója lettél s az Ő teherhordozója.

Az Úr igája édes.

Isten terhe könnyű.

Aki jól hordozza, hűséggel szolgálja, egy életet eltölt Isten igájában, arra bőséggel árad a kegyelem.

Vállalod-e? Elbírod-e? Hordozod-e?

Ez az apostolok sorsa: Péteré, Jánosé, Tarzusi Pálé meg a többié — meg a tied.

A szeminárium az apostolok iskolája.

Micsoda súlyos kérdésekkel néz szembe a pap, míg a miséhez öltözködik!

Micsoda megdöbbentő problémákkal viaskodik a kispap az első szemináriumi éjtszakáján!

Mennyi minden emberit kell megtagadni, levetközni s eldobni magától!

Milyen súlyos felelősségekbe kell beleöltözködnie!

Az éjtszaka sötétjében tusakodik

az ember a Sátánnal,

az ember a földdel,

az ember önmagával,

az ember az Istennel...

Ezt a harcot mindenkinek magának kell megvívnia.

S mire megjön a reggel, kitisztulnak a gondolatok. És akkor riadtan menekül vissza a civil életbe a gyenge... Az erősek megállnak, felnéznek a keresztre s míg megigézetten indulnak el a kápolna felé, ajkukon először hangzik fel az új ének, a választottak éneke:

„Introibo ad altare Dei...”

2. A papi hivatás

„Introibo ad altare Dei.”

Kedves Testvér!

A Pázmáneum kápolnájának ajtaja fölött ez a felirat áll:
Dominus adest, vocat te!

Egyszerűségében megdöbbenő. Itt az Úr, hív téged!

A szemináriumba érkező fiatalember első problémája:
Igazán hívott? Szemináriumba hívott? Papnak hívott?

A szemináriumba nem lehet csak úgy egyszerűen bejönni.
A papi pályát nem lehet csak úgy egyszerűen választani:
„Orvosnak, tanárnak, papnak, mérnöknek, jogásznak men-
jek-e? Eh, elmegyek papnak!”

A Mester mondta: „*Nem ti választottatok engem, hanem én választottalak titeket!*” (Jn. 15, 16.) S aki magától betolak-
szik a nélkül, hogy Krisztus hívta volna, azt előbb-utóbb ki-
sodorja, kifújja innen a Szentlélek, akinek eljövele, „mint
heves szélvész zúgása”. Aki pedig meg nem hallja az Úr hívó
szavát, hanem megkeményedett szívvel tovasiet, azért harcra
kel Krisztus Úr, ahogyan Tarzusi Pállal birkózott a damasz-
kusi úton: megvakítja, földhöz veri, megalázza, összetöri, és
úgy kalapálja ki belőle az apostolt!

Van abban valami főszegeesen egyszerű és imponáló,
ahogyan a kiválasztott apostolok a Mester hívását követik!
Meg-megáll egy-egy szürke ember előtt, a szemébe néz és
csendesén hívja: Kövess engem! És a szürke emberek, mintha
valami szent ígézet fogná őket, felállnak, és otthagyván min-
denüket, követik őt. Olvasd a Máté-evangéliumban Simon és
András meghívását (4, 18—20.), Zebedeus fiainak meghívását
(4, 21—22.), a vámos Máté meghívását (9, 9.): a refrénje vala-
mennyinnek ugyanaz a mondat: *otthagyván mindenüket, követ-*

ték őt. Látod, papnak csak az mehet, akire ránézett az Úr. De akit egyszer meghívott, annak azonnal fel kell kelnie és odahagyva mindenét, követnie Krisztust.

Jár közöttünk láthatatlan. Meg-megáll egy-egy játszó gyermek előtt, vagy névtelen kamaszfiú előtt vagy belenéz egy főiskolai hallgató szemébe, vagy megszólít csendesen egy szürke férfit a munkahelyén. Apostol-jelöltek! Odahagyva mindenüket, követik őt. És hívták az apostolt valaha Péternek, Jánosnak, Andrásnak; — hívták később Ágostonnak, Hildebrandnak, Loyolai Ignácnak, Assisi Ferencnek, Prohászka Ottokárnak; — hívják ma Kovácsnak, Nagynak, Szabónak, Fehérnek. Szürke emberek vagy világtörténelmi nagyságok; egyszerű falusi káplánok vagy bíborosok, pápák, mindegy: Krisztus választott apostolai. Nem az a fontos, hogy ki hol áll és mi a rangja; az a fontos, milyen hűséggel, milyen eredménnyel szolgálja és hirdeti Krisztust.

Mondd, Testvérem, igazán biztos vagy benne, hogy hívott az Úr? Úgy, amint hívta Simon Pétert és testvérét, Andrászt: „Jöjjetek utánam és emberhalászokká teszlek benneteket!” (Mt. 4, 19.)

Simon és András a galileai tenger partján, míg hálójukat zsákmányra vetik, meglátnak az Urat és hallják hívó szavát. — Zebedeus fiai a hajóban rendezgetik hálójukat, amikor a partról hívja őket. — Megáll a vámos asztala mellett. — Loyolai Szent Ignácot súlyos sebesüléssel ágyhoz köti, rengeteg szenvedéssel összetöri, a szentek életének olvasásával felemeli, s egy év múlva a Manrézába viszi, hogy az apostolt kialakítsa benne. — Vívódó Ágostont égből zengő gyermekhang buzdítja a Szentírás olvasására. S néhány év múlva a hippói bazilikában a nép rivalgása követeli az agg Valerius püspöktől felszentelését. — Alamizsnás Szent Jánostól elragadja feleségét, gyermekeit, úgy hajtja magához. — Világos, félreérthetetlen Isten-jelzések!... De honnan tudja a huszadik századbeli magyar kisvárosban az a közönséges nevű, szürke-senki kamaszfiú vagy ifjú, hogy őt apostolának hívja az Isten? Krisztus-jelenéssel nem találkozik; csodajelek nem figyelmeztetik; álomlátás vagy lélekben kiáltó ellenállhatatlan hang nem hívja. Honnan ismerje fel hivatását?...

A papi hivatás, papi élet és szolgálat Aranybullája

XI. Pius pápának „*Ad catholici sacerdotii*” kezdetű fölséges enciklikája. Minden pap és teológus könyvtárában a főhelyen kell hogy álljon!

Ebben az enciklikában — a magyar kiadás 52. oldalán — XI. Pius pápa, a dolgok éles szemű és krisztálytisztá logikájú megvilágítója, olyan mélységesen komoly mondatokat ír a papi hivatásról, amelyeket minden teológusnak és minden felszentelt papnak évente legalább egyszer lelkigyakorlatos komolysággal kellene végigelmélkednie.

„A papi hivatás vagy a papi szolgálatra való hajlamosság — mint jól tudjátok, Tisztelendő Testvérek — nem annyira a lelkiismeret belső szózatán vagy érzelmi hangulatokon alapszik, amelyek sokszor egészen hiányozhatnak, hanem inkább a papságra törekvő őszinte és nyílt szándékon, ha ez azokkal a testi és lelki adottságokkal párosul, amelyek a papi szolgálatra való alkalmasságnak előfeltételei. Aki a szent papi rendet azzal az önzetlenn, nemes szándékkal kívánja, hogy önmagát Isten szolgálatára és a hívek üdvösségére áldozza, azonkívül józan jámborságot, romlatlan tisztaságot és megfelelő tanultságot mutat vagy legalábbis arra törekszik, annak nyilvánvalóan hivatása van az Istentől a papságra.

Aki azonban csak rövidlátó szüleinek erőltetésére azért akarja a papi állást elnyerni, mert földi javakat, előnyöket és kiváltságokat remél tőle, ami inkább a multban volt általánosabb eset; aki a fegyelmet és az engedelmességet nehezen szokja, a jámborságra kevésbé hajlamos, nem szereti a munkát és nem érdeklődik a lelkek üdvössége iránt; aki az érzékiség iránt fogékony és hosszú tapasztalatban nem mutatja képességét az ellenállásra; aki végül a tanulásban oly gyöngye előmenetelt tesz, hogy nem nyújt kellő reményt a tanulmányok elégséges sikerrel való elvégzéséhez: az nem született arra és nem alkalmas rá, hogy a szent papi rendet fölvegye. Ha az ilyenek a szemináriumból kellő időben el nem bocsáttatnak, az idő haladásával mindig nehezebben fognak onnan kivonulni s talán isteni hivatás és becsületes szándék nélkül mégis vállalják a papi rendnek súlyos kötelességét. Fon-

tolják meg jól a papneveldei előjárók, a lelki igazgatók és gyóntatók, mekkora lelki veszedelemért vállalják a felelősséget Isten, az Egyház és az illető ifjú előtt, ha a maguk részéről idején meg nem teszik kötelességüket...

Nem tűnik fel neked, hogy XI. Pius, a szentéletű, mély lelki ember, a második bekezdésben, ahol a hivatást jelző és igazoló döntő követelményeket sorolja fel, a jámborságra való hajlam kivételével csupa kézzelfogható, gyakorlati kritériumot állít fel? Fegyelmet tartson, — szokja meg az engedelmességet, — szeresse a munkát, — érdeklődjék a lelkek üdvössége iránt, — fegyelmezni tudja érzékiségét, — komoly előmenetelt tegyen a tanulásban... Nem magasabb tökéletesség jeleit, bontakozó életszentség tiszteletet keltő jelenségeit keresi a kispapban a Szentatya, hanem csupa olyan teljesítményeket, amelyeket alapfokban már mától kezdve, szemináriumba lépése első órájától kezdve mindenki gyakorolhat, s az idő múlásával egyre nagyobb tökéletességre vihet. *A lelkiséget nem önmagában, hanem az ember életére való kisugárzásában fogja meg, amint felemeli és nemesíti minden apró dolgában az embert, aki odakintről érkezett és még csak a legelső lépcsőfokon áll. Teljesítményeket, áldozatokat, erőfeszítéseket kíván: ezzel bizonyítsa a kispap, hogy igazán az Isten hívta őt...*

A Szentatya szavai tiszta metszett tükör. Nézz bele és lásd magadat!

Három alapvető, lényeges kelléket keres benned: jószándékot, alkalmasságot és a megyéspüspök részéről kispapnak, majd a szentelés idején papnak való elfogadásod.

Várj! Ne mondd ki fellelékezve: Ó, hiszen akkor minden van: ez a három, úgy érzem, maradék nélkül megvan bennem! — Ezek sokrétű szavak, mögöttük súlyos valóságok tömege áll. Láss keresztül rajtuk és nézz szembe az igazsággal! De kérek, kezd azzal, hogy ne mondd ki többé ezt a szót: „úgy érzem”. Ilyen nagy és szent kérdések megítélésénél, amilyen a hivatás, nem támaszkodhatol az érzelmekre; itt objektív, kemény tények döntenek.

Lássuk a tényeket!

1. Jószándék

„Gyerekkorom óta papnak készülök.” — „Anyám is mindig ezt szeretette volna.” — „Úgy örültem, amikor felvettek a szemináriumba! Anyám is sirt örömeiben!” — „Szívemre öleltem a reverendát!”

Várj, így nem megyünk sokra. Ez még mindig az érzelmi vonal. Mélyebbre áss!

A szemináriumban bohó kispap-álmok élnek. Tanárság, aulista szolgálat, egy jó plébánia, kanonia, püspökség... Mosolygós tréfával húzzatok egymást, máskor csendes beszélgetésekben légváratok építetek; a lelked mélyén a magad sorsát festegeted, de erről nem szólsz senkinek... Kérdezd meg a társaidat: amikor elhívott, kinek ígért közülük kanoniát vagy kövér plébániai javadalmat? Kinek ígért rangot, hírnevet, országos tekintélyt? Kinek ígért gazdagságot, hatalmat, nagy befolyást? Kinek ígért földön boldogságot?... Lapozd végig a Szentírást és kutass fel egyetlen helyet, ahol az Isten földi boldogságot ígér valakinek! Az csak a mesében van, hogy „boldogan éltek, míg meg nem haltak”. Isten nem mesél és nem játszik.

Ó, van Krisztusnak is ünnepi ígérete azok számára, akiket kiválasztott magának!... „...átadnak titeket a törvénsszékeknek, és megostoroznak benneteket zsinagógáikban; és a helytartókhoz és királyokhoz hurcolnak majd énérertem...” (Mt. 10, 17—18.) „...gyűlöletesek lesztek mindenki előtt...” (Mt. 10, 22.) „Ha a világból valók volnátok, a világ szeretné azt, ami övé; de mivelhogy nem vagytok e világból valók, hanem én választottalak ki titeket a világból, azért gyűlöl benneteket a világ.” (Jn. 15, 19.) — Egyszerű valóság, amellyel számolnod kell: ha követed az Úr hívó szavát, az életed telve lesz szenvedéssel, megalázással, gonddal, bajjal. Papnak lenni ma: keserű kenyér, és hamarosan még keserűbb lesz. Nem nagyobb a szolgál uránál. Ha az Urat a Golgotáig, a sziklasírig üldözték, miért szánának jobb sorsot neked?

Nézd, ne kapaskodjál olyan görcsösen abba a gondolatba, hogy az Isten szeret téged, tehát megvéd az ellenségeidtől! *Az Isten szeretete: szívet remegtető misztérium.* Miért hal meg tenger szenvedésben az agyhártyagyulladásos hétéves kisfiú?

A sokgyermekes családayát miért veri az élet a gyermekeiben, akik pedig dicsősége, koronája? Szent Fiát szerette az Úr, mégis a kereszttúra szánta s az agónia órájában egészen magára hagyta! A szeretet csak emberi felfogásban jelent simogatást, gyengédséget, ölelést; valójában a szeretet tárgyilagos, kemény jóakarát, amely a célt nézi és nem az ember kényelmét. *Az Isten nem puhakezű szerető!* Ki tudja, talán akit legjobban szeret, abból sajtolja ki a legtöbb könnyet, verejtéket, vért, mert így kívánja a cél: az Isten országa és a lelkek üdvössége! Meg kell szoknod, hogy amint az Isten nyomdokain jársz, ott a kemény, tárgyilagos, érzelem nélküli Iustitia az úr!

Othagyván mindenünket, követjük Őt. A „minden”-ben benne van az öröm is, a becsület is, de benne van egész szubjektív énünk is. „...élek, pedig már nem én, hanem Krisztus él bennem.” (Gal. 2, 20.) Ambíció, karrier, béke, megbecsültetés, jó hírnév, siker köddé foszlik és a kispap előtt egyetlen szent valóság áll: Krisztus, aki kezében a keresztet tartja. Ezen addig gondolkozzál, míg megérted, hogy nem szent frázis, hanem szigorú, egyszerű valóság.

Látod, itt megegyeszer találkozol a miséhez öltöző papnak vetkőzés-újjaöltözés-gondolatával.

Hívott az Úr? Vetközzél! ... És eldobálok magamtól mindent, ami földi, emberi mértékkel mérve ér valamit. Nincs többé apám, anyám, testvérem... Nincsen barátom, szerelmem... Nincs házam, otthonom, birtokom, pénzem... Nincs álmom, vágyam, ambícióm... Nincs örömöm, fájdalmam, kacajom, könnyem... Nincsen többé ember-önmagam! Ott állok előtte embertelen mezítelenségben. Mindenemet odadobtam az áldozat-oltárra. Mi lesz most már velem?...

Hívott az Úr! Öltözködjél! ... „Induite novum hominem!” Beöltözöm áhítatba, szenvedésbe, lemondásba, munkába, áldozatba... Ha akarja, öltözöm gúnyba, megvetésbe; tűrök korbácsot, köpködést, tövist, keresztet... Beöltözöm szent közösségbe a föld dolgaival szemben... Beöltözöm szent fanatizmusba Krisztus ügyeivel szemben... Krisztus akaratába öltözködöm.

Odahagyva mindenemet, követem Őt!

Igen. Így lehet, így kell a szemináriumba bevonulni!

Lelkesedel? Izzik benned a szent áldozatkészség: „Krisztusért mindent odaadok! Ha akarja, szenvedek és meghalok érte!” ... Várj csak! Könnyű volt az apostoloknak, akik személyes szolgálatában álltak és személyisége varázsa ragadta el őket; a mennybemenetel utáni hosszú, küzdelmes években is ezeknek a személyes élményeknek emléke tartotta fenn akkor is, ha egyébként belefáradtak volna a zsidósággal s a pogánysággal való embert morzsoló küzdelembe! De mi tartja szembe sohasem látta, csak a pusztá durva népe körülötte? *A te apostoli munkád nem Krisztusnak, az Isten-embernek személyes szolgálata, hanem emberekkel való szüntelen tusakodás.* Mi lesz, ha elküld olyan faluba, amelynek anyagiasság, önző parasztsága vállat rándít a keresztény idealizmusra? Ha elküld proletárok papjának, akik a nemzetközi forradalom átokfutói és a papot elsőszámú ellenségnek érzik? Mi lesz, ha egy életen át olyan munkástömegekben kell Őt szolgálnod, akik gyűlölettel fordulnak el tőled és nem veszik be az evangéliumot? Vagy ha a közömbös lelkű, közönyös polgári osztály lelkipásztor, örömtelen, eredménytelen ballagnak tova fölötted az évek, s vigyáznod kell, hogy el ne fásulj magad is? Ha új pogányok úgy hajtanak, mint a farkas a vadat, és a becsülettől, tisztességtől fosztanak meg, hogy kiröhöggesse nek? ... Krisztus szolgálata az emberekben s a hétköznapi életben lehet sivár, felőrlő, visszhangtalan robot; lehet napról-napra újból legyőzetés; lehet kolduskenyér; lehet bujdosósors ... Mindezt vállalod? Mindenre elég erősnek tudod magadat? És van erőd ahhoz, hogy ezt a sok keserítő embert igaz apostoli szeretettel szeretni tudd és elégni az értük való szorgoskodásban, amint elég az oltár gyertyaszála? „Isten szolgálata és a hívők üdvössége” az egyetlen cél, amely a jövő távlatában előtted lebeg? ...

Papi regények és elbeszélések olyan idillikus képeket festenek a galambbász plébánosról, aki a rózsáit ápolgatja, majd a szegényeit segítgeti, közben atyja és tanácsadója és jótévője az egész környéknek, és egész egyénisége meg a környezete csupa békesség, jóság, szépség ... Én nem hiszem, hogy ez a te jövőd. Ki tudja, lesz-e tető a fejed fölött és húzhat-e majd reverendát a nélkül, hogy súlyos következményeket vonj

a fejedre? Nem leszel-e szélsőségesen liberális évtizedeken át újra „csuhás”, akit megnevetnek, gyűlölnék s a templomába szoritanak vissza? Ki tudja, nem lesz-e belőlünk soffőr, asztalos, gépész, könyvkötő és titokban apostol? A szeminárium nem lesz-e tanoncothton, ahol asztalos, lakatos, cipész és egyéb inasok és legények között titokban végzi egypár a teológiát és a felszabadulása napján zárt kápolnaajtók mögött szenteli pappá a püspök, aki civilben az egyik iskola igazgatója — vagy pedellusa? Nem öröm ma Krisztus papjának lenni, és a világháború befejeztével százszorososan szenvedés meg nyomorúság lesz!

Viaskodjál a lidérces, nehéz álmokkal, s csak ha legyűrted őket és mindent vállalsz, mindent kibírsz, akkor merd kimondani konok kitartással: és mégis, mégis introibo ad altare Dei! . . .

2. Alkalmasság

Borzasztó nehéz kérdés. Nehéz azért, mert a papi hivatás problémája benyúlik a misztériumba: természetfölötti, időfölötti; ámde ugyanakkor a legszorosabb kapcsolatban áll a történelem futásával. Minden korszaknak mások az élen járó kérdései, mások az igényei, így a változó idők és változó problémák új és új igényeket jelentenek a pappal szemben is. Mérj egy arasznyit vissza a múltba, egy arasznyit előre a jövődbe: húsz évvel ezelőtt, ma, és húsz év múlva, micsoda más a világ, mennyire más adottságok és készségek szükségesek a modern katolikus papban! Krisztus apostola az idők homlokán áll és minden korszakba belegyűrja az evangéliumot; *mindig a „legmaibb”-nak kell tehát lennie.*

A pápai enciklika testi-lelki adottságokat követel; azután a józan jámborságot, romlatlan tisztaságot és megfelelő tanultságot állítja a papságra-alkalmasság alaptényezőinek. Szürke szavak, de mögöttük súlyos kérdések állnak.

A testi egészség fontosabb a papnál, mint első pillantásra hinnéd. A régi egészségideál: ut sit mens sana in corpore sano, a pap emberképének alapja. Bármilyen örökletes terhelt-ség csökkentett értékűvé teszi az embert; — a pap öröklési anyaga kifogástalan legyen! Bármilyen szembeszökő testi hiba

a fölényét és szuggesztív erejét gyengítené; — hibátlan férfitestben lakják az apostoli lélek. Vasból gyúrt ember legyen, aki évtizedeken át állja ünnepi misénél, órákon át tartó gyónatásnál a templom téli hidegét, a beteglátogatás próbáit, az állandó szolgálatban állás mondhatatlanul fárasztó teljesítményeit. A gyónatás a legfárasztóbb idegmunkák egyike; a „mindenkinek mindene lettem”-szolgálat teherbírásban, türelemben, emberfeletti szeretetben olyan idegteljesítményeket kíván, amelyekhez hasonló egyetlen másik pályán sincsen. Lehet beteg testben is csodálatos szépen szolgálni az Istent, és egészen az életszentségig felnemesedni a szenvedésben, ám ez csak egyéni tökéletesedés. A közösségi feladat: *az apostoli munka mindent bíró erőt és egészséget követel. Hiszen hívők ezreit kell Istenhez törnie!*

Még ne tévesszen a magukat sanyargató szentek hosszú sorának példája! Egyrésztük nem állt közösségi szolgálatban, tehát egészségével egyedül Istennek számolt; másik részük olyan emberfeletti csodálatos teljesítményt nyújtott mortificációval meggyötört testében, amelyet átlag-követelménynek nem lehet felállítanunk. A pap legyen a maga egészségében is egész ember! Ha aztán később bajt, szenvedést küld reá az Úr, akkor bőséges alkalmá lesz heroikus öngyőzésre, hogy küldetése vonalán a betegség meg ne érződjék.

Még egy fontos tényre kell gondolnod az egészségparagrafusnál. A kora ifjúságától késő öregségig kötelező *teljes nemi megtartóztatás* a papnak egyik legkeményebb testi próbája. Öreg papok ezt már nem értik így, mert rajtuk már beteljesedett a miséhez öltözködőnek imája: „*exstingue in lumbis meis humorem libidinis*”; de bezzeg a fiatal férfiszervezetet sok gyötrelmes órán át megropogtatja a küzdelem a vággyal és a benne feszülő „más törvénnyel”, amely „küzd értelme törvénye ellen”. *Akiben akár öröklési, akár egyéb okból a normálisnál erősebb az erotikum üteme vagy nagyobb a szexuális érzékenység, fel nem szentelném papnak!* Nem azért, mintha komoly lelki erőfeszítéssel le nem győzhetne bármilyen erős kísértést is; hanem, mert az önmagával birkózás túlságosan sok energiáját leköti, az önmagára vigyázás bénítja apostoli tevékenységét, és mert a bukás veszedelme mégiscsak állandóan fölötte lebeg. Normális erejű szexuális ösztön könnyen zabolázható;

a rendkívüli érzékenység azonban elzárja a papi pálya útját. „Melius est nubere, quam uri!” (I Kor. 7, 9.)

Itt is vigyázz, túlzásba ne csapj! A pápai enciklika világosan beszél: alkalmatlannak mondja papi pályára azt, „aki az érzékiség iránt fogékony, és hosszú tapasztalatban nem mutatja képességét az ellenállásra”. *Normális, egészséges ember normális ösztönéletének fékre fogásáról van szó.* Igazságtalan túlzás volna elutasítani a szeminárium kapujától azt az ifjút, aki a forró diákszerelmen átesett korábban; hiszen a diákszerelmem, ha korai és komolytalan is, de hozzátartozott az egészséges kamaszfiú életéhez, és, ha át nem lépte a kemény parancsot, nem is volt bűn benne. — Éppen így nem bizonyít a papi hivatás ellen az a körülmény sem, hogy kamaszéveiben rabja volt valaki a magános ember onániás bűnének. Természetellenes és emberrontó; de a serdülő ifjúság nagyobb százaléka még ma is átmegy rajta. Lehet, hogy a szemináriumba is becipeli magát és csak itt sikerül bilincsbe törnie. De ha úrrá lett fölötte és éveken át kemény tisztaságban élt, ez maga komoly ígéret arra, hogy odakint is állja majd a sarat. — Általában engem arra tanított az élet, hogy *a tudatos küzdelemben legyőzött és fékentartott szexualitás nagyobb biztonság a jövő tisztasága szempontjából, mint a mindeddig pihenő szexuális ösztön.* Aki a fantáziáját, idegeit fegyelmezni tanulta, hiszem, hogy ezután is fegyelmezni tudja; de akit még nem próbált meg igazán a kísértés, ki tudja, hogyan állja majd egy váratlan, késői támadását? — Éppen így: ha valaki azzal dicsekednék, hogy benne a női nemmel szemben teljes közömbösség él és ilyen irányban soha még csak kísértései sem voltak, ez engem nemhogy nem nyugtatna meg, sőt növekvő aggodalommal vizsgálnám, nincs-e benne erotikus érdeklődés gyermekekkel, főleg fiúkkal szemben. Hiszen a teljes szexuális közömbösség a másik nemmel szemben nem a normális, egészséges emberi természet megnyilvánulása!

A pap normális, egészséges, egészen-ember legyen, hogy erős alapokra épüljön fel benne mindaz, ami természetfeletti.

A szellemi egészség követelménye szintén a normálist, az egészen emberit keresi. Az élet tanúsága azt bizonyítja, hogy nem lesz egész férfi abból, aki nem volt egészen igazán

kisfiú, meg egészen igazán kamaszgyerek. Én fiúban mindig a ragyogószemű csirkefogót, meg a százproblémás, erőtlő sugárzó, kemény kérdésekkel birkózó kamaszt szerettem, mert abban erőt látok és rengeteg ígéretet a jövőre nézve; viszont mindig félttem a puha, tétlen, „nagyon jó” fiúktól, akiket sem kísértés, sem probléma meg nem rázott soha. A viharom ezekben is elvettetett; ha nem kelt ki időben, normális módon, ki tudja mikor, hogyan jelentkezik majd és okoz sokszoros nehézségeket!

Ha az ember a kispapjelölt-fiúkat ajánlgató édesanyák beszédét hallgatja, elszomorodva kell hogy lehajtsa fejét, mert e szerint csupa tehetetlen mamlasz, meg alvajáró jelentkeznek papnak... „Ó, lelkiatyám, ez a gyerek soha életében nem rosszkodott! Ezt sohasem kellett megszidni!” (Hát hol volt belőle az a sugárzó életenergia, amelynek feltöréseit a felnőttek rosszkodásnak szoktak nevezni?) — „Kérem, ez mindig csak ült, ült és olvasott meg imádkozott; sohasem ment ám játszani a többi fiúkkal!” (Ó, jaj, micsoda hitoktató lesz ebből? Hát még labdázni is a szeminárium tanítsa meg?) — „Kérem, ez ha leányt látott, behúnyta a szemét és úgy ment el onnan! Ezt a jó Isten is papnak teremtette!” (Szép biztatás! Hogyan fog ez jegyesoktatáson az élet titkairól beszélni, és hogyan vezeti majd vissza Istenhez a házasságtörő asszonyt?) — „Ez olyan szelíd, jó kisfiú: még az öccse is megverte, soha vissza nem ütött volna a lelkem!” (Hogyan fog ez megállni a munkáspasztorációban, s hogyan harcol majd felfűtött tömegekkel Krisztusért?) . . .

Energia, frissesség, iniciatív erő, széleskörű érdeklődés, amely átfogja a modern idők ezerarcú problémáit, nehéz feladatokkal szemben kiálló bátorság, és az igazságból egy jótányit sem engedő szent makacsság mind kell ám a papban! A mi életünk nem kényelmes, portörölgető templomszolgálat, hanem küzdelem a javából! Vezető egyéniségek kellene, akik egy lépéssel mindig előbbre járnak a tömegeknél! Nem baj az, ha kemény szájjal nehezen tűri eleinte a zablát az a csupaerő kispap! Az sem baj, ha megreccsen az asztal a nyers erejétől, amikor rátámaszkodik; ezt az erőt majd lecsiszolják a szemináriumi évek! De a töppedt puhaságba erőt önteni még a szeminárium sem képes! Ne a sápadtarcú, csendesléptű, halk

beszédű faemberek legyenek az ideálotok, hanem az energiától sugárzó Krisztus-katonák, akik falják, gyúrnák az életet, hiszen pár év múlva mestere kell hogy legyenek! Minden érdekelje, mindennek a mélyére igyekezzék hatolni; minden kérdőjelnek nekimenjen és ne nyugodhassék, míg egyenesre nem hajlította! Nem a lehajtott fejű szemináriumi „szentek”, nem a mindig nyugtalan fanatikusok, nem a mindenbe bele nyugvó Pató Pálok, de nem is a mindig lázadó forradalmárok az igazi kispapideál, hanem az egész emberek, a maguk természetes énjét tervszerűen nemesítők és belőle a természet-főlöttit megállás nélkül bontók, építők.

A lelki egészség alapja éppígy: a harmónia.

A pápai körlevél „józan jámborságot” állít feltételnek. Kizár jóelőre minden képmutatást, tettetést és minden egészségtelen túlzást, amelyek a szemináriumban könnyen felburjánozhatnak s félrevezethetik a kispapot magát is meg az előjáróságot is. A jámborság nem köntös, amelyet magára húz az ember, hanem belső tartalomnak az egész emberre való reásugárzása. Mint ahogy izzani kezd és világít a villanykörte, mert átfut rajta az elektromos áram, úgy izzik a lélek a rajta átáramló Isten-erőtől. Nem a kápolnában vagy a Mária-szobor előtt áhítatosra ráncolt arc és ájtatosan lehúnyt szemek mutatják a jámbort, nem is a minden jókedv ellen tiltakozó akarom-szent komolyság, hanem az Isten fűtötte lélek erejének szóra, külsőre, egész viselkedésre, egész életre való reásugárzása. *A lélek tartalma és külső megnyilatkozásai teljes harmóniában*; ez a harmónia folyamatosan uralkodik az egész emberen s annak egész életén. Ha igazi, józan jámborság az alapja, akkor ez a villanykörte mindhalálig izzani és világítani fog, nemcsak a szemináriumi évek alatt áramlik rajta keresztül az Isten ereje. Milyen szomorú látvány a sötétbe boruló pap, aki a szemináriumban valósággal élő szentnek mutatkozott, de amint kifutott az életbe, kihűlt a benső izzása és nagyon-nagyon szegény emberként botorkál odakint, vak vezetvén világtalanokat! . . .

„Jámborság alatt — mondja a pápai enciklika — nem azt a felületes és külsőséges, édeskés és érzelgős jámborságot értjük, amely a lelket nem erősíti és szentségre nem segíti, ha-

nem komoly, az érzések hullámsásától független, szilárd elveken és meggyőződésen nyugvót, amely minden kísértésnek és csábításnak ellenállni tud.”

Ennek az igazi, józan jámborságnak két mostohán kezelt jellegzetessége: *az önzetlenség és a mosolygós derű.*

Nem az a jámbor, aki naponta hosszú órákon át imába merülve térdel, de ilyenkor senkit sem fogad, senkit meg nem hallgat és felháborodva taszít el magától mindenkit, aki őt ájtatosságba-dermedésében zavarni merné. *Az igazi jámborság nemcsak befelé néző egyéni, hanem kifelé sugárzó szociális erény.* Nem az egy-embernek Istennel való szoros lelki kapcsolata és az Úrral négy szemközt eltöltött percek és órák gyönyörű élménye csak, hanem messzemenő készség Krisztus követésére, Isten hű szolgálatára. A szolgálat érdekében az egyéni élményt is áldozatul hozza. Imádságba merülten hallja a bejelentést, hogy sokfohászú, keserű panaszu öreg néni keresi... Abban a pillanatban feláll a térdeplőről és eléje megy. A jámborság az előbbi befelé-tevékeny elmélyedésből szinte öntudatlanul váltódik át mindent adó szívességgé és a szolgálatban való buzgósággá; ahogyan az öreg panaszust fogadja, meghallgatja, kiszolgálja, ügyét a magáévá teszi, mindebben visszacsillan az előbb Istennel töltött percek embertjobbító áhítata. Maga ájtatosságát gondolkodás nélküli áldozatos készséggel rendeli mögéje a szolgálat érdekének. És ha súlyos időkben a szolgálat elsodorta a reggeli elmélkedését vagy a késő éjszakai órákra szorította le a breviáriumot, az semmit le nem töröl az ő jámborsága himporából. Hiszen egész napon át áldozatos lélekkel szolgálta Istent. És az Úr *nem azért hívta őt papnak, hogy egyéni megszentülésén dolgozzék, hanem azért, hogy másokat az üdvösségre vezessen. A „szentség” mindenki jel-szava; a „szentségre segítő szolgálat” sajátosan a papé.*

Szolgál, ad, szaggyatódik másokért; cibálják, könyörgik, dolgoztatják, nyüvik; — és ő soha nem türelmetlen vagy fáradt vagy keserű. A jámbor papot ráncolt homlokkal, mogorva arccal, barátságtalan szemmel vagy rideg modorral el nem tudom képzelni. Jámborsága nem szemlesütő alázatban vagy remetét utánzó merev zárkózottságban, vagy szirupos, csemcesgő jóságban nyilvánul meg, hanem arcán, lelkén s egész valóján szakadatlan előmlő derűs kiegyensúlyozottságban. Ha

az arca komoly is, a szeme mindig mosolyog. Komoly arccal ránéz egy gyerekre s a gyerek visszanevet, mert látja szemében a mosolygást. Ránéz a felnőttre, és annak szíve bizalomra tárul, mert megérzi rajta a derűs optimizmust. Ha korhol vagy büntet is, szemén át kimosolyog a lélek jósága és senki nem kételkedik büntetése igazságos voltában. Ha baja van, vagy gond szántja vagy kísértés tépi, mindezeket kemény marokkal összefogja és leteperi, s a lelke nyugodt és a szeme mosolyog, mintha mindig az Istent látná. A rideg aszkéták nem jámborok, csak erőltetik és nem sikerül; a mosolygós szemű, derűslelkű emberről tudd: ez jámbor lélek, mert másképp nem tudna derűsnek maradni!

„Józan jámborság!” — A Szentatjának erről az egy kifejezéséről könyvet lehetne írni!

A „józanul jámbor” pap számára Krisztus mondott a hegyi beszédben imádságtörvényt: „És amikor imádkoztok, ne legyetek, mint a képmutatók, akik szeretnek a zsinagógákban és az utcák szegletein állva imádkozni, hogy lássák őket az emberek. Bizony, mondom nektek, megkapták jutalmukat. Te pedig, mikor imádkozol, menj be kamrádba, és ajtót betéve imádkozzál Atyáddal a rejtekben; és Atyád, ki lát a rejtekben, megfizet neked.”

3. Kiválasztás a megyéspüspök részéről

A papi hivatás egész valójában természetfölötti: Isten megszólít egy embert és a maga szolgálatára hívja. Ennek a hivatásnak megítélése azonban mégsem lehet merőben alanyi. Csalások és visszaélések fantasztikus sorozatát indítaná meg, ha az Egyház kénytelen volna elfogadni és pappá szentelni mindenkit, aki azzal az állítással jelentkezik, hogy ő érzi magában a Szentlélek hívását. Valami sokkal kézzelfoghatóbb és objektivebb kritérium volt szükséges annak megítéléséhez, hogy kit hívott valóban papi pályára az Úr. Az Egyház döntő tényezőnek a megyéspüspök kiválogató, jóváhagyó akaratát állította. *A vocatio és az electio karöltve jár: a kiválasztottság az elhivatottságnak bizonyítéka.* „Ego elegi vos!” — és az Ő nevében s felhatalmazásával mind az idők végezetéig a püspökök válogatják az új apostolokat.

„Úgy érzem, hív az Úr!” — ez a te jelentkezésed és felajánkozásod. Az Egyház akkor fogad el, ha a megyéspüspök felvesz a szemináriumba, mindvégig ott tart s végül méltónak ítél arra, hogy pappá szenteljen. Akármilyen forró lángnak érzi is valaki magában a papi hivatást: ha a megyéspüspök elutasítja, vagy akár több év elmúltával is elküldi a szeminárium-ból, ez annak jele, hogy nincsen hivatása igazán. Én hiszek a Szentlélek működésében a főpásztor felelős döntéseinél, és hiszek az electio természetfölötti biztosságában!

A megyéspüspök felelősségét e kiválasztásnál élesen hangsúlyozza az egyházjogi törvény: „A püspök a szent rendeket senkinek ne adja föl, mielőtt annak kánoni alkalmasságáról tárgyi bizonyítékok alapján erkölcsi bizonyosságot nem szerzett; különben nemcsak súlyosan vétkezik, hanem kiteszi magát idegen bűnökben a bűnrészesség veszedelmének.” (C. I. C. can. 973, 3.)

A kiválasztásban a püspöknek felelős munkatársai a szemináriumi előljárók.

„Ebben a kiválasztásban közreműködni tartoznak mindazok, akik a papképzésben résztvesznek: az előljárók, lelkiigazgatók, gyóntatók — mindnyájan teljes lélekkel, de saját hivatásuk határai és korlátai közt. Amint az Istentől nyert hivatást a növendékekben minden erővel ápolni és szilárdítani kötelesek, ugyanolyan éberséggel tartoznak azokat kellő időben a papirendtől távoltartani, akiket a papi hivatásra alkalmatlanoknak és méltatlanoknak találnak...” („Ad catholici sacerdotii” enciklika.)

A válogatás fölött a Iustitia áll őrt a maga objektív, hideg komolyságával, amely sokszor szinte kegyetlennek érzik. De hallgasd csak tovább a pápai enciklikát és tanuld belőle, hogy nem a rosszul értelmezett jóság, hanem a keménykezű igazságosság az embernek is, a nagy ügyeknek is az igazi barátja:

„S nagyon is kívánatos, hogy az eltávolítás minél előbb történjék, mert e téren a hosszú fontolgatás és várokozás bizony súlyos hiba és nagy kár. De bármely ok miatt is történt a halogatás, a hibát azonnal jóvá kell

tenni, mihelyt azt észreveszik, emberi tekintetek és a hamis irgalmasság léletételével, mert ez valóságos kegyetlenség volna az Egyházzal szemben, amely alkalmatlan és méltatlan szolgát kapna, valamint magával az ifjúval szemben is, aki pályát tévesztve, az örök üdvösség kockázatával önmagának és másoknak ártalmára volna.”

Ha a jószándék és a testi, lelki adottságokon alapuló alkalmasság hiánytalanul megvan, akkor nem kétséges, hogy a vocatiot az electio is igazolni fogja. Egy pillanatra se feledkezzél meg azonban arról, hogy *a papi hivatás a misztérium körébe magasodik s hogy Isten döntései sokszor érthetetlenek.* Miért szentel fel a megyéspüspök egy kispapot, akit te magad igazán nem tartanál alkalmasnak a papi pályára, vagy miért utasít el egy másikat, akinek hivatásáról te szilárdan meg vagy győződve, ezeken soha ne törd a fejed. Erősen higgy abban, hogy a főpásztor döntését a Szentlélek sugallja, aki „spirat, ubi vult”, és már itt szoktasd hozzá magadat ahhoz a lelki fegyelmezettséghez, hogy *a megyéspüspök minden intézkedését behúnytszemű engedelmességgel fogadod* és soha, önmagadban sem kritizáld. Az életünkbe belejátszó Gondviselésbe vetett megingathatatlan hit és a problémátlan engedelmesség nemcsak önnevelésednek egyik ragyogó eredménye, hanem egyúttal papi életednek egyik legnagyobb ereje lesz. A katona összekattantja bakancsát és a tábornoka parancsára csak egyetlen szava lehet: Igenis! A pap fegyelmezettebb a katonánál. Lelki vigyázzban áll meg az apostol-utód főpap, Krisztus tábornoka előtt és az „Igenis!” mindig őszintén hangzik, soha nem csendül hamisan a lelkéből.

•

„Hívott az Úr!”

Hívott?

Kiválasztott?

Hajolj oda a hivatásod fölé és a pápai enciklika tükrében hosszan, komolyan vizsgálj meg magadat!

3. A pap küldetése

„Introibo ad altare Dei.”

Kedves Testvér!

Szent Máté evangéliumának 10. fejezetét minden papnak és minden teológusnak kívülről kellene tudnia. Az apostolok küldetésének megdöbbenő, fönséges fejezete. Benne van az egész papi élet. Kulcsa a pap egyéniségének; nélküle érthetetlen volna.

Nálunk, a Bácskában réges-régen kedves szokás volt az, hogy a nyári vakációban a kispap vándorútra kelt: végiglátogatott egy csomó plébániát. Mindenütt szeretettel látták, jól tartották és bepillantást engedtek neki az ott folyó munkába. Micsoda érdekes tanulmányutak voltak ezek! Papi típusokat látott az ember, életstílusokat, munkaformákat; egy-egy feladatnak húszféle megoldási módját; hősi küzdelmeket és életművész fölényt; magára hagyott ember harcát, keserű ordas sivár tengődését, jó pásztorok mosolygós, áldott életét, fanatikus apostoli lelkek lobogását. Az élet könyvéből olvastunk jót, rosszat.

Visszaemlékszem egész csomó olyan papi típusra, amelyeket azóta már elsodort az élet. Hol van ma már a zsiros, kártyás, adomázó, poharazgató falusi úr? Hol a szexuális ösztön leteperzte reverendás udvarló vagy családapa? Hová lettek a pipafüstös szobában élcelődő feudális földbirtokosok, meg a jegyzővel, tanítóval fraternizáló, jóízű, kedélyes bácsikák? Elsodorta az idő a régi békekorszakot; vele sodródott egy sereg papi torzkép is. De jó, hogy elsodródott! Bár menne utána a kopogóan szárazlelkű hivatalnok-típus is, meg a stóla-garast számolgotató vámos, meg a selyemöves gavallér, meg a felsőbb köröket körülbolygó parvenű, és mind-mind a többi, akit nem

a Máté-evangélium 10. fejezete faragott emberebb-ember pappá!

Rég elmúltak azok az idők, amikor a pap a templomban várta híveit és kiszolgáltatta azt, aki kérni jött, mint az almás-kofa a vevőt a piacon; vagy mint a jegypénztáros a vasúti állomáson: átadta a jegyet, átvette a pénzt, aztán nézte tovább unott arccal a vasúti kocsik tologatását, míg újabb utas nem jött, hogy személyvonat harmadosztályú jegyet kérjen — az örök boldogság állomásaira. Ma meggyorsult az élet, rohan az idő. *A mai idők papja: Krisztus agitátora.* Fanatizmussal fűtött lelkű, nyugtalan ember, akit valami nagy dologra küldtek, és akinek nincsen éjjele, sem nappala, nincs nyugvása, nincsen megállása, míg egyetlen olyan embert tud, akihez el nem vihetné az üzenetet. Mintha korbáccsal üznék, úgy hajtja munkára megszokadásig a krisztusi parancs:

*„Elmenvén, tanítsatok minden népet, megkeresztel-
vén őket az Atya és Fiú és Szentlélek nevében; tanítván
őket megtartani mind, amiket parancsoltam nektek!”
(Mt. 28, 19—20.)*

*A missio sacerdotalis a pap élete fölé meredő óriási fel-
kiáltójel.* Megrendítő az az egyszerű tény, hogy Istentől kül-
detésem van minden emberhez, akit utamba hoz a Gondvise-
lés. Nem úgy, hogy a plébániám tagjaival törődöm, de akik
nem az én nyájam pecsétetes tagjai, azokhoz nincs közöm. Nem
úgy, hogy specialista vagyok, tehát csak fiúkkal foglalkozom,
vagy csak a gimnázium leánynövendékeivel, vagy csak egye-
temi hallgatókkal. Nem úgy, hogy mint kotlós, gyűjtöm szár-
nyaim alá a magam csibéit, de haragos kurrogással riasztok el
mindenkit, aki más fészekaljához tartozó. Úgy, amint Szent Pál
mondja: „Mindenkinek mindene lettem, hogy mindenkit üdvö-
zítsek.” (I Kor. 9, 22.)

Vallom és hirdetem, hogy *nincsenek véletlen találkozások.*
Az utca sokadalmában vadidegen embereket hoz utamba a
Gondviselés. Ki tudja, nem kell-e kapniok tőlem valamit, ami-
ről én sem tudok, ők sem, de amire pont most szükségük van?
Talán egy meleg szó; talán egy komoly szembenézés; talán
csak Krisztus papjának fegyelmezett viselkedése. Emberek
jönnek és mennek, a plébánián kopogtatnak, a gyóntatószékbe
odaroskadnak, a prédikáló papra mereszti szemüket. Csak a

szemet látod, meg az arcot, a ruhát; mit tudhatod, hogy a másik ember életében micsoda szakadékok nyílnak, vagy micsoda gyötrelemből keres éppen üzött vadként kiutat? Közömbös beszélgetésben nem tudhatod, melyik egyszerű mondatod fogja vissza talán öngyilkosságtól, vagy villant hirtelen fényt a lelkébe, hogy meglássa a keresett megoldást... Mint a lepke megrebbe az új virág előtt: Rászálljak? Ne szálljak? — úgy rebbe meg a papi lélek minden újabb emberarc előtt: Nincs-e hozzá küldetésem? Hátha hoz nekem valamit... Hátha vár tőlem valamit, amit rajtam át küld neki az Úr...

A pap állandó készenlétben, szakadatlan lelki vigyázzban jár, hiszen a küldetése *nem ismer időkereteket, hivatalos órát, szolgálati időt és szabadságidőt*, megfeszített munkanapjai után teljes feloldást hozó pihenés heteit. A mi lelkünk állandó feszültségét, amely a küldetés felelősségéből fakad, egyedül Halál-úr oldhatja fel.

A pap működésének *nincsenek vágányai*: templomig, iskoláig, kultúrházig, előadó emelvényig, temetőig, betegágyig. Útja mindenfelé kanyarog, ahol emberek élnek; a gondviselő Isten úja rajzolja a vezető vonalat a porba. Főúri kastélytól a munkáslakásig, magas hivataltól a faluvégi cigánysátorig mindenütt megfordul és mindenütt ugyanaz marad. Az ő egyszerű fekete reverendája díszruha is, egyenruha is, munkáöltöny is; mindenüvé odaillik és mindenütt változatlan, érintetlen marad. Beleillik a szalónba, de nem lesz parfümszagú; a szegény ember kunyhójába odaillik; a labdázó gyerekek vagy a táborozó cserkészfiúk között otthonosan mozog, de el nem szakad, be nem porozódik a ruhája; nem lesz nevetségessé, ha mesét mond a kicsinyeknek; a bűnösök tanyáján meg nem fertőződik, be nem mocskolódik. Megáll a munkásgyűlésen és szól a munkások nyelvén; egyetemi katedrára lép és a magasabb tudományt hirdeti; az elemi iskola első osztályában kicsi emberekkel érteti az Istent; öreganyó fohászkodását éppúgy meghallgatja, mint megyegyűlésen a főispán előterjesztéseit és egyforma készséggel s felelősséggel szól mind a kettőhöz. Törvénye és útmutatója a szentpáli apostoltörvény:

„Mert én bár mindenkitől független voltam, magamat mindenkinek szolgájává tettem, hogy többeket nyerjek

meg. Bizony, a zsidóknak olyan lettem, mint a zsidó, hogy a zsidókat megnyerjem; azoknak, kik a törvény alatt vannak, mintha a törvény alatt volnék (holott én magam nem vagyok a törvény alatt), hogy azokat, kik a törvény alatt voltak, megnyerjem; azoknak, kik a törvény nélkül voltak, mintha a törvény nélkül volnék (holott nem vagyok Isten törvénye nélkül, hanem Krisztus törvénye alatt vagyok), hogy megnyerjem azokat, akik a törvény nélkül voltak. A gyöngéknek gyöngé lettem, hogy a gyöngéket megnyerjem; mindenkinek mindene lettem, hogy mindenkit üdvözítsek. Mindent pedig az evangéliumért teszek, hogy abban részem legyen.” (I Kor. 9, 19—23.)

Csodálatos életfölöttiségét egyedül annak köszöni, hogy bárhol fordul is meg, mindenütt Krisztus apostola, aki a Mester személyét képviseli. Katedrán állva a hegyibeszédet mondó Krisztust idézi; lakodalmas asztalnál a kánai menyegző szent vendégét; cserkészetben, egyesületben, minden ifjúsági munkában Krisztus áldja meg az ő kezével azokat, akikkel együtt játszani látszik; a pénzvilág előkelőségeivel is leül asztalhoz, mert Máté a vámos lakomáján a Mestertől tanulta, hogy az orvos nem az egészségeseknek, hanem a betegeknek szükséges. és ő ott is, mindig is az evangéliumot hirdeti. A gyanú árnyéka sem suhan el fölötte, ha a házasságtörő aszszony fölé hajol vagy ha bűnbánó Magdolna borul a lába elé; egyetlen kéz nem emelkedik ellene, ha kötélkorbáccsal tisztogatja meg kufároktól azt, ami Istené; és ha a népet nyúzó farizeusok szemébe kiáltja a nyolcszoros jajt, akkor sem forradalmár, hanem haragvó apostol. Egész életét a küldetés nagy parancsa irányítja: „Amit nektek sötétben mondok, mondjátok el fényes nappal. és amit fülbesúgva hallotok, hirdessétek a háztetőkről!” (Mt. 10, 27.)

Ez a sokoldalú, gazdag programú küldetés, amely olyan mérhetetlenül messze esik a világi urak egy vágányon haladó hivatásától, emberfölötti ruganyosságot és készültséget kíván. Gondolj arra a félóránként, sokszor percenkint való átkapcsolásra, amely a pap minden napjának állandó igénye. Hajnali elmélkedéstől a háztartás gondjáiig, szentmise áldozati

hegyéről a napi politika szakadékaig, a legmélyebb filozófiától gyerekjátékokig, a gyóntatószékben való lélekoldozástól a vacsora utáni látogatókkal való csendes tarokk-játszmaig, micsoda ugrások! A „mindenkinek mindene lettem”-papi életet leghívebben a gyóntatószék munkája szimbolizálja, amikor minden újabb gyónó egészen más világot, az élet egész más darabkáját hozza magával, s a papnak azalatt, míg a baloldali ráctól a jobboldalihoz átfordul, le kell zárnia az előzőt és teljes lelki feszültséggel bekapcsolódnia a most következő gyónónak problémájába. Milyen messze utakat jár meg a pap, akinek egy órai gyóntatása alatt házasságtörő asszony, elemista leányka, kísértésben álló kispap, esküvőre készülő legény és leány, fohászkozó anyóka, meg egy onanista kamaszfiú ment át a gyóntatószékén!

A papi munkára való küldetés az erősök küldetése! Gyenge ember meg nem bírja! Beletörik vagy elszürkül és apostolból igavonóvá aljasodik.

A pap küldetése súlyos misszió! Járni az emberek között és hirdetni azt, ami nem tetszik nekik; hívogatni őket oda, ahová nem akarnak menni! Gyűlölettel teli, pogány világban az evangéliumot törvénynek hirdetni! Gögös nemzedéket alázatra hívni! A magával elégedettet bűnbánatra s élete megjavítására törni! Szexualitásal át- meg átszőtt társadalom számára önmegtartóztatást, tiszta házasságot, gazdag gyermekáldást prédikálni! Amikor a gyűlölet politikai hitvallássá magasult, a felebaráti szeretetet erősebbnek bizonyítani! Materialista kort a természetfölöttivel nyugtalanítani! Aki a földön jól berendezkedett és kitűnően érzi magát, annak mennyországot ígérni vagy kárhozattal fenyegetni! Egyáltalában: az embereknek a kellemetlen igazságot úgy megmondani, hogy ne fájjon, sőt követésére mozduljanak! Nehéz tudomány, bátor feladat. Kell hozzá a Keresztelő Szent Jánosok pusztai erejű bátor kiállása, kell mindenén áttörő szent fanatizmusa a küldöttnek, aki az Isten üzenetét hozza.

Fanatizmus! Ezt a szót nem szereti a szemináriumi nevelés. Pedig, látod, minden korszaknak megvan a maga idők érlelte, igények formálta papi típusa; a huszadik század közepének katolikus papja: szent agitátor.

Ma nem elég a templomokban csendes békességgel meg-

várni azokat, akik misére, szentgyónásra, szentbeszédre maguktól eljönnek. A templom ma lovagvár, vagy ha úgy modernebbül hangzik: agitációs központ, ahonnan harcoss támadásra tör ki az Úr apostola, hogy külön-külön megbirkózzék nemcsak irányokkal, nemcsak tömegekkel, de egyes emberekkel. Nézd a különféle ideológiai, faji vagy politikai pártmozgalmakat: micsoda fanatizmustól égő agitátor-tömegeket zúdítanak a társadalomra, hogy a maguk táborát növeljék és erősítsék! A Föld agitátorai és az Eszme küldöttei milyen izzóra fűtve! Ki-nevetik, megcsúfolják, meg is verik, be is börtönzik: százszor újra kezd, és az újabb kudarc után izzóbb, mint valaha! Mint a megszállottak: megfedkeznek a maguk emberségéről és csak az ügynek élnek, csak az eszmét küzdik előre. Ismertünk mi is ilyeneket: a Szent Péterek, Szent Pálok, Szent Bonifácok, Ágoston-szerzetesek, Szent Gellért püspökök fanatizmusa egész népeket térített Krisztushoz. Ha ezek csendes falusi plébános-típusok, akik csak békét, megértést, minél kevesebb vizet-zavarást vallottak volna, hol lenne ma a római, a német, az angol, a magyar kereszténység? Nemcsak a forradalmi megmozdulások, az Egyház is véres kerekű szekéren járja a történelem országútját: a forradalmak az ellenállók vérért ontják, az Egyház a maga szent mártírjainak vérértől piroslik. Ha Krisztusnak ma fanatikus agitátorok kellenek, akik különbek a Sátánt hirdetőik ügynökeinél, szabad-e akkor kényelmes egyéni gondolatok szerint egy békés, visszavonult papi típusról álmodnunk, és szelíd szemekkel elnéznünk, hogy fejünkre döntsek a templomot?

Ne mondd ellenvetésképen: Igen ám, de agitátornak születni kell, az egy egészen különleges emberfajta, amilyen minden tízezerből egy akad! — mert ellenvetés helyett az én gondolatmenetemet folytatod és a következő mondatomat már te magad formáltad meg. Igazad van. A mai idők papja egészen különleges emberfajta, amilyen minden tízezerből, ha egy akad! *Tucat-ember ne jöjjön papnak; s a pap ne kíváncsion sablonos nyárspolgári életet élni.* A „totális mozgósítás” a legutolsó nyárspolgárt is kiemelte megszokott környezetéből és veszélyes, hősi életformára kényszerítette a nemzet nevében; — éppúgy a Krisztus hívása „totális mozgósítást” jelent a papra nézve: félre kell dobnia mindazt, ami hétköznapi, fel-

áldoznia mindazt, ami kényelmes, és fenntartás nélkül bele-dobnia magát egy veszélyes, nehéz szolgálatba.

Ez a te agitátori fanatizmusod nemcsak az Istennel szem-ben felfűtött személyes lelkesedés, odaadás és áldozatkész szeretet, hiszen ebben sok az érzelmi vonás és azért hullámzó, változó: van úgy, hogy tisztán ragyog és húz, lendít, de van úgy, hogy elfelhősödik és ilyenkor veszít az intenzitásából. Van úgy, hogy nagyon szereted Istent és mindenre képes vagy érette, de jönnek idők, amikor fásult, fáradt vagy és hideg a lelked. A te fanatizmusodnak földi arca is van: izzó érdeklődés az ügyek iránt és lázas jobbat-akarás. Lelkesít a családi élet tisztasága, — a becsület uralma a magyar közéletben, — a törvényhozás keresztényi volta, — az irodalom erkölcsse, — a nagyváros kis utcakölykei, — az elhanyagolt középiskolás leányifjúság, — a hadsereg keresztény erkölcsi nevelő munkája stb. stb. Ráveted magadat egy ügyre és cibálsz, gyúrod, harcolsz vele, elkiáltod a gondolataidat és keserű haraggal támadsz az ellenzőidre. Minden papnak van egy sajátos területe, amelyen ő a Krisztus vad erejű agitátora; és minden jó részletügynek vannak fanatikus papi munkatársai...

És van úgy, hogy az agitátor: motor, aki a jó ügyet előre-viszi. Van úgy, hogy fék, aki a lejtőn lefelé induló ügy küllőibe kapaszkodik. Lehet, hogy a kerék elé került fadarab, amelyet az legázol, de megakad benne. Az ügy a fontos! Ha azon segített, az agitátor megtette kötelességét! Nem baj, ha összezúródik, csak menjen az ügy!

A Föld agitátorai még mindig erősebbek, fűtöttebbek, és éppen ezért eredményesebbek a Jó apostolainál. Igaz, hogy mögöttük hatalmas mozzogók: államhatalmak vagy párthatalmak, tele pénztárak, nagy elismerések, jutalmak, karrier-kecsegtetés... Krisztus agitátorait viszont eléggé lehűti az evangélium szava: „Ugyan kicsoda az közületek, ki szántó vagy legeltető szolgájának, mikor az hazatér a mezőről, azt mondja: Jer ide tüstént, ülj asztalhoz? Nem inkább azt mondja-e neki: Készíts nekem vacsorát és felővezve magadat, szolgálj ki engem, míg eszem és iszom; azután ehétel és ihatol magad? Csak nem köszöni meg a szolgának, hogy megtette, amiket neki parancsolt? Nem gondolom. Úgy ti is, mikor mindent megtesztek, ami nektek parancsolva volt, mondjátok:

Haszontalan szolgák vagyunk, ami kötelességünk volt, azt cselekedtük..." (Lk. 17, 7—10.)

De mondd hát, Testvér, mi is csak földi jutalomért, emberi dícséretért és elismerésért tudnók szolgálni az Urat? Nem nagyobb jutalmat és büntetés-fenyegetést tart-e a kezében, amikor a mennyet és a poklot tartja elénk?...

Agitátor-munkára küld minket ma az Úr. A tűz nem kérdezi, tetszik-e, szabad-e, hanem belekap minden éghetőbe és felemészti azt, mert ő az erősebb. Az agitátor munkájától elválaszthatatlan bizonyos szent kíméletlenség és erőszakosság: Én, az Úr Krisztus küldötte, nem nézek semmit, csak a szent ügyet. Ha belepusztulok is, meg nem pihenek, vissza nem húzódok, mert az én gyengeségem miatt nem szenvedhet az Isten ügye! Fanatikus szolgálat a vértanúságig!

Szép frázis! Könnyű mondani: szolgálat a vértanúságig. De ha rá kerülne a sor, vajjon megállnók-e? De ne mondjuk feltételes módban, hiszen a mai megiramodott történelemben, amikor sűrítve tört ki minden emberi vadság, könnyen sor kerülhet rá; tegyük fel úgy a kérdést: Ha majd sor kerül rá, állod-e a mártíriumot?

Ne hidd, hogy a vértanúság szép. Csak bibliai szentképen fönséges a térdeplő mártír, amint eltorzult arcú megkövezőieért égre tekintve, áhitattal imádkozik. A valóságban a mártírium motívumai: a szenvedés, mezítelenség, megalázás mind nagyon kínosak, és talán maga a szenvedés még a legkevésbé gyötrő közöttük. A vértanú kínzói nemcsak azt akarják, hogy ezer szenvedés közt másvilágra küldjék, hanem emberségében is meg akarják alázni azok előtt, akik tisztelték őt, és úgy akarják megcsúfolni, hogy vele együtt bukják vérbe, sárba az eszme is, amelyet képviselt. — A meztelenre vetkőztetés maga embertelenül megszégyenítő; hozzájön a meggyötört test vonaglása, nyögés, feljajdulás, hiszen nekünk nincsen mindent bíró indián-dresszúránk, s ha a lélek kész is, erőtlen marad a test; hozzájön a vér, sár, piszok. Csodálatos hős, aki Jézusért szenved; de megkínóztatása alatt igazán nem látszik hősi vonás rajta. Szent István, Szent Lőrinc csodálatraméltó erejét a huszadik század szürke papja honnan venné?

Gondolj a modern formára: a vértelen mártíriumra; az éppen olyan megalázó. Az új pogányság országai találták ki

az újabb formulát, amely nem vértanút csinál az eszmék harcosából, hanem becsületében teszi tönkre és a tisztességét gázolja le, hogy akik így csalódtak benne, elforduljanak az eszmétől is. Ha a papot házasságtörőnek, homoszexuálisnak kiáltják és a törvény előírása szerint bebörtönzik; ha csalónak, valutacsempésznek, hazaárulónak bélyegzik és bírósági tárgyaláson sujtják büntetéssel, hogyan védekezzék? S ha igazságát és ártatlanságát nem bizonyíthatja, hogyan győzze meg önmaga igazáról a hívők tömegét, amelyet közben rágalmazó, üszítő hadjárat tüzel fel ellene? Kínos halált szenvedni még mindig dicsőségesebb, mint becsületvesztetten, megbélyegzetten élni tovább és hordozni a társadalom megvetését...

„Krisztust szolgálom a vértanúságig!” — Nagy szót mondál ki vele! Gondold el, mi van mögötte, gyúrd le magadban az embert, aki felágaskodik a meggyalázás ellen. és ha úgy igazán hiszed, hogy mindazt, ami benned emberi érték, gondolkodás nélkül adnád oda áldozatul Isten ügyéért, akkor mondd ki ezt a szót: vértanúságig!

A pap küldetése: apostoli misszió. Nemcsak tanítónak küld bennünket. Annak is, de sokkal többnek! Nemcsak misézőnek. Annak is, de sok egyébnek még. Nemcsak gyóntatónak. Annak is, de kívülre mennyi minden másnak! Evangéliumhirdető, szentségek kiszolgáltatója, népek tanítója, nevelő, vigasztaló, harcos, vezér, példaadó, bíró, ez mind, mind a pap. Mindez együtt: apostol. Egész életünkben a tömegek fölött járunk, a közsésséggel birkózunk, a korszellemmel csatázunk, világnézetek súlyos harcait álljuk; — s ugyanakkor *a küldetésünk mindig az Emberhez, az egy-emberhez szól, akit örök üdvösségre kell elkalauzolniunk.* Számunkra a tömeg: sok üdvözítendő egyénnek gyülekezete. A Gondviselés ember-egységeben számol; mindenegyes ember, a maga halhatatlan lelkével, végtelenbe futó életével. rajta a megváltó Istenfiú vérével, hallatlanul nagy érték: világoknál többet ér. Ezért szereti a pap a vergődőt, az elbukottat, a mindenkitől elhagyott nyomorgót, az őt megbántó ellenséget, az ellenszenves kamaszt, a sötét forradalmárt és mindenkit, aki ember, azért, mert ember, Isten gondja, Isten szerelme.

Testvérem, a pap küldetése apostolnak, Isten agitátorának

emberfőlötti, természettőlötti misszió. Átgúrja, újjáalakítja az egész embert. Ezért mondta nekem multkorjában egy országon ismert, katolikus cserkészvezető: Ti olyan zártak vagytok és olyan érthetetlenek! Húsz éve barátomnak ismerlek, sok nagy élményt éltünk meg együtt, olyan közel voltunk egymáshoz, mint a kenyeres pajtások, vagy mint a testvérek, és mégis az az érzésem, hogy a fejem fölött valahová messze nézel, és olyan idegenül messzire vagy tőlem, mint egyik bolygó a másiktól. Ti papok nem vagytok e világról való emberek...

Testvér, ha a hivatásodról elmélkedel, összeszűkül előtted a világ és a szemináriumot látod meg a teológiai könyveket. Ha aztán a küldetésedre fordítod figyelmedet, akkor hirtelen kiszélesedik az egész látóhatár s előtted áll rengeteg ember, akik mind Krisztust szomjúhozzák s akikhez te, az agitátor, viszed el Krisztust és az örök boldogságot. A pap küldetése nagy Isten-ajándék az emberiségnek, égbenyúló felelősség ön maga számára.

Ennek a nagy küldetésnek néhány mondatát ideírom neked, hogy hosszú éveken át benne dongjanak a lelkedben:

„Elmenvén pedig, hirdessétek, mondván, hogy elközelgett a mennyek országa.” (Mt. 10, 7.)

„Bemenvén pedig a házba, köszöntsétek azt, mondván: Békesség e háznak! És ha méltó az a ház, rászáll a ti békeségtek...” (Mt. 10, 12.)

„...ne legyen rá gondotok, miképen és mit mondjatok, mert adatik nektek azon órában, mit szóljatok. Hisz nem ti vagytok, akik beszéltek, hanem Atyátok lelke az, mely szól belőletek.” (Mt. 10, 19.)

„Nektek pedig még fejeteik hajszálai is mind meg vannak számlálva.” (Mt. 10, 30.)

„Mindenkit, aki megvall engem az emberek előtt, én is megvallom azt Atyám előtt...” (Mt. 10, 32.)

„Aki titeket befogad, engem fogad be; és aki engem befogad, azt fogadja be, aki engem küldött.” (Mt. 10, 40.)

Mond, van-e még ember a katolikus papon kívül, akihez ilyen fenséges mondatokat intéz az ő Istene?

Szítsd, csak szítsd a lelked tüzét, izzítsd magadban az agitátor fanatizmusát, bontogasd, építsd magadban az apostolt, hogy majd a nagy küldetés idején meg ne csalatkozzék benned a Mester!

4. A kispap

„... ad Deum, qui laetificat iuventutem meam.”

Kedves Testvér!

Hazudik a szeminárium.

A templom, a gyár, az iskola, a korcsma messziről elárulja, micsoda ő és mi folyik benne. A templom égre mutató tornya, az egész falu számára tárt kapuja, a belülről kihangzó orgonaszó s a toronyban megkonduló harang mind hirdeti, hogy ez az Isten háza... A füstös kéményű gyárból zakatoló gépek dübörgése hangzik, szürke robotemberek jönnek reggelenkint minden irányból, s a nagy csarnokok felszívják őket, hogy este fáradtan, elnyűtten lökjék ki újra az utcára: ki ne látná messziről, hogy ez a verejtékes munka háza?... Sétálj el az iskola előtt: a nyitott ablakon át csengő gyerekhangok, meg a feladatot nyomatékos lassúsággal magyarázó tanító érces hangja hallatszik; s ha megszólal a szünetet jelző kolomp, egyszerre megzúdul a ház és tele lesz kacajjal, víg zsisvajjal: ha nem is írják fel a homlokára, ki ne tudná, hogy a gyermekek háza előtt jár?... És kell-e magyarázat, ha meghallod a korcsmaiban cincogó hegedűt, a duhaj mulatók kurjongatását, a részeg ember ricsajozását?... Az ember építette házak többnyire maguktól bevallják, hogy mire készültek és ki lakik bennük...

Csak a szeminárium hazudik.

A nagy épületre ráfekszik a csend. A folyosókon sötét ruhájú, lehajtott fejű alakok suhannak tova, léptük kopogása visszhangzik a hallgató házban. A tanteremben nincsen hang, a cellák némasága azt hazudja, nincsen bennük ember; ha csengő szól, a silentiumos gyülekezés azt sejteti, hogy közép-kori barátklastrom hallgató, ványadt szentjei vagy ridegségbe

dermedt aszkétái vonulnak előtted... Nincs erő, jókedv, fiatalság, életütem, csak csend van, imádság, liturgia és könyvek, könyvek, könyvek...

Pedig a csend fátyla mögött *micsoda titáni erőfeszítésekkel van tele a ház! Szürke milliók közül összeválogatott ifjakból emberebb-embereket kalapálnak; az emberebb-emberekből természetfölötti embereket; a természetfölötti emberekből apostolokat, hősöket, szenteket!* Templom, amelynek nincsen tornya, harangszava, de ahol a gondolat is, a hétköznapi élet is az Istent szolgálja. Gyár, ahol nem füstölnek égnek meredő kémények, nem zakatolnak a gépek, de ahol magasabbrendű embertípust gyárt kétezeréves pedagógia. Iskola, ahol az élet tudományát tanulják, akik az élet mesterei lesznek. A csend háza nem árulja el a benne folyó munkát; falai nem forrosodnak át a benne izzó energiáktól s nem remegnek a fojtott erőfeszítéstől, amint Krisztus az ő modern apostolait gyűrja mindenre elszánt emberekből a jövő számára. Hazudik a szeminárium, hogy el ne árulja a Mestert, aki falai közt ütötte fel műhelyét.

Pedig, Testvér, te látod, és jól tudják mind a csend házainak lakói, hogy itt nem tömegnevelésről és átlag-teljesítményről van szó! Nem az a feladat, hogy egy hittudományi főiskolát elvégezzén az ember és tűrhető jegyekkel teljék meg az indexe; közben bizonyos lelki kultúrát is kapjon és általános katolikus műveltséget; lelki életében igyekezzék megfelelni a spirituális úr igényeinek, közösségi és magánéletében a prefektus úr paragrafusait át ne hágja; igyekezzék jó minősítést szerezni, hogy felszentelése elé majd akadály ne gördüljön; s ha túljut egy sablonos előkészületen, akkor árnyas plébánián kényelmes papi filiszter-élet várja... *Itt a sablon csak pánt, amely összetartja a sokrétű életet; a tömeg csak keret, amely a szükséges közösségi nevelés előnyeit nyújtja; a napirend csak a munka racionalizálása, hogy az esztendők minden perce kihasználtsáék; az előljárók csak eszközei a láthatatlan Nevelőnek, aki mindenegyes kispappal külön viaskodik, mert belőled és a barátodból és mindenegyes kispapból külön-külön úgy akarja kigyúrni az apostolt, ahogyan három éven át formálta Pétert, Jánost, Jakabot...* A szemináriumban a filiszteri kispap-élet adottságai, meg az egyes évfolyamok

cserkészőrs-szerű közösségi működése, meg a főiskolai tanulmányi rend sablonja mind csak előírt külső kerete egy láthatatlan, megfoghatatlan, természetfölötti magasságokba emelkedő egyéni munkának, amely nem ismer párhuzamot, sem ismétlődést, sem előtte futó példát, amely „éppen olyan volt, mint a te eseted”. Az *egyéniiség hallatlan különállása és magánossága sehol nem olyan fontos, mint a kispapnevelésben*. Az Egyház két évezredes történelmében nem volt senki, aki „éppen olyan volt, mint te vagy”, és nem lesz másod az eljövendő újabb két évezreden át. Nem azért, mert kiváltságos, különleges ember vagy, hanem mert egyéniiség vagy: magadban álló, zárt embervilág, akinek mása nem volt és nem lesz soha. Eső után a kertben s a mezőn előmásznak a csigák; s míg hátukon a házukat cipelve lassan tovacsúsznak, nyálkás, csillogó útjelző marad utánuk... Mióta a világ áll, nem fordult elő, hogy két csiga ugyanonnan indult és ugyanoda ment és ugyanazon a vonalon, részleteiben is egészen azonos csillogó útjelzőt rajzolt volna a földre. Hát a milliószor komplikáltabb ember?... A *szeminárium sablonos kispap-élete csak kerete a láthatatlan Krisztus misztikus egyéni nevelő munkájának, amellyel belőled a te egyéniiséged szerint és a barátodból egészen másképp, és mindenegyes kispapból merőben másképp kiformálja a papot, az egy-papot, akinek az Egyház történetében nincsen mása*. Aki az Úr Jézus Krisztusnak ezt a semmiféle finom műszerrel meg nem érezhető s ki nem mutatható csodálatos, titokzatos nevelő munkáját nem tudja magán és fenntartás nélküli, fanatikus odaadással bele nem áll, abból soha nem lesz olyan igazi pap, amilyen lehetett volna, s amilyent Krisztus akart csinálni belőle. A szemináriumi élet lényege az a természetfölötti valóság, hogy nevelésre Krisztus kezébe adtad magadat; minden élményének forrása az az egyszerű tény, hogy „a legjobb részt választottad”, mert „az Úr lábaihoz ülvén, hallgatod az ő igéit”.

Ha ezt átgondoltad és beláttad, akkor már tudod, mi a szeminárium.

1. Isten magános embereinek alakító műhelye

A magban benne van az eljövendő faóriás. De hány esztendő múlik el és hoz új tavaszt és nyarat és őszt; hány vihart kell megállni; micsoda el nem lankadó türelemmel bontani a percek millióin át az újabb sejteket, amelyekből az évgyűrűk lesznek: ötven évnek, száz évnek minden percét a fejlődés érdekében hogyan felhasználni! — A kispapban benne van a pap; benne volt már, amikor a szeminárium kapuján dörömbölt. De micsoda türelmes, aprólékos munkával kell róla lehántani a földi embert, a filisztert és kibontani a csodálatos, természetfölötti embert! Az erény gyakorlás útján válik sajátunkká; további gyakorlás teszi erényessé az embert. — Próbálj úrrá lenni a torkosság-inger fölött: nem költeni pénzt nyalánkságra, nem majszolni a rendes étkezések idején kívül, nem morogni a szemináriumi ellátás ellen; nem álmodni gazdag plébánia terített asztaláról; nem beszélgetni ingyencségekről és vastag vacsorákról; fegyelmezett közömbösséggé morzsolni magadban az étel-ital-vágyat. Meglátod, még ötödéves korodban is hányszor felborzolódik benned a torkos ember! — Próbálj úrrá lenni a társas érzelmeid fölött: fékre fogni a rokonszenvet, és nemhogy el nem árulni, de benső-önmagadban elfojtani az ellenszenvet és a vele járó kicsinylést, türelmetlenséget, rosszakaratot, kárörömet. Azt hiszed, felszentelésig készen lehetsz vele? Jelentéktelen, apró erényekért, amelyeket a morális csak jegyzetben, kisbetűs félsorban említ, éveken át megy a birkózás önmagaddal. Képzeld el, micsoda feladat, micsoda munka: megnemesíteni a természetes embert a maga egészében és kibontani az emberebb-embert, meg a természetfölötti embert, meg az apostolt, meg a szentet!

Ezt a munkát egész teljességében magadnak kell végezned, mert kispap-társaid is, de a spirituális úr is csak segíthet benne, de csak annyira segíthet, amennyiben te magad kéred és igénybe veszed a közreműködésüket. *Papot nem a szeminárium nevel belőled; a szemináriumban magad nevelsz papot önmagadból.* Kispap-közösségben, előjárók keze alatt is már olyan egy-szál-magánosan állsz a te nagy felelősségeddel szemben, mint a templomtorony a hegytetőn, vagy mint a pap az életben.

Ez a magánosság marad papi életednek egyik főjellegzetessége.

Az ember természeténél fogva szociális lény. Nemcsak úgy, hogy emberi társaságra vágyik s a közösség életébe százféle szállal is belekapcsolódik, hanem a legbensőbb kiegészítést igényli egy egészen hozzá hangolt másik ember által, aki a nemiségtől fel a legmagasabb szellemi igényekig hozza azt, ami öbelőle hiányzik, s felbonthatatlan szentségi kötelék kapcsolja őket egy-emberré. A pap életében nemcsak a házasság adta kiegészítés hiányzik, hanem a társadalmi közösség jótékony felölelése is. Neked családod, igazi otthonod sohasem lesz, csak őrszobád, ahol a magános katona virrasztja az életet. A társaság téged soha fel nem szívhat, egyesület magába nem olvaszthat, semmiféle emberi közösség egészen a magáénak nem tudhat, mert te, aki hivatásod szerint „mindenkinek mindene” lettél, mindig kívülről jössz és mindig nevelőnek, agitátornak, apostolnak jössz, ezért mindig fölédük magasodol és mindig idegen maradsz. Az ember, aki sok ezeré, valójában senkié.

Erre a magánosságra a szeminárium évein át elő kell készülnöd, hogy később majd ne fájjon, s hogy a papot ne nyugtalanítsák majd társas-emberi igények.

A magános ember önmagának elegendő. Nem terhes számára az egyedüllét, hiszen a legjobb társaságban van ilyenkor. Nem hívja a társaság, hogy szórakozást, felüdülést nyújtson. Nem igénye, hogy apró gondolatait másokkal kicserélje. Ezért nincsenek a kispap-cellákban sűrű cigarettafüstben éjjelig is tartó nagy beszélgetései baráti kompániáknak, amelyek a világi diákság életében, például az egyetemi kollégiumokban a diákélet legkedvesebb élményei közé tartoznak. Ezért nem igénye a szemináriumi életnek, sőt nem is lenne kíváncsi jelensége egy-egy felforrósodó, mélyen kapcsoló barátság-élmény. — A baráti kompánia csökkenti a magánosságot és kedves társaság-émlékekkel ajándékoz meg. A pap életéből ez a kompánia-élmény hiányozni fog; miért volna tehát szüksége reá a szemináriumnak? — A „két-test-egy-lélek”-barátság a pap életében ismeretlen; miért keresné tehát szomszjas igénnyel a kispap?

Nézd a magyar falu papját: a jegyző, orvos, tanító,

kántor a körülötte mozgó intelligens emberek. Hivatásuk, családi életük, egyéniségük mély szakadékot von közöttük és a papjuk közé; bár megszeretik, becsülik egymást, sokat vannak együtt, évek során összeszoknak, mély megértés kapcsolja őket, össze is tartanak, — mégis mindig idegenek maradnak egymás számára. Sem a pap nem lesz tagja a sűrűn találkozó, borozgató vagy kártyázó kompániának, sem mély férfibarátság nem fogja őt fűzni egyikükhöz sem.

Nézd a papok találkozását. Mint két hajó az óceánon: köszöntést, jelzést vált, de meg nem áll és meg nem nyílik: a végtelen víz húzza őket. Megfigyelted az állomásra befutó gyorsvonaton az újonnan felszállók elhelyezkedését? A katonatiszt végigmegy a folyosón, s ha egyik fürkében egy tisztársát pillantja meg, oda benyit rögtön, bemutatkozik, s máris szívélyes társalgás bontakozik közöttük. A pap végigmegy a folyosón és bepillantgat a fürkék ablakán; ha meglátja egy paptársát breviáriummal a kezében, tisztelettel köszönti, de továbbmegy és a szomszédos fürkébe ül be merőben idegen emberek közé. A magános ember ösztönszerűen maga marad még utazás közben is.

Engem gazdagon megajándékozott az Isten azzal, hogy eddigi éveim során mindig válogatott papi társaságban lehettem. A Regnum Marianum páratlan papi együttese, a jános-halmi három káplán baráti összetartása, a pesti, soproni, majd újra a pesti Szent Imre Kollégiumok asztala magas színvonalú lelkek kapcsolatát adta; az itt szövődött lelki barátságok a sírig elkísérnek. De bár napról-napra együtt vagyunk s a legnehezebb problémákat oldozgatjuk együtt, mit tudnak ők rólam, vagy mit tudok róluk én? Papi munkánk vonalán százszor kapcsolódunk; de egyéniségünk egymás előtt mindig is zárt titok marad. Nem bizalmatlanságból, hanem mert a pap annyira magános emberré kovácsolódik, hogy ezt a világtól idegenségét s a minden emberrel szemben való zártságát még legbizalmasabb munkatársaival szemben sem tudja levetkőzni; ha akarná, sem tudná. Mint a bolygók a világűrben, olyan zártan és idegenül keringünk Isten ujjá jelölte pályánkon és olyan magánosan is, mint a hidegfényű csillagok.

Nem a papról írta, mégis áll a papra Ady Endre verse:

„Sem utódja, sem boldog őse, — Sem rokona, sem ismerőse — Nem vagyok senkinek, — Nem vagyok senkinek.

Vagyok, mint minden ember: fenség, — Észak-fok, titok, idegenség, — Lidérces, messze fény, — Lidérces, messze fény...”

Vagy ahogyan a Mester mondta: „Aki utánam akar jönni, tagadja meg önmagát, vegye föl keresztjét és kövessen engem. Mert aki meg akarja menteni életét, elveszíti azt; aki pedig elveszti életét énérétem és az evangéliumért, megmenti azt. Mert mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri is, lelkének pedig kárát vallja?...” (Lk. 8, 34—36.) Nem tudok képzelni magánosabb embert, mint a keresztjét cipelő Krisztust a Golgota útján. Ilyen magánosan, életét elveszítve, a világot eldobva jár a pap — és a teológus.

A magános ember önmagának elegendő, önmagának egyetlen társasága. És mégsem lehet belőle mormogó medve, aki barlangjából csak akkor cammog elő, ha éhes, vagy ha feladata várja.

A magános embernek sem otthona, sem családja. Testvéreireit széthintette az élet; édesanyján kívül emberi szeretettel nem szeret senkit a világon. És mégsem durvulhat kivert ordassá, aki minden közeledőre a fogát vicsorítja.

A magános emberrel nem törődik senki: ruháját meg nem igazítja, borzas haját le nem simítja, félszeg szokásaira nem figyelmezteti, jelleme ferdeségeit senki nem javítja, vadhajtságait le nem nyesegeti. Mégsem lehet vadóccá, reverendás aggregénnyé, önző, bogaras különccé vagy kiszáradt faemberré.

A magános ember lélektani rejtély. Nem ismer maga fölött más urat, mint Krisztust: neki él. És mégis *a szociális erények fejlődnek ki benne hatalmasan*, hiszen egész élete a másik ember szolgálata s a közösség szolgálata. Az egy-urat sokezer embertestvérében szolgálja. Jóság, meleg szív, áldozatkészség, segíteni készség, evangéliumi szeretet, apostoli buzgóság az erényei.

A magános embert a szemináriumnak kell belülről ki-nevelnie, mert ha papi életében a hivatása dermeszti lassan egyedüljáróvá, akkor lehet, hogy jó pap lesz belőle, de mindenesetre szerencsétlen és boldogtalan ember.

2. A szeminárium óriásokat nevelő gymnasion

A pap nem lehet tucatember: egy törpe a sokezer törpe között. Ha termetre nem is, de egyéniségében, tudásában, lelkeségében, egész emberségében föléje kell magasodják azoknak, akik számára vezérnek küldetett.

Igehirdető. — (Az evangéliumnak micsoda tüzes ereje!)

Szentségekben kegyelmet osztó. — (Micsoda tisztaság, alázat, szentség!)

Bíró. — (Micsoda feddhetetlen emberség!)

Nevelő. — (Mennyi erő és szeretet!)

Tanácsadó. — (Mennyi bölcsesség!)

Lelkiatya. — (Mennyi életismeret és micsoda fölénny!)

Tanító. — (Micsoda tudás!)

Vezér. — (Milyen nagyszerű egyéniség!)

Agitátor. — (Mennyi fanatizmus!)

Apostol. — (Micsoda természetfölöttség!)

Alter Christus. — (Micsoda tökéletesség!)

A mesében az óriások már óriásnak születnek. A valóságban törpék nőnek meg óriássá. De az a fontos, hogy a szürke kis ember messze távlatba nézzen, égbe nyúló magaslatokra csodálkozzék reá és önmagáról gigászi álmai legyenek. *Nagy ember nem lesz abból, aki százszor is igazán nagynak nem álmodta magát.* De az is törpe marad ám, akinek vannak ugyan nagystíli álmai, de nem hisz azok valóságában. Ha valaki skatulya-szemlélettel és skatulya-távlatlaltal indul neki a szemináriumi évek nagy lépcsőjének, és ambíciója nem nagyobb, mint hogy kielégítően elvégezze az első évet, azután a másodévet, azután sorra a harmad- és negyed- és ötödévet, azután rendes káplán legyen, és ha eljött az ideje, rendes plébánosa egy falunak: abból sohasem lesz Krisztus óriása. Ha jó pap akarsz lenni, akkor minden porcikáddal ambicionáld az apostol-ideált; hiszen a hegy közepéig is csak úgy juthatsz fel, ha a csúcsot nézed és oda igyekszel nem lankadó kitartással.

Undorító fogalmak legyenek előttd: a középszerűség, a tucatember, a nyárspolgár, a szürke filiszter, a hétköznapi pap, a sablon, az átlagember fogalmai. Brrr! Csak ezt nem! Ezt a szürkéséget, alacsonyságot, csökkent értékűséget! Ad

maiora natus sum! Nem felejttem, hogy *a törpék a legnagyobb ügyeket is ellapositják, míg az óriások semmiségből is nagyot alkotnak!*

A papnevelést nem a nagy szenvedélyek, bűnök, lázadó erők hozhatják válságba, hanem alacsonyrendűség, önbizalomhiány és vigasztalan emberi szürkeség. Ahol az elsőéves kispap nem a népek apostolának álmódja önmagát, ott modern apostolokat sohasem fognak nevelni tudni.

Bejön az utcáról egy poros, névtelen kicsi ember. Megölelik, ráadják a reverendát és azt mondják: no, előre! Lehet, hogy sokat fog imádkozni, lehet, hogy kifogástalanul fog viselkedni, lehet, hogy egészen jól fog tanulni, de ha mindvégig megmarad névtelen kicsinek, jelentéktelennek, senkinek, akkor nem lesz belőle a súlyos időkhöz méretezett agitátora az evangéliumnak. A szemináriumnak fel kell fűtenie az első pillanattól kezdve a kispapok ambícióját. Nem a vörös cingulum meg a karrier felé, hanem az „önmagamból emberóriást formálok”-törekvés irányában. Az egyetemi hallgató csak jó orvos, jó mérnök, tanár, gyógyszerész akar lenni; a kispap ajkáról gyengedallam az, hogy „jó pap leszek”. *Emberebb ember, természetfölötti ember, óriás, agitátor, apostol, szent!* Ezek az ambíciók kell feszítsék az elsőéves szívét; akkor lesz méltó a hivatásához.

Látod, a szerzetesrendek a noviciátus intézményében megtalálták a módját ennek a felfűtésnek és fanatizálásnak. A szerzetben és azon keresztül való istenszolgálat az alapgondolat; minden emberi energiát feltüzesítenek tehát benne és óriási fanatizmussal telítve állítják bele a szerzet szolgálatába. A jezsuita fanatikus jezsuitává lesz; a ferences, a bencés és mind a többi ízig-vérig a maga szerzetének harcosává alakul. Ez a fanatikus hivatástudat óriási ereje a rendeknek. *A mi szemináriumainkból ez a fanatizáló motívum hiányzik. Sem a világi papi öntudat nem forróítja fel a kispaplelkeket, sem ez az emberfölöttien nagyotakarás nem lesz természetes lelkiállapota a szeminárium lakóinak. Nincs a kispapnevelésünkben elég fantázia. A rendkívüli emberré, kimondottan emberfölöttivé növekedés alapgondolata nálunk inkább komikusan hangzik; szinte szégyenlősen és bizonyos elnézéssel fogadjátok, ha valaki erről beszél nektek; irreálisnak érzitek és nem tártok szívét*

a számára. Ha én szemináriumi rektor lennék, *beiktatnék a szemináriumi nevelésbe próbaképpen félszertendei „világi papi noviciátust”* a bevonuló elsőévesek számára, és talán a felszentelés előtt újra egyet. Meggyőződésem, hogy akkor jobban sikerülne az óriássá-nevelés.

A kispap annyit ér, amennyit az eljövendő papból kidolgoz és valósít magában. A pap annyit ér, amennyit a kispap a szemináriumban megalapozott belőle. Nem egy szépen dolgozó pap láttára villan fel bennünk a gondolat: Micsoda apostollá magasodott volna ez, ha már a szemináriumban óriássá igyekezett volna nevelni magát! Aki a szemináriumban szürke tucatember volt és gyenge kispap: kényelmes, önző, kicsinyes, gyáva, érzékeny, közönséges, morgó, kritizáló, fecsegő, pletyka: abból a nagy élet vasökölrel sem fog óriást formálni. A kispapkorodban beléd kövesedett hibáktól halálig nem szabadulsz!

Még egy elfeledett, pedig nagyon fontos igényre hívom fel a figyelmedet: a férfias *önbizalom, biztosságérzet, magabiztosság* tudatos nevelésére. E nélkül nincsenek óriások. A „félszeg óriás” éppen olyan komikus látvány, mint a „gyáva oroszlán”. Nagy hiba lenne, ha a reverenda felöltésével mozdulataid kimerítkekké, ünnepélyessékké és egész viselkedésed félszeggé válnék; ha izmaid elpetyhüdnének és a testtartásod görnyedő, fáradt lenne, mintha nehéz terhet cipelnél állandóan; ha szellemi érdeklődésed kizárólag a teológia területére sugározna és önművelésed egyoldalúvá torzulna. Ha a kispap fölött megáll a nap abban a percben, amikor a szemináriumba belépett, hol lesz akkor Krisztus atlétája, aki erős, ügyes, szellemes, sokoldalú, modern, művelt és minden téren fölényes? Nem tagadom, hogy a lélek ereje a félszeg papot is csodálatosan működő apostollá teheti, de a Sonnenschein-féle papok kivételes egyéniségek, s a nagy átlagnál *a lélek, a szellem és a test arányos továbbművelése a harmonikus, magabiztos egyéniség alapja.* Én a kispapneveléshez hozzátartozónak tudom az aktív működést kifejtő cserkészcsapatot; a sportoló, futballozó, teniszező, evező, síző teológusok hivatását nem félténém csak azért, mert keresik az erőt és egészséget; a vakációra értékes olvasási programot állítanék össze számukra, hogy a világ szellemi fejlődésével lépést tartsanak. Kisportolt test, sokoldalúan művelt ész és szentségre törekvő mély lélek harmó-

niája adja meg a papnak azt a fölényes magabiztosságot, amely nélkül nehéz volna óriássá nőnie.

3. A szeminárium az acies bene ordinata gyakorlótere

Találkozik egy csomó idegen ifjú; azelőtt sohasem látták egymást. Egyik parasztházból jön, a másik polgári otthonból, a harmadik úri házból, kastélyból a negyedik. Beszélnek magyarul, németül, tótul, horvátul. Merőben más a multjuk; más a modoruk, a gondolkodásuk, az igényeik, az adottságaik. Van úgy, hogy néhánynak már az első találkozásnál összevillan a szeme; mások évek múlva is nehezen fogják elviselni egymást. Ez a sokféle idegen mától kezdve kápolnában, tanulóban, hálótéremben, asztalnál, munkában és szórakozásban vigasztalanul egymáshoz láncolva hosszú évek sorára. Elöljárók járnak közöttük, akiken megérzik a gyakorlott lelki tréner fölénye. Közös napirend és egységes házszabály hozza életüket közös nevezőre. S bár a papnevelésben az egyéni vonás kiemelkedően fontos, látnod kell az Egyház közösségi nevelésének célját és óriási horderejét is. *Átkényszerít a szeminárium tömegnevelő iskoláján és közös életén nemcsak azért, hogy annak minden előnyét hasznosítsad, hanem azért is, hogy a közösségi élet gyermekbetegségeit átvészelj és immunissá válj velük szemben.* Ezért él a legmodernebb szemináriumokban is közös tanulóban és hálóban az I. évfolyam, és ezért kaptál külön cellát csak másod- vagy harmadéves korodban.

Felborzolódo kíváncsisággal várod, milyen *szociális gyermekbetegségekről* lehet itt szó? Hirtelenében felmarkolok néhányat és eléd szórom:

az önző nem tud alkalmazkodni és terhére van a többinek;
a felületes egy jó tréféért felborít rendet, szabályt, mindent;

értéktelen nagyhangú magához ragadja a vezéri szerepet;
az egyén gyáva a nagyhangúval szemben: nem mer szembeszállni;

az egyén gyáva a közhangulattal szemben;
rossz példa lazít s rontja az idealizmust;

egy-egy „bemondás” nevetet, s elsőpör minden tekintélyt;
divattá lesz a közönséges: lomposság, durva stílus;
divattá és virtussá lehet a bliccelés, kibújás, hazugság;
ellenszenvek kíméletlenül megnyilatkoznak;
akire rákap a közösség, mint bűnbakra vagy húzás-
alanyra, pokollá lesz az élete;
klikkek alakulnak s bontják a közösséget;
a tömeg természeténél fogva destruktív, rontja az egyént;
nehéz a tömegben egyéniségnek megmaradni;
nehéz a magánéletet megmenteni;
a tömegben felburjánzanak a lázadás csírái;
roppant nehéz megvonni a szolidaritás határait;
nehéz meghúzni a nemesítés, a tisztogatás és az árulkodás
határait . . .

Alapja minden nehézségnek néhány közismert lélektani tény. — Hogy az egyforma értékűek és egyformán hangoltak vonzzák és megtalálják egymást (figyeld az év első három napján társalgóban, pipázóban a maguktól adódó csoportosulásokat!). — Hogy az egyének lehetnek bármennyire konstruktívek is, a belőlük alakuló tömeg destruktív csak azért, mert tömeg. — Hogy a közösség mögött könnyen búvóhelyet talál és bátorra lesz a rossz. — Mindezeket végig kell próbálni, megégetni az ujjat és kijózanodni belőlük: akkor immunis az ember egész életére, sőt tudatosan fog érteni a tömegek kezeléséhez.

A közösségi nevelés előnyei annyira felmeredőek, hogy ha nem is mondanám, magad elősorolhatnád őket:

egymás jópéldáján mindnyájan nemesedtek;
sokféle egyéniség rengeteg eredeti szint kever, új meg-
látásokra inspirál, kiszélesíti az egyén skáláját;
a közösség a tradíció hordozója; belőle merít az újonnan
érkezett;
a közösségnek óriási a nevelő ereje: a kavicsok súrló-
dásának fizikai törvénye a közvélemény pedagógiai
értékét sok tekintetben az előjáróké fölé emeli;

házszabály és napirend élővé lesz a társak példája által;
 az ütemre, közösen menetelés óriási szuggesztív hatása
 érvényesül;
 az ideálok megnőnek erőben és reális értékben, ha körü-
 löttünk sokan vallják és élik őket úgy, ahogyan mi
 valljuk és éljük;
 a közösség tagjai egymást fűtik, fanatizálják, sodorják
 előre;
 a közösségből kiemelkedő kiválóbb egyéniségek emelik
 az egész tömeget;
 egészséges verseny nagy lendítő erő;
 egymás segítése, a közösségért való állandó áldozat-
 hozatal, a fair play-re való kényes vigyázás formál
 és nemesít;
 úri tónust tanul az egyszerűbb világból érkező;
 közös beszélgetések szellemi igényeket keltenek s emelik
 a színvonalat;
 az egymással szemben való nobilis udvariasság társa-
 dalmi embereket csiszol;
 közös élmények egy életre összekovácsolnak; közös em-
 lékek erőt adnak;
 a közösség kitűnő szűrő: kiforrja magából azt, aki nem
 oda való;
 a felelős nevelők hangoztatta elvek a közösség vissz-
 hangján százszorosan erősek és hatásosak . . .

Bizony, ha azt mondom: a szeminárium nevel, akkor nem-
 csak házat, szabályt, pedagógiát, elöljáróságot értek; hanem
 gondolok a kispapközösségre, amely magába szívja és felmér-
 hetetlen belső erőivel át- meg átgúrja mindazokat, akiket
 Krisztus apostolainak kiválasztott.

Ez a szemináriumi közösség lényegesen különbözik az
 egyetemi ifjúság főiskolai egyesületeitől és kollégiumaitól.
 Összetételében homogénebb, mint egy kollégium 10—12—16
 különböző fakultásba kapcsolt embertömege. Magasabbrendű
 cél vezette együvé őket, hiszen nem lakást, ellátást, otthont
 keresnek néhány esztendőre, hanem pappá formálásukat vár-

ják a szemináriumi évektől. A „kisded nyáj” tagjai erősen összetartanak és megbecsülik egymást és becsülik a közülök kimagasló erőket. Az acies bene ordinata: Krisztus világhódító hadának kemény harci öntudata izzik mindahányban. Nem volt még és nem is lesz soha világi hadvezérnek ilyen fanatikus hadserege!

Ennek a csatasornak vezénylői is mások, mint a tanítók vagy tanárok az iskolában, nevelők az internátusokban, tisztek a hadseregben, szülők a családban. *Elöljárók és ifjúság között egészen sajátos, evangéliumi ízű viszonynak kell kifejlődnie.*

Ennek a viszonynak alapja: kölcsönös bizalom, megbecsülés, férfias szeretet. Hiszen egy-két esztendő és a kispap a mai tanárjával egyenrangú sacerdos, és az Egyház mérhetetlen demokráciájában ki tudja, akár kegyelmi síkon, akár földi ranglétrán nem emelkedik-e hamarosan a nevelői fölé? A teológiai tanár és a szemináriumi előljáró nagyobb tudású, sokat tapasztalt idősebb paptestvér, aki a Mester parancsára iparkodik a fiatalabbat a maga színvonalára felemelni. Ez a meglátás meleg bizalmat, léleknyitó közelséget, szinte baráti megértést kapcsol előljárók és teológusok között. Ezt az intimitást nem zavarják fegyelmi szabályok, sanctiók, büntetések, hiszen a kispap előljáróiban ugyanakkor a Krisztus-hadsereg tisztjeit, a püspökben az apostolutód tábornokot látja és önkéntes, de annál keményebb engedelmisséggel hajol meg minden parancsuk előtt. Nem kell itt rovás, carcer, pellengér; mindennél acélosabb fegyelmező erő a lelkiismereti felelősség és Krisztusnak az előljárók feje fölött lebegő kemény szavai: „Aki titeket hallgat, engem hallgat, és aki titeket megvet, engem vet meg!” (Lk. 10, 16.) Itt nem lehet tréfálni az engedelmisséggel! Itt nem virtus a szembenállás, vagy a háta mögött való morgolódás! Itt az előljáró nem ér rá birkózni egy-egy hanyag fráterrel, hogy fegyelemben törje, hiszen az engedelmisség lelki kényszer annak, akiben tudatosan él a hivatása. Kölyök-szellem, kamasz-szellem, baka-szellem vagy lázongó elégedetlenség szelleme éppúgy mérhetetlenül idegenek itt, mint a tanárt bosszantó kisdíák csibész-mosolygása. *A szeminárium-ban előljárók és vezetettek között Krisztus áll! Ez megold minden problémát.*

A szemináriumi előljárókra úgy nézz, mint önmagad pappá

nevelésének súlyos erőfeszítéseiben Isten küldötte munkatársaidra. A prefektus a Férfit dolgozza benned, a professzor az evangéliumot hirdető Apostolt, a spirituális a Mestert követő Szentet, a rektor távlatokat nyit és az életbe kapcsol. Legalább olyan bízó, megbecsülő, lelket melegítő közelségben kell állnod hozzájuk, mint ahogyan közel áll a felnőtt fiú az apjához vagy a cserkészfiú a parancsnokához. Ezek földi vonalak, a tied a természetfölöttinek határán fut végig: lehet az, hogy ne a tied legyen a biztosabb? . . .

A szemináriumban a jövő forr; a kispapokban ennek a jövőnek vezérei, művészei, mesterei formálódnak. Irózatos dinamizmussal ragad előre az éveken át a hivatásod és küldetésed ereje. Hív az élet, húz a feladat, érted kiált a jövő! Mennyire mélynek kell lenned, aki Krisztust viszed a világnak! Mennyire erősnek, modernnek, mainak, sőt holnapinak kell lenned, aki zabolázni s irányítani indulsz a világot! Ki álmodik nagyobbat, mint a kispap? . . .

Valahol az életben vár rád egy munkahely. Édesanyák gyermekeket ringatnak; — te fogod majd őket az elemi iskolában hittanra tanítani . . . Kamaszka elpirulva, szerelmes pillantást vet egy serdülő leánykára; — te fogod az oltárnál stólvával összekötni a kezüket . . . Öregember botja vége kopog a kövezeten; — te fogod halálküzdelmében megerősíteni, ha majd a Mester elébe indul . . . Bűnös asszony nevet az utcán, felhallatszik a trágár beszéde; — te fogod őt a gyóntatószékben Krisztushoz törni . . . Tévelygők, elrontottak, elvadítottak járnak sötét gyűlöletben; — te viszed majd nekik Krisztust, hogy a megváltásban részesüljenek . . . Mint a vakok, mennek és keresnek valamit, ami az életükből hiányzik. Nem sejtik, — egyedül Isten tudja — hogy valahol egy névtelen szemináriumban könyvei fölé hajolva készül Krisztus szolgálatára egy kispap, aki majd kezében az ő életük nagy ajándékát hozza. Ez a kispap úgy álmodik a meghódítandó világról, mint az ígért földjéről. S a világ nem sejtí még, hogy új mestere készül . . . Nem áll fel a templom kapujában jeruzsálemi öreg Simeon, hogy róla is elzengje a Mesteréről mondott prófétálását: . . . készítettett „minden népek színe előtt, világosságul a po-

gányok megvilágítására és dicsőségére népednek . . .” De tudja terveit az Úr és a csend háza jól megőrzi az Isten titkait.

A szeminárium levegője Isten közelségétől terhes.

A szemináriumban nagy tervein az Isten dolgozik.

Testvér, a te ifjúságodat az Isten vidámítja meg . . . —
Laetificat iuventutem tuam . . .

5. A pap és az ember

„Ad Deum, qui laetificat iuventutem meam.”

Kedves Testvér!

Molnár István, a Kalot művésztanára, magyarázta egyszer a szentimréseknek, hogy az ember a táncával, sőt a mindennapi mozgásával is akaratlanul elárulja fajtáját, nemzeti-ségét, sőt sokszor az egyéniségét is, mert a mozgás ritmusában is benne van az egész ember. Ahogyan más akcentussal beszéli a magyar nyelvet a német, a tót, a szerb, annyira különböző a tánca és a mozgása is mindahánynak.

Mióta ezt hallottam, nem csodálkozom többé azon, hogy míg a fiúkkal cserkészúton jártam, cserkészisztí ruhám ellenére annyiszor rám köszöntötték a „Dícsértesséki”-et merőben ismeretlen falusiak. Nem azért, mert zárt ruhámon s a cserkész nyakkendőgyűrűm kis keresztjén felismerték a papot bennem, hanem mert egész megjelenésemről, mozgásomról lerítt a hivatásom. Bizony, Testvér, a mi hivatásunk annyira hatalmába keríti és mássá gyúrja az embert, hogy reverenda nélkül is, bármilyen ruhában, az arcunkról, a szemünk nézéséről, a lépésünk sajátos előre-vonaláról és egész mozgásunk „papos” voltáról akaratlanul is megismerszik bennünk a pap. Mint ahogyan a civilruhás katonatisztet száz közül is első pillantásra megkülönböztetheted. *A Krisztus-küldött soha nem járhat incognito.*

Ez így természetes. Annyira külön emberfajta vagyunk, annyira más a nevelésünk, a célunk, a munkánk s az egész életstílusunk, hogy *ha akarunk, sem tudunk maradéktalanul olyan lenni, mint a többi ember.*

Úgy meredünk bele az életbe, olyan magasan és olyan egyedül, mint a Dachstein orma az alpesi égbe. Mélyen lent

a völgyben emberek házai állnak, vonat szalad, kocsik sietnek keskeny szalagutakon, gyermekek játszanak, férfiak dolgoznak, asszonyok dalolnak, és mindenkinek megvan a párja és mindenki úgy él, mint a másik meg a tizedik. Fölöttük pedig háromezer méter magasságban felhők fölé emeli ormát a havas óriáshegy. A nagy ormok a völgyben zajló élet fölött, a vegetatio fölött, a felhők fölött egymással beszélgetnek, meg a csillagos éggel és nincs közösségük azokkal odalent a völgyben.

Igy mered a pap az élet fölé. Körülötte családi otthonok. Gyermekek játszanak, asszonyok dalolnak, férfiak dolgoznak, és mindenkinek megvan a párja és megvan az otthona, és mindenki úgy él, mint a másik meg a századik. És el-eljönnek a paphoz, aki tanítja őket, és esketi, kereszteli, gyóntatja, temeti, vigasztalja... De egy sem ő érte magáért meggy hozzá, hanem azért, amit kap tőle, és egy sem áll meg nála, csak átveszi az ég ajándékát és siet vissza a völgybe, a többi hozzá hasonlóhoz. A pap köztük, velük él, és mégis mindig idegen marad. Házaik fölé magasodik magánosságában fenségesen a templomuk tornya, és föléjük magasodik magasságban zártan és idegenül a pap, az Isten embere.

Más a nevelése, más az egyénisége, mint a többi emberé.

A kispap nevelését jellemzi: messzenéző, óriási függetlenség egyrészt, másrészt pedig rabszolgainál is keményebb kötöttség.

A pap egyéniségét jellemzi: óriási függetlenség, és ugyanakkor kemény, szinte embertelen kötöttség.

A szemináriumban a papnevelés vezérszava: bizalom. Ellenőrzik a félévi eredményeket index alapján, ellenőrzik a napirend állomásait: lelki megállásokat a kápolnában és munkamegállásokat előadások és studiumok formájában; de ez csak külső marokra fogása a közösségi életnek, és az egyénnek végigkísérése bizonyos hivatalosan előírt menetrenden. De ki ellenőrzi, hogy mit csinál a kispap cellájában a studium óráiban? Ki ellenőrzi a lélek fejlődését, az elmélkedéseket, szentáldozásokat, a kegyelmi élet mélyülését, az apostoljelölt Istenhez közeledését, az egész embernek apostolivá való lassú átnemesedését? A vakációi nagy próbaidőn ki tartja kezét a kispapon, hogy megmérje a haladása és helytállása fokát?

Bekopogtatott a szeminárium kapuján s jelentette, hogy őt elhívta az Isten. Kinyílt a kapu, befogadták. Szolgálatára állították mindazt a lelki, szellemi kincset és erőt, amellyel Krisztus elhívottai kinevelik magukban a papot. Melléje állt a spirituális, hogy a lélek igényeit keltse és kielégítse; melléje álltak a professzorok, a szellemi munkaközösségi vezetők, hogy a teológia minden tudását eléje borítsák. Hisznek neki, hogy igazán Krisztust keresi és igazán papot akar formálni magából. Ez a bizalom kíséri végig a kispap-évein, ez lesz a papi életének is egyik sarkpontja.

A bizalom szabadságot jelent, önállóságot és öntevékenységet.

Viszont itt kapcsolódik a kispap életébe *a legkeményebb kötöttség: a lelkiismereti felelősség az Isten színe előtt.*

Semmiféle ellenőrző oly keményen meg nem fogná, mint ahogyan megmarkolja a saját lelkiismerete. Ha egy pálya előkészületénél csak a kollokviumok, szigorlatok ellenőrzik az embert, ott lehet kihagyni, félkézzel dolgozni, látszatmunkát végezni, mert nincs professzor, akit be ne csaphatnának a diákjai. De ha az ember munkája fölött a lelkiismeret áll őrt és az a tudat nyomja, hogy mindenért Istennek tartozik számadással, akkor csak egy lehetséges: megfeszíteni minden erőt, beledölni a munkába, és önmagával állandóan elégedetlen, hajszozni, sietni, olvasni, tanulni, mert az Isten soha nem mondja: Elég!... *Nincs súlyosabb kötöttség a becsületes ember számára, mint a messze szabadságot engedő bizalom, amely a lelkiismereti felelősségre támaszkodik!*

Itt már izelítőt kap a teológus abból a természetfölöttség-ből, amely egész életét jellemezni fogja. Ugyanolyan konkrét tényező életében a lelkiismeret és Isten, aki papnak hívta őt, amilyen konkrét az index vagy a professzor. Beletör ebbe a kispap-életbe a természetfölötti, és ránehezedik, és rettentő súlya alatt tisztul, nemesedik, bontakozik értelme és idegrendszere legvégső megfeszítésével a Pap, aki benne eljövendő.

A szemináriumi praeparationának legsajátosabb különlegessége, hogy a kispap egy pillanatig sem lehet csak diák. Szeme az első perctől fogva a benne készülő papra mered és megigézve, emberfölötti teljesítményekre izzítva, ennek a meglátásnak erejében dolgozik a kispap. A munka itt tudatos

istenszolgálat. A szemináriumi program: az élet nyersanyaga. Most nem fontos semmi más, csak az, hogy erre az időre adagolt, ezt a nyersanyagot a lehető legtökéletesebben feldolgozza, magába dolgozza.

Nincs még egy olyan szabadság, mint a kispapé. Nincs még egy olyan lekötöttség, mint az övé. De ez a kemény lekötöttség olyan, mint amikor sziklahasadékba kapaszkodik gyökereivel a fa, vagy mint amikor erős kötelek rögzítik földhöz a cserkészszátrat. A gyökerekkel a fa maga akar kapaszkodni, és ereje, élete ez a földhöz kötő gyökér. És a sáturnak ereje a kötél, mert viharral szemben is állni segíti. Ha az embert Istenhez kötik a lelkiismerete kérlelhetetlen kötelékei, ez a bilincs maga a legigazibb erőforrás a számára. Rabság, amelyből erő és szabadság forrásozik.

Ugyanez a meg nem mérhető szabadság és ez a semmi máshoz nem hasonlítható kötöttség jellemzi a papnak egyéniségét is.

Isten előtti felelősséggel áll bele a maga munkájába. A diszpozíció kijelöli a helyét és a munkakörét; minden továbbit a lelkiismeretére bíz. „Elmenvén, taníts minden népeket!” Mintha azt mondaná: Ott egy darabja a földnek, rajta ember-sorsok, emberi lelkek. A te gondod! Vedd kézbe, dolgozzál velük és végezd el a maximumát annak, amit erődből kihozni tudsz!

Ha csak ember volna, a természetes világrendbe belegyökerezve és emberi vágyak, érzelmek, meggondolások között botorkálva, akkor megrészegülne ettől a szabadságtól, — és letörne egyhamar. A természetes vonalon járó embernek szüksége van kontrolra, elismerésre, dicséretre, számonkérésre, feddésre és büntetésre, mert másképpen lefékezi és elmorzsolja erejét a földi gravitáció.

A pap egész egyéniségének, munkájának és sikerének kérdése azon fordul meg: mennyire tud a természetes fölé emelkedni.

A pap feladata a maga egész teljességében természet-fölötti.

A pap egyénisége a maga egész mivoltában természet-fölötti.

Ha csak ember: megbukott, és vele megbukott az ügy,

amelyet kezére bíztak. Az *Ember: a természetes. A Pap: a természetfölötti.* A Papnak minden tehetségével bele kell kapaszkodnia az Istenbe: vele élnie, belőle táplálkoznia, életét feléje fordítania, egész szolgálatát az ő személyes szolgálatának felfognia és egész valójában természetfölöttivé magasodnia; csak akkor tud igazi, jó pap lenni.

Viszont a Pap, a természetfölötti Isten-küldött át kell hogy nemesítse magát a földhöz kötött Embert is a papban s engedelmes eszközévé tegye az apostolnak.

Az embert a földi gravitáció lefelé húzza; a papot a természetfölötti gravitáció az Isten felé, ég felé emeli. A kettő egymással szembe feszül. És a legélesebb döntő kérdés minden pap életében: sikerül-e a két egymással ellentétes irányba húzó gravitáció között olyan harmóniát létesíteni, amely egy magasabbrendű stabilitást biztosítson az egyéniségének. Amint stabil volt az Erzsébet-híd, mert a part felé húzó két rettentő lánc és a középre húzó titáni súly erejét a mérnöki tudomány harmóniába állította egymással...

A pap egyéniségének sarkpont-kérdése a harmónia a pap és az ember között. Nem úgy, hogy a kettő megférjen egymás mellett, mint egy életszekérbe fogott két igásló, hiszen a földből való és a természetfölötti között nem is képzelhető mellérendelés, hanem csak egymás alá- és fölérendelés úgy, hogy a magasabbrendű uralkodjék azon, ami alacsonyabb. Amint az emberben a porból alkotott testen úr a halhatatlan lélek, úgy a papban is a természetfölötti hivatásnak át kell járnia és magasabbrendűvé nemesítenie magát az embert. A felszentelésem óta nem vagyok többé egyszerűen ember; pap vagyok, akit felszív teljesen a Krisztus szolgálata. *Életem egyetlen pillanatában sem tudok többé nem pap — csak ember lenni.*

Ha az egyéniség harmóniája nem úgy építődik ki, hogy a hivatás felszívja egészen az „embert”, akkor valójában halálíg tartó gyógyíthatatlan diszharmóniában vergődik az a szegény ember, aki nem tud egészen pap lenni. *A sacerdot nem lehet megjárni.* Ha a papi mivoltom csak ájtatos szemnyitogatás, tömjénillat, kenetteljes beszéd, egy csomó evangéliumi idézet, hozzá merev testtartás és fenséges kézmozdulatok, akkor az életem elejétől végig egyetlen folyamatos hazugság. Ha van bennem őszinte érdeklődés az embertestvé-

rek iránt, szájalom a szegénnyel és a bűnössel szemben, jó-akarátú segíteni-készség, és ugyanakkor bizonyos lanyha érdeklődés az Isten dolgai iránt is, de hiányzik önmagam fenntartás nélküli beledobása az istenszolgálatba és maradéktalan odatapadás a természetfölötti világhoz, akkor a papi életem dilettáns színész gyenge ripacsteljesítménye. *A pap-utánzatot és a pap-hamisítványt nagyon hamar megkülönbözteti a világ az igaztól, és azt nemcsak gyűlöli, hanem meg is veti.* Miután pedig a korcs lélek nem szív magába elég természetfölötti erőt az Istennel való állandó közlekedésben, ezért vagy parirozni igyekszik ezt a homályosan megsejtett ellenszenvet és az emberek kedvét keresve, a papot is, az embert is elrontja önmagában, vagy bizonyos merevséggel ellenáll s akkor a lelke lassankint megtelik gyanakodással, ellenséges rosszakarattal, amely világgyűlöletté fejlődhetik benne. Képzeld el, hová jutottunk: az apostolhoz, aki gyűlöli azokat, akikhez küldetett! A papi lélek diszharmóniája nagyon messze vezet!

Tragikumát az is növeli, hogy nem lehet belőle kigyógyulni. Az élet fut tovább, a pap dolgozik, és halálig nem lesz ideje és alkalma az itt feltétlenül szükséges generáljavítás keresztülviteléhez. Ehhez nem elég egy jó lelkipraktika. Papi működését félbeszakítva, egy évre szemináriumba kellene újra vonulnia, hogy lebontsa és újjáépítse magában azt, ami az első nagy szemináriumi műhelymunka alkalmával rosszul sikerült. Persze ennek gyakorlati keresztülvihetőségét egyelőre nem látom; de gondolok arra, hogy pl. a tisztiorvosok és községi orvosok időről-időre továbbképző tanfolyamon kell hogy megjelenjenek, a katonatisztek a haditechnika fejlődésével lépést tartva ismételten kapnak átképzést, a cserkész-tisztek számára továbbképző tiszti táborokat rendezünk; — s azt hiszem, ezen a vonalon valahogyan meg lehetne fogni a problémát.

Nehezíti a kérdést az is, hogy *tinektek ott a szeminárium-ban nincsen még igazi életszimatotok.* Óriási erőfeszítéssel tanultok és dolgoztok a magatok egyéniségének és lelkiségének elmélyítésén, de nem is sejtitek, mennyi tragikum rejlik a két világ határán dolgozó pap belső harmóniájának kérdése mögött. És miután a papnevelésünkből hiányzik a gyakorlóév,

amelyet az egyetem kötelezőleg ír elő az orvos, a gyógyszerész, a tanár számára, ha az ember a praeparatio nagy munkájában valamit elhibázott, az csak odakint a káplánnál vagy a hitoktatónál derül ki és akkor már nehéz a dolgon segíteni. Szüntelen ráfigyeléssel kell gondolnod az élet nagy intésére: *nem elég, ha a kispap tudós, fegyelmezett, ájtatos, fanatikus; az a fő, hogy fenntartás nélkül, minél mélyebben természetfölötti gondolkodású legyen, és hogy az „ember” és a „pap” között, az utóbbinak feltétlen uralmával, tökéletes harmónia építhessék ki.* Erről a kérdésről legalább egyszer évente hosszasan kell beszélgetned a spirituális úrral. Az életnek és a hivatásnak harmóniája döntő tényezője lesz az életed boldogságának éppúgy, mint apostoli működésed eredményes voltának.

Önnevelő munkádban igen komoly gondot okozhat az, hogy mintegy a sötétbe nősz bele: nincs előtted példa és nincs kidolgozott ideál. Könyvekben próbálták megfogni az igazi papi jellemnek egy-egy vonását, de ez édes-kevés. Míg az igazi férfiről, az igazi nőről nagyszerű jellemábrázoló könyvek beszélnek, az igazi papról nem szól más, mint az evangélium. Ezt a teljes egészében christocentrikus jellemet és életet nem lehet megírni, legfeljebb csak sejtetni lehet. Talán nem is lehet a „papi jellemről” beszélni, hiszen ahányan vagyunk, annyi-féleképpen színeződik és dolgoztatik ki részleteiben az ideál, amelynek vezérszavai:

christocentrikus,
természetfölötti,
apostoli,
önzetlen szolgálatra termett,
világfölötti,
emberileg irreális.

Képzleted könnyebben megfogja a papi jellem nevelésének problémáját, ha azt emeletesnek gondolod el. Ki kell dolgoznod magadban maradéktalanul az igazi katolikus férfit; ez logikailag az első réteg. Azután nem erre a férfira ráépíteni, hanem ezt a férfit átépíteni pappá: teljes egészében átgýúrni, lefaragván belőle mindazt, ami a papnak idegen, és beledolgozva a sajátosan papi jellemvonásokat. De míg a

férfijellem erővonalai a horizontális síkban fekszenek, hiszen végre is a földi élet számára szereli fel az Embert, aki aztán ezer szállal fűzi magát Istenhez, addig a papi jellem összes erővonalai éles fordulattal meredeken fölfelé törnek, az Isten felé. A papot e nélkül a domináló Isten-mágnes nélkül nem lehet megérteni, annyira nem földi, illetve annyira nem szabad földinek lennie, hanem világból kinövőnek, „nem e világból valónak”.

Alapvető kérdés számodra a természetesnek és természetfölöttinek egymáshoz való viszonya. Élesen, tisztán kell látnod a választ.

Az anyyali doktor írja: „*Gratia non destruit, sed supponit et perficit naturam.*” Kapaszkodjál meg a mondatban és óvatosan úgy hajolj a magad apostolépítő munkája fölé.

Minden szemináriumban visszatér időnkint egy eltúlzottan természetfölötti színezetű korszak, amikor lángoló buzgalommal vetik magukat a kispapok önmaguk supernaturalis tökéletesítésére, s ugyanakkor törnek, irtanak magukban mindent, ami földi. Mintha óriási lökéssel rugaszkodnának el a földtől és egy magasabb szférában lebegve, feloldozva a természet törvényei, a test törvényei alól, s megtagadva minden földi gravitációt, angyalokként szolgálnák az Istent. (Néhány dilettáns papi regény is ezt a vértelen, testetlen, sápadt árnyat hirdeti papi ideálnak.) Az egyes ember fejlődésében is jelentkezik egyszer az eltúlzott természetfölöttiség egy ilyen buzgóságzónája. Emlékszem, én másodéves koromban mentem át rajta. Gyakorlott, bölcs lelkivezető az igazi papi lelkiség nagyszerű erővonalaiból bontja ki a teológusnak ebből a tagadhatatlanul óriási energiákat megmozgató rajongásából. Akinek nincs ilyen vezetője, könnyen úgy jár, mint Daedalus és Icarus óta minden dilettáns repülő, aki irreális alapon kereste a magasságokat: nagyot puffanva hull vissza a földre, amelyet botorul megtagadott.

Aki dómot épít, nem fönt a kupolánál kezdi, hanem nagyon mély alapokat ás, és hosszú, fáradságos munka után jut el odáig, hogy a kupola kiképzését megkezdheti. Eiffel-torony vagy bábeli torony, vagy bármily magasságokra törekvő emberi mű annál mélyebben kell hogy bevájassék a földbe, minél messzebb lesz a földtől a csúcsa. Mert a fizika és a

matematika törvényeit semmiféle messzenéző emberi tervezés félre nem tolhatja, fel nem forgathatja. Vagy számol velük és rájuk épít, s akkor műremek kerülhet ki a keze alól, vagy éretlen fölényeskedéssel negligálja őket, s akkor fejére dől majd, amit épített.

A pap közvetítő Isten és az emberek között. Két világ határán áll, mind a kettőbe beletartozik. A magasabbrendű világ kincseit isteni parancsra ő juttatja el az emberekhez, hogy ezáltal természetfölötti életet nyerjen a megváltott ember. Ember + sacerdos. A kettő közötti tagadhatatlan feszültség csak két irányban oldható fel: vagy a végletekig kiélezem, és akkor az „embert” ki kell irtanom, elfojtanom egészen, hogy ne akadályozza az apostol munkáját, — vagy tökéletesítenem, magasabbrendűvé emelnem az „embert”, hogy a „pap”-nak alárendelve annak készséges eszköze és segítője legyen. A második az egyetlen helyes megoldás. Gratia perficit naturam.

A papnak emberebb embernek kell lennie. A teológus a magyar cserkészek három évtizedes jelszavát ne szégyelje átvenni, hogy magasabbrendű emberépítése alapjává tegye.

Isten végtelenül bölcs. Ha úgy döntött, hogy a megigazulás kegyelemkincseinek osztogatójává, evangéliuma hirdetőjévé, a Megváltó apostolává nem angyalt küld az égből, hanem az embermilliók szürke tömegéből választ ki magának egyeseket, anyaméhből született, eredeti bűnben fogantatott, ezer kísértéssel küzdő, száz bűntől földre vágott egészen-embereket, akkor világosan akarta is, hogy papjai egészen emberek legyenek. A világi pap az emberi közösségben él. Ha Krisztus személyét képviseli, liturgikus ünnepi ruhába öltözködik: casulába a szentmiséhez, karingbe, ha prédikál, a gyónatószékekben stólat vesz nyakára: ilyenkor kiemelten más, több, mint a többi ember, ilyenkor „potestatem habens”. Viszont lehetetlen, hogy a hétköznapi élet szűrkeségében, apró emberi dolgokban hitványabbnak bizonyuljon az átlagnál. Hiszen akkor is, mindig is Krisztust képviseli! Hiszen egy magasabbrendű embertípusnak, a megváltott embernek hangsúlyozottan kirakatba állított mintapéldánya! Ha őt lomposnak, lustának, embertelennek, gorombának, közönségesnek látják az emberek, s ha hiába keresik benne azt a nobilitást, becsü-

letet, jellemességet, józanságot, udvariasságot, fegyelmet, amely az „úriember” fogalmától elválaszthatatlan, akkor hiába tudják áhítatos szentnek, mégis csalódnak benne és csalódnak a kegyelem erejében is, amely a választott embert sem tudta átgyűrni magasabbrendűen emberré! *Ha a szupernaturális erények buzgó gyakorlata mellett a természetes emberi erények gyakorlását elhanyagoljuk, akkor csökkentett értékű papot nyújtunk magunkban Krisztusnak, mert a pap és az ember elválaszthatatlan bennünk.*

„A papnak az Embert önmagában nem legyűrnie kell, hanem a hivatásának megfelelően megneemesítenie.” — „Papság és magasabbrendű emberség nemcsak nem zárják ki egymást, de fogalmilag önmagukba zárják.” — „A szent, és éppen így a pap is, nem lehet és nem maradhat egyszerűen Ember: emberségében különbnek kell lennie mind a többinél: magasabbrendű, tökéletesebb embernek!” — írja Sellmair József a katolikus papról szóló nagyszerű könyvében.

De hallgasd meg a katolikus Egyházat! Amikor a kiválasztott embert közvetlenül előkészíti az ordo kisebb rendjeinek felvételére, tehát az embert öltözteti pappá, a szentelő püspök száján keresztül adja neki utasításait:

a) a tonsura-adás alkalmával, amikor a karinget átnyújtja: *„Öltesse fel veled az Úr az új embert, aki egészen igaz és szent, úgy, amint Isten alkotta.”*

b) az ostiariusoknak mondja: *„... Arra is törekedjétek, hogy amint az anyagból való kulcsokkal a látható templomot kinyitjátok és bezárjátok, úgy szavatokkal és példátokkal a hívek szívét, az Isten láthatatlan házát is zárjátok be a gonosz szellem előtt és nyissátok fel Isten előtt...”*

c) a lectoroknak: *„... Amit pedig fennszóval olvastok, azt szívetekben higgyétek és cselekedeteitekben megvalósítjátok, hogy szavatokkal és példátokkal egyaránt taníthassátok hallgatóitokat. Azért, amikor olvastok, a templomban emelvényen álljatok, hogy mindenki lásson és halljon titeket és így külső tartásokkal is jelképezzétek, hogy nektek az erény magas fokán kell állnotok, hogy így mindenkinek, aki csak titeket hall és lát, mennyei szép élet példáját mutassátok...”*

d) az akolythusoknak: *„... lehetetlen, hogy Isten tetszé-*

sét megnyerjétek, ha ugyanakkor, mikor kezetekben világosságot hordoztok, a sötétség cselekedeteinek szolgálatában álltok és ezáltal másoknak is a hűtlenség példáját mutatjátok...” — „Azért szorgoskodjatok minden igazságosságban, jóságban és igazságban, hogy magatokat is, másokat is, az Isten egyházát is megvilágítsátok. Csak akkor lesztek igazán méltók arra, hogy az isteni áldozathoz bort és vizet szolgáltassatok, ha tiszta élet és jócselekedetek által önmagatokat is áldozatul hozzátok Istennek...”

Mindig visszatérő utalása a püspöki intelmeknek a személyes példaadásra, a választottak magaviseletének felelősségére mutatja, mennyire fontosnak tartja az Egyház a harmóniát a pap magánélete és liturgikus cselekvései között, egyénisége és a rábízott különleges szolgálat teljesítése között. És valóban elképzelhetetlen, hogy élő és éltető legyen a pap hősi fokra feldolgozott természetfölötti erényessége, ha nem tudta átjárni és megnemesíteni benne az egyszerű, természetes embert. Hogy lehetne igazi apostol, akiben elhanyagolt és csökkentett értékű az ember? Hogy hihetne a világi ember a kegyelem nagyszerűségében, ha a papot emberi szempontból hitványabbnak látja, mint olyan civil társait, akik nem élnek keresztény életet, sőt talán egyáltalában nem keresztények? Ha a katonatiszt igazabban úriember, a névtelen édesapa melegebb szívű, jobb ember, a hivatalnok megértőbb, az iparos szorgalmasabb, a kereskedő szótartóbb, a liberális képviselő férfiasabb, a sarki hordár megbízhatóbb, mint a pap, akkor hogyan lesz ebben a gyenge, elrontott emberben világhódító sodra és ereje a hirdetett evangéliumnak? Vagy milyen bizalommal fog a gyenge jelleműnek ismert, vizet prédikáló és bort ivó papnak gyóntatószékében letérdelni az a tisztességes, modern gondolkodású hívő, aki számára amúgyis éppen eléggé terhes az, hogy legrejtettebb vágyaival, bűneivel ember előtt alázkodva nyerhesse el csak a feloldozást és a kegyelmet?... Az emberek legtermészetesebb igénye, hogy felnézhessenek arra, akiben az Isten küldöttét sűvegelik!

Ne engedd, hogy akár hamis és eltorzított aszketikus elvek, akár a szemináriumban talán időlegesen jelentkező pusztán-természetfölötti irányzat elhitesse veled, hogy a pap-

nak le kell törnie magában a természetes embert, megsemmisítenie mindent, ami benne a naturális vonalon halad, mert csak így tud benne győzelmesen kibontakozni a természetfölötti, istenes ember. A kegyelem nem rontja le, sőt feltételezi és tökéletesíti azt, ami természetes! Fokozott értékű emberré kell lenned, hogy ennek a magasabbrendű emberségnek szilárd alapján kibontakozhassék benned a hamisítatlanul természetfölötti apostoli buzgóság. Hiba volna letörni, hiba volna elhanyagolni, hiba volna meghamisítani magadban a természetes embert. *Egyedül helyes megoldás: a lehető legintenzívebb kibontása minden ember-értékednek, megnevelése és a szupernaturális alá rendelése mindannak, ami benned természetesen emberi.*

Az elsőéves tehát ne azzal kezdje önnevelését, hogy a mély alázatot igyekszik elsajátítani, mert az erőltetett, megjátszott, hazug alázat lenne. Vagy ne az imáiban szentek módjára elmerülő ájtatosság legyen elsőszámú önnevelő programja, mert legfeljebb képmutató szenteskedést tudna produkálni. Az igazi imádságos áhítat is, meg az igazi szent alázat is éveken át folytatott mély lelki életnek magasabbfokú eredményei!

Az elsőéves a kamaszkorból éppen csak kihámozódott ifjú, akiben maga a férfi még távolról sem kész. Hogyan akarhat a Férfi kikapcsolásával azonnal a Pap kiformalásához hozzáfogni? A papot alakítja benne a spirituális úr irányítása alapján vezetett komoly lelki élet; viszont egyéni erőfeszítései sokkal alacsonyabban szállva egyszerűen a férfit iparkodnak benne emberebb emberré kigyúrni.

És így nem lesz inauditum és nem jelenti a papnevelésünk elvilágiasodását vagy elsekélyesedését, ha az elsőéves kispap lelki programjában ilyen önnevelő feladatok szerepelnek:

becsület, — emeltfejű őszinteség, — szótartás, — megbízhatóság, — következetesség,
bátorság, — nyugalom, — türelem, — férfias viselkedés, — szerénység,
hazaszeretet, — nemzeti öntudat,
másokkal szemben megértés, — elnézés, — megbo-

csátás, — önzetlenség, — segíteni készség, —
diszkréció, — gyengédség és figyelem, — aláren-
deltek megbecsülése, — gyermekek szeretete, —
jószág,

gentleman-modor, — higiénia, — úri öltözködés, —
gentleman-beszéd, — derű, humor,

szorgalom, — becsületes kötelességteljesítés, — plus-
munka,

általános műveltség, — általános intelligencia...

Ezekhez hasonlóknak hosszú sorát fűzhetném még tovább hosszú lánczá. De megérted az eddigiekből is, hogy az igazi papi jellemnek ezek az alapozó előzményei és segélycsapatai nem szabad, hogy megvető legyintéssel kihagyassanak a te önnevelő programodból. Annál is inkább nem, mert mindezeknek a karakter erővonalai közé való dolgozása a serdülő-kornak és legfeljebb még az ifjúkornak feladata: aki ott elhanyagolta, igazán pótolni többé sohasem tudja.

Gratia supponit naturam. A természetfölötti nevelés feltételezi és elmélyíti, tökéletesíti a természetes, egyszerű emberi erényeket.

Két világ határán állva így ragadod meg mind a két világnak értékeit és az alsóbbrendűt a felsőbbrendű alá oda-
gyűrve, így dolgozod magadban hosszú évek munkájával Isten remekművét: az igazi papot.

6. Versenyben állok Istennel

„... laetificat iuventutem meam”

Kedves Testvér!

Azt kérdezted az előző levélre adott válaszodban: mi hát az, amit a pap mégis feláldoz hivatása kedvéért a földi dolgokból, és mi az, amit mindezekért cserébe Istentől kap, s hogy kap-e valami rendkívülit, ami világi embernek nem juthat osztályrészül?

Lobog az áldozat-máglya.

Mindenünket odahagyva követjük Öt. Ezt a „mindent”, a világiak szemében oly drága földi kincseket, ajándékozó bőkezűséggel dobáljuk a máglyára. Én, az ember, a senki, adok az Istennek, aki a végtelen! Minden az övé. Mim van, amit ne tőle kaptam volna? Ki olyan gazdag, hogy Istennek ajándékot adhat?

Látod, Testvér, én, a névtelen, egyszerű, feketeruhás pap, kincses ember módjára ajándékot adok az Úrnak: odaadom önmagam, emberségem értékeit. Olyanokat adok, amik engem joggal megilletnek, s amik nélkül, emberi felfogás szerint nem teljes az élet. Amikor hívó szavára megindulok a Mester nyomán, áldozat-oltárra dobálom adományaimat.

Lobog az áldozat-máglya...

— Rádobom a *felelőtlen magamnak-élés nyugalmát*.

Akit Krisztus a magáénak akar, azt egészen akarja, s a nap minden órájában akarja. Nekünk nincsen hivatalos óránk, amikor kiszolgáljuk a hozzánk fordulókat; nincs időkeretünk szolgálatra, pihenésre, mások számára és önmagunk számára. Mi hajnaltól éjtszakáig lelki „vigyázz!”-ban járunk, és legfelsőbb Urunk nem vezényel „pihenj!”-t számunkra sohasem.

A hivatalnok 2-kor leteszi a tollat, bezárja a fiókba a

karvédőjét, félretolja aktáit és hazamegy a családjához. Az orvos befejezi rendelését, végiglátogatja betegeit, azután kiül a kertjébe és játszik a gyermekeivel. A tanár az utolsó csengetéssel felszabadul s a délután az övé. A kereskedő bezárja üzletét és a holnapi nyitásig a maga életét éli. A katonatiszt megjön a gyakorlótérre, megfürdik, átöltözködik és körülnéz: „Na hát most mit is csináljunk?” — Ez a „Na hát most mit is csináljunk?” ismeretlen a pap életében. Az én kollégiumi prefektusaim reggel 7-kor miséznek és az éjféli villanyoltás küldi vissza őket a szobájukba, egész napjuk állandó szolgálat, és az ifjúság gondoskodik róla, hogy egy percre ne legyen egyedül. De így van a plébános is, a káplán is. Gyóntatás, mise, beteglátogatás, iskola, iroda, temetés, oktatások, családlátogatások, egyesületek a nap minden óráját lefoglalják. Ha a naptár hézaga egy kis lélekzési időt adna, akkor becsoszog Örzse néni vagy Bence bácsi és hosszú fohászkodások között adja elő a baját; és Örzse nénik és Bence bácsik nagyon sokan vannak, és mindannyinak joga eljönni a paphoz és megbeszélni vele a maga dolgait. Nem engedik, hogy ebéd után szunyókáljon, visszatartják a sétáról, elkésetik az asztaltól, felforgatják a terveit.

Ha mindezt kielégítette és néhány percre magára marad, az Egyház közös imája, a breviárium várja. S az ajtaját ilyenkor sem zárhatja be, ajtaját sohasem zárhatja be, mert az „omnibus omnia factus sum” nem üres szólam, hanem embert bilincselő, súlyos valóság. Önmagának csak akkor élhet, ha éjtszakai pihenésétől rabol el néhány órát; de itt is vigyáznia kell, mert beteghez is hívhatják az éjjel és holnap korán kell kelnie; a napi hatórási alvásra pedig szüksége van a szervezetének, mert az elnyűtt, fáradt ember csak félértékű.

Én aránylag korán fekszem este, de naponta hajnali 4-kor kelek és félhétig az írógép előtt ülök; ezek a szellem teremtető órái, amikor mindenki alszik, tehát senki sem zavar. A breviárium felét is hajnalban mondom el, mert aztán elsodor a nappal, mint a patak a falevelet és ki tudja, mikor érek partot estére? ... Bizony a papnak felelőssége határtalan, korlátatlan, le nem mérhető, időkeretekbe nem szorítható.

— Áldozat-oltárra dobom a magánélet papucsban járó otthoni kényelmét.

Micsoda felszabadulás, micsoda kényelem: az elvégzett napi munka után hazamenni, bezárni a kaput, aztán papucsot húzni és házikabátot és házisapkát és beülni egy jó könyvvel a karosszékbe vagy kicsoszogni a kertbe és ott szöszmötölni vagy felkattantani a rádiót és míg a halk muzsikát élvezi a fül, elnézni a gyerekek játékát!

A pap az ő szolgálati övét hajnaltól napestig le nem teheti. A pap soha nem járhat papucsban, hiszen az ajtót bármely percben rányithatják, és a belépőt mindig egyformán szolgálatra készen, teljes fegyverzetben kell fogadnia. Egyenruhában járó embertípus vagyunk; az egyenruha törvénye pedig a kifogástalan teljesség és befejezettség. Minket nem lephet meg senki ingujjban, sem kigombolt reverendában; a legnagyobb melegben sem tehetjük le a kollárénkat az asztalra. A lábra húzott papucs azt hirdeti, hogy a gazdája most félretette minden hivatalos gondját, pihenni akar, magáé akar lenni, füttyül a világra. Ezt a lelkületet a pap nem ismerheti. A papucsos ember joggal morog, ha rácsengetnek, jogosan hagyja csengetni a telefont, és még a morális is megengedi, hogy a vendéget jelentő inasnak odaszóljon: Most nem vagyok itthon senki számára! Ez a nagyúri göggel önmagába-fordulás a papi élet motívumai közül hiányzik. Amint általában hiányzik és csak nagyon kevés kivételt enged meg az elutasítás türelmetlen gesztusa is: Nem érek rá!

Ha a papot rászoruló ember keresi, akkor félreáll minden más és számára most ez az ember a legfontosabb a világon. Ha papi munkára hívják, felövezi magát és elmegy akkor is, ha a programja tótágast áll miatta. Mert minden kopogtató felől Krisztus szava hangzik: „Bizony mondom nektek, amit egynek e legkisebb atyámfiai közül cselekedtetek, nekem cselekedtetek.” (Mt. 25, 40.) És bárki keresi vagy hívja a papot, Krisztus kopogtat az ajtón s az inasnak így kellene jelentenie: „Dominus adest et vocat te!” Ez ellen a hívás ellen pedig nincsen appelláta. Odahagyva mindent, menni kell és szolgálni — összerogyásig, halálig.

— Oltárra dobom *a közkatona fölséges felelőtlenségét.*

Intelligens urak, egyetemi hallgatók mondják, ha katonai szolgálatuk szabadságidejében meg-meglátogatnak: Atya, kérem, micsoda pihenése idegeknek és agynak a közkatona

szolgálat! Nem kell fejet törni, nincsen gond és felelősség, az ember pontosan teljesíti a kapott parancsokat, és aztán áll és nem kell csinálnia semmit!

A közkatonának ezt a gondtalan, felelőtlen lelki elnyugvását az első diszpozíciótól nem ismered többé. Krisztus papja közkatona az egyházi hierarchiában, de nem az a világgal szemben, amelynek vezetőjévé rendeltetett. Mindenki dolgához értenie kell, minden kérdésre felelnie kell, minden eltévedtettnak eligazítást adnia. Aki nagyon megakadt valami dolgában és tanácstalanul áll, elmegy a paphoz megkérdezni. Azért tanult hosszú éveken át, hogy mindenkinek mindene legyen; és a közelet, politika, családi élet, üzleti és lelkiismereti és becsületkérdések szövevényében a benne bízó emberek számára ő az útmutató. Ha nem ért valamihez, szakembert kérdez, tanulmányoz, töpreng és úgy mondja ki döntését, hogy azért bármikor és bárki előtt helytállhasson. Mert a tanácsadás mögött félelmetes nagyságában ott áll a Felelősség! Rossz tanáccsal el nem ronthatja egy hozzá bizalommal forduló ember ügyét; de rossz tanácsot nem adhat azért sem, mert ő Isten embere, és egy felelőtlen eligazítás az Isten képét megzavarhatja az egyszerű szívben.

Ennél sokkal súlyosabb azonban az a megmérhetetlen felelősség, amely a kijelölt papi munkaterületen belül az ő lelkére nehezedik. Egy plébánia minden hívője és minden katolikus ügye! A falu pásztorja egyes-egyedül felel Isten előtt mindenkiért és mindenért; pedig hány embert nem is látott még, mennyi életkérdés nem is futott át a kezén! Templomban az emberek egyötöd része fordul meg; a plébániára még sokkal kevesebb jár; a plébános pedig a többiért is felelős. És a káplán meg a hitoktató munkaköri felelőssége is lemérhetetlen; hiszen minden gyermek mögött egy család áll és minden gyermek előtt egy élet: a pap felelős mindegyikért. A mi életünknek ez a felelősség a motorja; a mi idegeinket ez morzsolja; a mi koronánkat ebből a felelősségből fonják oda-fönt.

Ezért szakadatlan feszültség a pap élete, ezért nyugtalan a lelke, ez hajtja emberfölötti erőfeszítésekre nappal és teszi álmatlanná az éjtszakáit. *Post equitem sedet atra cura!* A pap mögött a vezetésre hivatott ember felelőssége ül a lovon és

halálig nem ad neki pihenőt. Ti kispapok nem is sejtitek, milyen könnyű és boldog a szemináriumi élet: amikor az ember felelőssége csak a stúdium meg az önévelés meg a természetfölötti életbe gyökeret eresztés! Legjobb dolga van a közkatonának. De a legszebb mégis a hadvezérek sorsa, a felelősséget vállalóké, felelősséggel dolgozóké! Ha egyszer majd benne gyötrődöl, semmi pihenésért oda nem adnád!

Lobog az áldozat-máglya...

— Rádobom könnyű szívvel a *családi élet minden örömét*.

A házasság szentsége hármias ajándékot ad az embernek: szexuális ösztönének kielégítését és ezzel együtt az óriási kísértés-komplexumtól szabaduló lelkiismeret nyugalmát; önmaga kiegészítését a testileg-szellemileg-lelkileg hozzáhangolt házastárrsal létrehozott életszövetség erejében; és önmaga folytatását és sokszorozását a gyermekáldásban. Ez a három a földi élet legnagyobb ajándéka, amelyet ember számára egyáltalában adni tud.

A pap a családi életet áldozat-máglyára dobja, hogy magános életében fokozottabban élhessen Istennek és önmagát fenntartás nélkül az Ő szolgálatára kínálhassa. — Ezzel vállalja a kamasz- és ifjúkor küzdelmeinek meghosszabbítását késő öregségig, hiszen hiába kéri Istent minden miséhez való öltözködésében: „szárítsd ki bensőmben az ösztönök áráját!”, az Úr nem tesz biológiai csodát az ő szolgája kedvéért; sőt a megtagadott ösösztön fékentartásáért folytatott hosszú, hősies küzdelmét valósággal mindennap megújuló áldozatnak nézi. A feladat annál nehezebb, mert papi életének egyik fontos tevékenysége a keresztény házasságra való előkészítése a mindkét nembeli ifjúságnak, és közben a női világgal való elkerülhetetlen, állandó érintkezés.

Önként vállalt magános életben lemond önmaga kiegészítéséről, amely pedig természetes emberi igénye férfinak és nőnek egyaránt, annyira, hogy félemler marad és valami hiányozni fog mindig annak életéből, aki elmegy a házasság szentsége mellett. A feladat annál nehezebb, mert hiszen gyóntatószék rácsán keresztül, családi otthonok ablakán át vagy a szószék kilátó pontjáról boldog családi életek százait nézi napról napra s a pap remetelakának ablakai ezernyi családi otthonra nyílnak.

Végül a maga emberebb-ember mivoltának, egészsége, szelleme, lelke kincseinek utódokban való sokszorozásáról lemondva, a pont szerepét vállalja, amelynek folytatása nincsen. Élet belőle nem indul, gyermekek a portáján nem kacagnak; míg iskolában, egyesületekben neveli a más emberek gyermekeit, öbönne halott a minden férfiban benne bújkáló édesapa. A lemondás annál nehezebb, mert a gyermekeket kereszteli, tanítja, gyóntatja, mint lelkiatya vezeti, és mert öbelőle éppen papi kvalitásai miatt igazibb és jobb édesapa lenne, mint száz másik közül kilencvenkilencből. Testvér, a férfit meg nem fojthatod magadban, az el nem ég az áldozat-máglyán. Ebből az áldozatból kereszt lesz, amelyet életed végéig cipelni fogsz. Én, — a világi pap, rádobom a *szerzetesapság életének zártságát és biztonságát*.

A szerzetes lemond a világról és a kolostorba vonul; a világi papot Krisztus kiválasztotta a világból, de visszaküldi oda, hogy embertestvéreit tanításával, példájával és a szentségek erejével Istenhez vezesse. Ne vitatkozzatok arról, hogy melyik a tökéletesebb státus: a szerzetesé-e vagy a világi papé; a kettő között körülbelül olyan különbség van, mint a vártüzér és a rohambaka között.

Micsoda biztos vár a kolostor, a clausurás kapu, a megközelíthetetlen cellaajtó! Micsoda erő a szerzetestestvérek közössége, a sok intelligens főt és sok aszketikus élet formálta szívet összegyűjtő közös asztal, a jól felszerelt könyvtár, a kórus, a napirend, amely mint egy kényelmes, pontos hajó, viszi át az embert a nappalokon! Micsoda erő az engedelmeség fogadalma, amely megvédi minden túlzástól, erején fölüli megterheléstől és csak válogatott helyekre engedi s küldi! Micsoda úri könnyebbség a szegénységi fogadalom, amely ki kapcsol életéből minden anyagi gondot! Az asztalt mindig térítve találja, a szobáját fűtve; ha új reverendára van szüksége, kéri és megkapja; nincsen gondja pénzzel, megélhetéssel, beszerzéssel, kopott ruhával, cipőjavítással, hiányzó drága könyvekkel. „Ők tesznek szegénységi fogadalmat és mi élünk szegényen!” — mondta tréfálkozva egy megboldogult professzor. Ha nem is a szó ilyen értelmében, de valóban előny a szegénység, amelynek nincsen nélkülözése és gondja! A szerzetes földi viszonylatban is kap néhány olyan értékes ajándékot az élet-

től, amelyet a világi pap nem remélhet. Elhagyja apját, anyját, családját és kap helyette egy másik, testvéri nagy családot, amelynek feje Krisztus, ahol az acies bene ordinata óriási erőt jelent mindenegyes tagja számára.

A világi pap áldozatmáglyára dobja a gondtalan szegénységet, a világot tagadó elzártaság békéjét, a fölötte álló felelős elöljáróból áradó biztonságot, a közösség erősítő hatását. Küldetése van a világhoz, így lesz mindenki szolgája; élete olyan ösvény, amelyen ezernyi láb tapos végig folyton. Szobája nyitott mindenki számára; napirendjét váratlan elfoglaltságok sűrítik és tágtíjják; bárki hívására otthagyja ebédjét, amelyet sok esetben egyedül költ el kapkodva, sietve; a breviáriuma hányszor késő éjszakára marad, s fel-alá járkálással meg hidegvizes mosakodással kergeti az álmot! Hányszor felkeresi, körülsettenkedi a kísértő és nincs más védelme ellene, mint a maga ellenálló akarata! Rátörnek az életgondok, asztalgondok, ruhagondok; cseng, zizeg a pénz és számolni kell, rakosgatni, fukarkodni, mert három havi fizetéséből sem tud megvenni egy reverendát; könyvvásárra, otthona szépítésére dehogysis gondolhat! Isten igáját húzza naphosszat és neki harcolnia kell azért, hogy a szentmisén kívül is meríthessen belőle, hogy naponta elmélkedni tudjon, s hogy olvasásra is jusson néhány perce . . .

Krisztus rohamkatonája áll az élet viharában és igyekszik töretlen, ép maradni, igyekszik elmélyülni, harcol a maga lelke üdvösségéért, nehogy beteljesedjék rajta az apostol félelme: míg másokat tanít, ő maga valamikép elvetésre méltó legyen . . .

Lobog az áldozat-máglya, benne ég a világi pap nyugalma, békéje, biztonsága . . . De én tudom, hogyha majd megtépve, kopottan, kuszáltan hozzá érkezünk, a Mesternek lesz egy meleg szava, egy vitézségi érme az ő rohamkatonája számára . . .

— Máglyára dobom *a világi örömeket, élvezetet, szórakozást*. Az én élvezetem a zene, a könyv, a természet nyújtotta szépség. Ott kell forognom a hiúság vásárán, a heje-huja vidám emberek között; résztveszek fogadáson, díszebéden, ünnepélyen, megfordulok színielőadáson, majálison és tánciskolában, elmegyek egy-egy családi ünnepre is meg lakodalomba meg keresztelőre, de a megjelenésem olyan, mint a bála kirendelt

rendőrtiszté: ott is szolgálatban vagyok, s aki odarendelt, parancsoló nagyuram: a Kötelesség. Víg emberek között is őrzöm az erényt és hessegetem el a bűnt meg a kísértést; és ezt tudják mások is és kedvetlenség felhőzi a homlokukat, ha megjelenik közöttük a pap. Nem csábít a társaság, idegen a vigaság; az eszem akkor is azon a sokféle elfoglaltságon jár, amelyek otthon várnak reám. Aki rátette kezét a Krisztus ekéjére, a világi örömek felé hátra nem fordulhat többé . . .

— Áldozat-máglyára szórom *a karriert, elismerést, magas állást.*

Ha majd felszenteltek, főiskolai végzettségeddel egyszerű falusi káplán leszel és az maradsz tíz évig vagy még tovább. Régi osztálytársaid közben vígan másznak felfelé a boldogulás létráján. Aki mérnöknek ment, tekintélyes kezdő fizetéssel kap állást a gyárban, kiruházkodik, berendezkedik, megházasodik és két év múlva autóján arra járva, beugrik egy percre hozzád, hogy kezet szorítson, s te egy hétig harcolsz utána a néma vággyal, mert fáj az összehasonlítás. A tanár osztálytárs tíz év múlva igazgató, tekintélyes polgára, szellemi vezetője a városnak; — te káplán vagy falun. Az orvos házat vesz, szőlőt és autót s nagyszerű modern felszerelést. A kereskedő birtokot vásárolt és júliusban tenger mellé viszi a családját . . . Húsz év múlva magasállású urak, akiknek jövéséről-menéséről értesít az ujság; s te ott állsz a plébániád ablakában és nézel kifelé és nem szabad sóhajtanod, mert áldozat-máglyára hánytad a földi boldogulást.

Másokat ünnepelnek, rendjelet tűznek a mellükre, címekeket kapnak és legmagasabb elismerést; — te maradsz névtelen fekete pap. A munkádat ki látja? Kinek érdeke, hogy dicsérjen, emeljen? Kispapkorodban gúnyosan megnevetted, akik vörös öv után, kanonia után komikusan sóvárogtak; húsz év múlva nem győződ majd lelkedben csitítani a türelmetlen várakozást, mert úgy érzed, régen megérdemelt volna mind a kettőt. Nagy lélek kell hozzá, nagy alázat és magaddal szemben irgalmatlan keménység, hogy ne fájjon az elmaradt karrier. Könnyű egy lelkigyakorlaton lelkesen elhatározni, hogy jutalmat csak Istentől vársz majd a túlvilágon, de ugyanezt az elhatározást frissen tartani húsz-harminc-negyven szürke éven át,

amikor nem történik semmi veled és mindenki más föled nőni látszik: ez nagystílusú papi teljesítmény!

Lobog az áldozatmáglya. Rádobáltál egy csomó emberi értéket, emberséged válogatott termését, mint Ábel az ő oltárára és most szemmel, szívvel, lélekkel felnézel és felfohász kodol, ad Deum, qui laetificat iuventutem tuam . . .

És Isten válaszol.

Válaszol olyan bőkezű ajándékozással, hogy eláll tőle a lélekzeted.

Ó, az Isten nagyon gazdag adakozó! Ki bírna versenyt állni vele? Azt hitted naív emberi göggel, hogy te adsz neki, amikor apró emberi értékekről lemondasz a hivatásod érdekében? Nagyra nyisd a szemed és nézd, nézd, hogy elhalmoz természetfölötti adományaival és milyen dűsan kárpótol mindenért, amiről az ő szolgálata kedvéért lemondta! Minden egy pontodért százat ad cserébe!

— Akinek élete szakadatlan tevékenység másokért s a napgyilkos tempójú sodrásában lélekzetvételre sem állhat meg, úgyhogy élete maga a siető nyugtalanság, annak lelkében eláraszt olyan *földöntúli nyugalmat*, amelyet világi ember soha nem ismerhet.

Van ebben a lelkiismeret nyugalma, amelyet csak az élvezhet, aki egész napját Isten szolgálatában pörgeti, és minden percét odaadva, becsülettel teljesítette a mai és tegnapi és mindennapi kötelességét. Van benne az Istenre támaszkodó földi vándor biztonságérzetéből, aki sziklára épít. Van a helyes úton járók behúnyt szemű, meggyőződéses, nyugodt haladásából valami olyan megingathatatlan erő, mint az acélsíneken tovaszárguló mozdony biztonsága. Van a gyermek nyugalma, akit apja és anyja vezet kézenfogva: mitől félne? Van a háborús légierődök motorjának a végsőig fokozott tevékenység egyenletes voltában rejlő nyugalma: míg a gép hol tízezer, hol ötszáz méter magasságban siet tova és viharfelhőn, jégorkánon, ellenséges tűzön megy át és bombáz, harcol, figyel, fényképez, a motor minderről mitsem tudva olyan nyugodtan jár, mint amikor a gyárban a próbapadon futtatták órákon át. Van az apostol nyugalma, aki ismerte Krisztust és csendes munkában, vándorlásban, sikerben, megveretésben vagy a mártírium kínjai közt mindig maga mellett tudja. A

papi lélek mosolygós, felsőbbrendű nyugalmához nincsen hasonló a földön.

— Aki odaadta érette a magánéletét és vállalta az állandóan szolgálatban levés feszültségét, annak lelkét megtölti a *megszentelő kegyelem* magasabbrendű feszültségével, és olyan mértékben gazdagítja segítő kegyelmekkel, mint kevés embert rajta kívül.

A papot csak földi síkban nem lehet megérteni. Egyénisége képletét világiaknak nem is lehetne megmagyarázni, mert nem értenék; hiszen több benne a természetfölötti motívum, mint a földi.

A világi ember szép frázisnak gondolná Aranyszájú Szent János felejthetetlen mondását: „A papok itt a földön járnak, ebben a romlandó testben élnek, de az égi kegyelmek osztogatására nyertek megbízást s olyan hatalmat kaptak, amilyet Isten sem az angyaloknak, sem az arkangyaloknak meg nem adott.”

Vagy hogyan is értenék meg a dogmatika egyszerű mondatát a character sacerdotalisról, amely ontológiailag „természetfölötti alkat, mely a lelket Jézus Krisztus főpapi méltóságához teszi hasonlóvá”. Az egyszerű ember hogy is érthetné meg, hogy a Kovács boltosék fia, a Laci, akit pár évvel ezelőtt még elnadrágolt, mert kövel behajította az ablakát, miután pár évet iskolában, pár évet meg szemináriumban töltött, most egyszerre hazajön mint pap, s olyan hatalmat kapott, amilyen nincsen angyaloknak és arkangyaloknak sem, s hogy lelkében Krisztus főpapi méltóságához lett hasonlóvá?

Világi embernek a pap természetfölötti mivolta számára nincsen fogalmi kerete: ahogyan nem látja a láthatatlant, úgy nem értheti a számára érthetlent. A két világ határán álló apostol-ember, aki belemagaslik a természetfölöttibe, dolgozik vele, osztogatja, benne él és ebben a világfölöttiségében beleszokik az Istenbe, mindig is rejtély marad. Nem baj, ha rejtély! Az a fő, hogy tény, boldogító tény!

— Akitől elvette a közkatona felelőtlenségét, annak ad viszont olyan *vezéri szerepet* és olyan *hatalmat*, aminő nincsen még egy a földön; gyakorlásához pedig ad annyi *bölcséséget*, hogy sokszor magát a papot is megdöbbeníti.

„Adatik nektek azon órában, mit szóljatok” — ígérte Krisz-

tus az apostolokon keresztül minden papnak; és az oltártestvérek igazolhatják, hogy nincs egy sem közöttünk, aki megilletődötten ne tapasztalta volna ismételten, hogyan „szól belőle Atyánknak Lelke” olyan nehéz kérdésekben, ahol az ember tudománya megáll. Csodálatos megvilágítás, belső sugalmazás sűrűn ismétlődő élménye a papnak. Ez adja nyugalmát, amikor gyónatószékre ül vagy ha az ajtaján kopogtatnak; hiszen sohasem tudhatja, a következő percekben micsoda elrémítő mélysége tárulhat eléje egy veszendő emberi életnek.

Én minden kopogtatásnál, mielőtt a „szabad!”-ot kimondom és minden gyónóváltásnál csendesen fohászkodom az Isten segítségéért annak a feladatnak megoldásához, amely most lép be az ajtómon; és huszonöt évi papi működés után állíthatom, hogy soha Isten segítségével meg nem csalatkoztam. Kell is ez a felsőbb bekapcsolódás, mert a pap kezén a leg-szürkébb hétköznapiak is megrendítően nagy dolgok futnak át. A miniszterelnök egy ország sorsát intézi; a vezérkar főnöke egy hadsereg s egy egész véderő történelmi súlyú szerepéről dönt; mindez eltörpül a pap felelőssége mellett, aki halhatatlan lelkek örök üdvösségének kulcsát tartja a kezében. Az élet minden gondja, problémája körülzsongja őt. Percenkint százával mozdulnak emberek úgy, ahogyan ő irányította őket; élet és halál mezsgyéjén otthonosan mozog; a mezsgyéntüli világ üzeneteivel át- meg átfűzve a földi életet, fellebbezhetetlen ítéleteivel, hittel fogadott tanácsaival, kemény szóval hirdetett magasabbrendű törvényeivel sokkal intenzívebben dirigálja azt, mint bármilyen hivatalos hatalommal rendelkező nagyúr. Az egyszerű fekete papok életet és történelmet mozgató tényezők!

— Aki áldozat-máglyára tette a házaselet ajándékát, a bonum remediit, annak a küzdelemmel *legyelmezett tisztaság* ezer áldását adja az Úr.

A biológia vonalán: a fel nem használt s el nem pazarolt életnedvek: ondó- és szexuálhormonok legnagyobb része felszívódik a szervezetében és egészségét, ruganyosságát, életerejét sokszorosan megnöveli minden más, nem megtartóztatásban élő férfival szemben. Ezért „jól konzerváltak”, „örökifjak” a katolikus papok. — *Szellemi vonalon:* a szerelem és a párzás egész komplexumától mentes emberi elme frissége, munka-

ereje és termékenysége sokkal nagyobb, mint a házaseletet élőké vagy az agglegényeké. — *Akarat-vonalon*: az őseemberi ösztönnel való harcban győzelmessé edzett akarat előtt nincs megoldhatatlan feladat vagy leküzdhetetlen akadály. — *Lelki élet vonalán*: hallgasd Szent Ágostont: „A tisztaságban anygali életet élünk; a tisztaság megnyitja számunkra az eget, s általa az anygaloznak leszünk polgártársai.” — *Az apostoli működés vonalán*: senki olyan szuggesztív erővel nem hirdetheti a kegyelemmel segített emberi akarat győzelmét mindenféle rosszra-kísértés fölött, mint a pap, aki a legnehezebb kísértések tüzet egy életen át töretlen állja. Így lesz a keservesen őrzött és védett tisztaság egész papi életünk egyik legnagyobb erőforrásává.

Akinek élete Isten iránti áldozatkészségből „rím nélküli bús, csonka sor” marad, mert önmegtartóztató életében az ember természetes kiegészülés-igényét senki nem fogja megelégtíteni, azt felsőbbrendű, kegyelmi vonalon *maga az Isten egészíti ki*. Nem marad félemler, mint az agglegény, aki meg nem találta másik felét és ezért eleven torzó marad halálíg; sőt emberebb ember, több a házsnál is! A test igényét megtöri magában, hogy felszabadítsa és erőssé tegye a szellemet s a lelket; a szellem és a lélek vonalán nyer a sajátos szentségi kegyelem erejével olyan magasabbrendű kiegészítést Istentől, amely nemcsak az önmagában való elégtelenség tudatát szünteti meg, hanem valósággal a katolikus értelemben vett Übermensch öntudatát adja. Az ember testből és lélekből áll; a lélek átjárja és élteti a testet; — a pap teste szent kehellyé válik, amelyből kimagasodik és kicsordul az Isten kegyelmével óriássá erősített lélek. Ezért írja III. Ince pápa: „Az áldozópap középhelyet foglal el Isten és az ember között: az Isten alatt, de az ember fölött áll; kisebb az Istennél, de nagyobb az embernél.”

— Akiben megszakad az élet folyama, mert hivatása kívánta áldozatos lemondásból soha gyermekáldásban folytatását, sokszorozását meg nem találhatja, annak szellemi és lelki sikon csodálatos, *átértékelt önmaga-sokszorozását* biztosította az Úr. Szószéken, katedrán, előadásztalnál, könyvekben, mindenféle írásban, de egyszerű beszélgetésben vagy tanításban is nemcsak az evangéliumot hirdeti, hanem egyúttal a maga szelle-

mének és lelkének kincseit is szórja és mindenegyes hallgatójában vagy olvasójában nemcsak az igazság, hanem ő maga is tovább él... Egy-egy jól sikerült prédikáció után a pap szellemének, tudásának sziporkáit viszi haza magával sok száz lélek. Egy jó könyvében ezernyi helyre bekopogtat, hogy minden olvasójában életté váljanak az ő gondolatai. Egy markáns papi egyéniség az egész falura vagy városra rányomja a maga bélyegét, és a hívők lelki élete évtizedekkel halála után is még áldásos munkájának nyomait hordozza. Non omnis moriar! Lelkekben, életben, Isten vetésében sokszorozza magát és él tovább a pap. „... halhatatlan az emlékezete, mivel ismeretes Isten és az emberek előtt.” (Bölcs. 4, 1.)

— Aki a szerzet zárt vára helyett beleveti magát az élet árába, hogy kézitusában harcoljon Uráért, annak ad az Isten gyönyörű *függetlenséget és szabadságot*.

Bár az Egyház fegyelmének és az engedelmesség törvényének bilincsei nyűgözik, mégis páratlan a világi pap szabadsága, aki egyedül Istennek felelős. Aktákat lehet ellenőrizni és gépi vagy kézi produktumokat; munkában töltött időt meg lehet mérni és a vizsgán meg lehet győződni róla, hogy eredményesen tanította-e a kijelölt anyagot; de a lélek síkján lelkiismereti felelősséggel végzett munkát ki ellenőrzi? Ki lát be a gyóntatószékbe? Ki lesheti meg a négy szemközti csendes beszélgetéseket? Ki tud a Nikodémusok látogatásairól? Vagy megmérheti-e valaha az ember a szép élet s a jó példa hatását? A pap munkájáról nem lehet statisztikát csinálni, sem hosszú rovatokat adatokkal kitölteni, mert a léleknek nincsenek adatai.

Az Egyház papjainak messzemenő szabadságot enged próbálkozásokban is, új kísérletekben, bátor kezdeményezésekben. Ha küzdelemről van szó, a harcmodor megválasztását rájuk bizzuk. A papot nem köti napirend, sem a család rendje, sem a közös élet korlátai. Ha apostoli buzgósága túlzásokra ragadja, Isten az egyetlen, aki számonkéri és hiszem, hogy megdicséri érte. Egészségéért egyedül Istennek felel; nem kell tekintettel lennie feleségére, gyermekére, család érdekére. Ha mint a kandeláberre helyezett gyertya, elég az Úr szolgálatában, ki tesz neki szemrehányást, hogy miért nem kímélte magát? Ha férfiereje teljében összeroppantotta a kíméletlen munka, a dicsőség koronája várja érte odafönt. Ez a függetlenség

és szabadság az, amely energiát és munkát sokszorozó fanatikusokat nevel és a papi élet nagyszerű hajrá-ját diktálja.

— Szórakozás, élvezet és világi örömök helyett ad az ő szolgájának az Isten *objektív örömeit*.

Ó, ne higgyétek, hogy a pap meglehet öröm nélkül is! Ha valaki, akkor az evangélium magános munkása szorul rá az örökkévaló boldogság előízét hozó, itt-ott felcsillámló apró örömökre. Valahány levelet papok számára írok, mindig ezzel a kívánsággal fejezem be: Adjon neked az Isten sok papi örömet! Kiszáradunk és „besülünk“, mint a nem olajozott autómotor, ha örömtelenül kellene végezniünk az evangélium agitátorainak nehéz munkáját.

De nem kell attól félnünk, hiszen mieink az objektív örömök! A jól teljesített kötelesség derűje. Jótettek diadalmas öröme, hiszen életeteket mentettünk, lelkeket szabadítottunk a kárhozattól, otthonokat őriztünk meg a széteséstől, fogantatás előtt és az anyaméhben halálra ítélt gyermekeket hányszor visszaparancsoltunk az életbe! Hányan lettek jobbak, mért velünk találkoztak! Hányan áldják csendes imában a nevünket! Rózsa nyílik a pap lába nyomában, mint a mesebeli csodatevőnek. És nem öröm az, ha a lelkekben kinyílik az evangélium? Ha látjuk, igen, látjuk járni Krisztust az utcán, az iskolában, a munkáslakásban? Ha győz a jó, a mi erőfeszítéseink árán győz! Ha a Sátán-úr újra meg újra vereséget szenved, s mi forgattuk ellene a kardot s a keresztet... Milyen vigaság a lélekben, ha egy-egy gondolatunk szép kibontakozását látjuk! S a holtrafáradt ember szívében hogy kinyílik az örömvirág, ha azzal az öntudattal indulhat pihenni: Sikertől! A siker öröme, a hódítás öröme, a jó diadalának öröme, Krisztus hódításának öröme, a katolikus Egyház győzelmeinek öröme mind a mienk! Tele van a papi élet örömmel!

— És hogy a karriert odadoztuk? Ki bánja? Kell-e magababban ívelő karrier, mint munkásélet végén az örök *boldogság*? S kinek tartogatná Isten, ha nem az ő hűséges papjának, aki az életét, mindenét neki adta? Nem vagyunk szentek, nem vagyunk jók, küzdő, vergődő emberek vagyunk magunk is; de nagyon szeretjük és hűségesen szolgáljuk az Úr Jézust. És én hiszem, hogy egyszer, az élet végén majd lemásolhatom az Apostol végrendeletét: „A jó harcot végigharcoltam, a pálya-

futást bevégeztem, a hitet megtartottam, készen vár már reám az igazság koszorúja, melyet megad nékem azon a napon az Úr, az igazságos bíró...” (II Tim. 4, 7—8.)

Mondd, Testvér, nem gyönyörű dolog-e papnak lenni?

Nem igaz-e, hogy „Deus laetificat iuventutem meam...”?

De az ifjúság elmúlik és elkopik az ember, felmorzsolódnak az erők, megöregszik a pap... Ó, nem úgy, mint az öreg szerzetes: a legkedvesebb kolostorban, tisztelettel körülvéve, békés öregségben készülget a nagy találkozóra. A világi pap, ha megöregszik, megrokkban; a maga ezerfoltos, kopott reverendájában, csekély nyugdíjából alig éldegélve, csupa optimizmus naív jóságával, élet kifacsarta tört emberségében, senkitől meg nem becsülve, sokaktól megmosolyogva, az ifjúságtól le-sajnálva kacszik lassan a sír felé... A szíve telve tapasztalattal és kegyelem ihlette emberi jósággal; a lelke telve hálával Isten iránt és vágyakozással odaátra. Betegségében, szegénységében, névtelen, szürke, öreg életében egyedül Isten deríti fel. Olyan megható az öreg pap vallomása: készülök, elmegyek Istenhez, ki megvidámítja az én öregségemet . . . Ad Deum, qui laetificat senectutem meam . . .

7. Fölöttem felelősség-úr

„Iudica me, Deus!”

Kedves Testvér!

Az én életem története igen nagyon egyszerű. Születtem. — Játsoztam. — Egyszer hívott az Úr. — Mindenemet odahagyva, követtem őt. — Új emberbe öltözködtem. — S most élek én, pedig már nem én, hanem Krisztus él bennem.

Ülök az íróasztalomnál és olvasok. Feltekintek. Az ablakon át, a felmeredő házfalak között megcsillan egy darabkája a kék égboltozatnak. Olvasok a szobámban. Fölöttem az ég. — Cserkészúton járok víg fiúkkal. Nappal, délután, alkonyatkor, majd este és holdvilágos, csillagfényes éjtszakában. Fölöttem az ég. — Lázás munkában rohannak a napok; az írógépre hajolva írok, írok, s halomra gyűlnek mellettem a telegépelt ívek. Nem gondolom, nem nézem, nem bánom, mégis mindig egyformán fölöttem az ég. — Nehéz betegségben fekve várom az ólomlábon ballagó éjtszakák múlását, fájdalom múlását, egészség jövését. Félhomályos betegszoba. Fölöttem az ég. — Állok az oltár előtt és a szentostya fölé hajolok. Elcsendesül az orgona, áhítat ül a lelkeken. Fölöttem az ég. — Ha heteken át rá sem gondolok, életemből tudatát egészen kikapcsolom akkor is. Sűrű felhők takarják vagy ködfal mögé rejtőzködik vagy én bújok előle zárt kőházak belsejébe, mindegy: változatlan mindig is fölöttem az ég. Nem nagysugarú ívben fölem boltozódó kék tetőzet. Mérhetetlen üres térség, amelyen több fényévre vannak egymástól a csillagok, üstökösök bolyganak és a csillagrendszerek, a fénylő és sötét ködfoltok, tejút-rendszer alkotó részei semmit sem tudnak egymásról. Benne kering ebben a mérhetetlenségben egy parányi kicsi gömb, úgy hívják: Föld. Rajta kétmilliárd parányi kicsi mozgó:

emberek. És Isten, aki az egész végtelenséget a tenyerén tartja, ránéz csendesen és azt mondja: Kicsi Föld, kicsi Ember! . . .

Része vagyok a világmindenségnek és ezért életem minden pillanatában fölöttem az ég.

Kattog az írógép, írom neked a leveletem. Minden során gondolkodom, minden mondatát méregetem, mert tudom, hogy Valaki néz és én nem írhatok le egyetlen olyan kifejezést sem, amely Őneki nem tetszenék. Míg a leveletem írom, fölöttem az Isten. — Míg dolgozom: fölöttem az Isten. — Szórakozom: fölöttem az Isten. — Megpihenek: fölöttem az Isten. — Örömben és szenvedésben, erőfeszítések között és reménytelen megadás idején, sikerben, bukásban, életem minden percében: fölöttem az Isten. — Ha szeretem, imádom, szolgálom s magamat egészen a kezére bízom: fölöttem az Isten. De ha elfeledném, megtagadnám, gondolatomból kihullatnám és berendezkednék úgy, mintha sohasem lett volna, akkor is, mindig is változatlan fölöttem az Isten. Tenyerén tartja a mindenséget. Minden-ségben parányi kicsi bolygó: Föld; rajta kétmilliárd másik között én is, parányi kicsi mozgó: Ember. Változatlan, mindhalálíg, tovább is a végtelenségig, fölöttem az Isten.

A teremtésnek ebből a hol boldogító, hol lelket dermesztő litániájából sűrűsödik össze és mered fölém és föled és mindannyiunk fölé egy rettentő felkiáltójel, amelytől az élet egyetlen pillanatában sem tudunk szabadulni. Úgy hívják: *Felelőség*.

Fölöttem az Isten. Néz engem, vár tőlem valamit, mert az életemet ő álmodta, ő rendelte, ő alkotta és rendezte el. Pappak ő hívott és egész papi életem őt szolgálja. Ezért felelek előtte ennek az életnek minden ezredmásodpercéről. Fölöttem áll Felelőség-úr.

Az emberek nem szeretik, félnek tőle. Ezért szívesen elfelednék s nagyon megkönnyebbülnek, ha megrozsdásodott vagy bemohosodott és sikerül nem gondolniok rá. *A huszadik század emberében nagyon hitvány a felelősségtudat.* Ezért zihált a külső és belső politika, a bürokrácia, a közélet, a magánélet, a családi élet, a becsület, a polgári tisztesség. Ha minden emberben fölfelé néző komoly felelősségtudat élne, milyen más lenne a világ ezen a Föld-bolygón! Ne felejtsd el, Testvér, *ha majd beleálltok az életbe, egyik legfőbb gondotok legyen a*

magyarság felelősségtudatának felszabadítása, teljes ragyogásban visszaállítása. Hogy az emberek tudják maguk fölött Istent és az örökkévalóságot és belenyugodjanak, hogy életük egyetlen percében sem szabadulhatnak Felelősség-úrtól.

A levél elején egyszerű mondatokban elmondtam neked az életem történetét. Minden mondat egy-egy varázsvessző, félelmetes feszültségeket támaszt egy szürke emberi életkeretben. Figyeld csak:

„születtem”: és fölém tornyosodott a minden ember felelőssége!

„játszottam”: s a gyermek felelős volt játékért, életbontásért, fejlődésért!

„egyszer elhívott az Úr”: a vocatio felelőssége!

„mindenemet odahagyva követtem őt”: a behúnytszemű engedelmesség felelőssége, amellyel felálltak és utána indultak az apostolok!

„új emberbe öltözködtem”: a szemináriumi praeparatio felelőssége!

„s most élek én, pedig már nem én, hanem Krisztus él bennem”: az alter Christus, a pap szolgálatának felelőssége!

Egész papi életemnek, égbenyúló felelősségemnek alapja az a tény, hogy én Krisztus sáfárja, eszköze, barátja, apostola vagyok: *bennem és rajtam keresztül Krisztus küzd az emberi lelkekért.* Az oltáron Krisztus áll. Ő beszél a szószéken s hirdeti evangéliumát. Ő ül katedrán, stallumban, irodában. A gyóntatószék homályában Krisztus várja a bánattal jövőket. Krisztus jár a cserkészúton, látogatja a családokat, elmegy a bálba, a kaszinóba vagy pihen otthon a magános papi szobában vagy járhatja az írógépet vagy dübörögteti a nyomda géporiásait, hogy ezeken keresztül is hódítson, győzzön az evangélium. Ohó, hisz mindezt én csinálom: én, az esendő ember, egy a kétmilliárdkétszázmillióból! De Isten hívására és a magam engedelmes akaratából eszköze vagyok az üdvözítő Krisztusnak. Felelősségem a magánéletben: odaadás, a közéletben: szolgálat.

A nélkül, hogy ennek az éigérő felkiáltójelnek egész tartalmát egy levélben átfogni akarnám, néhány színes képben felvonultatom előtted a pap százarcú felelősségének néhány motívumát. Érdemes szembenézned velük és csendesen elgondolkozni róluk.

A hivatás felelőssége.

Az állandóan fölöttünk csengő hangokat megszokjuk, s mert az életünkhöz tartozónak látszanak, lassan beleolvadnak, beleszűrülnek a mi szürke életünkbe. A faliórám ketyegését csak akkor hallom, ha akarom hallani, egyébként az állandó tik-tak része a szobámnak s csak akkor riadok föl hiányérezettől érintve, ha esetleg megállt. Egyszer találkoztam a láthatatlanul közöttünk járó Krisztussal; rám nézett és azt mondta: Kövess engem! Ez a hívás nem egyszer hangzott úgy, hogy elhangzott és csak a visszhangja cseng azóta a lelkemben. Krisztus hívása halálíg el nem hallgató, egyfolytában harsonázó hang az életem fölött: Kö-vess en-gem...! Vannak idők, amikor tisztán halom és megmelegszik tőle a szívem; máskor a vihar bűgása fölöttem, amely alázatos bűnbánattal térdre kényszerít; de hányszor elhalkul, elnyeli az élet ezer más zaja és olyankor ballagok szürkén az igavonó embermilliók között. *Felelős vagyok érfe, hogy a hivatásom öntudata soha el ne mosódjék a lelkemben!* Felel érte a kispap, hogy az „ad quid venisti?” számonkérés legyen a szemináriumi életének mestere. Felel érte a pap, hogy hullámhegyen vagy hullámvölgyben járjon bár, Krisztus hívó kiáltása el ne halkulhasson a szívében. Kevés az, ha egy-egy lelkigyakorlat vagy recollectio fel-fel-lángoltatja a hivatás-öntudatot. Soha ki nem alvó lámpás legyen, amely bevilágítja a papi életet. Lélek szemével látnom kell Krisztust, aki előttem jár és szüntelen használ engem élő eszközének. Felelősségem ez az el nem homályosodó hivatás-öntudat, amely ne engedjen egy pillanatra sem el nem hívottá szűrkülni, hanem visszarántson a lelki „vigyázz!”-ba, ha az elkényelmesedés megkísértene.

A papi lelkiiség felelőssége.

Szomjas szájjal az élő vizek forrása fölé hajolva töltekezni folyton, hogy ki ne száritson az életsivatag. Dinamikus Isten-

élményeken át folyton frissnek megtartani a papi lelket. Ima, elmélkedés, adoratio, olvasás, praeparatio és gratiarum actio mélyítsen és ruganyosnak megtartsa. Az Isten meg nem öregszik; a papi lélek is fiatal maradjon az aranymisén túl is. Ha a só ízét veszti, mivel fognak sózni? Ha véka borul a gyertyára, hogyan űzzék el a sötétet? Buzgóságot lehet hazudni szemmel, arccal, hanggal, de a papi lelkiséget hazudni nem lehet. Hiába hazudnád jónak a sót, ha elromlik tőle az emberek étele. Hiába dicsérnéd a gyertya fényét, ha a körülötte levők sötétben állnak. Dobverés, hírnév, magas rang, előkelő társadalmi szereplés, népszerűség, mind nem oldja fel az egyetlen nagy felelősséget: hogy Isten erejével szuggesztív maradjon a papi lélek. Miniszter lehet vagy újságíró vagy egy város dolgainak irányítója vagy országos hírű szónok: ha hideg szobor csak, akit süvegelnek, de közelségétől nem jutnak az Istenhez közelebb, akkor meg nem állja a lelkiség felelősségét. Ha jól fizetett hivatalnok csak az egyházmegyének vagy pontos gép, amely a kötelességét ismeri és hajszálnyit el nem tér tőle, de természetfölötti magnetikus ereje nincsen, akkor nem fog tudni megállni majd a számonkérő Isten előtt. Aki azt mondotta: „Tűzet jöttem bocsátani a földre; és mit akarok mást, mint hogy már fölgyulladjon?” (Lk. 12, 49.), az ítéletre állít majd bennünket az igazi apostoli lélekért.

A kehely felelőssége.

Aranytálcára tesszük átváltozás előtt a szent ostyát, aranykehelybe csurgatjuk a bort, amelyből majd Krisztus szent vére lesz. A legnemesebb fém méltó csak arra, hogy edénye legyen az Úrnak. Krisztus vérét nyújtani tört cserépből, repedt pohárból, részegszagú kupából: undor és istenbántás. (Nem tudom idézni, de évtizedek óta visszhangzik bennem Rabindranath Tagore mondása, hogy a kereszténység főszege, de európai kehelyből nem kell neki. Aki megundorodik a méltatlan kehely láttán, a Megváltó vérét is visszautasítja és inkább szomjasan tengődik tovább!)

A pap Krisztust hordozó kehely. A legnemesebb fémből legyen! Ha embersége megtámadható, ha jelleme torzult, ha egyénisége nem feddhetetlen, hogyan tanulják szeretni és tisztelni Krisztust az emberek, akik őrajta keresztül tanulják csak

ismerni? Ha káromkodó, ha durva beszédű, mocskos tréfájú, tudatlan és közönséges, akkor szájából eltorzítva hangzik az evangélium. Ha neveletlen, izléstelen, lompos, elhanyagolt a teste és ruhája, durvák a szokásai, hogyan tiszteljük őt az emberek? S ha őt nem tisztelik, hogyan tisztelhetnék azt, aki küldte? Ha érzéki vagy szexuális bűnnel játszó s a tisztátalanság áporodott levegője veszi körül, hogyan emelkedjenek róla Krisztus felé a tekintetek? Ha műveletlen, unintelligens, a tudatlanságát lépten-nyomon elárulja, hogyan fog tanítani minden népeket? Ha nemzetének nem igazán hű fia: idegenimádó vagy nemzetellenes törekvések rabja, sőt talán zászlóvivője, az áruló nyomán akkor sem indulhat a becsület magyar hívő, ha kezében keresztet szorongat. Ha nyugtalan, lázongó egyéniség, akinek mindegyre meggyűlik a baja a földdel, hogyan bízhatnak rá az eget?

Bizony a pap életében jelentéktelen kicsinységek, mint egészség, higiénia, modor, stílus is súlyos felelősséggé nőnek; hát még a nagy dolgok: a becsület, hazafiság, tisztaság, konstruktivitás? Nemesveretű emberebb-ember, gentleman, férfi legyen, aki önmagát Krisztus kelyhének meri felajánlani! Ha csorbult kehely, akkor ki nem ürítik, másodszor nem kívánják még azok sem, akik pedig szívvel-lélekkel Krisztust szomjúhozzák!

A vezérség felelőssége.

„Fejjel magasabb mindenkinél!” Szent László királynak, a magyar lovagok mintaképének jelzője minden papra álljon! Aki vezetni akar, föléje magasodjék a tömegnek, amely mögötte sorakozik. Az emberek csak abban bíznak, aki különb náluk. Attól tanulnak, aki többet tud, mint a többi. Arra néznek fel, akit óriásnak látnak. Lelki vezetését annak veszik szívesen, aki különb papnak, mint ők civilnek. És hogy ne csak egyeseket, hanem közösséget, tömegeket, egész várost vagy egy megyének, egy országnak társadalmát irányítani tudja, ahhoz elismerten vezéri kvalitásokkal kell rendelkeznie a papnak. Széles látókörű, intelligens, szavahihető, megbízható egyéniség; kitartásában és következetes célratörésében éppúgy bízhasson, aki utána indul, mint önzetlen voltában, szakértelmében és feltétlen jóakaratában. Ezért nem a kuli, hanem az

apostol a papi ideál. Szürke tucatemberek, az átlagnál silányabb kis senkik hogy is vezérkedhetnének? Minden papra áll a nagy köszöntés, amelyet Sik Sándor a hatvanéves Prohászka püspök-höz írt:

„A véres sár üvöltő tengerében,
Egetkérő kolosszus módra állsz.
A századnak kiáltó Jele vagy,
Fáklyája te az evangéliumnak,
Amelyet Isten élő ujjja gyujtott,
Hogy lomhanyiltú, kishitű szemünk
A titkok Arcát lássa mély tüzednél.”

A páncélos ember felelőssége.

A diakonus szentelésénél mondja a püspök: „... legyetek elvéve a testi kívánságoktól, a földi vágyaktól, amelyek harcot folytatnak a lélek ellen; legyetek mocsoktalanok, tiszták, ragyogók, szübiesek, amint Krisztus szolgálaihoz és Isten misztériumainak kiszolgáltatóihoz illik... tartsátok magatokat távol a test minden csábításától, mint az Irás mondja: tisztuljatok meg, akik az Úr edényeit hordozzátok.” — Ime a coelibatus törvénye, a tisztaság-páncél, amelyet felszentelésétől halálig le nem vet a pap! Sebezhetetlen legyen a páncél, hozzáférhetetlen az ember, aki hordozza! Felelős a gondolat, az álmodozás, a fantázia szárnyalása. Felelős a vágy is, a szó is, a szem rebbenése, az arc játéka és minden érzékszerv fékre fogása. A páncélos ember szent közömbössége a cél, amely fölött kérelhetetlen keménységgel őrökdi az akarat. Az erotika is felelős, a bűnvonalon inneni érzéki játék is, nemcsak a nyers szexualitás. A könyv is felelős meg a folyóirat meg a színház, mozi, dal, zene, sport. Felelős a társaság; a viselkedés férfival, nővel, gyermekkel, kamasszal. Az érzelmek fölött, az idegrendszer minden megrezdülése fölött ott áll a Felelőség. A páncélos ember teste acélból van: kemény, hideg, nyugodt. Magános életét nem úgy hordozza, mint nehéz keresztet, amely alatt nyög és vérzik az ember, aki húsból és vérből való, hanem zárt páncélban, hidegen és fölényesen jár az érzékek, idegek ritmusára mozgó egész élet fölött. Gyönyörű, de súlyos a közömbösség felelőssége.

A kirakatban-élés felelőssége.

A boltok kirakatában üvegfal mögött állnak a tárgyak. Az átalmenők meg-megállnak, megbámulják, megbírálják. El nem bújhat a kirakat-tárgy; este álcázott reflektorok fényében áll s magára von minden emberi szemet. Így él a pap a nyilvánosság előtt. Megvékonyodnak, átlátszóvá lesznek a plébánia falai; sokezer szempár függ a papon, nézik az életét. Mindent látnak, mindent tudnak; megbeszélnek és kritizálnak mindent. Nincs nyugsága tőlük; nincs magánélete; „... semmi sincs elfeledve, ami föl nem fedeződne, és elrejtve, ami ki nem tudódna.” (Mt. 10, 26.) Figyelik őt jólétben, szegénységben, örömben, csapások között, aggodalomban és békés heteken át; figyelik és élni tanulnak tőle. Amerre jár, utána fordulnak emberezrek; nemcsak otthon, idegenben is megméri minden lépését, megszámlálják minden szavát.

Jaj neki, ha a nyilvánosság előtt jó színész, de rejtekben más az igazi arca, mint amelyet kifelé mutat! De jaj az evangéliumnak és jaj a lelkeknek is, ha a pap megfélemlít a kirakatban élőnek szüntelen felelősségéről, hiszen *nem a szó és az írás, hanem az eleven élet vonz*. Ha száz gyönyörű prédikációt elmondott, de egyszer titokban megbotlott, az emberek az egy botlásnak fognak hinni, mert az tett, az élet, nem hazudható és le nem tagadható. *Száz jó pap szent élete és munkája nem feledteti a közvéleménnyel egyetlen elbukottnak gyalázatát.* (Ha száz sziklahegy keményen állt évmilliók óta; de földrengés jött és egy leomlott közülük: az emberek ezután aggódva néznek majd a többi kilencvenkilencre is: jaj, mikor fognak ezek is leomlani?)

Nehéz felelősség: kirakatban élni s minden pillanatban magunkon érezni sokezer szempár figyelő nézését! A „semper idem, semper: Ego!” elv a pap életében édigmagasló kötelességgé lesz! De jó a remetének: a barlangjában nem nézi, nem bánja senki! De jó a szerzetesnek: a kolostor megvédi a figyelő szemek elől! Én, a világi pap el nem menekülhetek, sehová nem bujhatok; üvegfalú kalitkában élek s rajtam a világ szeme. Kirakatban élni: súlyos felelősség.

A jó pásztor felelőssége.

Szent János evangéliumának 10. fejezete a lelkipásztor himnusza. „...a juhok az ő szavára hallgatnak, és nevükön szólítja a maga juhait és vezeti azokat.” — „...előttük megyen és a juhok őt követik, mert ismerik szavát.” — „Én vagyok a jó pásztor, és ismerem enyéimet, és ismernek engem enyéim; ... és életemet adom a juhokért.” — Ismerem, vezetem és az egész életemet nekik adom, értük adom. Mert minden katolikus lélekért felelős valaki: egy pap, akinek nyájába tartozik. Minden meg nem született gyermekért, minden elsodródó kamaszért, minden bűnbe merült leányért, fiúért, felnőttért, a rosszul kötött házasságokért, a széteső családi otthonokért felel Isten előtt egy pap, akinek a veszendő ember-sorsot másképen kellett volna irányítania. Ha istentelenség, pogányság, közömbösség idegeníti Istentől a lelkeket, a pásztor felel: életét beledobva harcolt-e ellene? Ha a korszellem üressé teszi a templomokat, felel a pásztor: odahagyva 99 igazat, elment-e a századik után, hogy visszahívja? Szívvel, szóval, tollal, szent erőszakkal harcolt-e értük? Ha szegénységében szennybe, bűnbe merül a proletár, felel a pap: megfogta-e a szociális kérdést? Ha győz a bűnös irodalom, ha az evangéliummal ellenkező törvényeket hoznak az ország házában, ha iskolákban, egyetemeken nem katolikus szellemben nevelődik az ifjúság, meg nem szabadul a pásztor a felelősségtől: megpróbált-e belekapaszkodni az élet kormánykerekébe, hogy visszafordítsa Krisztus felé? Ha nem tehet róla, felmenti az Isten, de jaj neki, ha ludas a bajban!

Pedig a lelkek üdvössége milyen törékeny! Lehet, hogy a gyóntatószékben indiszkrét módon kérdezett vagy lehet, hogy ráfordult a pap: elmegy és nem tér vissza többé és bűnben hal meg évekkal utóbb. Lehet, hogy a gyóntató csak fáradt volt és álmos, mert sokáig dolgozott tegnap; lehet, hogy beteg volt és meglazult a gyeplő önmaga fölött ... Mindegy! Ki nem bújhat a felelősség alól! Talán mondott olyant, amit nem értettek vagy írt valamit, amit félreértettek: felel érte! Ha úgy érzi, hogy holtrafáradtan meg kell pihennie s leül, pedig két lépést még bírt volna menni tovább, felelős a meg nem tett két lépésért.

Ez a felelősség gyúrja a papot mindig nyugtalan dinamikus egyéniséggé. Ez nem a Szent Ágoston nyugtalansága, amely megpihenni vágyik az Úrban, hanem a Szent Pál nyugtalansága, amely munkát keres, mert agitátornak küldte el őt az Isten: „... számtalan fáradság, igen sokszor fogság, módfelett való verések, gyakori halálveszély... A zsidóktól ötízben kaptam egy híján negyven ütést. Háromszor szenvedtem megvesszőzést, egyszer megkövezést, háromszor hajótörést, éjjel és nappal a mély tengeren voltam. Gyakran voltam úton folyóvizek veszélyében, rablók veszélyében, veszélyben a saját nemzetembeliectől, veszélyben a pogányoktól, veszélyben városban, veszélyben pusztaságban, veszélyben tengeren, veszélyben hamis testvérek között, fáradságban és nyomorúságban, sok virrasztásban, éhségben és szomjúságban, sok bőjtölésben, hidegben és mezítelenségben, eltekintve attól, ami ezenfelül van, naponkinti zaklatásom, az összes egyházak gondja. (I Kor. 11, 23—28.) — Látod, ez a világi pap nyugtalansága, aki lelkek pásztorának küldetett. Egész élete jelszava: éjjel és nappal a mély tengeren vagyok! Micsoda felelősség! Micsoda nagystílű élet!

A függetlenség és szabadság felelőssége.

Ki olyan független, mint a pap? Ki olyan szabad? Istennek felel egyedül, senki földi úrnak. *Am a függetlenség felelőssége: bátorság.* A mai ember görnyedt derekú típus: mindenki hajlong valaki más előtt, aki magasabbrangú nála, s akinek ezért a kedvét keresi. Alantas a parancsolónak csak kellemeset mond; az igazságért hogy is merne kiállni? A csúcsokon járó nagy urak őszinte szót soha nem kapnak, csak a megalázkodás litániája zúg feléjük egyre minden oldalról: „Igenis, kegyelmes uram!” „Parancsára, méltóságos uram!” Gerinctelen, arcátlanul alázatós emberek közt ki merne emelt fejjel járni?

Látod, a pap az igazság nyugodtszavú hirdetője. Hozzám nem azért jönnek az emberek, hogy bókokat halljanak és udvariasságokat, s ha azért jönnek, csalódní fognak. Nekem hivatásom és felelősségem, hogy mindenkinek a szemébe nézzek és kertelés nélkül, egyszerű szavakkal az igazságot mondjam úgy, ahogyan értelmem és lelkiismeretem mondanom engedi.

Ha megsértődnek, nem én sértettem meg őket, hanem az igazság. A félrevezetett nagy úrhoz, a munkásait zsaroló kapitalistához, a zsarnoki hajlamú főtisztviselőhöz, a kétszínű szerepet játszó politikushoz senki nem mer benyitni, hogy szemébe mondja: Ön bűnös úton jár! — csak a katolikus pap. Van ebben a bátorságban mennyei motívum: Isten erejével, az evangéliumhirdető agitátor felelősségével *nem félek senki embertől a földön!* De van benne fölényes földi motívum is: *nekem nem árthat, mert nem várok tőle semmit;* családom nincsen, amelyen bosszút álljon; ha az egyházi főhatóság úgy látja, hogy magasabb érdekből szem elől el kell tüntetnie, elhelyez más őrtállásra, és akkor összeszedem a motyómat és dalolva megyek tovább és folytatom a harcot az evangéliumért és az igazságért. Nem köt helyhez semmi: nincs birtokom, házam, földem, otthonom, kincsem, amelyhez a szívemet kötöttem.

Nincs függetlenebb ember annál, akinek semmije sincsen; nincsen nagyobb úr annál, akinek senkitől nincs félnivalója. A katolikus pap a magyar közélet legbátrabb embere. De felelőssége, hogy az legyen! Nem úgy, hogy szép tőle, ha kiáll nagy urakkal szemben is a kis ügyek védelmében, hanem ki kell állnia, mert ez hivatása és mert felel érte Isten előtt! Görnyedő milliók között, mint jégverte szőlőben a karók, úgy állunk szálegyenesen, katolikus papok. Mi vagyunk a bátrak hadserege!

Az állapotbeli kötelesség felelőssége.

„Elmenvén, tanítsatok minden népet, megkeresztelvén őket...” Ez a missziónk lényege. Ezt az egységes küldetést százféle cím alatt, sokféle állásban és részletmunkában teljesítjük. Felelősségünk: ahová állít a Gondviselés, ott talajt fogunk, gyökeret verünk és minden lehető vitalitással kibontjuk mindazt az értéket, amit bennünk csak találhat az Isten. Minden erőt beleadni, és a lehető legnagyobbra, legtöbbször törekedni! Nem mint a béres, akinek nincsen köze a juhokhoz, hanem mint a pásztor, aki életét a nyájnak adja.

Rajzolj két koncentrikus kört, s a belsőbe írd bele: „béres”; a külsőre írd rá keresztben: „pásztor”. — A béres megáll a pontosan körvonalazott munkakör szűk korlátai közt és menetrend szerint dolgozik; mértéke: a paragrafus és a fizetés. Ha

a béres hittanár, akkor leadja óráit, elvégzi a diákság lelki vezetésének kötelességét és örül, hogy mennyi szabadideje maradt. Ha káplán, akkor a plébánostól megkérdezi munkakörét és abba beleáll, óvatosan vigyázva arra, hogy jaj, többet ne tegyen! Ha kollégiumi előjáró, akkor él a kurzusának és betartja az előjárók munkarendjében kiszabott határokat, s a lelkiismerete nyugodt, mert megtette, amit vártak tőle. Így tesz, mert béres és mert nincs köze a nyájhoz.

De nézd a pásztert a munkakörökben: hogyan kiszélesül az a terület, amelyre kisugározza a maga energiáit! Hajtja a szentpáli nyugtalanság mind messzebb területekre. Ha hittanár a jó pásztor, akkor a gyerekeken keresztül eljut a szülőkhöz és a családokhoz, s van ideje és energiája arra is, hogy komoly munkákkal gazdagítsa az irodalmat. Hiszen a katolikus irodalmat az egyetemi tanár és a hittanárok munkakörének osztja ki a lelkiismereti felelősség. Ha a káplán pásztor, akkor a gyónatószéken át, a beteglátogatásokon át, az elemi iskolai és tanonciskolai hitoktatáson át eljut a családokhoz, belehatol a különböző társadalmi osztályok problémáiba és a maga erejét az egész falura kivétel nélkül rásugározza. Az egyetemi ifjúság nevelője a maga kollégiumi népén messze túl az egész magyar főiskolai ifjúság minden problémájával behatóan foglalkozik; beszél, gyóntat, fogad, tanácsot ad, egyesületekben benne áll; de törődik a középiskolás ifjúsággal is, mert az adja az ő népének utánpótlását; de felelősnek érzi magát az intelligencia lelki és szellemi világaért is, hiszen ide bocsátja ki az ő okleveles fiait. Eleinte lázas munkában feszül meg éveken át minden idegszála; később, ha elfutottak az évek és a problémákat már marokra fogta, akkor ír cikkeket és könyveket kamaszoknak, egyetemieknek, férfiaknak, mert mindezért felelni fog az Úr előtt, hiszen mindnyájan az ő hatósugarába tartoznak. Az állapotbeli kötelesség felelőssége a pluszmunka és az óriási plusz-teljesítmények felelőssége.

A percek felelőssége.

Tik-tak, tik-tak, szól az óra. És minden kettyenés egy lökéssel közelebb vitt az örökkévalósághoz és ugyanakkor elvitt az életemből egy darabkát, amelynek alapján majd egyszer megítél engem az örök Bíró. Felelek érte, hogy mivel töltöttem

meg az elvonuló kicsi időtartályokat: a perceket, amelyekből a multam, az életem története sorakozik fel. — Jó az időmértéked, Testvér? Nemcsak a szabadnap vagy az egységes dél előtt vagy délután jelent idő-értéket! Mit ér a perc! S egy-egy negyedórával már mennyi okosat lehet kezdeni!...

A pap élete a percek teljesítményeire épül. Mindig az a perc a fontos, amely éppen most átvonul lassan fölöttem, lepergetve a hatvan másodpercet. Egy gyónás... Egy beszélgetés... Oltáron az átváltozó ostya fölé odahajlás... Vagy az a mondat, amelyet pont most leírok... Mindenegybes perc sajátos munkájára megfeszített figyelemmel a legmagasabbrendű koncentráció. Hiszen ha az átváltozás perce figyelmetlennek talált és üresen tovagördült, mennyi kegyelemmel lettem szegényebb s bűn súlyával terhelt! Ha szórakozottan hallgatom a gyónót vagy a szobámban ülő beszélgetőt, talán hatástalan marad a velem való találkozása és elmegy meg nem nyitott lélekkel, pedig ha jobban koncentrálok, megnyithattam volna, s talán egész életének elhatározó fordulatot adhattam volna! Nincsenek a pap életében félkézzel végzett munkák, futtában elintézett nem-fontos ügyek. Itt minden fontos és mindenben az egész pap benne legyen a maga minden tudásával, segíteni kész jóakaratóval, szuggesztív energiájával. A jelszava ennek az állandó megfeszülést kívánó nehéz, idegölő munkastílusnak: ebben a pillanatban ez a legfontosabb, sőt csak ez a fontos, amit éppen csinálók! Ez a folytonos belefeszülés bizony elmorzsolja lassan az embert; de nem fáklya vagyunk-e Isten kezében, amelynek feladata az, hogy elégjen az Úr dicsőségére?

A készüllet felelőssége.

Ha mindezeket figyelmesen átolvastad és nemcsak eszedbe villanni engedted, hanem a lelkedben, lelkiismereteden áthatagoztattad a pap felelősségeit, akkor ezt az utolsó pontot magadtól kidolgozod önmagad számára. Micsoda sokrétű élet, százarcú felelősség! És mindegyik ötvilágító előkészülete! Mennyi tanulás, olvasás, felelős önévelés, a természetfölötti világba való belenövés! A szeminárium munkatempóját nem a serkentő prefektus úr és tanár urak gyorsítják; az ő feladatuk inkább az, hogy visszafogják a maguk lelkiismeretétől

végso erofeszitésekre ostorozott kispapokat az egészségrontó túlzásoktól. Úr, munkás, proletár, asszonyok, gyerekek, család-apák, kicsi népek és kamaszok és jegyesek... Legmodernebb világnézeti problémák, amelyek mind a kétezeréves evangéliumban gyökereznek... Mélységét adja a filozófia, alapjait a teológia tantárgyai sorban. De mindenegyes tankönyv mögött egész könyvtárak sorakoznak; minden könyv adna valami újat; ha mindet elolvasnád, még mindig nem találnád kimerítve a kérdést. Mennyi alapvető kérdést kell leteperni! Mennyi tudást felraktározni! Mennyi könyvet elolvasni! Nekünk idekint már nincs annyi időnk olvasni, sem csendünk nincs hozzá, mint tinektek. Ha még egyszer teológus lehetnék, de papi életem eddigi tapasztalataival, milyen lázasan olvasnék és hogy megörlném a magam kenyerévé mindazt, amit olvasnék!

Amint ott ülsz a szemináriumi kis celládban, előtted a könyvek, egyszerre elvékonyodnak és tágulnak körülötted a falak, mind szélesebb mederben hömpölyög szobádon át az élet, ahonnan ezernyi hívó szó csendül mindenünnen, ahol téged várnak... És többé nem a teológiai tankönyveken megindex meg scabellumokon keresztül nézed a praeparatiót, hanem az életben reád váró feladatok szerint. És mint az ostorral megvert paripa, úgy fokozod fel hirtelen az erőfeszítéseid intenzitását, mert egyszerre ijesztően rövidnek látod az öt évet és megrendítően föled tornyosulónak az élet igényeit, amelyekkel benned a papot várja. Átfogod az életet, amelynek mestere leszel, és akkor egyszerre forrón könyörögni kezdesz: időt, Uram és erőt és mélységet! Mert ha az előkészület felelősségét a papi étellel mérem, akkor irtózatoss terhe alatt le kell roskadnom!

... Életem minden szakában, mindhalálíg, sőt azon túl is a végtelenségig fölöttem az Isten!

Ebből a tényből nő ki a teológus és a pap felelőssége.

Emberből nő ki, mert benne gyökerezik, de belenő a végtelenbe.

A pap felelőssége végtelen távlatú.

Adja meg neked az Úr, hogy ennek a felelősségnek igazán embere lehess!

8. Alter Christus

„Iudica me, Deus!”

Kedves Testvér!

Ebben a levélben a pap egyéniségének olyan titokzatos mélységébe kell belenézni, amelyetől megriad és borzong az ember. Bevallom: amikor annakidején először átemélkedtem, mint harmadéves teológus, majdnem visszafordultam.

Hogy könnyebben odatalálj, kezdjük nagyon messziről.

Keresem pap-őseimet messze elmúlt, régi századokban. Könyveket böngészek, aztán papyrusokat, aztán kötőablakat, aztán geológiai rétegeket. Arra tanítanak, hogy a papság olyan régi, mint maga az ember. A primitív ősnépeknél papok és papnők állnak áldozati oltárok mellett; tudósok, orvosok, papok egyben, mert az Istentől kapott három sugarat összefogták s úgy adták tovább utódaiknak nemzedékről nemzedékre. A görög-római klasszikus időkben Pythia jósol Apolló barlangjában, vesztaszűzek őrzik a szent tüzet, s a papok kasztja történelmi jelentőségű vezető szerepet játszik a birodalomban. Föléljük magaslik tartalomban is, titkaiban is, Messiást előkészítő hivatásában is a zsidóságnak Mózes alapította ároni papsága, amely egy nemzetségnek hivatása volt, s amelyben a főpap, a papok s a leviták már édesanyjuk méhében történelmi örökségül kapták a kiválasztatásukat. Valamennyin kívül és valamennyi fölött áll gondviselészerű magánosságában *Melchisedech*, a *sálomi király*, akinek neve: igazság királya; utolsó hajtása a Nőével kötött ősi szövetségnek. Személyében és kenyér-bor áldozatában Krisztus előképe. És van abban valami fenséges és megrendítő, amint megáldja Ábrahámot és mintegy átadja neki az ősi Isten-ígéretet örökségét abban a pillanatban, amikor az első, egyetemes szövetség beletorkollik az

Úrnak Ábrahámval kötött, egyetlen népre érvényes, partikularis újabb szövetségébe, amelyet majd csak Krisztus fog a kereszten újra minden népére a világnak kiterjeszthetni.

Amidőn megérkezett az idők teljessége, eljött Krisztus, az élő Isten egyszülött Fia, akit a Messiás királyi és örök főpapi méltóságán ujjongó 109-ik zsoltár így köszönt: „*Pap vagy te mindörökké, Melkizedek rendje szerint!*” Nem Áron rendje szerint, mert a zsidó vallás nemzeti vallás, az ábrahámi szövetség a választott néppel kötött szűkkörű paktum és az ároni papság nemzeti papság! A *Messiás visszanyúl a Melchisedech-el befejeződő ősi egyetemes szövetséghez, és onnan íveli át a maga papságának előképét*, ezzel is hangsúlyozva, hogy az evangéliumi újszövetségben az ároni papság nem átalakult, hanem az üdvösség rendjéből kikapcsoltatott és a helyébe álló krisztusi papság valami egészen új, secundum ordinem Melchisedech, az egész világ számára rendelt, minden népet tanító és megkeresztelő papság. Valójában *nincs is Krisztus óta más sacerdotium, mint a Katolikus Egyháznak Krisztus alapította papsága*; a többi csak lelkész, prédikátor, vallásoktató, hitelesítő vagy pásztor, de nem pap. (W. Stockums.)

Krisztus kiválasztja apostolait, hatalmat ad nekik arra, hogy megkössék vagy feloldozzák a bűnöst, hogy kereszteljenek, a kenyeret és a bort az Ő testévé és vérévé változtassák át, hogy az evangéliumot minden népnek hirdessék; pünkösdi ünnepén elküldi rájuk a Szentlelket. Az apostolok a választott hét diakonusnak kézrátétel által hatalmat és küldetést adtak. Ugyanígy szentelték fel az antiochiai tanítók és próféták Saul és Barnabást. Pál apostol kézrátétellel adja a kegyelmet Timóteusnak, akit első levelében int: „Kezedet elhamarkodva fel ne tedd senkire!” Lám, az első szemináriumot Krisztus maga vezette, amikor évek szerető munkájával kiképezte apostolait; az első papszentelést ő maga végezte, amikor a tizenkettőnek átadta a maga papságának jellegét s hatalmát; a diakonusok szentelésénél az apostolok imája és kézrátétele Krisztus nevében és meghatalmazásából történt s ő általa lett hatásossá. Ugyanígy Szent Pál kézrátétele, ugyanígy Timoteusé és a világ végezetéig minden papé és főpapé. Minden idők katolikus papjaiban Krisztus papsága folytatódik; élő folytatása és továbbműködése vagyunk Krisztus főpapságának. W. Stockums, Köln

püspöke írja: „Krisztus mintaképe és mértéke minden papságnak, és végső elemzésben az egész papság nem más, mint az ő főpapságának folytatása és továbbműködése. Részesedés az ő hivatásában, folytatódása az ő küldetésének. Alapjában az Újszövetség üdvösségrendjében nincs is több, mint egyetlen papság: az, amelyet Krisztus viselt és tovább is gyakorol azokon keresztül, akik mint az ő papi helyettesei, az ő személyében és nevében működnek.”

Az ő nevében és személyében! Érted ezt a nagy szót?

Most már értem, miért válogat olyan nagy gonddal minden kispap-konkurzuson a főpásztor a jelentkezők között! Érttem, miért neveli annyi gondos szeretettel, a legkiválóbb tanárok és előjárók kezén a szeminárium csendjében hosszú éveken át az ő teológusait a katolikus Egyház! Miért engedi őket csak lépésről-lépésre közeledni a szent magaslathoz, feladván először a tonsurát, aztán a négy kisebb rendet, azután subdiaconátuson, diaconátuson át, újabb lelkigyakorlaton át érkezvén el végre a papszenteléshez! Érttem a presbyter szentelésének fönséges szertartását! *Krisztus személyét ölti fel a pap s az ő nevében dolgozik!*

Krisztus személyét meg kell érteni!

Újra Stockum's püspök szövegét idézem: „Krisztus Übermensch volt, istenember volt, azaz Isten és ember egyidejűleg a második isteni személy egységében. Kettős természete volt: egy isteni, amely öröktől fogva tulajdona s a mennyei Atyával lényegileg egy, és egy emberi, amelyet a Boldogasszony méhéből vett. Felbonthatatlan egységben kapcsolódott össze a két természet az örök Logos személyében, de úgy, hogy mindegyik megtartotta sajátos voltát és működése módját. Krisztusban az emberség az isteni fenség magaslatáig emeltetett, vagy mint Szent Pál fogalmazza, fordítva: Krisztus emberségére leszállott az istenség és egész teljességében lakást vett benne... Így érthető dogmatikailag, hogy az Úrnak szavai s cselekedetei, amelyek önmagukban emberek, természetes szervekből kiindulók, mégis emberfölötti, természetfölötti, végtelen, sőt isteni hatóerővel rendelkeztek...” (Der Beruf zum Priestertum. 39. o.)

A pap személyét meg kell érteni!

Nincsen kettős természete. Ember marad tovább is, földhöz kötött, halandó ember. „A papszenteléssel nem kap magasabbrendű, emberfölötti természetet, de kap valamit, ami hasonló egy magasabbrendű természethez: *kap természetfölötti méltóságot és isteni hatalmat*. Úgy kapja mindkettőt, hogy örökre, kitörölhetetlenül, mint *character indelebilis*, véssődnek bele a lelkébe. Aki egyszer pappá lett, mindörökké pap marad. A szentségi szentelés kiemeli őt a tisztán természetes, földi körből, magasabb lépcsőre, Isten közelébe állítja, úgy, hogy Timoteushoz írt első levelében Szent Pál joggal nevezi őt Isten emberének... A szentelés pillanatában a Szentlélek érinti őt és a Magasságbelinek ereje beárnyékozza, úgy, hogy mindannak, amit ezután a kapott isteni hatalomnak erejével mond és tesz, isteni erejű hatása lesz.” (Stockums.)

A pap személyét meg kell érteni! *Krisztus erejében részesedik; az ő egyszerű emberségéhez isteni erő társul elválasztóhatatlanul. Alter Christus lesz a pap: isteni és emberi kapcsolódik benne!*

Ó, most sok minden világos előttem!

Értem, miért mondhatja:

„*En téged megkeresztellek...*”

„*En téged feloldozlak bűneidtől...*”

„*Ez az én testem...*” „*Ez az én vérem kelyhe...*”

Ember szavai ezek: Kovács János 25 éves jánoshalmi lakosé, kinek édesanyja meghalt, apja szegény parasztember, hat hold földön gazdálkodik... Ennek a Kovács gazdának a fia iskolákat végzett, főiskolát is, nagyon okos ember lett belőle... De hogy jön ahhoz Kovács János, hogy a katolikusok templomában leüljön egy térdeplő mellé, aztán sorra jönnek hozzá bűnbe kevert emberek: hazug is, tolvaj is, rágalmazó is, parázna is, és bizalmasan elmondják neki a bűneiket, és akkor ez a parasztember fia azt feleli nekik: *En téged feloldozlak a te bűneidtől. Hát ki bocsáthatja meg a bűnöket, ha nem egyedül Isten? Vagy multkor is, hogy a kislaki grófnőnek fia született, díszes hintón hozták el a templomba a selyempólyába burkolt méltóságos úrfi, egy hercegkisasszony tartotta a karján, és akkor a Kovács parasztember fia odaállt*

eléje, vizet öntött a fejére, és azt mondta neki: Én téged megkereszteltek... És nemcsak hogy nem haragudtak meg a tegezésért, de látszott, mennyire boldogok mindnyájan! Hazamentek azzal, hogy a kis pogány az Isten gyermekévé lett, tagja lett a katolikus Egyháznak, amelynek ormán a pápa áll, amelynek bíborosai hermelines, uszályos, fejedelmi palástban járnak, s amelynek négyszázmillió tagja él szerte a föld kerekcségen. Kovács János felvette a magyar gróf fiát a katolikus Egyházba és az Isten gyermekévé tette!... Az oltáron meg lehajol egy kis kerek ostya fölé, amelyet a pesti Örökimádás-apácák sütnék és kéthetenként postacsomagban küldenek le a jánoshalmai plébániára, odahajol föléje és azt mondja: Ez az én testem... És akkor térdet hajt, felemeli a fehér ostyát, és a templomban ezer és ezer ember térden áll és a mellét veri és nézi az ostyát és azt mondja: Krisztus! Krisztus!...

Mi ez? Micsoda varázslat a magyar parasztember fián, aki Isten nevében és erejével bűnöket bocsát meg, Krisztus misztikus testébe kapcsol embereket, a kenyeret Krisztus testévé, a bort Krisztus vérévé változtatja át?...

A papszentelés misztériuma!...

A megdöbbenő benne az, és az vágott engem földhöz harmadéves koromban, hogy *hogyan viseli ezt a rettentő felelősséget Kovács János?*

Vagy én, Koszterszitz József, a volt zombori kisdíák, aki hét testvéremmel együtt olyan gondtalanul zsibongtam valamikor a Thököly-úti házban; a volt kalocsai kispap, akinek P. Zsiros volt a spirituálisa, P. Lagger a lelkiatyja, P. Gulyás az osztályfőnöke, és aki zenélt, sakkozott, verset írt, olvasott, tanult, mint a többi, imádkozott, naponta áldozott, elmélkedett, mint a többi, de életszentségnek éppúgy nem adta semmi jelét, mint a többi; és most harmadéves pazmanita, és egy cseppet sem különb, mint a többi: *hogyan merjem majd vállalni azt a megrendítő, eget megnyitó, poklot verő feladatot, hogy a mi Urunk Jézus Krisztus személyét képviseljem, erejét hirdozzam, lélekmentő munkáját végezzem és úgy dolgozzam a lelket remegtető misztériumokkal, mint az asztalos a fával, az orvos az emberi testtel?...*

Az csak a mesében van, hogy a varázsló megérinti pálcá-

jával, és akkor megrázkódik a medve és királyfi lesz belőle, és a rongyos ruhájú árvalányka tündéri ruhában áll egyszerre előtte. Ki érinti meg, szent varázslattal ki változtatja át azt a bűn koptatta, megviselt sok-sok fiatalembert, hogy egy perc alatt, öt év alatt, a felszentelésére szentté legyen s méltóvá arra, hogy a Magasságbelinek ereje beárnyékozza őt?

Hiszen akinek az a feladata, hogy Krisztust hordozza és képviselje önmagában, annak százszorosan szentnek kell lennie! Szent a keze, amely az eucharisztikus Úr Jézust naponta érinti! Szent a nyelve s ajkai, amelyek mindennapi szentáldozásban érintkeznek vele, s amelyek szentségi formáknak, evangéliumi tanításnak orgánuma lesznek! Szent a két szeme, amelyek az Úr vérének kelyhébe néznek! Szent a fül, amely embertestvérek gyónását hallgatja! Szent a lábak, amelyek csak az Ő ösvényén tapodhatnak s egy életen át az elveszett századik bárányok után járnak! Szent a szív, hogy szeretni tudja és csak őt tudja szeretni, és telve legyen emberfölötti nemességgel, érte buzgó tiszta vérrel! Szent az ágyékok, amelyekben megköti az ősi ösztönt, hogy Szent János apostol tisztaságában szolgálhassa az Urat! Szent az egész ember, aki az Istennek eszköze! Hol van ettől a szentségtől a harmadéves teológus!

De hol vagyok tőle én, a pap, aki huszonöt éve szolgá-
lom már Őt?

Huszonöt meg öt, az harminc... Ennyi esztendő óta zúg körül engem az Apokalipszis kiáltása: „... aki igaz, legyen még igazabb, és aki szent, legyen még szentebb! Ime, csakhamar eljövök és jutalmam velem van, hogy megfizessek kinek-kinek az ő cselekedetei szerint. Én vagyok az Alfa és az Omega...” (Jel. k. 22, 11.) — Ha eljön, hogy megfizessen nekem, aki az Úr Krisztus személyét kell hogy képviseljem, hogyan állok majd meg előtte?

Iudica me, Deus! Itélj meg engem, Isten! Én magam hívom ki rettentő ítéletét önmagam ellen mindenegyes szentmisém lépcsőimájában!

Itélj meg engem, hogy méltón képviselem-e Krisztus személyét papi egyéniségemben és munkámban!

A pap: alter Christus.

Sokáig egyszerű aszketikus értékű mondatnak gondoltam; a hegyibeszéd kiáltása: „Legyetek tökéletesek, miként a ti mennyei Atyátok tökéletes!” (Mt. 5, 48.) — újabb, papi életre alkalmazott formulájának. Mintha ezzel noszogatni akarna az Egyház; mintha mondaná: soha nem lehettek eléggé tökéletesek ahhoz, hogy Krisztust méltón képviseljétek! A harmadéves teológus nehéz elmélkedő órái bontották ki előttem azt a lelket remegtető s ugyanakkor emelő tényrt, hogy az „*alter Christus*” dogmatikus igazság, természetfölötti adottsága a pap életének. Nemcsak úgy, hogy: „Krisztus másává kell lenned”, hanem: „*felszentelésed pillanatától kezdve Krisztus mása vagy: ez sorsod, felelősséged, méltóságod, pápi egyéniséged gyökere, életed legnagyobb tényre!*”

Ez az, amitől megriadtam. Ez az, amitől egyszer megriadsz te is és minden teológus testvéred, ha úgy igazán szemtől-szembe kerültek az alter Christus misztériumával. Én heteken át viaskodtam vele, és ez a néhány hét döntötte el igazán a papságomat. Te is birkózni fogsz vele teológus-éveid egy fordulópontján, amikor éjszakában állsz majd és virradatig tart a viaskodásod, mint Jákobé az Úrral Fánuel helyén, és te is fogadat összeszorítva fogod mondani: „Nem eresztelek el, míg meg nem áldasz!” És virradatkor már a papi küldetésed első mondata lesz az, amelyet megbékélt lélekkel hallasz: „...ha erős voltál az Istennel szemben, mennyivel inkább fogsz győzedelmeskedni az embereken.” (I Móz. 32, 28.)

Alapvetően dogmatikus-igazság-volta mellett természetesen eléd mered ennek a súlyos ténynek *aszketikus követelménye is*.

Aranytányérra tesszük a szent ostyát, aranykehelybe a szent vért, mert a legnemesebb anyag méltó csak arra, hogy Isten Fiának tartó edényévé váljék. Emberben is a legnemesebb méltó csak arra, hogy alter Christusként hordozója legyen.

Nem vagyunk szentek és nem tudunk soha szentté elmélyülni. Bizony ütött-kopott bádogtányér és törött korsó meg elcsorbult cserépedény az, amelyben mi papok Krisztust hordozhatjuk, hiszen olyan nehéz levetközni azt, ami vagyunk:

az esendő, húsból-vérből-idegből gyúrt, hétköznapi embert. A hozzá nem méltó edény Krisztus erejét meg nem csorbítja, de tekintélyét rontja az emberek előtt; és súlyos a felelőssége annak a férfinak, akit aranykehelyé választott ki az Úr, és aki csak repedt korsóvá tudott magasodni.

Újra szól a szörnyű „Iudica!” Itélj meg engem, Isten, hogy jószándékkal iparkodom-e egész életemen át egyre különbbé lenni, a legkülönbbé, emberfelettien megnemesedővé, hogy méltatlan edénye ne legyek az Úrnak!

Alter Christus!

Az vagyok, mert annak választott, és felkent engem papjának az Isten.

Azzá kell lennem önmagam állandó tökéletesítése által, mert felelek majd érte Isten színe előtt.

Ime a statikus és a dinamikus sarkpontja a pap életének.

A dóm és a motor.

Iudica me, Deus!

9. A pap és a világ

„discerne causam meam de gente non sancta“

Kedves Testvér!

Elhívott minket a világból, azután visszaküld a világba az Úr, hogy hirdessük evangéliumát.

A világ gondolatai és minden törekvése horizontális síkon gördülnek, hiszen a földet nézik és a földi élethez tapadnak. A pap gondolatai és minden törekvése természetfölötti: vertikális síkban emelkedik Isten felé. A kettőnek találkozása: íme a kereszti vonala.

Dicsőséged és szenvedésed ez a kereszti. A papi élet egyik legnagyobb problémája ez a világtól idegenség és mégis a világhoz küldetés. Súlyos feladat: élni a világban — világfölötti életet.

Idegen a pap a világban!

Van a pap szeminárium formálta, kegyelmi élet érlelte egyéniségében valami világfölötti és világon kívüli.

Mi nem tudunk olyanok lenni, mint a többi ember; nem is vesz be minket hozzá tartozónak az emberek társadalma. Úgy állunk közöttük, mint egy-egy élő mágneses pólus: vonzunk és taszítunk egyidejűleg. Mindazok, akik Istent keresik és szeretik, vonzódnak hozzánk és bizalommal közelednek; de eltaszítódnak tőlünk és ellenséges lelki töltéssel keringenek körülöttünk mindazok, akiknek nem kell az Isten. A magunk személye édeskevéssé szerepet játszik ebben az emberekre gyakorolható hatásban, hiszen akit taszít az Isten köre, az nem is kerül olyan közel hozzánk, hogy egyáltalában hatással lehetnének rá. Megalázottan kell bevallanunk, hogy sokkal kisebbek vagyunk, semhogy a mi személyünk számításba jö-

hetne: az Istenküldött körül Istenhez való viszonyuk szerint oszlanak meg az emberek.

„Nem nagyobb a szolgál uránál. Ha engem üldöztek, titeket is üldözni fognak; ha az én beszédemet megtartották, a tiéteket is majd megtartják.” (Jn. 15, 20.)

Idegen a pap a világban.

Idegenek az emberek. Család, pénz, boldogulás, törtetés, érzékiség, gyűlölet, verseny... Milyen idegenül hangzik közöttük ez a szó: lélek! Az útfélen jobbra-balra családi házak; édesapák dolgoznak, édesanyák énekelnek, gyermekek játszanak. A pap megy fent az úton, egyedül. Ő, sokszor hozzá futnak: kereszteni, esketi, gyóntatja, vigasztalja, temeti őket, tanácsokat ad, tanít, erősít. Ilyenkor hálások, talán még a kezét is megcsókolják, — aztán visszamennek a házaikba és ő megy tovább az úton egyedül, idegenül.

Nincs otthona. Nincs családja. Nincs barátja. Egy volt, aki barátjának vallotta: „Ti az én barátaim vagytok, ha megteszitek, amiket parancsolok nektek.” (Jn. 15, 14.) És mégsem ezért idegen és vigasztalanul magános. Hanem mert *a földbe ásott, materialista gondolkodással szemben egy magasabbrendű világlátást hirdet*, amelyet nem szívesen vesznek be az emberek, mert magas is, fárasztó is, és túl sok következményét kellene levonni a gyakorlati életben s ezért kellemtelen.

De van valami a pap személyében is, ami taszít.

Ha világhírű varázsló tünnék fel a városban, körülzsongának az emberek, mindenütt beszélnének róla, dicsérnék vagy szidalmaznák, hinnének benne vagy harcolnának ellene, de senki nem akadna, aki bizalmas közelségbe tudna vagy akarna kerülni vele. Valami önkénytelen borzadás tartana tőle távol mindenkit, híveket és ellenfeleket egyaránt: borzadás azoktól a rejtélyes, ismeretlen erőktől, amelyeket mögötte sejtenének...

Valahogy így vannak velünk is az emberek.

A pap ott áll a természetes és a természetfölötti világ határán, és az előtt a titkokkal tele, félelmetes szupernaturális világ előtt, amellyel dolgozik, csendes borzadással áll meg az ember. A végtelen Isten pecsétjét hordozó bizalmas szolgálja.

A láthatatlan Isten nevében oldoz és megköt, parancsol, törvényt hirdet, ítél, misztikus közösségbe kapcsol, túlvilági döntéseket mond örökkéartó boldogságról vagy örök kárhözatról. Harcol a Sátánnal, akit senki sem látott igazi alakjában s legjobban szeretnek vagy Faustba, Ember tragédiájába, ördögmesék birodalmába száműzni vagy nevetséges krampusznak öltöztetni... Mindez hihetetlenül nyugtalanító és elriasztó.

Az emberi élet több titkát ismeri, mint akár az orvos... A sigillum zárja mögött egyes emberek titkait hordozza; és az emberek idegenkednek attól, aki a lelkük redői mögé látott.

Nem egészen ember a természetes vonalon, hiszen férfi és mégsem az, mindenkié és mégis senkié. De mégsem kisebb az átlagnál a maga emberségében, sőt tudják: föléjük magasodik. A magánossága visszataszító. A közömbössége a világ dolgaival szemben bosszantó, mert van benne valami embertelen és emberfölötti. Egész egyénisége rejtélyes és érthetetlen; a 20. század technikus gondolkodású embere kénytelen megérezni benne valami misztikust és varázslószerűt. Lehet gyűlölni vagy lehet rajongani érte, de szeretni nem lehet úgy, mint a másik embert, mert mindig valami hideg elválasztó fal érződik közte és a hozzá közeledők között.

A beszéde tiszta, logikus, éles. Mindig a dolgok gyökerét fogja meg. Nem lehet vele üres semmiségekről hosszan elcsevegni. A beszélgető minduntalan azt érzi: ez után a kerek, frappáns megfogás után a téma ki van terítve, le van szögezve, nincs róla mit beszélni tovább. — Aki beszélget vele, nem tud szabadulni attól a nyugtalanító benyomástól: ez belém lát! Aki együtt van vele, szorongva érzi egyre újra, hogy keresztülnéz rajta és valahová igen messzire néz, s hogy a témával csak játszik, de a gondolatait valójában sokkal nagyobb, fontosabb dolog foglalkoztatja.

Idegen, nyugtalanító, idegesítő, kellemetlen, mintha nem ebből a világból való volna, mintha nem egy vérből való lenne ővelük...

Te mindezen nem csodálkozol, hiszen te Szent János evangéliumában olvastad Krisztus üzenetét minden idők papjaihoz: „Ha a világ gyűlöl benneteket, tudjátok meg, hogy engem előbb gyűlölt nálatok. Ha a világból valók volnátok,

a világ szeretné azt, ami övé; de mivelhogy nem vagytok e világból valók, hanem én választottalak ki titeket a világból, azért gyűlöl benneteket a világ..." (Jn. 15, 18—19.)

Idegen a pap a világban!

Idegenek az emberek. Lelket tárnak előtted, de nincs közöttük egy sem, aki előtt te kitarhatnád a lelkedet. Sokan ismernek barátjuknak, mesterüknek, de nincs egy sem, akinek te szívből mondhatnád: Barátom! Egyetlen ember van, aki később is, mindig is egyformán saját marad hozzád: az édesanyád. Ha őt elvette az Isten, akkor árva lettél, mint minden anyátlan; de a pap árvaságához hasonló egyedültség nincsen több a világon.

Idegen a társaság. Úgy vagy közöttük, mint az útszéli akácfa, amely a kerítésen át behajlik a kertbe. Odabent mindenki otthon van, mindnek a gyökere belemélyed a talajba, mind tartozik valahová. Ő a kertben gyökértelen. Odaadja az árnyékát, oda küldi virágai illatát, oda hullatja szirmait, s ősszel a levelei is oda szállnak; de ő maga egy pillanatig sem tartozik a kerthez. Lám, minden embernek vannak gyökerei a földben, mindenki tartozik valahová. Csak a pap lélekgyökerei nyúlnak fel messze természetfölötti világba, csak ő nem tartozik senkihez. Nemzete van, de nincs családja, otthona.

Idegen a társaság. Szórakoznak, kártyáznak, nevetnek, táncolnak, isznak, talán a józan eszűktől is búcsúznak... Jössz a sötétből, odaülsz hozzájuk. Elcsendesednek, meghúzzák magukat s úgy oldalról néznek: vajjon mit akarhat? Kényelmetlen a jelenléted; fellélekzenek, ha búcsúzó kézfogás után odahagyod őket.

Emlékszem az „Ember tragédiája” egy nagyszerű előadására a Nemzeti Színházban. A londoni vásár jeleneténél, amikor már mindenki elmondta a portékája dicséretét, egyszerre megjelenik a sok vig, kiabáló ember között fekete köpenyben az álarcos halál. Groteszk táncba kezd, mindenki szemét magára vonja. Egyszerre hirtelen megáll az egyik árus mellett és rámutat. Az abban a pillanatban megmerevedik és elkezd igazat vallani: hogy mennyire hazugság a reklámja, milyen csalás az egész portékája. A halál aztán

tovább táncol, és hol erre, hol arra mutat rá; és akire ránéz és ráint, annak akarva, nem akarva az igazat kell vallania... Mintha ilyesfélekép volnának velünk az emberek. Valami merevség fogja el őket, ha megállunk előttük és rájuk mutatunk; nem mernek szólni, nehogy önkénytelenül is a kellemtelen igazat kelljen mondaniok...

Vannak emberek, családok, akiket jobban szeretünk a többinél. Mégsem lehetünk napi vendégek, nem látogathatjuk többször, mint a többi közömbös családot. Mert nem számít a pap egyéni vonzalma: fő a hivatás teljesítése; és az szenvedne azzal, ha szűkkörű baráti társaság vagy néhány zárt családi kör a magáénak tudná. Bizony kemény szó, de úgy van: mi emberi társaságba csak apostol mivoltunk kárával olvadhatunk bele!

Idegen a szórakozás. Színház, mozi, zenés kávéház... Quid hoc ad aeternitatem? Quid hoc ad missionem? A zordon csúcsok embere nem ismeri a lélek teljes, nagy feloldását a szórakozásban. Mi a lelki vigyázz-ból ilyenkor sem engedhetünk. Akkor pedig már nincs igazi íze a szórakozásnak, hiszen alig-alig van olyan darab, társulat, film vagy előadás, amely adni tud valamit annak, aki igazi értékeket keresve, lelki vigyázz-ban foglalja el helyét a nézőtéren...

Idegen a világ lármája, hajszája. Mindenki könyököl, törtet előre: jobb állásra, több fizetésre, magasabb rangra. Feleségük van, aki örül a rangnak; gyerekük van, kiért érdemes előretörni, vagyont gyűjteni. A pap magános ember, Krisztusnak él. Számára idegen ez az önzéssel, irigységgel, harccal tele világ. Hirdeti a békét és a szeretetet s éli is. És a hangja a sok küzdő ember számára olyan idegenül cseng s olyan hallatlan vész el a napi tülekedés lármájában!

Idegen a pap a világban.

Diszharmonikus hang az idealizmusa, az evangélium-hirdetése. *A világ tele gyanakodással és cinizmussal: nem hisz neki.* Evangéliumi igéire azt mondják: persze, hogy így papol, hiszen azért fizetik; a természetfölötti tanításait vállvonogatva hallgatják: ez a kenyere, hogy ezt a portékát hirdesse, hát hadd beszéljen! A tisztaságát gúnyosan megmosolyogják s nem hisznek benne; a magánéletét a legrútább gyanú kíséri állandóan. Ha egy pap elbukott a szextum terén, kajánul

bólintanak: tudtuk előre! Ha tisztán áll, akkor azt mondják rá: ez is olyan, mint a többi, csak még nem derült ki róla. Kissé még mindig kuruzslónak, sámárnak hiszik, aki természetfölötti, csudás világgal ámitja az embereket azért, hogy a hiszékenységük révén a maga hasát, zsebét megtömjé.

S ugyanakkor tele van a cinikus emberek lelke aljas, rontó szándékokkal. *Csapdákat állítanak, hogy bűnbe ejtsék.* Kísértéseket küldenek útjába s kajánul lesik: állja-e. Ha győzedelmes, nem hisznek benne, azt hiszik, jól titkolja a bűnét. Ha meginog, álarcos, képmutató megértéssel simogatják körül: „Hiszen ő is ember, érthető, ha az ösztönnek nem tud ellenállni, de hiszen nincs is abban semmi...” És ha bűnbe szédült, akkor sátáni kacajjal járkál a gúny táncát körötte: Hahaha, most ne beszélj többé, mert te sem vagy különb, mint közülünk a legutolsó!...

Nincs veszedelmesebb, mint a sunyi, álarcos ellenség. És a papnak ilyen ellensége a világ!

És mégis benne kell élnie, és mindent vállalnia és mindent túrnie és állnia és győznie, mert *küldetése van a világhoz!*

De jó lenne elhúzódni erdőrengetegbe remetének! De jó lenne szerzeteskolostorba bújva, élni névtelen, és nem törődni mással, mint a Krisztus szolgálatával s a maga lelkével! De jó lenne csak misézni, imádkozni, elmélkedni, embert sem látni soha és nem törődni senkivel!

Nem lehet, nem lehet, mert *küldetésed van a világhoz!*

A papnak a világhoz küldetése van!

Krisztus meghalt a kereszten és megváltotta a világot.

De a megváltást és annak minden kincsét mindenegybes emberhez külön-külön el kell vinni. Meg kell őket tanítani az evangéliumra. A kegyelem eszközeivel át meg át kell járni az egész életüket, hogy természetfölötti, Istennek tetsző, katolikus élet legyen! Nincsen kereszténység Krisztus nélkül, nincsen katolicizmus megszentelő kegyelem és szentségek nélkül, nincsen katolikus élet a pap nélkül!

Nem tenghetsz-lenghetsz közöttük, hanem oda kell hajolnod föléjük és lelkükbe gyúrni az evangéliumot.

Nem menekülhetsz, nem fegyverkezhetsz védelemre a világ rosszasága ellen, hiszen neked kell támadnod és hoznod

a Jóságot! Jobb legyen a világ, mert én élek! Jobb legyen a világ: azért élek!

Az evangélium szent forradalmi tan volt Krisztus ajkán: régi világot átértékelő, új világot alapozó. Az *evangélium ma is fiatal és ma is forradalmi!* De úgy, amint a biblia kötetiben megírva, az emberek asztalán fekszik, nem minden lélekben kap mélységet és örvénylő sodrást; akárhányszor életelen szöveg marad csak, kétezer esztendővel ezelőtt lefolyt csodálatos, nagy történelem beszámolója; nem találják meg benne a maguk sorsát, nem csillannak vissza belőle a problémáik.

Pedig az evangélium ma is modern, a legmodernebb! A katolikus Egyháznak nemcsak a múltban volt minden kérdésre megoldása, nemcsak a jelen felvetődő és történelmet csináló nagy problémáinak megoldását hozza, ő egyedül hozza, hanem messze bevilágít a jövőbe és a még meg sem fogalmazott, később eljövendő új eszmeáramlatok és új történelmi ideálok helyes megfogását, egyedüli megoldását is máris a kezében tartja!

Itt a katolikus pap életre keltő és életet mozgó szerepe! *Szószerűen, gyóntatószékében, íróasztalánál a mai nyelven szólal meg a kétezeréves evangélium, és az igazságai bele-marnak a kor problémáiba és belekapnak az emberek lelkébe.* Krisztus minden emberhez el akar jutni. Eljut a papon keresztül: beszédein át, könyvein és cikkein át, előadásain át, tanításán át, de minden egyszerű szaván és magán a példát mutató életén át is Krisztus közeledik az emberekhez. Egyiket a szószéken fogja meg, a másik egy könyve olvasásánál kapja fel figyelve a fejét, a harmadik csak véletlenül beszélgetett vele és megragadta egy mondata, a negyedik csak hallott róla szépet, épületeset, és azóta újra hisz a jóságban... És megindulnak feléje a maguk bajaival, s míg vigasztal, erősít, tanácsot ad, lám, máris Krisztus keze nyúl az emberek lelkéhez!... Ime, az ádventi kiáltás a pap életében: „Készítsétek az Úr útját, egyenesítsétek ösvényeit!...” (Lk. 3, 4.)

Jár a pap az emberek között, mint a Király küldötte. Mindenkihez köze van, mindenkihez el kell vinnie Isten üzenetét.

Elromlott a világ, meg kell javítani. Meg nem javítja más, mint maga a Mester. Ő jut el hozzá a papjain keresztül.

Az elromlott világ cinizmusával, materializmusával, büneivel szemben a pap: élő tagadás. De Isten küldi őt világot javítani és nyujtani neki a jóságot, kegyelmet, a megváltást s az új életet. Isten küldötte: élő igenlés!

Jár az emberek közt valami olthatatlan, fanatikus szomjúsággal: hogy szebb legyen a föld! hogy jobb legyen az ember! Opportune et importune, kiáltja közöttük a természet-fölöttit; meg nem szűnik nyugtalanítani mindazt, ami bennük földi, hogy aztán megnyugtassa őket — az égivel, ami az Isten ajándéka.

Nem, nem mi javítjuk meg a földet. Nem is értünk hozzá, nem is jutunk hozzá. De megjavítjuk az egyes embereket és mindenkin keresztül jobba lesz az a kis darabkája a világnak, amelyen ő áll s dolgozik.

Nem a pap feladata, hogy az ország törvényhozásába az evangélium elveit belevigye. A pap nem törvényhozó. De felizzítja katolicizmussal a keresztény törvényhozók szívét és ők maguk lelkiismeretének parancsára beleviszik az új törvényekbe az evangéliumot.

Nem a pap feladata, hogy megjavítsa a családi életet, amelyen kívül áll és nincsen benne része. De ő neveli az ifjúságot, ő oktatja a jegyeseket, ő táplálja igaz katolikus erkölccsiséggel a férjek és feleségek lelkét, és ők beleviszik a maguk családi életébe a katolikus Egyház erkölcstörvényeit.

Nem a pap feladata, hogy a pénz világát kereszténnyé tegye, hiszen nincs is kapcsolata a nemzetközi tőkével. De a katolikus bankárok lelkét addig nyugtalanítja az evangéliummal, míg a bankár s a tőkés a maga lelkiismeretére hallgatva beleviszi a pénz országába a krisztusi igazságtörvényt és szeretettörvényt.

Nem a pap feladata, hogy megjavítsa a háború rontotta, zilált közéletet. De áll és kiáltja az evangéliumot, és túlkiáltja vele a bombák robbanását, ágyúk moráját, gyűlölet és harag üvöltését, és akiknek füle van a hallásra, azok meghallják és a maguk közvetlen világát az evangéliumhoz igazítják, és lassan-lassan terjed a Krisztus vetése és javul, javul a világ.

És a kereskedelmet a katolikus kereskedők fogják keresz-

ténnyé tenni, és az orvosi etikát a katolikus orvosok kényszerítik rá a társadalomra, és a katolikus politikusok visznek evangéliumi szellemet a mindennapi politikába, — és minden vonalon a katolikus lelkiismeretű emberek viszik bele az életbe Krisztus tanítását. De mögöttük mindenütt ott áll a pap, mert igaz katolikus gondolkodást csak tőle tanulnak, az evangéliumi elveket tőle veszik át és a nagy elvek megvalósításához a természetfölötti erőket a szentségeken keresztül az ő kezéből kapják.

Igy lesz a névtelen, egyszerű pap, a Krisztus küldötte, mestere és megjavítója ennek a tengelyéből kifordult világnak.

Mi vagyunk a Krisztus hadserege: az acies bene ordinata. Ott vagyunk mindenütt és harcolunk mindenütt a világgal, amely gyűlöl minket, mert a világ királya a Sátán, de mi kiragadjuk kezéből a rontott világot és úrrá tesszük fölötte Krisztust, a mesterünket! Mindenütt ott vagyunk és mindenütt a helyünkön vagyunk! A Szentatya Rómában győtrődik és küzd a békéért; körülötte fejedelmi testülete: a bíborosok. Egyházmegyék élén a püspökeink: Magyarországon ma még zászlósúrak, történelmi országos szereppel, másutt talán a szegénynél is szegényebbek. És egyetemi tanárok és plébánosok és izzó lelkesedésű fiatal káplánok és hittanárok. Névtelen szerzetesek. Idegenben vérző, verejtékező rongyos miszcionáriusok. A gyárban talán kérges tenyerű munkás-papok. Bíbortól a darócig mindenütt ott vagyunk: papok! Kell, hogy legyenek bíborban járók és kell, hogy legyenek darócban járók, mert mindnek megvan a hivatása és mindnek más a szereposztása, de mindnek egy, csak egy a célja: hogy Krisztus érintésétől jobbá legyenek az emberek és jobb legyen a világ!

Megérted-e most már Krisztus gyönyörű győzelmi kiállítását: „... bízzatok, én legyőztem a világot!”? (János 16, 33.) Legyőzte és mindig újra legyőzi, rajtunk keresztül győzi le!

Megérted-e, hogy nincsen szebb hivatás, sem magasabb küldetés, mint a világot győző Krisztus küldöttének lenni?

Te drága, névtelen, bolygó idegen! Erős légy! Nehéz birkózásban földdel, világgal, csak előre, tovább, nem lankadó szomjúsággal, *renovare faciem terrae!*

Idegen a pap a világban.

Belőle nőtt, de Krisztus kiemelte őt és soha többé egyszerűen a világé nem lehet. Feleletül a világ kizárta őt magából s nem fogadja be többé.

De küldetése van a világhoz.

Őrajta keresztül jut el a lelkekhez az Úr, aki nemcsak megváltotta az emberiséget, hanem üdvözíteni is akarja az embereket, minden embert. Jár a földön mint a megreparált világnak agitátora, a megváltás evangéliumának hirdetője.

Egy óriási taszítás és egy óriási vonzás. A kettőnek kiengesztelhetetlen feszültségéből származik a pap világfölöttisége.

Ha visszamerülsz a világba, hibázol, mert Krisztus világfölöttinek, a föld dolgaiban idegennek akar téged. De ha félsz és idegenkedel a világtól, akkor is hibázol, mert Krisztus úgy akarta, hogy embersorsot élj, a többivel együtt szenvedd a történelmet, és munkád nyomán megjavuljon az ember és Isten vágányára térjen a történelem.

Discerne causam meam de gente non sancta . . .

10. Isten magános embere

„ab homine iniquo et doloso erue me!...”

Kedves Testvér!

Sokszor érte rosszakaratú vád a papságot, hogy vizet prédikálnak és maguk bort isznak. Most szóljon egy levél az igazi papról, aki a bort prédikálja, míg maga vizet iszik.

Lobog az áldozat-máglya. Rátette a családi otthont, a feleség és gyermek ideálját, az önmegtagadás ciliciumával övezte ágyékait és elmondta a szentmiséhez öltözködő pap imáját: *extingue in lumbis meis humorem libidinis!* . . . Így indult.

És lett belőle Isten magános embere.

Szeretném, ha tiszta szemmel, nyugodt szívvel néznél mélyére a kérdésnek.

Az ember három legszentebb imája: a Miatyánk, az Udvoz-lég, a Hiszekegy. Az Udvoz-légben naponta hány-szor imádkozzuk: „. . . áldott a te méhednek gyümölcse, Jézus!” A Hiszekegyben hány századon át mondta az emberiség: „. . . ki fogantaték a Szentlélektől, születék Szűz Máriától . . .”

Amit az Egyház imádságba foglalt, lehet-e bűnös vagy alacsonyrendű? Áldott és szent az ember fogantatása, áldott az édesanya méhe, amely a gyermeket hordozza, áldott az ember születése. És szent a VI. parancs, amelyet az emberteremtés titka elé állított tilalomfának Isten akarata.

Az ember életében *három nagy kezdés van*: a *fogantatás*, amikor két sejtől megindul az élet és Isten halhatatlan lelket lehel a két sejtől álló új emberbe; — a *születés*, amikor elhagyva édesanyja méhét, amely kilenc hónapon keresztül bölcsője, vára, mindene volt, megjelenik az ember a földön, hogy elkezdje vándorútját; — és a *halál*, amely lehántja ró-

lunk a földi testet és a lélek belémerül a supernaturalis világba, hol a jók az Istent színről-színre látják. Szent a három kezdet! Le a sarukkal, ha titkuk előtt megállsz!

Te olvastad a „Kamaszokat”, s a fiúk számára írt aprólékos magyarázatból jól tudod, hogy a VI. parancs mögött nem bűnök, disznóságok, pikáns titkok és vigyorgó kísértések ülnek, hanem Isten titkai között az egyik legfenségesebb: az emberteremtés misztériuma. És tudod jól, hogy mindaz, ami az ember teremtését keretezi vagy eszközli, nemcsak hogy nem bűnös és alávaló, hanem a föld legszentebb kincsei közé tartozik. Szent az ember születése, szent a fogantatása; szent az a nagy tény, hogy nemek szerint kettéoszlik az emberiség és hogy a két nemnek egymáshoz való vonzalma és egymás kiegészítése lesz eszközévé az emberteremtésnek; szent a szexuális ösztön, amelyet Isten keze ojtott az emberbe; szent a szerelem, amely megmutatja a házasság útját annak a két embernek, akiket Isten egymásnak teremtett; szent a házastársak rendszeres nemi élete, mert ez az egyetlen módja annak, hogy új ember szülessék a világon. Édesapám és édesanyám nemi érintkezéséből fogantatott az én életem!

Mered-e azt mondani, hogy a serdülőkor elején ébredő és attól kezdve erős ütemben egyre jelentkező szexuális ösztön bűnös és rossz? Mered elítélni a tizenhétéves fiút, ha ránéz a leányra és elpirul? Van bátorságod bünt kutatni ott, ahol a házasulandó legény megfogja a leány kezét és azt mondja: Szeretlek? Hogy mersz rosszalólag pillantani a gyermekét szíve alatt hordozó és szent terhétől deformált aszszonyra, akit megérintett a teremtő Isten keze és emberterepítésben eszközévé tett? Nyitott szemmel, tiszta szemmel lásd meg az igazságot: hogy *szeretem, házasság, házaselet Isten rendelte embersors és szent, jó, mint ahogy mindaz jó, amit Isten akar. Csak a te életedben nincsen helye mindennek*, mert te a coelibátus törvénye alá álltál, magad szabad akaratóból választva a magános ember életét és Istennek áldozva magasabb célért mindazt, ami a szexuális ösztön vonalán fut.

Ha gyerekkorodban szívesen hallgattál és olvastál szerelmes meséket, nincs abban semmi szégyelnlivaló.

Hogy a serdülőkor kapujában felpeszduált benned a

szexuális ösztön és új képekkel, vágyakkal, érdeklődésekkel zavarta meg álmaidat, képzeletedet, beszédedet és játékaidat, ezzel csak az embersorsban osztoztál.

A kamaszkor nyílásától kezdve hozzád csatlakozott új kísértések, amelyekkel azóta is annyit harcolsz, minden ember életének el nem hessegethető kísérői a nemi érés percétől kezdve.

Ha mint kamaszdiákat érdekelt az emberi test titka és az ember eredetének titka, ez nem szégyelnivaló bűnös érdeklődés volt; neked is, mint minden serdülőnek, jogod volt minden kérdésedre kertelés nélküli egyenes választ kapnod.

Ha hetedikes korodban felforrósodott benned a szerelem, s a tárcádban egy csitri kislány hajfűrtjét meg fényképét hordoztad, a szívedben pedig romantikus találkozások emlékét, ebben magában nincsen bűn és nincsen rossz.

Ha kispap-évek során elkap valakit a szerelem és kifelé sodorja a szemináriumból, s erre odalép a rektor úr elé és őszinte szóval bejelenti, hogy a magános apostol hivatása helyett a családi otthonban férjnek és édesapának hivatását választotta, akkor sajnálják, meggyászolják a lelkében elhervadt papi hivatást, de meleg kézfogással engedik útjára és nem vetnek követ rá, mert nincsen bűn a szerelmében.

De amíg a reverendát hordozod, Isten magános emberei-nek egyenruháját, addig eltévelyedés, stílustalanság, élethazugság volna és benned egy magasabb ideált rombolna, ha szerelemtől gondolkoznál, beszélnél, álmodoznál. „Senki, aki kezét az ekére tévén hátra tekint, nem alkalmas az Isten országára.” (Lukács 9, 62.)

Ha hívott az Úr és te elindultál a nyomában, hogy Isten papját faragd ki magadból, akkor a férfit, aki szexuális ember, lekötötted magadban és a nemi ösztön egész világát a szerelemmel, házassággal, gyermekáldással mindörökre odahagy-tad.

Amint pedig az ordo nagyobb rendjeinek lépcsőjén fel-felé indultál, attól kezdve a magános ember útját járod, s onnan nincsen többé visszatérés: attól kezdve bűn számodra mindaz is, ami az emberek óriási többsége számára Isten ujjá jelölte út. A pap számára mindaz, ami a szexuális ösztön biro-

dalmába tartozik, szentségtörés terhe alatt tilos. Azért tilos, mert ő pap, az Isten meghívottja, Isten magános embere.

Ennek a magános embernek dalai a Radványi Kálmán-féle „Keserű dalok”:

„Tilalomfa erdőben járok. — Előttem árok, mögöttem árok. — Körülöttem sűrű, fekete gondok, — Vigyázva lépek, némán szorongok. — Tilalomfa erdőben élek, — Mohó vágyaimtól jaj de félek. — Álmaimat mind bilincsbe vertem...”

„Kint lakom nyáron és télen, — Pihenek sáros útfélen. — Birkózom durva szelekkel, — Útrakelek, ha a nap kel...”

„A puha kéz hiányzik életemből: — Az édes szépség, a meleg szemek, — Két szív zenéje, melynek hangjai — Lágyan, vidáman összecsengenek. — A puha kéz hiányzik életemből. — S vagyok az élet sötét vándora, — A céltalan, ki haza sohse ér, — S akit belep az országút pora. — A puha kéz hiányzik életemből.”

A végzetem: „...Soha senkit nem csókolni, — Kedveskedő szót se szólni. — Ajándékot sohse adni, — Ajándékot sohse kapni.”

„Egyedül ülök a szobámban. — Itt minden érdes és kemény, — Itt minden néma és hideg; — Meleg mosoly innét hiányzik, — Itt nincs sugárzó víg tekintet, — Mely megpihenne arcomon, — Itt nincs becéző, puha kéz, — Itt nincsen selymes női hang, — Sem édes gyermekcacagás. — Itt nincsen tűzhely, mely szelíd — Derűt mosolygna. Semmi sincs, — Ami meleg és lágy, puha. — Egyedül ülök a szobámban.”

„Egyedül lenni emberek között, — Minden magánynál ijesztőbb magány.”

„Nincs folytatásom, pont vagyok, — Jövőt senkinek sem adok. — Tőlem nem indul senki sem...”

Mindezt nem azért írtam le neked, hogy szentimentális önmagad-sajnálataival könnyet morzsolj szét a szemedben és felsóhajts, hogy milyen szomorú is a te sorsod ebben a nagy magánosságban. Azért írtam le, hogy az egyik legkiválóbb

katolikus poéta néhány elkapott sorával zenélő, színes emberi szóval elmondhasd, mire vállalkoztál, és aztán az egész problémát megfogd marokra és elégeds Isten dicsőségére az áldozat-máglyán.

Attól kezdve a te történetedet Mécs László dalolja: „A hős”-ben:

„Lefelé húzza teste és esze, — a hírhedt, vad nehézkedési törvény, — ezrek példája, vérrokon, barát — csábítja, vonzza, húzza, ám kitörvén — a bűvkörből, mely várja odalent, — a csúcs felé erőlködik a Szent.

Az ördög színes lasszókat dobál: — csábos zenét, hanglasszót két fülére, — szemére szépségsszalagot hajít, — vad vágyakat viháncoló szívére, — s a színes lasszók húzzák lefelé, — s a Hős, a Szent csak lépked fölfelé.

Négykézláb kúszik, talpa, körme nincs, — s a meredekre hull a könnye, vére; — víz nincs, kenyér nincs, védő szörme nincs, — eső is, jég is záporoz fejére, — s ragadja cél-sejtlő önkívület, — holdkórosság, hétszer-szent örület.

Se férfi már, se nő már, nincs neme, — nem fogja a nehézkedési törvény! — Két karja szárny lett, szeráfi zene — a suhogásuk, míg repül, kitörvén — a légkörből oda, hol élni fog — örökké a földből nőtt Hős, Titok.”

A vége: az a megdicsőülés. De az életed ez a szenvedéssel tele, sokszor vért fakasztó küzdelem az emberi gravitációval, míg fölfelé törtetsz a csúcsra. Te egyszer tágranyílt szemmel belenéztél az Úr Jézus szemébe, amikor átment az életed útján; szíved beszívta az ő hívó szavát, és mint valami szent bűvöletben, indultál meg a nyomában. Most azonban, a szemináriumi csendben, lassan szedegeted össze az emberi élet élmény-foszlányait, megnézed, megrázogatod és odadobod sorra az áldozat-máglyára. Kell ez az éveken át való tudatos, lassú oldózkodás az emberségtől, és ez a tudatos, nyugodt elutasítása és felajánlása mindannak, ami a vérnek, idegeknek kívánsága. Nehogy majd egyszer papkorodban, ha váratlan erős kísértés rohan meg, hogy ledöntsön a lábadról, azt mondd: Nem tudtam akkor, hogy mire vállalkozom! — és legyen belőled bűn vergődője vagy talán Krisztus tagadója. Nehogy

egy újabb forradalmi mellékutóban új papi tanács üljön össze, amelyen reverendás ordasok a coelibátus eltörlését követelják, és egy csomó „apostol” száraz gallyként letöri. Nehogy lányokkal kacarászva udvarolgasson a fiatal pap és zsoldárok helyett pásztorsípot fújjon. Nehogy gyerekek kacagása verje fel a régi plébánia csendjét, akik jogosan mondhatnák az apostolnak százszor tilos szót: apám! Nehogy papvendéget fogjon a fővárosban a bűn boltjait kutató rendőri razzia! Tudd, hogy mit vállaltál, és amit vállaltál, azt állni tudd!

A kemény parancs egész világa, amely minden más ember számára színes ételszönyeg, amelyen az istenszolgálat útját járja, a te számodra „tabu”.

Légy tisztában azzal, hogy *a benned buzgó szexualitást nem lehet kiűzni, csak megfékezni lehet*, késő öregségig féken tartani. Nem úgy, hogy hősi gesztussal rákiáltasz: Apagel — és megszabadultál tőle mindörökre. De jó lenne! Bizony 25 éves korodban és 30 és 40 és 50 éves korodban még mindig kemény viaskodással regulázod magadban a nemi ösztönt, amely annyira tied, mint amennyire sajátod a véred meg az idegeid s amennyire tied az egész húsból-vérből való emberiséged. A regulázás egyre könnyebben megy. Csak majd ott az ötvenes évek tájékán kell újra megszorítanod a ciliciumot ágyékaid körül, amikor a férfi másodvirágzása egy marék friss problémát vág bele az életedbe. De egy-két év alatt az is elmúlik, és akkor újra Mécs László dalolja a további sorodat:

„Fent állnak az Isten-hegy tetején. — A vérükből az Úr kiégett — viperamérget, vágynat, vétkeket. — Imdjuknak nincs könny- és vér-szaga.” (Öreg papok.)

Szeretnék hozzáférni a szívedhez és kilopni belőle a kemény paranccsal szemben ott lappangó görcsös félelmet. Soha ne félj attól, ami természetes! Attól félj, ami rossz, és attól, ami jó ugyan, de számodra tilos. De ez egyszerűen a tartózkodás félelme legyen, nem a megriadt ember rettegetése egy ismeretlen rémtől vagy egy ostoros üldözőtől.

Ne félj a kísértéstől!

A kísértés forrása a test, a világ, a Sátán. De nem úgy,

hogy mindenegyes jelentkezése a Sátán ördögi praktikája, amellyel bűnre akar ejteni. A szexuális és erotikus kísértések legnagyobb százaléka természetes. Úgy hozzátartozik az embervoltodhoz, mint ahogyan a fényben járó emberhez elválaszthatatlan kísérőként szegődik az árnyéka.

A szív ütemesen löki szét a vért az egész emberi szervezetben; minden sejt vérellátása csodálatos bölcseséggel van megszervezve. A prosztatamirigy és az ivarmirigyek állandóan termelik az ondót és az ivarhormont; a hormon a vérbe jut és erotizálja az agykérget és hatását az egész szervezettel érezteti. Ez volt a kamaszkor megindítója; ez volt mestere egész férfivá fejlődésednek. Mindaddig, míg az öregkor az ivarmirigy működését meg nem állítja, nem akadályozható meg az ivarhormon keringését a tested véráramában, tehát azt sem érheted el semminemű akaratmegfeszítéssel, hogy erotikus érdeklődés és szexuális reakciók ne jelentkezzenek nálad éppen úgy, mint a többi embertestvérednél. A komoly önnevelés és a huzamos önmegtartóztató élet a szexuális gátló fékek működését eredményesebbé teszi és jelentősen csökkenti az ilyen irányú érzékenységet és ingerlékenységet; de faemberré nem tehet. Nem is volna jó. Hiszen a felszívódott ondónak és az ivarhormonnak a nemi életen messze túlmenő fontos szerepe van még az emberi test háztartásában.

A kísértés az élet párája. Beteg ember abnormális vonása az, ha valakinek egyáltalában nincsenek kísértései. Nekünk papoknak is vannak; a szenteknek is voltak (hiszen éppen azzal lettek szentekké, hogy úrrá tették a lelket a test fölött!). Miért akarsz te kivétel lenni? Miért akarsz olcsón, küzdelem és győzelem nélkül hozzájutni az örök boldogsághoz?

Aggályos lelkiismeretű kispap sokat szenved attól, hogy nem tudja meghúzni a határvonalat a bűn és a nem-bűn között. A normális embert is megzavarja néha. Különösen a szokásos bűnnel küszködőt sokszor elbuktatja az a szárnyat szegő téves bűntudat: most már beleegyeztem, úgyis mindegy!...

Jól jegyezd meg, hogy *a kísértés nem rossz*; nincsen neki morális felelőssége. Napokon keresztül kísértés-tengerben gázolhatsz, s a mellett nyugodtan mehetsz áldozni reggelenkint, mert tiszta a lelked! Azt is szögezzük le egyszersmindenkorra, hogy *a VI. parancs vonalán jelentkező sűrű kísér-*

tések nem kamaszkori onániás bűn-élmények következményei, Még az átlagosnál nagyobb intenzitásuk sem Isten büntetése vagy elrontott szervezet betegsége. Ha soha nem vétettél a kemény parancs ellen, akkor sem szabadulhatsz az erotikus kísértésektől.

Kísértés és bűn között lényeges különbség van. *A kísértésből nem lehet bűn, ameddig te nem akarod.* Tudva és akarva adott beleegyezésed nélkül nincsen bűn a hatodik parancs ellen. Ha meglátsz valami szemérmertlent, az nem bűn. (Még csak nem is kísértés, ha nem ébreszt benned nemi érdeklődést és ingerültséget.) Bűn lesz azonban, ha ingerel s ezért megnézed. Vigyázz az igékre: *meglátásnál* passzív az ember; *megnézésnél* aktív! Éppen így nem vagyok felelős azért, amit hallok; de amit hallgatok, azért felelek; s ha meghallgatok olyan beszédet, amely nemi ingerületbe hoz, akkor nincs mentségem a bűntudatom ellen.

A kísértések elleni küzdelemben nagyszerű segítséget nyújt az aszketikus irodalom. Én minderre vonatkozólag itt csak két egyszerű tanácsot adok. Az első, hogy ne felejtsd el soha Szunyoghy Miatyánkját, annak záró kérését: „Szabadíts meg a fantáziámtól!” Persze naívság azt hinni, hogy bárki is megszabadulhat tőle; ellenben a szexuális kísértések elleni küzdelem alfája a fantázia megfékezése. *Képzeleted a kísértőnek kapuja. Amíg meg tudod kötni úgy, hogy a kísértő gondolatok öntudatod alatt zsibonganak, de a fantázia hozzájuk nem nyúlhat, addig nem botlasz szexuális bűnbe.* Gyakorlati tanácsom: pillanatnyilag, azonnal dobd a gondolatot, amely nemi ingert és erectiót okoz neked. — Másik tanácsom, hogy el nem feledkezvén a test és lélek kölcsönös egymásrahatásáról, figyeld meg, milyen nagy része van a kísértések hullámmászásában a szervezet hormonális erotizált voltának. Normális, egészséges szervezetű embernél három, itt-ott kéthetenként kell a tehermentesítő éjszakai pollutióknak bekövetkeznie, amely a mirigyekben felgyülemlett ondófölösleget eltávolítja s megkönnyebbíti a szervezetet. *Éjjeli magömlés előtti napokon fokozatosan erősödnek a szexuális kísértések,* mint ahogyan vihar előtt a felhők gyülekeznek az égen. A pollutió elmúltával egyszerre felszabadulsz, mintha az éjjeli magömlés elvitte volna magával a kísértéseidet. A rákövetkező nap

még nyugtalan, kísértésekkel gyöttrött; de aztán elvonul a nyugtalanság és a csendesség napjai következnek. Az erős erotikus feszültségtől szabadult idegrendszer most 6—8—10 napig megszűnt kísértésforrás lenni. Mennyivel könnyebb ilyenkor a küzdelmed!

Vigyázz! Nem azt mondom, hogy a VI. parancs elleni kísértéseknek csak természetes, a szervezet állati életéhez tartozó okai vannak! Amint azt sem mondtam, hogy a fantázia kikapcsolásával abszolút erejű biztosításod van bűnbeesés ellen. Ezek vakmerő és valótlan túlzások lennének. De ha erre a két komoly tényezőre figyelemmel vagy, könnyebb lesz a harcod a tisztaságért. Hiszen csak a fantáziát kell megkötni! Hiszen csak a következő éjjeli pollutióig kell állni a küzdelmet! Utána mindjárt könnyebb!

A kísértés nem betegség; mégis van a betegséggel egy közös vonása: mind a kettő *sokszorososan veszélyessé válik, ha komplikációk lépnek fel*. Itt is, ha pl. kívülről jövő erotikus kísértéshez hozzászegődik a hiúságod, akkor nagy baj van! Putifárné csábításának éppoly keményen ellenállnál, mint egyiptomi József; de ha a hiúságod köntösénél fogva megragad, hej, nehéz akkor menekülnöd! Ilyen esetekben tapasztalt lelkiatya operatív beavatkozása sürgősen szükséges! — Megnő a hiúság és megsokasodnak a kívülről ostromló kísértések, ha bizonyos emberi kvalitások az átlag fölé emelik a papot. Szép arc, daliás alak, zengő szép hang, kiváló szónoki tehetség, esetleg poétalélek, esetleg háborús hőstettek mind okai annak, hogy megsűrűsödik a romantikus asszonyi érdeklődés körülötte. Bizony, a lélek nyugalma szempontjából szinte előnyösebb rút arcú, mindenképen köznapi embernek lenni, mint nagynak, kiválónak, hősnek! *A hiúság nagyobb kerítő, mint az erotikum.*

A kísértés lélektanáról külön fejezetet lehetne írnom, de sem időnk, sem helyünk számára. Sok mondanivaló vár még elmondásra, sietnünk kell.

Az *éjtszakai pollutióról* gyakran esett szó. Hallottál és olvastál róla, sokat nem kell hát mondanom. Ha elolvasod a „Kamaszok” című könyvemet, erre és sok más kérdésre nézve részletes útbaigazítást találsz benne. (Ezt nem azért írom le, hogy a könyvemnek reklámot csináljak, hanem mert meggyő-

zódésem, hogy minden kispapnak el kellene ezt olvasnia. Annál is inkább, mert nekünk, akik még a kisszeminárium kapuján bekopogtattunk, tulajdonképpen nem volt kamasz-korunk; élményeink sorából tehát egy életfontosságú korszak mindenestül kiesett. Amit meg nem éltél, olvasd el a könyvben; amit rosszul éltél végig, olvasd el, hogyan kellett volna csinálnod.)

Az éjtszakai magömlés két-három hetenkint esedékes; ha sűrűbben jelentkezik, az sem jelent betegséget. Van úgy, hogy egy éjtszaka kétszer egymásután előfordul; van úgy, hogy két egymást követő éjjel ismétlődik. Ez csak azt jelenti, hogy a mirigyek az első alkalommal nem ürültek ki egészen; nincs benne aggodalmat keltő rendellenesség. Csak ha egészen abnormis sűrűn jelentkeznek s nyomában fáradtság, kedvetlenség járna, akkor kell jó katolikus orvoshoz fordulnod, hogy egyszerű kezeléssel állítsa vissza a szervezet egyensúlyát.

A kiürülő ondónak a hímveszőn való átréسلődése erős szexuális inger okoz, ennek kísérője pedig többnyire erotikus tartalmú álmok, amely durva rútságával sokszor egészen megdöbbsent. Nyugalom! Az álomnak nincsen felelőssége! A magömlésnek nincsen felelőssége! Nem igaz a freudi tétel, hogy ilyenkor az ébrenlétben elnyomott igazi éned jelentkezik a maga rútságában. Egyszerű lélektani kísérő motívumról van szó, amely nem érdemli meg, hogy egyáltalában foglalkozzál vele. Kár volna, ha fölösleges aggodalmaskodásod pollutiós hypochondriára vinne, hogy mindenütt büntől és betegségtől rettegnél. Az éjjeli magömlés után megtörülközől (ha lehet, megmosakszol), elballagsz a W. C.-re, aztán fohászt mondasz és nyugodtan visszafekszel aludni. Másnap pedig nyugodtan misézel, illetve a szentáldozáshoz járulsz.

Itt említem meg azt a *minimális higiénikus követelményt*, amelyet nem szabad figyelmen kívül hagynod. Hogy fürdéskor a nemzőszervedet is megszappanozod és megmosod, az természetes. Az ilyen érintés, ha esetleg okoz is erectiót, minden bűnárnyéktól mentes. Hiba volna, ha eltúlzott szemérmességből vagy büntől való rettegés következtében elhanyagolnád. Gondot kell fordítanod pl. a hímvesző elülső vastagabb végét, a makkot gyűrűszerűen körülvevő bőrredőre, amelyet fitymának nevezünk. Ennek a bőrredőnek belső felületén sűrűn sora-

koznak kis faggyúmirigyek. A mirigyek faggyúváladéka könnyen avasodik, és ilyenkor sajátos szagával, és kellemetlen, izgató, viszkető hatásával lélekzetet elállító megdöbbenést okoz a tapasztalatlan magános embernél, aki ismeretlen betegségtől rémül. Ennek megelőzésére kell fürdések alkalmával a fitymát felhúzza, a makkot is megmosnod langyos vízzel. Castis omnia casta! Ne félj attól, ami egyszerű egészségápolás.

Ki akarom venni szívedből a félelmet a VI. parancs ismeretlen titkaival szemben és a mindenütt bűnt kereső sötételátást. Ez a magánosságba dermedt életű papnak súlyosabb keresztje, mint maga a kísértés és az igazi bűnveszély. Tiszta szemmel, nyugodtan nézz szembe vele!

Ha tilos számodra mindaz, ami a házasesetet élő ember számára megengedett nagy életélmény, akkor természetesen fokozott mértékben áll a tilalom minden bűnélményre. Krisztus apostola pillanatokra sem kerülhet az ellenséges Sátán bűnkötelékébe, hiszen senki két úrnak nem szolgálhat.

Itt csak két tárgyra kell kitérnem: az onaniára és az esetleg jelentkező perverz hajlamokra.

Az *onania* kamaszbűn. A serdülőkor elején a hirtelen jelentkező nemi ösztön nyugtalansággal zavarja meg a fiúlelket, s aki nem tudja, miről van szó, könnyen játékos bűnre szédül, amely aztán szokásává lesz és később nagyon nehéz szabadulnia tőle. Nem egy fiú annyira rabja, hogy amikor meghallja az Úr hívó szavát és a szemináriumba indul, tehetétként magával hordja. Ilyenkor aztán a szeminárium fokozott lelki élete és a spirituális úr atyai, baráti kezelése a nagy szabadságharc segítő tényezői. Csak az a fontos, ne légy szégyenkező, bujkáló bűnöző, hol itt, hol ott gyónó, belsőleg önmagad elesettségén búsan rágódó, de ugyanakkor mentő kezét nem kereső. *Nyiltszemű bizalommal fordulj a spirituális úrhoz.* Ne gondold, hogy megrendül és megvet téged, ha meghallja, hogy kamaszbűnnel szemináriumba jöttél. Ó, a pap szeme sokkal sötétebb szakadékokba is belenézett már! Beszélgetések, szentgyónások, az ő útmutatása szerinti egészséges élet egyhamar kiemelnek a bűnből.

A „Kamaszok” V. fejezetében részletesen leírtam a küzdőnek kifelé-útját a magános bűn útvesztőiből. Tolle, lege!

Van úgy, hogy a felszentelt papnál visszatér az árnyék.

Az elesettség egy órája, lelki depresszió, talán a kísértővel való viaskodás diszharmonikus félhomálya vagy súlyos kísértésben a bűn-nem-bűn-határ elmosódása révén keletkezett hamis büntudat a kemény embert is ledöntheti lábáról. Előfordult, hogy a nőtől kísértett pap a vergődő belső harc idején megkönnyebbülést talált a szándékosan előidézett pollutióban és a két rossz közül a kisebbet választva lett újra onanistává. Persze súlyosan megcsalta önmagát, hiszen testileg ugyan pillanatnyilag csökkenhetett a belső feszültség, s az elernyedetség napjaiban visszaesett nemi ingerlékenységgel könnyebben tudott megküzdeni, de ugyanakkor a kísértés lelki tartalma érintetlen megmaradt, napok múlva az ostrom erősödötten folytatódott, de ő ott állt meggyengült öntudattal, magasabbrendű emberségéből az elesett bűnös mélyvonalára lecsúszva, és a védekezése szárnyaszegett, erőtlen. Hozzá ott vigyorog rá az új veszély: a felújított kamaszbűntől éppen olyan nehéz szabadulnia, mint valamikor régen a serdülőkori átépítés idején. Minden hasonló küzdelemben szemed előtt vibráljon a népek apostolának heroikus képe, aki háromszor hívta védelmül az Urat a „Sátán angyala” ellen, s füledbe csengjen az Isten válasza: „Elég neked az én kegyelmem; mert az erő az erőtlenségben lesz teljessé.” (II Kor. 12, 9.)

Alapvető igazságként jegyezd meg, hogy az orvos, ha beteg, elhívja kartársát és reá bízta magát, mert a maga ügyében nem tudna eléggé objektív lenni. Bűnnel küzdő pap a lelkiatyjára bízta magát, hogy győzedelmes maradhasson. Kell, hogy *életed minden szakában legyen állandó lelkiatyád*: paptestvér, akire rábízod magadat. Nem úgy, hogy barát-templomról barát-templomra járva bolyongsz és mindig másutt gyónsz, hogy meg ne ismerjenek; nem is úgy, hogy ugyanahhoz a gyóntatóhoz jársz ugyan, de elbújsz a rács mögé személytelenül. Szembenézve, lelket tárva, belső-önmagad kulcsát általadva ugyanazzal a bizalommal támaszkodni reá, amelyet a hívőktől elvárunk magunkkal szemben: Vezess, parancsolj, én szótfogadok!

Az onania igazi ellenszere egyedül az Isten kegyelmével erősített lélek kemény akaratú, önfegyelmező küzdelme. — A természetes vonalon ezt a küzdelmet nagyon *megkönnyíti* három tényező: a *hideg*, a *lajdalom* és a *félelem*. Hideg szoba,

hideg zuhany, amelytől vacogva verődik össze az ember foga, visszafojtja a szervezet szexuális ingerültségét. A fájdalom az idegek éberségét más területre és más természetű ingerre tereli át. Gondolj a szentek gyönyörű küzdelmeire az érzékiség ellen, amelyekben hideg víz éppúgy szerepel, mint a tövisbokr, a cilicium meg a korbács. — A bombázások korszakában a lelkiatya komoly sikerrel alkalmazhatta akár azt a haláltól vagy megcsonkulástól való állati félelmet, amely minden emberben benne bújkált, akár azt a magasabbrendű félelmet az elhagyatottnak, amelyet így lehetne röviden szóba önteni: Ha az Urat halálos bűnnel megbántom, hogyan remélhetem akkor segítségét a halálveszedelemben? — Nem valami magasrendű eszközök, de hatásosak. És ez a fő!

Végül megnyugtatósodra megjegyzem, hogy az onania elleni küzdelemben „qui habet tempus, habet vitam”, vagyis aki időt nyer, csatát nyer. Ha akármilyen küzdelmek árán egy hónapig sikerült önmegtartóztatásban élnie, utána már a mindig visszaesőnek is hasonlíthatatlanul könnyebb az ellenállása. Három-négy hónapos büntől mentes idő pedig már olyan közömbösséget fejleszt ki az idegrendszerben, illetőleg úgy felerősíti a gátlási pszichés fékek ellenállását, hogy a régen többnyire bűnre vivő kísértések fölött észrevétlen megy el, és azoknál sokkal erősebb megkísértetésben is fölényesen állja meg a támadást. Az orvosi lélektan itt is igazolja az Egyházat, amikor aggodalom nélkül felszenteli pappá a szokásos vagy visszaeső onanistát is, ha négy teljes hónapon át megállt tisztán a szentelés előtt. Mert akkor gyakorlatilag már kigyógyultnak tekinthető.

Az eddig mondottak kiegészítésére még egy mondatot, amely megnyugtasson és a jövőben, rokkant pillanatokban istápol szolgáljon. Az *onania* nem okoz *nemibaj*t, sem más súlyos betegséget. Ha hosszú időn át mértéktelenül űzik, akkor meggyűri az idegrendszert, ez természetes. Ugyancsak hosszú és mértéktelen módon űzve csökkenti a férfi potenciáját, vagyis a házastársi kötelesség teljesítésében katasztrofális alkalmatlanságot okozhat. Ez a következmény a mi életkörünkön kívül esik; így hát semmiféle betegség-rémkép ne zavarjon. Ha egészséged fogyatkozását érzed, nyugodtan menj orvoshoz; nem kell félned, hogy a

vizsgálat után azzal kezdi: kamaszkori onániája következtében...

Nem érdemelnek külön fejezetet, csak egyetlen külön bekezdést a *szexuális perverzitások*: a homoszexualitás (férfi bűne férfival), paederastia (érzékies gyengédség gyermekkel szemben), szadizmus (nemi kielégülés kegyetlenség által). Nem igaz, hogy ezeknek a magános ember jobban meghódolna, mint bárki más. *Nem igaz, hogy a homoszexualitás „papi bűn”*. Az újpogányság uralomra jutása első éveiben, amikor a harcos katolikus papságot kellett félreállítani, nyilvános vádemelés történt ismételt esetben nemi perverzitások vonalán. Természetesen ilyenkor a vádlott nem védekezik, még akkor sem, ha pártatlan bíróság előtt állna; hiszen ha megvádolnak homoszexualitással, nem bizonyítható az ellenkezőjét, mert sem pro, sem contra nincsenek döntő orvosi bizonyítékok. Vagy hisznek a pap esküjének, vagy elítélnék névtelen vád alapján (ha „bizonyítékok hiányában felmentenek”, a közvélemény akkor is elítél). A védekezés messzire néző *praeventio*: hozzáférhetetlen, gyanúsíthatatlan jellem, feddhetetlen papi élet, óvatosság a barátkozásban, óvatosság ifjúsággal való bizalmasabb érintkezésben (lelkiatya!), bölcs mértéktartás jutalmazásban, büntetésben éppúgy, mint a gyermekekkel szemben való melegszívű gyengédségben.

A magános élet nem csábít homoszexualitásra. A teljes önmegtartóztatásban élő férfit hajszálnyival sem kísérti jobban a szadizmus ördöge, mint a házasembert. Ezek öröklött vagy szerzett perverz hajlamok! Nagyon sok ember hordoz magában a normális szexuális ösztön mellett burjánzó perverz hajlandóságot is, amely a serdülő korban meg is mutatkozik, de önfegyelem, lelki élet éppen úgy féken tartja, mint a normális nemi ösztönt; később azután ösztönének Isten rendelte úton, a házasságban való kielégítése többnyire elnyomja teljesen. Bár tapasztalatom szerint sokkal több homoszexuális és szadista hajlamú ember szaladgál a földön, mint általában sejtenék.

Téged az egész kérdésből egyetlen igazság érdekeljen. Az, hogy bármilyen perverz hajlam éppen úgy fékentartható és elnyomható, mint a normális, heteroszexuális nemi ösztön. A papi életben tehát a fentebb említett *praeventio*n

túl egyáltalában nem jelent külön problémát a perverzítások kérdése: a magános ember teljes önmegettartóztatása ezt is kemény fékre fogja és nem engedi meg soha az érvényesülését. Hiszen mindent megtagad, abbahagy, kizár az élményei közül, ami nála nemi ingerültséget okozna. Ezen a ponton egy kalap alatt elintéz normális és mellékutcába forduló mindenemű ösztönösséget.

Befejezésül még két megállapítás.

Ha valamit akarsz, azt nagyon akard és igazán akard. A tisztaság törvénye nem pontosan körvonalazott bűnterületek gondos kikerülését jelenti, hanem az *egész ember magasabbrendű életét a nemi ösztön minden vonatkozása fölött*. Tiszta legyen egész mentalitásod, nobilesak a gondolataid, gáncs nélküliek az érdeklődésed és indulataid, úri a beszéded. Soha nem mondasz derékon aluli viccet s ha mások mondanak, nem mosolyogsz rajta. Nincs nagyobb nevelő erő, mint az értetlen, mozdulatlan arc, amikor mindenki elvárja, hogy hahotában törjön ki az ember. A testszagú viccek száműzve a pap asztalától, minden durva és kétértelmű kifejezés száműzve szótárából. Tűnjék el végre az a testpárás, vaskos világ, amikor a plébános asztalánál hallotta az ember a legzaftosabb vicceket és az esperesi coronák utáni víg beszélgetéseket nem lehetett volna hanglemezre venni! Az új nemzedék tiszta és úri az egész gondolkodásában. Nova sint omnia: corda, voces et opera!

Egyszersmindenkorra tűzre kell vetned azt a multból hozott hazug babonát, hogy a nemi megtartóztatás árt az egészségnek. Komoly orvosok egész kara hirdeti (a Viharzó-nában idézem őket); legújabban az egyetemi ifjúság számára Darányi, Szathmáry professzorok, Leskó főorvos írta le, hogy *a házasságig való megtartóztatás nemcsak nem káros, hanem legkomolyabb biztosítóka a házasság boldog és gyermekkel áldott voltának*. A mi megtartóztatásunk mindhalálíg nemhogy betegség okozójává nem lesz, ellenkezőleg ruganyosabban és töretlenebb egészségben őrzi meg a papot, mint a házasemberek átlaga. Nem érdekel, csak úgy melleleg jegyzem meg, hogy még a nemző szervek, az ivarmirigyek tevékenysége sem csökken a nemhasznátság miatt, hiszen az éjszakai polutio időről-időre eléggé működteti a coelibátusban élőknek

nemző apparátusát. Egészség, erő, megőrzött fiatalság és kimutathatóan nagyobb energia a következménye a mi magános életünknek.

Az apostol, aki bort prédikál és vizet iszik, soha meg nem bánja, hogy az Úr igáját vállára vette!

11. Bort prédikál, vizet iszik

„ab homine iniquo et doloso erue me!”

Kedves Testvér!

A hatodik parancsról még egy levelet írok. Nem mintha ezt tartanám az élet középpontjának s minden parancsok között a legfontosabbnak. Inkább a legforgalmasabb parancs, mert nevelésben is, gyóntatószékben is a legsűrűbben ezzel van dolgunk. De jól jegyezd meg: *szeretet ellen, igazságosság ellen, becsület vagy a kötelességteljesítés ellen sokkal többet vétenek az emberek, mint a tisztaság ellen.*

Mégegyszer írnom kell róla azért, mert ez az a terület, amelyen a legkevésbé felkészülten áll ki a legtöbb pap, és ahol legkevésbé érzi magát biztosnak. Maga is fél, talán maga is botladozik, nem is ért igazán a dolgokhoz. Vigyáznia kell túlzásra is, diszkrécióra is; arra, hogy kísértésbe ne jusson és hogy kísértést ne keltsen; arra is, hogy fölöslegesen ne okozzon lelki aggodalmat. Hozzá a gyakorlati életben a kemény parancs erkölcsi vonala ott fut az orvosi vonal közelében és sokszor érintkeznek egymással; ilyenkor felelős tanácsot adni roppant kényes, ha az orvos csatlakozó tudománya egészen ismeretlen előtte. Sokszor csinálnak komoly hibát a papok a tanácsadó küldetés vonalán csak azért, mert nem ismerik a hatodik parancs élettani oldalát.

Szeretném a szívedből kivenni a félelmet.

Ismertem egy áldott jó, melegszívű morális-professzort. Meghalt már, de tíz éven belül még tanított. Amikor a „De praeceptis” során a VI. parancshoz ért, keresztet vetett, becsukta a könyvet és azt mondta: Ezt, kedves tisztelendő urak, nem tárgyalom, mert csupa förtelem; olvassák el majd maguk a Noldinból! — Képzelem, mit kezdtek a jó professzor növen-

dékei, amikor a gyóntatószékben az első petefészekgyulladásos páciens kérte tanácsukat, vagy onanista kamaszfiú kérte fel őket lelkiatyának! Hogyan mertek foglalkozni egy kérdés-komplexummal, amelytől a morális tanáruk is visszarettent!

Gondolj arra, hogy az elsőéves orvostanhallgató legelső dolga, hogy bonckészletet vásárol és fehér köpenyt, és három hét múlva már a nagy boncteremben emberi tagokat boncol. A harmadéves már a professzorral járja a kórtermeket és élő, meleg emberi testeket érint, kopogtat. Hát te gyengébb volnál ezeknél? *Hivatásod készületében foglalkozol a kemény parancs problémáival: nincs abban bűn és nincs kísértés!* Ha közben itt-ott fel is izgat talán egy-egy kérdés megérintése, akarated féken tartja a fantáziádát és lecsendesíti a borzoló idegeket; nincs bűn ebben az erectióban, hiszen nem akartad! *S bizonyos fölényes közömbösségre most kell szert tenned, amíg a papot Krisztus műhelyében kovácsolgatód magadból, hiszen lehiggadt, nyugodt szobor-emberré kell válnod, mire az első diszpozíciót megkapod!* Ha most álszemérmes félelemből elzárkózol teljesen a szextum tanulmányozása elől és új lesz számodra odakint a problémák rohama, akkor gyóntatószékben, jegyesoktatásban, magános, tanácsadó beszélgetésekben egyik ijedezésből a másikba, egyik kísértésből a másikba pördülsz majd és rettegni fogsz a gyónók és tanácsot kérők ismeretlen problémáitól. Milyen keserű papi szolgálat lesz az, amikor a győzedelmes evangélium papja minden hívő mögött a vigyorgó Sátánt látja és rettegi!

Ne érts félre! Nem azt mondom, hogy könyökölj neki a szexuális kérdésnek és állandóan ezen csemegézz, mondván: azt mondta az Atya, hogy tanulmányozzam! Csak azt akarom, ne félj tőle, éppen olyan fölényes nyugalommal nézz ennek is a mélyére, mint bármely másik pasztorációs kérdésnek, és szent felelősséggel iparkodjál annyit érteni hozzá, amennyi majd a hozzád fordulók irányítására szükséges lesz.

Castis omnia casta! A viharos tengeren álomból felcibált Úr Jézus néz reád is szemrehányóan és talán bizonyos megvetés is van hangjában, amikor fejcsóválva mondja: „Mit félsz, kicsinyhitű?”

A medicina pastoralist komoly felelősséggel kell végigtanulnod, s hozzá olvasnod a morális professzor úr útbaigázi-

tása szerint kiegészítő részleteket pedagógiai és orvosi könyvekből. Persze jó volna, ha összegyűjtve, válogatva, és a pap számára feldolgozva készen kapnád az egész idevágó anyagot. Szemináriumi lelkigyakorlatok alkalmával ismételten felötlött bennem a gondolat, hogy megírom neked a kemény parancs biológiáját és pedagógiáját úgy, hogy minden fölösleges részletezéstől menten, mindent megtalálj benne, ami problémaként szemébe meredhet az életet gyűrő papnak. Ha ezeknek a leveleknek olvasása után a papi közvélemény úgy ítél majd, hogy valóban szükséges volna egy ilyen könyv, akkor elmegyek tanácskozni Marczell atyához, aki mindannyiunk között a legmélyebben ismeri és a legbiztosabb kézzel kezeli a szextum egész tárgykörét, és megkérem, csináljunk egy újabb kemény-parancs-könyvet papok számára. Azt hiszem, sok kísértéstől szabadulnának a kispapok, és sokkal biztosabban irányítanák hívőiket a papok, ha egy ilyen könyv volna a kezükben.

Addig is megpróbálom felvázolni, milyen kérdéstömböket kell komolyan ismerned, hogy a vezetés felelősségét vállalni tudd.

Isten világtervének az ember szaporodásáról intézkedő törvényei.

A házasság szentségének élettani oldala.

Az ember fogantatása, hordozása, születése.

Fogamzásgátlás, abortus és mindennemű visszaélés az emberteremtés szolgálata körül.

A szexuális kérdés biológiája.

Kamaszkor adottságai, törvényei, problémái.

• Szerelem.

Prostitutio, homoszexualitás, onania; a társadalom és az egyén bűnei a VI. parancs ellen.

Fiúk és leányok.

Jegyesség, házasság.

Nemi betegségek.

Belső szexuális mirigyrendszer. Az ivarmirigyek biológiája.

Mindezekben nincsen szemernyi disznóság, sem egyellen

grammnyi delectabile. Tisztán arról van szó, hogy ha hivatásunknak megfelelően meg akarjuk festeni az orvostudomány bizonyos válogatott fejezeteinek erkölcsi hátterét, akkor ezekkel a fejezetekkel szemben nem állhatunk értetlenül, sőt rettegéssel a szívünkben. És a gyakorlati élet azt mutatja, hogy fiú is, lány is, asszony is, férfi is sokszor fordul olyan kérdéssel a paphoz, amelyet senki másnak nem tenne fel a világon; s ilyenkor szomorú válasz lenne: Kérem, én ehhez nem értek! Még szomorúbb, ha a bizalommal lelket táró ember téves felvilágosítást, hibás utasítást kapna. Övezze fel magát a pap tudással és úgy induljon neki a súlyos kérdésekkel tele életnek.

Persze nagyon sokszor előfordul, hogy ez a mi kis orvosi tudásunk nem fűdi be az elénk tárt kérdést. Ilyenkor őszintén meg kell vallanunk, hogy magunk is szakember tanácsára szorulunk, s megkérnünk a hívőt, engedje meg, hogy név és körülmények említése nélkül szakértő orvost konzultáljunk. *Okvetlenül szükséges, hogy legyen a papnak komoly lelki életet élő tudós orvos barátja, akihez minden kétség esetén nyugodtan fordulhat kérdésével.*

Az egész szexuális kérdéskomplexummal szemben alapvető meglátásod az legyen, hogy aki a világ tanítójának küldetett s a lelkek mesterének az Isten felé irányított törekvésükben, az nem járhat lesütött szemmel és nem mehet el az élet egyetlen normális problémája mellett sem elfordított fejjel és apaget kiáltó szemérmes pirulással. Itt másodrendű kérdés az, hogy te magad talán szenvedsz alatta és megsokasodott kísértésekkel viaskodol; fontosabb ennél a szolgálat szempontja: hogy ha Isten emberét felelős tanácsért keresi a rászoruló hívő, ne menjen el üres kézzel, vagy rossz tanáccsal. Nem érdem, ha valaki alapos ismerője a nemi élet problémáinak; de ha nem ért hozzá, az felelős, komoly hiány. Minket sohasem a lélekzetet gyorsító, fület forrósító kíváncsiság vezet, hanem a Zsoltáros dala kerget: „Zelus domus tuae comedit me.” Ez a zelus egyúttal erős páncél önmagunk védelmében, amely megóv attól, hogy míg másokat kiszolgálunk, magunk kerüljünk veszedelembé.

Ha százszor mondanám, akkor sem mondtam elégszer a szent közömbösséget a szexuális kérdések egész vonalán.

Milyen fontos, hogy a paphoz nyugodtan merjen fordulni a rövidnadrágos kis gimnazista az ő „szerelmi” problémájával: ne lásson az ajka sarkában játszadozó félmosolyt. Hogy nemibajos rémületével hozzá futhasson a diák, ne rettentse vissza a szemében villódzó felháborodás. Bonyolult házasságtörő ügyével bekopogtathasson hozzá az életben nagy szerepet játszó előkelő úr: nyugodt hangú beszélgetésben legyen része, megoldást nyújtó tanácsot kapjon, és ha a jövőben találkozik a pappal, annak arcáról ne olvassa le a titokzatos fontoskodást: „Én tudok rólad valami csúnyát, de nem mondom senkinek!” — *A gyóntatószéken nemcsak azért van rács, hogy a pap fel ne ismerje az odatérdelő gyónót, hanem hogy a gyónó se lássa a pap arcát, amelyen talán ijedtség, megvetés, aggodalom, harag, mosolygás tükröződnék. A kemény parancs kérdéseit boncolgató pap arca elé önmaga fegyelmezése épít ilyen láthatatlan rácsot. Nyugodt szobor, akiből Isten igazsága és szeretete szól.*

Ez a szeretet nem engedi meg, hogy rideg szigorral kezeld a problémákkal hozzád fordulókat s „szent haraggal” rettentse el őket attól, hogy megegyeszer visszajöjjenek. Gondolj arra, hogy téged milyen sokáig eltűrt az Isten!

Mindig bizalom sugározna belőled. Lelked mélyén őszintén becsüld meg a vergődőt, aki küzdeni akar és tud, hiszen a legmélyebb szakadékból is elő tud kapaszkodni az, aki mászni akar és akit felülről segítenek. Ez a bizalmas százakat megemel majd! Gondolj mindig arra, hogy talán téged is milyen mélységekből emelt ki az Isten kegyelme!

Tartsd szem előtt, hogy az embernek növekedése folyamán változik a hangja, a bőre, a haja színe és tapintása, a szemének színe, az egész test alakja, arányai, az összes életműszerek működése... Éppen így változik idővel az ember pszichológiája is. Egészen más arca van a nemi ösztön problémájának játszó kicsi gyereknél, kamasznál, szerelmes ifjúnál, magános férfinél, férjné, agglegénynél, sír felé ballagó öregembernél. Ugyanígy más-más az arca a kérdésnek akkor is, ha leányról, asszonyról van szó. Nem elég ide a tudás, sem a jóakarat, sem a nagy türelem és szeretet; kell élet érlelte bölcsesség, és mindenekfölött kell az Istennek mérhetetlenül sok segítő és felvilágosító kegyelme. *Isten eszköze vagy, ha*

a hatodik parancsot kalapálod. Ez a mondat a fogantyúja a marokra fogott egész kérdésnek.

Külön tanulmány tárgyát kell képezze a szerelem a mai idők papjának előkészületében. Egyike a legnagyobb mozgató erőknél az életben! Puha embert hőssé tesz; munkátlant lázas tevékenységre indít; ambíciót ojt az alvajáró szívébe; onanista bűnsorozatát máról-holnapra kettévágja; máskor viszont angyalból ördögöt gyúr, családi otthonból kisodorja az édesanyát és édesapát, ronggyá tép nagyszerűen induló jellemet. Vigyáznod kell arra, hogy ezen a téren úgy ne járj, mint az a híres egyetemi tanár politikus, aki többezer főnyi hallgatóság előtt tudományos nyelven beszélt s száznál több nem értett a beszédből egy szót sem. *A mi frazeológiánk más, mint az emberek többségéé.* Mi szerelemnek hívjuk azt a nemes érzést, amely Isten kezében mágnesdarab: egymásra ébreszti, közel is hozza és végül az esküvő oltár elé vezeti azt a két fiataalt, akiket egymásnak teremtett az Isten. Így gondoljuk és szóban, írásban így is tanítjuk, hogy megneemesedjék az emberek fel fogása. Ugyanakkor azonban az egész irodalom, a színház, a mozi, az emberek milliói szerelem alatt testi vonzalmat értenek, amely nem ismer sem Istent, sem törvényt, csak a nemi ösztön megszállottjainak erotikus vágyait. *Értened kell a köznyelvet a maga egészen közönséges voltában és ezen a nyelven is kell tudnod beszélni,* amikor gyóntatószékben vagy magános beszélgetésben egy-egy lélekkel viaskodol a kemény parancs győzelméért. Ideálisan gondolkozik a diák, akit pap-pedagógusok könyvei neveltek; felnőtt emberben kevés már az idealizmus. Benned legyen; de értsd meg az ő durva nyelveket is.

Az én édesanyám 12 gyermeket szült, s nyolcat felnevelt belőle. Apámnak ez az óriási emberteremtő ereje és sok gyermeket nevelő, mindent odaadó áldozatkészsége szent öröksége az ő gyermekeinek. Énbennem ez az erő átértékelődik lelki vonalon feszülő energiákká, embert mentő tudássá, apostoli készséggé, áldozatos élet erejévé. Ha majd többet kibírsz, mint a többi ember, el ne bizakodjál: fel nem használt szexuális erőkincednek valahol meg kell mutatkoznia! Nem csodálandó, dicsérendő egyéni teljesítmény az, hanem az önmegtartóztató életet folytató papnak érintetlen erőfölöslege. *Termé-*

szetes, hogy emberebb ember vagy a többiekkel szemben, hiszen minden szexuális energiád benned marad és fokozza a vitalitásodat. Ha csak annyit érnél munkateljesítményben és a hivatásos kötelességteljesítés vonalán kifejtett erődben, mint az átlagos családos ember, akkor nem tudnál megfelelni Isten számonkérő szigora előtt: hová tetted a coelibátus folytán benned felszabaduló és felhalmozódó plus-energiát? A pap emberfölötti teljesítmények embere; azzá teszi a tisztasága.

Bort prédikálsz és vizet iszol. Az örökös tisztaság friss forrásvizén élsz halálig; ezért maradsz mindvégig fiatal. Az embereket pedig az evangélium alapján megtanítod a szerelem tüzes borát Isten akarata szerint élvezni és a házastársi hűség aszujával széppé tenni az életüket. *Nem élsz családos életet, de azért jobban ismered annak minden kérdését, mint az, aki benne van; ahogyan az orvos sem próbálja végig mind a betegségeket, mégis mindet ismeri és gyógyítja. S ha a családi otthonokban Isten él és a sokgyermekes családokban bőségesen megáldja a nemzetet, akkor ez nem utolsó sorban neked, az otthontalan, magános papnak köszönhető, akinek szívéen át árad a világra az életet nemesítő evangélium.*

12. Az asszony

„ab homine iniquo et doloso erue me!”

Kedves Testvér!

Egyik szemináriumban ünnepélyt tartottak a kispapok. Egy harmadéves poéta is szerepelt a műsoron. Nagyon ügyesen megszerkesztett költeményt olvasott fel „Hosszúhajú veszedelem” címmel. A fiatal papról volt benne szó, aki egyedül jár az országúton a családi otthonok között. Vig nép rajzik az úton, szülők sétálnak, gyermekek játszanak; a fák árnyékában összehajló párok andalognak; itt-ott felkacagnak; itt-ott egy-egy mosoly feléje is villan, mintha hívogatná, mintha csalogatná... És ő megy az úton lesütött szemmel, összeszorított ajakkal és arról elmélkedik, hogy Sátán küldötte a nő, érzékiségre csábító, bűnre kísértő hosszúhajú veszedelem s hosszú hajának fűrtjei: laquei diaboli. S míg a zárt, páncélos ember lesütött szemekkel, belső didergéssel tovasiet, magában imát mormol: Et ne nos inducas in tentationem...

Szép volt a vers. Megtapsolták.

De nem volt igaz. Sem a gondolata, sem egyetlen sora nem volt igaz.

Nézz a kérdés mélyére. De ne a poéta, hanem a kispap nézzon komoly szemmel s igaz felelősséggel.

Az első ember csontjából Isten formálta az első asszonyt. Társul állította a férfi mellé, hogy egyéniségét és életét kiegészítse. Belérettette az új élet magvait. Megrajzolta a család keretét. Életteremtés motoros erőjévé beléje ojtotta férfibe és nőbe az egymás felé hívó szexuális ösztönt. És Isten törvénye, hogy férfi és nő nemi életéből minden ember asszonytól szülessék. Ki mondja, hogy rossz, amit Isten rendelt?

Krisztus asszonytól született. Csodálatos fogantatással, a Magasságbeli erejének megárnnyékozásával (Lk. 1, 35.), de asszonytól született, és eltelve a tisztulásra rendelt negyven nap, példaadásul és a törvény iránti engedelmességből Szűz Mária is bemutatta a templomban a szegény asszony áldozatát az elsőszülöttért, aki anyja méhét megnyitja. (Lk. 2, 22—24.) Ki oly gonosz, hogy bűnvonást lásson Krisztus édesanyján?

Az én életem forrása: édesanyám méhe. Kilenc hónapig a vérével táplált, míg a fájdalmak óráján világra hozott. Aki az én anyámat gonosznak, kísértőnek mondaná, mert tizenkét gyermeket hozott a világra, összetörném, mert szent előttem az anyám és az ő emberteremtő szenvedése, amelyet Isten akarata rá mért és ő hősieen vállalt.

Szent az édesanyaság gondolata: öröktől fogva gondolta az Isten. Szent a feleség gondolata: öröktől fogva gondolta az Isten. És a szűzi leány gondolata is szent, aki várja Isten küldöttét, a mesebeli herceget. Látod, végigvándorolhatsz a nő életén úgy, hogy mindig az Isten ösvényén jársz, és szentnél, szépnél nem látsz egyebet.

Ki nézzen az idealista szemével a nőre, ha nem a pap, akinek hivatása, hogy ezt az ő idealista szemléletét meghirdesse és vele jobba tegye a világot?

Hogyan nézzen a pap a nőre?

Tiszta szemmel nézzen és bátor szemmel. Úgy, ahogyan az Isten gondolatait kutató szentek néznek bele a legnehezebb életkérdésekbe.

Leányokat fog látni, akikben az Úr keze formálja, érleli évek során át a nőt, hogy élethivatásukat betölthessék. Mert minden leánynak élethivatása: feleséggé kell lennie és édesanyává. A nő számára Isten keze rajzolta életút a házasság szentségébe, családi otthonba vezet.

Menyasszonyokat lát, akiket eljegyzett már magának egy férfi: hordják egymás karikagyűrűjét. S a menyasszonyokkal szent, komoly beszélgetésben végigbeszélgeti az édesanya nagy titkait és a házasság szentsége óriási felkiáltó jeleit. A menyasszony Isten kitűzte hivatására készül.

Feleségeket lát, akik az Úr terve szerint hozzákötötték életüket egy férfihez, akiről hitték, tudták, hogy Isten ajándéka

ők egymás számára. Holtomiglan-holtáiglan egymáshoz kötve, élnek hűségben mind a koporsóig. S hogy a hűséges asszonyról, az erős asszonyról mit tanít az Irás, olvasd a Példabeszédek könyvének 31. fejezetét. Mulierem fortem quis inveniet?...

Édesanyákat lát, Isten akaratából életet nemzőket s mindhalálíig a belőle sarjadt életeket gondozókat. Szeretet, szolgálat, önfeláldozás csodáit. Istennek nőalakba öltöztetett legszebb gondolatát s legnagyobb ajándékát az ember számára.

Lát magános nőket, akiknek útja elvezet a családi otthon mellett s éppúgy egyedül járnak, mint a pap maga. Szerzetesnőket, akik magasabbrendű hivatásból bezárták szívüket a szerelem előtt és egész életüket Istennek szentelték. És a világban élő magánosokat, akik számára nem jött el a mesebeli herceg, s akik, ha nem akarnak száraz-kóró-életet, akkor tanítás, betegápolás, sokféle szociális szolgálat keretében adják a köznek mindazt a női lélekbe ojtott jószág-ajándékot, amelyet a maguk családjára ki nem önthetnek. Ezek az áldozatos lelkű, tiszteletreméltó hölgyek a papnak is elsőrendű munkatársai a szociális feladatok teljesítésében.

De minden hímzésnek van másik oldala is: kuszált, rút fonákja. Az ideális nő arca mögött sötét árnyékok suhannak el: azoknak arcai, akik nem tudnak, vagy talán már nem is akarnak ideálisok lenni. Ez a bús sereg azzal a sok éretlen kis buta leánnyal kezdődik, aki regényes csacsiságból játszik fiúval, szerelemmel, vagy csak modern akar lenni, vagy csak rossz tanácsadókra hallgat és rosszul sikerült kis démont próbál játszani. Ez még nem a bűn országútja, de a könnyelműség és könnyűség ösvényeiről bekötő utak már átívelnek a nagy bűn-strada felé. — Aztán jönnek sötétebb alakok, akik már az infernóba illenek: a bukott leány, akit egy férfi megfosztott legszentebb kincsétől, a prostituált, a házasságtörő asszony, s a sokakat elrontó sátáni lelkű démon. Vannak közöttük bibliai alakok, mint a házasságtörő nő, vagy Magdolna meretrix, de van sok olyan torz-alak, akiket az élet deformált... Hosszú sorban vonulnak el a pap előtt. S a mai idők szomorú válsága, hogy többnyire a tisztességes nők és az úrilányok soraiban vonulnak s akárhányat közülük bevesz a társaság...

Tiszta szemmel nézi őket a pap. S lelkében a kérdés: Hogyan álljak velük szemben? Ki mondja meg, hogyan viselkedjék a női világgal szemben Krisztus papja?

Megmondja az, aki mindenben mestered: maga Krisztus.

Mit tanulok Krisztus példájából?

A gyermekeiket hozó édesanyákat szeretettel fogadja és megáldja a kicsiket. (Mk. 10, 13—16.)

Szívesen fogadja és megdicséri a körülötte sürgő-forgó szeretetet, de jobbik résznek azt jelöli meg, ha benne nem a vendéget, hanem a prófétát látja meg és igéi hallgatására ül le lábai elé a nő. (Lk. 10, 38—42.)

Elfogadja az asszonyok anyagi áldozatát, amelyet az ő céljaira fordítanak, és szolgálatukat, amely az ő működését segíti elő. (Lk. 8, 1—3.)

Komolyan hallgatja az okos asszonyi szót (Mt. 15, 21—28.) és a bizalmat meg is jutalmazza; hosszan, komolyan elbeszélget asszonnyal is, ha annak életből vett igazi problémái vannak. (Jn. 4, 7—30.)

Viszont, ha magasztalják s tömjénezik, azonnal Istenre fordítja a dicséretet, a maga személyéről lepergeti. (Lk. 11, 27—28.)

Megbecsüli a szegény asszony kicsi adományát. (Mk. 12, 41—44.)

Megszánja és csodás módon meg is vigasztalja a fiát gyászoló síró özvegyasszonyt. (Lk. 7, 11—15.)

Meggyógyítja a hittel hozzá fordulókat (Mk. 5, 25—34.), még akkor is, ha belőle óriási vita és üldözés fejlődne ki. (Lk. 13, 11—17.)

Elfogadja a bűnbánó alázatos áldozatát. (Jn. 12, 1—8.) — Feloldozza a házasságtörő nőt. (Jn. 8, 3—11.) — Az igazi bűnbánót, aki komoly megtérés bizonyítékát adta, feltámadása után megjelenésével tünteti ki. (Mk. 16, 9.) De vig Magdolnára, míg bűnében vigadoz, rá sem néz.

Az asszonyok hűségét megjutalmazza: megjelenik a veszélyrel dacolva sírjához zárandókló szent asszonyoknak. (Mt. 28, 1—10.)

Viszont az asszonyok nem sirathatták (Lk. 23, 27—31.),

meg nem érinthették (Jn. 20, 17.), meg nem ajándékozhatták. (Veronika: ő kapta az igazi ajándékot.)

Nagyon érdekes a viszonya édesanyjához. Már 12 éves korában figyelmeztette, hogy őt ne átlagos emberi mértékkel mérjék. (Lk. 2, 49.) — A Szűzanya megjelenik mellette mindig, amikor szüksége van rá: kánai menyegzőn (Jn. 2, 1—12.), a keresztfá alatt (Jn. 19, 25—27.); — viszont amikor munkája közben látogatná s zavarná, fenséges elutasításban részesül. (Mk. 3, 31—35.)

Akinek szeme van a látásra, lássa Krisztus példáját. Akinek füle van a hallásra, hallja a komoly szót. Az ő papját semmi kérdésben tanácstalan nem hagyja.

A magános ember szeme hideg és nyugodt.

Emberhalász nézi a halhatatlan lelkű embert, akihez küldetett.

A katolikus pap coelibatusban él.

Az elvirai zsinat 306-ban a teljes önmegtartóztatást rendeli el.

A II. lateráni zsinat 1139-ben kimondja a nagyobb renddel bíró egyházi személyek házasságának érvénytelenségét, vagyis ezóta a nyugati egyházban az egyházi rend szentsége közjogi bontó akadályt képez.

De a coelibatus nemcsak a házasság szentségéből zárja ki a papot, hanem az önként vállalt tisztaság kötelező voltánál fogva megtilt minden belső és külső érzékies cselekedetet.

Erőtéljes gondolatai és stílusa miatt érdemes idéznem (Zsigovits Béla: „A papi nőtlenség története Magyarországon” című könyvéből) Pázmány Péter „Felelet”-ének idevágó részét, Magyar István sárvári prédikátor „Az országban való sok romlások okairól” c. könyvének tévedéseire adott frappáns visszavágásaival.

„... Pázmány ezeket rövid szóval rendszerint megrostálja és megmutatja, hogy minden gondolata és okoskodása jó Magyar Istvánnak csak álom és polyva. Nem ítéljük förtelmes életnek a házasságot, sőt szentségnek valljuk. Az igaz, Siricius pápa azt írja, hogy amely egyházi ember megházasodik, Isten kedvében nem lehet és fertelmes élete vagyon; de Siricius

nem az Isten szerént való házasságot kárhoztattya, hanem az egyházi ember fajtalanságát. Mert a pap minekutána hitivel és fogadásával arra kötelezte magát, hogy házasság nélkül is tisztán él, ha szinte meg akarván házasodni is, valamely aszszonyállathoz köti magát, ugyan nem leszen az ő felesége, hanem ágyasa leszen. Kimutatja, hogy a coelibatus kötelezettsége Siricius pápánál sokkal régebbi, hogy az Anyaszentegyháznak volt arra hatalma, hogy senkinek papságot nem adna, aki fel nem fogadná, hogy nőtlen és tisztán élne, hogy elégséges oka is volt, miért ezt rendelte. Nem erőltet senkit az Anyaszentegyház, hogy Pappá legyen, csak azt kívánja, hogy aki Pappá akar lenni, előbb jól megpróbálja, minémű Istennek ajándékát érzi magába, (kit huszonöt esztendeig, míg forr a vér, megpróbálhat) és ha aránzza, hogy Isten segítségéből elég ember leszen a házasság nélkül való életre, úgy legyen Pappá..." (i. m. 78. old.)

A tökéletes tisztaság evangéliumi tanács; annak fogadására az Egyház nem erőltet senkit. De az egyházi rend szentsége három magasabb fokának felvétele elé kapunak állítja a tiszta élet elhatározását. *Nem kell senkinek papnak lennie; de ha maga szántából az áldozatos papi életet választja, oda csak a coelibatust néző tisztaságon keresztül juthat el.*

XI. Pius pápa enciklikája írja (magyar kiadás 35. old.):

„... Végtelenül megindító és csodálatraméltó a katolikus Egyházban oly gyakran megisméltódó jelenet, amikor ifjú levíták, mielőtt magukat teljesen az Isten és az oltár szolgálatára szentelik, az alszerpapi rend fölvétele előtt szabadakarattal lemondanak a világ öröméről és boldogságáról, amelyre jogosan számot tarthatnának, ha világi életpályát választanának. Szabadon mondanak le, mert a szentelés után nem szabadok ugyan többé, s nem köthetnek házasságot, de a papirendet szabadon veszik föl. Nincs törvényes vagy személyi kényszer. Kizárólag az egyéni szabadakarat érvényesül..." (C. I. C. can. 971.)

A pap életéből tehát az élettárs kirekesztve, és kizárva minden szexualitás és minden erotikum. Páncélba öltözött magános ember. A tisztaság ellen támadó minden kísértését önmagában vívja.

Életéből hiányzik a szerelem.

Életéből hiányzik a gyermek.

Életéből hiányzik minden simogató gyengédség és szerető érintés.

Ez teszi egészen különlegessé és sokszorosan nehezzé a női világgal való érintkezését.

A magános ember szeme hideg és nyugodt.

Emberhalász nézi a halhatatlan lelkű embert, akihez küldetett.

Kereszteli, neveli, gyóntatja, tanítja, eljegyzésén ott áll, esketi. S adja egész életébe a természetfölötti motívumot.

A kereszténység emelte a nőt egyenrangú élettársává a férfinak. A kereszténység törte meg világszerte a nő rabszolgaságát. A kereszténység törte be a háremek kapuját s dörömböl ma kemény ököllel a bűntanyák ajtóin. A kereszténység őrzi és nemesíti meg a női világot a huszadik század óriási erejű szexuális bűnhullámával szemben és emeli oltárra a feleséget és az édesanyát.

A kereszténység úttörője, apostola, munkása: a katolikus pap.

Az egyedüli ember, akinek, ha útjába kerül az elbukott nő vagy az éjtszaka kísértője, nem üzheti el szent haraggal: „Apaga, Satanas!”, vagy nem menekülhet maga védelmére messze a kísértő úttjától... Mert öneki ehhez a nőhöz küldetése van! Krisztus a házasságtörő nőt feloldozta, a bűn útján járó elrontott leányból szentet nevelt a bűnbánat erejével. A pap az elbukott lelkéért is felel az Isten előtt! Nem elég a maga lelkének védelmére gondolnia, hiszen ezt a szerencsétlen vergődő lelket csak ő mentheti meg a Sátán hatalmából!

In fuga salus — mondja az ősi morális szabály. De hogyan meneküljön az, akinek Krisztus erejében támadnia kell és nem nyugodhatik addig, míg bűnbánóként az Úr lábához nem törte az utca leányát, a bűn leányát?...

A magános apostol számára két nagy kiáltás: Ne félj! Ne játsszál!

Ne félj!

Akármit mondanak is a sötéten néző kételkedők, tudd, lásd, hogy százszor több a fény a földön, mint a fekete árnyék! *Több a jószág, mint a bűn!* A rosszaság kint táncol az utcán,

báltermekben, mozivásznon, színpadokon, nótaszóban, regényekben, és azt a látszatot kelti, mintha ő volna mindenütt és ő volna a minden, — pedig aránylag elenyésző a csendes jó mögött. Nézd a lezárt szemű házakat. A jóság nem táncol, nem tüntet, nem visít és kacag és muzsikál; a jóság csendeseden él. De mennyiszer több az igazi hűséges feleség, az önfeláldozó édesanya, a tiszta leány, a boldog menyasszony, mint a házasságtörő, a bukkott, a prostituált! Csakhogy ezekről nem írnak regényeket, nem csinálnak filmeket, nem dalolnak nótákat és nem emelnek rikító cégért a fejük fölé.

Ne félj! Nem igaz, hogy bűnnel tele a világ s hogy a világ egész teljességében bűnbe merült! A bűnnek óriási nagy a sajtója, élénk a propagandája, róla írnak, beszélnek, dalolnak, mert izgató, mert érdekes és rendkívüli. De gondold el csak: végigmegy a Rákóczi-úton késő este a Keletitől a Nemzeti Színházig. Találkozol száz emberrel, köztük ötven nővel. Elmentek egymás mellett közömbösen, fel sem nézel, nem érdekelnek. Édesanyák, feleségek, menyasszonyok... De az az egy utcalány, aki a második sarkon a szemedbe nevetett és felkinálkozott, olyan undort keltett benned, hogy még otthon is, másnap is akarva, nem akarva rá kell emlékezned. Az egy bűnös, szemben az ötven igazival... De ha azt mondanád: éjtszaka a Rákóczi-út tele van bűnnel, hazudnál és félrevezetnél másokat. Hát így vagyunk az étellel is. Regényben, sajtóban, moziban, színházban nem a te prédikációid szerint írnak a szerelemről vagy játsszák meg a szerelmet, sőt talán ki-gúnyolnak, talán ki is szerkesztenek, mint maradit... De ezer ember szívében visszhangzik a szavad, és az ezer ember viszi az életet, nem az a felszínen hanyódo egynéhány...

Nem olyan rossz ez a mi korunk, mint általában festik. Sok a kísértés, sok a felületes, ostoba játék, de távolról sem olyan sok a bűn, mint hinnéd.

Ne félj! Magasrendű erkölcsi felfogásoddal nem állsz egyedül s nem elszigetelve! Vezére vagy egy nagyszámú, értékes hadnak, aki jót akar és jól él, és vágányának ismeri el Isten törvényét!

Ne félj! Sziklacsúcsok embere, fölötte jársz a kísértőnek s a kísértésnek! Hideg szobor vagy, meg sem érted a bűnre hívó szót. S ha minden este lelkiismeretvizsgálatot tartasz, ha

a lelkiatyád vezetése alatt éled lelki életedet s vele minden problémádat őszintén megbeszéled, ki árthat neked? *Istennek egészen különleges szentségi kegyelme erősít a magános férfi tisztaságában; ezt nem kapja senki más, csak a pap. Erősebb vagy mindenkinél!* És nemcsak erőt, de olyan bölcseséget is sugall az Úr a kísértés óráján, amelyre később visszagondolva, bámulva kérdezed magadtól: Ez én voltam? Ez nekem eszembe jutott? . . .

Kutatok az emlékeim között. Soha nem voltam szép ember, sem dalia, sem nagy szónok, sem jó társalgó, sem poéta, szóval nem volt bennem és rajtam soha semmi, ami asszony szemét, lelkét vonzaná. Mégis eljött hozzám is a kísértő. Egyszer egy fiatalasszony kopogtatott be és elpanaszolta az ura hanyagságát, gyermekei rosszaságát, önmaga elhagyatott és szomorú voltát és gyors mondatokkal hálót vont körém, mondván, hogy én egyedül vigasztalhatom meg nagy egyedülségében. Amikor a szerelem-fordulatból megértettem, mit akar, jeges érintéskép fogta meg az idegeimet a gondolat: Kísértő! De a következő pillanatban (ez nem a magam érdeme, hanem Isten jóságos és bölcs elrendezése) nem a férfi nőt kívánó forrósága lobbant lánggra bennem, hanem a pap töprengett, mint a gyóntatószékben szokott: hogyan oldjam meg ennek a szegénynek a problémáját? És amikor elhallgatott, akkor a férfi nem felelt a hívására, hanem a pap szólalt meg és mondott mélységesen komoly mondatokat a feleség és édesanya kötelességeiről és gyakorlati tanácsokat urával, gyermekeivel szemben. Megütközés és idegenség volt a szemében, amikor elment. Én ma sem tudnám elmondani még egyszer mindazt, amit neki mondtam; de évek múlva találkoztam vele újra egyszer és akkor nagyon hálásan köszönte az elutasítást, az eligazítást és beszámolt a megjavult házaseletéről s a megszépült családi otthonáról. *Dabitur vobis in illa hora, quid loquamini.*

S ha a véred nem oly hideg és az idegeid nem annyira nyugodtak; ha a kísértő szava visszhangot kelt benned és a felforrósodó ézékiességgel kemény harcot kell küzdened, akkor *erről a harcról ne szóljon szem, arc, száj, kéz; ne tehesse elfogódottá a hangodat, sem gyorsabbá a lélekzedet.* Bent a lélek mélyén nehéz küzdelem folyhatik az idegekkel, vágyakkal, fantáziával; erről semmit ne tudjon az, aki szemben áll

veled. A páncélos emberbe senki bele ne lásson. Hiszen ha észreveszi, vagy megsejti, hogy hatással van rád s csak nagy erővel fékezed magadban az embert, akkor ez fél győzelem a kísértő számára: újra eljön, sokféleképpen megpróbál s végre is törbe ejt.

A kísértővel szemben nem a kirobbanó szent harag a helyes reakció, amely elűzi és mind a kapuig ostorozza... Sokkal többet ér ennél a szoboremlék nyugalma, amely azt suggerálja, hogy meg sem érti a kísértő zenét, elmegy mellette s lepörög a fegyelmezettségéről minden hívogatás. Ilyenkor a kísértő sem szégyenül meg, s ha eltisztult agyáról a köd, amely az erotikus kísértet órájában reá száll, remélni fog abban, hogy nem vetted észre a bűnös szándékát. Könnyebb így neki is visszaneszesülnie.

Kísértés óráján azonnal muzsikálni kezdjen benned a nótatöredék:

„... elmondanám, de hasztalan beszéd,
hideg szobor vagy, meg sem értenéd!...”

A páncélos férfi nyugodt hidegsége de sok veszendő tisztaságot megvédett már és megvéd a jövőben újra!

S ugyanakkor az úriember nobilitása megvédte a bűn mezszyjére tévedt nő becsületét és önbecsülését.

Ne félj! Te vagy az erős! Te vagy fölül!

De szól a másik nagy kiáltás is: *Ne játsszál!*

„A dacos szív rosszul jár a végén,
S aki kedveli a veszélyt, elvész benne!” (Sir. 3, 27.)

Ne játsszál érzellemmel, romantikával, lírával, mert kátyuba kerülsz!

Ne játsszál szerelemmel, mert a szerelem a te életedben: szentségtörés.

Ne játsszál gyengédséggel, mert az olyan, mint az üstökös: hosszú csóva nyúlik mögötte veszedelmes, tapadó érzelmekből!

Nem vagy kamasz, éhesszemű, minden ízében romantikára vágyó, érzékiséggel csak most ismerkedő, az önmagában jelentkező új erőkkkel szemben még tudatlan s tehetetlen. A kamasz

kívül maradt már akkor, amikor először beléptél a szeminárium kapuján.

*Nem vagy fiatalember, gavallér, lovag, akitől a hölgyek széptevést várnak, bókokat, szolgálatokat és sok apró számárságot. Te mindig úr vagy minden nővel szemben, mert nem tudsz más lenni, mint igazi úr; de soha nem leszel udvarló vagy kísérgető. Nem is vár téled senki gavalléri szolgálato-
kat, s ha mégis erőlteted, elfogadják, de a hátad mögött meg-
mosolyognak. Lehet is, mert végtelenül komikus és groteszk
a hölgyek körül forgolódó, pipeskedő kispap, vagy pláne pap.*

*Nem vagy agglegény, akarom-magános, lelkiismeretlen
ösztönéletet élő, aki viszonyról-viszonyra lépegetve, kiölte
lelkéből a férfi természetes idealizmusát és a nő iránt érzett
minden becsülését, s egy szexuális éhségű magasabbrendű állat
lopakodó lépteivel jár a nők körül, „keresvén, akit elnyeljen”.*
(Pt. 1. lev. 5, 8.) Az agglegény ellentéte a papnak: míg ez a
nyugodt magános ember, aki Istenért vállalta az egyedüllétet,
addig ő a nyugtalan magános, aki mindig csak önmagát keresi
és az Istent kiejti szívéből. Reverendás agglegények: nem,
ez még gondolatnak is torz, hamis és szörnyű.

Inkább csúfoljanak „szent”-nek, mint gavallérnak mond-
janak. Inkább légy medve, mint szépasszony udvarlója. Inkább
magános farkas, kivert bika, mint kalandot kereső agglegény.

Dehogy, egyik se légy! Grál-lovag légy, hidegszemű, tiszta-
szívű, páncélos. Szívedben az Isten, ajkadon a tisztaság him-
nusza.

Ne játsszál!

Tagadhatatlan, hogy *van a papban valami nagyon roman-
tikus és érdekes, ami a nők fantáziáját izgatja.* Az ő egyedül-
álló férfiassága, zárt egyenruhája, mindenki fölé magasodó
templomi és közéleti szereplése, a kezére bízott titokzatos ter-
mészetfölötti hatalom valami különleges varázst ad a szemé-
lyének. Ez a varázs a kispapra is visszasugárzik bizonyos
mértékig. Érdeklődő szemek kísérik a járás-keelését, megbeszél-
lik a mondásait, tetteit, és ahol megjelenik, a figyelem magától
fordul feléje.

Ha most rövidlátó ostoba ember, és mint minden ostoba,
hiú is, akkor magában hordozza a közeli elbukás veszedelmét.

Sokan tisztelik őt. Sokan rajonganak érte. Sokan gyűlölik

és szidják, ahol érik. Van valami csodálatosan hősies abban, ahogy szembeáll korszellemmel, közvéleménnyel és felveszi a harcot Krisztus minden ellenségével. Sokan zárkóznak mögéje, vezérüknek ismerik és a nagy katolikus világnézeti harcokat az ő vezetésével vívják meg.

Ha nem igazán alázatos lelkében, akkor könnyen megkísérti a hiúság, a gőg, az elbizakodottság és akkor már magában hordozza a közeli elbukás veszedelmét.

A pap legnagyobb kerítője a hiúság és a gőg.

Dicsérik. Tömjénezik. Ajándékozzák. Minden beszéde után vannak, akik szemtől-szembe magasztalják. Legyezgetik a hiúságát és ezzel derekát törik meg annak az óriásnak, akinek lennie kellene. Hízelgői és dicsérői többnyire a nők, hiszen a férfi büszke ahhoz, hogy magasztaló éneket mondjon róla.

Ha rövidlátó, hiú ember, akkor imponál neki a tömjénezés, elfogadja a dicséreteket, egyre jobban eltolódik a pasztorációs munkájában a nőekkel való foglalkozás felé, mert hiúsága azt súgja neki, hogy ezek értik meg őt igazán. És tizedrangú kis nőegyesületre áldozza energiája legnagyobb részét; gyóntatószékét körülállják asszonyok, leányok; konferenciákat és lelki gyakorlatokat elsősorban az ő számukra tart. És egyre puhább a beszéde, egyre érzelmesebb és tartalmatlanabb minden megnyilatkozása: elpudvásodik, elpuhul, kemény tartását elveszti. Fogja már a Sátán a hiúság láncán!

Nincs könnyebb, mint kifosztani a hiú embert. Külső csillogás, hatást vadászó póz lesz beszéde, írása, minden papi munkája. Nem Istennek dolgozik már, hanem a tapsoló karzatnak. Nem a lelkiismerete kritikájára figyel, hanem feléje csillogó szemek beszédére és körötte zsongó dicsérő kar hazug frázisaira. Nem a keménynyakú férfiakat igyekszik Isten igájába törni, hanem magától hajló, magától ájtatos asszonynép között elért sikereivel pöffeszkedik.

Hej, de rá olvasnám az Írás szavát: „Ki társát már kora reggel nagy hangon áldja, hasonlít az átkozóhoz.” (Péld. 27, 14.) És: „Jobb a bölcsnek feddését hallgatni, mint a hízelgő balgák törébe esni.” (Péld. 7, 6.) És: „Romlás előtt felfuvalkodik az ember szíve, a dicsőség előtt pedig alázatosság jár.” (Péld. 18, 22.)

Még szerencse, Isten áldása számára, ha egyeneslelkű,

goromba beszédű paptestvére melléje lép és őszintén megmondja neki az igazat: hogy rossz a híre, nevetséges a fel-fuvalkodottsága, üres szóvirágokkal tele a beszéde, tizedrangú az egész működése s hogy útja a romlásba vezet. De az őszinte szókimondóval kevesen találkoznak, mert a másik ember leleplezésének és felvilágosításának ódiúmat kevesen veszik magukra. Nem hálás feladat!

Hiúság nyomában jár a gög. Mindkettő nyomában ott set-teng az érzékiség.

Lehet kemény gerincű, feddhetetlen pap. Tisztasága ellen támadó minden kísértés mintha köszikláról pattanna vissza. De ha megfogta Sátán a hiúságát és sikerül megbíálnia, hamarosan elbukik a tisztaság terén is.

Van a szentimrés régi gárdának egy felejtethetetlen, mókás, bölcs tanácsa: „Ha felhúznak, ne ketyegj!” — Hány papi jellem és papi tisztaság ment tönkre azon, hogy felhúzták a hiúságát és ő meggondolatlanul — ketyegett!

Sátán törei: hiúság, gög, érzékiség.

De az érzéki kísértő is mindig álarcban közeledik. Hiszen ha szemtől-szembe mutatkoznék s elmondaná, mit kíván, kihúzná a papban rögtön a tiszta férfi kemény ellenállását.

Azt mondja az álarcos: a volt tanítvány hála! (Gyengédséget hív és felkelti az érzékiséget.) — Vagy azt mondja: szerencsétlen vagyok, vigasztalást keresek! (Megértést, szánalmat koldul és megfogja az érzékiségét.) — Vagy azt mondja: csodálom a lelkét, az eszét! (Hiúságát ingerli és felébreszti érzékiségét.) — Vagy azt mondja: segítsen! (És a segítséget a pap kezdi el önzetlen jószándékkal, s a férfi fejezi be, bűnbén.) — Vagy azt mondja: esztétika! (És a meggondolatlan szépségkultusz bűnbe fullad.) — Vagy azt mondja: nem veszélyes! (És az ellenfél lebecsülésének bukás a vége.)

Nyitott szemmel és nyitott lelkiismerettel nézz a közeledők szemébe. Úgy nézz, mint akire megbecsülhetetlen kincset bízta, s a kincs őrizője gyanakvóan figyel minden arra járót: nincs-e rabló szándéka? És nincs különbség szép ember és csúnya arcú között, daliás férfi és elhízott gnóm között, zseniális szellemóriás és szürke kis senki között, mert mindnyájan magukban hordozzák a homo sexualist, és ki ismerheti igazán az emberek vagy asszonyok ízlését?

Persze hogy soha nem a kívülről közeledőben rejlik a veszedelem, hanem az emberben magában. „... és ellenségei az embernek az ő házanépe.” (Mt. 10, 36.) Magadban hordod a vágyat, a fantáziát, az idegek nyugtalanságát. S ellenséged mindaz, ami ezeket izgatná és keltegetné benned. Jól gondold meg: aki el akar altatni egy csecsemőt, az nem csipkedi és rázza azt, hanem békében hagyja; és ha azt akarod, hogy hallgasson és békét hagyjon neked a láncra vert eb, akkor ne menj oda hozzá, hogy izgasd, mérgesítsd. Akinek gondolatai, olvasmányai, társadalmi érintkezése, beszélgetései, egész érdeklődése egyre visszatérnek erotikus tárgyú, izgató témákhoz, az ne csodálkozzék, ha nem tud benne megnyugodni és elaludni az a belső ellenség, hanem mindig éhesebben, mindig harapósabb kedvvel követeli a maga kielégítését.

A magános ember szeme hideg és nyugodt.

Emberhalász nézi a halhatatlan lelkű embert, akihez küldetett.

Belső világod csendes békessége és a körülötted forgó világunk megfegyverezett nyugalma együtt adják meg a papnak azt a megzavarhatatlan harmóniáját, amely legerősebb óra a tisztaságának s a tisztességének.

Nem véletlen az, hogy a lépcsőimában nem azért fohászokunk, hogy „ne nos inducas in tentationem!”, hanem: „ab homine iniquo et doloso erue me!” *Ments meg engem a bennem lévő gonosz és rosszakaratú embertől!*

Jársz az Isten útján, amelyet családi otthonok szegélyeznek és gyermekdalok, asszonyének szállnak feléd a szellő szárnyán. De te nagyon messze nézel, s míg meg nem állva, nem pihenve menetelsz az úton, a Monsalvat heggyére vonuló Grál-lovagok tisztaságdalát énekeled igaz lélekkel.

Ki énekelné olyan tisztán, mint a pap?

13. A pap és az asszony

„ab homine iniquo et doloso erue me!”

Kedves Testvér!

Mégegyszer írnom kell az asszonyokról, mert úgy látom legutóbbi levelemre írott válaszból, hogy nem fogod fel helyesen a coelibatus lényegét, és rossz lévén a kiindulási alapod, hibás következtetéseket vonsz le sorra.

Az a gyanúm, hogy XI. Pius pápa „Ad catholici sacerdotii” kezdetű apostoli körlevelének a papi nőtlenségről írott szakaszából csak az első kikezdést olvastad el, aztán letetted és nem tértél vissza többé hozzá.

„A jámborsággal kapcsolatos második ékessége a katolikus papságnak az erkölcsi tisztaság, amelyet a latin katolikus klérusnak nagyobb rendeken lévő tagjai oly szigorúan kötelesek megtartani, hogy szentségtörést követnek el, ha ellene vétének...”

Ez a papi tisztaság kérdésének csak a negatív oldala és annak is csak egy része. Ha itt megállsz, nem fogod meg a törvényt egész teljességében. Olvass tovább, későbbi sorokat:

„...akinek hivatása még az angyalokénál is fontosabb, akik „az Isten előtt állnak”, annak, ugyebár, erejéhez mérten mennyei életet is kell élnie? Akinek magát egészen arra kell szánnia, „ami az Úré”, annak ugye kötelessége a földi dolgoktól elszakadni és a mennyei hazának életét már a földön elkezdni? Aki állandóan a hívek örök üdvösségét gondolni és a lelkek javára az isteni Üdvözítő munkáját folytatni tartozik, annak talán nagyon is kíváncsi a családi gondoktól mentesülnie,

amelyek különben tevékenységének jelentékeny részét igényelnék? . . . ”

Figyeled a magasabbrendű dogmatikus szempontok bevonulását az eddig kizárólagos aszketikus szempontjaid mellé?

Eddig talán csak arra gondoltál, hogy a tisztaságban folytatott élet zavartalanabbul fordítja az ember tekintetét Isten felé; a családi gondok nem vonják el figyelmét a hívők szolgálatától; belső harmóniája biztosabb, ha érzelmi viharok nem borzolják a lelkét; és az a nagy áldozat, amely Krisztusnak tetsző tökéletes tisztaság nevében áldozatoltárra téteti a papot a családi életet, feleséget, gyermekáldást, igazabban Isten emberévé teszi őt és kihívja magával szemben az ajándékozó Isten bőkezűségét.

Most azonban idézd eszedbe a dogmatikát: a pap közvetítő Isten és az emberek között; — bemutatója az újszövetség áldozatának, és ezért hatalommal bír Krisztus valóságos teste fölött; — tanítója, szervezője, vezére, pásztor a hívőknek, akiket az ő kezére bízott az Isten, és ezért hatalma van Krisztus misztikus teste fölött, amelynek ő az építőmestere; — az Egyház kegyelemkincseinek osztogatója; — az evangélium hirdetője. Feladatai között vannak olyanok is, amelyeket nős pap egészen jól elvégezhet. Sőt olyanok is vannak (pl. a vigasztalás, a szociális szeretet munkái, kitartó szenvedés és küzdelem egy-egy rossz útra tért hívőért), amelyek számára női pap egyenesen alkalmasabb volna a férfinál. De magasan a szeretetapostol fölött áll a pap, a szervező, a lelkek vezére, a jó pásztor. Erre a maga egész pszichológiai alkata és adottságai miatt egyedül a férfi alkalmas. Ezért *az egyházirend az egyetlen újszövetségi szentség, amelyből kizárva a nő.*

Olvasd Schützöt, a dogmatikust: „... a nő kevésbé alkalmas a nyilvános hivatásokra általában, a papira különösen. Mert gondolkodása és törekvése természetből fogva nem szívesen megy túl a család és a közelállók körén; a személyes odaadás és a közvetlen személyes érdekelttség körében tud igen nagyot tenni és óriási áldozatokat hozni, de az elvontabb, általánosabb jellegű feladatok iránt alig tud mélyebb és állandóbb érdeklődést és megfelelő szellemi erő kifejtést ápolni és főként nem tud szubjektívizmusából, érzelmei és érdekei köré-

ből fölemelkedni annak az objektivizmusnak fönntartás nélküli, következetes képviselőjére, mely a katolikum lényegét teszi. A katolikus papi hivatás az Egyház földadatai iránt föltétlen odaadást, a felsőbbségek iránt tiszta, fegyelmes engedelmességet követel; a különféle szellemi és társadalmi irányokkal, jelenségekkel és emberekkel szemben megvesztegethetetlen tárgyilagosságot kíván, mely szét tudja választani a dolgokat és személyeket, és mindent higgadtan hozzá tud mérni a ki nyilatkoztatás örök értékeihez. A nő szubjektivizmusa, mindenben a személyes vonatkozásokat kereső és ápoló, a konkrét kicsinyességekbe kapaszkodó érzelmessége ezeknek a földadatoknak bajosan tud megfelelni. A nő rendeltetésénél fogva inkább az emberiség természeti mozzanatát képviseli; a férfi inkább a személyit." (Dogmatika II. 606. old.)

A férfi papsága melletti kemény dogmatikus érvek fel emelik fejüket az Istent szolgáló pap magánosságának védelmére is.

Nem célom, hogy a papi nőtlenség mellett érvek sorát döntsem eléd. Csak úgy belenyúlva az irodalomba, szedek össze néhány szálat s kötöm szemed előtt csomóra őket.

Akarsz *apostol-írást*? — „Akinek nincs felesége, arra gondol, ami az Úré, hogyan tessék az Istennek. Akinek pedig felesége van, arra gondol, ami a világé, hogyan tessék feleségének; és meg van osztva. Mind a férjetlen asszony, mind a szűz arra gondol, ami az Úré, hogy testben és lélekben szent legyen . . .” (I Kor. 7, 32—34.)

Akarsz *római törvényt*? — „convenit igitur huiusmodi eligi et ordinari sacerdotes, quibus nec liberi sunt, nec nepotes; etenim fieri vix potest, ut vacans huius quotidianae vitae curis, quas liberi creant parentibus maximas, omne studium omnemque cogitationem circa divinam liturgiam et res ecclesiasticas consummant.” (Lex XLII.)

Akarsz *komoly püspöki szót*? — „... Ilyenkor tudjuk megbecsülni a celibátust, mely az Egyház függetlenségének s harcratermettségének egyik föltétele; még több kötelékkel volnánk odakötvé a járomhoz; a meghunyászkodás fészket rakna a parochiákon, ha családi életet élnénk. Így azonban, amint a papok vannak, szabadon állnak, a népért, a jogért, az

eszmékért küzdenek, s minél kevesebb a vesztenivalójuk, annál biztosabban győznek!" (Prohászka: Liberális filiszterek. 1896.)

Akarsz gyönyörű lendületet? — „... Mert, s ezt teljes öntudatossággal hangoztatom: az erkölcsiség leghatalmasabb és legerőteljesebb irányzata a megtartóztatás, a celibátus.” — „A celibátus egy harcrakészítő intézmény; valamint a szűzesség egy küzdelmes s küzdelemre született erény!” — „Munka, harc, törekvés, áldozat: ez az evangéliumi szűzességnek, ez az egyházi celibátusnak szelleme!” (Prohászka: Az Egyház szabadsága. A magyar Egyház sebei. 1896.)

Akarsz argumentumot? — „Az Egyház szeme előtt, amely itt Nyugaton minden papjától megköveteli a coelibátust, a lelkipásztor képe áll, akit Krisztus kizárólag a maga szolgálata számára foglalt le. Egyedül álljon, hogy minden testvérének minden pillanatban szolgálatára legyen, mert az ő lelkipásztori működésében Krisztus, a jó pásztor akar egészen az emberek rendelkezésére állni. A coelibátus meggyőző érve tehát a lelkipásztori hivatás megértésében gyökerezik. Ez a lelkipásztori hivatás Krisztus szolgálatában az egész embert úgy megfogja, annyira igénybe veszi, hogy minden erői Krisztushoz kötve...” (J. Sellmair: Der Priester in der Welt. 194. old.)

A papi nőtlenség törvénye nem dogma, hanem fegyelmi intézkedése az Egyháznak. Nem lényeges jegye a papságnak, hanem a papi hivatás teljesítésének következménye. Gyakorlati alapon jutott el oda az Egyház, ahonnan már kiválasztásuk pillanatában elindultak az apostolok: otthagynán mindenüket, követték őt. A családos apostolok a szó legigazibb értelmében odahagyták feleségüket, családjukat, hogy Krisztust szolgálhassák; a későbbi századok katolikus papja kezdettől feláldozza a családalapítás gondolatát és magános emberként indul el Krisztus útján.

Vigyázz, hogy ennek az örökös tisztaságnak ne csak a negatív oldalát lássad! A coelibátus nem azt jelenti: „lemondok házaseletről, lemondok minden erotikus és szexuális élményről, elfojtom magamban az ösztönös embert.” Mechanikus kikapcsolása, erőszakos elfojtása valaminek, ami az élet teljességéhez hozzátartozik, mindig természetellenes és valami módon megbosszulná magát. *Itt nem elfojtásról, hanem átértékelésről kell beszélnünk:* az emberben jelentkező óriási ütemű

ösztönös erőknek Krisztus szolgálatába hajlításáról. Amint biológiailag értékesebbé teszik a megtartóztatásban élő embert a fel nem használt, tehát a szervezetben felszívódó életnedvek, úgy lélektanilag is frissebb, erősebb és többet bíró az átlagnál a coelebs pap, aki a nemi ösztön vonalán tevékeny összes értelmi, érzelmi és akaratenergiáit lelkipásztori munkájának szolgálatába állítja. Ezzel a több-ember-öntudattal kell Krisztus hívására az önmegtartóztató papi életformát választanod és papi életprogrammodban benne kell hogy álljon az emberenergiáknak állandó átértékelése a szolgálat fokozása érdekében.

A papi nőtlenség legfontosabb motívuma nem ez a negatívum: nem élek nemi életet. Ennek a megoldása egyébként is nem uniformizált, mert ahány ember, annyiféle öröklési anyag, annyiféle adottságok és annyiféle fejlődés, tehát ahány ember, annyiféleképpen színeződik az ösztönélet átértékelésének emberfölötti feladata. Van, akinél minden nehézség nélkül, játszva megy; van, akinél hosszantartó, óriási küzdelem; van, akinél egyre visszatérő viharokat jelent; megint másnál pedig állandó, nyugodt önfegyelmező küzdelemmel önmaga folytonos egyensúlyban tartását. (E szerint merőben különbözik az érdem mértéke is, hiszen, aki nehezebben küzd, annak több az érdeme, mint aki szerencsésebb természeti adottságai miatt játszva oldja meg ugyanazt a feladatot.)

Az ösztönösség legyőzésénél fontosabb és mélyebbre ható motívuma a papi nőtlenségnek az e g y e d ü l l é t.

A teremő Isten terve szerint a kétféle nemhez tartozó ember egymásban önmaga kiegészítését keresi. Az objektív gondolkozású, önálló, teremő és szervező erejű férfi, aki inkább szellemi és akarat-életet él, kiegészítőjét találja a nőben, akinek erősebben érzelmi élete, símuló egyénisége, szolgálatra mindig kész szociális beállítottsága éppúgy, mint a természetétől elválaszthatatlan édesanyai gyengédsége, színes fantáziája, meleg szíve kiegészítésként hozza mindazt, ami a férfi természetéből hiányzik. „Férfi és nő kiegészítő két fele az egy embernek” — mondja Paulsen.

Nagy Lajos „Az élő gondolat”-ban a mély filozófus néhány vonásával feledhetetlen képet rajzol erről az egymást kiegészítő, összetartozó két fél-emberről. „A realitás léte poten-

cia és aktus összeillése. A nő az embereszmének potencialitását, a férfi az aktualitását ábrázolja. Ez azonban nyers kifejezés, melyet egyáltalán nem szabad úgy értelmezni, mintha a nő visszamaradt férfi s a férfi kifejelett nő volna . . . A nőt nem lehet a férfival mérni és a férfit a nővel mérni. A mérték az Embereszme, amint kettéválk a nő és férfi típusra: két külön koncepció, mely az Embereszme felsőbb koncepciójában találkozik és kiegyenlítődik. Épp ez a misztérium, hogy mind a kettő „ember”, mégis más, mindkét ábrán ugyanazok a vonalak szerepelnek, csak hogy az egyik ábra mégis férfiarcot, a másik meg női arcot mutat.” — „Ha a férfi és nő tipikus mivoltának kifejezésére szemléltető képet keresünk, metaforikus eligazítást adhat a bibliai leírás, mely szerint Isten a nőt a férfiból alkotta, mikor a férfi aludt, mikor még „Ember” volt s nem jellegzetesen férfi. A Férfi az Embernek felébredt, a Nő a dolgok irányában tovább alvó fele.” — „Ime, a két fél arculata. Az úr, a hős, a zseni: a nő szemében a férfiideál; a feleség, az anya, a szűz: a férfi szemében a női ideál. Feleség és úr, anya és hős, szűz és zseni összetalálkoznak s megalkotják az erő, szabadság és bölcsesség ideálját, a személyiség teljességét. Férfi és nő: egységes koncepciónak két fele: innen a nemek vonzódása és olyan viselkedése egymás iránt, mintha fundamentálisan összetartoznának és egyek volnának.”

A férfinak és nőnek a házasságban való egyesülése tehát nemcsak a nemi ösztön követelésének kielégítése, hanem a természet őszava, biológiai és lélektani szükségesség, igény. Ha ezzel a természettörvénnyel szembeállítjuk a magános embert, azonnal szemünkbe ötlk a komoly veszély: hogy aki megtartóztató életformát választ és a másik nemű kiegészítőjével való egyesülést visszautasítja, könnyen *félemler marad*: egyoldalú fejlődését nem ellensúlyozza az életpárja, hiányait nem pótolja annak bősége, feszültségeit nem oldja fel a másik felével való harmonikus kapcsolat. A magános férfinban az a veszély fenyeget, hogy erősen túlzó lesz benne az objektív vonás ridegsége, bántóvá fejlődik a férfitermészet keménysége és a túltengő értelmi és akarati működés nem egészülvén ki az életéhez kapcsolódó nőnek gazdag és színes érzelmi világával, valami mogorvaság, érdesség, kedélytelenség hatalmasodik el rajta.

Veszedelemet hirdet az élettani-lélektani párhuzam a teremtmény működés vonalán is. A férfiban rejtett életeremtmény erők, ha a férfi magános megtartóztatásban él, nem fognak tevékenységbe lépni: új életek csak a nővel való legbelsőbb nemi egyesülés révén fakadhatnak. Vajjon a szellemi és lelki teremtmény erő nem szenved-e hasonlóképpen a magára maradottan, zárt egyedüliségben élő férfinál? Ha nincs műzsája, tud-e dalolni a magános poéta? Tud-e nagyot alkotni a tudós? A maga zsenialitásának minden mélységét ki tudja-e meríteni a szellemi kincsekkel gazdagon áldott pap? Most nem gondolok semmi másra, csak előveszem és forgatom a morális köteteit. Vajjon, ha nem zárt kolostorok szerzetesei és coelibátusban élő világi papok dolgozták volna ki, hanem mély lelki életet élő katolikus családok tudósok, nem volna-e benne sokkal több melegség, szépség, az élethez simuló gyakorlatiasság? Hogy a szelleme, a törvényei nem változnának, az bizonyos: ami jó, az akkor is jó lenne és tilos volna akkor is az, amit ma rossznak bélyegez az erkölcstörvény; de talán szűkebb volna a szakadék az erkölcstörvény és a reális élet között és színesebb, csalogatóbb volna az emberek számára az erkölcsi jószág tudománya? . . .

Mindezeket azért írom le neked, hogy elgondolkozzál rajta: nem mindegy, hogy mélyen a természet törvényébe vágó magánosságában igazán félemler marad-e a pap, vagy pedig máshonnan, másképpen kapja meg a maga emberségének kiegészítését. Ha félemler marad, jaj a nyájnak, amelyet rábíz az Úr és jaj Krisztus ügyének, amelyet csonka egyéniség képvisel és mozgat! Ha viszont megvan a módja a kiegészülésének valami csodálatos, természetfölötti módon, akkor azt milyen komolyan kell tudnia minden papnak és hogyan elkövetnie mindent, hogy az ő egyéni kiegészülése maradéktalan legyen!

A dogmatika nem tanítja, de én kiolvasom belőle s hirdetem, hogy az egyházi rend speciális szentségi kegyelmei között van Istennek az az érthetetlen, de mély és gyönyörű működése, amikor az ő szolgálata kedvéért nőtlen önmegtartóztatásban élő magános pap emberségét a pszichológiai vonalon csodálatosan kiegészíti. A biológiai vonal áll: ott Isten szó nélkül elfogadja a pap áldozatát. Viszont a lélektani vonalon nem marad félemler a pap, mert Isten megadja neki az egyházi

rend szentségében mindazt, amit a házasság kötelékében a helyesen megválasztott élettárs adhatna.

Ebből azonban egy lépéssel tovább az következik, hogy *milyen szoros, szent barátságban kell élnie Istennel az ő papjának*, hogy ebben a kiegészítő juttatásban állandóan részesülhessen! Amilyen szorosan tapad egész lelkével, minden emberi szeretetével és érdeklődésével az ő házastársához a katolikus férj, ugyanúgy kell emberi érzelmével is és supernaturális készségeivel is az Istenhez tapadnia, feléje érdeklődéssel fordulnia, benne felolvadnia és egészen belőle élnie a katolikus papnak, aki a hiányzó házastárs egész szellemi és lélektani gazdagságát magában Istenben találja meg!

És mennyire új fénybe állítja a pap lelki életét, buzgóságát az a meglátás, hogy *ennek a lelki életnek mélységétől és őszinteségétől függ egyéniségének kiteljesedése és emberségének kiegészülése*. Igazi szent és mély lelki élet a pap minden erejét aktiválja és messzemenő teljesítményekre képesíti. Viszont, ha a lelki élete hanyatlik és Istennel való személyes kapcsolata meglazul, akkor nemcsak az apostol szürkül el benne, hanem az ember is; és az a csonka félemler, akivé lezüllik, nemcsak papnak, de embernek is hitvány.

Testvér, ha ezt minden pap látná és tudná! Azt hiszem, kevesebb lenne a félemler és több az igazi apostol!

Ha mindezeket végiggondoltad és megértetted, akkor nem fogsz csodálkozni azon, hogy Péternek, Atyának, Fathernek, Mon Père-nek szólítják a hívők világszerte a papot.

Természtől benne rejlik egy megtagadott édesapa. Pedig amilyen egészséges, fegyelmezett, tiszta életű, józan, kötelességtudó és melegszívű ember, *sok nagycsaládú édesapánál különb apa lenne belőle!* S bár kívül él a családi élet körén és soha gyermeket nemzeni nem fog, az édesapaság biológiai és pszichológiai energiái éppúgy átértékelődnek benne, mint ahogy korábban a szexuális ösztön egész erőcsoportjáról megállapítottuk. Amikor iskolában türelemmel, szeretettel tanítom, egyesületben vagy intézetben nevelem, mint lelkiatya gondos vigyázattal bontogatom a más ember gyermekének lelkét, szellemét, ebben van nagy adag átértékelt apai erotikum is: nem bűnös érzékiség, hanem annak a természetfeletti apaságnak a

megnyilvánulása, amely a bennem megtagadott édesapát lelki-
alyává magasztosította.

Ezek ideális, gyönyörű dolgok: Isten dolgai.

Milyen kár, hogy a világ nem hisz bennük! Milyen kár, hogy a megtartóztatásban élő pappal szemben a civil társadalomnak — még a derék katolikus urakat és hölgyeket is bele-számítva — az alaptónusa: gyanakvás, gyanúsítás, hitetlenség! Amint Axel Munthe divatossá vált könyvében, a „San Michele regényé”-ben egész kedvesen, mosolygósan le mer írni ilyen sorokat: „... ő ismertetett meg Szent Klára kedvesének, Assisi Szent Ferencnek csodálatos arcvonásaival; ég és föld minden teremtményének barátjával, aki egész életre szóló barátom lett nekem is...” — ugyanígy a világ legtermészetesebb han-gon, a nélkül, hogy bántani akarná, mondja el száz formában, hogy mennyire nem hisz a papi tisztaság valóságában. Ne lépődjél meg és ne öntsön el a harag! Hiszen látod, az Egyház legkedvesebb szentjei sem állnak fölőtte ennek a gyanúsítás-nak!

A magános ember számára komoly figyelmeztetésül áll-jon itt a Munthe-idézet: mennyire kell vigyáznia a papnak a női világgal szemben, hogy tápot ne adjon az alaptalanul is élő gyanúsításnak!

Irányításul minden megjegyzés nélkül leírom neked Sell-mair két szép gondolatát, amelyek nekem nagyon tetszetek:

— (Keresztelő Szent János képét említi, amint áll és az ujjával Krisztusra mutat, mint igazi, élő útmutató. Ezzel kap-csolatban mondja:) „Nie darf der Priester im Verhältnis zur Frau mehr als der Wegweiser zu Christus, mehr als der Täufer, selber Erlöser sein wollen!” (I. m. 208.)

— „A másik nemmel szemben való egészséges álláspont-választásra vonatkozólag döntő jelentőségű a nővel való korai gyermekkori találkozás-élményünk: édesanyánkkal, nővérünk-
kel. Ez az első találkozás megadja nekünk a helyes, mert egész-séges és természetes viselkedés módját. Annak a férfinak és annak a papnak lesz igaza, aki a nőben mindig a testvért s egyúttal az édesanyát látja meg. Testvértelen gyermekség és ifjúság valahogyan szegény, kifosztott: olyan alapvető élmény

hiányzik belőle, melyet nem lehet pótolni később soha többé.” (I. m. 198.)

Mielőtt a levelemet zárom, még három részletkérdésre kell felelnem, amelyek korábbi leveleidben merültek fel, de mostanáig tartogattam őket, mert mindent a maga helyén kell megbeszélni, ha rendet akar az ember.

— *A rajongó kislány-tanítványok problémája.* Hm. Először is a serdülő leánykák rajongása nem szerelem; igazán kevés része van benne a pap férfias tulajdonságainak. A lelkiismerete nyugodtan maradhat, hiszen semmi része abban, hogy ez a rajongás feltámad a kis bakfisok szívében. S ugyanakkor a kislány lelkét sem pörköli meg ez a nem személyt és nem erotikumot kereső rajongása. Arra gondolj, hogy, főleg az apáca-iskolákban, talán a pap az egyetlen férfiember vagy egyike azoknak a kevés férfiakkal, akiket a leánykák a katedrán látnak. A férfi gondolkodásának, előadásának egész stílusa más, mint a tanárnőké, és a kislányoknak a férfistílus érintésére fel kell figyelniök. Minden férfitanárnak és minden tiszti- nek megvannak a maga rajongói a leányiskolában. Ha téged majd elhelyeznek onnan és helyedbe kerül Hétszercsúnya János, azért talán még többen fognak álmodozva lelkesedni, mint teérted.

Van egyébként ennek a rajongásnak bizonyos iskolaíze is. A rabszolga hálás mindenkinek, aki egy barátságos szót mond neki; a fáradt egyhangúságban élő ember hálás minden kis mosolyálményért vagy bármiért, ami szokatlan és újszerű és valami kis változatosságot jelent. Egy szellemes, ügyes előadó vagy egy tanár, aki egy kis életízt tud belevinni a tárgyába vagy egy hittanár, aki törődik a tanítványaival és itt-ott problémákat érint, azonnal felidézi magával szemben ezt a hála-felhőt.

A tanítványokkal szemben való viselkedés törvénye ugyanaz, amit az előző levelemben szándékosan újra meg újra kiemeltem: „A magános ember szeme hideg és nyugodt.” — „Emberhalász nézi a halhatatlan lelkű embert, akihez küldetett.” Leánytanítványaidat soha ne fogadd a lakásodon, csak tanári beszélgető szobában vagy plébánia irodájában és egyetlen szóval se beszélj velük többet, mint amennyi szükséges. *Ne fogadj*

el tőlük semmit és ne adj nekik emlékeket. Ne levelezz egygyel sem közülük és ne látogass meg egyet kétszer, ha van olyan, akinél még egyszer sem voltál. Gondosan kerülj minden érzelmi motívumot, mert a serdülő leánykában eget vernek a még kormánytalan érzelmek. *S ha egyszer elhelyeztek valahonnan, automatikusan szakíts meg minden kapcsolatot.* Ha pedig hónapokkal vagy évekkel később viszontláthatod valamelyik régi kedves tanítványodat és ő is meleg szívvel, örömmel közeledik feléd, akkor hideg szobor légy, illetőleg meleglelkű apostol, de nem az örömét emberileg kimutató érzelmes ember.

— *Az igazi nővel való találkozás problémája.* No csak ne döbbenj meg, hiszen maguktól értetődő dolgokról van itt szó! Irtam a férfi és nő egymással szemben Isten akaratából fennálló kiegészítő hivatásáról. Persze, hogy nem akárhonnan felkapott egy-férfi és egy-nő alkalmas arra, hogy egymásnak biológiailag és lélektanilag is kiegészítői legyenek. Itt a testi és lelki adottságok harmóniája, a roppant komplikált szintézist jelentő emberi egyéniségnek egy hozzá hangolt másik egyéniséggel való találkozása szükséges, akinek sok adottsága párhuzamos az övéivel, sok más adottsága pedig kiegészítőleg éppen azt hozza, ami őbenne hiányzik. Nem úgy áll az igazság, hogy „csak egy kislány van a világon”, mert egy adott ifjú számára egész sereg kislányból megfelelő kiegészítő házastárs válhatnék; mindegyiknek mások a domináns adottságai és mindegyikkel másképpen színeződnek az élete, de végső elemzésben ez is, az is lehetne számára az a bizonyos „csak egy kislány”.

Isten magános embere is magában hordozza egész emberségét.

Bizonyos, hogy itt-ott, valahol járnak leányok vagy asszonyok, akiknek természetes hangolása rokon az övével és akiknek egész egyéniségére a pap lelke mélyén valami rezonancia kél. „Ezt szívesen elvettem volna feleségül, mert hozám illett volna” — ezt a majdnem szentségtörő gondolatot a pap soha nem fogja megérlelni és megformulázni magában, de szótlán szóval súghat valami belső megérzés szokatlan rokon-szenvet valaki iránt. Ugyanígy találkozhatik a házasember is nem is egyszer rokon- és kiegészítő hangolású idegen nővel,

akiből szintén jó felesége válhatott volna, ha történetesen övele hozza össze a Gondviselés, és a találkozás nyomán önkénytelen érdeklődés kel a lelkében iránta. A férfi fantáziájának erotikus érdeklődését a házastársi hűség kioltja, és a felesége talán nem is tud róla, talán őbenne magában sem öntudatosítódik a tény, hogy egy „lehetett-volna-igazi-nő” ment át az élete útján. Ugyanígy a pap, akiben az Istenhez és hivatásához való hűség eleve visszafog minden erotikus érdeklődést. Csak önála magasabbrendű és sokkal öntudatosabb ez a belső fékezés. „Hideg szobor vagy, meg sem értenéd!”

Azzal is tisztában kell lenned, hogy a férfi a fegyelmezettebb és objektívebb, mint a szívvel gondolkodó, érzelmek kormányozta nő, tehát az ilyen találkozásoknál elsősorban a férfi feladata, hogy zártan húzzon el mellette, mint az óceánon találkozó két hajó. Ami az ilyen találkozások morális hátterét illeti: a spontán feltámadó érdeklődés nem bűn, de komoly kísértés; a tovább fűzött érdeklődés már bűnös. „... aki asszonyra néz, hogy őt megkívánja, már házasságtörést követett el vele szívében.” (Mt. 5, 28.)

— *Papnak és asszonynak barátság-problémája.* A válasz elméletben igenlő. Hiszen előttünk áll Assisi Szent Ferencnek és Szent Klárának, Szalézi Szent Ferencnek és Chantal Szent Franciskának magasrendű lelki barátsága, amelyre csak rút emberi rosszakarát vethet gyanúárnyékot. De ezek szentek voltak: emberfölötti emberek, emberfölötti teljesítményekkel! — Elméletben igenlő a válasz azért is, mert barátság és szerelem között mélyreható különbség van: a barátság u. i. érdek nélküli lelki megértésen nyugvó szellemi és lelki kapcsolat, míg a szerelemnek alapja erotikus érdeklődés. A valóságban azonban hús- és vér-emberekről lévén szó, roppant nehéz meghúzni a határvonalat.

A gyakorlatban a pap és asszony nemes, tiszta barátsága kérdésére határozott tagadással válaszolok. Nem kell és nem szabad és nem lehet. — Nem kell, mert a női forrásból való kiegészülésről a pap a maga teljességében lemondott és helyette szentségi kegyelem útján Istentől kap csodálatos kiegészítést. Amit egyszer áldozatoltárra tett, abból barátság címen se alkudjon vissza később egy morzsát sem. A papnak semmiféle női kiegészülésre nincsen szüksége. — Nem szabad, mert a nemi

különbséget megszüntetni nincsen módjában; amíg pedig a nemi különbség fennáll, mindig él a veszély, hogy a barátság érzéki motívumokkal rajzolódik tele és ha tagadják is, de szerelemmé vagy legalábbis érzékes vonzódássá változik. De nem szabad a világ szeme és nyelve miatt sem, amely nem hisz az ideális barátságban a férfi és nő között és gyanúsításával hírnevét tenné tönkre a nőnek s egész működését a papnak. — És én vallom, hogy nem is lehetséges ideális, tiszta barátság férfi és nő között még akkor sem, ha a férfi pap. Elkerülhetetlen az érzéki motívum hozzákapsolódása, akkor pedig a barátság is, a barátok is lejtőre kerültek. — Ne álmodozzál asszony-barátságról és ne higgy annak, aki ilyen irányú álmait magyarázza. Maradj meg minden vonatkozásban Isten magános emberének!

Testvér, magános légy és kemény, mint a hegycsúcson égne meredő szikla. Ne akarj a völgy fölé hajolni, hogy melegséget vagy szépséget keress, mert a lehajló szikla már csúszik is. És hagyd az Úristen gondjának, hogy ne légy rideg és merev, mint a szikla. Te csak arra iparkodjál, hogy Istenbe kapaszkodva, őbenne keresd minden igényed kielégítését.

Sziklacsúcsok embere! Óriás légy!

14. Józan jámborság

„Tu es Deus, fortitudo mea!”

Kedves Testvér!

Mielőtt ezt a levelemet olvasni kezded, vedd elő az „Ad catholici sacerdotii” enciklikát, üsd fel a magyar kiadás 29-ik oldalán és elmélyedve, nagyon figyelmesen olvasd el a papi jámborságról szóló sorokat.

„Bár a papi lélekben az összes keresztény erényeknek kell virágozniuk, mégis egyesek különösen illenek és hozzátartoznak a paphoz. Ilyen elsősorban a jámborság. Az apostol is arra inti kedvelt fiát, Timóteust: „Gyakorold magad a jámborságban.” A papnak olyannyira bizalmas és bensőséges gyakori érintkezése az Istennel a jámborság édes illatának kell előmőlnie. Ha „a jámborság mindenre hasznos” (I Tim. 4, 7.), mindenekelőtt a papi hivatás teljesítésénél hasznos. Jámborság nélkül a papi tiszt legszentebb cselekményei, legfőbbeségebb szertartásai is gépiesek, megszokottak lesznek. Hiányzik belőlük a lélek, a kenetesség, az élet. Jámborság alatt — Tisztelendő Testvérek — nem azt a felületes és külsőséges, édeskés és érzelgős jámborságot értjük, amely a lelket nem erősíti és szentségre nem segíti, hanem a komoly, az érzések hullámsásától független, szilárd elveken és meggyőződésen nyugvót, amely minden kísértésnek és csábításnak ellenállni tud.”

Szükségem van ennek a szövegnek komoly átértésére, hogy lehámlasszon rólad a hamis aszkézis reád rakta minden üres cicomát és új, igazlító gondolatokat ébresszen benned. De szükségem van neked is arra, hogy te jól megértsd a Szent-

atyá szövegét, mert nagyon reálisnak és prózainak kell lennem ebben a levélben és kis meg nem értéssel vagy rosszakarattal könnyen félremagyarázható kemény igazságokat kell megmondanom.

Nem tűnt föl neked, hogy a Szentatya egy helyen milyen poétikusan lírai kifejezéseket használ? „A pap... érintkezése in az Istennel a jámborság édes illatának kell előmőlnie.” Gondolod, hogy amikor Krisztus földi helytartója minden országok katolikus papjaihoz írja pásztorlevelét, akkor költői frázisokkal díszíti sorait? Tedd félre a lírai szemüveget és tedd fel a biológiaiit — és megdöbbenve állsz meg egy komor igazság előtt.

Az illat a növény belső sejt-életének legsajátabb produktuma. Ritkán a levelek, legtöbbsnyire a virág az illatot árasztó; és a virág a növénynek egy csúcsteljesítménye. Minden virágnak más az illata. Amikor a fejlődésnek bizonyos tökéletes-ségű fokát elérte, akkor belső önmagából árasztani kezdi párolgó illanó olajának parányi légnemű testecskéit, amelyekről mindenki ráismer és néven nevezi a virágot.

„A jámborság édes illata...” A jámborság tehát nem kabát, amelyet magára ölt az ember. Nem szertartásos ruha, mint a casula, amelyet felhúz a szentmiséhez s utána levet és a szekrénybe akaszt. De nem is az az „új ember”, akibe „bele kell öltözködni” a kispapnak, kit apostolának hívott el az Úr. *A jámborság a fejlődésnek bizonyos magasabb fokán jelentkező teljesítmény: az istenes lélek produktuma, amely egészen sajátos, egészen egyéni s mintegy az egy lélek belső kincseinek kisugárzása magára az emberre, az ő életére és mindazokra, akik vele érintkezésbe jönnek.* Nem lehet siettetni, nem lehet erőltetni, nem lehet tettetni! A szemináriumba lépett elsőéves október közepén hiába rántja ájtatos ráncokba az arcát, emeli égnek a szemét és csinál magából barokk szoborimitációt, ez csak játék vagy szent hazugság; hiszen még nem érhetette el másfél hónap alatt azt a tökéletességi fokot, amikor az ő ájtatossága már kifelé észrevehető. És a liberális gondolkodású, eszem-iszom földi pap hiába erőlteti az ájtatosság álarcát magára a szentmise félórája alatt: ha egész élete nem jár bizonyos magasabbrendű lelki síkon, akkor a szent cselekmény nem lesz képes igaz jámborságot produkálni abból a

poros, elhanyagolt papi lélekből. Aki jámbornak akar látszani: máris hazudik, mert *a jámborságot nem lehet megjátszani.*

De éppen oly kevésbé lehet letagadni vagy elrejtteni! A petúnia hiába akarná eltitkolni illatát, ha jön a nyári este: kell illatoznia, mert petúnia és mert törvénye, hogy alkonyatkor illatárba borítsa a környéket. Az igazi jámbor pap a lelki tökéletességnek bizonyos magasabb lépcsőjét elérte hosszú évek hűséges papi életének és szolgálatának sok-sok összejátszó tényezője segítségével, s a jámborság, magasabbrendű papi mivoltának produktuma előmlik egyéniségén és életén. Ez a jámborság azonban annyira az övé, annyira ő, hogy szinte önmagából kellene letörnie egy darabot vagy megtagadni valamit a legmélyebb egyéniségéből, ha titkolni akarná mások előtt. Amint a virág lényegéhez hozzátartozik az illat, úgy az ő papiségének lényeges velejárója ez az észrevétlenül kisugárzó jámborság, amelyet ő nem akar, nem erőltet, nem ambicionál, de akarva, nem akarva magában hord és magából sugároz. És az ő jámborsága egészen másképp nyilatkozik meg, mint a másik vagy harmadik lelki életet élő igazi papé: nincsen benne sablon, nincsenek közös vonások, mint ahogyan egészen más a rezeda, az ibolya, a petúnia illata... És amint az illatot nem látod, kézzel meg nem markolhatod, műszerrel nem mérheted, éppúgy a jámborságot sem lehet definiálni, pontokba szedni vagy megállapítani, hogy miben is áll tulajdonképpen. Canter prelátus jámborsága... Prohászka Ottokár jámborsága... Mattyasovszky Kasszián jámborsága... Meg nem fogom, nem tudom analizálni. Felnézek az emlékükre és egyszerűen tudom, hogy sokkal közelebb álltak a jó Istenhez, mint én. És nem szégyenlem, nem is sarkantyúz valami névtelen ambíció, hogy utánozzam és utolérjem őket, mert egyszerűen nem lehet utánoznom vagy utolérnem. Elmélyülő lelki élettel, igazabb istenszolgálatral a mainál külön papot lehet csinálnom magamból, de az nem lesz sem canteri, sem prohászka, sem a Kasszián atya képeire formált... .

Testvérekem, értsd meg a komoly szót. *Nem jámborsággal kezdjük a lelki életet; esetleg hosszú-hosszú idő után és teljesítmények messzenyúló sora után elérjük a papi jámborságnak bizonyos fokát. De ha nagyon akarjuk, sohasem érjük el, mert a nagyon ambicionált és megjátszott jámborság tettetés,*

hazugság, hiúság, tehát az igazi jámborságnak veszedelmes kerékkötője. *Aki a szemináriumban tudatosan jámborságra törekszik, az faragott képet csinál magának és azt imádja.* Becsületes kispap-élet, amelyben az ember szívvel-lélekkel igyekezett az Istent szolgálni és a papi ideált önmagában fokozatosan kialakítani, lassankint az évek során a kispap-jámborságnak bizonyos alacsonyabb vagy magasabb fokát sűríti a teológus-lélekben. Ő maga ezt nem akarta, nem törtetett feléje, nem is tehet róla, észre sem veszi. Ő egyszerűen tőle telhető odaadással iparkodott jó kispappá lenni.

A jámborság forrása: „a papnak olyannyira bizalmas és bensőséges gyakori érintkezései az Istennel”.

Valami egészen sajátos természetfölötti életlátása van a papnak, amelyre világiak ritkán jutnak el. A mi istenközelségtudatunk sokkal élénkebb, biztosabb és aktívabb, mint bárki másé. Az, hogy az Isten természetfölötti, láthatatlan és érzékelhetetlen, nem tolja el őt tőlünk misztikus távolba. Az, hogy mindentudó, mindenható, végtelen és egyedül erős, nem teszi számunkra lelket dermedtően félelmetessé. Az, hogy maga a Főnség és hogy végtelenül igazságos, nem újítja fel bennünk az ószövetségi rettegést az Úrtól, akinek nevét sem merték kimondani. A mi Isten-ismeretünk Krisztusban gyökerezik; és ő a barátainak nevezett, a Miatyánkra tanított, mennyországot ígért s hogy velünk van mindennap a világ végezetéig. A lelkünkben mérhetetlen bizalom, szeretet, odaadás, szolgálatkészség.

És ez a papi lélek állandó kapcsolatban áll Istennel. Nemcsak akkor, ha misézik, gyóntat, szentségeket szolgáltat ki vagy szentelményekkel dolgozik. Nemcsak akkor, ha az Úr házában áll vagy az Ő megbízásából tanít, evangéliumot hirdet vagy jár az elveszett után. Az élet legszürkébb, egészen hétköznapi perceiben is keze az Isten kezében. Állandó fohászok öntudatosítják benne ezt az istenközelséget: minden kezdetnél segítségért sóhajt, minden sikernél hálát ad, minden balsikernél vagy csapásnál erőt kér, minden szenvedést felajánl. *Nincs olyan tevékenysége, amelybe bele ne vonná az Istent.* És kialakul szemében, lelkében lassankint az a sajátos papi messzenézés... Járunk a földön, éljük a millió ember-

testvér életét, küzdünk, dolgozunk, mint a többi, örülünk és sírunk, mint a többi, fázunk és éhezünk vagy jóllakunk és meglegszünk, mint a többi, — de a szemünk mindenben keresztül a végtelenbe néz és az Istent figyeli. Mindig Őt keressük, mindig Őt szolgáljuk, mindig látjuk Őt. Égbenező életstílus...

Én nem szégyenlem, hogy úgy vagyok Istennel, mint gyermekkoromban az édesapámmal voltam: fogom a kezét és hozzá simulok és a lelkemben beszélgetek vele; eléje terjesztek mindent és kérem, hogy törődjék velem és a dolgaimmel, és kényszerítem is, hogy törődjék, mert egyre cibálom, odafordítom, kezébe adom a dolgaimat. Ha rosszat tettem, nagyon szégyenlem és őszinte alázattal kérem bocsánatát. Engem az édesapám soha életemben nem vert meg; és az Isten jobb, mint az apám. Nagyobb lelkemben a bizalom, mint a félelem; nagyobb a szeretet, mint a rettegő tisztelet, de a szeretet soha nem tesz bizalmaskodóvá vagy szemtelenné s vakmerően bizóvá. Igyekszem elérni azt a fokát a közelségnek, hogy az Isten az én számomra természetes. Ideálom az apostolok istenközelsége, akik évekig együtt jártak Krisztussal és jóbarátnak, Mesternek ismerték őt, s ha mennybemenetele után imádságos lélekkel az ég felé fordultak, akkor a jól ismert, személyesen szeretett Mesterrel beszélgettek. Ezt a tökéletesen christocentrikus, magasrendű lelkiséget soha nem fogjuk elérni, hiszen hiányzik nálunk a személyes élmény; de bizonyos mértékig megközelíteni kell tudnunk és kell akarnunk.

Egyik kezünkkel a földet rendezzük, másikkal az Isten kezét fogjuk. Ez a tény a pap életének sajátos félig földi, félig természetfölötti jelleget ad, amelyet nehéz volna szavakkal ábrázolni és nehéz volna megértetni nem-papokkal még akkor is, ha igen derék, vallásos világi urak. Van benne valami világfölötti, valami olyan félig túlvilági.

A katolikus hívő érintkezési formája Istennel az imádság: szentek imáit olvassa könyvből vagy a rózsafüzért mondja vagy maga szavaival ájtatosan fohászkodik és kér, néha köszön, de csak azért, hogy utána újra kérhessen. Ők nem ismerik azt a formát, ahogyan a pap leül a templom csendjében és Krisztus színe előtt eltöpreng valami nehéz esetén. Vagy azt a csodálatos élményt, amikor jó korán ott ül a gyóntatószékben és várja a jóval később érkező gyónókat, s közben

elgondolkodik az Isten ügyein az ő plébániájával vagy iskolájával kapcsolatban. És eszébe jut egy terv, másik terv, sok terv, új gondolatok, váratlan meglátások, amelyekről felforrósodik a szíve és úgy érzi, hogy most rögtön fel kellene ugrania és dolgoznia, tenni, tenni megállás nélkül... Az Istennek ezt a dinamikus erő-érintését melyik paptestvér ne tapasztalta volna? Amikor valóság a Zsoltáros szava: „zelus domus tuae comedit me...”

Vedd hozzá a nagy szentségi Isten-élményeket. Amikor szentmisénél az élő Krisztust tartja kezében és úgy beszél vele, olyan intím közelségből, mint senki más... A mindennapi áldozásai... A gyóntatószék, amikor Krisztus mint tanácsadó együtt dolgozik vele és ő tudja, hogy nem a maga gondolatait adja, hanem „adatik neki, hogy mit mondjon...” Keresztelésénél Isten erejével újjáteremt lelkileg embert... Házasság szentségénél Isten áldását adja, hogy az élet magjai elvetessenek az új talajban... Haldoklót elindít az utolsó nagy utazásra: Utazzál, keresztény lélek!... *A pap: eszköz az Isten kezében, aki ő általa jut közel a hívekhez. S az eszköz odaforr az ura kezéhez.*

Lehetetlen, hogy észre ne vevődjék rajta az Isten gyakori érintése. Le nem tagadhatja, el nem titkolhatja, hogy természetfölötti világban él, az Isten közelében. Átváltozik a beszéde, egész viselkedése, a járása, a mozdulatai, a gondolatai. Ezer dolog van, ami felgyújtja az embereket, de őt egészen hidegen hagyja. Ezer dolog mellett elmennek az emberek, de ő kigyullad és izzani kezd, mert Istent látja a dolgok mélyén...

Látod, ez a jámborság: amikor lerí a papról az Istennel való gyakori érintkezése. Lerí a nélkül, hogy akarná, a nélkül, hogy maga észrevenné. De az emberek ránéznek — és az Isten jut eszükbe.

Az átértékelendő fogalmak között van az enciklika említette **kenetesség** fogalma is.

Nem az a hajlott derekú, ájtatosan oldalra konyult fejű, szirupos, puha, tapadósan szenteskedő magaviselet, amely azért meregeti szemét az égre, mert azt hiszi, így szentebb és azért húzza el nyámogva a szavakat, mert úgy gondolja, hogy akkor kenetesebb a beszéde.

Jegyezd meg egyszersmindenkorra: *mindaz, ami igazán*

papi, igazán szent, jámbor, kenetes, az mind izig-vérig természetes! Amint erőltettség van benne vagy bármily torzítás, akkor már hamisítvány! Az igazi kenetesség is végtelenül természetes és magától értetődően zavartalan összhangban áll az illető egyéniségével. Nem fejtartás, arcjáték, mozdulatritmus, hanem kicsorduló lélektartalom! Tele van a lelke Istennel, egész élete köréje fonódik, ő a főtartalma és az egyedül érdeklő tárgya. És egész valójának ez az Isten-központ körül való elrendeződése sugárzik minden szavából, mozdulatából. Nem ő csinálja, hogy sugározzék, de nem teheti, hogy ne csorduljon ki lépten-nyomon lelkének ez a domináló Isten-tartalma.

Ha az osztályharc agitátorával találkozik, a második mondatában már ökölbé szorított kézzel mondja: Hej, azok az urak! — A szenvedélyes horgásznak második mondatában már halak ficáncolnak. — Az igazi édesanya bármilyen témából induljon is el, három mondat mulva már ott van a gyermekeinél. Mert az ő lelkét azok töltik ki. — A pappal nem lehet közömbös dolgokról, politikáról, napi pletykákról hosszan elcsevegni. Szava magától értetődően fordul azonnal az Isten dolgaira. A gondviselő Istenbe vetett behúnytszemű bizalom, — a megszentelő kegyelem állapotának megnyugtató és biztató ereje, — a szentségi házasság, — a Szentatya irányítása a legújabb dolgokról, — a mi templomunk, misénk, gyóntatás... És mindig újból az evangélium; minden felvetett kérdéssel szemben az evangélium útmutatása. Nem ájtatos dolgokat mondogat, hanem az Isten dolgait keveri az emberek beszédébe. Nem vág fansali-szent arcokat, de az embereket beleráncigálja a természetfölötti világ ügyeibe. Nem szaval áhítatos-náthásan az orrán keresztül, hanem az emberek legföldibb problémáit is az Isten szeme előtt pörgeti és ezzel magasabb zónába emeli.

Nincs nyugta. Tanít, korhol, buzdít, szervez, és nincs a napnak olyan pillanata, ahol nem az Isten és a lelkek munkájában látnád őt. Az emberek azt gondolják: Mégis valaki nagyon nagy lehet az Isten, ha így lángol érte ez az értelmes fiatal pap!

Nincsen „gátlása”, hogy látogatásnál, találkozásnál az egyszerű beszélgetésbe belekeverje a katolikus ügyeket és a lélek dolgait. Nem röstell az Istenről beszélni. Egyetemi kollégium előljárója, nemcsak diákmozgalmakról, tanulmányi kérdésekről

ról, napi problémákról, esetleg szerelem és más tisztán emberi dolgokról beszélget az ifjúsággal, hanem hol a katolikus Egyház mai hősi küzdelmeit dobja eléjük, hol egyénileg firtat a lelkek mélyén, és cseppet sem találja kényelmetlennek, hogy megkérdezze azt a szigorlót: Hát a szentgyónással hogy állsz, öregem? Vagy: Hát a megszentelő kegyelemre vigyázol-e? — Hittanár a növendékei családjának látogatásánál, plébános vagy káplán a családjárásnál nem elégszik meg azzal, hogy megbeszéljék behatóan az időjárást, a város napi kérdéseit, aztán a termést, aztán a család apró dolgait le egészen a Sipszi kutyáig, hanem katolikus korproblémákat odavetít rájuk, aztán a házasság, a nevelés, az egyéni lelki élet, a plébániai közösségbe kapcsolódás kérdései jönnek sorra. Megkeresztelkedik a beszélgetés, ha abban résztvesz a pap; Istenre fordul a figyelem, ha az Úr papja megjelenik a társaságban.

Erezni rajta az Isten szent olaját, amellyel pappá felkenték: nem tud egy percig sem más lenni, mint Krisztus felkent papja! Ezt jelenti a „kenetesség”, „keneteljesség” kifejezés. A nyelvhasználatban félrecsúszott az értelme. A mi feladatunk, hogy a való életben újra helyesen magyaráztassék.

Nem: „Ezután keneteljes pap leszek!” — Hanem: „Adja meg nekem az Úr azt az emelkedettséget, hogy kenete illatát megérezze rajtam az emberek, akikhez küldettem!”

A papnak ebben az igazi kenetességében óriási szuggesztív erő van. Izzik, és körülötte megforrósodnak a lelkek. Ég, és mindent meggyújt maga körül. De csak azért, mert ez az izzása magától értetődő s a papi egyéniségétől el nem választható. — Megfigyelem az édesanyámat. Beszélget mindenről a maga úri intelligenciájával és élet érlelte bölcsességével; beszélget minden túlzott érdeklődés vagy indulat nélkül, csendesen, nyugodtan. De ha a gyermekeire vagy unokáira terelődik a szó, akkor új fény gyullad ki a szemében, az arcán a szíve szeretete sugárzik, a stílusa költői, színes, a hangja olyan melegen cseng! Mert ezek az ő dicsősége, öröme, büszkesége! — Így izzik át a pap szeme, arca, hangja mindjárt, amint az Istenről szó kerül. Szereti dominánsan, mindent neki adva, és ez a természetfölötti magasságokat ölelő szeretet óriási dinamikus erővé lesz benne, amint az Isten dolgairól szól. Nem maradhat senki közömbös, érdektelen az Isten dol-

gaival szemben, amint a társaságban megáll a pap, mert első mondatával már csodálatos mágneses megosztást hoz létre a lelkekben s kénytelen mindenki vagy mellette vagy ellene pártot állni. Nem maradhatnak a katolikus ügyek laposak, elfeledettek, amint pap jár a közelükben; mintha varázsló érintené, hirtelen feligazodnak és beleöklöznek az emberek lelkébe.

Figyeld az életben dolgozó katolikus papokat! Milyen sokon megérzed majd az Isten kenetének áradását!

Mármost ezekből a meglátásokból vond le a gyakorlati következtetéseket.

Ne akarj „ájtatos” lenni, mert az nem megindulás, hanem eredmény. Ne akarj kenetes lenni, mert az öntudatlan habitus, nem tudatos megjelenési forma. Ne erőltess más külsőt magadra, mint amit a lelki színvonalad diktál. Ne játszd meg a lelki embert kifelé, hanem évtizedeken át iparkodjál egyre mélyebben lelki ember lenni. És lassan eléred majd a jámborság bizonyos fokát...

Nézem az asszisztáló kispapokat, a miséző, keresztelő, körmenetet vezető vagy beteghez Útravalót vivő papokat. Arcuk erőltetetten ájtatos ráncokba rántva; összehúzott szemük vagy égneek emelt tekintetük nagymérvű áhítatot akar kifejezni; mozdulataik meglassulnak és ünnepélyesen merevekké lesznek; szinte rájuk írva a figyelmeztetés: Nézzétek, emberek, milyen ájtatos vagyok én az Isten dolgaiban!...

Láttam Prohászka imádkozni. Maga volt az Isten előtt, nem tudta, hogy valaki nézi. Tanulmányoztam az arcát. Nem torzult ájtatosra, nem akart sem arcával, sem testtartásával semmit kifejezni. Ugyanaz a derűs szemű, komoly aszkéta-arc volt, mint a szószéken vagy társaságban. Emberi az a feszült figyelem volt rajta, amely elárulta, hogy minden szellemi tehetségét az Istennel való beszélgetésre koncentrálja. Ő nem akart feszült figyelmet kifejezni az arcával, hanem egész lelkével belemerült az Istennel való érintkezésbe és a léleknek ezt a feszültségét tükrözte az arca. De annak az arcnak a sugárzó átszellemültsége feledhetetlen emlékem marad. Sugárzott róla a természetfölötti élmény közvetlensége és ereje. Azt hiszem, ha az életem függött volna tőle, akkor

sem mertem volna megzavarni. (Megvallom, utána megpróbáltam én is úgy imádkozni. De hamarosan szégyenkezve abba hagytam, mert rossz bohócnak éreztem magamat. Prohászka lelke nélkül Prohászka imáját nem lehet kópiázni!)

Sem oltárnál, sem másutt a papi ténykedéseid alatt ne akarj ájtatosságot elárulni vagy áhítatosnak látszani. Az egyetlen, amit az arcodnak ki kell fejeznie: minden erőt Istenre koncentráló feszült figyelem. Ezt sem az arcodon kell erőltetned, hanem a lelkedet állítani vigyázzba és olyan sűrített, elmélyedő figyelemmel foglalkozni az Isten dolgaival, hogy az még az arcodra és viselkedésedre is kisugározzék. Ha aztán 15—20 éven át szolgálod az Istent ilyen állandó belső koncentrációval, akkor lassankint a figyelmen túl mást is kifejez majd az arcod: örömet, elragadtatást, áhítatot, odaadást. De te magad erről semmit sem tudsz, mert amint tudsz róla, akkor megjátszod és akkor hamisítvány. S ha valaki mondja, akkor zavarba jössz és szégyenkezel, mert úgy érzed, mintha valami legbensőbb titkodat kilesték volna profán szemek.

A papnak nem feladata, hogy arcán ájtatosságot kifejezve szédítse a hívőket. Ellenben igenis szent feladata, hogy minden erejét és képességét az Isten szolgálatára összpontosítsa. Ha lélekből, jól csinálta, akkor épülésére szolgál a híveinek a nélkül, hogy tudná.

Felajánlás alatt: természetes mozdulattal emeled Isten felé a paténát és arcodon feszült figyelem. — Átváltozás alatt tökéletes koncentrációban, az egész ember egyetlen odahajlás a misztérium fölé és arca, mozdulata megfeszített figyelmet árul el, míg a consecratio szavait mondja vagy magasra emeli az Eucharisziát. Nem kell szemforgatás, sóhajok, az ajkak ájtatos csücsörítése, mert mindez csak póz, színészi teljesítmény. A lelked feszüljön egészen bele a szent cselekménybe, és bíz rá, hogy az arcvonásaidat megfelelően elrendezze. — Áldozás alatt öntudatos komolyság és Krisztust köszöntő tisztelet fegyelmezi a lelket; erről beszélnek az arcvonások is a nélkül, hogy tudnál róla. Hogy aztán hosszú papi szolgálatod folyamán átnemesedik a lelked és fokozatosan mindig többet és mélyebbet is kifejez az arc, azt nem akarod: azt eléred!

Ne ájtatosan áldozzál vagy imádkozzál vagy misézzél, vagy áldoztass, hanem teljes öntudatában a szent dolognak, amit csinálsz, fegyelmezetten, összeszedetten, teljes figyelemmel csináljad! A lélek tartalma aztán előmlik arcon, testtartáson, egész emberen, és épülésére szolgál a rád tekintő hívőknek. De arcjáték lélek nélkül: maszk. A lélek emócióit öntudatlan tükröző arc: tolmács és ezrek tanítómestere.

Figyeld meg a *liturgia nyelvét és előírt mozdulatait*.

Szentmisédnél elejétől végig értő figyelemmel mondd a szöveget, az állandó részeket éppúgy, mint a változókat. Rájössz majd, hogy *minden mondatában a legjobban odaillo szavak és kifejezések sorakoznak*, minden gondolatot egyedülállóan arra alkalmas szavak fejeznek ki; nem fogsz egyetlen olyan sort sem találni, ahol pontosabban vagy a szent cselekmény szellemének megfelelőbben tudnál egyetlen szót is mással helyettesíteni. Éppen így az előírt mozdulatok mindig pontosan azt az emberit adják hozzá a természetfölötti cselekményhez és szöveghez, amely a papot a legfrappánsabban hozzákapcsolja mindahhoz, amit mond és tesz. *Minden mozdulat kifejező és azon a helyen vitán fölül legigazabban a helyén van.* És miután mozdulat és gondolat, mozdulat és érzelem között erős a viszonyosság, a liturgikus mozdulatok pontos végrehajtása jelentősen növeli a pap összeszedettségét és odaadását az istenszolgálat cselekményeivel szemben.

Kisap-korodtól fogva szoktasd hozzá magadat, hogy minden liturgikus szöveget lassan, tisztán, odafigyelve mondasz, s a szavak mögött mindig megfogod azok értelmét is. És hogy *minden liturgikus mozdulatot természetes eleganciával, de pontosan, szabályosan végzel.* Oltárnál és minden szent cselekménynél mindig vigyázzban állsz: összetett sarok, tiszteletbe feszülő test, emelt fej, harmonikus mozdulatok. Kéztartásod, az ujjak állása, a kereszttvetésed, kezéd tárása Dominus vobiscumnál, Orate fratresnél, áldásnál, Oremusnál, oratóknál, praefatiónál (mindig más!) mindig szabályos és esztétikus legyen. Fejhajtásod, közép és mély meghajlásod, térdhajtasod kifejező, szabályos, elegáns. Oltárnál a tabernákulum minden mozdulatod tengelye; nem is a tabernákulum, hanem az eucharisztikus Krisztus, aki benne lakik. Löttyedt kéz, szétálló ujjak, levegőbe lógó karok, félig csinált, egymásba folyó,

hanyagul imitált mozdulatok, a hívők felé fordulásnál a templomban szanaszét kalandozó tekintet, lomha járás, szétterpesztett lábakkal való odaállás, az oltárra ránehezedés stb. mind a lompos embert kiáltják, akinek terhére van a szent cselekmény s lélektelenül iparkodik mielőbb lerázni. Ha szolgalelkű, lomha pap mozog az oltáron, gondolod, hogy az elemisták meg a diáklányok meg a közömbös lelkű hívők százai tudnak igazi áhitattal misét hallgatni? Ha ő maga nem becsüli annyira, hogy összeszedje magát, hogyan várhatja ezt a többtől, akik lépcsőkön túl, szentély korlátján túl, messze Istentől, őrajta keresztül kapcsolódnak a szentmiséhez?...

Nem jámborság és kenetesség kérdése, de messze-messze azon innen, papi tisztesség és becsület kérdése, hogy a liturgikus szövegek és mozdulatok fegyelmezett figyelleddel találkozzanak! Ez az alapok alapja. S innen még milyen igen-igen messze a csúcs, amelyet úgy hívnak: jámborság!

Vigyáznod kell, nehogy rosszul értelmezett, hamis jámborság ellaposítsa és elláposítsa a reád bízott dolgokat. Nem igazi jámborság az, amely mindent az Istenre bíz és jó katolikus patópálosan mindenre ráér, mert „majd a jó Isten úgyis megoldja”! A józan jámborság nem visszafogja, hanem sokszorosan növeli a pap működésének dinamikáját. — Éppúgy hiba lenne, ha mint a csiga a házába, visszavonulna a pap a templomba és áhitatos Istenhez-fordulással mindent imával akarna megoldani. Krisztus agitátora kint járjon az élet harcterein! Krisztus apostola a piacon és a tetőkön kiáltsa az evangéliumot! Krisztus munkása ott verejtékezzék a szent ugaron, ahol az Úr az ő keze munkája nyomán akar bőséges termést látni! Lustaságot ájtatosságba, gyávaságot imába, tehetlenséget jámborságba burkolni: istenbántás, sőt istenkisértés!

Arra is vigyáznia kell a papnak, *nehogy az ő belső lelki élményei terhére legyenek másoknak vagy akadáka a pasztorációs munkának.* Imáját azonnal abbahagyja, ha az Isten emberét kereső hívő kopogtat az ajtón. Szentmise utáni hálaadását félbeszakítja, ha gyónó jelentkezik vagy beteghez hívják. A szolgálat egyetlen felelős akciója sem állhat meg a pap magánájtatossága miatt. Vannak idők, amikor az imádság többet ér minden akciónál; mégis félbe kell hagynia imáját az akció kedvéért, mert első a szolgálat!

Ha a lelki tökéletesség bizonyos magaslatára felküzdötte magát, akkor kettőre kell nagyon vigyáznia: arra, hogy ne akarjon mindenkit opportune et importune ugyanerre a magaslatra felkényszeríteni, — és arra, hogy az elért magaslatáról lenézve, szeretetlenül meg ne ítéljen másokat, paptestvéreket vagy hívőket, akik alacsonyabb színvonalon járnak vagy talán egy helyben tapodnak, talán a mélységből kiáltanak. A józan jámborság mindig felfelé néz és a maga közeledését Isten felé szorgalmazza, nem visszafelé pislog és örvendez, ha látja, hogy mások, talán sokan, mögötte járnak. Isten előtti igazi alázat a józan jámborságtól elválaszthatatlan.

Gondolkozzál rajta és helyesen értsd meg a Szentatya szavát: „Jámborság alatt nem azt a felületes és külsőséges, édeskés és érzelgős jámborságot értjük, amely a lelket nem erősíti és szentségre nem segíti, hanem a komoly, az érzések hullámozásától független, szilárd elveken és meggyőződésen nyugvót, amely minden kísértésnek és csábításnak ellenállni tud.”

15. Dinamikus Isten-élmények

„Tu es Deus, fortitudo mea!”

Kedves Testvér!

Találkoztam a teremítő Istennel.

Mit tudtam róla? Édesanyám emberteremtő apparátusában két életsejt kapcsolódott s míg a méh felé vándorolt, máris gyors szaporodásnak indult: én, én éltem, nőtem, fejlődtem ott! S halhatatlan lelket teremtett belém az Úr, s Emberré lettem. És nem sejtettem, hogy az Istennel találkoztam!

Találkoztam a megváltó Istennel.

Mit tudtam róla? Pólyába takart párnapos csecsemő: kis jövevény a földön, az élet még csak pislákol benne. Keresztelő pap foglalkozott velem, amint ott feküdtem a keresztanyám karján; de láthatatlanul megállt mellettem Krisztus, rám tette kezét, elűzve a Sátánt, megszentelő kegyelemmel töltötte a lelkem és a magáénak vallott. Isten fiává, mennyország örökösévé lettem, tagjává Krisztus misztikus testének. És én sirtam. Nem sejtettem, hogy az Istennel találkoztam.

Találkoztam a megszentelő Istennel.

Mit tudtam róla? Az iskolában készültünk első szentgyónásra. Nem sejtettem a bűn mélységét, a kegyelem erejét, sem azt a döntő nagy szerepet, amelyet a bűnbánat szentsége játszik az én megigazulásomban. Nem volt távlatom. Gyerek voltam, aki a Szent Péter-templomban leül a földre és színes kavicsokkal játszadozik. — Készültem az első szentáldozásra. Az Eucharisztia csodáiról nem sejtettem semmit. Jézuskás, kisiúsan jámbor hangulatban végigcsináltam mindent, amire a tisztelendő úr tanított, de lelkemben meg sem rezdült annak tudata, hogy mit tesz: áldozni! — Bérnálás szentsége. Készülünk is, nem is. Emlékemben három benyomás maradt meg:

különösen nagy fényesség a templomunk főoltára körül, különösen nagy tolongás, amelyben csaknem agyontapostak s édesapám védett, és az a kifli, amelyet apám adott dél felé, mert nagyon elhúzódott az ünnepség. — És éveken át hányszor gyóntam és áldoztam, de milyen vakon s tudatlanul! A szentgyónások lélektakarítás mechanikus eszközei; a szentáldozások egyszerűen fohászkodó áhítatgyakorlatok. Évekig nem sejtettem, hogy az Istennel találkoztam.

Borzasztó, milyen lapos ma az átlagos katolikus ember lelki élete! Milyen földízű ténykedések az Istennel való leggyönyörűbb találkozások! Szentgyónása: nagytakarítás; szentáldozása: az Egyház parancsának eleget tévés; szentmiséje: heti robot. S vallásos ember, aki lelkében évente egyszer takarít, az Anyaszentegyház negyedik parancsát megtartja s vasárnaponként eltűri a szentmisét... Valami porlepte, málladozó, sztatikus Isten-fogalommal dolgozik a mai katolikus. Valamit sejt a világot teremtő és fenntartó Istenről, valami kevéssé emlékezik a Megváltóra, de a Szentlelket már nem tudja, hová tegye. S az Isten a napi élettől és annak problémáitól olyan mérhetetlenül távol! Hetenkint egyszer a szentmisén próbálja közelgetni, de persze, hogy nem sikerül, hiszen ösvény nincs a lelkében Isten felé, nem ismeri a nyelvet, amelyen vele beszélnie lehet, és miután a hét 167.5 órájában nem volt igénye az Isten, nem tud mit kezdeni vele abban a félórán sem, amelyet pedig neki szánt. Egy Szentháromság-szobor, egy Madonna-kép, kalapemelés a templom előtt mint a hit megvallásának büszke ténye, emlegetése Prohászkának, Banghának, akiket egyszer meghallgatott, de igazán meg nem értett, s egyetlen sor írásukat nem olvasta: ezek az ő vallásos élményei. Lehet-e csodálni, hogy koldusszegény és lapos lelkű? Krisztust a jászolban jól ismeri, Krisztust a kereszten nem lehet kirekeszteni életéből, de már az eucharisztikus Krisztus érthetetlen titok előtte; nem is töri rajta a fejét, mert ez a papok dolga. Néha fohászkodás Istenhez, hogy megsegítse bajban, vagy ha szeretne elnyerni valamit, de a kapott segítséget megköszönni már elfelejti. És ezzel a sekélyes, élettelen katolicizmussal megy keresztül az életen, ezzel akar fölőtte lenni egy sereg modern „izmus” világnézeti tévedéseinek, ezzel akar családot alapítani és tíz gyermeket felnevelni, ha

tízet ad az Isten, s ezzel akarja állni a becsület harcát, tisztesség harcát egy elferdült tengelyű világban!... Persze, hogy nem megy! Persze, hogy *a vallásossága gyakorlatilag nem több, mint a protestánsé, a világnézetek között a hadiszerencse váltakozása szerint sodródik jobbra-balra, a családja egy-
kés, az egész gondolkodásán a mai tucatember egoisztikus magaimádása...* Nem lehetünk nagyon büszkéek erre a mai átlagos katolikus férfira!

De hát miért nem neveltük különbbé őket?

Nézd a földre épített bolsevizmus nevelte férfiakat: micsoda agitátorok, micsoda katonák, micsoda fanatikus hívők! Vajjon bennünk, Krisztus papjaiban van-e annyi fanatizmus, annyi mindent beleadó harci kedv, olyan kisugárzó, meggyőző erő?...

Reggeli ima, elmélkedés, szentmisehallgatás a szemináriumban. Megáldoztok. Aztán megszegitek a silentiumot, laza fegyelemben tartjátok a studiumot, megbántjátok a testvéreket, irigykedtek, haragusztok, morogtok rend és előjárói intézkedések ellen, talán játsztok kísértéssel, talán súlyos bűnbe szédül a lélek... Hát a szentáldozás, Krisztussal való személyes találkozás csak a kápolna ajtajáig világít? Egyáltalában gondold meg: *nem érthetetlen-e, hogy katolikus pap bűnt kövessen el?* Hiszen minden reggel szentmisét mond, Krisztust bekapcsolja a maga életébe. Olyan lendület ez, olyan mélység és olyan, az egész embert átjáró természetfölötti nemesedés, hogy lehetetlen 24 órán belül máris bűn színvonalára lesüllyednie.

Igen, így volna, ha a teológus szentáldozása, a pap szentmiséje embert rázó, mélységes élményt jelentene! *Aki reggel Krisztusba kapaszkodik, lélektanilag lehetetlen, hogy estére már a Sátánnak nyujtsa kezét.*

Az ám, de milyen lapos és sekélyes a mi lelki életünk is! Szemináriumban az a mindennapi szentáldozás, idekint az a mindennapi szentmise sokszor milyen megszokottá, unottá, a nap egy programmpontjává silányul! Az elmélkedés hányszor üresen fut el odabent, s idekint hányszor egészen elmarad! Ott nálatok a szent teológia csodálatos tudományában való elmélyedés, itt nálunk a Krisztus szentségeinek sáfárlása hányszor egyszerűen a nap robotmunkája, és nem természet-

fölötti, szellemi vagy lelki élmény! Hányszor zakatol bennünk unott egyformasággal a kis malom és őrli, őrli az időt és a mi lélektelen rabszolga-munkánkat! Pedig Istent nem lehet hitvány szolgaként kiszolgálnunk! A katolicizmust nem lehet robotba szenderült lélekkel úrrá tenni a lelkek fölött! Ha nincs tűzünk, nem gyujthatunk; ha nincs lendületünk, nem mozdíthatunk másokat; ha alszunk, nem irányíthatunk és vezethetünk!

Fel, fel abból a lapos lelkiségből, a porlepte Sphinxek hosszú alvásából! Fel abból a megáporodott unalomból, a szalagasztnál dolgozó munkás gépies mozgású letargiájából! Élmények kellene, megrázók, elevenítők! Élmények, amelyektől felhővé kavarodik és messze száll lelkünk a por, és friss lesz, fiatal és felfűtött az ember!

Dinamikus Isten-élmények kellene!

Dehogy „kellene”! Hiszen itt vannak. Hiszen a pap egész élete végtelen sora a legcsodálatosabb személyes Isten-élményeknek! Az élő Krisztussal megyünk kéz a kézben; a Szentlélek Isten reánk hajolva és belénk kapcsolódva, rajtunk keresztül ontja kegyelemajándékait. A legintimebb közelségben áll a katolikus pap Istenhez! Persze misztikus közelség: nem látom, nem hallom, nem tapintom, nem érzem. De esz-köze vagyok, apostola vagyok, barátja vagyok! Csak nem élnem bennem eléggé mindennek az öntudata! Csak elálmosodom mindig és kiesik lelkemből az a *magasabbrendű vitalitás, amely minden istenszolgálatomat személyes élményemmé avatja*. Mindig ébren kellene maradnia bennem annak a szentpáli lelkületnek, amely él, de már nem ő maga, hanem szinte felszívódik Krisztusba az egész élettevékenysége. Vagy ha ilyen mélyen talán nem is, de legalább minden papi funkciót Istenre vonatkoztatni és a kicsi személynek a végtelen Személlyel való kapcsolatát minden alkalommal a magam személyes, tudatos élményemmé avatnom! Hiszen a pap egész élete Krisztustól terhes! Csak a tevékenység kereteknek kell Isten-tartalommal megtöltődniök az öntudatomban, és a papi kötelességteljesítés minden darabkájának Istent szolgáló élménnyé magasodnia.

Lelki „Vigyázz!”

Állj meg Isten előtt s nézz le a papi életre!
Tele van dinamikus Isten-élményekkel.

Szentmisém, szentáldozásom dinamikus élmény!

Nem szabad belezökkennem a sablonos keréknyomba. Nem szabad imakönyvből gépiesen olvasnom régi nagy szentek összegyűjtött eucharisztikus imáit, némelyeket szentáldozás előtt, másokat szentáldozás után. Ennekem, Koszter atyának, vagy Nagy Jánosnak, vagy Kovács Pálnak, ez a mai szentáldozásom egészen páratlan, egyéni élményem az Úrral. Más, mint a szentek áldozásai, más, mint minden eddigi szentáldozás, amelyet valaha ember végzett a földön, de más, mint nekem magamnak is összes eddigi áldozásaim. Eltűnik kápolna, társak, miséző pap, oltár, minden, csak egy a fontos: ott, ott a fehér ostya színében Krisztus vár reám. Krisztus, ahogyan őt a Bibliából ismerem, Krisztus, ahogyan teológiai studiumaim folyamán érteni tanultam, Krisztus, akinek apostolává szegődtem. Hozzá megyek és viszem hamisítatlan egész-önmagamat úgy, amilyen vagyok, értékeimmel, hibáimmal, jóakarattal. Ebben a szentáldozásban Krisztus, a második isteni Személy énbelém kapcsolódik és magához nemesít engem. Átistenülök.

S lelkemben élmény-motívumok rajzanak.

Találkozás élménye...

a gyerek minden reggel megöleli édesanyját és jó reggelt kíván...

nagypénteken meghalni látták, s most zárt ajtók mögött megáll közöttük és él, beszél...

viharos tengeren jön felénk...

Micsoda ujjongás, feléje áradó öröm, micsoda biztonság!

Beszélgetés élménye...

jóbarátok összehajolva bizalmasan beszélgetnek...

a fiú felnéz az édesapjára és szól hozzá nyitottszívű bizalommal; ő áll hozzá legközelebb a földön...

bizalmas beszélgetései az apostolokkal: amikor neveli, formálja, küldi őket...

Micsoda léleknyitás, bizalom, nyugalom, mélység!

Regeneráló étkezés élménye...

porosan, fáradtan, hosszú útról megjön a fiú; anyja asztalt terít...

a marathoni futó néhány falatot vesz magához s tovább...

a tékozló fiú leül atyja asztalához...

utolsó vacsorán Krisztus kezéből veszik a testévé, változtatott kenyeret az apostolok...

Micsoda erővel töltekezés, újjászületés, felfrissülés!

Istenközelség élménye...

„Miért félték, kicsinyhitűek, hiszen veletek vagyok!”

a gyerek apja erős kezébe kapaszkodik és nem fél senkitől...

az Emmausba menekülő tanítványokhoz az úton csatlakozik Krisztus és megmutatja az elmúlt napok nagy történelmét...

Micsoda biztonság, fölény, nyugalom!

A szentáldozás imáit mindig a magad pillanatnyi lelkiállapota szerint önmagad szövöd és beledolgozod a problémáidat, fájdalomdat vagy örömödet, amelyet sablon-szöveg vagy szentek imája nem érint, tehát nem volna hű tükre a te lelkednek. „Uram, fáradt, kopott vagyok, erősíts meg!” — „Uram, le-törtem, megsebzett a bűn, gyógyíts meg!” — „Uram, nem sikerülnek a dolgok, s oly kedvetlen és szárnyaszegett vagyok, emelj fel!” — „Uram, tele hálával a lelkem, mert segítettél!” — Napi problémáidnak, gondjaidnak ott a helye az áldozási imákban. Átnemesül és megszentelődik a gond és baj is azzal, hogy Krisztus ráteszi a kezét.

Élménnyé avatott, lélekkel átélt szentáldozás nemcsak a templom kapujáig világít!

Szentgyónásom dinamikus élmény!

Ismerős pap elé térdelek; nyakában a stólával vár és fejét a tenyerébe hajtva hallgat engem. Ismerős pap? Dehogyan! A gyónatószékben Krisztus vár: a Mesterem, barátom, Istenem,

akivel egész nap együtt járok s akit szolgál minden lépésem. Most a szentségi forma liturgiájában eléje borulok, de nem úgy, mint Magdolna, aki a megtérés pillanatában búcsúzik eddigi egész életétől; nem is úgy, mint az inaszakadt, aki idegenből érkezve fordul a csodatevő híres rabbijhoz... Inkább úgy, mint Péter, a tagadó, amikor feltámadása után először találkozott vele, vagy amikor nagy szeretetvallomását teszi: Te tudod, hogy szeretlek!

Ha a lelkiismeretem azt súgja, hogy gyónnom kell, mert vétkeztem az Úr ellen, akkor felkelek és gyónni megyek. Nem számít, ha ismerős pap, fellebbvaló vagy jóbarát előtt szégyenlők meg talán. Nem számít költség, fáradság, áldozat, nem számít kellemetlenség.

A rács mögött Krisztus néz reám. Kitárt lélekkel, egyszerű őszinteséggel, semmi másra nem gondolva mondom el neki mindazt, amit úgyis tud, úgyis lát, de emberi módon tolmácsolva akar hallani tőlem. Aztán elmerülök a bánatba és tüzessé kalapálom magamban az erősfogadást. Nem a gyóntató pap szavai ejtenek gondolkodóba és hatnak meg; a Krisztussal való személyes szentségi találkozás hatása alatt állok. S eljövők azzal a tudattal: Krisztus megbocsátott s én megígérttem neki, hogy ezután jó leszek!

Minden szentgyónás gyönyörű élmény. A vaknak élménye az, hogy a látását visszakapta; az inaszakadtnak, hogy felkelt ágyáról és maga lábán ment haza; a házasságtörőnek, hogy feloldozva, új életet kezdhet. A papnak: hogy visszakapta apostol-önmagát s magasabbrendű emberként szolgál tovább Krisztusnak, akivel kéz a kézben távozik a gyóntatószékből.

Egy adoratio dinamikus élmény.

Nem úgy, hogy letérdelve elmondok néhány Miatyánkot, aztán keresztet vetek és megyek tovább a nélkül, hogy lelkemben dobbant volna valami. Bejöttem az utcáról és köszöntöm Krisztust az Oltáriszentségben. Vele jártam, kezét fogtam eddig is, de most szentségi jelenlétében látogatom meg. Szívélyes baráti szóval köszöntöm, eléje térdelve megmondom, hogy örülök, hogy látom. Aztán elmesélem neki legújabb dolgaimat (s az Úr színe előtt lepergetve őket, éles kritikát ad róluk a

lelkiismeretem). Ha gondom vagy problémám van, töprengve forgatom előtte és kérem, segítsen a fejtörésben, hogyan oldjam meg a feladatot. Ha megszegyenültem vagy csapás ért, vagy bántottak, elmondom és leteszem lába elé és egyszerre könnyű lesz a szívem.

Aztán úgy ülök le lábához, mint Mária, aki minden másról feledkezve, hallgatta az ő szavát. És kibontakozik egy eucharisztikus elmélkedésem. Nem sajnálom rá az időt, hiszen gazdagít.

Egy felfrissült, erősebb, magabiztosabb, lelkileg gazdagabb papi ember az, aki élményszerű, személyes kapcsolatra épített adoratio után kilép a templomból.

Minden szolgálatom a szentségek kiszolgáltatása körül: dinamikus élmény. Nem rubrika, megszokás, sekrestyés utasításai szerint gondolatlanul csinálom az előírt mozdulatokat, hanem először vigyáztt vezénylek magamnak s teljes papi öntudattal és felelősséggel szólok és mozdulok.

A keresztség feladásánál: én, a Krisztus papja, kiüzöm a Sátánt egy kicsi ember lelkéből, s kitiltom életéből; megtöröm az eredeti bűnt és reá árasztom a megszentelő kegyelmet, hogy megváltott emberré legyen; felveszem őt Krisztus egyházába és misztikus testének tagjává avatom. Nagy dolgokat cselekszik általam a Hatalmas! Ennek öntudata megtölti a lelkem és olyan szuggesztívá és földöntúlián ünnepivé teszi minden mozdulatomat, ahogyan megjátszani sohasem tudnám, de így, belülről kifelé sugározva megfogja mind a jelenlévőket is és áhítatba kényszeríti őket.

Szentmisénél minden mozdulatomban benne van annak mélységes figyelemmel keltett öntudata, amit mondok vagy csinálok. Minden más elmerül köröttem, csak a mensa van és rajta kenyér és bor s fölöttem én, a pap, akinek kezén megismétlődik az utolsó vacsora és a Golgota nagy áldozatos cselekménye. Krisztus eszköze egészen belesimul a Krisztus kezébe. Magasan a rubrikák fölött az élő történés, a természetfölötti titkok átélése és kezelése vezeti minden mozdulatomat. Nem akarok szépen misézni; de nem tudok nem szépen misézni.

Gyónatásnál becsukom a gyónatószék ajtaját és kizárom az egész világot. Ketten vagyunk az Úr Jézussal, akinek

önmagamat tökéletesen átadva, igyekszem őt helyesen tolmácsolni. A kizárt világból belép hozzám egyetlen ember: gyermek, vagy felnőtt, vagy öreg, férfi, vagy nő, mindegy. Egyetlen ember, aki bánattal szívében Krisztust keresi. Minden energiám erre az egy lélekre összpontosul, s a lelkemben kétirányú óriási erőfeszítés reszket: egyrészt megérteni ezt az embert s megtalálni a tettei fogantyúját, másrészt megérteni, mit akar vele Krisztus, és helyesen tolmácsolni a bűnös előtt az Úr akaratát. Nincsenek sablonos formuláim, amelyeket elmormolok ájtatosan minden gyónómnak, s aztán szélnek bocsátom; hiszen minden gyónó lelke merőben más világ, minden léleknek egészen más a fogantyúja, s az ő szürke bűnvallomásából nekem meg kell találnom azt, amit ő maga sem talált meg talán: az alap-adottságokat, a benne levő készségeket, jó és rossz hajlamokat, bűnforrásokat, kritikus életpilléreket. És két-három mondatban pontosan azt kell neki mondanom, amit Krisztus mondana, ha emberi alakban itt ülne helyettem a gyóntatószékben... Minden gyóntatás óriási élmény, s egyúttal lelket és idegeket fárasztó legnehezebb papi munka.

Szent kenet feladásánál, haldokló útnak indításánál nem számít a betegszag, zárt szoba bűze, ember hörgése, test viaskodása. Egy élet áll az örökkévalóságba való átkapcsolódás előtt s velem Krisztus jött el hozzám, hogy mindent elrendezni s utána szépen meghalni segítse. Az érzékek talán felmondják már a szolgálatot, a lélek frissesége oda, talán fájdalmak, talán orvosszerek kábulttá teszik az idegeket, s a betegszoba sötétében ott áll a Sátán, a félelmetes, hogy még az utolsó percben is ártson, ha teheti. Micsoda élmény, Krisztus képviselőjében ott állni és győzelemre vinni a haldokló lelket, hogy egy megigazulttal többet adjak a mennyországnak! Nem a halál misztériuma, még kevésbé a testi szenvedés misztériuma teszi élményszerűvé a betegellátást, hanem az örök élet misztériuma, amelyet én jobban ismerek, mint ez a haldokló, de ő hamarosan színről-színre meglát és belémerül. S én adom a kezét a Krisztus kezébe, hogy ő vezesse át a halál-hídon...

Házasság szentsége egy életre való felbonthatatlan szerződése két keresztény léleknek. Míg kezüket a stólával összekötöm, életforrást nyitok meg: ki tudja, hány gyermek, ki tudja, közöttük micsoda nagyszerű Isten-ajándéka jön majd a messze

jövőben ebből a házasságból! Az édesanya titka, a születés misztériuma, a teremő Isten számára életműhely készítése dűbörög a pap lelkében, míg ünnepi kérdéseit felteszi, az Egyház imáit mondja, s az esküt kiveszi a házaselekből! Az Isten-szolgálat élménye oly közvetlen és oly erős, hogy lesugárzik a pap homlokáról és elhallgattatja a templomban suttogókat. Szent ez a hely! Az Isten van jelen!

Micsoda szoros kapcsolat kell, hogy legyen a papi lélek és Krisztus Úr között, hogy a szentségek kiszolgáltatásánál ne jól fegyelmezett összeszedettség és helyes liturgikus viselkedés lássék csak a papon, hanem a tudatos Isten-tolmácsot lásák minden mozdulatán, s az élmény ereje, a belső átélés kiszugárzása tegye Isten előtt hódolóvá mindenki lelkét, aki jelen van egy ilyen szent cselekménynél! *A pap élménye a hívők élményévé válik; ők is megjavulva, természetfölötti érintéssel a lelkükön indulnak haza a templomból.*

De minden egyszerű földi tett is dinamikus Isten-élménnyé válhatik.

Június 25-én, egy éjtszakai bombázáson a kollégium előtt az úttestet vágta szét egy bomba; körülöttünk három ház romjai és még két úttest-kráter mutatta az elvonuló veszedelem útját. Az emberek sápitoztak, mi azt mondtuk: Felemelte kezét és megvédett az Isten! — Szeptember 5-én pusztító bombaszőnyeg a kollégium melletti házon kezdődött és két híd között végigpusztította a városrészt. Azt mondtuk: Fölöttünk állt az Isten és elterelte a szőnyeget! — Mások azt mondták: Véletlen. Mi azt mondtuk: Isten. És az emberek lelkébe bevonul az Isten-érintés öntudata, megtanulnak imádkozni és bízni. S mélységes vallásos élménnyé lesz a közelben elvonuló veszedelem.

Isten-élmény egy szegénynek Krisztus nevében adott alimizsna. Krisztusnak adtam, neki küldtem a szegényen át. „... amit egynek e legkisebb atyámfiái közül cselekedtetek, nekem cselekedtétek.” (Mt. 25, 40.) Ezt sokszor elprédikáljuk, de a lelkünkben valósággá csak akkor érik, ha minden jót mindig Krisztusnak teszünk s minden ajándékot öneki adunk.

Isten-élmény egy embertestvér megsegítése, hiszen Krisztus küld hozzá, hogy azt tegyem érte, amit a Mester tenne, ha emberi alakban fogadná a hozzá fordulót. „Itt az Úr, hív téged!”

Micsoda erő van ezekben az egyszerű szavakban! S micsoda élmény, ha a szolgálatot így tudjuk felfogni!

Milyen szürke, unalmas és nehéz az élet! Milyen lassan vánszorog az ember akadályról-akadályra a cél felé, lépésről-lépésre a sír felé!

De ha a lélek belső vitalitása dinamikus Isten-élményekkel tudja teleszórni a pap életét, akkor mintha varázspálcával érintette volna: eltűnik fáradtság, unalom, szürkeség és minden érdekes lesz, mindent érdemes egész figyelemmel csinálni, minden természetfölötti távlatot nyer és óriási ütemet.

Dinamikus Isten-élmények kellenek, hogy szürke papi egyéniségekből nagystílú apostolok bontakozzanak ki.

Dinamikus Isten-élmények kellenek az életedbe, Testvér!

Keresd, szomjazzd, szeresd őket, és a fejlődésed kibontja az emberebb-embert és papi egyéniségedben kibontakozik az apostoll!

16. Kísértés tűzében

„quare me repulisti?”

Kedves Testvér!

Megragadó kép: erőteljes, daliás ifjú, amint fegyverrel kezében harcol a hétfejű sárkánnyal. Lángot fúj a sárkány, de állja az ifjú és az ember érzi, tudja, hogy ő lesz a győztes...

Szép képe a kísértéssel harcolónak. De a valóságban sokkal csúnyább, sokkal alantasabb ez az egész kísértés-ügy.

A valóság az, hogy a keresztség szentségében ráömlik az eredeti bűnben született ember lelkére a megváltó Krisztus ereje, megtöri a bűnt, reparálja a lelket és megindítja benne a kereszténység magasabbrendű vérkeringését. De az emberi természetet nem reparálhatta, az elveszített eredeti épséget vissza nem adhatta. *A megváltott emberben ott lappang, bújkál halál a meg nem váltott őspogány.* Magasabbrendű szellemi és lelki kultúra, a megszentelő kegyelem ereje, tudatos kegyelmi élet feszültsége és erőteljes keresztény aszkézis lenyomva tartja, bilincsekbe verve s ártalmatlanná téve; de lanyhuljon el rövid időre az éber örködés vagy hanyagolja el az ember csak kis ideig a kegyelmi életet, s máris emelgeti fejét és rázza láncát az őspogány: erősíti meg nem szűnő harcát a magasabbrendű ember ellen. Ellensége az embernek az ő házanépe!

Bűn forrását, kísértés forrását magunkban hordozzuk: a vérünk, az idegeink, a fantáziánk, egész rontott emberi természetünk ki nem apadó forrása új és új arcú ezer kísértésnek. Ki nem irthatjuk, hiszen bennünk él; el nem futhatunk tőle, hiszen bennünk, velünk futna; meg nem tagadhatjuk, hiszen naturális-önmagunkat kellene megtagadnunk. Birkózni kell vele és egyensúlyt tartani úgy, hogy ő maradjon alul, s az életünk fölött úr legyen a kegyelem.

Kevésbé közeli, kisebb veszélyt jelent, de azért nem le-
kicsinylendő kísértés-forrás a körülöttünk levő világ: az emberi
civilizáció, a korszellem, az emberi értelem minden terméke
és a másik ember, valamennyi ember a maga bukott emberi
természetével. A pap világfölötti ember, ezért sok kísértés-
hurok mélyen alatta tekerőzik; viszont küldetése van a világ-
hoz éppen a jóság-rosszaság, bűn-erény vonalán, s nem lehet
eléggé szilárd és óvatos, nehogy, míg másokat üdvösségre
vezet, maga lelke kerüljön nagy veszedelembe. *Világfölötti-
sége és társadalmon kívülsége miatt a kísértés óráiban sok-
szor mértéken fölül csábítóaknak látszanak a normális emberi
életnek számára tilos adottságai*, és a kíváncsiság meg a kí-
vánság sok papot vitt már bűnre.

Onmagunknál s a világnál veszélyesebb bűnforrás a har-
madik: *a Sátán*. Lázadásában legyőzve s pokolra verve, sza-
kadatlan harcban áll az Istennel. Az embert a Paradicsomban
bűnre vitte, de a történelem folyamán nem tudta olyan mély-
ségbe taszítani, ahonnan Isten jósága ki ne emelte volna; meg-
váltását nem tudta megakadályozni, s amikor elszenvedett ve-
reségek hosszú sora után azt hitte, hogy legyőzte Krisztust,
mert sikerült kereszthalálra vinnie őt, akkor éppen ennek a
megváltásnak beteljesedését szolgálta akaratlanul. Ádáz ha-
raggal fordul a megváltott ember ellen, és mindenegyes ember-
ben megújítja harcát az Isten ellen. Félelmetes intellectus,
hiszen angyal volt a bukása előtt, vezető szerepet játszó, erős
angyal: az embernél már természeténél fogva sokszorosan erő-
sebb. Koreszméket termel, mozgalmakat indít s világhatalma-
kat szervez mögéjük, hogy Isten kezéből kiszakítsa a lelkeket;
mindenegyes ember körül úgy rendezi el az élet színterét, hogy
a legalkalmasabb pillanatokban a legveszedelmesebb kísérté-
sekbe botolják; csábító színekbe öltözteti, költészettel, iroda-
lommal, művészettel dicsérteti a bűnt, csakhogy lépre csalja
a tapasztalatlant. Különös haraggal tájékoztat Isten választott
harcosai: a katolikus papok ellen, akiknek hivatása, hogy
Krisztus hívőserege erősödjék a földön és sorozatosan meg-
szégyeníttessék a Sátán hatalma. Sátán mint kísértésforrás,
élő valóság, nem jámbor hittani mese, ezt nagyon jól tudjuk
mi papok, akik a dogmatikából tanultuk ismerni és félni őt.
S jól tudjuk, hogy nem hiába szól az éjtszakai virrasztóhoz

az Apostol sötétben kiáltó szava: „Józanok legyetek és vigyázatok, mert a ti ellenségetek, az ördög, mint ordító oroszlán körüljár, keresvén, akit elnyeljen!” (I Pét. 5, 8.)

Hármas kísértésforrásból mindhalálíg állandóan új és új kísértések bugyognak. Csoda-e, ha megrettenve áll meg a pap és kiált az égre: „... ne vígy minket a kísértésbe!” — És csoda-e, ha minden szentmiséjében a lépcső alján megállva, felsóhajt: „... a gonosz és álnok embertől ments meg engem!”

Kemény birkózásban áll önmagával, a világgal, a Sátánnal és ezerarcú kísértéssel. Gyönyörű szabadságharca a megváltott embernek!

Megkísért a hétfejű sárkány...

A vele való küzdelem nem hősi harc, döntő győzelemmel és az ellenség teljes letörésével; nem is menekülés, végleges kibújással az ellenség hatalmi köre alól. Meg nem szűnő, halálíg véget nem érő állandó birkózás ez, amelynek célja: az őspogányt bilincsekben tartani, a világ csábításaiból érintetlen kikerülni, Sátán hurokjaiba belé nem keveredni.

Egyensúly, egészséges lelkiület, ruganyosság, nemesség, töretlen kegyelmi élet: ezek a fegyverek.

Minél erősebb és mélyebb természetfölötti kultúra, hogy a kísértésnek föléje magasodjunk és átláboljunk rajta, mint a gumicsizmás ember a mocsáron.

Szüntelen zuhogó kísértés-vízesés fátyolán keresztül vesünk pillantást a pap életére.

Megkísért a hétfejű sárkány...

1. Megkísért a Góg

Kamaszgóg a serdülőkor éveiben. Az én-öntudat bontakozása túlzott önérzetet bont, a világlátás erősen egocentrikus, kamaszka szembenáll otthonnal, szülőkkel, iskolával, előjáróval, az egész fennálló renddel. Mindenről vitatkozik, mert azt hiszi, mindent jobban tud; mindent másképp szeretne, mint ahogyan van. Lenézi a gyerekvilágot, mert gyengébb nála; lenézi a felnőtteket, mert magát különbnek tudja; lenézi az öregeket, mert erejük fogytán lassan ballagnak kifelé az életből. Fejet emel az Egyház ellen, kezét emel az Istenre is a maga

éretlenségében. — De aztán elmúlik a kritikus pár esztendő, s amikor megérett és kinőtt a gőg-korszakból, szégyenkezve gondol vissza reá.

Második kamaszkor úgy körülbelül a másodéves korban. Teológián talán átszap a harmadévbé is, mert a zárt közösségben élőben lassabban, később fejlődik ki a férfi, mint az élet viharában álló ifjában. A teológus szemben előljáróval, napi-renddel, szemináriumi rendszerrel; szemben az egyházkormányzattal; szemben a tudománnyal; szemben a tekintéllyel. Micsoda szédítő fölény az, amellyel a másodéves nyilatkozik a dolgokról! Hogyan megreformálná a világot, az Egyházat, az egyházmegyét és a szemináriumot! Hogyan lenézi a nála fiatalabbakat, mert a tökéletesség alacsonyabb lépcsőfokán állnak! Hogyan lenézi a kint dolgozó papokat, mert kemények, verejtékezők, megtépettek, harcosok, vagy mert puhák, lassan mozgók, nem modernnek, nem lengetik a vezéri zászlót! Hogyan lenézi az öreg papokat, mert az élet kiszívott belőlük minden erőt s kopottan, fáradtan, naív idealizmussal, régimódián menetelnek az örök dicsőség koronája felé! ... Ha a másodévest hallgatod, az egész világ félrecsúszott, és csak ő tudja, hogyan lehetne visszaigazítani. — Veszedelmessé lesz ez a mosolygató gyerek-gőg akkor, ha engedetlen, lázadó, kritizáló lelkületet borzol a kispapban, mert attól később nehéz szabadulni. — Szerencse, hogy a kamaszkori vagy a második kamaszkori gőg a bűnök fejedelmének csak átmeneti, játékos formái, amelyekből egyszerűen kinő, kiokosodik az ember és később röstelkedik miatta.

Normális lelki élet, gondos lelkiatya vezetése, egy kis adag keresztény alázat, és egy adag józan emberi mérlegelni és ítélni tudás elfojtja a kamaszok játékos gőgjét.

Sokkal veszedelmesebb a férfi gőgje, amely a pap lelkét kerülgeti.

Fejébe száll az emberfölötti hatalom, amelyet az ordón át adott neki az Isten. Megrészegíti a vezetőszeret, amely a hivatásból természetesen következik. „A pap” helyébe az „ént” teszi (hamis én-öntudat, mint a kamaszokban!); a hivatása, egyenruhája, társadalmi állása biztosította fölényt egyéni ki-

válóságának javára írja. Rossz a szemmértéke, s ezért elveszti az élet helyes távlatát. A gőgös papnak tragédiája a coelibatus: nincs senki mellette, aki jelleme elhajlásával törődnék és a sokszor nevetséges, sokszor veszedelmes vadhajtasokat elsimogatná lelkéről.

A kísértés nem nyílt sisakkal áll eléje: „Gőg vagyok. Harcra hívlak! El akarom rontani benned a papot!” Száz arca van és száz neve.

Nagyzási hóbort. Lépést akar tartani másokkal: gazdagabbakkal, előkelőbbekkel, hatalmasabbakkal s külsőségekben felülmúlni mindenkit. Szerepet játszik, amelyet maga álmodott és irt elő magának s egyrészt elveszíti a természetességét, másrészt lépten-nyomon kibújik belőle a rossz színész.

Vakmerőség (praesumptio). A nagystílus ember magához mérten nagy arányokban dolgozik, vet, arat. Ha a gőg nagystílusnak hiteti magát az átlagemberrel, s ő megjátssza a nagystílust a nélkül, hogy ereje és képessége volna hozzá, megcsúszások és sikertelenségek során át végre is bukik és vele buknak az ügyek, amelyek a kezén futnak. Míg a komikusabb formájában csak kellemetlen ember, mert mindenbe beleszól, mindent jobban tud, mindenkit letorkol és félretol, addig a tragikus formája már veszedelmes embert mutat, aki erejét meghaladó dolgokra vállalkozik s tarisznyájában hordja kezdetétől a bukást.

Rendellen önszeretet. Feledteti az Istent és az ő nagy dolgait és parányi, egyéni érdekekkel szöszmötölővé teszi az embert. Mindenben magát keresi, mindent önző szempontjai szerint ítél és intéz. Ő az az ember, aki a világot tükörlapon, nem ablaküvegen át nézi: míg az ablaküvegen át pillantó szeme előtt kitarul Isten szép világa és előtte mozognak az ember-testvérek, addig a tükörbe pillantót megcsalja a foncsorréteg, mert csak önmaga arcát mutatja, senki és semmi mást. Szép kis apostol, akinek a világa: önmaga!

Rendetlen ambíció. Alacsonyrendűen eklektikussá teszi az embert. Válogat. Csak olyan dolgokat vesz kézbe, amelyek kifelé hatnak; csak azok az ügyek érdeklík, amelyek ráterelík a figyelmet és elismerést aratnak. Szemináriumban duktorságról álmodik és rangelsőségről és praemiumról; káplán korában a jobb káplán-stációról; plébános korában a nagyobb plébániá-

ról, aztán címeokről, aztán kanoniáról. Embermértéke: önmaga és csodálatosképen mindenkit kisebbnek mér magánál. Ő minden méltóságot és rangot és kitüntetést megérdemelne; s ha nem kapja, a csalódásokba belékeseredik és használhatatlanná válik.

Hiú dicsőséghajhászás. Az öntelt ember hiúsága. Síp-pal-dobbal hirdetteti maga dicsőségét. Az élet hangjai közül csak azokat hallja meg, amelyek az ő dicséretét zengik; az illatok közül csak a feléje lengetett turibulum tömjénszaga érdekli; az emberek közül csak azok számítanak nála, akik körötte alázatoskodnak, hajlonganak, nyalnak, hozsannáznak. Udvara van léhűtőkből és gerinctelen hódolókból, s ezek egyre jobban elrontják. S ha ezek a hódolók nem pap-barátai és nem az ő hívei, hanem protestánsok vagy zsidók, akkor messze eltávolodik miattuk nemcsak a papi, de a katolikus ideáltól is. Ha a hódolói léha, üresfejű és üreszsebű haszonlesők, akkor olyan pojját csinálnak belőle, amilyen Néró lehetett élete végén. Ha céltudatos agitátorai egy egyházellenes hatalomnak, akkor rajta keresztül betörnek az acies bene ordinatába és mérhetetlen károkat okozhatnak. — Az öntelt ember egyik faja a kérkedő: nem veszélyes, csak végtelenül nevetséges; háta mögött összevgyorognak, akik szemtől-szembe földig hajolnak előtte. Másik, veszélyesebb fajtája a képmutató. Hazug módon hazug erényt játszik, és becsapja fölötteseit, de becsapja a jóakarató hívősereget is, aki eltorzított erény-hamisítványt kap tőle és mellékutakra terelődik. S ha mögéje látnak, azzal súlyosan szenved a katolikus papság becsülete.

Engedetlenség. Az egyházmegyei körlevélben olvastam multkor egy fiatal pap suspensióját, akit nem régen prefektusnak is ajánlottak hozzám. Engedetlenség miatt kellett letörni őt. Egy másik fiatal pap engedetlenségből kifolyólag apostasia szélén állt, amikor váratlanul elhívta az Isten. Hányszor törnek le egyébként derék papok a „non serviam!” miatt, mert nem hiszik behúnyt szemmel a Szentlélek Isten működését a főpásztor rendelkezései mögött! Ha lelkileg fegyelmezetlenné lesz a pap, akkor elveszítette lába alól a szilárd talajt; ha felüti fejét az engedetlenség a papság körében, azt súlyosan meg-szenved a katolikus Egyház! S a háttérben kezét dörzsölve röhög a Sátán. Győzött!

A gőg ellenszere: igazi alázat, szeretet, természet-fölötti fegyelem, és földi viszonylatban: helyes szemmérték. Papok között pedig az őszinte baráti szó, amely idejében figyelmeztet.

Megkísért a hiúság.

Aki magasan áll, nehéz el nem bizakodnia. Akit körülrajonganak s dicsérnek, nehéz szerénynek megmaradnia. A pap nem is maradhat mentes a hiúságtól; komoly erőfeszítéssel meg kell küzdenie vele s állandó új erőfeszítéssel féken tartania.

Hát a kispap talán mentes maradhat? Hiszen attól kezdve, hogy először jött meg reverendában, ő az édesanyja szemefénye, apja büszkesége, rokonság reménye. Komoly figyelem fordul feléje a társaságban; a leányvilágban meglepő sikerei vannak a nélkül, hogy akarná; régi osztálytársai még gyerekeknek számítanak, őt a papi körök révén az intelligencia legmagasabb rétegei is befogadják. Az első asszisztálás, az első beszéd ugyancsak megnöveli a mellényét!

Jó, jó, de ne feledd, hogy nem mind arany, ami fénylik. A tisztelet inkább a reverendádnak, mint a személyednek szól; a sikereket a hivatásodnak, nem kiváló önmagadnak köszönöd; a körülrajongás Krisztus papjának szól, aki leszel, nem a kispapnak, aki vagy. Szállj le a lóról!

Gondolok a primadonna-kispapokra a szemináriumban s a vakációban... Gondolok a mimóza-teológusokra, akiknek érzékenysége nem ismer határt... Gondolok öntelt, nagymellényű fiatal papjelöltekre, akiket csodálkozó szemmel néz végig a férfivilág és mosolyog hátuk mögött az ifjúság... (De jó lenne, ha minden kispap és pap fel volna szerelve olyan hátra-néző tükörrel, amilyen az autóvezető feje fölött van! Hogy lássa háta mögött is az embereket, akik ott pillanat századrésze alatt őszintére váltódnak!) Sudár, szép fiúkra, akik extra reverendában úgy lejtének otthon, mint a szépség fejedelmei. Jó dalos, jó zongorás vagy hegedűs, vagy (ilyet is láttam) jó táncos taláros daliákra, akiket elkapott a társaság és vad forgásban sodor tova. (Ezeknek szokták mondani a lányok: Milyen kár, hogy maga pap leszel! És a majom még örül is a bóknak!) ...Selyemöves, lakkcipős gavallérokra a városi korzón...

Jótollú vagy lantpengető óriásokra, akik emelt orral néznek el minden halandó feje fölött, mert annak nem jelent még meg alkalmi verse a Bivalypocsoládi Harsona „Húsvéti Tülok” c. mellékletében... Emlékezem a felvidéki napszámos kunyhóból világvárosba került cilinderes kispapra, aki az egyetemi szeminárium híres úri asztalánál nap mint nap bántó hangoskodással kritizálta az ebédnek, vacsorának minden fogását, csakhogy lássák a többiek, milyen finnyás úr ő és milyen más asztalhoz volt szokva eddig... (Otthon ünnepen is burgonyát ettek hús nélkül a legdúsabb békeidőben!)

Megkísérti a hiúság a papot. Itt már személyes értékek is érvényesülnek, reális sikerek is egymás mellé sorakoznak, kivívott komoly eredmények is kihívják a dicséretét. A melegszívű hívők őreá árasztják egyrészét annak a nagy-nagy, hűséges szeretetnek, amelyet Jézus iránt hordanak lelkükben. Kényeztetik, elismerik, tenyerükön hordják. Az asszonyok körülveszik testetlen női rajongással. Akik várnak tőle valamit, hangosan zengik nevét. Ha beszél valahol, a helyi lapok leközlík; ha utazik, hírt adnak róla a lapok; cikkei, könyvei jelennek meg s talán a komoly kritika is elismeréssel fogadja őket. Lengenek a turibulumok, hajlonganak a pálmalegyezők... Ha igazi férfi és igazi pap, akkor zárt páncélosan megy el közöttük és mosolyogva, de határozottan hárít el magától minden meg nem érdemelt tömjénezést, ugyanakkor pedig lelkében keménynyé kalapálja az alázatot. „Ha ezek tudnák, hogy ki vagyok: mennyi gyengeséggel, mennyi bátortalansággal, mennyi hibával, hej, nem tisztelnének!” — ez igen üdvös gondolat a felforrósodott hiúság lehűtésére.

Van ebben a papi hiúságban valami férfiatlanul puha és kamaszos; van benne valami infantilis vonás: a félig kész, fejletlen ember ferdesége. Ha a pap igazi férfi és igazi úr, akkor összezsugorodik a hiúság-kísértés veszélye. Ami megfogja azt, aki húsz éven túl is megmaradt kamasznak, ugyanaz lepereg a férfiről.

Hiúság ellenszere: helyes önértékelés, őszinte alázat, térfias jellem, úri gondolkodás és szerénység és lelki fegyelem és mindenekfölött Isten-eszköze-mivoltunk igaz öntudata.

2. Megkísért a bírnivágyás

A földi gravitatio erősebb lesz a felfelé húzó erőnél és Krisztus papja a tiz körmével iparkodik minél nagyobb darabját magához kanyarítani a földnek, amelyen pedig nincsen maradandó hajléka.

Vendége voltam a gazdag, fősvény papnak. Tele volt a kasszája — üres volt a szíve és üres volt a temploma.

Belenéztem egy csúnya földszagú ügy aktáiba, amelyekben szegény egyetemi hallgatók javára tett alapítványt megfúrt egy gazdag rend és a vagyon felét a maga sokezer holdjához kapcsoltatta: „Nobis quoque peccatoribus!...”

A magyar katolikus Egyház egész Európában legtovább megtarthatta ősi, Szent István ajándékozta birtokait. A java-dalmas papság földbirtokos, a plébániáknak értéktermő javaik voltak. Nem azért, hogy gazdag legyen a pap, hanem hogy anyagilag független legyen, s eltartása ne terhelje a hívők seregét. Ugyanakkor égbenező idealizmussal és bőkezűen adakozó szeretettel kell néznie a szegényt, akit hozzá irányít az Isten.

Ősi emberi igény a szerzés, gazdagodás, öregségre a megélhetés biztosítása. Embertelen önzetlenséget kell belenevelni a papságba már a teológus évektől kezdve, hogy földi kincsek gyűjtésében ne találja örömét. „Ne gyűjtsetek magatoknak kincseket a földön, hol rozsdá és moly megemészti, és hol tolvajok kiássák és ellopják; hanem gyűjtsetek magatoknak kincseket az égben, ahol sem rozsdá, sem moly meg nem emészti, és ahol tolvajok ki nem ássák és el nem lopják. Mert ahol kincsed vagyon, ott leszen a szíved is.” (Mt. 6, 19—21.) — Gyönyörűen berendezett lakás, villa, nagy könyvtár, gazdag ruhatár, nyaraló, földbirtok, bankbetét: minek mindez a papnak? Egész életén át gyűjt a nevető örökösök számára, akik holtá után percek alatt szétkapkodnak mindent s közben rút hálátlansággal emlékeznek az örökhagyóról... Minden tiszteletem azé a melegszívű főpapé, aki szegény diákok számára a bőven dotált alapítványok sorát tette életében; vagy azé az öreg professzoré, aki nagy adományokkal segítette egyik szegény szerzetesrendünket és diákok számára templomot épített. Kincseket gyűjtöttek a mennyben!

Elnéztem a gazdag papi hagyaték fölött marakodókat. Uresen maradt mögöttük a plébánia, s az új plébános nagy adósságokból alapjában újra kellett hogy berendezze a házat, mert egy gyufaszál nem maradt a gazdag előd távoztakor. És visszaemlékszem az első káplán-szobámra, ahol egy rozoga asztal, ingó szék, a negyedik lába helyén téglákkal megtámasztott ágy volt kezdetben a bútorkészlet. Sokgyermekes szegény özvegyasszony menekült papfia honnan is vásárolhatott volna paphoz méltó bútort? Ha szépen berendezett plébániák, káplán-szobák várnák a vándorló papokat, mennyi anyagi gondtól mentesülne a fiatal gárda! És ezt egyetlen nemzedék megvalósíthatta volna országszerte.

Érdekes lélektani tény: aki jómódból jött a szemináriumba, könnyebben tud lemondani és beleállni szegénységbe. Földéhsége, vagyonéhsége sokkal mohóbb annak, aki ifjúsága éveit szegénységben töltötte. Mintha kárpótolni akarná magát a múltért...

Milyen ellenszenves a fősvény mozdulata, amint behajlított karmokkal egyre maga felé söpör, vagy pedig amint belekapaszkodik egy-egy rögbe és szorítja magához!

A keresztény morális szerint a *főlősleg*: Istené. Neki adjuk, ha jótékony célra fordítjuk, vagy a szegényeknek szórjuk.

A javak helyes szétosztása, szerzése és kezelése fölött a Iustitia áll őrt. Az adakozás mestere: a Caritas. Megrendítően szomorú, ha a katolikus pap az igazságosság rovására, bűnben járó emberi módon szerez vagyont, vagy őrzi minden fillérét. Ha megromlik a só, mivel sóznak? Ha földivé lesz a pap, hogyan fog a lelkekben természetfölötti kultúrát teremteni?

Anyagias gondolkodású, földhöz tapadó papból hová lesz az áldozatkészség, az önzetlenség, a szeretet? Eldurvul lassankint a szíve, komor, kemény és gyanakvó lesz az emberekkel szemben. Lelkében talán a hamis utak térképeződnek, s a pengő után való vad hajszában izzadságszagú, pénzszagú, földszagú lesz az egész egyénisége. Fölötte a VII. parancs megsértésének gyakori veszélye. A történelem meredek fordulón, ahol régi világok válságba jutnak és vérből, könnyből, szenvedésből születik egy új világrend, ő nem az evangéliumot és az Eucharisziát igyekszik átmenteni, hanem a pénzeszacskóit meg a földjeit; mint ahogy légiveszély vagy riadó

esetén is először a kasszáját vitte le az óvóhelyre és csak utána nyúlt az Oltáriszentségért. Csak félszívvvel Krisztus embere!

Testvérem, a fösვნénységtől jobban félj, mint a tisztátalanságtól! Az önzetlenségnek és nevetve adakozásnak szellemét teológus korodban jól beledolgozd a lelkedbe! Jaj, csak földszagú pap ne legyen belőled!

A fösვნénység ellenszere: megelégedettség, igénytelenség, áldozatkészség, önzetlenség, szeretet és természet-főlötti gondolkodás.

3. Megkísért az érzékiség

Betörhet az új vetéssel az onaniás kamaszbűn a szeminárium kapuján. Évek harca nyomja el s irtja ki. De később, talán évek sorával később újra felemelheti fejét és a papot is földhöz verheti. „Józanok legyetek és vigyázzatok!”

Betörhet a kamaszromantika a szemináriumba. 18—20—22 éves fiúk, akikben lassan alakul a pap. Ha a lelki élet nem elég mély és szuggesztív, akkor átüt a diákromantika és csúffá teszi a kispapot. Ilyenkor alakul suttogók és össze-dugott fejjel nevetgélők klikkje: lányokról beszélnek, leveleket és talán fényképeket mutogatnak, vakációi hódításokkal dicsekednek, csalódásokat nemes férfifájdalommal hordoznak. És az új vakáció számára tervek és álmok születnek, s az új vakáció végén kilép egy-kettő, aztán megint egy-kettő... És jó, hogy kiléptek. Mert ha a kispap elfelejti a reverendát, és kamaszálmokat álmodik, kamaszjátékot játszik, akkor képmutatás a szemináriumi élete, képmutató kamasz ő maga, aki eljátszotta hivatását. A papiságot nem lehet kicsit akarni vagy fenntartásokkal akarni, azt csak egészen, minden következményével együtt lehet akarni.

Betörhet a szemináriumba a meglazított nemi erkölcs hangja. Kétértelmű tréfák, plébániákon hallott vaskos szellemességek, vicclapban titkon olvasott szójátékok vagy saját találmányú drasztikumok. S ha a kispap-lelkek fölött nem az abszolút papi tisztaság szelleme úr, akkor az elrontott stílus elrontott ízlést eredményezhet, ebből pedig mellékvágányra futott erkölcsiség származhatik.

Bedörömből az érzékiség a pap lelkén s hol gyengébb, hol

erősebb ütemmel kísérti. Lehet a formája magános bűnre hívó nyugtalanság, — lehet felizzó fantázia, — lehet rontott stílusú papi asztal vagy társalgó, — lehet reverendás agglegények gondolatjátéka a női világgal, — lehet egy-egy papnak súlyos megkísértetése a százszor tilos szerelemmel, — lehet mellék-vágányon futó érzékiség kisfiúkkal, kislányokkal szemben, — lehet perverzitás... A megkísértetés nem megalázó, a kísértés nem veszedelem, az idegek spontán reakciója sem szégyenletes, hiszen mindezt vaskézze ragadja és megfékezi a kegyelem erősítette férfiakarát. Megalázó és szégyenletes a játék a kísértéssel; és halálos veszedelem maga a bűn.

Egész életünkön át, késő öregségig állandó ostromában állunk a magunkban hordozott s emberi természetünkől elválaszthatatlan érzékiségnek. Vannak nagyon nyugalmas, csendes idők, de vannak elemi erővel feltörő viharok, és vannak hosszú, nyugtalan korszakok, amelyek jobban fárasztják a küzdőt, mint bármilyen vihar. A tiszta papot nem a szemínárium formálta kemény szoborrá; azt kísértésről-kísértésre egyre újra faragja, nemesíti, védi az ember.

A megtartóztatásban töltött évek óriási ellenálló erőt adnak: a pap mindenki másnál könnyebben győzi a VI. parancs ellen lázító kísértéseket. De védelme a tisztaságnak: fegyelem, aszkézis, komoly lelki élet, lelkiatyai vezettetés; az emberi vonalon pedig: ízlés, nemes úriság, munka és a fantázia megfékezése.

4. Megkísért az irigység

Nem véletlen, hogy az „invidia clericalis” külön fogalom.

Ez a gyengék, az alábbvalók kísértése; van benne valami tehetetlen düh és valami alattomos rosszatkívánás. Jellemileg is a legalantasabb húrokat keresi az emberben s azokon penget; alacsonyosság, gyengeség, kajánság a tartalma. Nem a férfiak és nem az úri lelkek kísértése. Miért van úgy, hogy papok között mégis olyan gyakori hiba?...

Elősorban az egyenrangút, egyidőset, vele egyformát figyeli: nem jut-e a nagy versenyben egy lépéssel eléje? A fölötte állóktól s előtte haladóktól a már elért pozíciókat irigyli, amelyekért ő még törtet, vagy a már learatott sikere-

ket, amelyekről ő még csak álmodik. A mögötte jövő fiatalabb nemzedéket sanda szemmel nézi: nem emelkedik-e ki közülük valaki s nem fenyegeti-e azzal, hogy utoléri és túlszárnyalja őt? Ezek lelki mozzanatok; a lélek mélyén észrevétlen izzik az irigység sárga tüze. Ha aztán még gyengébb az ember és az irigység aktívvá lesz benne: visszarúgja a mögötte fel-törekvőt; megszólja, rágalmazza, visszanyomja a vele lépést tartót; vagy lefelé cibálja azt, aki fölötte jár; — akkor minősített rosszakaratról van már szó, és valamennyien szégyelhetjük, ha ilyen is akad a papok között. Pedig akad!

Annál is inkább akad, mert a magános ember érzelmeivel senki sem törődik; feleség nem simogatja ki lelkéből a nemtelen indulatokat, jóbarát nem látja meg, vagy ha észreveszi, nem érez jogot arra, hogy szóvátegy; a magára hagyott ember lelke aztán lassankint elpudvásodik az irigykedésében.

Amikor nemrégén egyik volt prefektusom Egyházért és magyarságért kifejtett különleges, értékes működéséért olyan rangot kapott, amely fölém emelte őt, a barátaim szinte bocsánatkérő, vigasztaló magyarázkodással jöttek hozzám, és azt hiszem, valamennyien nagyképű hazugságnak vették, amikor kijelentettem, hogy a derék atya kitüntetésének szívből örülök és egyáltalában nem érzem úgy, mintha engem hátralöktek volna azzal, hogy ő megérdemelten előrelépett. Elgondolkodtam: hát rólunk papokról már fel sem teszik, hogy tudunk nem-irigyek is lenni?

Az irigység nemcsak bűn, de bűnforrás is. Belőle veszedelmes testvérei bontakozhatnak kifelé.

Rosszakarat. Alagutat fúró, titokban rontó, becsületet az éj sötétjében besározó, méltatlan törekvés a másik ember gyengítésére. Ez indítja a suttogó propagandát, amelynek forrását oly nehéz megtalálni. Ez irat névtelen leveleket. Ez lök meg rágalmazó vagy megszóló hadjáratot, amely ellen nem lehet védekezni, mert olyan, mint a nyirkos őszi köd: körülnyalja az embert, de sem megfogni, sem kivédeni nem lehet. Egészen alacsonyrendű és hitvány a harcmodora: nem a maga erőit igyekszik kifejtetni s fölébe kerülni a versenytársának, hanem azt gyengíti annyira, hogy mögéje essék vissza. Kezdve a szemináriumi besúgón, fel egészen a papi megszólóig és rágalmazóig, a legmegvetettebb emberfajta! Ha megkísért a

rosszakarat bárkivel szemben, görcsös erővel indítsd fel magadban rögtön a szeretetet, megbecsülést, és mondj jót róla és kiáltsd el, hogy mennyire tiszteled! Igyekezzél szolgálatára lenni, fáradj érte, tégy jót vele! Nehogy elöntse lelkedet a nyirkos köd.

Káröröm. A pocsoltyában álló öröme, amikor sikerült valakit maga mellé csalni, vagy legalább jól lefröcskölni piszokkal. Vagy a hiéna öröme, amikor baj érte az oroszánt, akitől retteg. Kezét ki nem nyujtaná segítségül, sőt vigyorogva hagyja bajban a másikat, vagy magára hagyja csak azért, hogy bajba kerüljön. Nem úri, de nem is emberi; a káröröm mögött az őspogány vigyorog, az őspogány mögött a Sátán.

Megszólás. Ó, ne gondold a piacon összeálló hegyes orrú, éles nyelvű vénasszonyokra! Ezek csak karikatúrái a megszólónak. Az igazi megszóló közbecsülésnek örvendő, mosolygós úriember, kellemes társalgó, szellemes tréfamondó. Észrevétlen röpi rosszakaratú nyilait jelenlevők vagy távollevők felé. Van úgy, hogy tréfába öltözteti. Senki sem veszi komolyan, mosolyognak rajta, aztán elfelejtik, — de valami a lelkek mélyén megtapad belőle. Máskor olyan abszurdumot mond, hogy kirobban nyomában a nevetés; — de az abszurd állítás pora ott marad a lelkeken. Máskor: „relata refero!” — mossa a kezét, de azért elmondja, amit hallott, s amit maga sem hisz. A hallgatók sem hiszik, de tovább mondják, s a lelkekben nyoma marad... Figyeld a megszólókat! Sokkal többen vannak, mint gondold! Húsz közül tizenöt megszóló, veled együtt.

Az irigység alapvető ellenszere az úri nevelés, úri gondolkodás, férfias nobilitás. Ki kell nőni ebből az alacsony légkörből! Aztán a felelősségtudat, a becsületérzés, a szeretet. És a mindennapi lelkiismeretvizsgálat.

5. Megkísért a torkosság

Erre nem mondják, hogy papi bűn, nem is az. De a magános embert sűrűbben és erősebben kísérti, mint a családapát. Az agglegények általában nagy gourmandok; a papok általában kövér asztalt tartanak — így tudja a közvélemény.

En nem fogadom el mentségül és magyarázatul azt a falusi

izű érvet, hogy akinek tilos a házasság, a gyermekáldás, tilos a szórakozás, a társaság, aki elzárva utazástól, kultúrától, falusi magányban éli le életét, annak egyetlen élvezete marad: a terített asztal. Nem látom be, hogy miért kellene kimagasló földi élvezetének lennie, ha egyszer Isten szolgálatába hajlított s önmegtagadó életnek szánta az életét. A coelibátusért nem kér és nem kaphat földi kárpótlást; a lemondó fegyelmezésért pótkielégülést el sem fogadhatna. Az ízes asztal nálunk, magyaroknál, életigény nemcsak a magános, hanem a házasember számára is; de étel-ital soha nem lehet öncéllá, hanem csak eszköze az élet fenntartásának.

Van a torkosság legyőzte ember egész egyéniségében valami zsirosság, valami mohóság. Arcáról, szeméből szinte kiált a raffinált élvezetté átértékelt ősi nagy ösztön: a létfenntartást szolgáló életösztön. Ugyanez kiált éhes vágy formájában a homo-vorax-kisap szeméből is. Az ember rájuk pillant és leolvassa arcukról, hogy náluk a napnak három kiemelkedő csúcsa van: a reggeli, ebéd, vacsora; a többi, ami közben van, elmosódó időszak s részben emésztéssel, részben éhes várakozásban telik el. A beszédük egyre visszafordul az ételek felé; egy-egy évekkel ezelőtt élvezett jó ebédet ma is úgy mondanak el, hogy szájukban érzik az ételek íze; s amikor megtárgyalják, magyarázzák, hogy ezt vagy amazt az ételt önáluk hogyan készítik el, szinte csámcsognak hozzá, annyira a tárgynál vannak. A szemináriumi koszt ellen legtöbbet ők zúgolódnak, de mindenből háromszor vesznek, és a legjobban pocskondiázott ételből is tornyot raknak a tányérjukra. Mindig van csomagjuk; minden zsebpénzt ételre költenek; minden meghívást elfogadnak; s még a vasárnapi asszisztenciát is a szerint értékelik, hogy utána mivel kínálja meg őket a plébános úr. — Később ők az éhes káplánok, akiket a plébános asztala soha nem tud kielégíteni; ők az ebéd- és vacsora-potyázók; ők az esti családjárók, akik hol ide, hol oda ugranak be még egy kis pótvacsorára. — Később plébániájuk központja a konyha, s szentélye az ebédlő; étkezésük szertartás, amely-nél megzavarni őket: halálos bűn. Dél előtt semmi sem fontos, csak az, hogy mi lesz ebédre és mikor lesz már az ebéd; délután semmi sem fontos, csak az, hogy jó vacsora készül. A zsiros asztal kiöli belőlük az agitátort s az apostolt, de kiöli a

hűségesen szolgáló jó papot is, mert „senki két úrnak nem szolgálhat; vagy az egyiket gyűlölni fogja és a másikat szeretni, vagy az egyiket túrni fogja és a másikat megvetni...” (Mt. 6, 24.) Mivel pedig ezeknek „istenük a hasuk” (Fil. 3, 19.), az igazi Isten nem sok örömet találhat az életükben.

Testvér, ne légy a zsiros asztal papja! Szent közömbösség az étkezéssel szemben: kell, legyen, állásodhoz és házadhoz méltó legyen, de a tele tálak tartalma rá ne fröcskölhessen egyéniségedre, papi munkádra.

A gastronom papnál szomorúbb típus a torkosság másik legyőzöttje, akit rabbá tett az *alkohol*.

A papság becsületének a tisztaság terén elbukottak sem ártottak annyit, mint a mámoros, dalidós papok meg a részeges fráterek.

A papi asztalon helye van a borosüvegnek még akkor is, ha a plébániának nincs saját szállója. De a mérték egy, akár a maga borát issza, akár drága pénzen vásárolja. Étkezéshez egy-két pohár bor meg nem árt. De ne legyen ebéd és vacsora után hosszan tartó poharazás, amikor a bor élvezete öncéllá lesz és a sok koccintás nyeli a drága időt és a még drágább energiákat. — Vendégét ebéd előtt egy pohár konyakkal, délután egy pohár borral megkínálja a pap, hiszen őt is kínálják, ha látogatni megy; de a vendégből ne legyen iszós, koccintó cimbora, és a vendéglátás ne jelentsen órákig tartó poharazást.

Általában szokd meg, hogy étkezésen kívül szeszes italt nem iszol. Ha látogatni jársz s megkínálnak, iszol a házigazdával, mert ha nálunk elfogadod a kínált borospoharat, az majdnem olyan, mint amikor az arab kezéből elveszed a kenyeret, sőt, vagy a szem datolyát; nem azért iszol, mert ízlik a bor, és akárhogyan ízlik, nem iszol többet, mint az egy barátság-poharat. Soha ne igyál unszolásra, csak azért, mert nagyon kínálnak. És ha úgy érzed, hogy elég volt, akkor semmi unszolás, ugratás, haraggal való fenyegetődzés beléd ne diktálhasson egy kortyot sem többé.

Mindenki ismeri a maga mértékét, hiszen a mérték minden embernél más. Hitvány vagy, alkohol legyőzöttje, ha a magad mértékén túl bárki kedvéért tovább iszol. Akinek két pohár megárt, álljon meg az elsőnél; s aki nem szokta a bort,

csak egy-egy kortyot szörpöljön belőle. A mértékletesség érénye fogja vissza a kezdet a kellő pillanatban!

Szomorú rabszolga a magános ivó, aki maga elé teszi az üveget és csendes élvezettel elszopogatja. Rabszolga-voltán nem változtat semmit, ha teáskannában tartja a bort és teáscsészéből iszogatja, amint egy öreg plébános bácsinál láttam egyszer.

Még szomorúbb jelenség a korcsmázó pap, aki a szenvedélyét nyilvánosságra viszi, és legyőzött voltát utcahosszat mutogatja.

Ki álljon ellen a kísértésnek, ha nem a pap, a lélek embere?

Ott kezdjétek az önfegyelmézést, hogy ne jelentsen szemetek felcsillanó örömet egy-egy duplika, amikor bor van a szemináriumi asztalon. Mint a vizet, olyan természetes, közömbös nyugalommal fogyasszátok el a kiosztott boradagot is. A magyar úr nem ugrál a mennyezetig, ha egyszer bort ihatik. Folytasd komoly mértékadással, s a mértéked káplán-, majd plébánoskorodban se bővüljön túlságosan.

Fölötte járni! Nem probléma, nem beszédtema, nem örömforrás, nem élvezetforrás. Úr használja a természet ajándékát, de a maga úri mértéke szerint használja, és soha szabadjára nem engedi az alkoholban lakó ördögöt még annyira sem, hogy a torkosság komoly kísértésébe jusson.

Józanok legyetek és vigyázzatok! A boroshordó: Sátán vára lehet.

A torkosság meg nem kísérti komolyan azt, aki igazi úr és igazi férfi. Mértéktartás mindenben, étel-italban is. Irtózás attól, hogy mohóságot mutasson. Komoly fegyelem. A mértékletesség erényének céltudatos, állandó gyakorlása. Az önmegtágadás aszkézise. Általában magasabbrendűség, lelkiesség, földfölöttiség.

6. Megkísért a harag

Amikor 1912-ben útnak indultam a kalocsai küsszemináriumba, zombori ismerős uraktól sorra kaptam a jótanácsokat. Az egyikre ma is emlékszem. Azt mondta: Vigyázz, öcsém, hogy meg ne haragudjék rád valamelyik pap, mert ha pap

meggyűlöl valakit, halálig gyűlöli! — Nem tudom, honnan vette az a derék katolikus úr ilyen irányú tapasztalatait. Azóta sokat láttam magam is az életből, — és nem merném határozottan azt mondani, hogy a tanácsadónak alapjában nem volt igaza.

A harag: gyerekbűn. Toporzékol, sír, kiált s keserű lélekkel keres valami rosszat, amivel bosszút állhasson vagy forró haragját kitölthesse. — Egy kicsit asszonybűn is. Könnyű megsértődés, hosszú haragtartás, mosolygó bosszúállás, elégtelt káröröm. — És egy kissé papi bűn is. Hosszan emlékező, nehezen megbocsátó, évek múlva is szemrehányó haragtartás, vagy a megbántónak évtizedeken át meg nem pihenő csendes büntetése.

A magános ember, ha nem igazi apostoli lélek, könnyen önzővé lesz. Az önző lélekben minden bántás sziklába vésetik és nagyon-nagyon lassan mosódik csak el. Az önző ember nagyobbnak is látja a bántást a valónál, hiszen ha önmagát túlértékeli, a megbánást is túl *kell* értékelnie.

Van a hosszú haragtartás fölött valami ráboruló sötét árnyék: mintha bosszúálló Káin árnyéka feküdnék végig rajta.

Súlyos kísértés a fellobbanó harag tüze, amelynek gyümölcse: igazságtalanság, gyors és aránytalan büntetés, szitkozódás, káromkodás, gondolkodás nélküli megtorlás. A pap, a mindig fegyelmezett vasember és úr, ezt a kísértést komoly akaratgyakorlattal már teológus korában úgy bilincsbe verte, hogy komolyan többé ellene támadni ne tudjon.

Súlyos kísértés a hosszantartó neheztelés, amelynek gyümölcsei: bosszúforralás, káröröm, rosszakarát, igazságtalan üldözés, méltatlan kezelése a másik embernek és sok-sok igazságtalanság.

Súlyos kísértés a bosszúállás fogcsikorgató vágya, amely az igazságosság és a szeretet legázolásával ártani akar annak, aki őt megbántotta. Sértések jönnek és megtorló lépések, s a harag kölcsönös gyűlöletté mélyül. Ez már a Káin lelkiülete. A kultúremler nem öl, de ki tudja, hányszor van gyilkosság a lelkében!

Az Úr szava: „Enyém a bosszúállás!” (V Móz. 32, 35.)

Krisztus szava: „Én pedig mondom nektek, hogy mindaz, aki atyjafiára haragszik, méltó az ítéletre.” (Mt. 5, 22.)

Az ószövetségi és újszövetségi megbocsátás-törvényből sarjadt ki a *gentleman-törvény*:

- Soha ne sérts meg senkit szándékosan!
- Nem az sértő, amit te annak szántál, hanem amit sér-
tőnek érez a másik!
- Akit megbántottál, kérj tőle bocsánatot!
- Ha téged bántottak s bocsánatot kérnek, szívből bo-
csáss meg s adj kezet!
- Ha megbántottak s nem kérnek bocsánatot, szívből
bocsáss meg akkor is!
- Bocsánatkéréssel, megbocsátással soha nem lehet eléggé
sietni.

— Elég terhet rak lélekhatárodra az élet, miért még
gyűlöletterheléssel is súlyosbítni? Ontsd ki lelkedből haragodat
s megkönnyebbülsz.

— Ha bosszút álltál, adósságot szedtél a nyakadba, mert
a bosszút az ellenfeled vissza fogja fizetni; ha megbocsátottál,
adósoddá tetted, mert a jósságot kénytelen lesz visszafizetni.

Én láttam Krisztust szent haragban, amikor jajt kiáltott a
képmutatókra vagy korbáccsal verte ki a templomot meg-
szentségtelenítő árusokat. De ez a Megváltó haragja volt s
tisztulás járt a nyomában. Az ember haragja nyomán bűn jár
és pusztulás.

A harag benned az őspogány indulata. Korán kezd el,
már az I. év elején, pogány-önmagad megfékezését, hogy a
főnséges nyugalomú kemény férfi éljen benned, mire elhagyod
a szemináriumot.

*Harag lékezője: szeretet, tegyelem, jóakarát, Isten-
nek ajánlása a téged ért méltatlanságnak, egyenesség,
igazságosság.*

7. Megkísért a jóra való restség

Nincs még egy olyan kemény iskola, mint a szeminárium,
ahol Krisztus elhívott apostolait gyúrnák ki ifjú emberekből.
Természetfölötti és természetes nevelő eszközök gazdag tára
áll rendelkezésre, válogatott nevelők forgatják kezükben az
eszközöket. Lelkiismereti felelősség áll a szeminárium növen-
dékeinek önnevelése fölött. — Hogyan van mégis, hogy any-

nyi a későn járó, hanyag, nem tanuló, lomposan öltözködő, lelkiekben tunya kispap?

Nincs még egy olyan hivatás, amelyre annyi gonddal, mélységgel, keménységgel s oly hosszú időn át készítenék a férfinemzedéket, mint a papi pályára. — Hogyan van az, hogy mégis annyi a kényelmes, kötelességmulasztó, lelkiekben eltotyakosodó, nehéz mozgású, rendetlen, pontatlan, lelki ismeretlen pap?

Megkísért a jóra való restség.

Nem rossz ember a lajhár kispap, a későn kelő, a cammogva mozgó, ímmel-ámmal dolgozó, mindenütt elkésző... De az emberi természetben bujkáló őspogány restség visszafogja s nem lesz belőle igazi pap.

Nem rossz ember a fegyelmezetlen, silentiumot törő, házszabályt sértő, rend ellen lázadó, kedvetlenül engedelmeskedő növendék... De legyőzte az őspogány restség és nem tud ember-óriássá kibontakozni.

Nem rossz ember a studiumon elmélázó, előadáson más-sal foglalkozó, a teológia tárgyait csak tessék-lássék tanuló, vizsgákon éppen csak átcsúszó ifjú... De az őspogány restség visszafogja attól, hogy intelligens, nagy tudású papot formáljon magából.

Az a hanyag, lomha pap sem rossz ember; — de rossz pap! Mert a pap: emberebb ember, föld sója, gyertya, kovász! Jelszava: különbnek lenni mindenkinél, mert nem parancsolásra, hanem maga példájával való vezetésre hivatott. Egyenruhás ember létére mindig *comme il faut* legyen; kirakatban élő mintaember létére soha restségnek példáját nem adhatja; mindig szolgálatban álló pap létére még azokat a kicsi pihenő ellazulásokat sem engedheti meg magának, amelyek olyan természetesek a világi uraknál; ő pihenéskor is vigyázban álljon!

Ha látsz lomposan öltözködő, piszkos, foltos, rongyos reverendában járó, elhanyagolt külsejű papot, arra gondolj, hogy legyőzte a jóra való restség. Mert az igazi pap külseje mindig kifogástalan.

Ha azt látod, hogy beharangozáskor lohol át a templomba a plébániáról, későn megy ki a szentmisére, elkésik beszéd-ről, iskolából, temetésről, gyűlésről, hiszen őt úgyis megvár-

ják mindenütt: akkor tudd, hogy legyőzte a jóra való restség. *A pontosság nem az, hogy pontos vagyok, hanem hogy legalább 5 perccel korábban ott vagyok.* Mindig jöhet közbe valami: megszólíthat az utcán a Teréz néni, elfújhatja a szél a kalapomat, eszembe juthat, hogy elfeledtem zsebkendőt venni magamhoz, — és ha kínos pontosan indulok, akkor minden akadály elkésést jelent; míg ha korábban indulok, akkor az akadályok is beleférnek az időkeretembe és pontosan kezdem a kötelességem.

Ha nehéz mozgású, durva szavú pappal találkozol, akinek ruhájából, beszédéből, viselkedéséből az elhanyagolt nagy magyar parlag pora árad, akkor sajnálkozva gondold arra, hogy ez is a jóra való restség egy legyőzöttje. A papnak nem szabad „elparasztosodnia”, „elparlagiasodnia”; ő Isten háta mögött is, tanyavilágban is szellemi és lelki életet élő intelligens gentleman maradjon! Rádió, könyvek, íróasztal, írógép védi a falusi kultúrembert. *Szerte az országban száz meg száz elsőrendű képzettségű, főiskolát végzett magyar úr aránylag kevés hivatalos elfoglaltsággal és valami nagyszerű pihentséggel az idegeiben: micsoda rendkívüli teljesítményeket hozhatnak!* Írók, tudósok, a falu kutatói, a természet és a természetfölötti világnak kidolgozói, a magyar nép problémáinak elsőrendű ismerői... Persze a szemináriumnak kellene már azokat a győzhetetlen szellemi igényeket beléojtania minden kispapba, amelyeket nem tud belepni a puszták homokja; már ott kellene megtalálnia mindenkinek nagy vonalakban azt a sajátos érdeklődési területet, amellyel való foglalkozás kitölti majd életének minden szabadidejét és foglalkoztatja energiáit. Szellemi életet élő pap nem fog elparlagiasodni!

A jóra való restség legyőzöttje az iszákos is, a zsíros asztal embere is, a pénzeszacskón trónoló fősvény is. Akiben eleven erők mozognak, az mindig fiatal marad: ruganyos, ezerdolgú, sokfelé irányuló érdeklődéssel, egy sajátos érdeklődési területtel, ahol valami egészen egyénit és nagyot ad az életnek. Magyar kultúra pionírjai a falu és a tanya papjai! S ha a só megromlik, mivel sóznak akkor?...

Jóra való restség, a pap legnagyobb veszedelme szertefoszlik ott, ahol komoly lelki élet és komoly szellemi

élet folyik, s ahol lélekben fiatal akar maradni a Krisztus embere. Nagytávlatú cél, amely felé lassan, de állandóan törtet, tudományos, irodalmi, lelkipásztori ambíció, problémákat bontogató buzgalom!

Megkísért a hétfejű sárkány...

Nincsenek az életnek sablonjai. A mi reverendánk uniformis, de nincsenek uniformizált emberek. Amint hogy a templomainkban is a szobrok sablonosak csak, de az Egyház szentjei mind különálló, egyedülálló egyéniségek. Nincs a problémáknak tucatarcuk; ugyanaz a probléma, ugyanaz a kísértés, ahány emberrel szembenéz, annyiféle. És ahány ember, annyiféle a harc, a védekezés is ellenük. Minden kísértés másképen tükröződik mindenegybes papi lélekben, és egyéni a küzdelem is, a győzelem is. Közös csak a hősi életre való törekvés, a módszerek ezerfélék.

Ez a nagy, egyéni sakkjátszma a Sátánnal... Érdekes, izgató, nagyszerű, szép, de lélekzetet elállítóan súlyos felelősséggel!

A küzdelem módszere: százszázalékosan pozitív. Ne a kísértő ellen harcolj, mert a helyben megálló harc kilátástalan és még ha győznél is, csak azt érted el, hogy nem téged győztek le. Minden küzdelemben az emberebb embert faragod magadban: *mindíg a kísértéssel ellentétes erény az, amelynek önmagadban való gyarapításán fáradozol.* Nem a gőg ellen viaskodol, hanem fokozod magadban az alázatosságot; nem az érzékiséggel harcolsz, hanem a tiszta embert bontod magadban egyre jobban; nem a jóra való restség nyakát szorongatod, mint képzelt kígyóét, hanem komoly tervekkel, meg nem pihenő tevékenységgel tartod fiatalon a lelket és egyszerűen nem adsz lehetőséget a restségnek arra, hogy beléd harapjon.

Mindíg előre, mindig fölfelé! Amint megálltál, körülrajznak a kísértések, mint az esti erdőn megállót a szúnyogok; amint megindulsz, kevesebb szúnyog bánt, s ha sietsz vagy rohansz, egy sem ér nyomodba. *A kísértés csak arra jó, hogy felhívja figyelmedet a lelked gyengébb pontjaira s kiváltja belőled a pozitív irányú erőfeszítést a különb ember felé.*

A ruganyos, tettereszülő, mindig aktív papi lelket semmiféle kísértés sem fogja legyőzni.

Mert a kísértés nem kígyó, amelyet diadallal megfojthatsz, hanem mocsár, amelyben lábolsz, s amelyből ki kell nőned, föléje kell nőned és nem probléma többé.

A lélek-óriások vígan lábolják meg az élet minden kísértését!

17. A tékozló fiú

„quare me repulisti?”

Kedves Testvér!

Olvasd el figyelmesen a tékozló fiú történetét. (Lk. 15, 11—32.)

Olvasd el és gondolkozzál rajta.

Rájössz majd, hogy a tékozló fiú nem gonoszságból zül-
lött le. Kalandvágy, könnyelműség, tomboló szexualitással
szemben akaratgyengeség vitte romlásba őt. Az emberek álta-
lában nem gonoszságból, hanem hanyagságból és gyengeség-
ből kerülnek bűn lejtőjére. Nem tudják az életet szépen, Isten
gondolatai szerint csinálni, tehát csinálják rosszul és megsértik
Isten törvényeit.

Rájössz, hogy a tékozló fiú egy pillanatig sem szűnt meg
szeretni az édesapját. Szerette, amikor örökségét követelte,
de jobban szerette önmagát és nem hallgatott apja komoly
szavára. Szerette külföldi bűnben-tombolása közepette is, de
ez a szeretet nem volt elég erős ahhoz, hogy visszatartsa őt
a legrosszabbtól. Szerette letörve, züllötten is és ez a szeretet
változott át behúnyt szemű bizalomná apja jóságával szemben,
amikor földhöz vágta a kanászbót és megindult hazafelé. Jó
úton tartani, büntől menteni nem tudta a szeretet, de a kátyu-
ból végül kiemelte.

Rájössz, hogy a tékozló fiú nem máról-holnapra, egyszerre
változott jó fiúból rosszra. *A bűnnek története van*, s az ember
leromlásának fejlődése kimutatható. Belső, kormánytalan nyug-
talansága lassan elszakította lelkileg apja szellemétől s az ott-
hon szellemétől, s lelkileg már „messze országban” járt, ami-
kor otthon talán még nem is sejtették a sűrűsödő lelki válsá-
got. Elidegenedvén az otthonától, most már a vágyai húzták

őt messzire: idegen világról álmodozott, ki tudja, milyen nagy terveket szőtt, s micsoda csábító álmai voltak arról, hogyan fogja a vagyonát odakint megsokszorozni. Az álmaink mindig szépek és nagystíluék, csakhogy a valóság rájuk cáfol. S amikor apja elé lépett s örökségét követelte, ez már egy lelkiileg teljesen elidegenedett fiú volt, akit a vágyai ellenállhatatlanul húztak idegenbe; ezért az apja meg sem kísérelte otthon tartani. A valóságos elszakadás hazulról csak a konzekvenciák levonását jelentette. — És odakint... Pénze volt, körülrajongták; barátja sok volt és a barátnői ezeknek szövetségesei. Az álmok vízzé silányultak, nagy vállalkozások helyett nagy mulatozások jöttek, s végül elúszott a vagyon, a tisztaság, a becsület, az egészség... Így lett disznópásztor a gazdag ember nagyreményű fiából.

Rájössz végül arra, hogy a tékozló fiú egy pillanatig sem élvezte lezüllött voltát. Koldüssors, moslék, a környezet, a betegség, a keserű tapasztalatok egyre forralták benne az egészséges undort. S hogy kitöréséig micsoda embert rázóan vad erejűvé érett ez az undor, mutatja az, hogy béresnek indul hazafelé az apjához. Csak aki tudja, mit tesz szolgának lenni ott, ahol azelőtt ő volt az úr, érti meg azt a mélységes megáldozottságot és keserűséget, amely a tékozló fiú szívében dühhatott...

Ime, egy nagy letörésnek és egy felemeltetésnek története...

Szükségesnek tartom, hogy mindezt végiggondold, mert különben nem értenéd meg a bűnbe züllött papnak lelki állapotát.

Isten fölként apostola. Százezrek közül kiválasztva, emberfölötti erőkkkel felruházva, természetfölötti ajándékok birtokosa, Krisztus bizalmasa. Eszköz az Úr kezében, amellyel az emberek közt dolgozik.

Szent. Habitualis szentséggel, mert a megszentelő kegyelem birtokosa. És erkölcsi szentséggel, mert a kegyelem segítségével istenes, erényes életet él és kibontja magában az emberebb embert.

Égnek meredő magános sziklacsúcs. Közelebb áll Istenhez, mint sok-sok millió ember; példaképe és vezetője sokezer

hívőnek. Ő az élő Törvény, húsba, vérbe, életbe öltöztetve; ő az élő evangélium, emberben felelősséggel valósitva.

Egyetlen barátja Krisztus, aki öneki is mondta: Te az én barátom vagy, ha megteszed, amit parancsolok neked! Szeretet, szolgálat és ez a Krisztus-barátság a papi élet fenntartó pillérjei, ezek a varázsszavai. *Ha Krisztust elveszíti, akkor éjtszakában áll a magános szirt; fölötte sötét az ég. Most van igazán egyedül!*

A pap életében más a bűn, mint a civileknél. Többet és nagyobbakat rombol, mint másnál, sötétebbek a mélységei, gyótróbbak a lélek kínjai, nagyobb a Sátán öröme. Minden bűnbeesett ember lélekválságot jelent; a bűnbeesett pap ideálválságot és az egész krisztusi pedagógia válságát is. Ha a válszott apostolát sem tudta megőrizni!... Péter megtagadta, Júdás elárulta, a pap halálos bűnbe szédült mellőle!...

Én tudom, hogy nincs olyan pap, aki gonoszszágból hátat fordít Istennek és fejest ugrik a halálos bűnbe. Ez sátni volna és az ember nem sátni. Az ember csak hanyaggá lesz könnyen. Hanyagsága porréteget borít a lelkére, s a por alól nem csillannak ki többé az igazi értékek. A por behatol a léleknek, ennek a csodafinom műszernek szerkezetébe és itt is csikorogni kezd, ott is akadozik, majd megáll egy ponton, aztán megáll több ponton, s végül egészen elakad. Az elakadt lélekben nincs lendület, nincs eleven erővel Istenhez tapadás, nincs természetfölötti öröm. Szárnyaszegett. Szinte magától húzza le a földi gravitáció... Az ember csak könnyelmű és ez a könnyelműsége azonnal előbújik a fegyelem páncélja alól, amint a lélek kemény vigyázz helyett pihenjbe állt. A könnyelműség eleinte gondolatlan, azután játszik, azután nemtörődömmé lesz és akkor már átcserélte az értékelőtábla adatait, azután egyre bátrabban próbálkozik a tilossal s közben a bátorság és erő harci kiáltásaival csalja magát: miért féljek tőle? Ez énnekem nem árthat! A könnyelműség az, aki a hanyagságában elszenderedett, porlepte papot vigyázva, észrevétlen leemeli a piederstálról és a földre állítja... Az ember csak gyenge. Ő nem tudja, hogy a hanyagsága és könnyelműsége gyengítette el, mert meglazította Istenhez fűző léleksodronyait és az égnek meredő istenközelségből lehivogatta földközelségbe. Ő csak azt tudja, hogy egyszerre rátörtek súlyos kísértések, aztán újra

rátörtek, s hiába verte vissza, újra meg újra körültámadták és forgatták, ropogtatták, az idegeit megrázták és a fantáziáját cibálták és elvették az álmát és belejátszottak az imáiba és ő hiába kiáltott Isten után, az Isten nagyon messze volt, és végül is beleszédült a bűnbe, pedig az utolsó pillanatban is még azt suttogta: Nem! Nem!

Érted-e, micsoda erő és bölcsesség van a régi szabályban: Principiis obsta?

Én tudom, hogy nincs olyan pap, aki nem szereti az Istent és ezért esik halálos bűnbe. Ez természetellenes volna és az ember nem természetellenes. Szereti Istent vágyó, hálás, szolgáló, áldozatrakész szeretettel; később bocsánatot kérő, farkcsóválva viaszasompolygó szeretettel; később elvesztéstől rettegő, belekapaszkodó, didergő szeretettel. Csak maga ez a szeretet játszik más-más színben a szerint, amint az Istentől távolodó előtt más és más a megvilágítása. Szereti a hanyagság, a könnyelműség, a gyengeség különböző stádiumaiban. Szereti akkor, amikor küzd a kísértéssel, akkor is, amikor játszik a kísértéssel és akkor is, amikor már hisz a kísértésnek. Csakhogy ez a szeretete nem aktív erő, hanem egyre jobban elméletivé és eszmeivé halványodó eligazodás, amely nem tudja őt többé Istennél tartani, nem tudja bűntől visszatartani. Ez a szeretet majd csak akkor lesz aktívra újra, amikor a lélek a bűn mélyén áll, amikor a mélységből kiált, mert rázza az undor és a bánat. Akkor ez a szeretet elemi erővel lobban fel benne és a bánat erejével visszaviszi az Atyához, akinek megbocsátó jóságában most olyan forró bizalommal hisz.

Érted-e, milyen megdöbbentő igazság van a nemzetek Apostolának szavában: „A szeretet soha meg nem szűnik...” (I Kor. 13, 8.) és: „...azért megmarad a hit, a remény, a szeretet, ez a három; de ezek között legnagyobb a szeretet.” (I Kor. 13, 13.)

Én tudom, hogy a pap nem máról-holnapra, egyszerre törik le. Minden emberomlásnak története van; mindegyiknek vannak olyan fejlődési pontjai, ahol a romlást még meg lehetett volna állítani. Még teljes virágzásban áll ott: még csupa lelkesedés, erő, munkakészség, dolgozik reggeltől-estig, mozgat, buzdít, korhol, húz valami felsőbbrendű szuggesztivitással, — és lehet, hogy lelkileg már lassan távolodik az igazi katolikus

papi szellemtől. Még csak olyan lassan, mint a kikötő ponton-tól eloldott hajó, amelyet a víz sodra húz lassan távolabb, de a gépek még nem járnak. A part mégis távolodik. Talán csak az elmélkedése felejtődött el, az esti lelkiismeretvizsgálatok maradnak el, az adoratiók ritkúlnak, nem olvas, nem tanul; nincsenek magános élményei az Istennel. Plébánosa nem is sejti, talán a lelkiatyja sem veszi észre, hogy lelkileg már „messze országban” jár. Nem tett még semmi rosszat, csak nem tud lélekben pap lenni igazán. A lelki teljesítményei még olyanok, hogy világi úr ezekkel igen jó katolikusként számíttana; de a papi plus már elveszett. Azután elhomályosodik a jó katolikus is... Elidegenedvén magasabbrendű papi ideáljától, most már az álmai és vágyai húzzák egyre messzebb. Ki tudja: családi élet gondolatához? Ki tudja: tudományhoz? Ki tudja: harc nélküli, békés paraszti élethez? Ki tudja: nyugtalan politikához? Ki tudja: katonatisztek csillogó életstílusához? Vagy gazdagság felé? Vagy irodalmi és költői sikerek felé? Mindenesetre messze, idegen országba, el, el a papi életkör-től. Itt már a lelkiatya felfigyel; itt már azok, akik közel állnak hozzá, talán észrevesznek valamit és kezdenek suttozni róla. Az emberek az érintkezésben megváltoznak: némelyek visszahúzódnak valami érthetetlen, bezárt hidegséggel, mások közelebb sompolyognak valami érthetetlen bizalmaskodással. Ő még nem látja álmaiban, vágyaiban a közelgő bűnt, és nem veszi észre, hogy a visszahúzódo embertestvérek: az elit, s a bizalmaskodók: a második vagy alsóbb réteg. Még teljesíti a kötelességét megszokottan, gépiesen, de álmai, vágyai már messze idegen országban járnak, nem a pap-országban... És amikor valósággal halálos bűnre szédült, ez csak konzekvenciák levonása a gyakorlatban, csak megkoronázása egy hosszú fejlődésnek. Mert minden bűnnek története van, minden romlásnak logikus lefolyása van, amelyet csak az nem vesz észre, aki a történések szenvedő alanya...

Érted-e, micsoda bölcsesség és micsoda félelmetes fenyegetés van az Írás szavában: „Aki tehát azt hiszi magáról, hogy áll, vigyázzon, hogy el ne essék!” (I Kor. 10, 12.)

Én tudom, hogy nincs pap, aki jól érezné magát a bűnben. Az emberben van valami csodálatos belső forrongás, amely egyre a kiegyenlítésre és felborításra tör: amikor jobbik énje

tartja a gyeplőt, akkor a benne lévő rossz fúrja, rángatja mindaddig, míg bűnre viszi és úrrá teszi benne a rosszat; a bűnben állóban viszont óriási erővel mozdul meg a jobbik énje és nem nyugszik, míg vissza nem fordította s úrrá nem tette benne a bánatot és a kegyelmet. A bűnbeesett papot már a bűn pillanatától kezdve rázza az undor, a félelem, a keserűség, bánat, javulni akarás; míg az előbb még olyan kedélyes ön-maga-elhagyással ereszkedett lefelé a meglazult Isten-köteletken, most arca verejtékével, minden ereje megfeszítésével másznék, másznék felfelé... Sok minden rosszat mondhattok a papokra, de azt meg kell hagynotok, hogy a lelkiismeretük érzékenyebb mindenki másénál, és ha rájuk borította sötét palástját a bűn, akkor a javulni-akarásuk és a bánatuk megrendítő.

Érted-e, mennyi mélység és igazság van Szent Pál írásában: „...akik meghaltunk a bűnnek, mikép éljünk továbbra is benne?” (Róm. 6, 2.)

A halálos bűnbe szédült pap szívet szorító látvány.

Az a magánosság!... Istenért mindent odahagyott, s most odahagyta az Istent. Ki vallja magáénak? Kihez forduljon bizalommal? Nincs kietlenebb képe a nyüzsgő embersokaság közepén dermesztő magányban állónak!

Az az ellentét! Kegyelmet oszt, bűnösöket szabadít ki bűn, Sátán hatalmából, igazi élet evangéliumát hirdeti, a Jóságot képviseli, az örök üdvösségért való harcot vezérli, — és maga „sötétségben és a halál árnyékában ül”. (106. zsolt. 10.)

Az a félelem!... „Adiutorium nostrum in nomine Domini!” (123. zs. 8.) Minden munkáját Krisztus nevében tette, minden sikerét ennek a névnek köszöni, ebben gyökerezik a bátorsága, a tettereje, önbizalma, egész papi élete. Abban a pillanatban, amint Krisztus neve a harag és megtorlás jelszava a feje fölött, az erős papi egyéniség úgy elsötétül, mint a villanykörte, amelytől elkapcsolták az áramot, és úgy összeomlik, mint az emberi test, ha eltörték a gerincét. Aki az Isten szeretetének munkása, Isten haragjával hogyan dolgozzék? Nem mer semmi újat kezdeni, mert nem az Úr nevében kezdené; nem mer semmit folytatni, mert jaj, nem segít az Isten, hátha

elrontanám? Úgy fél, mint a gyermek, akit magára hagytak a sötétben.

Az a végtelenbe néző rettegés! ... Elveszett a megszentelő kegyelem, fölötte az Isten haragja. Istené, akinek a szeretete is érthetetlen misztérium. Hányszor látta másokon az Úr rájuk nehezedő kezét. Engem megtűr. Meddig tűr? Miért vár? Meddig vár? A papi munkát folytatni kell, misézni kell és gyóntatni és kereszteni ... A mise lépcsőimájában irtózva mondja: Iudica me, Deus ... Jaj, ha megítélne! A gyóntatószékben Szent Pál szava dörömböl: „elveszítem az üdvösséget, míg másoknak hirdetem”. A keresztelezés exorcismusában jó komája, a Sátán ott vigyorog a kicsi ember mögött: Te beszélsz? Hát nem az enyém vagy-e? ... Jobban tudja mindenki másnál, hiszen a dogmatika írja lángoló betűkkel a szeme elé, hogy aki halálos bűnben áll, az alatt megnyílt az örök kárhozat. És most minden attól függ: mikor ejti el az Isten ...

Az a csikorgó disharmonia a lélekben! ...

Az a keserű szeggyen, amelyet érez az erős, amikor csalódott erejében, s a tiszta, amikor mindenki másnál mocskosabbnak érzi magát.

Az az undor! Onmagától, büntől, a vele járó képmutatástól, maga elesettségétől, a mocsártól, békanyáltól, pokolsár bűzétől ...

Van valami lemeztelenítettség, megalázottság, alacsony-ság a pap öntudatában, aki halálos bűnben áll.

És ami a legborzasztóbb benne, azt ti, elkényeztetett kispapok, hogyan is értenétek? Elkényeztet benneteket az állandó, könnyű gyónási alkalom. Csak kopogni kell a spiri úr ajtaján. Csak engedélyt kell kérni s az ember átmehet a barátokhoz. Minden szombaton ott a szerzetes gyóntató. Jaj, de könnyű lelki életet élni, ha az embert ennyire megtámogatják! De gondolj a falu papjára. Plébános, egyedül van, a falut el nem hagyhatja. Vagy káplán, a faluhoz kötve, s álszeggyen tartja vissza a plébánosa gyóntatószékétől meg az őszinte vallomástól, hogy gyónni kellene mennie. Mennek a napok és ő hordozza a bűnét, és hordozza mellette a Krisztus fátkyját. Talán heteken át él szomszosan, letörten, megalázott, bánkódó lélekkel, míg végre egy pap vetődik arra, akinél meggyónhat. Ne felejtse, Testvér, a bűnbeesés maga végtelenül tragikus, de még

rosszabb a bűnben való kényszerű megmaradás. Mikor úgy szabadulna és nem lehet! Úgy tudna imádkozni, új lendülettel dolgozni, mindent feledtetni, mindent jóvátenni, és állnia kell a bűnben, mert nincs gyónási alkalma! Én, ha püspök lennék, nagyon sokat törném a fejemet azon, hogyan biztosítsak a papjaimnak mindig elérhető gyónási alkalmat. Nem tudom, öreg papokat vagy válogatott szerzeteseket utaztatnék-e faluról-falura, tanyacsoportról-tanyacsoportra, akik gyóntatnak, elbeszélgetnek, tanácsokat adnak, aztán tovább mennek... Vagy motorra ültetnék néhány melegszívű szerzetest, aki úgy állna készen mindig, mint a pesti hidak mentőőrsége, és „hívásra házhoz jönne” azonnal... Vagy valami sokkal okosabbat tudnék kitalálni?... De nem nyugodnék addig, míg meg nem oldottam annak a módját, hogy az elbukott pap az Úr Jézushoz azonnal visszatálalhasson!

Testvér, nincsen szomorúbb, elhagyatottabb, tragikusabb, mint a bűnben álló katolikus pap!

Ha bűnre szédült papról hallotok, ne essetek ti is az átlagos civilek hibájába, akik azonnal asszonyt szimatolnak és a *hatodik parancsot* emlegetik kajánul. Hát persze, igaz, hogy tisztasága legfőbb kísértőjét mindenki önmagában hordozza. Igaz, hogy szerelem, érzékiség, prostitúció, onania százféle formában hívogathatják bűnre. Igaz, hogy sokszor nincs hatalma reá, hogy „a bűnre szolgáló közeli alkalmat” messze kikapcsolja. Igaz, hogy minden szexuális bűn derűs idealizmussal kezdődik, mosolygós játékkal folytatódik és csak lassan-lassan borul el sötétre. De ha a szemináriumban komoly lelki élete volt és bölcs, hozzáértő lelkiatya, s ha a lelki életet elkopni nem engedi, hidd el nekem, Testvér, aki sokat láttam, hogy el nem fog esni a hatodik parancs területén a pap! (Most nem arra gondolok, hogy „nem fékeztem kellőleg a szememet”, meg „gondolati kísértésnek nem álltam ellen azonnal”, mert ezek a praeparatio remota első praeludiumai még csak, hanem komoly akarattal s világos tudással elkövetett halálos bűnökre.) S hidd el nekem: Isten ajándéka, ha az édesanyja ott lakik a plébánián és a testvére vezeti a háztartását. Nemcsak azért, mert nem jelent kísértet-veszélyt a tulajdon házanépe, hanem azért is, mert ők a maguk úri társadalmi életét élik

és a pap is kénytelen úr lenni. Nem is gondolnátok, hogy a kegyelem ereje és az erkölcstörvényt megfogó jóakarát ereje után az állandó „lelki vigyázz” és a nemes úri egyéniség a legkomolyabb védelme a papnak a hatodik parancs területén!

Szemben a civilekkel, a pap életében közelfekvő fenyegetés a *szentségtörés* bűnének a veszedelme. Nagy parancs a „sancta sancte!” s nagy veszély a „quotidiana vilescunt”. Nem hiába ünnepi módon öltözteti az Egyház az Úr szentségeivel dolgozó papot olyan ruhákba, amelyeket senki más nem hord a világon; nem hiába akasztja nyakába minden ténykedésnél a stólát, amely nemcsak a papi hatalomnak, de a papi felelősségnek is jelképe: valahogyan külsőleg is hangsúlyozni akarja, hogy most nem Kovács János az, aki az oltáron áll, a Kovács néni fia, hanem Johannes sacerdos, Krisztus választott apostola, akinek kezén a világot megváltó nagypénteki áldozat ismétlődik vértelen! Nem hiába különleges testtartása, különleges kéztartása, saját stílusa és saját etikettje van az Úr szolgálatának!

Meg kell szoknia a papnak a legteljesebb lelki feszültséget és készséget minden alkalommal, amikor Krisztust szolgálja a szentségeiben. Olyan elszomorító az oltáron csámposan megálló, jobbra-balra tekingető, lanyha kéztartással, unott arccal a szentostyát forgató, tologató pap! Vagy az, aki ásít egyet, amikor beül a gyóntatószékbe és a jóllakott ember elégedett morgásával veti a keresztet az első gyónó felé... Ha minden pap minden ténykedésénél mindig vigyázzban állna, minden előírt mozdulat pontosságára és esztétikus voltára figyelne, akkor a külsőségnek a belsőre való visszaható erejénél fogva több tisztelet venné körül az Urat, aki egészen ránk bízta magát és bizony sokszor keserűen ráfizet erre a bizalomra! — „Ne adjátok a szent dolgot ebeknek!” (Mt. 7, 6.) Nemcsak az Eucharisztia szent és a szentségek meg a szentelmények, hanem szent a templom, hiszen Isten háza, és szent a pap személye, hiszen Isten embere. Sokszor súlyosodik minősítő szentségtöréssel a pap más tartalmú bűne, mert ebeknek adta azt, amit szentnek akar az Isten!

Aki világosan lát, annak nagyobb a felelőssége, mint a másiké, aki csak sejt vagy hiányosan tud valamit. Meg nem menekül a súlyos felelősség alól a pap, ha az *igazságosság*

ellen vétkezik. Pedig hányszor vétkezik! Itt necsak a törvényszerű igazságosságra gondolj, az állampolgári kötelességek becsületes és pontos teljesítésére; necsak a kiegyenlítő igazságosságra, a szociális igazságosságra, hanem ennek az erénynek körébe tartozó hálátlanságra, bosszúállásra, igazságtalan büntetésre, fősვნénységre és pazarlásra, hízeltgésre, veszekedő hajlamra, a tekintélytisztelt elleni hibákra is... Ó, papok sokszor vétének az igazságosság ellen!

Hát a *gőg*, összűleink bűnének és minden más bűnnek gyökere! A magános ember, a mindig vezérkedő, a nagy dolgokra kiválasztott, a nagy sikereket elkőnyvelő ugyan felruházkodjék Isten előtti igazi alázattal, ha a lelke gőgössé fejlődését el akarja kerűlni!

Hát a *szeretet*! A legszebb erény, Krisztus legjobban szívét mozgató ajándéka, amely a kereszténység középpontjába állítottatott! A szeretet, amely „... türelmes, nyájas, nem féltékeny, nem cselekszik rosszat, nem fuvalkodik fel, nem nagyravágyó, nem keresi a magáét, nem gerjed haragra, nem gondol rosszat, nem őrvend a gonoszságnak, de egyűtt őrvend az igazsággal, mindent eltűr, mindent elhíz, mindent remél, mindent elvisel! A szeretet, amely soha meg nem szűnik!...” (I Kor. 13, 4—8.) — Ha én teológian morális tanár lennék, a szeretet gyakorlati erkőlcstanát évről-évre külön kidolgoznám és nem nyugodnék, míg oda nem jutnék a hallgatóimmal, mint Szent János az ő tanítványival, hogy a végén már türelmetlenül kérdeznék meg: De hát mindig ezt? Igen, testvérek, mindig ezt, mert ebből soha nem elég és ez minden más helyett is elég! Képzeld el, Testvér, ha a katolikus papok sok-sok ezen úgy hirdetnék meg a keresztény szeretet morálisát, ahogyan a Krisztus szeretete tanítvány hirdette, milyen más lehetne arca, lelke a mai világnak! Vagy ha csak azt elérnők, hogy papok ne vétkezzenek soha a szeretet ellen! Ha volna egy emberfajta, egy kaszt, amely a krisztusi szeretetet vallja és éli! Meg lehetne menteni vele a világot!

Aztán a *hiűség*, sok-sok bűnnek forrása és naggyá növesztője... Aztán a *kőtelességmulasztás* ezerféle fajtája, kezdve onnan, hogy megelégszik valaki egy átlagos menetrenddel és nem keresi a többet, a sokkal többet, a minden ener-

giát végsőkéig megfeszítő sokat!... Aztán a lankadás és ella-
zulás lelkiekben, tartásban, munkában, öntudatban!...

Minden polcnak és minden hivatásnak megvannak a maga
sajátos erényei, kísértései, bűnalkalmi és hibái. Ha ki lehetne
irtani mind a papi hibákat!...

*Egészen külön fejezetet érdemelne a katolikus pap erkölcs-
tanában a bocsánatos bűnök erkölcstana.*

Én azt hiszem, ha nem szerzetesek és papok: magános
emberek dolgozták volna ki a keresztény erkölcstant, akkor
nem lenne a halálos és bocsánatos bűnök között az a ma lát-
ható szakadék: amikor minden lelki erőfeszítés a halálos
bűnök ellen fordul, míg a bocsánatosakat semmibe venni ta-
nulja már a gyermek: Ó, ez nem számít, csak bocsánatos!
Valahogyan túlmereven az örök boldogságra szegezzük a sze-
münket és csak attól félünk, azt kerüljük, ami közvetlenül
fenyegeti az örök boldogságunkat. Pedig fontosabb szempont
a másik: hogy hogyan nézi a bűnt az élő Isten? Hiszen a bo-
csánatos bűn is istenbántás! Hiszen, ha megütöd az édesanyá-
dat, nem számít, hogy nagyot vagy kicsit ütöttél-e, hanem
kiemelkedő maga az a borzasztóság, hogy nem szereted any-
nyira anyádat, hogy a szeretet visszafogja a reá emelt kezedet.

Ha szemináriumi spirituális lennék, a bocsánatos bűnök
erkölcstanát más alapon, nagyon mély felelősséggel tárgyal-
nám. Hiszen bocsánatos bűnök töltik meg a börtönöket, ássák
alá országok alapját, züllesztenek le népeket és társadalmak-
kat! Nézzétek, hogy dúl az emberiség körében a hazugság, a
kötelességmulasztás, az engedetlenség! Nézzétek, mit ront a
papi lelken a megszólás vagy a türelmetlenség, vagy a gorom-
ba beszéd, vagy a rendetlenség!... Ha az ember a történelem-
ben nézi a bocsánatos bűnt, és nemcsak a morális lapjain,
akkor féltő nagy tiszteletet tanul iránta és bizony leveszi előtte
a kalapját!

Ne méricskéljetelek, ne alkudozzatok a jó Istennel!

*A szeminárium első esztendői meg kell hogy hozzák azt
a biztonságot a kispap lelke számára, hogy a halálos bűnök
fölött szilárdan megáll és nem süllyed többé a színvonal alá.
(Ezzel még nem sokat ért el, hiszen ez minden kereszténynek,
nem is teljesítménye, de alapvetően kötelessége!) Biztonság,
hogy a megszentelő kegyelmet el nem veszíti, Istent halálos*

bűnnel meg nem bántja. Amíg ezt a színvonalat el nem érte, de úgy, hogy biztos lehet benne, hogy visszacsúszástól nem kell félnie, addig senki nem volna pappá felszentelhető. Ha Krisztus Anyját már születése előtt védte az Isten különleges kegyelme, hogy semmi formában, még az eredeti bűnnek általánosan emberi örökségében se álljon pillanatig sem a Sátán hatalma alatt, akkor Krisztus választott apostolával szemben a legkevesebb követelmény az, hogy a tonsura felvételétől, tehát az apostol útján tett első hivatalos lépéstől kezdve Sátán őt súlyos bűnben magáénak ne tudhassa.

Ez azonban csak a legalapja a pappal szemben jogosan támasztott követelésnek. Hiszen az, aki fokozott kegyelmi életet fog élni mindhalálig, és aki kötelezte magát a fokozott erényes, istenes élet lehető mélységeire, *nem elégedhetik meg azzal, ha a halálos bűn színvonala fölött meg tud állni*. Már a kispap lelki erőfeszítései messze túl a halálos bűnnel való birkózáson a megszentelő kegyelemben élő ember felfelé törekvését célozzák! *Már a kispap a bocsánatos bűnök ellen visel szabadság-háborút!* És a pap ezt a háborút fokozott felelősséggel folytatja majd odakint az életben. Nem úgy, hogy bocsánatos bűnöket kiválaszt és ellenük küzd, hiszen ez csak negatívum lenne, a gyengék és a gyermekek célkitűzése; hanem úgy, hogy *komoly előhaladást igyekszik tenni választott erényekben*. S minél igazabban magáévá tett egy-egy keresztényi erényt, annál halványabb a bocsánatos bűn árnyéka és annál szabadabb a lélek, a kegyelemben élő, Isten tetszését kereső papi lélek! Magasrendű kegyelmi élet erényről-erényre lépkedve tör Isten felé és sorra lefoszlanak róla a bocsánatos bűnök is.

Testvér, és mind, teológus testvérek, féljetelek a bocsánatos bűntől!

Testvér, és mind, teológus testvérek, magasan a megszentelő kegyelemért halálos bűnök ellen küzdő laikusok színvonala fölött *ne bocsánatos bűnök ellen küzdjetelek, hanem erénygyakorlatokkal lépcsőről-lépcsőre lépegetsetek! Mert a cél: istenközelítés, nem Sátán elleni küzdelem!* Ki nézne mindig visszafelé és mérné pokol szintjétől a maga haladását, amikor fent a mennyország nyílik és az a fontos, hogy oda közeledjünk! Ha soha hátra nem nézel is, biztos lehetsz benne,

hogy minden lépéssel, amellyel közelebb jutsz Istenedhez, ugyanakkor távolodtál a pokol urától. Fölfelé! Mindig fölfelé!

Látod, egészen természetes és magától értetődően katolikus az, ahogyan elindultunk a tékozló fiúról beszélgetvén és mire a levél végére érünk, messze bűnök fölött az erényes ember Istenhez törtétese már a témánk! Ez katolikum! Így legyen a szemináriumi éveiden végig és így legyen majd egész papi életeden át!

Mélyen alattad a bűnárnyék, magasan fölötted az Isten. S míg az Isten felé törekszel izzó szereteted minden erejével, elfelejtet a bűnárnyékot és az lassan elenyészik a te életedből...

Befejezésül még egy szót a nehéz küzdelemben állókhoz, akik még a megszentelő kegyelemért harcolnak.

Hosszútűrő és hosszan váró a mi Istenünk.

A megoldásokat elgondolni oly egyszerű, de megvalósítani őket százszor nehéz. Bejött az utcáról egy fiatalember, beállt a szemináriumba és megkezdte előkészületét az apostoli hivatásra. Hónapok, talán évek telnek, míg igazán kispappá tud átgyúródni! Aztán eljut a felszentelésig és a fiatal pap beleáll az életbe. Mennyire más a világ újból körülötte! A tantárgyaknak életarca lesz, a corollariumok és jegyzetek kijönnek a könyvből és emberi sorsokba öltözve várják megoldásukat. És milyen más az egyéni lelki élet száz tényezője is, mint volt a világtól elzárt, védett szemináriumban! Évek keltenek hozzá, míg ura lesz az új körülményeknek. És közben mennyi régi és új probléma, mennyi ingadozás, megkísértetés, erőfeszítés! Amiről azt hitte, évek óta eltemetve, kijön a sírból és új problémaként eléje áll. Amiről azt hitte, már réges-régen legyőzte, vigyorogva áll eléje az élet egyik útkeresztezésénél és hívja: Küzdj meg velem!...

Testvérek, legyen türelmetek önmagatokkal szemben!

Tudjatok újrakezdeni!

Tudjatok régi harcot újból megharcolni ugyanazzal az idealizmussal és győzelmi öntudattal!

El ne veszítsétek türelmeteket magatokkal szemben, bizalmatokat az Úrral szemben, aki elhívott és segít, és győzelmi

öntudatokat a Sátánnal és a világgal szemben, amelyet végre is legyőztök és lépcsőnek használtok az Isten felé!

Ha a misében a lépcsőima fohását mondjátok: *ab homine iniquo et doloso erue me!* — akkor alázatos lélekkel gondoljátok arra, hogy bennünk az ellenség: rosszabb-önmagunk; és mindhalálig nem lankadva, becsülettel harcolunk vele.

Fölöttünk cseng Szent Pál szava: „A jó harcot végigharcoltam, a pályafutást elvégeztem, a hitet megtartottam, készen vár már reám az igazság koszorúja, melyet megad nékem azon a napon az Úr, az igazságos bíró...” (II Tim. 4, 7—8.)

18. Aszkézis

„quare tristis incedo?”

Kedves Testvér!

„Tisztelendő úr!” — mondja a hívő és megemeli süvegét és meghajtja fejét.

A köszöntése nemcsak neked szól. Rajtad keresztül és benned köszönti Krisztust, akinek küldöttét ismeri benned. A világ legszebb köszöntése a „Dicsértessék a Jézus Krisztus!” Nincs benne alázkodás, mint a „kezit csókolom”-ban meg az „alázatos tisztelettel” köszöntésben, vagy az „alázatos szolgálá”-ban; nem is egyéni jókívánságot fejez ki, mint a „jó napot” meg a keresztényi „adjon Isten!” A magyar katolikus hívő köszönti a papját, s ugyanakkor Krisztust dicséri, aki a papot őhozá küldötte. A katolikus köszöntés személytelen és magasabbrendű. Nem neked szól, hanem Isten dicsérete.

A „tisztelendő úr” megszólítás viszont egyenesen neked szól és ha a mélyére gondolsz, megszégyenít.

Mert valld be, ugyan mi van tebenned „tisztelendő”? Hogy papi hivatásod nyílt megvallásával reverendát hordasz? A hivatást Istentől kaptad érdemtelenül és ugyan gondod lesz vele egy életen át, hogy méltónak bizonyulj reá! — Hogy nem hozol szégyent a reverendára? Egyszerű emberi kötelességed, hogy a kiválasztottak egyenruháját megbecsüld és a kedvéért megbecsüld magadat! — Hogy jól szolgálod Istent, aki apostolának választott? Örök boldogságod függ tőle! Jaj neked, ha nem szolgálád becsülettel! — „Mid van, amit nem kaptál? Ha pedig kaptad, mit dicsekszel, mintha nem kaptad volna?” (I Kor. 4, 7.)

Egy, csak egy van, ami nagyon komolyan tisztelendő benned s egészen a tiéd: az a becsületes törekvésed, hogy

egész egyéniségedet Isten szolgálatába állítsad és mindhalálig hűségesen szolgálva neki, átnemesedjél magad egészében. Állandó, komoly törekvésed az életszentségre: ez igazán tisztelendő benned.

Vigyázzatok a „szent” jelzővel! Nem jó vele túl bőkezűen dobálódzni!

Igaz, hogy Isten szava kiált a választottakhoz és életszentségre hív mindenkit: „Szentek legyetek, mivel én szent vagyok!” (Mózes III. könyvéből idézi Szent Péter I. 1, 16.) — Igaz, hogy te is, én is szent elszánással tűztük magunk elé az igazi életszentségre való állandó törekvést és életünk egyik vezérgondolatának ismerjük. — Igaz, hogy Szent Tamás szerint „a szentség abban áll, hogy az ember önmagát és cselekedeteit Istenre irányítja”. (2. 2. qu. 81. a. 8.) — De a hétköznapi szóhasználat értelmében az emberek elfelejtik, hogy a *szentség lényeges ismertetőjele: harmónia*, és valami nagyot, rendkívülit keresnek benne. Így keletkeznek azután legendák egyoldalú, hamis szentekről. A jámbor hívőknek elég, ha az ő papjuk egy bizonyos erény vonalán, vagy akár csak bizonyos aszketikus gyakorlatok vonalán az átlagosnál nagyobb teljesítményt mutasson, vagy a megszokottól elütő viselkedést, és a közvélemény máris rásüti: Ez igazán szent ember! És maguk között kanonizálnak ferde jellemű, vagy torzult egyéniségű tucatembert, akinek sok más nagy hibáját nem veszik észre, vagy megbocsátják egy bizonyos erény nagymértékű gyakorlásáért.

— Szent ember! — mondták róla, de csak messziről tisztelték, mindenki menekült a közeléből, mert rideg volt, jég-szívű, kemény önmagával és híveivel szemben is. Tele volt a temploma, mert beterrorizálta a falut, de a gyóntatószéke felé nem irányultak léptek, és amikor hosszú órákon át imádkozott odabent, mindig egyedül volt, mert nem vonzott senkit.

— Szent ember! — mondta a falu. — Még korbácsolja is magát! De beteghez a káplánt küldi, mert őt aszketikus gyakorlatai úgy kifárasztják, hogy nem tudja a pasztoráció sok terhét vállalni.

— Szent ember! Mindenét a szegényeknek adja! — És javára írták azt is, hogy templompénzzel, plébánia vagyonával

rosszul gazdálkodik, tele van adóssággal, s édesanyja és a káplánja éheznek (vele együtt).

— Szent ember! — mondták a tanítványai, mert gyakran látták adorálni a templomban, és puha, mézes, mosolygós beszéde szeretettől és alázattól csöpögött. De hogy hazudik, mosolyogva rágalmaz, ígéretét meg nem tartja, azt nem írta rovására senki. Elvégre nem lehet valaki mindenben tökéletes!

— Goromba, mint egy pokróc, de alázatosságból goromba. És letérdel az ember előtt, úgy kéri, hogy legyen jól

— Falusi plébánosnál ebédeltem. A tésztából nem evett a plébános úr. Délután átmentünk a templomba litániára. A templom sarkán kiaszott, vézna asszony tüdőbajos, nyomorult fiúcskát magához ölelve nyujtotta kezét az emberek felé. Megálltunk előtte, s míg úgy nézett fel ránk, mint a kutya, amely veréstől retteg, azt mondta neki a plébános: Asszony, sajnálom, hogy délelőtt haragosan kiutasítottam, amikor kérni jött hozzám. Megbüntettem magamat érte: nem ettem a harmadik tál ételből! — És úgy ment tovább a sekrestye felé, mint aki vigyáz, hogy fején jól álljon a glóriás fénykoszorú. A káplán rajongott: Micsoda szent! Bocsánatot kért a koldus-asszonytól, és a szeretetlenségért koplalással büntette magát! Micsoda alázat! Micsoda aszkézis! — A szegény asszony hallgatva nézett utánuk. Ő jobban megértette volna a katolikus lelket, ha azt a visszautasított tésztát a kisfiának hozta volna el a pap, vagy legalább egy darab kenyeret adott volna...

— Szemináriumi torz-szentek... Az ájtatos besúgó... A gőgös alázatos, aki megsértődik, ha alázatát nem dicsérik... A mindig adoráló, akit a vizsgán úgy kell áthúzni, mert nem tanult semmit... A lángoló buzgalmú stréber, aki mindenkit maga alá mar... A kétarcú ember, aki az előljárók felé szent képet mutat, de társai között elejti az álarcot... Vagy a másik, aki egészen más a szent falak között és más otthon a vakációban. Rá sem ismernél!... Vagy az, aki mindenkit keneteljes szavakkal oktatott, igazított jobb életre, mindenkinek adott a maga tökéletességéből, és felszentelése után másfél évre aposztatált...

Vigyázzatok a „szent” jelzővel! Nem jó vele túl bőkezűen dobálózni!

Az életszentségre törekvőnek mi az ideálja?

Lapozom a dogmatikát... Keresem benne az Embert úgy, ahogyan Isten kezéből frissen kikerült. Mert *a szent: a legigazibb ember*. Az igazi ember pedig nem az elrontott, nem is a megreparált, hanem a rontatlan, ősi formájú, aki még hamisítatlan hordozta magában a teremtető Isten örök gondolatát.

„A kegyelem a felső természetet, az értelmet és akaratot Istenhez kötötte; az épség pedig az alsó embert a felsőhöz kapcsolta és neki alárendelte.” — Ime, az Isten kezéből kikerült ember ideális képe!

„Mihelyt a felső ember levetette az Istenhez való odaigazítottság koronáját és föllázadt Isten ellen, az alsó természet is nyomban elszabadult és fellázadt a felső ember ellen.” (Schütz: Dogmatika I. 553.) — Ime, az elrontott ember a bűnbeesés után.

Amikor most azon töröm a fejemet, hogy hogyan lehetne bennem a megreparált embert az eredetinek magaslatára visszaemelni és így megközelíteni a teremtető Isten gondolatát rólunk, mindjárt szembetűnik, hogy ez a megjavított ember valamiben magasabbrendű az Isten kezéből kikerült első embernél, valamiben viszont vigasztalanul alacsonyabb rendű nála. Magasabbrendű abban, hogy a megváltott emberért Krisztus vére folyt, s hogy ajándéku kapta az Eucharisziát. Alacsonyabbrendű viszont abban, hogy eredeti bűnben születvén, hiányzik benne az eredeti szentség és az eredeti épség adománya. Eredeti szentség: a megszentelő kegyelem ósálla-pota. Eredeti épség: mentesség a rendetlen kívánságtól, a haláltól, a szenvedéstől; viszont felruházottság kiváló ismerettel s a természetfölötti uralommal.

Most kibontakozik előttem lassan az életszentségre törekvőnek feladatköre.

Ideál: a kegyelem a felső természetet, az értelmet és akaratot Istenhez kösse; az akarat viszont az alsó embert a felső alá törje és neki alárendelve, az egész embert harmonikusan Isten szakadatlan szolgálatába állítsa.

A megszentelő kegyelmet a Megváltó visszaszerezte a megreparált ember számára: keresztség szentségében megkapja, bűnbánat szentségében újra meg újra visszakapja, élők

szentségeiben gyarapítja. A felsőbb embernek módja van rá, hogy a kegyelem segítségével értelmét és akaratát minél igazabban Istenhez kösse.

Az eredeti épség öt természetén kívüli adományát viszont a megváltás rendjében nem kapta vissza a megreparált ember. Haláltól, szenvedéstől való mentességről szó sem lehet. Tudását az ember verejtékes fáradsággal fokozatosan kell növelje. Rendetlen kívánságait nehéz küzdelmekben élete végéig szüntelen zabolázza. Alsóbbrendű természete fölött a lélek uralmát pihenést nem ismerő folytonos neveléssel biztosítsa.

E szerint az életszentségre való törekvés olyan, mint véget nem érő nehéz hegymászás a keskeny és meredek ösvényen. Vagy szakadatlan szervezés és építés, amelyben a felsőbbrendű természet Istennek alávetetik, az alsóbbrendű természet a felsőbbnek uralma alá töretik, hogy így az egész ember zavartalan harmóniában szolgáljon az Úrnak. Ez a harmónia: a szentség.

Az életszentségre törekvőnek ebben az önmaga zabolázásában egyik erőteljes, kiváló eszköze: az aszkézis.

(Érted most világosan, micsoda ferde szentek és torz aszkéták mindazok, akiket az imént csak úgy kapásból példának felsoroltam? Hiányzik belőlük a harmónia; helyébe egyoldalú túlzásokat tettek. Hamisítvány!)

Mi hát a pap s a teológus aszkézise?

Szeretném, ha tisztázni tudnám előtted az aszkézis fogalmát és feladatát. Mert úgy látom, sok testvér lelkében még mindig vagy káosz, vagy ferde képek állnak ezzel a kérdéssel szemben. S ha nem jól érted, hogyan csinálhatnád jól?

Az aszkézis: nevelés. Egyszerű, gyakorlati keresztény nevelési rendszer, amellyel testemet a lélek törvénye alá töröm, tehát magasabbrendűvé teszem, s egész-önmagamát különbbé formálom.

Milyen egyszerű és milyen természetes! És lám, amint kimondtuk, egyszerre szemben állunk az ellentétes felfogásnak sok százéves történelmével, kiváló szent képviselőivel, hatalmas irodalmával s egy embertörő aszkézis egész iskolájával.

Szembenállunk azokkal, akik aszkézis alatt korbácsot, bőjtöt, köpárnát, ciliciumot, töviseket értettek. Remetékkel,

stilitákkal, vezeklőkkel, testüket Istenért sanyargatókkal, a test természetes erőit a legvégső fokig gyengítőkkal, hogy úr tudjon lenni a lélek az agyonsanyargatott emberi test fölött.

Dehogy állunk szemben velük! Csodáljuk őket, nagynak látjuk az önként hozott szenvedésáldozatukat és közbenjárásukért könyörgünk, mert nagyon rászorulunk a segítségükre... De a magunk aszketikus nevelése szempontjából más az alapgondolatunk.

Alapgondolatunk Ádám, az első ember, amint Isten kezéből kikerült, egészséges, erős, szép, fölényes, a maga emberiségében tökéletes.

Te igazán elhiszed, hogy Istennek tetszik az, ha aszkézis címén nyomorékká gyötri, beteggé regulázza magát az ember? Ha virrasztástól karikásak s le-lecsukódnak a szemei, bőjtöléstől sápadt és beesett az arca, az ostorozástól nyögve mozdul s torz fintor a nevetése, mert gyötri a derekára erősített vezeklőöv? Elhiszed, hogy kedvét leli benne az Úr, ha a rajongó fanatikus fiatal káplán félálomban gyóntat, mert az éjjel több órán át térdelve imádkozott? Ha hittanóráján türelmetlen vagy fáradt és szenvedő, mert reggel ostorozta magát és minden tagja fáj? Ha fogadott bőjtöléstől legyengülten nem bírja végig a nagybőjti sokórás gyóntatásokat, beteglátogatásokat, letör és kórházba kell szállítani? Az *Isten egészségesnek teremtett, olyan munkára hívott, amely az egészséges embert minden erejének megfeszítésére készíti; s te elhiszed, hogy szívesen látja az egészséget rontó aszketikus gyakorlatokat?*

Van úgy néha, hogy nem lehet a test vágyait mással megtörni, mint bőjttel, virrasztással, kemény fekhellyel, hideg vízzel... De ezek kivételes szükség-rendszabályok ritka alkalmakkal. Nem ez az aszkézisünk!

Te elhiszed, hogy dicsőség és siker, ha legyengült, ványnyadt testben kialszik az érzékiség lángja és a szenvedés nyűtte embernek nincsenek tisztátalan kísértései? Vagy ha az egészségrontó kezelés csúfította fiatalemberben kialszik a hiúság? Vagy ha nem kell már a heves természetét kemény vigyázással zaboláznia, mert nem tud többé heveskedni, hiszen olyan fáradt, fáradt!... *A szenvedés gyengítette testen úrrá lenni a lélek erejével: nem teljesítmény. A keresztény gon-*

dolat: erős lélek, győzelmes akarat fogja fékre a fiatal, gyengítetlen, egészségtől s energiától duzzadó térfítestet! Az küzdelem! Az győzelem! Az érdem!

Van úgy néha, hogy nem bír az ember az érzékeivel, nem bír hiúsággal, irigységgel, haraggal, ambícióval és testi sanyargatáshoz nyúl, hogy az idegek reakciója segítse a lélek küzdelmét. De ez kivétel. Általában: sit mens sana in corpore sano!

Nehezebb egészségben, ruganyosságban, tisztaságban, fiatal frissességében megőrizni az emberi testet és úgy Isten szolgálatába állítani, mint másoktól tanult önkínzó aszkézis természetellenes sanyargatásával gyengíteni és úgy vezetni át kísértéseken.

A mi aszkézisünk pozitív előjelű.

A mi aszkézisünk feladata: kibontani minden természetes erőt és a lehető legnagyobb mértékben kifejleszteni őket! Új erőket is bontani és minél értékesebbé tenni azt az egészséges embert! Ez az aszkézis a Szentet nézi, aki nem hogy nem lehet természetellenes, valami elrontott és megcsonkított emberséggel, hanem a képzelhető legtermészetesebb ember: az embe-rebb-ember, akiben fokozottan működnek a természetes erők, de aki kibontva magában minden energiát, és az elérhető legmagasabbra fokozva magában a természetes embert, ezt koronázza a természetfölöttivel! S törekvése, hogy a supernaturálisnak a legértékesebb alapot nyujtsa abban, ami őbenne naturalis.

Arra gondolj, hogy az ember történetében semmi sincsen magában, hanem mindennek bizonyos összefüggésekbe kell beleilleszkednie. Az egyes korok igényeinek megfelelően küld a Gondviselés egy-egy kimagasló szent óriást, hogy hozza azt a földnek, amire éppen akkor legjobban szüksége van. Történelmi szükségesség küldte a pusztába a remetéket, az hívta a nyugatrómai birodalom bukása után a subiacoi barlangba Szent Benedeket vagy a protestantizmus kibontakozása idején Manresába Loyolai Szent Ignácot; történelmi szükségesség volt Szent Margit kemény vezeklése éppúgy, mint Assisi Szent Ferenc szegénysége vagy az arsi plébános egyszerű istenszolgálat... A középkor embertőlő kemény aszkézisét történelmi igény teremtette: akkor erre volt szükség. Viszont a

mi korunknak más a pszichológiája. Az orvostudomány óriási méretű fejlődése, a technika mérőföldjáró csizmákban való haladása éppúgy, mint a második világháború szenvedései erősen fokozott egészségigényt teremtettek a lelkekben. Ma sport, napsugár, víz, egészség, jókedv az emberideált formáló tényezők; ruganyos fiatalság, mindent bíró férfiúság és késő öregségig jól konzervált egészség az ember álmai önmagáról; egyszerűség, természetesség, higiénia, mozgás, új rekordok, teljesítmények a kor jelszavai. Ha mi itt állnánk tovább is a magunk századokkal korábban kiformált aszkézisével, akkor ránk sem nézve rohanna el mellettünk a megfiatalodott emberiség és a mi önkinzó aszkézisünk helyett a hindu jógához özönlenék, amelynek gyakorlatai és előírásai súlyosabbak és megerőltetőbbek, mint a keresztény aszkézis követelményei, de sodró erejük és érdekesekek, s ami a legfőbb: nem legyengült és meggyötört emberi testet ígérek, hanem az erőnek és egészségnek maximumát. Kérdezzétek meg a könyvkereskedőket: Selva Raja Yesudian jóga-könyvének sokadik kiadását kapkodják már az érdeklődők, míg a mi aszketikus könyveink ott porosodnak a kirakatokban.

Mégsem opportunizmusból, hogy a versenyt bírjuk a keletiekkel, hanem ettől függetlenül, elvi alapon kell a pozitív előjelű aszkézist a magunkénak vallanunk. Annál is inkább, mert hiszen az aszkézist nem önmagáért üzzük; az ember tökéletesedésének és fejlődésének egy eszköze csak.

Az ember fejlődni és tökéletesedni akar. Az ember maga elé állította ideálnak a Szentet és ki akarja faragni magából. Nem oltárra állított, dicsfénykoszorús barokk vagy román vagy beuroni szentet, mert ezek szobor-sablonok, az emberformálás pedig nem ismer sablont; a szentet, aki mindenki ott rejtőzik és meg nem szűnő fáradozással kell kibontania magából. Nem kanonizált szentet, akit az Egyház a templomba állít, hanem névtelen szolgáját Istennek, aki szolgálata közben úgy felfokozta magában az embert, hogy az már több, mint egyszerűen: Ember, az már emberebb-ember, óriás, hős, szent.

Az aszkézis a bennünk levő Embernek ezt a fokozását, kibontását szolgálja. És az a helyes aszkézis, amely ezt szol-

gálja. Nem öncél akar lenni, hanem magasabbrendű törekvés eszköze.

Az aszkézis: nevelés. És mint minden nevelés, nem a rendkívülit markolja össze, hanem a mindennapiból igyekszik kihozni mindent, ami belőle kihozható, többet, mint amit az átlagember kihozna belőle.

Az aszkézis: művészet. Életművészet. Mosolygóssá, széppé teszi az életet. Értelmet ad szenvedésnek is, csapásnak is, szégyennek is; a szemétdombon is kincset talál és azt belefűzi koronájába.

Arra szeretnélek csendes-komolyan megkérni: *tedd félre a rendkívüli eszközöket és dolgozd ki a magad számára a modern katolikus pap aszkézisét: a hétköznapi élet és szolgálat lappályaiból.* A tökéletesség első lépcsőfokát abban keresd, hogy szépen élsz és értékesen, szépen szolgálsz és mosolyogsz hozzá. Egyszerűen: tanulj meg a napos oldalon járni, illetve tanul meg, hogyan kell a legsötétebb zugba is bevinni a napsugarat.

Próbáljuk szétbontani az elvet és szemébe nézni a gyakorlati életfeladatoknak. Nyisd ki az ablakodat, nézz ki az életre és gondolkozzál.

1. *Lásd meg a szemináriumot és keresd meg benne aszkézised motívumait...*

A házszabályok aszkézise... A házszabályok: mozaik. Az élet kicsi részdarabkáit igazgatják, de összességükben hordozói a szeminárium szellemének. Minden legkisebb rendelkezést nagyon komolyan kell venni. Minden utasítást és tanácsot meg kell fogadni. Problémátlan, százszázalékos megvalósítására kell törekedni az egésznek, hogy necsak kemény zablán rángatott kedvetlen igavonó légy, hanem a szemináriumi szellem megsejtője, szerelmese és szívvel-lélekkel való-sítója.

A napirend aszkézise... Sokszor kényelmes, de sokszor terhes az, hogy az ember egész napját elcsengetik. „Szól a csengő, ugrik a gyerek!” — ez volt a soproni középiskolás kollégium egyik mosolygós szabálya. Beleállni és a gyémánt-köszörűs gondosságával minden kicsi részletet apróra lelki-ismeretesen kidolgozni. Az a studium... Az a recreatio...

Az az előadás... Azok a kápolnában töltött félórák... Az a séta... Gyöngye, mintája legyen az ideális szemináriumi studiumnak, recreationnak stb. Minden kicsi darabkája ennek a napirendnek egy-egy mestermunka legyen a részedről. Holt betűk életre keljenek, paragrafusok lélekkel telítődjenek: a kispap valami szépet csinál a napirendből.

Az engedelmesség aszkézise... Püspök. Rector. Spirituális. Lelkiatya. Prefektus. Subregens. Tanárok. Duktorok. Ejnye, de sokan parancsolnak az embernek! Bizony, a kispap és a pap „hatalom alatt álló emberek” (Mt. 8, 9.), és nem könnyű úgy rendezni az életet, hogy az engedelmesség olyan magától értetődően essék, mint a kafarnaumi százados szavai-ból gondolná az ember: „...ha mondom ennek: Menj, ő meggyen, és a másíknak: Jöszte, ő jön, és szolgámnak: Tedd ezt, és teszi.” (Mt. 8, 9.) A katonát, a szolgát kemény drill törí ura akarata alá. Próbáld meg ezt a dríllt a magad jóakarátával helyettesítíni, majd meglátod, mennyível gyengébb hatású ez! De ha a szótlán, problémátlan, kérdéstelen engedelmességbe sikerült beléfégyelmezned magadat, akkor jön még csak az ígazi aszketikus feladat: a mosolygós, készséges engedelmes-ség! „A cserkész jó lélekkel és készségesen engedelmeskedík.” Hát a kispap? Hát a pap? Visszagondolok a tiszti táborokra: háńyszor kellett a fárasztó első vagy másodík nap estéjén a zablát még túlságosan kemény szájjal rágó egész tábort felkergetní a János-hegyre, hogy értelmetlen parancs akarva, nem akarva teljesítése és a testi kimerültség tanítsa meg őket arra a nem akadékoskodó engedelmességre, amelyet a cserkészfiú olyan mosolyogva vállal és teljesít! Hńyszor kellett „leégetní” egy-egy morgó kritikust, hogy megszokja a befogott szájú engedelmességet! Vajjon ez a szemináriumban ís ílyen zabolátlan? A másík vajjon a plébánosával szemben ís ílyen sunyi szemmel morgó és a parancsok alól kibúvót kereső?... Ejnye, „acies bene ordinata” katonái! Lehet-e másképen engedelmeskední, mint ahogyan a Philoteából tanuljuk: „Fogadj szót ellentmondás nélkül, sőt szelíden, nem késedelmeskedvén, hanem készséggel; nem komor, de vídám képpel. Mindenekfólott pedíg fogadj szót szeretettel és Annak kedvéért, Kí írántunk való szeretetből engedelmes lőn a kereszthalálíg.”

A közösség aszkézise... Északról, keletről, délről és nyu-

gatról érkeztek a szemináriumba. Úri gyerek, parasztgyerek, proletárgyerek, munkásgyerek... Jó modorúak és rossz modorúak, kényeskedők és nehéz izzadságszagot árasztók, szorgalmasok és lusták, jókedvűek, kötekedők, kellemetlen csipkelődők, egyenes jelleműek és sunyiak, őszintén lelkesedők és képmutató farizeusok... Vannak, akiket megszeretsz, vannak, akiket ki nem állhatsz. Van, akire tisztelettel nézel, de olyan is van, akit, ha megpillantasz, ökölbe szorul a kezed... Az a tónus!... Az az unintelligens, kevés rétű beszélgetés!... Azok az alacsonyan szálló tréfák!... Az a modor!... Egyszóval nem könnyű beleállni egy más válogatta közösségbe, együtt élni egy csomó emberrel és a testvérednek vallani egy sereg vadidegen, sőt itt-ott ellenszenves embert! Pedig elviselni őket zártan, mozdulatlan arccal, hogy még csak ne is sejtsek a benned felbőgő ellenszenvet, ez még csak egyszerűen úri kötelesség. Az aszketikus feladat ott kezdődik, amikor mindezt elviseled mosolygós szemmel és szívvel. Folytatódik ott, hogy igyekszel mindenkit megérteni és megszeretni; akiket szeretni nem tudsz, keresed bennük az értékeket, hogy megbecsülni tudd őket. Még magasabb foka, ha alázatos szívvel tanulni indulsz mindengyeshez s belátod, hogy valamiben mindegyik különb tenálad. Még felsőbb lépcsőfok, amikor szívvel-lélekkel magadénak érzed a közösséget és tőled telhetőleg adni iparkodol neki, javítani, nemesíteni... A szociális pap a szemináriumi közösségben bontakozik ki benned, ha jól megtanulod, helyesen gyakorlod a közösség aszkézisét. Ha nem tanulod meg, hogy áldozatot hozz a közösségért vagy ha állandó gyakorlással nem sikerül egész természetesen megoldanod a magánéleted integrális megvédését a közösségbe való teljes beleállás mellett, akkor soha nem lesz belőled igazán szociális pap. Pedig ragyogó távlatok biztatnak a közösségi ember minél tökéletesebb kidolgozására: katonai szolgálat alkalmával kaszárnyai közösség... légiriadók alkalmával ijedt emberi tömeg... keresztényüldözés idején a Krisztusért viselt börtön társasága...

A kötelességteljesítés aszkézise... A kötelességnek van messze távlata és vannak apró, közeli állomásai. A helyes aszkézis összefogja a kettőt. Aki csak állomásról-állomásra lépegetne és mindig egy-egy scabellumra, kolloquiumra, szí-

gorlatra készülne, az szétdarabolt tudású teológus, de nem pap. Aki csak a nagy távlatot nézné: Krisztus papja, szemben az étellel! — az álmodozó s megbukik a vizsgán. A kötelesség nagy távlatát elejteni nem szabad; de ebbe mint mozaik-kövecskét kell belerakni minden studium, előadás, vizsgára készülés anyagát. — Ugyanígy a lelki életnél: a természetfölötti gondolkodású, szent papot csiszolja a mai ima, szentáldozás, elmélkedés, adoratio, examen meg a holnapi, és a kispap meg a pap lelki élményei összeolvadnak egy sokezer fokos lépcsővé, amely Istenhez vezet. — Ugyanígy a testnevelés vonalán: az egészséges, mindent bíró papot kalapálja higiénia, séta, sport, játék, cserkészet. — És nem lesz semmi jelentéktelen és elhanyagolható, mert a nagy papi ideál-képben minden kötelességmorzsa megtalálja a maga helyét, ahol hiányzanék, ha kispap-koromban nem tettem volna gondosan oda. A l'art pour l'art kötelességteljesítés nem ismer megállást, törést, hanyatlást, nem törődik sikertelenséggel, nem néz a hangulatokra, nem kérdez fáradtságot, nem kímél betegséget. Odakint az életben menni kell és csinálni kell összerogyásig, sőt összerogyni sem szabad, míg a feladatod be nem fejezted. Ehhez kell hozzáőnie a maga aszkézisével a szemináriumban kötelességét teljesítő kispapnak. Mert soha nem a kispap számít, hanem a pap, aki jön! S ha megpróbálsz aszketikus eszköznek felfogni a kötelességet, majd rájössz, hogy sokszor cilíciumnál, korbácsnál fájóbb és keményebb!

A lelki élet aszkézise... Bizony, ilyen is van. No csak ne képmutatóskodjál, hanem valld be szépen, hogy nálad is volt és van (és lesz). Első fokon még test, idő, figyelem körül forognak a nehézségek. Amikor a sok térdeléstől fáj a térd és a hát... Amikor az ember nem tud mit kezdeni azzal a sok negyedórával ott a kápolnában, mialatt a többiek, a régiek szemmellátható elégedettséggel foglalkoznak valamivel, ami nekik örömet okoz, az ujonc meg csak sóhajtozik és küzd az elszórákozás kísértésével, de nincs mivel küzdenie, mert még nincs mit forgatnia a lelkében. Aztán szentáldozás után, mise után hosszú, tétlen térdelés, nincs mondanivalója, de nem mer felkelni és elsőnek kimenni, nehogy rosszat gondoljon felőle az ötödéves... Később az Istenhez-tapadás túlzásaival szemben van szükséged komoly erőfeszítésekre... Még később a

természetfeletti gondolkodás és a papi világnézet elmélyítése okoz gondot. Mennyi belső vajúdas és küzdelem, míg a földi gravitációt az égi alá szorítja az ember! Ez a természetfeletti gondolkodás és az apostol szemével való világlátás mindvégig kízó skorpiója marad a földön vándorló papnak: haláláig mindig-új probléma!...

Odakint aztán (de már a szemináriumban is vizsgahónap idején vagy szigorlatok idején) egyre felújuló feszültség a kötelesség és a lelki élet között. A papi munka betör a templomba és el akarja cibálni az elmélkedést meg az adorációkat, estére szorítja a breviáriumot és megfojtja a lelkiismeretvizsgálást... A breviáriummal agyoncsapja a többi imákat... Ez az az idő, amikor a pap harcol érte, hogy neki is jusson valami kevés a jó Istenből, akit mindenki más számára ő hirdet és közvetít, de a sok munkától maga nem jut hozzá... Micsoda gyönyörű aszketikus feladat: helyet biztosítani a nap menetrendjében a pap lelki élményeinek és biztosítani állandó kapcsolatát az Úrral, hogy el ne szakadjon tőle... Ez az apostol-óriásnak, Szent Pálnak vergődése: „...megsanyargatom testemet és szolgaságba vetem, nehogy míg másokat tanítok, magam valamikép elvetésre méltó legyek.” (I Kor. 9, 27.)

2. *Lásd meg a mindennapi életet és keresd meg benne aszkézised motívumait.*

Éhség, szomjúság aszkézise... Uralkodás az életösztön mindennapi igényei fölött. Hogy ne legyen probléma egy késői nagymise mondása vagy binálás messze kocsin elérhető filiában... Példát mutasson óvóhelyen éppúgy, mint cserkész-kiránduláson... Nehéz időkben egyszerű asztallal megelégedjék, mert nem lehet szegény falunak duskáló papja vagy burgonyán tartott intézeti fiúk igazgatójának asztalán naponta hús... Hogy még a gondolata is kipusztuljon az eszem-iszom papnak, aki olyan hálás témája vicclapoknak és szocialista agitátoroknak... Majd meglátod, milyen nehéz eljutni odáig, hogy a gyomor és az íny elveszítse jelentőségét s a terített asztal közömbös adottság legyen! Jegyezd meg a lélektani tényt: könnyű szigorú bűntöt rónod magadra tele kamra mellett, ha tudod, hogy csak akarnod kell és roskadozó bő asztal mellé telepedhetsz; — de milyen nehéz azért bűntölni, mert

nincs mit enned! Gondolj csak a régi időkre: mindig pénteken jutott eszébe az embernek a szalámi meg a gyulai kolbász, más napokon ügyet sem vetett rá! Az ostrom, megszállás, éhínség bőjtjét mosolygós lélekkel viselni!...

Hideg, meleg aszkézise... Télen jégvártyát kap a kehelyben a szent vér. Nyáron leolvad az emberről a miseruha. Télen megdermed kéz, láb, mire végzett a gyóntatással, nyáron a fülledt gyóntatószék valóságos kínzókamra. Hideg éjszakában széllel szemben nekiindulni a falu szélének, ahol beteg vár! Június végén vizsgaelnöki díszben végigülni nyolc osztály hittanvizsgáit... Ne indián legyen a pap: mindent tűrő; ne is fakír: mindent bíró; hanem aszkéta: mindent elviselő, de frissen, mosolygósan viselő! Kezdődik ott, hogy ne nyafogj, ha télen gyenge a fűtés a szemináriumban, ne morogj, ha tűző napsugárban sétára visz a duktör, ne lankadjon energiád a tanulásban, ha megállt fölöttetek a kánikula. Időjárástól, hőmérőtől függetlenül ruganyosnak és jókedvűnek maradni: próbáld meg, nem nehezebb-e, mint fél éjszakát átvirrasztani!

Szenvedés aszkézise... Nem kell szöges korbács, vezeklőöv! Egyszerű fejfájás, amely négy napig nem múlik el. Egyszerű fogfájás, amellyel csak a jövő héten jutsz majd fogorvoshoz. Gyomorgörccs az iskolában, s tovább kell tanítani. Lázasan talál a vasárnap, s misézni kell és prédikálni és gyóntatni. Epegörccs; és beteghez hívnak. Szállít a mindennapi élet ezer új szenvedést! Ilyenkor vasmarok fogja a huszadik század kényes emberét, aki mindent otthagyna és rohanna orvoshoz, amint ezt a szót hallja: fájdalom. Vagy csak maga a betegség: türelmes betegnek lenni, állni fájdalmat, vizsgálatot, kezelést, operációt. Hogy orvosok és ápolók azt mondják rád, mint Tóth Tihamér: ahogyan szenvedett, az maga felért számunkra egy lelkigyakorlattal! A ránk mért szenvedések hősiei túrése igazabb aszkézis, mint önmagunk korbácsolása, amikor a hús-vér emberben mégiscsak ott bújkál a gondolat: ha nagyon fáj, eldobom az ostort. Nagy különbség van ám a szenvedés között, amelyet önként vállal az ember és amelyet el kell viselni! Mindennapi imám: „add, hogy a szenvedés óráján katolikus paphoz méltó módon viselkedjem!”

Fáradtság aszkézise... Könnyű azt mondani: acélból legyen a pap s mindent kibírjon! De hol vannak az acélemberek?

Aki beletanult az éjszakába, másnap nehezebben ébred és az ötödik órán már le-lecsukódik a szeme. De a negyedik órán is figyelmetlen volt már és a harmadikon sem fogott úgy a feje, mint kellett volna. Elég egy háromórás éjszakai légiriadó, hogy másnap a fél város álmokóros szemmel menjen a munkája után. Az erős akarat nagyon sokat tesz, az igaz. De kell hosszú-hosszú éveken át rendszeresen folytatott aszketikus gyakorlat, hogy az emberen meg ne lássék a fáradtság. Gondolj a június közepén lézengő, sápadtarcú, fáradt kispapokra. Ha látsz közöttük frisset, derűset, soha nem fáradót, nagyon megbecsüld: helyes az aszkézise! Gondolj a július elején lázas türelmetlenséggel szabadságra készülő férfiakra: „Nem bírom tovább! El kell mennem!” Micsoda beszéd az: nem bírom tovább!? Bírod végig, s ha nincs szabadság, bírod tovább a nélkül! Egészséges séta, zuhany, néhány éjjelen át kiadós pihenés fel-frissíti a testet, és mire való az aszkézis, ha nem tudja fel-frissíteni a kifáradó értelmet, akaratot? Próbálj soha el nem fáradó ember lenni! Mert a fáradtságod miatt meg nem áll az élet s a szolgálatot utolsó pontig behajtja rajtad.

Napi kényelmetlenségek aszkézise ... Érdekes: mikor ezeket a sorokat írom, már három napja minden délelőtt és minden éjjel hosszú légiriadókon ülünk az óvóhelyen és most is légiveszélyt jelez a rádió, mert újra ellenség közeledik. Álmatlan éjszakák, aggodalommal és félelemmel zavart nappalok ... De a munka meg nem állhat. Irni kell, hogy készen legyen a könyv, mert megígértem. De mintha a nehézségek növekedtével párhuzamosan megnőne az ember teljesítő képessége.

Rengeteg kellemetlenséget hoz a pap számára minden nap. Csúcson állunk, persze, hogy megtalál minden vihar! S akit oromra állított az Isten, az el nem bújhat a feladatok elől. A sötétben néző fogcsikorgatva küzd és napról-napra azzal fekszik le: Ma még bírtam, de mi lesz holnap? Az optimista mosolyogva megküzd mindennel és természetesnek találja, hogy a mai nap nehézségei után a holnapnak ugyancsak szeplős az arca. A napi kényelmetlenségek elviselésénél roppant fontos az alaptermészet és az alapnevelés! Kibontani magadban a mosolygós optimistát! A szemináriumi évek, ha idejében hozzáfogsz, talán elég idő ehhez a feladathoz. Nem kell hozzá más, mint a Gondviselésbe vetett behúnytszemű hit, komoly önbizalom és tuda-

tos örömkérés. A kényelmetlenségek aszkézisének mestere az optimista!

3. Lásd meg az emberi szív problémáit és keresd meg bennük aszkézised motívumait.

Szomorúság aszkézise... Nem akarok költeményt írni arról, hogy más bennem az ember és más a pap, mert ez nem igaz. De bizonyos, hogy több bennem az ember azért, mert pap vagyok. Ha rászakad az Ember szívére a szomorúság, akkor komoly aszketikus feladat: hogy ez a szomorúság vissza ne fogja, ne akadályozza a Papot az ő harmonikus munkájában. Nem érünk rá búsulni, sírni, gyászolni, hiszen rohan az élet és mi az élet homlokán állunk! — A Papnak is van szomorúsága, de ez szent örökség Krisztustól: „Szomorú az én lelkem mindhalálig.” (Mt. 26, 38.) Ez a szomorúság viszont megtermékenyítő és tette korbácsoló érzélem; nem örömmé változik, mint a gyermekét szülő asszonyé (Jn. 16, 21.), hanem valami bús elszántsággá: jobbá tenni a világot, amely Krisztust szomorította és mind a világ végéig szomorítja az ő papjait. Gyönyörű aszketikus feladat: a nekibúsult papi szív szomorúságából kimeríthetetlen aktivitás gyúródik! — Van azonban a szomorúság aszkézisének még egy oldala. Az emberek többsége fél a szomorú embertől. Nem tud segíteni, nem tud mit mondani, gyámoltalanul áll mellette és azért inkább menekül tőle. A pap szeresse a szomorúakat. Pap és az orvos látja a legtöbb szomorú embert; az orvos a testnek, a pap a léleknek erőin át iparkodik segíteni. Vonzzon a szomorúság! A benned levő ember menekülni szeretne tőle, de papi aszkézised úrrá tegye a lelket ezen a félelmen. Állj meg a szomorú ember mellett, ha nem is híved, ha nem is ismered, ha ellenségesen néz is reád; állj meg és kérdezd meg: Mit tehetek érted? Valószínű, hogy nem tehetsz semmit; de az ember szívébe melegség hullám áradt a jóság-érintés nyomán, és bizonyos, hogy el nem felejt, hiszen összenő az ő szomorúságával. Ki tudja, milyen döntő tényező lesz ennek az embernek életében, hogy a szomorúság óráján megállt mellette és föléje hajolt segíteni készen egy pap!...

Sikertelenség aszkézise... Szerencsefia, akinek minden sikerül, a mesék birodalmába tartozik. Az életben a legtudó-

sabb, legheszebb, legügyesebb ember kezéből is kieshetnek fontos, nagy dolgok is. A leggyönyörűbb terveid fiaskót mondhatnak. A legszebb szándékaid megbukhatnak. A sikertelenség nyomában szégyenkezés jár és levertség és bátortalanság. Ellenszere: újrakezdés, újatkezdés, lendületes továbbmunka csak azért is, csak tovább! A jó öreg Antheus története, akit nem lehetett földhöz verni, mert föld-anya mindig új erőt öntött beléje. Tebeléd az ég önt új erőt. Önbizalmad és jóakaratod, valamint az Isten kezében eszköz öntudatod az új kezdéseknek energiaforrása. „Emberé a munka, Istené az áldás.” Ha megtetted becsülettel a te munkádat és Isten áldása elmaradt mellőle, akkor nem a te szégyened, hanem a Gondviselés intézkedése a látszólagos balsiker. És ha sorozatos fiaskókkal verne, akkor se hagyj magad! Istennel megbeszéled, lelkiatyáddal átbeszélgeted, aztán új erővel új munkára! A törhetetlen ember komoly aszketikus nevelés eredménye.

Csalódások aszkézise... Zártszívű ember sohasem csalódik, mert kezdettől fogva nem bízott senkiben. A pap hivatásánál fogva nyitottszívű ember. Bár jó pszichológus, de ugyanakkor verhetetlen idealista, aki a bizalom erejével nyeri legszebb győzelmeit. Manapság az idealista csalódásról-csalódásra lépeget. Nem baj! Istenben nem fog csalódni soha; ha komoly a lelki élete, akkor önmagában sem fog csalatkozni; s ez a kettő a fontos. Nagyon mély aszketikus feladat: minden csalódáson túl megőrizni töretlenül az idealizmusát. Akinek ez kivesznék a szívéből, az akkor már nem volna többé Krisztus igazi papja, csak egy lárva: élettelen és haszontalan. Ha nem félnék tőle, hogy talán félreértesz, azt merném írni: fontosabb az idealizmusunk megőrzése még a tisztaságunk megőrzésénél is. Egész valójában a természetfölöttibe mered belé a pap önevelése, amikor minden csalódását Istennek ajánlja, mindegyikből levonja a tanulságot és mint világító mécsest, feltölti olajjal és meggyújtja újra lelkében a bízó idealizmust. Ez a mi idealizmusunk világot fenntartó erő ma! El nem sülyed ez a világ, amíg vannak, akik nagyon bíznak a jóságában.

Megalázások aszkézise... A magyar pap: magyar úr. Ugyanakkor lelki ember, egy magasabbrendű világ hírnöke, Isten apostola. Különb nagyon sok más halandónál. S mégis a mai elrontott korszellem hányszor teszi ki gyűlöletnek, meg-

alázásnak! El kell készülnöd rá. Amikor a szeminárium ajtaján kopogtatsz, már le kell számolnod azzal, hogy talán minden emberi díszedet letépdésik, becsületedet meggázolják, talán gúnyolnak, üldöznek, lépten-nyomon megaláznak. A történelmi régi ellenségek üldözése nyomán mártírok termettek. Ma sátánibb az ellenség, mert jobb pszichológus: nem vértanúkat produkál, hanem megcsúfolt, bukott embereket. A pesti utcán egy-egy megjegyzés akárhányszor az ember arcába kergeti a vért s utána napokig fáj; és tudjuk, hogy lesz hamarosan még sokkal rosszabbul is. A régi szentek önmegalázása helyett a modern szentségre törekvők aszkézise: minden megalázásnak eltűrése és mosolygó szívvel tovább szolgálat. A bántás nem személyileg neked szól, hanem ruhád miatt kapod, amely elárulja benned Krisztus apostolát: ezek a bántók Krisztust gyűlölik annyira, hogy miatta bántják azt is, akit ő küldött a világhoz. Semmiféle bántásra goromba szavad ne feleljen és goromba harag ne támadjon a lelkedben, hanem minden bántódért imát mondj: ez a szeretet gyönyörű aszketikus gyakorlata. Soha bele ne fáradj! Éppen ezen a mi kifáraszthatatlan szeretetünkön át fog győzni végre is Krisztus, amikor azt hiszik majd, hogy véglegesen legyőzték őt...

Bátortalanság aszkézise... Szép körülírás helyett egyszerű szóval hadd mondjam: győzd le a drukkot, amely a szívedben leselkedik... Ha be kell menned valahová... Ha szószerűkre indulsz prédikálni... Ha nehéz feladatot kell megoldanod... Ha vizsgád napja elérkezett... Ha nagy úr előtt kell helytállnod... Legyőzni a drukkot és csak azért is bátran neki-vágni! Papi életed egyik mozgató jelszava legyen: Félek tőle, tehát megcsinálom! Mindíg nekivágni annak, amitől visszaretten benned az ember! Mindíg belevágni a dolgok sűrűjébe! Egyenesen neki a problémának és kertelés, habozás, halogatás nélkül megoldani a csomókat! „Félek tőle, tehát bátran neki-megyek!” Paradoxonnak tűnik. De ha jól neveled önmagadat, ezeken az aszketikus gyakorlatokon keresztül kibontakozik belőled a hős.

A gentleman aszkézise... Olvasd el mégegyszer azt a leveletem, amely a magyar papról mint magyar úrról szól. És aztán faragd ki magadból az igazi gentlemant. Annyi öngyőzés, annyi erőfeszítés, hogy egy életre elég aszketikus

gyakorlatot találsz ebben az egyetlen feladatban. Mert az „úr” nem születik; azt rengeteg önmehtagadásból és önfegyelmezésből az ember maga gyúrja ki magából.

4. Lásd meg a pap egyetlen napját és keresd meg benne aszkézised motívumait:

az idegek aszkézisét . . . hiszen tele van a papi élet a leg-súlyosabb idegpróbákkal és hosszú idő telik el, míg az idegrendszeredet mindent bírónak tudod kinevelni;

a vaseszség aszkézisét . . . hiszen több próbáját kell áll-nod egészségednek bármely más hivatású embernél és évek során át való kemény testi fegyelmelés tudja csak olyan acé-lossá edzeni a szervezetedet, hogy a papi munka minden próbáját győzelmesen állja;

a töretlen tisztaság aszkézisét . . . hiszen bilincsbe kell ver-ned magadban azt az ösztönt, amely a legnagyobb úr a vilá-gon és megküzdened magaddal, Sátánnal, világgal, embertár-sakkal, kísértőkkel és közömbösökkel; állandó fegyelemben tartanod a fantáziádat, érzelmeidet, álmaidat, minden érzéke-det; s mindez, ami a szentek életében sokszor kiemelkedően első helyet foglalt el, sőt voltak, akiknél éveken át kizárólagos küzdelemforrás volt, a te életedben csak egy probléma a sok között;

a szolgálat aszkézisét . . . hiszen Krisztust minden ember-ben szolgálod, tehát meg kell járnod útálat nélkül nyomor-tanyákat, bűntanyákat, lebűjokat, cigánykunyhókat is; és dol-goznod nyomorékokkal, betegekkel, akiktől az orvos is elfor-dulna s az édesanyjuk is elfutna, ragályos bajban haldoklók-kal, bűn-nyütte torzokkal, életbe kétségbeesetten kapaszkodókkal, és az életet maguktól eldobókkal; szelíd szóval test-vérnek nevezned a gyűlölködő ellenséget; felkeresned azt, akiről talán tudod, hogy vesztetre tör; és az inferno alakjai között is a szívedben szeretet, türelem, segítség, imádság . . . Hiszen emberfeletti embernek kell lenned, ha mindezt egy éle-ten át becsülettel csinálni akarod!

a magasabbrendű lelkiesség aszkézisét . . . hiszen benne élsz egy alacsony gondolkodású világban és beletartozol ebbe a világba; pillanatról-pillanatra kell erős szárnycsapásokkal fel-felé erőltetned magadat, mint a repülő madár teszi, mert kü-

lönben mint a kő, zuhanna le és szétzúzódna a kemény földön; de könnyű a madárnak, ő a levegő számára teremtetett és elemében úszik, de milyen nehéz az embernek, akinek minden egyes szárnycsapásnál valamit meg kell tagadnia magában önmagából és törnie folyton az elérhetetlenül magas és messze felé;

a kísértések aszkézisét . . . hiszen magadban hordozod, másokban találod egyre a kísértésforrást; és a kísértőnek segítségére van szövetségese: a benned működő földre húzó gravitáció . . . hiszen olyan nehéz elviselni az embernek a mindig újra visszatérő kísértéseit és el nem veszíteni türelmet, vagy ellenálló erőt és harci kedvet;

a főhiba aszkézisét . . . hiszen évekig küzdesz ellene becsülettel, irtogatod, javítgatod, és amikor azt hiszed, hogy elkészültél vele, akkor újra belevigyorog az arcodba és azt mondja: kezdjük előlről! . . .

önmagad aszkézisét . . . hiszen könnyű elviselni a földet, a világot, az embereket, a háborút, bombázást, halálveszélyt és mindent, mindent, de legnehezebb elviselni ezt az emberebb-embernek megálmodott, de mindig újra hitványnak, alantasnak, földhöz tapadtnak bizonyuló nyavalyás ember-önmagunkat! . . .

Az aszkézis: nevelés.

Az aszkézis: művészet.

Az aszkézis a Szent ideálját nézi és a bennünk levő embernek minél tökéletesebb kibontását, fokozását szolgálja. Mert a Szentet úgy közelítjük meg, ha minden értéket maximumra fokozunk és minden gyengeséget kiirtunk magunkban.

Félretéve a rendkívüli eszközöket, a hétköznapi élet és a szolgálat apróságából dolgozzuk ki magunk számára a modern katolikus pap aszkézisét.

Álmodd meg magadban a Szentet. Álmodd magadat szentnek: testnek a lélek alá, testnek és léleknek zavartalan harmóniában Isten akarata alá rendelését. És aztán állj neki nagy hittel, nagy szeretettel és akarással a munkának. És talán halálig sikerül az első vonásokat megrajzolnod ezen a megálmodott szentképen: önmagad szentképén . . .

19. Devalvált emberek

„affligit me inimicus...”

Kedves Testvér!

Devalváció... Szomorú szó. Az elvesztett háború s egy összeomlott ország minden keserve benne bűg.

Emlékszel a büszke százas bankó bukására?

Bámulták. Nagy hatalom volt. Ha megjelent az üzletekben, kedvéért nagyszerű bútor, ékszer, ruha mozdult. Sok ember róla álmodott s felébredve sóhajtott: Hej, ha enyém volna!... Aztán elveszett a világháború. Zuhanni kezdett a pénz értéke. A százas bankó a kistisztviselő kezében közönséges lett. Aztán a boltos már egy pipát, ha adott érte... Aztán a koldusasszony is megvetéssel eldobta, mert mit is vehetett volna rajta?... Egy kislány felvette és beletakarta a fényes kavicsot, amelyet az út mentén talált...

Ha értékét veszíti, akkor a büszke százas bankó nem ér többet, mint egy darab papírrongy...

Nagyértékű, büszke bankó a pap Isten kezében. Örök üdvösség, lélekkultúra, krisztusi szellemű élet mozdul a hatása alatt. De ha devalválódik, akkor nem is a nem-pap átlagember színvonalára zökken le, hanem mélyen az átlagemberi nívó alatt áll meg csak.

Gyors filmet pergetek a szemed előtt. Néhány típusát a devalvált értékű papnak felvillantom, de csak éppen annyi időre, hogy ránézz, ráismerj, aztán viszem is tovább. Nem ki-merítő sor, nem tudományos felsorolás, csak képek az életből...

Devalvált papok...

A hivatalnok. Nem devalvált embertípus. De a pap, aki csak hivatalnok, elveszítette értékét. Pedig külsőleg nagyszerű rendben nála minden! Könyvvezetése elsőrendű, anyakönyvei, iktatókönyve, minden hivatalos írása példaszerű. Pontos, mint az óra. Napirend és heti menetrend szerint adminisztrálja a plébániát. Minden „ügy” megtalálja a maga hivatalos idejét. Szentmise naponta fél 8-kor, vasárnap 8 és 10 órakor. Gyónatás vásár- és ünnepnap 9-től háromnegyed 10-ig. Keresztelés minden vasárnap 11 órakor. Beteglátogatás kedden és pénteken fél 9-től háromnegyed 11-ig. Minden héthőznapi 11-től 1-ig hivatalos fogadóóra az irodában. Mint a pontos óramű, úgy megy itt a pasztoráció. Csak a lelkek kallódnak el. De annak a lelkek az okai! Az az öregasszony hogy mer hétfőn haldokolni, mikor beteglátogatás kedden! A gyónó mit alkalmatlankodik csütörtökön? Nem tud várni vasárnapig? Hogy nem jön vissza többé, mert hidegen elutasították? Ebből is látszik, hogy milyen rendetlen, haszontalan lélek!... Hogy a pap „mindenkinek mindene”? Ugyan, kérem! Hová lesz az élet, ha nem viszünk bele rendszert?...

A robotember. Valahol elhagyta, talán egy életfordulón elveszítette a mosolygós embert. Isten igavonó barma. Mindennek nekifeszül, mindent megpróbál, amit ajánlanak, minden parancsot gondolkodás nélkül teljesít. Ha a püspöki körlevél új kikezdésre buzdítja a papjait, ő az első, aki megvalósítja. Rengeteg kerete van: egyesületek, társulatok; elsőpénteket tart és engesztelő kilencedet és százféle ájtatosságot. Lohol, járja a falut, három ember helyett dolgozik. Mint egy gép. De nem úgy, mint egy apostol. Nincs benne lélek, derű, öröm. Nem húz, csak szervez. A munkáján verejtékszag, nem a kegyelem illata. Száraz, kopogós az a katolicizmus, amely az ő lelkéből a híveire árad. Szolgálat, de örömtelen a papi élete.

A sötétszemű ember. Ez is elfelejtett mosolyogni. Lyukas a lelke; kiesett belőle a derű, a mosolygós optimizmus, a bizalom Istenben, emberekben, történelem folyásában. Mindig az árnyékos oldalon jár s a szemét vonzza a sötétség, mint mágnes a vasat. Mindennek azonnal a hátrányait látja meg. Mindenütt észreveszi a bűnt, hibát és állandóan azt ostromozza. Terhe önmagának, hiszen állandóan mögötte nyargal a Félelem és a Szomorúság; de terhe a hívőknek is, akik folyton kemé-

nyen ostromozó igehirdetőt, kegyetlenül kemény gyóntatót, az élet mélységeit eléjük vetítő tanítót ismernek benne, aki a katolikus optimizmus gyönyörű életlátására nem tudja őket megtanítani s nem az erény felé lelkesít, hanem egyre a bűntől rettent; nem a mennyországot szeretetti meg, hanem pokollal ijeszt. Meghamisított katolicizmust ad. Hamis az aszkézise, hamis az egész lelki beállítottsága. Akik tőle tanulják az Istent, azok a haragvó Jahvét rettegik, nem a szelíd és alázatos szívű Jézust fogják megszeretni. Isten óvja a hívőket a sötétszemű embertől!

A földrenéző. „... ahol a kincsöd vagyon, ott leszen a szíved is.” (Mt. 6, 21.) Föld, pénz, gazdagság a kincsei, földhöz kötött a szíve is. Az egész ember földszagú, mint Ésau. Kitűnő gazda, jószímatú üzletember, ügyes kereskedő, akinek kezében minden arannyá válik. Csak éppen a hivatását tévesztette el; csak éppen a reverenda nem illik rája és a „tisztelendő úr” cím hangzik olyan idegenül vele szemben! A papnak is kell értenie földhöz, hiszen földje van; pénzhez, hisz maga kenyerén él és háztartását egyensúlyban kell tudnia tartani. De ez csak egy szükséges rossz az életében: teher, amelyet hordoz, de amelynek egy perccel többet nem ad, mint amennyi okvetlenül szükséges. A sáfár becsületességével kezeli a reá bízott anyagiakat; de az apostol fölényével néz el fölöttük és jár a hivatása után. A földrenéző nem Istent szolgálja, hanem önmagát. Nincsen rajta áldás.

A business-man. Pénz, bank, részvények, spekuláció. Ropant ügyesen forgatja a pénzt, sokszorozza vagyonát. Azt mondják rá, hogy egy bankár vészett el benne. Hogy a pap is elveszett, azt csak az Isten látja. Egész életén át gyűjt, hogy a nevető örökösök minél többet kapjanak; egész életén át pénzzel foglalkozik inkább, mint lelkekkel, hogy a nevető Sátán minél többet örököljön. Szomorú devalvációt jelent minden pap, aki akármilyen okból szemét Krisztusról másfelé fordítja!

A gastronom. Zsíros asztal, tele kamra, gazdag pince, kolduslélek. Nincs szükség arra, hogy külső kísértések rohanják le és hozzák veszélybe lelkét, hiszen a kísértések legyőzhetetlen tömegét hordozza magában, s jól táplált testében a lelke eléggé ellanyhult ahhoz, hogy a leggyengébb kísértővel

szemben is harcot ne álljon. A kövér, jóltáplált, nehézkes, zsíros pap a hívők számára ellenszenves; vicclapok állandó alakja; propagandának állandó fogantyúja. Ha csupa aszkéta külsejű pap lenne vagy ha közismert volna a katolikus papság kemény önmegtagadása és egyszerű élete, sokkal kevésbé tudna a hitellenes propaganda belénk harapni.

A tudós. Befelé néző tekintettel jár az utcán; az emberek kitérnek előle, hogy ne zavarják mély gondolataiban. Otthon a könyveit bújja: ötven könyvből csinál egy ötvenegyediket és ez lefoglalja minden erejét és idejét. Hivatása teljesítésében türelmetlen, mert várják a könyvek vagy úzi egy hirtelen eszébe jutott nagyszerű gondolat; társaságban szögletes, ügyetlen, szórakozott; a gyakorlati életben használhatatlan. Lehet, hogy a könyvével félszázados halhatatlanságot vásárol magának, de közben szétesik kezén a nyáj, amelynek nem tud s nem is akar igazán pásztora lenni. Válfaja az egyetemi tanárt játszó hitoktató, aki az elemistáknak vagy a középiskola huncutszemű diákjainak magasan járó, mélyen szántó előadásokat tart, amelyekből azok nem értenek semmit; és lehet, hogy később büszkéek lesznek arra, hogy ez a híres ember volt a tanárjuk, de a vallásukat igazán ismerni sohasem fogják.

A tudatlan. Rosszul tanulta a teológiát annakidején; ma sem tudja; sohasem fogja tudni. Beszédei laposak és unalmasak, tanítása igénytelen és együgyű. A problémákhoz nem tud hozzányúlni, mert nem találja a filozófiai fogantyút, s ha megtalálná, nem tudná, mit kezdjen vele. A modern sorskérdéseket nem ismeri, mert most sem tanul, nem olvas komolyan. A reá bízott nyáj éppen olyan tájékozatlanul áll, amilyen tájékozatlan a pásztora, és „a farkas elragadozza és elszéleszti” juhait. A katolikus Egyháznak minden kérdésre van felelete, minden probléma megoldását a kezében hozza; de a tudatlan pap nem ismeri az Egyház megoldásait, és úgy sodródik a világnézeti viharok szárnyán, mint a többi műveletlen ember. „Vajjon a vak vezethet-e vakot? Nemde mindketten verembe esnek?” (Lk. 6, 39.)

A fellegekben járó. Vannak ilyen fantaszták, akik elvesztették lábuk alól a reális talajt és egyik lábbal a földön, másikkal a felhőkben állnak. Én az ifjúsági regényeimet így keztem úgy írni, hogy a fiúk sohase tudják, meddig valóság

a mese és hol kezdődik a fantasztikum, és így állandó mese-mámorban élve olvassák végig a regényt. Ez jó fogás az ifjúsági irodalom terén, de szomorúan irreálissá teszi az embert és életét, ha a valóságban nem tudja a „van”-t a „lehetné”-től megkülönböztetni. A fellegekben járó naivul optimista, minden jóhírnék beugrik, mindig rajong, mindig légvárakat épít és ha egy álmában csalódott, máris szövi a másikat. Végtelesen rokonszenves, kedves ember, akinek társasága felemel és megvigasztal; de felelős vezetésre nem eléggé komoly. Oda Férfi kell, nem álmodó. Ha mindenkinek hisz, mindenütt becsapják; ha fantasztikus tervek után lohol, akkor maga nagyokat csalódik, egyházközsége pedig talán évekig nyögi az anyagi következményeket.

A tömjénnyelő. Leteperte a hiúság. Nemcsak az a baj, hogy nevetségessé válik, mint minden pöffeszkedő ember vagy hogy tekintélyét veszti, hiszen nem lehet tisztelni azt, akinek háta mögött összenevetnek az emberek. Nagyobb baj ennél, hogy körülveszi egy csomó öncélú hízeglő és elrekeszelik a reális világtól. Még nagyobb baj, hogy az ő emberértékelése is sántít, mert azokat kedveli és azokban bíz, akik hajlonganak előtte, míg az egyenes gerincű, igazán értékes emberektől sértődötten elfordul. A pap, aki egyrészt bizonyos elferdült bálványimádásnak központjává lesz, másrészt embertársai megbocsátó lemosolygását hívja ki magával szemben, eleve eljátszotta apostoli szerepét. Sátán kötélén rángatózik, s míg azt hiszi, hogy vezet és irányít, őt vezetik hódolói az orránál fogva.

Az udvari bolond. Ő, nem a királyok bolondja, aki fontos történelmi személy, hiszen bohócruhába öltöztetve ő volt az egyetlen, aki a középkori királynak megmondhatta szemébe az igazságot. Egy okos udvari bolond országok sorsát igazíthatta néha helyes vágányra. Ez a mienk csak korcs utóda annak: szegényes komédiás. Szellemesnek képzei magát és ambíciója, hogy körülötte mindenki nevensen, aztán elmenjen és elmondja mindenki másnak, hogy a plébános úr milyen nagyszerű, szikrázó szellemességű ember. Kacagók sohasem hiányoznak körülötte, és a lélekbúvár számára kaján élvezet megfigyelni, amint nevetésre beállított, várakozó arccal tolongják körül, s a vicc csattanóján automatikusan tör ki

belőlük a hahota. Izlésrontó az ilyen nevető gárda, mert kötelességszerűen megkacag minden szellemtelen butaságot is. Elődjeik ott járnak már a szeminárium egy-egy kiemelkedő viccmondója körül; ezek azért veszélyesek, mert azt a fiatal-embert, aki esetleg igazán szellemes ésszel és jó kedéllyel van megáldva, ellaposítják és elrontják. A szemináriumnak kellene belészuggerálnia minden kispapba az öntudatát annak a komoly ténynek, hogy a pap nem mások szórakoztatására küldetett, s devalválja önmagát, ha viccmondóvá aljasul. Ha „egy vicclapszerkesztő veszett el benne”, hát akkor vesszen el egészen az a vicclapszerkesztő, de a tisztelendő úrból udvari bolond ne legyen soha!

A jó pofa. Ez is olyan udvari bolond féle, de infantilis vagy kamaszos kiadásban. Ő az éretlen gyerek, aki minden tréfába beugratható, minden huncutságot vállal és megsértőd-nék, ha barátai kihagynák valamiből. Nem kovásza a jónak, aki jobbra teszi maga körül a világot, hanem nagy szivacs, amely beszívja a környezete könnyelműségét és a végén jobban telítve selejtes játékkedvvel, mint akármelyikük. Különösen a lányok szeretik ugratni őt vagy a fiú barátai a leányokkal kapcsolatban. Csakhamar oda jutnak, hogy minden vicc őrajta csattan, ő lesz középpontja kamaszok tréfáinak, és elfanyarodik a szája annak, aki a reverendájára néz. Nem egy hivatás kallódott el a reverendás jó pofa heccei közben. Ha pedig mégis megéri a felszentelését, ő lesz a vidám gentry cimborája, akit „szentatyám”-nak titulálnak, vig kompániák kézről-kézre adnak, s egy-egy vig özvegytől vagy vígkedvű leánytól megkapja ítéletét: „Magának kár volt papnak mennie!”

A *gavallér*. Finoman úgy szokták mondani: olyan, mint egy francia abbé. Kevésbé finoman magyar, de ennél sokkal rútabb nevet adnak neki. Pedig ő nem akar rosszat. Természetből kissé finomkodó, szereti a társaságot, kissé túlzottan udvarias mindenkivel, főleg a hölgyekkel szemben, akiknek szívesen kedveskedik virággal, cukorkával, de igazán minden mellékgondolat nélkül. Ám a gesztus félreérthető, és van is mindig, aki félremagyarázza. Ha aztán kiderül, hogy minden társas együttlétnél következetesen a hölgyekkel tart, akiket kedvesen mulattat, ha selyemövet köt és lakkcipőt húz

a lábára, ha olyan testtartásokat és taglejtéseket szeret, amelyeknél ápolt, fehér kezei kellőképpen érvényesülnek, ha zsebkendőjéből és ruhájából diszkrét parfümillat árad, ha körmei manikűrözöttek s a frizurája kínos gonddal készült műremek, ha csak az előkelőbb körökkel keres érintkezést, de az iroda poros levegőjét utálja, a „parasztzsagra” az orrát fintorgatja, akkor ne csodálkozzék azon, ha a komoly férfivilág visszahúzódik tőle, problémáival nem őt keresi fel, az asszony nép viszont szívesen felkeresi, de nem problémákkal. Remélem, hogy a nehéz idők elsodorják ezt a típust. Menjen csak, és vissza ne jöjjön soha többé! Effeminált papokra semmi szükség!

A medve. Nagykezü, nagylábú, esetlen lépésű, nehézkesen mozgó, durva kolosszus. Valahonnan a faluról jött. Teológus korában büszke volt paraszti származására és iparkodott azt lépten-nyomon hangsúlyozni; nem számolt viszont azzal, hogy hivatása és tanulmányai révén az intelligens osztályba emelkedett, tehát annak habitusába kell öltözködnie. Odakint lépten-nyomon hátrányának érzi a maga nehézkességét, és ez még esetlenebbé teszi. Kispap korától fogva testileg atlétává, lelkileg kolosszussá kellett volna kidolgoznia magát. A durva izmok helyes neveléssel harmóniába hajlanak s akkor megszűnik a megjelenés és mozgás darabossága. Így hamarosan erőt vesz majd rajta bizonyos alacsonyabbrendűség öntudata, amely egész papi működését megbénítja. Vagy ha ez ellen küzd és azt hangsúlyozza erősen, ami benne erő, akkor nagy darab, durva, kibírhatatlanul közönséges pap lesz belőle, akitől futnak a hívők. Az apostol nem lehet medve. (De nem elég az sem, ha egyszerűen bevágja az illemkódexet és megpróbál paragrafus szerint finom lenni. A modor finomsága nem önmagában álló tulajdonság, hanem harmonikus érték: csak akkor hat jól, ha összhangban van az egész egyéniséggel. Egyébként komikus és nevetséges.)

A lajhár. Természettől kényelmes; a pap ellenőrizetlen nagy szabadságával visszaélve, egészen lustává lesz. Az ügyeket por lepi, hiszen hónapokig is elfekszenek nála. Muszájmunkákra elmegy, de késik és kényelmes mozgásával kétségbe ejti a résztvevőket. Ha elkerülheti, nem megy sehová, a dolgokat inkább kényelmes karosszékéből intézi. Van benne

valami bénítóan patópálos: ő is ráér mindenre, s nem bántja, ha rozzant a temploma és a plébánia faláról lehull a vakolat. Nagy pipájával kezében totyog a szobáiban; hosszan elbeszélget mindenkivel, hiszen ráér. Szívélyes, jókedélyű, vendégszerető, tele jóakarattal, csak meg ne zavarják kényelmében, mert akkor szenved és keserű a szíve. A napok olajosan, nehezen folynak tova körülötte; meg nem kérdezi az elcammogó délelőttől: csináltam-e valami okosat? Plébániáján az ügyek megöregszenek, az egyesületeket évtizedes por lepi be, a lelkek is elmerülnek lassan ebben az egyre magasodó portengerben. A plébános úr egyetlen ellenséget ismer a földön: azt az embert, aki őt nagyobb aktivitásra akarná szorítani. De erre aztán keserű méltatlankodással haragszik halálíg.

Az *ordas*. Társadalmon kívüli ember. Bozontos hajú, hosszú körmű, borostás állú. A gallérja mindig piszkos, a reverendájáról mindig hiányzik egy-két gomb, ruhája több helyen is fölfeslett, cipője tisztítatlan, egész valója gondozatlan, ápolatlan, gusztustalan. Szájából árad a dohányszag és a válogatatlanul darabos beszéd. Van rajta valami olyan kivert kutya féle vonás: lerí róla, hogy senkihez nem tartozik, senki sem törődik vele, nincs rokona, barátja, de önmagával sem tartja a rokonságot vagy barátságot annyira sem, hogy emberileg gondot viselne magára. Idők folyamán visszavonult, harapós eb lesz belőle vagy magános ordas, akihez veszedelem közelíteni. Ha hozzá hasonló egy-két ordassal összejön, akkor keserű szájú ivó kompánia alakul ki belőlük. De hol marad Krisztus apostola?...

Aki *belefáradt az Istenbe*. Sorozatos lelkigyakorlatokkal megzsúfolt nagybőjt végén érezzük néha azt a fáradtságot: mintha kimerült volna az ember a jóság-hirdetésben, erősugárzásban. Nem tragikus: pihensz egy hetet és újra a régi vagy! De ha a papi életre áporodik rá ez a fáradtság, az már komoly tragédia. Torz alak az unott pap, aki kedvetlenül, muszájból csinálja munkáit s kesernyész arcáról, összetöppedt lelkiségéről lerí az „Eh, nem érdemes!” Nagyon nehéz helyen hosszú időn át kevés örömet arató papok lelkét fenyegeti ez a kiszáradás. Vagy azokét, akiket elkap a világ, a társaság, a szórakozás, könyv, művészet és mindent érdekesebbnek találnak, mint az Isten dolgait. A világiasság szellemű pap

langyos víz az Isten szájában, csoda-e, ha „kezdi őt kivetni szájából”? (Jel. k. 3, 16.) Elromlott só, kialvó gyertya, erőtlen kovász. Ha komoly lelkigyakorlat, idejekorán való áthelyezés vagy egy lelket rázó hatású paptestvér meg nem újítja lelki-leg, akkor elalszik körülötte minden lelki élet, és a hívei hiába várják a herceget, aki ezt az alvó Csipkerózsika egyház-községet tüzes csókkal éberré hívja.

A szirup-ember. A puhaságot ájtatosságnak gondolja, az édeskés modort jámborságnak, a trottliságot jóságnak. Nincs energiája ahhoz, hogy mozgasson, irányítson, nincs tüze, amellyel forrósítsa, tehát beken mindent valami ragadós, szirupos érzelmösséggel. Iskolában játszik vele a gyerekhad, a felnőttek lépten-nyomon visszaélnék gyengeségével, egyesületeiben poshad minden, s csak néhány hozzá hasonlóan szentimentális öregasszony tapad hozzá és andalog a nyomában a mennyország felé. Minden józan ízlésű és egészséges lelkű ember megundorodik attól a katolicizmustól, amelyet ő hirdet, és visszataszítónak találja azt az Istent, akit ő képvisel. Elrontott emberen keresztül elrontott világnézet és ferde Istenlátás! Rettenetes a torzult pap felelőssége!

A Sátán oltárán áldozó. Borzalmas a Krisztus jajkiáltása a farizeusok fölött (Mt. 23, 27—8.): fehérre meszelt sírok, az emberek előtt igazaknak látszotok, de belül telve gonossággal! Ilyen pap, hála Istennek, nem sok van; de ha mégis akad titkos bűnök embere, onanista, perverz vagy titkos találkálkon bűnnel játszó, akkor az halálveszedelme önmagának és bűntársának, szomorú szégyene az Egyháznak. Quidquid latet, apparebit! Az emberek suttognak, gyanú nyálkás érintése kíséri a papot; ha az igazságot hangosan nem is mondják, de csendes szavú pletyka rágja a becsületét, és száz meg száz tisztességes, apostoli lelkű papra árnyék borul miatta. Átok a titkos bűnű pap. Jaj, csak kivesznék mindörökre még a típusa is!

Micsoda torz tükör!

Mintha mély álomból ébrednél, igyekszel kidörzsölni lelkedből a szomorú képeket és menekülsz vissza az igazihoz, aki férfi, ragyogó szemű, mély lelkű, mint a tengerszem s

Istent tükrözi, csupa erő, csupa idealizmus, vérbeli apostol és agitátor. Vissza az igazi papi ideálhoz! .

Ennek soha nem lesz oka rá, hogy a lépcsőimában szemrehányással kérdezze Istent: „Quare me repulisti?” Mert Isten nem hagy el, nem űz el magától senkit; az ember az, aki elfordult tőle. De ha egyszer devalválódott, mit kezdjen vele az Isten? Magára vessen a következményekért!

20. Az evangélium agitátora

„Emitte lucem tuam...”

Kedves Testvér!

Néhány évvel ezelőtt elromlott a szobámban a központi fűtés radiátora. Sokat szenvedtem akkor a hidegtől. De aztán a gazdasági prefektus atya hozott egy elektromos sugárzót, és átsegített vele azon a néhány napon, míg a fűtőtestet újra rendbehozták.

Érdekes a sugárzó készülék! Drótok, egy fémernyő, egy vezeték. De ha bekapcsolom a villanyba, elektromos áram fut át a vezetéken és a drótkosáron, s egyszerre tüzes pirossá izzik és ontani kezdi a meleget. Középen égetően forró: elkapja az ember a kezét előle. Hangtalan birkózásban átmelegíti fokozatosan a szoba levegőjét: a maga melegét reákényseríti. Micsoda fölényes erő!

Ilyen villanyba kapcsolt izzó a katolikus pap. Krisztus ereje rohan át rajta, s ettől izzani kezd és a maga forróságát kiárasztja másokra, hogy azoknak a lelkét is felmelegítse...

Krisztus agitátora...

Agitátorok járták az országot. Ki a határon szökött át, kit a levegőből dobtak le közénk, ki meg itt nevelődött. Új világot, új tanokat hirdettek. Agitátoriskolában képzett, fanatikus emberek. Elvegyültek munkások, napszámosok, proletárok közé; összedugott fejjel suttoztak arról, hogy itt minden rossz, de minden másképp lesz, ha ők bejönnek nagy hadsereggel, új evangéliummal. Máskor kiálltak gyűlésterem előadóasztalához és hangos szóval elkiáltották az új világot, amely tele széppel, jóval, ígérettel. Refrain mindig az: Hej, mit tenénk mi értetek, ha mi volnánk uralmon!...

A katolikus Egyháznak sokkal régibb az agitátorképzése.

Minden szeminárium egy-egy agitátoriskola, ahol a Krisztus apostolait formálják. Hogy elmenvén, tanítsanak minden népeket, megkeresztelvén őket... Hirdessék a kétezer éves, de mindig új és mindig fiatal evangéliumot, izzítsák át a lelkeket szeretettel és fordítsák Krisztusra a figyelmet, aki a földön nem ígér semmit, de mindenkinek szemébe néz és megkérdezi: Mit akarsz, hogy cselekedjem neked? — Odaülnek a magános emberek mellé, bekopogtatnak a családi otthonba, elmennek baráti találkozókra, máskor meg felállnak a szószékre, meg a katedrára, meg a gyülesterem dobogójára és hol suttogják, hol hangos szóval elkiáltják: milyen más lenne a világ, ha Krisztusra hallgatnának az emberek és belevinnék az életbe a hamisítatlan evangéliumot!

A szélsőséges mozgalom agitátora a lelkekben élő elégedetlenségbe és fájdalomba kapaszkodik bele; mi a lelkek mélyén élő Isten-vágyba, hitigénybe. jóságkeresésbe kapaszkodunk. Az ő tüzük: gyűlölet; a mi tüzünk: szeretet. Az ő jelszavuk: forradalom! A mi jelszavunk: szolgálat.

Ki az erősebb?

Testvér, egy percre sem szabad elfelejtened, hogy Krisztus agitátorának készülsz. A sorsod nem úri kényelem, hanem ezer gondú fáradozás; nem a gazdag úrnak elpihenése, hanem a rohamkatona küzdelme. Reverendád az agitátorok egyenruhája, káplánstáció agitátor-örhely, a munkád: izzó és másokat is izzító agitátor-munka.

Áll a pap a szószéken és a vasárnapi prédikációját mondja.

Tud-e úgy beszélni, mint a forradalom agitátorai? Micsoda kitűnő szónokok! Micsoda szuggesztív erő van a hangjukban, kiállásukban, mozdulatukban s a nődben, ahogy előadják a mondanivalójukat! Kitűnő iskolát járhattak, ahol a tömeghatás minden fogását begyakorolták. Játék a hanggal, arcjáték, gesztusok mind harmóniában azzal, amit mond a száj, és mind elsőrendűen emeli a beszéd hatását. A terem fokozatosan felmelegszik, az agitátor tüze átszáll a hallgatókra, a szemek szikráznak, a kezek ökölbe szorulnak, szitkot morzsol a száj az összeszorított fogak között s ha a szónok akarja, most rög-

tön megrohannak valakit vagy valamit és teszik vele azt, amit a szónok mond, hogy tegyenek...

A szószéken áll a pap és a vasárnapi prédikációját mondja...

Ma reggel megnézte, hányadik vasárnap, aztán porlepte könyvespolcáról előszedte a kopott salabaktert, amelyet már itt talált, amikor püspöke ide küldte plébánosnak: benne régi-régi pap prédikációs gyűjteménye. Fellapozta, a mai vasárnapra szólót pipaszó mellett átfutotta, és most áll a szószéken és mondja a vasárnapi prédikációját...

Felolvasta az evangéliumot. Elmondta a mottót s a formulát hozzá: „Igy vettem ezen szent ígéket Szent Máté evangélista könyvéből, a ...fejezetből, hallgassátok isteni félelemmel!” — Aztán imádkoztak. Aztán leültek a hívők és kényelmesen elhelyezkedtek, beletörődve mindenbe. Látszott rajtuk, hogy a jó Isten kedvéért ájtatos lélekkel el fogják szenvedni ezt a prédikációt is. Míg a pap a szószéken megmondta a beszéde témáját és hogy az első pontban meg a másodikban miről lesz szó, addigra mindenki elfélszkelődött, az őszintébbek máris lehúnyták szemüket és csendes bóbiskolásba kezdtek, mások ájtatosan tenyerükbe hajtották fejüket, mintha nagyon összeszedetten akarnának figyelni, de ezek még hamarabb elaludtak, mint a többi. A jó atya pedig ott fönt a szószéken emlékezetből csak mondta, mondta a hatvan évvel ezelőtt írt prédikációt jól-rosszul úgy, ahogyan egyszeri olvasás után az eszében maradt. Megszokták és elbírták egymást: a muszájból, rosszul beszélő pásztor és a muszájból ott ülő, bóbiskoló nyáj. Amikor vége volt, jó háromnegyed óra múlva, mert nagyon nehéz ám befejezni egy beszédet, amelyben az embernek semmi mondanivalója nincsen, az Ámen-re felrezzentek a pihenők s míg a pap elégedett szuszogással ballagott le a szószékről, mint aki kellemetlen terhet szerencsésen lecsúsztatott a válláról, a hívek lassú szöszmötöléssel szedték elő a rózsafüzéreket és imakönyveket, mert most a mise következett, ott pedig figyelni kell, mert így tanította őket apjuk, anyjuk...

Ez persze torzkép, de sajnós, a való életből ellesve.

Kivághattam volna a másik torzképet is: a papot, aki azzal megy fel a szószékre: Majd csak mondok hasból nekik vala-

mit! — s a körülményeket és a hatást pontosan ugyanúgy írhattam volna le, csak a prédikáció témája marad rejtély és a tartalma még silányabb, mint az előbbié.

De harmadik torzképet is rajzolhattam volna: fiatal káplánét, aki meg van győződve róla, hogy ő nagyszerű szónok, hiszen a lányok és asszonyok legutóbb is nagyon megdicsérték a stílusát... Ez már csütörtök óta írta, tegnap egész nap tanulta a beszédét, amely tele van képpel, hasonlattal, virágos szóáradattal, költői idézetekkel és latin meg francia szemelvényekkel, s úgy mondja el, ahogyan a tükör előtt megtanulta, minden gesztust a maga helyére, a költői kérdésnél gondosan megállva, hangját hol emelve, hol mély dübörgéssel játszatva, és elejétől végig feszült figyelmét a szóról-szóra elmondott szövegre meg az előadásra összpontosítva... Csak a végén, amikor nemes zengésű hangon bementa az Áment, jutott egy pillantása a hívők számára is, de nem vette észre az általános részvétlenséget és nem tűnt fel neki a lelki kapcsolat tökéletes hiánya, mert pillantását kizárólag a második padsor első padja számára tartotta fenn, ahol lelkes arccal bámult fel reá két kis ostoba lányka...

Testvér, nem veszed észre, hogy úgy állunk, mintha óriási páncélkocsik ellen gumipuskával felszerelve kezdenénk harcot? Az anyagelvű ellenfél elsőrendű szónokok tömegével vonul fel, mi pedig a dolgozni lusta trottlit állítjuk szószerkekre, meg a felületes üres szívűt, meg a beképzelt bohócot!... Lehet-e a Krisztus ügyének győznie, ha ilyen a hadserege?

Minden templom gyűlésterem, ahol a hívek Krisztus agitátorát várják. Vad versenyfutás folyik az emberi lelkekért. Hozzánk a misére, prédikációra a lelkiismerete hozza el a híveink egy részét; az agitátor gyűlésére talán sokkal nagyobb tömeget odakényszerít a pártfegyelem. Ott földi ígéretek kapnak elsőrendű előadásban, és akcióra mozgatják őket és egészen közeli célokat állítanak eléjük szuggesztív módon; — mi túlvilági ígéreteinket silány tartalommal, szegényes előadásban nyikorogjuk feléjük; — gondolod, hogy majd fellelkesednek Krisztusért és ellenállnak minden efféle csábításnak? Micsoda viharzó sodrása kell hogy legyen rajtunk keresztül az evangéliumnak, hogy ide vonzza a nagy tömegeket és fanatikus Krisztus-hívökké tegye őket! Micsoda első-

rendű szónoki teljesítményt kell adnia mindenegyes papnak, hogy versenyt állhasson a jól képzett agitátorokkal! És milyen fontosnak kell látnunk mindenegyes prédikációs alkalmat, és milyen messzenéző, komoly készüléttel szószékre lépünk, nehogy minden alkalommal újra vereséget szenvedjünk!

Az evangélium kétezer esztendő, de mindig mai és mindig új. Minden időkre ráillik és a történelmi nagy kataklizmák között egyetlen „i” betű el nem vész az igéből. De csak azért tud modern maradni, mert minden időben a legmaibb, legmodernebb felkészültségű papság magyarázza a kétezer éves igazságokat mai nyelven s mai alkalmazással.

A szószéken a pap tanít és vezet. A mai idők emberét tanítja a mai problémákkal szemben keresztényi módon viselkedni és minden problémájának keresztényi megoldását megtalálni. Nem mondhat sz sz el nekik hűszéves beszédet, de nem mondhatod a tavalyi prédikációdát sem, amelyet ugyanerre a mai evangéliumra építettél, mert tavaly óta új arca és neve lehet a problémáknak! A szószéken az élet lüktet! Ha homíliát mondasz, annak más a vázlata és tartalma idén, mint tavaly volt, meg azelőtt. Ha dogmatikus beszéd sorozatot készítesz, azokat a dogmákat kell előszedned és boncolgatnod, amelyeket a mai idők szennyves áradata nyaldos, vagy amelyek a mai világ rengésben adnak erőt és tartást a hívők lelkének. Ha morális sorozatod van, akkor a legaktuálisabb erkölcsi kérdéseket kell tárgyalnod, amelyek körül ma dúlnak a nagy világnézeti harcok. Idén szeptemberben nem beszélheted ugyanazt, amit mondtál volna az idei év márciusában vagy tavaly novemberben. Azokat a témákat kell megfognod, amelyek benne rezegnek és fáznak az emberek lelkében, mert másképp nem kelt visszhangot a szavad, s érdektelen, figyelmetlen tömeg fölött lomha ködként úszik el a beszéd.

Elméletben nagyon szép, de gyakorlatilag csöddöt mond a terved, ha a teológia különböző tárgyaiból állítasz fel szépen összegondolt sorozatokat, és dogmatikus, erkölcsi, liturgikus, majd meg homiletikus sorozat egymásutánjában két évre előre meghatározod beszédeid témáit. A hívők a földön élnek és a föld történelmi rezgéseit együtt csinálják, élik és szenvedik, s ha égető kérdések forrnak a lelkekben, akkor mérhetetlen messzeségből hallatszik talán a te gyönyörű dog-

matikus beszédssorozatod. *A beszédnek hozzá kell hangolódnia a lelkek tartalmához, hiszen a tanítás a jelent és a jövőt nézi, s elveszít minden hatóerőt, ha időszerűtlen.*

És nagyon szeretem a sorozat-beszédeket. De a sorozat aktuális legyen, minden ízében érdekes, úgyhogy kíváncsian várják mindig a következő beszédet; és felépítésében bizonyos állandó emelkedés jelentkezzen. Ha vasárnapi templomi beszédekről van szó, amelyek előtt evangéliumot olvasunk, akkor a sorozat minden beszéde egy gyökerével nyúljon bele a felolvasott evangéliumba és húzzon át onnan egy gondolatot. A sorozat mindenegyes beszéde befejezett egész legyen, s a gondolat ne nyúljon át egyik beszédből a másikba.

Ha viszont sorozatosan homíliákat tart a pap, akkor ezek között legyen összefogó gerincgondolat, vagy áthidaló összefüggés, nehogy ötletszerű és széteső legyen a témasor. A homília másképp hangzik ma, mint tíz vagy ötven évvel ezelőtt, és a te szádból csak úgy hangzik jól, ahogyan te a magad lelke és tudása szerint feldolgozod.

A témaválasztás rendkívül fontos kérdése a vasárnapi prédikációknak. Ha én püspök lennék, minden plébánosomtól és hittanáromtól bekérném időközönként előre a következő ciklus beszédtemáit, és bizonyos alkalmakkor az egész egyházmegyében összehangolnám őket. Óriási erő van abban, ha egy adott vasárnap az összes templomokban, intézetekben, iskolákban ugyanarról a témáról, ugyanazzal a gondolatvázlattal beszélnek a papok!

Természetesen maga az a tény, hogy a pap az idők homlokán jár és a legmodernebb problémákat veszi elő, *nagyon komoly készülést, nagy olvasottságot, lelkiismeretes előmunkát követel.* Nem lehet ingyen szónoki sikereket aratnunk! Nem lehet a kabátunk ujjából kirázni a prédikációkat! Minden beszéden gyötrődjék, rágódjék a pap, hogy az egészen a lelke mélyéből buggyanjon ki és érezhető legyen rajta a mély meggyőződés éppúgy, mint a biztos tudás és tájékozottság.

A prédikációra való készülés egészen külön fejezete a Krisztus agitátor-szolgálatának.

Minden beszédre komolyan készülni kell. Lelkiismeretlenség és a hallgatósággal szemben komizság, Istennel szemben

felelőtlen mulasztás, ha valaki hasalni akar, vagy komolytalan készüllettel kiállni. Akár ünnepi prédikációt kell mondanod a zsúfolt templomban, akár diákoknak tartasz exhortációt, akár kongregáció-gyűlésen fogsz tízperces beszédet mondani, vagy csak egy pohárköszöntőt baráti asztalnál, mindegy: komoly felelősséggel el kell készülnöd a mondanivalódra. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy *minden felszólalásodnak magja legyen*: mindegyik adjon a hallgatóknak olyan gondolatot, amelyet nem egyhamar felednek el. Ures szalmacséplés nem lehet a katolikus pap beszéde, sem tartalmatlan szószátyárkodás. Ha nincs semmi mondanivalód, akkor hallgatsz; ha beszélsz, adj is valamit.

Annyira fontosnak tartom, hogy még egyszer leírom: *csak olyankor és csak azért szabad beszélned, ha hordasz a lelkedben valamit, amit ajándékolni tudsz a hallgatóságodnak*. Szószékre vagy előadásztalhoz csak tele tarisznyával, vagy legalább tele zsebbel léphet az ember. Mindíg azzal a kellemes belső izgalommal kell a hallgatóid elé állnod, amit az édes-apa érezhet, ha a gyermekeinek valami kellemes meglepetést tartogat, vagy kedves ajándékot rejt a zsebében. — „Ha tudnák, hogy mit hozok nekik!” — ez az ajándékozó lelki izgalmanak szavakba öntése. A szónok mindig adakozó ember. Az igazi szónokot úgy is várja mindig a hallgatósága: Hát most ugyan mi érdekeset tartogat a számunkra? A kíváncsiság lelket nyit és figyelmes hallgatásra készséget támaszt. Az ajándékozás öntudata viszont óriási fölényt és biztonságot ad, és egyúttal mosolygós szeretetet is azokkal szemben, akikhez beszélni fog. Jegyezd meg: *végtelenül fontos, hogy a szónok szeresse azokat, akikhez szól, és közösséget érezzen velük!*

A beszédre való előkészület két részből áll: a megfogásból és a feldolgozásból.

1. Amint a vasárnapi prédikációd után hazajöttél, előveszed a jegyzetedet és megnézed a következő beszéded témáját. Ezzel kezdődik az előkészületed.

A témát a kezvedbe fogva, *loganyút keresel*. A téma közösségi érték: száz meg száz pap fog jövő vasárnap ugyanerről beszélni. De mind a sok száz másképen, egyénileg fogja meg és egyénileg dolgozza fel. Ezért kell egyéni meglátásod szerint foganyút keresni hozzá: kiinduló alapgondolatot,

amelyből a témádat kibontod s amelyre a beszéded felépítéd. Lehet, hogy napok telnek el a fogantyún való gondolkodással... Felkeléskor, lefekvés gondolattalan perceiben, utcán járva, két cselekvés közötti üres percek alatt egyre ott motoszkál a fejedben a vasárnapi témád és egyre alkalmas fogantyún töröd a fejed. Az első kínálkozó gondolatot dobod el. Amint neked percek alatt eszedbe jutott, ugyanúgy háromszáz másik papnak is eszébe villan, tehát nem egyéni, nem sajátod. A sokkal mélyebben járó és egészen érdekes távlatokat nyitó második fogantyút is elhajítod, mert még ez is legalább húsz-harminc másik paptestvérenek is eszébe ötlük majd. Még tovább fűrsz, egyre mélyebben és próbálsz jobbról is, balról is elkapni a témát. S egyszerre megvillan előtted az igazi fogantyú eszméje. Ezt már megragadod, mert valószínű, hogy ez egészen a tied, senki másnak így eszébe nem ötlött.

2. Témád van, fogantyúd van, most már gyorsan bomlik szét szemed előtt az egész beszéd.

A feldolgozás nem légüres térben történik és nem elméleti alapon, mint ahogy középiskolás korodban pl. egy-egy magyar dolgozatot megírtál. Leülsz az íróasztalod mellé, egyik kezeden a témát tartod, másikkal a fogantyút. Erről kell beszélnem, így fogom meg. Most az a kérdés, mit kell erről a témáról mondanom? — *Magad elé idézed a hallgatóságodat.* Lelki szemed előtt megjelenik a tele templom, vagy a kollégiumi kápolna, vagy az iskola tornaterme a sok-sok diákkal, előtérben jellegzetes arcok. Látsz őket magad előtt és keresed lelkükben az igényt a következő beszéd témájával szemben. Ezeknek — ma — erről a témáról — énnekem — mit kell mondanom? Egészen más igényeket érzel meg a falusi templom nagymiséjének közönségével szemben, mint a diákmise népénél, vagy a kollégium egyetemistáinál vagy a középiskola alsó három osztályánál... *A beszéd tartalmát a hallgatóság megsejtett igénye diktálja.*

Tehát ezt... meg ezt... meg ezt kell mondanom nekik. Különösen ezt a másodikat kell erősen hangsúlyoznom... Aztán... Mi volna még?...

Most már lassan alakul benned a *gondoltvázlat*. Első pont... második... harmadik... Befejezés... Át- meg át-forgatod a lelken a vázlatodat, s egyre magad előtt látva a

hallgatóságot, itt is, ott is újabb gondolatot csatolsz az eddigiekhez. Egészen egyéni, saját gondolataid ezek! (Nem olyan értelemben, hogy magad találta ki s előtted nem léteztek, hiszen egészen új találmányú gondolata legritkább esetben van az embernek: korábban hallott vagy olvasott eszmék bukkannak fel új köntösben, a magad lelkében raktározva vagy egészen átgyúrva. Lehet, hogy egyiket egy költeményben olvasd, a másik valamelyik regényből maradt meg és élt tovább benned, vagy talán egy cserkésztabori élményhez kapcsolódva élt a lelked egy redője alatt s most előbújt, hogy a beszédbe kínálkozzék. Nem baj, ha kívüled eredt, az a fő, hogy bevetted, átdolgoztad, egészen a magadévá gyúrtad és most függetlenül minden mástól merül fel a lelkedben.)

Ez a beszédet gyúró fejtörés rendesen produkál váratlanul valami olyan *gondolatot, amelytől hirtelen meleged lesz*. Elkapod, beleállítod a beszédbe és szinte látod, hogyan kap tőle nagyszerű lendületet. A lelked izzásba jön. Máris szereted ezt a beszédedet. Máris úgy látod, hogy egyike lesz a legjobbaknak és legérdekesebbeknek. És a gyermekére büszke édesapa szeretetével fésülteted, simítgatod.

Ez még mindig gondolat-vázlat. Nem formálsz mondatokat, nem kutatsz szép frázisok után, még kevésbé próbálsz odaillő taglejtéseket keresni a tükör előtt. Nem vagy színész! Pap vagy, Krisztus agitátora, akinek szenzációs agitációs anyaga áll készen és aki nagy betörésre készül vasárnap a lelkekbe.

Ezt a gondolatvázlatot vasárnapig így hordozod a lelkedben és egyre jobban forrósodol tőle, egyre jobban belelovalod magadat a saját gondolataidba. A vázlatot papírra is veted. Legjobb, ha *noteszed* van erre a célra, amelyben egy-egy beszéd gondolatvázlata 2—3 oldalra terjedhet. Hangsúlyozom: nem beszédet írsz le, hanem gondolatvázlatot! Van benne egyharmad rész evangélium, egyharmad rész modern probléma, egyharmad rész a te papi egyéniségedből.

Vasárnap reggel a szokásos *elmélkedésed* helyét a szentbeszéd foglalja el. Szobádban ülve, magad elé idézed a hallgatóságot és — nem hangos szóval, nem gesztusokkal, nem szavalva, csak úgy belsőleg, magadban — *elmondod* nekik a beszédet. Itt már egy-egy erőteljes odavágó kifejezés is fel-

kínálkozik; vagy valami kiegészítő kép vagy hasonlat is oda-simul... Újra átfut lelkesen a forráság: Viszek nekik valami szépet!

Ezzel ért véget az előkészület.

Most elérkezik az óra, indulsz a szószékre.

Bensőséges, mély ima a Szentlélek Úristenhez. Soha ne azt kérd, hogy szépen sikerüljön a beszéded, vagy hogy nagy sikert arass, mert ezek hiúság-kérdések. *Azért fohászkodjál, hogy azt tudd mondani, amit az Úr Jézus akar teáltalad mondani ezeknek a híveknek,* és hogy úgy fejezhesd ki magadat, hogy megértsenek és ők is azt akarják, amit te. „Uram, én nem akarok szépen beszélni, — mondja az imád — de hűséges tolmácsa, jó agitátora akarok lenni ma is Krisztusnak!”

A szószékre azzal a fölénnyel és a lelked mélyén rezgő örömmel lépsz, amelyet csak az ajándékozó hordozhat magában. *Hozok nekik valami szépet!*

Amint az előkészület receptjéből láttad, ez a beszédmód kimondottan dinamikus, agitatori. Nem papírszagú kész beszédet hozol betanulva, hanem jól átelmélkedett s teljesen magadévá gyúrt gondolatvázlatot. Beszéddé mindaz ott fog alakulni a szószéken, szemben a hívőkkel. *A beszéd a maga igazi mivoltában ott készül, ott teremődik s építetik percről-percre, mondatról-mondatra a hallgatósággal szemben.* Minden prédikációd végsőkig feszített idegmunka, amelyben egészen benne kell hogy légy és minden tehetségeddel emberfölötti feszültségben dolgozol. A lelkedben izzó gondolatokat pillanatnyilag ott öltözteted húsba, vérbe, szóba, hasonlatba. *Minden prédikációd: beszédteremtés.*

Ehhez a dinamikus beszédmódhoz kell persze önbizalom, kell szónoki készség, kell szóbőség, villámgyors váltása észnek, fantáziának, megbízható kezelése a magyar nyelvnek, és kell bátorság és kell gyakorlat. Fontos e mellett esetről-esetre a megfelelő dispositio: pihent agy, kézben tartott idegek, jól átelmélkedett és biztosan kezelt gondolatvázlat, amely állandóan a szemed előtt lebeg s oly világosan látod, hogy sem össze nem keversz, sem ki nem felejtessz semmit, és nem kell félned attól, hogy zavarodban nem találod a folytatást.

Hátránya ennek a beszédmodornak éppen ennek a pillanatnyi dispositionnak nagy fontossága, aztán az idegeknek épp-

úgy, mint az értelemnek, akaratnak messzemenő megerőltetése és könnyelmű készülés esetén sekélyességnek és fölületességnek veszedelme.

Ezzel szemben óriási előnyei vannak.

Soha betanult beszédben azt a közvetlenséget, élményszerűséget és azt a szuggesztív hatást el nem éri a szónok, mint a dinamikusan beszélő. A gondolatvázlattal szószerkekre lépőt hatalmasan inspirálja a hallgatóság hangtalan igénye és várákozása. Az első percektől kezdve, mire a bevezetését elmondta, már *láthatatlan lelki kapcsolat* keletkezik közte és a *közönsége között*: valami megfoghatatlan áramlás indul meg, amely a hallgatóság részéről várákozás, kíváncsiság, követelés, majd meg hozzá csatlakozó és vele együtt örvendő, ünneplő, elmélkedő, haragvó együttthaladás. A szemekből olvassa ki és az arcokról olvassa le ezt a legnagyobb erőfeszítésre inspiráló felé nyúlását a hallgatóságnak, és ez mint valami szellemi motor, viszi őt és készíti olyan energia-koncentrációra és teremő erőfeszítésre, amilyenről még ma hajnalban odafent a szobájában nem is álmodott. — *A beszédje elejétől végig birkózás a hallgatóival: elkapja, leteperi őket és beléjük gyűrja a maga gondolatait és akaratát; kényszeríti, hogy átvegyék és tüzes lélekkel kényszeríti, hogy úgy lássák, úgy ítéljék, úgy akarják, mint ő. Ha unatkozó arcot lát, vele birkózik, neki beszél és nem nyugszik addig, míg az arcra a feszült figyelem ki nem ül; — ha ketten összehajolnak és beszélgetnek, ellenük fordul és sugárzó akaratával addig ostromolja őket, míg szégyenkezve vissza nem fordulnak feléje és nem kapcsolódnak szemmel a szemébe, lélekkel a lelkébe.*

A dinamikus beszédmodornál mindig megérzi a szónok azt is, hogy mit és mennyit kell mondania. A mai ember nem retorikai műremeket, klasszikus értelemben kifogástalan beszédet akar hallani, hanem egyszerű, de lelket fogó, élményszerű megostromoltatást gondolatokkal. *Minden beszéd versenylutás a hallgatóság fantáziájával.* Én szavakba öltöztetem a gondolatot, ők tisztán értelmi munkával követnek. Ha tehát mindent részletesen kidolgoznék és a szájukba rágnám, mindig előbb érnének a gondolat végére, mint én a mondatom végére; úgy éreznék, hogy utánuk sántikálok, és végül is unalmas beszéd benyomásával távoznának. Ezért az ember nem fejt ki mindent,

nem magyaráz meg apróra mindent, hanem nagy vonásokban, szinte lázas ütemben dobálja rájuk a gondolatokat, melléjük vágja a hasonlatot, de annak kifejtését és alkalmazását az ő fantáziájukra bízza; egy-egy adatot csak sejtet, de velük találta ki. A hallgatóság az első mondatától az utolsóig megfeszített szellemi munkát végez a szónokkal együtt és sietnie kell, hogy mindent megértse és feldolgozzon és mégis lépést tartsa a közben tovább siető szónokkal. Van a beszédben is, a hallgatásban is valami nyugtalanság, valami feszítő dinamizmus, ami mind a két félre nézve érdekessé és élménnyé teszi a prédikációt. Miután pedig a szónok nem mondatról-mondatra előre kidolgozott beszédet tanult be és ad elő, hanem rugalmas gondolatvázlatát most építi beszéddé, tehát a hallgatóságtól jövő inspiráció mértéke szerint egyik helynél megáll és bővebben és mélyebben magyaráz, másik kérdésen lendülettel suhan át, mert érzi, hogy megértették s fölösleges időznie nála; vagyis a beszéd a hallgatóság ellesett igénye szerint harmonizálható, arányaiban eltolható.

Nagy előnye ennek a módszernek az is, hogy *a szónok izig-vérig benne van és egészen önmagát adja*. Minden érzelem mutatása őszinte: nincs benne nyoma sem színészi póznak vagy megjátszásnak. Hangjátéka és arcjátéka mélységesen őszinte és harmonikus. Gesztusai talán nem kerekdedek és művésziek, de harmonikusak és kifejezők, tehát ezerszer nagyobb szuggesztív erővel bírnak, mint azok, amelyeket tükör előtt tanul meg a rhetor. Mindenegybes beszéd a szónok részéről önmagának egy-egy revelációja. És a mai ember az őszinteséget megérti és méltányolja és hisz neki. És viszont megköveteli azt is, hogy amit hirdet, azt őszintén, a lelke mélyén higgye is. A dinamikus beszédforma nem tűr sem hamis hangot, sem képmutatást.

A dinamikus beszédmodor szónoka egy-egy prédikációja alatt valami óriási erejű autósuggesztíóval szinte transzba kerül: minden energiája a beszédre összpontosul, minden törekvése az, hogy megértesse és elfogadtassa a gondolatait úgy, amint azok őbenne magában élnek. Magáról feledkezett agitátor ezekben a percekben, akinek semmi sem fontos, csak az, hogy célját elérje, s hogy a krisztusi gondolatot minden hallgatója lelkében győzelemre vigye.

Ezért van az, hogy ha a dinamikus szónokot utána gratulálják vagy dicsérik: Szép volt! Nagyszerű volt! — mintha álomból ébredne, úgy csodálkozik rá a dicsérőkre... Nem érti, mit dicsérnek... Hiszen ő nem akart szépet mondani és szépen beszélni! Ő a maga gondolatát bele akarta szuggerálni mindenki lelkébe, le akarta győzni őket és Krisztus elé hajlítani. Ha sikerült, hála Istennek! De hogy szép volt-e, ki törődne azzal?...

Mindezzel persze nem konkurrenciát akarok csinálni az ékesszólástan professzor urának. Tudom, hogy nem ezt tanuljátok és tudom, hogy amit leírtam, az ellenkezik sok szabállyal és tradícióval és hivatalos tantervi előírással. Kijelentem neked, hogy legmesszebbmenőleg tiszteletben tartom mindazt, amit a szónoklattan órán tanultok, és eszem ágában sincs új tanokat hirdetni.

Én csak azt akarom megértetni veled, hogy ma nem szónokok kellenek, hanem magasabbrendű, szent agitátorok. A prédikáció nem szentbeszéd, hanem Krisztus oldalán végzett kemény agitációs munka, szédítő verseny a Krisztussal szembenálló világ agitátoraival. És hogy a szent agitátori munkában a legjobban megfelelő beszédmodor ez a dinamikus, amely nyugtalan, mint a mai idők, vad iramú, mint a lelkek mai igényei és vad erejű, mint amely a lelkek magunkkal sodrására ma okvetlenül szükséges.

Testvér, evangélium agitátora, ne akarj szép beszédeket mondani, ne írv papírszagú, hosszú prédikációkat, hanem izzó lélekkel állj ki a hívősereg elé és teperd le a lelküket és ha akarják, ha nem, ojtsd beléjük a Krisztus evangéliumát és törvényeit. Mert a mennyország erőszakot szenved, és ma az erősöknek áll a világ!

Evangélium agitátorai, előkészülő munkára fel! Az Egyház nagy szónokait a szemináriumokban kell tanulmányoznotok, prédikációkhoz rengeteg nyersanyagot ott kell gyűjtenetek, ma élő neves és névtelen szónokokat kispap korotokban kell meghallgatnotok, mert a pap minderre nem fog ráérni többé. Tanulmányozzátok az egyháztörténelem nagy rhetorait és agitátor-óriásait, mert mindegyiktől tanultok majd valami egészen modernet és aktuálisat. Tanuljatok meg agitátor szemmel nézni a

világba, s ha itt is, ott is eszetekbe villan egy adat, egy jelenet, egy érdekes meglátás, amely később a prédikációban nagyszerűen felhasználható lesz, jegyezzétek fel a mindentudó kis noteszbe, hogy el ne vesszék. És szeressetek prédikációt hallgatni. Nem azért, hogy szeretetlenül megkritizáljátok, hiszen a leghíresebb szónoknál is találhat hibát a kritikus, — hanem hogy tanuljatok belőle. *Nincs olyan unalmas, lapos beszéd, amelyből valamit haza ne vihetne a nyitott lélekkel figyelő*, és nincs olyan csapnivalóan rossz szónok, akinek egy kifejezését, gesztusát, valami érdekes egyéni zámatát el ne leshetné a tanulékony lélekkel hallgató. Gyűjteni, gyűjteni, mert nemsokára nagyon sokat kell majd adnotok és nem szabad, hogy kiürüljön a tarisznyátok mindaddig, míg Mors Imperator el nem jön értektek, hogy Krisztus agitátorát számadásra, jutalmazásra a Mester elé kísérje...

21. A Jó agitátora

„Emitte lucem tuam...”

Kedves Testvér!

„Körüljárt, jót cselekedvén.” (Ap. Csel. 10, 38.)

Jézusról szól az írás, de a pap életét adja, egyetlen rövid mondatba összefoglalva.

A pap a jóság agitátora. Amilyen izzó lélekkel és fanatizmussal agitál az evangélium érdekében, ugyanolyan szeretettel, de csendes, nyugodt, kiáradó szeretettel viszi közel a Jóságot az emberi szívekhez. „Vadócba rózsat ojt, hogy szebb legyen a föld.”

Világszépítők...

Hogy a Jóság agitátora lehessen, szükséges, hogy higgyen a győzedelmes jóságban. Óriási erejű hit, bizalom és hatalmas adag idealizmus kell a pap szívébe.

Nem könnyű feladat! Kiesett a világ tengelye és mintha mindenestül balra fordult volna át. Gyűlölet, pusztítás, öldöklés az emberiség nagy történelmi tevékenysége; és mint mindig, most is felkavart a többéves háború minden szemetet és forgatja, szórja, úrrá teszi mindenben és felkavart minden emberi rosszindulatot és rosszasságot annyira, hogy ezek látszanak uralkodni a földön. Mintha az Isten visszahúzódott volna és egy időre átengedte volna a földet a Sátánnak... Valahol a béketűrő Jób könyvében olvastunk egyszer hasonlót...

Hát nem igaz. Isten ma is tenyerén tartja a világot, ma is megszámlálja az ember minden haja szálát, ma is gondja van virágra, madárra és százszor inkább emberre, aki mindezeknél többet ér. Bár a világon a *mysterium iniquitatis* látszik uralkodni, lépten-nyomon látom az Isten kezét, amint belebelenyúl a forrongó történelembe és hol megoltalmaz valakit,

akit szeret, hol jóra fordít valami nagy-nagy rosszat. *A papnak látnia kell Istent a világ fölött és nemcsak hinnie, de tudnia, hogy a legsötétebb órákban is rajtunk a szeme és a gondviselő, segítő keze.*

Azt is látnia kell a papnak, hogy a világon bár történelmet mozgat, mégsem lesz soha úrrá a bűn és erősebbé a rossz. A bűn táncol és énekel a piacokon és az utcasarkon, s mert a hangja mindenütt hallatszik, a kicsinyhitű könnyen azt hiszi, hogy ő az úr; pedig mindig is sokkal erősebb nála az emberi szívekben elbújva csendesen élő Jóság, amely az életet mozgatja. Mint ahogy a pusztító forgószélnél vagy jégzivatarnál mindig erősebb marad az éltető napsugár, bár a felhők talán napokon át távol tartják a földtől.

Nem igaz, hogy az emberek rosszak lettek! A verekedő gyerek nem rossz, csak helytelen irányban tör ki az energiája; a káromkodó gyerek meg sem gondolja, mit mond, csak mondja, mert így tanulta a felnőttektől, s erőt sejt benne; a bűnnel játszó kamasz nem rossz, csak ismeretlen erőkkkel és nyugtalanságokkal szemben nem tudta még megtalálni a helyes viselkedés módját; a mocskosszájú, durva, átkozódó kamasz egyszerűen csak nagynak, férfinak akar látszani és azt hiszi ostobán, hogy ennek legjobb módja a hatodik parancsot cibáló beszédmodor... Nem rossz az ifjúság, csak könnyen mellékvágányre terelődik; nem rosszak a felnőttek, csak nem tudják érvényesíteni a lelkükben élő halkszavú jóság parancsait. A szegénység nem gonosszá, csak közönségessé, piszkossá és durvává tesz. A forradalmi agitáció nem rontja el az embereket, csak sötét szemüveget tesz a szemük elé, hogy másnak lássanak mindent, mint amilyen a valóságban és a felszított gyűlöletből megvadulva, maguk-tudatlanul szolgálják a forradalom céljait.

Nem rosszak az emberek, csak a háború hatodik évében előbújik minden rossz és nagy hangra kap és tombol az élen, mintha ő volna a vezető, s viszont a jóság megfélemlítve lapul meg a szívek mélyén. Nem rosszak az emberek, csak nem mernek nyíltan jók lenni, mert félnek, hogy rájuk sujt a nagyöklű rosszaság. De aki jóságot keresve közöttük jár, annak érintésére rezonálnak a lelkek s a szívek mélyén visszhang támad. Mert az emberek nem rosszak, csak nagyon-nagyon

gyávák és önállótlanok. S a sötétség óráiban a lelkük mélyén lapuló kicsi jóságot nagyon kevesen merik előmutatni.

A papnak megdönthetetlen hittel kell hinnie a Jóságban, a Jóság uralkodó voltában, a Jóság győzelmében. Ha látszólag mélységes éjszakában mindenütt a Gonosz tombol, akkor is. Ha őt magát elsodorja a Rossz, akkor is. Ha templomok égnek, papokat gyötörnek, az Oltáriszentséget meggyalázzák és mindehhez hallgat az ég, akkor is. Erősebb legyen a papnak a Jóságba vetett hite a történelemnél, erősebb a valóságnál, erősebb a halálnál.

Ha a Jóság agitátorainak szívében él és sugárzik a jóság, akkor sok-sok hallgató ember szíve jósága is életben marad, sőt újra fellobog, és fellobog mindig, valahányszor egy idealistával találkozik. A parázs a hamu alatt, a jóság a szívben hosszú időn át rejtve maradhat; ha aztán eljön majd az ő órája, akkor csak rá kell fújni és fellobog és világít és melegít és újra nyíltan ő lesz az élet mestere.

A pap messzemenően idealista legyen.

Kevesen néznek bele olyan mélyen az emberi lelkekbe, mint ő, kevesen látnak annyi rosszat az életben, mint ő. De viszont nincs senki, aki annyi nemes jóakaratot, bánatot, erősfogadást és küzdelmet látna, mint a pap. A gyóntatószék kilátása a lelkekre nem sötét, hanem inkább állandó hajnalpirkadás: éjszakából a kelő napba néz, bűnből a jobb jövőbe tekint.

A pap merjen bízni az emberekben, bár nagyon sokszor csalódott is bennük. És merje hangoztatni ezt az ő bizalmát és nevelő munkája alapjává tenni. Bennünket, szentimrés pedagógusokat sokszor lenéztek és gúnyoltak naív idealistának, mert tűzön-vízen át is bízunk a magyar egyetemi ifjúságban. Huszonkét éven át sok gondot, bajt okoztak, sokszor szomorítottak, rengeteg fiúban csalódtam vagy kiestek a kezemből, mert nem lehetett velük semmire menni; de tízszer vagy ötvenszer annyi nagyszerűen kibontakozott férfivá, és még az elsodortak is sok évvel később, az élet gyúró öklei alatt, magukra találtak és akkor feléledt a lelkükben mindaz a jó, amit a kollegiumban kaptak valaha. Bízunk bennük és ezzel a bizalommal nevelünk.

A Jóság agitátora nem sötétszemű és haragosszavú ember, aki mindenütt a bűnt, a rosszat látja és azt ostorozza. Ritka ember, aki a kemény ostorozás hatása alatt jobb útra tér; viszont ha bízom benne, hogy úr, hogy férfi, hogy jóakarátú és ezt a bizalmat megmondom neki és bele tudom szuggerálni, akkor maga az a tény, hogy valaki nagyon bízik benne és jobbnak hiszi őt, mint amilyennek ő tudja önmagát, máris emeli és javítja. Ha úrnak kezelem, igyekszik is úri módon viselkedni és lassan megtanul úri módon gondolkodni is. Ha férfinak kezelem, minden erejével igyekszik igazán férfi lenni. A bizalom, a belé vetett ideális hit kihúzza belőle a jóságot, amely ott bujkál a lelkében, csak talán romok alá temetve vagy nehéz gátak mögé eldugva. Az én bizalmam gátakat tör és romokat sodor el és kihívja a lélekből az új életre ébredett jóságot.

Nehéz történelmi válság idején a katolikus papság ne bűnt ostorozva rázza az öklét a szószéken meg az iskolában, meg a gyűléseken, hanem őszintén mondja el, mennyi jót lát ő ma is ez emberi lelkekben, és mennyire bízik a jónak győzelmében. Öntözgesse, bizalom-sugárral süssesse, erősítgesse a lelkekben levő jóság-gyökeret a sötétség óráiban is. Ki tudja, nem ennek a bizalomnak és szuggesztív erejű megbecsülésnek lesz-e köszönhető, ha egyszer majd kitör az erőssé izmosodott jóság a lelekből és újra ő veszi át uralmát a magyar földön...

„Körüljárt, jót cselekedvén...”

A pap körüljár, a Jóságot hirdetvén, és mindegyre azt keresve: Mit mondana nekik, mit tenne velük az én helyemben maga Krisztus úr?

Ennek a szegény, lázas beteg világnak nem a forradalmak korbácsa kell, de nem is a felelősségre vonók és büntetők furkói, hanem evangélium kell, jóság kell, Krisztus érintése, hogy hinni tudjon igazibb-önmagában és meggyógyuljon a háború okozta sebeiből. Amikor ágyúk, bombák, harcikocsik, raffinált új fegyverek ontják a vért és rontják az emberi kultúra alkotásait, amikor úgy látszik, hogy Sátán rászabadult a világra és kacagva jár rabszolganépek véres hátán, akkor nem Sátánt szidni kell és nem az ő követőit verni kemény szavakkal, hanem egyre erősebben kell hirdetni a krisztusi jóságot,

amely a szívekben él, de Istentől állandóan árad le a földre. A Jóság húzzon felfelé, ne a Sátántól való félelem rettsentsen.

Jár a pap az emberek közt, szívéből csendesen sugárzik a természetfölötti jóság és sugárzik az egyszerű, emberi jóság.

Családokat látogat és mindenkivel törődik: öreg nagyszülőkkel, szülőkkel, gyermekekkel, rokonsággal. Mindenkihez van egy meleg szava, mindenkinek baját érti, vigasztal, tanácsol, erősít, bizalmat önt és ha segíteni nem is tudna, meleg együttérzéssel hajol az embertestvérek gondja fölé. Ha elmegy, összenéznek az emberek s azt érzik: Itt volt a Jóság, megsimogatta a szívünket és könnyebb lett utána a gond! És legközelebb, ha tanács kell vagy segítség, hozzá csoszognak el az öregek, bekopog hozzá az édesapa, édesanya, rányitja az ajtót a gyermek, és mindnek a szeméből valami ragaszkodó, nagy bizalom árad feléje. Az ember felé, aki érdek nélkül szerette őket.

Betegeket megnéz, nemcsak akkor, ha a szentkenetet viszi hozzájuk hivatása parancsára. Nincs gyámoltalanabb és elhagyottabb ember a világon, mint a beteg; de nincs lélek hálásabb és minden jó érintése iránt fogékonyabb, mint az övé. Az ágy mellett ülő pappal váltott beszélgetést mindhalálig el nem feledi, tízszer is elmondja minden látogatójának, és hirdetője lesz az Igének, amelyet az ő ágyára ejtett le a pap. „Nem akarok semmit tőled, csak meglátogatlak, mert Krisztus azt akarja, hogy törődjem veled!” — ez az egy mondat egy lelki gyakorlattal felér, úgy megfogja a lelket és annyi jóságot megmozgat benne! Ha a papok tudnák, hogy micsoda hadsereget toborzó erő az ilyen beteglátogatás! Akit megnézett a betegágyán, annak melléállítására mindig számíthat a jövőben még akkor is, ha élet-halálra kiállásról volna szó.

Szegényekhez odahajol és meleg emberi szív törődését viszi közel hozzájuk. Nem úgy, mint a nagyhangú társadalmi akciók, amelyek karácsonyi ruhasegélyt adtak nagy csinnad-ratta-bum-bum-bum mellett és minden gyűjtő urna vagy minden osztó fehér asztal mellett sorra fényképezték előlről, hátulról, oldalról a nemesszívű hölgyeket s a lapok heteken át ezekkel a képekkel voltak tele; pedig az akciók mögött öntudatlanul a kényelmes nyárspolgári társadalom félelme volt a fázó és éhes proletárral szemben, akinek hamar egy kis ke-

nyeret adunk meg cipőt a gyermekének, nehogy éhségében ránk támadjon és mindent elvegyen tőlünk...

A pap látogatása mögött nincs félelem, mellette nincs reklám hírverése, előtte nem lebeg kormányzói kitüntetés álma. Meleg szívvel törődik a plébánia minden szegényével. Ahol adhat, ott ad és segít vagy utánajár, hogy mások segítsenek; ahol nem telik segítségre, ott is meleg szó, vigasztalás, biztatás ad új erőt az éhezőknek és feledteti a fázóval a külső hideget. „Olyan saját hozzánk, mintha édesapánk volna!” — mondta egy papra a falu rongyos szegénye. Asztalánál mindig akad morzsa a kéregetőknek, plébániáján egy zug, ahol meghúzza magát a vándor, zsebében mindig van pár fölösleges fillér, hogy a feléje nyúló kéz üresen vissza ne húzódjék.

Hogy sokszor becsapják? Hogy kinevetik a háta mögött? Mit bánja? Amit adott, a szegényen át Krisztusnak adta és jószándéka, ajándékozó bőkezűsége nem veszített értékéből azzal, hogy méltatlan volt rá az ember, akinek adott. Ha a szegények negyedében mindenütt a keresztény jóság járt volna szíveket simogatni, és emberönérzetét, becsületérzését igyekezett volna a lerongyolt szegénynek visszaadni, több volna ma is a hűséges magyar katolikus és kevesebb a keserű szívű éhes proletár. De Krisztus szava megrekedt valahol a szegények ösvényének elején és Krisztus simogató keze nem jutott el hozzájuk. Mert nem volt jóság a szívekben...

Munkás nép között meleg szívvel jár a pap, viszi a jóságot. Nem ijeszti meg, ha sötét tekintetek kísérik, nem fordul el, ha durva szitok fogadja, s ha csuhásnak mondják és ellenségnek nézik, akkor is odamegy hozzájuk. Ha csak messziről látnak papot, könnyen elhisznek róla minden rosszat, amit lelkiismeretlen uszítók a fülükbe rágnak, hiszen az ismeretlenről nincsen közvetlen benyomásuk. Ha viszont közéjük megy újra meg újra és beleszól a beszélgetésükbe és odadob egy-egy szeretetmorzstát vagy igazságmorzstát az evangéliumból, akkor a munkásszívekben megrezdül az ott elbújva élő Jóság és közelebb érzik magukhoz az Istent. Törődik gondjaikkal, foglalkozik a gyermekeikkel, érti a nyelvüket, osztja a problémákat és minden kérdésükre feleletet hoz és minden félelmükre megnyugtatót; embernek látják, hozzájuk közel állónak és láthatatlanul aranyhidak épülnek a szívek között. A

durva munkásságban rengeteg a jó! A gorombaszavú, kérges tenyerű, vadnézésű emberek között több az igazi férfi, mint a paloták nagy urai között. Ha a Jóság agitátora felveszi a küzdelmet a forradalom agitátoraival, nem azért, hogy megmentse a polgári társadalmat egy felfordulástól, hanem hogy Szabó XII. meg Kovács XXXIV. meg a többi munkátestvér szeretet-érintést kapjon a lelkében, meleg szeretet-áram húzódik utána, kemény kezek nyúlnak védelmére és a kedvéért Krisztust is befogadják a szívek, „merthogy olyan igazán a mi emberünk ez a pap!”

Parasztok között forog és a maguk módján látogatva őket vagy a ház előtt ülőknél meg-megállva, máskor meg a mezőn dolgozókkal elbeszélgetve szórja szívükbe a szeretet-magokat. Csodálatos, hogy mennyi jóság és emberi melegség él a falvak, tanyák egyszerű embereinek a szívében! Darabos, kevészavú, nehéz emberek, de földéhség mellett, önzés mellett, harag mellett helyet talál szívükben az Isten és háborítatlanul él bennük a Jóság. Nem a Móricz Zsigmond durván káromkodó, szexuális parasztja az igazi, nem is a népi irodalom körülrajongott, problémák tengerében vergődő műparasztja. Kevés, de egyenes szó, hosszú együtt-hallgatások, két mondatos gondolatcsere nagyon közel kovácsolja egymáshoz a papot és a magyar ugar hívőit és ha a paphoz közel állnak, akkor az Isten sincsen messze tőlük, mert ők a papban Isten emberét becsülik. Más nyelv, más modor, más szokások, de hamisítatlan emberi jóság. Mindhalálig hívek a paphoz, ha a Jóság igazszívű agitátorát felismerték egyszer benne.

Az *intelligencia* magáénak tudja a lelkipásztort és természetesnek találja, hogy az életen át az ő soraikban menetel. Itt a lelkek nem olyan durván nyíltak, mint a munkásoknál, nem olyan darabosan őszinték, mint a falu parasztnépénél, mert itt a divat, az etikett, az osztálytradíciók nagyon sok kullisztát állítanak a lélek elé, nehogy belelásson valaki. Itt mosolyognak és közben sötétben gyűlölnék, itt égnék emelt tiszta szemmel vétkeznek, itt könnyelműség látszata mögé rejtik a jóságot, mert szégyelnék, ha azt észrevenné rajtuk valaki... Szerepet játszanak, amelyből minduntalan kivillan az ember igazi énje, de ezt röstellik és hamar, hamar betakarják újra. Ez a középosztály vérét adta az első világháborúban, utána a

devalváció elvitte minden vagyonát, ruháját, bútorát, a megszállt területekről való kiutasítások földönfutóvá és koldussá tették, a szakadék szélén nagynehezen megkapaszkodott és lassan megerősödött újra, de a gerince nem a régi kemény, a becsülete nem a ferencjózsefi idők szikrázó úri becsületerzése, s az Istennel való kapcsolatait még a mult lazította meg és a szabadkőmívességgel meg a nagytőkével való önző barátkozás. De a lelkében ott él a jóság és ott él az istenvágy. A pap könyveit olvassák és eljönnek tanácsot és vezetést kérni; beszédeit, előadásait meghallgatják és a férfiak barátaivá, a nők lelkes tisztelőivé válnak. A jóság-érintésre reagálnak és őszintén jobbá lesznek, ha Krisztus agitátora megfogta a lelküket s akarja, hogy kinyílják benne a jóság. A mi intelligenciánk nem olyan gyökértelen, nem olyan gyenge, könnyelmű és távolról sem olyan jellemtelen, mint ahogyan egy idő óta divat festeni őket. Csak szégyel kezdeni, szégyel maga jó lenni és irtózik mindentől, ami a figyelmet reá irányítaná. De ha a Jóság agitátorában arra termett vezért kap, akkor minden jóra képes . . .

Az iskolában tisztaszemű gyerekneppel áll szemben a pap. Még a pesti kültelki iskolák felsőbb tagozatában is meg-megcsillan őszinte ragaszkodás a szemekben, ha észreveszik, hogy az ő emberük: érti a nyelvüket, tudja a problémáikat, nem gügyög velük, nem kezeli leereszkedő megértéssel, hanem eltalálja azt a hangot, amely a gyermek-önérzetnek megfelel. Akinek cserkészmultja van, az fiúknál is, leányoknál is ösztönszerűen eltalálja a helyes fogantyúkat. A gyerekszívből nagyon sok a még el nem rontott jóság; a fantázia tele van álmokkal önmagáról s a jövőről. Az „embert” itt még nem gyúrta kopottra az élet, nem törölte le himporát sem szenvedés, sem bűn, sem a mások rosszasága. A Jóság agitátora a gyerekvilágban egyhamar lelkes gárdát tud teremteni magának, és a gyerekszívek minden romantikus odaadásával szolgálják a jóságot, amely értük nyúl és rájuk számít.

A pap szívében az evangélium törvényei, a hegyibeszéd utasításai. Az ellenség szeretete emberföldről teljesítménynek látszott minden időben, pedig egyszerűen csak keresztényi követelmény. A Jóság agitátora megbocsátó, segíteni kész szeretettel néz minden *ellenségére is*. Bosszú helyett segítés, gyű-

lőlet helyett megbecsülés árad a szívéből és ez megdöbbsent, szinte mellbeüti a legkérgesebb lelkű ellenségét is. Nincs olyan gyűlölködő, akinek szíve mélyén ne pislákolna parányi jóság; nincs olyan emberségéből kivetkőzött kétlábú szörnyeteg, akiből a jóság egészen kiveszett volna. A megbocsátás és az ellenség szeretete még ott is életre keltheti a pici jóság-paraszt, ahol semmi más nem segítene rajta. Meghökkeníti, megszegyeníti — és akkor már legyőzött ember. A Jóság agitátora sokszor ott győz, ahol látszólag tökéletes vereséget szenvedett. Körüljár, jót cselekedvén s szívéből sugározva a jóságot.

Ki állhatna ellen neki? Ki állhat ellen Krisztusnak, aki az ő papján keresztül utat tör az emberi szívben rejtőző kicsi jóság-szikrához? ...

Jóság-hadjárat folyik minden írásunkon, cikkünkön, könyvünkön át is.

A pap minden írása vetülete a lelkének. Ha sorra olvasod a könyveit, jobban megismered őt, mintha évek óta személyes érintkezésben lennél vele. A mi írásaink idealista szellemet sugározzanak. *Minden könyvünk szebbnek mutassa az életet, mint aminő valóban: olyan szépnek mutassa, amilyennek lennie kellene.*

Az irodalom nem fényképészet, amely hűen tükrözi mindazt, amire ránézett a lencse. Az irodalom festészet: a művész önmagát is beledolgozza az alkotásába, belesugározza az Eszmét, amely a lelkében él, és a kép idealizált, többet mond, mint maga a modell. A mi könyveinkben nem pusztán az életet írjuk le, hanem beledolgozzuk az életet javító evangéliumot, beletesszük önmagunk ideális bizalmát és jobbat-akarását, a pap álmait a szebb világról és az evangélium világképét, amely Krisztus gondolatát tükrözi. Ha a Jóság agitátorának egy cikket vagy könyvét olvassa valaki, jobbá legyen tőle és megvilágosodjék a szemüvege, amellyel az életet nézi. Szebbnek kell mutatnom a valóságnál a világot, hogy az útmutatás szerint valóban szebbé tudjon válni!

Ami írunk, természetesen ne legyen irreális álmodás, légvárépítés vagy mesemondás. A pap álma az életről olyasféle, mint az építész-mérnök álma a tervezett kastélyról. Előtte csak egy fás, bozótos, elvadult hegyoldal, de ő látja már rajta a

nagyszerű kastélyt, amelynek adatai, kőben, vasban, betonban, fában számítva, ott sorakoznak a fejében. Reális álmokké, mert számítások igazolják, hogy meg tudja építeni. — Valahogy így álmodik a pap is. Előtte egy gazos, elrontott, elhanyagolt társadalom, egy közönségessé, földivé durvult embervilág. Ide beleálmodja a maga evangéliumi álmait egy nemesebb ifjúságról, tiszta családi életről, gazdag gyermekáldásról, imádságos otthonokról, zsúfolt templomról, élővé vált evangéliumról. A lélektan törvényei szerint átszámítja, a pedagógia adataival megszorozza, Istenbe vetett szilárd hitével aláhúzza és reális számítások mutatják, hogy az álmok megvalósíthatók. Ezeket az álmokat leírhatja a Jóság agitátora cikkbe, könyvbe és az írása is egyik eszköze lesz annak, hogy messzenéző, világjavító szép álmai igazán megvalósulnak.

A Jóság agitátorának igazi munkatere a *gyóntatószék*.

Bánat hajtotta, jóakarát feszítette lélekkel jönnek hozzá az emberek. Aki a gyóntatószékhez odatér, az az Istent keresi, annak a lelke tele van jóság-igénnyel.

Teljesen félreismerné helyzetét és feladatát az a gyóntató, aki fenséges haraggal törne rá a gyónóra és alaposan összeszidná a bűnei miatt. Hiszen ő mindazt tudja, amit a haragos ember mond neki; hiszen éppen azért jött ide, mert a lelkiismerete ugyanezt mondja, csak hogy kevésbé fájoan, kevésbé bántóan. Irgalmas Istent keresni jött, nem felháborodott, haragos embert. És hogy jön hozzá az a pap, hogy őt összeszidja? Amikor ő, az égnek meredő bűnös — Isten vonalát járja, akkor ki ad jogot a papnak ahhoz, hogy ember — ember vonalon szidalmakkal illesse őt? De ugyanúgy nincsen jogunk szemrehányást tenni vagy fejcsóválva korholni. Van, aki őt vádolja, büntesse; ez nem a pap feladata! A pap a megbocsátó Krisztus nevében ül a rács mögött.

A gyóntató pap a Jóság agitátora. Suttogó agitációja mélyen szánt bele a megtört bűnös szívébe. Minden gyónónak kell mondanunk néhány meleg szót. Biztatást, erősítést, a megbocsátás simogatását, komoly reményünket a jövőjére vonatkozóan. A szerető Isten szavait kell tolmácsolnunk; egyszerű mondatainkon át Isten simogassa meg azt a lelket. Ki tudja, hogy bánkódott, hogy fohászkodott, kiáltott az égre

bocsánatért, és az ég néma maradt. Eljött a gyóntatószékbe, alázkodott, vallott, bánt és minden javulást fogadott, s most várja Isten válaszát. *Necsak gépies feloldozást kapjon*, mert az objektíve ugyan lelket emel és visszaadja az elveszített kegyelmet, de szubjektíve ennek a szegény embernek nem ad semmit. Ő az ég válaszát várja; a pap tehát egyszerű, meleg szavakkal az ég válaszát tolmácsolja neki. Nem baj, ha még negyvenen tolonganak ott kint a gyóntatószék körül. Mind a negyven megkapja azt, amire a lelkének szüksége van; de ha ennek a negyvennek tíz perccel tovább kell is várnia, akkor sem engedhetem el azt az egyetlen lelket, amely engem ebben a pillanatban érdekel, kielégítetlen, választalan, irányítatlan.

A Jóság agitátorának meleg emberi megértése szükséges a gyóntatószék vándorával szemben. Isten szeretetéből kapjon egy sugarat; a megbocsátó jóságból, a mindent jóra fordítani segítőből, a mindent feledőből és őt ezután nem csökkent szeretettel szeretőből kell kapjon valamit. Hiszen a gyóntatószék feladata: emelni, újjáépíteni, új útra állítani, új életre segíteni.

A gyóntatószékben a lélek néhány perc alatt Krisztussal találkozott.

Súlyos a gyóntató pap feladata. Perceken belül megmérni egy lelket; áttekinteni egy életet, amelyet először lát felvillanni s hamarosan elveszít megint szem elől; megérteni egy ember problémáit, és feloldozni, segíteni, tanácsot adni, jövőre irányítani, Krisztust közölni... Annál nehezebb, mert csak percek állnak rendelkezésére, idegmunkája tehát sokszorosan intenzívebb. A gyóntatás a legnehezebb papi munka: nehezebb, mint tanítani, prédikálni, írni. De egyúttal a legmélyebb és a legszebb munkája is a papnak, ahol kézzelfogható a kegyelem működése és szemmel látható a velünk dolgozó Isten keze érintése. A pap, a Jóság agitátora szenvedélyesen szeresse a gyóntatószéket.

Ne mondjátok, hogy rosszak az emberek! Ne mondjátok, hogy kihűl a világ! Ne mondjátok, hogy a keresztyénséget elsöpréssel fenyegeti az Antikrisztus hada! Nem igaz! Nem igaz! Az igazság az, hogy él az Isten, szeret az Isten, vigyáz

reánk és dolgozik velünk és gondja van a legkisebbre is közülünk! Én, a pap, látom napról-napra a csodálatos isteni örökésséget, és napról-napra látom csodás beleavatkozásait a dolgok rendjébe azért, hogy egy szívben megmentődjék a jószág vagy egy kis arcról le ne törölődjék a mosoly. Aki parányi dolgokban így törődik az emberrel, nagy dolgokban éppen úgy vigyáz reánk, vigyáz az Egyházra s a kereszténységre. Ki ismeri az Isten útjait? Ki méri fel akaratát? De én, a Jószág agitátora, tudom, hogy él a Gondviselő, él és szeret és vigyáz. Kell-e ennél több?

Meghirdetem a jószágot, meghirdetem az Istent. És szebb lesz a világ és gazdagabb a mennyország.

Van-e szebb feladat, mint világszépítőnek, Isten jószág-agitátorának lenni?...

22. Életedet a könyvhöz kötötték

„Emitte... veritatem tuam!”

Kedves Testvér!

Ismered a katolikus papságról szóló pápai enciklikának a papi tudományról való fejezetét?

Leírok számodra néhány idézetet belőle. Elakadó lélek-zettel fogod olvasni.

„... A pap tartozik a katolikus hittant és erkölcs-tant úgy ismerni, hogy azt taníthassa, a hitágazatokat, egyházi törvényeket és egyházi szertartásokat a híveknek megmagyarázhassa. Tartozik a vallási tudatlanságot el-oszlatni, amely a világi tudományok folytonos haladása dacára annyi kortársunk elméjét elhomályosítja...”

„... Kötelessége a papnak az ellenségek gyűlölködő munkája folytán felhalmozott előítéleteket az elmékből száműzni; az igazságot szomjazó modern embereknek az igazságot higgadt őszinteséggel közvetíteni; a bizonytalan és kétségektől gyötört lelkekbe erőt és bizalmat lehelni és őket a lelkiismeretesen és szilárdan elfogadott hitnek biztos révpartjába tudatos biztonsággal elvezetni; végül a makacs tévedés szívós támadásaival szemben férfiasan és lelkesen, bár szelíden és alapos okfejtéssel ellenállni.

Nagyon is szükséges azért, Tisztelendő Testvérek, hogy a katolikus pap szent hivatásának egyéb elfoglaltságai és gondjai közt is szakadatlanul folytassa a teológiai tárgyak komoly és alapos tanulását és a szeminárium-ból hozott elégséges tudáskészletét mélyebb tanulmányokkal gazdagítsa s így folyton alkalmasabb legyen az igehirdetésre és lelki vezetésre.

Azonkívül a papi állás dísze, valamint a hívő nép bizalma és becsülése, ami a lelkipásztori munka nagyobb sikeréhez föltétlenül szükséges, megköveteli a papban a világi tudományokban is azt a járatosságot, amely az általános műveltségű világi embereknel is megvan.

A pap haladjon józanul a saját korával és értse meg a kor szükségleteit, amint a katolikus Egyház is minden kort és minden nemzedéket keblére ölel, a becsületes kikezdéseket támogatja és fejleszti, az igaz tudománynak legmerészebb előretörésétől sem fél, hanem azt elősegíti . . .”

„ . . . Ma természetesen nem kívánhatjuk többé a papságnak az elsőséget a tudomány minden terén. Oly szédítően széles ma már az emberi tudásnak a területe, hogy senki sem foghatja át teljesen és annál kevésbbé lehet szakember annak mindenegyres ágában. Mégis bátorítani és segíteni kell azokat a papokat, akik hajlamuknál és tehetségüknél fogva hivatást éreznek valamely tudomány vagy művészet alaposabb művelésére, amely papi hivatásukkal nem összeférhetetlen . . .”

„ . . . Sőt a papság átlagának sem lehet ma megelégednie azzal a tudással és műveltséggel, amely a régmúlt századokban megfelelő volt. Magasabbra kell törekednie. Általánosabb és teljesebb műveltséget kell szereznie a modern kor igényeinek megfelelően, amelynek általános kultúrája tágabb és magasabb, mint korábbi századok műveltsége . . .”

Micsoda mély és messzenéző kultúrprogrammot ad ez a pár sor a mai idők papja számára!

Ne úgy nézd, mint alárendelt jelentőségű utasításokat egy teológus vagy egynéhány pap számára; ne is gondold, hogy jámbor buzdítás és lelkesítés akar lenni „a jó pap holtig tanul” mondás megvalósítása érdekében. Jelentőségét és komolyságát mindjárt más mértékkel méred, ha arra gondolsz, hogy Spengler félelmetes gondolata: az Untergang des Abendlandes drámai gyorsasággal fejlődött történelmi problémává. Az európai kultúra megöregedett, s joggal beszélhetünk mind a kultúránk válságáról, mind a most forrongó kultúra-váltásról.

A liberalizmus higitotta kereszténységet roppant erős materialista irányok fenyegetik elnyeléssel; ezek nyomán viszont egy sok tekintetben egészen új arcú szellemi és lelki kultúra igénye nem nagyon messze jövő ígérete. Az *Egyházra és az ő papjaira egészen sajátos felelősség vár az új világ kialakításának munkájában*. Képzett, nagy tudású, modern, messzenéző papoknak kell minden országban rátenniök kezüket a lázas beteg világ ütőérére, és a mindig fiatal evangéliumot, az elveiben és rendszerében reformra nem szoruló katolicizmust alapvetően beledolgozniök a megszülető új világba. *Egy évszázadokra néző új kultúra születésénél óriási a mi felelősségünk!*

Ezen a szemüvegen át nézve olvasd el mégegyszer az enciklikából idézett sorokat. Osszeszorul a torkod és sietve a könyveid fölé hajolsz.

Teológus korában az ember félig még diák. Hajlandó diákszemmel nézni tanárt és tantárgyat: leckéket tanulni, vizsgára készülni, szigorú tanár tárgyát félő szorgalommal jobban megtanulni, egy-egy kollokvium után kényelmesen megpihenni, forskérdéseket tanulni és elhanyagolni a többit. Ez a scabellumról-scabellumra, vizsgáról-vizsgára lépegetés csak silány részlettudást ad, amely az idő folyásával egyre jobban halványul, de átfogó, alapos tudást nem adhat, még kevésbé műveltséget.

Amikor te a könyveid mellett ülsz, elsüllyednek körülötted a cella vagy tanterem falai, eltűnik a szeminárium iskola-világa, messziről hívők ezrei néznek feléd, akiknek lelkét s világnézetét a te tudásod tölti meg majd katolikummal; mögöttük egy eltűnő kultúra visszanez, és szembenéz veled egy másik, most születő, amelynek egyik mestere kell hogy légy. Amint távlattal tanul az ember, mindjárt felelősséggel és életízüen tanul. Tűnjék el a felelőtlen diák s éljen a Pap! Tűnjék el a tanár s helyette Krisztus arca néz le rád. Öneki tanulsz és magadnak — hogy Krisztus külön papot kapjon benned.

Ha áttekintést akarsz nyerni a tanulmányi feladataidról, akkor két egyszerű vázlatot kell készítened magadnak.

Először lerajzolsz egy *nyolcast*. Felső, kisebb körében állnak a középiskolás tanulmányok, az alsó, nagyobb körben a teológiai stúdiumok.

Középiskolai éveid szellemi munkájáról azt kell tudnod, hogy:

1. a nyolc esztendő tantárgyainak összeválogatása úgy történt, hogy azok összessége a mai intelligens ember általános műveltségének alapjait adja. Elvileg aki a középiskolát becsülettel végigtanulta és megálta az érettségi vizsgát, az mai fogalmak szerint általános műveltséggel rendelkező, intelligens embernek mondható. (Ezért kell pl. a középiskolás tankönyveidet gondosan megőrizned és a gyakorlati igény diktálta ütemben ismételten utánanézned elfeledett adatoknak, hogy a kihulló köveket mindig gondosan visszarakosgasd. A papnak igen sokszor szüksége van ezer apróságra, amelyet gimnazista korában tanult. Bizony gyakran előszedi az ember a régi gyűrt, telefirkált könyveket, hogy hol egy évszámnak, hol egy természetrajzi vagy fizikai adatnak, hol egy-egy névnek vagy címnek utánanézzon. Ha a könyveid kéznél vannak, nem probléma a keresett adatok gyors megtalálása.)

2. Mindaz, amit a középiskolában tanultál, csak nagyon szűk alapokon való összefoglalása egy-egy tudománynak: jóformán csak tartalomjegyzéke mindannak, amit ebben a szakban tudni lehetne. Minden középiskolai tankönyv mögött a szakkönyvek egész sora, egész könyvtárak állnak. Ha fizikából jelesed volt, az csak azt jelenti, hogy általános tájékozottsággal rendelkezel e téren, tudod, hogy milyen erők, törvények, folyamatok, találmányok állnak a név mögött: „fizika”, és hogy a könyvben felsorolt szakirodalom alapján bizonyos könnyedséggel nyúlhatsz ehhez a széleskörű tudományhoz, ha érdekel, vagy ha szükséged lenne rá egyszer. Behatóbb általános tudást sem adhat a középiskola, annál kevésbbé szaktudást.

Teológiai tanulmányaid hasonlíthatatlanul mélyebben járók és szélesebb körűek, hiszen itt — ellentétben a középiskola általános munkájával — a te sajátos szakképzésed folyik. A gimnázium megadta az általános műveltség alapjait; az egyetemek és főiskolák kidolgozzák a papot, tanárt, orvost, mérnököt, jogászt stb. Ezeknek a tanulmányoknak tehát már életíze van, ezek már a hivatás vonalán mozognak s fölöttük az egész férfielelet felelőssége áll. Ez azt is jelenti, hogy a középiskolában még elképzelhető hanyag vagy könnyelmű diák, de

az egyetemen és főiskolán már becsületbe vágó kérdés a komoly munka, s aki azt nem hozná, azt nemcsak a tanár, hanem maga a nagy élet fogja megbuktatni. A teológia az Istent szolgáló pap tudománya. Aki nem végezte becsülettel, nem lehet jó pap belőle.

Erre vonatkozólag írja az enciklika: „*S a papi bölcsesség ajánlásában senki sem adhat komolyabb intelmet, mint az Úristen Ozeás prófétánál tette: Mivel te megveted a tudományt, én is megvetlek téged, hogy a papságban ne szolgálj nekem.*” (Oz. 4, 6.)

Nagyon figyelemreméltó és érdekes a pápai enciklika következő néhány sora is:

„Hogy az Úristen mintegy „mulatván a földkerekségén”, néha még napjainkban is olyanokat hív meg a papi pályára és általuk csodálatos eredményeket érlel, akik híján vannak a különös műveltségnek, az kétségtelenül azért történik, hogy az életszentséget többre becsüljük a tudománynál és inkább az Isten segítségével bízunk, mint az emberi tudásban, s másrészt azért is, hogy módunk legyen alaposan megfontolni az üdvösséges igazságot: „ami a világ szerint oktalan, választotta ki Isten, hogy megszégyenítse a bölcseket, ... hogy egy test se dicsekedhessék az ő színe előtt”. Mert amint a természet rendjében az isteni csodák felfüggesztik ugyan pillanatnyira a fizikai törvények hatályát, de nem szüntetik meg, úgy ezek az emberek — mint valóságos élő csodák — fontos életszentségükkel pótolnak ugyan minden egyebet, de nem szüntetik meg és nem gyöngítik a mi intelmeink igazságát és szükségességét.”

Ha megérted, mennyire komolyan neki kell feszülnöd a szemináriumban töltött évek során a teológiai tanulmányaidnak, akkor rajzold most fel magadnak a másik ábrát: emberi gerincoszlopot, belőle jobbra-balra kiinduló bordák rendszerével. Ez adja vázlatát a kispap szellemi munkájának.

A gerincoszlop a te főtudományod: maga a teológia.

Kezedben a tankönyv. Alapos, rendszeres, az anyag lényegét felölelő összefoglalása egy-egy szaktudomány-ágnak. Ezt az önmagában holt könyvet teszi élővé és gazdagítja a maga

szélesebb tudásával a katedrán előadó professzor. Az előadásokat kínos lelkiismeretességgel látogasd, mindig figyelj, állandóan jegyezz, hogy a professzor tudásával bővüljön és kiegészüljön a te tankönyved is. Apróbb széljegyzeteket magára a könyvre csinálhatsz, legyen azonban minden tantárgy számára külön jegyzetfüzeted, amelyben nem kell a helyteliségeknek takarékoskodnod. Délután vagy este mindennap előveszed a délelőtti tárgyak könyveit és jegyzeteit és gondosan átolvasod, feldolgozod, kiegészítéd őket. Nagyon jó, ha kurzustársak többen összeültök és ezt az anyagfeldolgozást együtt végzitek el. Így ha valamit rosszul írtál, kijavítod; ha valamit nem értesz, megbeszéléd és megvilágosodik; ha valamit kifelejtettél, most pótolod. Az egyetemen így dolgozik az ifjúság, és az eredmény szemmel láthatóan elsőrendű.

Könyv + professzor azonban még nem elég. Elég a vizsgára, de kevés az életre. Szükséges hozzá a *szakirodalom gondos tanulmányozása és feldolgozása*. A könyved általában gazdag irodalmat hoz, a tanár urak is megemlítik mindig a legújabban megjelent idevágó szakkönyveket. A szeminárium könyvtára meg is hozatja őket nyomban. Nem azért, hogy a polcon porosodjék, hanem hogy az ifjúság szabadon használhassa. Ne sajnáld rá az időt! Ti általában szerettek panaszkodni, hogy nem jut időtök semmire, lefoglal a napirend és ezerféle szemináriumi tennivaló. Pedig hidd el: a nagy ugaron dolgozó paphoz képest a kispap valószínűleg időmilliomos! Hányszor sóhajtozunk idekint a békés szemináriumi esztendő után, amikor nem volt egyéb feladatunk, mint lelkileg és szellemileg gazdagodni! — A szakirodalom ismerete idekint elsőrendű fontosságú. Szellemi kincsekben is milliomos lesz pap korában, aki naponta rázánt csak egy-egy órát a stúdiumaival párhuzamos szakkönyvek olvasására és a jegyzetek készítésére.

Ez persze már nem menetrend-munka, hanem többleteljesítmény, plusz-munka, amelyet pl. a Szent Imre-kollégium keményen megkövetel az ő ifjúságától. Ha megfigyelnéd, hogy mit dolgozik az előírt egyetemi feladatain felül egy-egy lelkiismeretes orvostanhallgató vagy műegyetemista, soha többé nem panaszkodnál túlságos elfoglaltságod miatt. Délelőtt előadások, délután gyakorlatok, s mégis jut egy-két órájuk naponta

magánszorgalomból a könyvtár, rajzterem vagy laboratórium számára. A kispapnak pedig nemcsak lépést kell tartania a világiakkal, hanem amennyivel magasabbrendű a hivatása az övéknél, annyival értékesebb munkát is kell kifejtenie!

Az előírt tantárgy-anyag becsületes feldolgozása és a szakirodalom böngészése természetesen nem meríti ki a szellemi tevékenységedet. Még mindig a gerincmunkához tartozóan jelentkezik a felsőbb évfolyamokban a *specializálódás* kérdése. Lehet, hogy a teológia tárgyai közül valamelyik egészen különösen megragad és érdekel, mert benned szunnyadó készségekre és hajlamokra talált, amelyeket életre hív. Lehet pl., hogy a pedagógia fogja meg érdeklődésedet vagy a pasztorális bizonyos területe; lehet, hogy szívesen foglalkozol magánszorgalomból a liturgiával vagy történelemmel, joggal, nyelvekkel. Ha figyelmesen elolvastad a Szentatya enciklikájából idézetteket, láttad, hogy mennyire fontosnak tartja a különös tehetségek kibontását és érdeklődések kielégítését akkor is, ha profán tudományok terén vagy művészetek terén jelentkeznek; fokozott mértékben akkor, ha a teológia valamelyik szűkebb területére irányítják a kispap tudományos érdeklődését. Ha ilyen kedvenc tárgyra bukkansz, vedd rá magadat és iparkodjál ezen a területen messze az átlagos fölé emelkedő szaktudást szerezni. Irodalmát különös szeretettel búvárlod, reá vonatkozó kis szakkönyvtárt gyűjtögetsz, e téren dolgozó országos szaktekintélyekkel levélbeli vagy személyes érintkezést keresel, és nem nyugszol addig, míg ezen a területen ismeretlen vagy legyőzetlen anyagot találsz. De arra kell vigyáznod, hogy a szakérdeklődésed kielégítése nem gátolhatja meg komoly általános teológus-képzésedet; a speciális tanulmányok számára tehát a szabadidődből áldozol a nélkül, hogy a szükséges studiumok e miatt legkevesébbé is megrövidülnének.

Teológiai tantárgyak, szakirodalom és a különleges érdeklődés vágányán haladó mélyebb önképzés még mind a gerincoszlop rajzához tartozik, mert ez még mind szorosan vett teológia.

Mint a gerincoszlophoz a bordák, úgy csatlakoznak a gerinc-studiumokhoz az életbe belenyúló további tanulmányok.

A teológia nem l'art pour l'art tudomány, amelyet önma-

gáért, légüres térben művel az ember, hanem a szó legszorosabb értelmében ancilla vitae. *A tudomány akkor igazán érték, ha az életet szolgálja és mélyebbé vagy gazdagabbá teszi. A szemináriumok nem tudósokat nevelnek, hanem papokat, s a papok tudománya tele-teleiszöve életszálakkal.* A modern idők minden problémája odajátszik valamelyik teológiai tantárgyadhoz: benne találja gyökerét, ha jó, vagy cáfolatát, ha tévedésen alapszik. A filozófián és a dogmatikán keresztül belenéz a legújabb nagy eretnekségek veséjébe. A morális a legsúlyosabb társadalmi problémák távlatát adja és kezdedbe nyomja a megoldásuk kulcsát. Nagy szervezői és nevelői kikezdéseket beleágazva találsz a pedagógiai studiumokba. A biblicum adja kezdedbe az érveket a faji alapon Krisztus személye ellen irányított istentagadás leküzdésére. Telve a teológia mai életproblémákkal, vagy helyesebben kifejezve, a nagy világnézeti, társadalmi, szociális kérdések mind ott izznak, forognak a könyveibe mélyedt teológus tanuló asztalán. A professzor urak ki-kitérnek mindig a tanultak gyakorlati elágazásaira is, és a mának, sőt a holnapnak tévedéseit vagy problémáit is kihámozzák a teológia örök igazságainak mélyéből.

Itt a további, izgatón új és érdekes studium fogantyúja! Amikor egy-egy tárgyad most tanult fejezetéhez *modern életkérdések* kapcsolódnak, ne elégedjél meg annak a könyv szélére jegyzésével, hanem ülj neki és lázas érdeklődéssel kutasd, tanulmányozd, gyúrd át ezt a csatlakozó problémát a maga egészében, a megcáfолhatatlanul világos katolikus megoldással együtt. Például a morálisnak egy szociológiai fejezete, amely rövid áttekintésben tárgyalja a szocializmus eredetét, történetét, tanait és azok helyes megítélését, a te számodra több hetes megfeszített magántanulmányt jelent, mert egyik kezdeddel belekapaszkodva a morális órán tárgyalt fejezetbe, a másikkal összegyűjtöd a kérdés egész irodalmát, és alaposan áttanulmányozod, bőséges jegyzeteket készítve. De nemcsak katolikus írókat olvasol, hanem magukat a régebbi vagy legújabb szocialista teoretikusokat és a gyakorlati életkérdések oldozgatóit is, úgyhogy belső szellemi élményeddé válják egy mély, mindent látó szembenézés a problémával.

Rájössz majd, hogy *a teológia nem elvont, statikus tudo-*

mány, hanem hihetetlen dinamikus erővel ragadja meg és oldja meg az élet összes kérdőjeleit. Az evangélium kinyílik és átöleli a világot és belefér az egész világ, minden kérdésével, bajával, tévedésével és kérdőjeleivel. Rájössz, hogy a legfájóbb, megoldatlan mai kérdések sorra megtalálják a maguk megoldását a katolikus Egyház gyógyszerárájában és hogy ha ezerfélet próbálnának is, végül meg kell érkezniök az Egyház feleletéhez és minden kérdésben mindig az Egyház megoldása nemcsak a legjobb, de az egyedül jó és kielégítő. A világ sokszor évtizedeken át ott tévelyeg, bolyong látszatsmegoldások útvesztőiben, de addig meg nem nyugodhatik, míg meg nem látja a katolikus Egyház föléje magasló megoldását, amely talán már évtizedek óta áll ott a nélkül, hogy ráfigyeltek volna, és el nem zárándokol és el nem kéri és meg nem valósítja ezt a megoldást. Ha átvette és megvalósította, akkor elsimul minden probléma, végleges feloldását kapja minden kérdőjel és az emberek összenéznek: Jé, erre korábban is gondolhattunk volna! (Gondolj csak az égető szociális problémára, amely évtizedek óta annyi vért, szenvedést, veszedelmet jelentett, s amely meg nem oldható másképen, mint a nagy szociális pápai enciklikák alapján. De míg az ember odatalál és alázatosan tanulni jön az Egyházhoz, addig még ki tudja, mennyi további szenvedésen kell áttörnie!)

Ezek a borda-tanulmányok, amelyek a modern élet legaktuálisabb kérdéseit ölelik fel és kapcsolják bele a teológiai studiumaid rendszerébe, nagyon sok idődet fogják elvenni; de ne sajnálj tőlük sem időt, sem fáradságot. Amit a kispap jól megtanult, annak ezerszeres hasznát látja majd odakint a pap; viszont, amit elhanyagolt a teológus, azt a pap óriási erőfeszítéssel sem fogja tudni pótolni soha.

Mindezek után van-e még szabadidőd? Hogyne volna! Hiszen még nagyon sok további erőfeszítés akar a te időkere-teidben elhelyezkedni!

Amikor egy könyvet kinyitottál, láthatatlan látogatót engedél be a szobába s a lelkedbe. Nincsenek távolságok sem térben, sem időben. Egy-egy nagy szellem, akinek súlyos mondanivalói vannak számodra, sokezer kilométerről eljön hozzád, hogy elbeszélgesse veled. Csak ki kell nyitnod egy könyvet és belemélyedned: s lám az író ott ül melletted s beszél,

te pedig tárt lélekkel hallgatod és iszod minden szavát. De évtizedek vagy évszázadok távlatából is eljönnek a nagy tanítómesterek s te úgy hallgatod őket, mintha igazán ott járnál a nyomukban. Krisztus élő szavát hallgatod az evangéliumon át. Szent Pál, a tüzes fanatikus melletted áll és beszél, míg a leveleit olvasod. De Szent Ambrus, Szent Ágoston, Aquinói Szent Tamás, Szalézi Szent Ferenc, Pázmány, Prohászka, mind a te tanítómestereid! *Teológus éveidben komoly időtömböket kell biztosítanod a szentatyák s a nagy egyházi írók műveinek tanulmányozására.* Kell a személyes találkozás élménye, a személyes érintkezés frissesége. Kell, hogy ismerd a stílusukat, a gondolataik ritmusát; kell, hogy olvasás közben jegyzeteket készíts, idézeteket írj ki tőlük a „silva rerumod” számára.

A mai idők papját elkényeztetik, de el is laposítják a jobbnál jobb segédkönyvek: idézetgyűjtemények, Florilegiumok, Promptuariumok, ahol csak az ábc-regiszteren kell végighúzni az ujjat és az ember válogatott idézeteket talál nagy egyházi gondolkodók és írók egész seregétől a keresett vezérszó körül. De ez egyrészt hazugságra nevel, hiszen idézünk írókat, akikről egyetlen sort sem olvastunk; másrészt ugyanolyan lustaságra nevelők, mint akárhány elmélkedési segédkönyv, amely szájába rágja az embernek pontonként a másik ember gondolatait vagy a prédikációs kötetek, amelyekben a tartalomjegyzék alapján csak felüti az aktuális vasárnapot és előtte a kész prédikáció, csak be kell vágnia és elmondania — ha van hozzá eléggé tág lelkiismerete.

Az Egyház nagyon nagy súlyt helyez az ő *papjai öntevékenységére*. Magad érdeklődésével felkutatott, magad munkája által átdolgozott szövegek, magad győtrődésével megtalált megoldások, magad szenvedése árán elért eredmények. Erő, egyéni szín, egyéni íz csak így van a munkádban. S az Egyház nem mondhat le arról az előnyről, amelyet számára az ő válogatott papjainak sokszínű egyénisége jelent. Első kispapévedtől kezdve meg kell szoknod, hogy te a magad egyénisége szerint dolgozod fel az eléd dobott nyersanyagot, önálló erőfeszítéssel, nem másokat utánózva. Meg kell szoknod, hogy más a hangod, a mozdulatod, minden reakciód, mint a társaid bármelyikéé, de más a gondolkodásod is és a probléma-

fogásod is. Sőt egyenesen törekedned kell arra, hogy egyéniségedet hamisítatlan vidd bele minden akciódba. Nem uniformizált sereg egyhangú menetelése kell, hanem egymástól merőben különböző, eredeti egyéniségek harmonikus összedolgozása.

Szorgalmasan, igaz érdeklődéssel olvasd a szentatyákat és az Egyház nagy tanítóit és íróit. Milyen szomorú szegénység, ha a modern pap csak a breviárium harmadik nocturnumából ismeri a szellemnek és léleknek azokat a kimagasló óriásait, akiknek írásai soha el nem avulnak, hanem ezredévekkel később is még eleven tüzzel világítanak!

Teológiai studiumaid ne legyenek egyoldalúak és kizárólagosak.

A papnak, aki világiak vezetőjének hivatott, *a világiak tudományában is járatosnak kell lennie*. Férfiakat vezet és nőket és gyermekeket; ifjú népet és öreget; magas műveltségűt és egyszerű lelkűt. Mennyi mindenhez kell értenie!

Ma már nincsenek polihisztorok. Ma mindenegyes ismeret-ág annyira felduzzadt, hogy képtelen kívánság volna egy emberrel szemben, hogy valamennyihez alaposan értsen. A pap nem lehet egy személyben elsőrendű történész is, meg filozófus, meg közgazdász, meg jogász és ugyanakkor művész, zenész, pénzügyi kiválóság, fizikus és természetismerő. Egy kicsit mindegyik kell, hogy legyen, de nem lehet mindenben szakember.

Kell hogy gazdasági és pénzügyi téren megbízható hozzáértéssel rendelkezék, hiszen az egyházi vagyon egy darabkája az ő plébániájához kötve, és ő annak felelős sáfárja. Ha minden gazdasági ismeret nélkül áll ott és a földieket megvetve, csak a magasabb teológiai studiumokkal foglalkozik, hogyan fogja állni a vagyonkezelés felelősségét?

Politikához kell értenie, hiszen a hívei elvi irányítást ebben is tőle várnak. *Hibának tartom, ha a pap aktív politikus vagy exponált pártember*. Neki mindenféle párthoz tartozó hívei vannak és politikai szempontok nem szabad, hogy elidegenítsék őt a hívei egyrészétől. Őneki az evangéliumot mindenféle pártállású népnek hirdetni kell és mindenféle kormány és irányzat alatt hirdetni kell, az evangélium-hirdetőt tehát nem zavarhatja a pártpolitika. De a közélet nagy kérdéseit katoli-

kus módon kell megoldani, az országvezetést és törvényhozást evangéliumi alapon kell csinálni, a pap tehát el kell hogy kiáltsa a nagy elveket, világos kritikát kell hogy mondjon programmokról és törekvésekről, rámutasson hibákra és bűnforrásokra, és ugyanakkor bizonyos politikai érettségre igyekezzék nevelni a népet. Jobban kell hogy értsen az aktuális nemzeti és közéleti problémákhoz, mint a hívei.

Nem lehet minden pap művész; de hozzáértéssel és ízléssel kell tudnia kezelni a művészet problémáit. *Papi mivoltunk nem tiltja tőlünk a szépnak szeretetét és értékelését.* Az Egyház volt évszázadokon át a művészetek legnagyobb mecénása és az Egyház szépségigénye a legbővebb forrása volt a századokon át bontakozó és fejlődő művészetnek. Festészet, szobrászat, zene, népművészet... Aki semmit nem ért hozzájuk, úgy jár, mint a szívak, vagy a süket a természet szépségei között. A szépség örömet kelt a lélekben és nemesíti, finomítja. Ne gondold, hogy világias szellemet jelent, ha egy papnak művészi érzéke van. Bár lenne mindahánynak! Csak azt ne felejtőd, hogy ez *nem tanulmány, nem máról-holnapra könyvből elsajátítható valami, hanem kultúra!* Hosszú évek állandó érdeklődése, könyvek forgatása, tárlatok és képtárak és műtermek látogatása, hangversenyek meghallgatása alakítja lassankint az ember művészi készségét. Milyen szép a művészi kultúrájú pap temploma, milyen ízléses a lakása, milyen nemes az iskolája, milyen művészi az ének a szentmiséjén! Egy művészi megérzéssel rendelkező kanonok barátom az országnak talán a legszebb sajátos népművészi ágát mentette meg halódásából! Templomok padlásán porlepetten pihenő sok igazán művészi százados érték nem került volna ebek harmincadjára, ha a szeminárium a kispapok művészi kultúrájának nevelésével is foglalkozott volna.

A természet titkai kutató tudományok: növénytan, állattan, ásványtan, vegytan, fizika, élettan nem lehetnek ismeretlen területek a pap számára. Beszédeiben, előadásaiban mindig újra a természetből veszi a fogantyúit, amint azt Krisztustól tanulta; s a látó és értő elmének százszor többet mond a természet, mint annak, aki süketnéma módjára jár benne. Sajnálatos tévedés az a néha még most is hallható felfogás, hogy a pap a maga műveltségében is egészen világföldről legyen:

burkolózzék be a morális nagy köpönyegébe és csak a szent studiumokkal foglalkozzék: csak az evangéliumot, a szentatyákat, egyházi írókat, filozófiát és dogmatikát tanulmányozza... Talán ennek a felfogásnak tulajdonítható az a *sajnálatos elidegenedés, amely a világi tudomány és az Egyház természetfölötti tudománya között tapasztalható*. Mintha száműzve volna a pap minden földi tudományból; mintha nem is illenék, hogy értsen hozzá és foglalkozzék vele; mintha nem is volna egészen megbízható az ő kutatása vagy működése a világi talajon. Ha filozófiát mondanak, az nem a philosophia perennis; ha valláserkölcsi nevelésről szavalnak, abban csak becsület van és hazafiság és valami pantheisztikus istenfogalom, de nagyon kevés a kereszténység... Tudós papoknak és művelt papoknak kell áthidalniuk ezt a szakadékot, amelynek nem annyira az Egyház, mint inkább a tudomány vallja kárát. Az Egyház inkább annyiban, hogy neki hivatása: a supernaturalissal átjárni és megnemesíteni a naturalist; ha tehát ez kiesik a kezéből, akkor gyökértelen és az élettől érezhetően eltávolodó lesz a természetfölötti munkája. Ma kétmilliárd kettőszázmillió ember közül csak négyszázmillió a katolikus; de ezek között is milyen idegen és szinte ellenségesen fogadott a katolikus erkölccsán a maga kolostor-levegőjű, itt-ott kazuisztikába fulladó világtól-távolságában, — milyen ismeretlen a dogmatika a maga filozófiával átítatott s csak a magasabb műveltségűek által érthető súlyos tételeivel, — milyen távolálló a biblikum, amely körül tudósok vitái zajlottak, de a hívő csak a Kis Képes Bibliát és a vasárnapi evangéliumot kapta meg belőle!... Még legjobban a katolikus pedagógia tört utat magának az emberek szívéhez és eszéhez, mert lelépett a földre és elméleti rendszerek helyett gyakorlati eredményekkel vert minden más párhuzamos próbálkozást...

A papnak a világi tudományokban legalább annyira otthon kell lennie, mint amennyire a nagyműveltségű világi úr otthon van. Teológiai esztendőid alatt kell időt találnod arra, hogy elő-elővedd a régi középiskolai könyveket vagy a mögöttük sorakozó szakkönyvek egyik-másikát és a szeminárium recreációs félóráiban a kispapok beszéde komoly mélyre-ásással kell hogy minduntalan visszatérjen a világi tudományok területére is. *Ismerni a tudományágak fejlődését, tájékozva*

lenni a legújabb elméletekről és találmányokról, tudni a világ mai kiválóbb tudósait, közben forgatni egy-egy újabb feltűnést keltő könyvet... Up to date maradni a világi tudományok vonalán!...

Nem lehet minden pap országoshírű pszichológus. De *nem lehet senki igazán jó pap bizonyos magasabbfokú lélektani felkészültség nélkül.* Világéletében emberekkel foglalkozik, emberi lelkekben fúr, operál, gyógyít, épít; mindez vakrepülés műszer nélkül, ha nem rendelkezik kellő pszichológiai felkészültséggel. Ugyanakkor a vele párhuzamos biológia is szaktudománya legyen a papnak. Az ember test és lélek, élettan és lélektan kapcsolatai a legszorosabbak. Gondolj egyszerűen a halodik parancs világára: bizonyos élettani alapismeretek nélkül hozzá sem mersz nyúlni a kényes kérdésekhez és komoly lélektani felkészültség nélkül hibát hibára halmozni és többet ártana a működésed, mint amennyit itt-ott használna buzgóságod.

Nem lehet minden pap író, elbeszélő, költő, mesemondó. Akinek ilyenirányú tehetséget adott az Úr, felelős érte, hogy teljes mértékben a hivatása vonalán az istenszolgálat érdekében bevesse. Nem lehet azonban egyetlen pap sem irodalmilag analfabéta. A magyar irodalom és a világirodalom klasszikusai a könyvespolcán is ott sorakozzanak, s a fejében is szép rendben ott pihenjenek. *A különböző irodalmi irányok markáns képviselőit személyes olvasás-élmények alapján személyesen ismerje.* Magasabbrendű kritikája legyen írókról, irányokról, könyvekről, de a kritikája reális tudáson és tapasztalatokon nyugodjék. Nem jöhet zavarba, ha a francia katolikus irodalom legújabb irányáról vagy ha a magyar népi irányzatról kérdezik; de akkor sem, ha egy-egy legmodernebb író könyvét hozza valaki, hogy megkérdezze: milyen író, milyen könyv, szabad-e olvasnom? Széleskörű, komoly irodalmi műveltsége legyen annak, aki egy városnak, falunak vagy középiskolának szellemi vezére. Vak vezetne világtalanokat, ha beleburkolóznék a teológiai irodalomba és apaget kiáltana minden más irodalmi termékre. *Én nem félténém a teológusokat a szépirodalom céltudatos tanulmányozásától, sőt széleskörű olvasási programot dolgoznék ki számukra, amelyet a különböző vakációkra elosztva fokozatosan be is követelnék*

rajtuk. Fejben hordani a világ irodalmát: ez egyszerűen papi kötelesség. — Jól vigyázz itt arra, hogy *nagyszerű katolikus folyóirataink irodalmi kritikai rovata nem elegendő egyedüli forrásnak*, amelyből irodalmi ítéletedet és ismereteidet merítsd. Ha van szélesen és mélyen alapozott, áttekintő tudásod a világ-irodalom irányairól, íróiról egy bizonyos évszám vonaláig, akkor pár hónapig, pár évig is elvezetget a folyóiratok kritikája, ha magad talán nem is érsz rá olvasni; de igyekezned kell hamarosan újra időkeretet biztosítani a rendszeres olvasás számára, mert az egyéni élmény semmi mással nem pótolható. A papi életnek vannak elsodort idői, amikor fizikailag nem jutunk olvasáshoz; de az igény, a szomjúság ott éljen bennünk s kielégítését követelje. Maga a pap nagyon sokat nemesedik és gazdagodik komoly értékű irodalmi táplálkozása folytán; tehát nemcsak a hívők kedvéért, szolgálati érdekből, hanem magunk fejlődése érdekében is kell, hogy a nemes irodalom helyet találjon életünkben.

A pap nem lehet színházlátogató és mindennapos mozi-vendég. De nem elég, ha újabb írókról, szindarabokról, mozi-darabokról csak az ujságok kritikájából értesül. A megjelenítő művészet sok szépséget ajándékoz az ő híveinek, s a papi lélek is gazdagszik egy-egy operaelőadáson vagy a nagy klaszszikusok felelevenítésén, de a legújabb művek is sokszor meglepő értékeket dobnak eléje. A nélkül, hogy szenvedélyes színházrajongó vagy mozilátogató lenne, szükséges, hogy Thalia templomával is megtalálja a maga kapcsolatát és onnan is kultúrértékeket merítsen. Az ifjúság hozzá jön tanácsot kérni, a mamák őt kérdezik meg, elvihetik-e leányukat egy bizonyos darabba — és ő nem adhat légből kapott, felelőtlen válaszokat. A kispapokat ritkán engedném színházba, s akkor is csak válogatottan komoly darabokba, hiszen az ő elmélyülő teológiai studiumaik nem vágnak jól össze a színház levegőjével; de *ha a pap hivatása vonalán cum grano salis ki-kinyitja a színház ajtaját, azt nem tartanám elítélendőnek*, sőt bizonyos körülmények között (pl. nagyvárosi hittanárnál) egyenesen kötelességének látom. Itt a közvélemény ítélete is fontos tényező; ha a botránkoztatás távoli veszélye fenyegetne, akkor már tilos területté lesz a pap számára színház és mozi... Mi, szentimrés atyák, az egyetemi ifjúsággal együtt járunk operá-

ba, Nemzeti Színházba, válogatott mozikba és előtte, utána megbeszéljük a látottakat. Meggyőződésünk, hogy nemcsak kultúrmissziót, de papi kötelességet is teljesítünk és senki minket ezért hiú világi élvezetek hajhászóinak nem nevezhet.

Mennyi borda! Mennyi ága a teológia mellett az életedbe behúzódnó tanulmányoknak!

Pedig még egy hátra van, amelyet említetlen nem hagyhatok: idegen nyelvek tanulása.

A pap *különleges erővel és finomsággal kell hogy kezelje a maga anyanyelvét*, hiszen eszköze az evangélium hirdetésének. Amint írásában nem lehet helyesírási hiba, úgy a beszédében sem lehetnek magyartalanságok, indokolatlan belevont tájszók vagy oda nem illő népies kifejezések, még kevésbé a nagyvárosi zsargon vagy jassz-nyelv termékei. Viszont a magyar nép nyelve csodálatosan meggazdagítja és erőteljessé teszi a pap magyarságát, ha okosan tanulmányozza és helyesen keveri. Idegenszerű: németes, tótos, szlávós akcentusról le kell szoknunk. Igyekeznünk kell mindig az irodalmi nyelvet beszélni tisztán és hamisítatlan. Olvassátok Gárdonyit, akinek zamatos magyar nyelve egészen különös erejű; tanulmányozzátok Pázmány Pétert, akinek erős, kifejező magyar nyelve halhatatlan.

A magyar nyelv mellett *komoly studium tárgyává kell tenned kétféle idegen nyelv tanulását: egy nyugati kultúrnyelvét és egy itthoni kisebbség nyelvét*. Az utóbbit az egyházmegyéed népének faji összetétele határozza meg, az előbbi szabadon választod. A kisebbségi nyelvet a pap használja majd, azon tehát elsősorban beszélni és érteni kell tudnod; az idegen nyelv a kultúrembert gazdagítja, ott tehát legfontosabb, hogy mielőbb olvasni tudj, hogy megnyíljék előtted a nagy kultúrnép irodalma. — Természetesen nem fogsz egyszerre két nyelv tanulásához kezdeni, hiszen a nyelvnek nemcsak grammatikája és szókincse, hanem szelleme, lelke is van, és két nyelvlélekbe, két kultúrába egyszerre elmélyedni nem fogsz tudni. Ha többen összeálltok és együttes erőfeszítéssel, egymást buzdítva és segítve tanuljátok a kisebbségi nyelvet, sokkal gyorsabb lesz az előrehaladástok, mintha mindenki külön-külön birkóznék vele. Itt ne sajnálj pénzáldozatot, sem időt. Az egynyelvű pap szegény pap.

Persze, egészen külön probléma lesz az elsajátított nyelv állandó gyakorlása, nehogy idő multával por 'lepje s lassan elmálják fejedben a tudás. Rádió, Linguaphon-lemezek, alkalmi beszélgetés a nyelvet értő úrral, esetleg időről-időre nyelvtanárral felfrissítése a régi tudásnak... Sűrű elfoglaltságom mellett nem érek rá a tanult nyelvekkel foglalkozni és az angol is, francia is lassan elhalványodik az eszemben. Úgy fáj, mintha egy-egy világ süllyedne el lassan. Alig várom a háború végét vagy esetleg más beosztásomat, amikor több időm maradna és menthetném, ami menthető, s visszaverekedném az elveszettet.

Mennyi lehetőség és mennyi feladat! Mindezt bele kell tudnod rakni az időbe. Pedig a nap változatlanul csak 24 órából áll. De gondold meg, hogy a negyedóra már felhasználható időegység, és hogy a szellemi táplálkozás nem kell, hogy mindig kizárólagos tevékenysége legyen az embernek. *Séta ideje, étkezés ideje, rekreáció percei mind felhasználhatók önmagad állandó képzésére, hiszen ahol sok kultúréletet élő katolikus úr van együtt, ott egymás számára valamennyien tudásforrást jelentenek.* A kispapok beszélgetése sajátos szint nyer azáltal, hogy mindig céltudatosan önmaguk képzésére beállított. Egyik asztalnál idegen nyelvet gyakorolnak nagy nevetések közben; másiknál egy testvér beszámol arról a nagyszerű könyvről, amelynek olvasását éppen most fejezte be, s hallgató csendben figyeli a többi. Az asztalok között sétálgató prefektus úr egy helyen megállva, legújabb tudományos kutatásról mond nagyon érdekes adatokat, amelyről most olvasott egy folyóiratban. A sarokban a főduktor mondja el az asztaltársaságának benyomásait az őszi tárlatról, amelyet a spirituális úrral együtt néztek meg a párnapos vakáció alatt. Amott meg az asztal végén két elsőéves a francia rendhagyó ígéről vitatkozik tüzzel-lánggal... Nem különb-e az ilyen kultúrtársalgás, mintha az egyházmegye legújabb pletykáit tárgyalnátok vagy a szokásos bűnbakot ugratnátok Noé korából fennmaradt viccekkel?...

A pap életét a könyvhöz kötötték.

Mindíg is leghűségesebb barátja marad a könyve s a könyvtára.

A pap könyvtáráról egészen külön fejezetet kellene írnom. Visszaemlékszem azonban mindarra, amit a „Kérdőjelek”-ben a középiskolásoknak, a „Nos Rector”-ban pedig az egyetemi hallgatóknak írtam és néhány rövid mondattal sejtetem inkább, mint összefoglalom az itt mondandókat.

Legnagyobb kincse a papnak az ő könyvtára. Ne sajnáld rá a pénzt! Elsőéves teológus korod óta *a zsebpénzed 25 %-a mindig könyvekre tétessék félre.* Ott legyen íróasztalod fiókjában az a jegyzék, amelyre felírod a megveendő könyvek szerzőit és címét; s amint összegyűjtöttél annyit, hogy egy könyvet megvehetsz belőle, máris menjen a rendelésed a könyvesboltba. Értelmetlen, divatból ne végy könyvet. Mindegyik kötetnél pontosan tudd, miért veszed, mit keresel és mit találsz benne, — és minden új könyvedet lapozgasd is át. Az ember nem jut mindig hozzá, hogy töviről-hegyére végigolvasson egy-egy könyvet, de barátkoznia kell vele, simogatnia, tartalomjegyzékét átfutva, itt is, ott is belelapoznia és kiszipákolni az adnivalóit. Minden könyveddel egyéni találkozás-élményeid legyenek, mindegyik jelentsen az életedben valamit. Mint egy jóbarát...

Emlékszem egy fiatal papra, aki autón szaladgált. Kápláni fizetésből... Azt hiszem, jobb lett volna könyvekre költenie azt a pénzt, amit sétakocsizásokon benzinre költött...

A pap könyves polcal...

Ott sorakoznak a középiskolai tankönyveid, mögöttük szép rendben a képes meséskönyvektől kezdve mind a kisfiú, a kisdíák számárfüles, összefirkált régi-régi karácsonyi meg születésnap ajándékai. Nagy hasznát veszi a pap ezeknek, ha kicsi embereket kell magához szelídítenie! — Ott van az ifjúsági és szépirodalom, amelyet talán titokban vásárolt, s talán pad alatt falt, olvasott a gyerek meg a kamasz... Ott a teológus egész könyvtára: tankönyvek, segédkönyvek, szakkönyvek gondosan bekötve. Élő tanúi és kísérői a kispap-élete egy-egy darabjának... Ott az ő speciális érdeklődési tárgyak egész gazdag irodalma... A lelki élet, katolikus élet válogatott irodalma... Az egész bordairódalom: a teológiai tantárgyakban élő s oda kapcsolódó közéleti problémák lassan összegyűjtött alapvető irodalma. Sehol egy felesleges munka, de mindenütt összeválogatva az, ami a kérdés komoly értésé-

hez szükséges. — Mintha a középiskolás könyvsorozat kiegészítése volna, jönnek lehetőleg minden irányából az emberi kultúrának összefoglaló, alapvető szakkönyvei: lexikon, világtörténet, művészettörténet és fizika, kémia, természetrajz átfogó egy-egy szakkönyve. — Külön polcon a katolikus Egyház nagy szellemei. — Külön a világirodalom nemzetek fölé emelkedett óriásai. — A magyar katolikus irodalom minden komoly értékének legalább egy-egy könyve, de mindenesetre azok mind, amelyekre a papnak munkájában szüksége van. — A kor problémáinak irodalma. — Gondosan válogatott szépirodalmi polc. Nagy bizalom és kitüntetés, ha egy író ide meghívást talál; viszont minden komoly irodalmi nagyság egy-egy könyve ott álldogál. — Aztán a sajátos emberi érdeklődés néhány kötete: sakk, cserkészlet, természetjárás, sport, zene...

Hiányzik ebből a könyvtárból minden fölösleges és minden selejtes. Az ember évente átfésüli a könyveit és elajándékozik vagy kidob belőle mindent, ami az ő érdeklődését többé nem érdemli, vagy ami külső erőszakkal ide tolakodott a nélkül, hogy ide illenék. A pap könyvtára veszedelmesen árulkodó fénykép: elkiáltja a lelkét, kultúráját, szenvedélyét, érdeklődését, titkolt gyengéit...

Még vess egy pillanást a pap asztalára is. *Folyóiratok* sorakoznak rajta. Az idegennek feltűnik, hogy mennyi folyóíratra fizet elő az atya, akiről pedig tudják, hogy nagyon meg kell fognia a garast, mert nem dűskál földi javakban. De igaza van, ha a folyóiratokra nem sajnálja a pénzt! Tudományos, társadalmi, vallásos, szépirodalmi és szaklapok sorakoznak egymás mellé, elárulva a lakás gazdájának érdeklődését. A modern ember nem zárhatja be ajtaját az ujságok és folyóiratok előtt. Ujságját világnézete szerint kell, hogy megválassza és a világnézeti állásfoglalás alapján választott ujság mellett ki is tart mindvégig. (Ellentétben a műveletlen átlagemberrel, aki divatos vagy mások tanácsolta ujságra behúnyt szemmel előfizet és lassan átalakul a világnézete az ujság szelleme szerint. Szegény műveletlen ember, aki világnézetét az ujságból meríti!) — A folyóiratok a folyó élet vetületeit hozzák számról-számrá. Gondolatok merülnek fel, egy kérdés körül nagy viták alakulnak, ismertetések és tudósítások jönnek a legújabb történésekről, találmányokról, kezdésekről, s a folyóiratok hasábjain a

tegnap és a ma néz be az ember ablakán. Míg a könyv mindig leszűrt, átélt, apróra kidolgozott és kipróbált anyagot foglal össze, tehát eredményeket tesz az olvasó elé, addig a folyóiratban a fejlődő, a készülő, mai kérdések tárgyalatnak frissen úgy, ahogyan az élet felveti őket. A könyv olvasója egy-két évvel visszalép a múltba; a folyóirat olvasója lépést tart az élettel. És miután a papnak mindenki másnál maibbnak, modernebbnek kell lennie, tehát komoly folyóirat-kulturát meg nem tagadhat magától.

Íme a kispap-élet és a papi élet nagy igényei a „Gyűjteni! Gyűjteni!” jelszó mögött. Mindig előre nézni, mindig készülni, mindig tovább tanulni! Az élet nem áll meg; ha ma teljesen megfogtad, holnap megint újat dob fel, amit tovább kell hajszolnod. A pap sohasem lesz készen. Szellemi élete mint a gejzír, amelynek forrongása pillanatig meg nem áll vagy mint a délvidéki nagy folyó, amely nyugodt hömpölygésében a megállást nem ismerő előretörekvés jelképe lehetne.

A magyar katolikus papság mindig híres volt világviszonylatban arról, hogy intelligens, komolylelkű és komoly szellemi igényű papság. Uri papok, művelt papok! — mondták rólunk és komoly megbecsüléssel néztek ránk. Az ifjú nemzedék ezt a megbecsülést öregbíteni fogja.

Befejezésül még egy pillantást vess a pap íróasztalára is. Vagy még inkább a mellette szerényen meghúzódó írógépasztalkára.

Itt egyszerre más jelszó harangozik a füledbe. A „Gyűjteni!” helyett itt azt kongatja a lelkiismeret parancsa: „Adni! Adni!”

A pap sugárzó ember. Lelke minden kincsét állandóan árasztja magából, minden gondolatával másokat gazdagít, minden erejével másokat erősít. Egész szolgálatának vezérszava az adás, sugárzás.

Akinek az Isten írói tehetséget adott, felelősséget is nyomott a lelkére. A talentumokról meg a minákról szóló példabeszéd kemény beszéd! El kell számolni minden értékkel, amelyet ránk bízott az Úr.

A magyar katolikus papság irodalmi működése sokoldalú, gazdag és mély. Tudomány, nevelés, lelki élet, szépirodalom,

költészet mind megtalálja a maga komoly értéket jelentő papi művelőit. A hatás legszembetűnőbb a nevelés terén, amelyben Magyarország világviszonylatban is a legelsőek között áll. A magyar pedagógia a katolikus papok könyvein át gazdagodott és tört az éltre. Hol lennének ma Szuszai, Tóth Tihamér, Marczell Mihály, Sik Sándor, Szívós Donát nélkül! Az ő üttörésük nyomán viszont cserkészletben is, internátusi pedagógiában is, a középiskolai nevelésben is egészen elsőrendűt produkált a magyarság.

A katolikus pap a kezét a magyar nép és az intelligencia üttörén tartja. Mennyit tud, amit halálos vétek volna sirba vinnie magával! Mennyi problémához tudna hozzányúlni százszor több hozzáértéssel, mint annak hivatalosan elismert szakértőit! Csak eléggé erős volna lelkében az „Adni! Adni!” jelszó rivalgása!

Gondolj csak arra, hogy a magyar falu problémáiról, szociális, lelki, szellemi kérdéseiről mennyien írtak olyanok, akik Pestről kimentek falura, ott töltöttek néhány hetet, aztán hazamentek és kiadtak egy könyvet. Mit érthet a pesti író a falu igazi kérdőjeleihez? — Viszont ott a falu plébánosa és sok-sok magyar falunak sok-sok plébánosa: főiskolát végzett, intelligens urak, akik a lelke legmélyéig ismerik a falu emberét, s mert ott élnek közöttük, mert születésüktől halálig kézen fogják s ott vannak mellettük nászban, torban, minden rezzenését ismerik a paraszti léleknek. *Ki írhatna inkább a falu problémáiról, mint a pap?* Ki hivatottabb arra, hogy a magyar parasztról könyvet állítson össze, mint aki barátja, mestere, atyja, mindene a falusi embernek? Látod, testvér, ha a mellékvágányra futott népi irodalom sok gondot okozott a legutóbbi években, ha a falu népéről és annak bajairól elferdített, túlzott képek kerültek az ország színe elé, ha igazán mélyen még ma sem fogta meg senki a magyar falu problémáját, ezért felelősek a falu papjai, akiknek kezében a kérdés, kezében a felelet is és nem tartották érdemesnek, hogy íródeákja, rivalgó szószólója legyenek annak az értékes magyar néprétegnek, amelyet pedig az ő kezükre bízott az Isten.

Mi pedagógusok igyekszünk írni, írni a fiatalságnak is, szülőknak is, a többi nevelőknek is, mert belső ütem parancsa hajt. Odakint a falun vagy a gyárvárosok munkástömegei mel-

lett hány paptestvér tolla berozdásodik s por lepi az írógépét, pedig volna megdöbbentő sok mondanivalója és tehetséget is adott neki az írásra az Úr. Hogy fog megfelelni a földbe ástott, kendőbe temetett talentumért?

Nemcsak egyetemi tanárok és teológiai doktorok írhatnak. Minden pap írjon, akinek problémáit látó szeme van és a tollat forgatni tudja. Katolikus folyóirataink tele kellene hogy legyenek az étellel birkózó papok írásaival. A problémákkal birkózó nemzet özönével kellene, hogy kapja a katolikus papoktól a felelősséggel szerkesztett írásokat, melyek mögött az igazság áll s amelyek a Megoldást hozzák!

Már a szemináriumban kutassátok magatokban az istenadta szikrákat. Már ott készüljete fel rá, hogy az irodalom terén éppúgy meg kell állnotok a helyeteket, mint a szószéken vagy a katedrán. Minden szemináriumnak megvan az egyházirodalmi iskolája vagy egyesülete. Tehetségkutatás! A felfedezett tehetségek dolgoztatása, csiszolása! Tollforgató papság nevelése!

A pap dolgozik.

Krisztussal gyűjt és Krisztus parancsára sugároz szerteszét.

Gazdagabb lesz a magyar katolikus élet, mert mi vagyunk, és mert szellemi életet élő, intelligens papság vagyunk és mert „az ő kegyelme nem volt bennünk eredménytelen”. (I Kor. 15, 10.)

23. Nemzetszolgalat

„in montem sanctum tuum...”

Kedves Testvér!

Sion hegye a zsidóság szent hegye, a zsidó nemzetnek, államnak szimboluma, a zsidó hazafiságnak központja.

Számomra a mons sacer: Magyarország.

Az ember testét föld porából alkotta az Úr. Amint emberré építette, sejtek, csontok, izmok, idegek, vér lettek a porból, s amint nemzedékről-nemzedékre tovább dobja az élet üteme az emberiség életét, édesanyánk méhéből, húsból, vérből születik minden új ember. De a biológia törvényét sem sértem meg vele, hiszen átvitt értelemben igaz, ha azt mondom, hogy minket magyarokat magyar porból, magyar földből alkotott az Úr. A mondat másik fele pedig már szószerint igaz: hogy halálunk után elporladván a testünk, magyar por lesz belőlünk...

Memento homo, quia pulvis es, et in pulverem reverteris.

Emlékezzél, magyar testvér, hogy magyar földből teremtettél és visszatérsz majd magyar földre, ha elhív a halál.

Az életem egy darabka magyar történelem. 1898-tól... ki tudja meddig? Talán 1945-ig? — Több millió más magyarral együtt én is egy szála vagyok a magyarság történelmének, amely millió meg millió emberéletből sodródik össze. Amit teszek, szenvedek, alkotok, az mind parányi magyar történés. Felelek az életemért a nemzetem történelme előtt!

„Miért vagyunk a világon?” — kérdezi a katekizmus. És meg is felel rá: „Azért vagyunk a világon, hogy az Istent megismerjük, szeressük, neki szolgáljunk és ezáltal üdvözlünk, vagyis a mennyországba jussunk.” Ez az ember égbenező, természetfölötti hivatása, amely egészen egyéni és mindenekfölött álló.

A meredeken égbe néző természetfölötti hivatáson belül horizontális vonalon, a földi életben belül is, földhöz kötötten is alapvetően nagy feladatokat ismer az ember. *Földi hivatásunk hármass vezérszava: kibontás, sokszorozás, hivatás.*

Kibontás... Két kicsi sejtből indul az életem. Édesanyám méhében kilenc hónap alatt fejlődtem külvilágot bíró emberi lénné, s mint magam-tehetetlen csecsemő indulok el az életúton, amelynek mérföldkövei: születés és halál. Közben a csecsemőből gyermek lesz, a gyermekből kamasz, aztán ifjú, férfi és ha Isten úgy akarja, öregember majd egyszer... Mert a természet egyre bontja, építi tökéletesebb formákká az embert, hogy minden energiája kibontassék és a maximumig fokoztassék. Ez a törvény áll a magasabbrendű szellemi és lelki vonalon is: minden erőt és tehetséget kibontani, minden emberértéket a legmagasabbra fokozni, vagyis kihozni az emberből azt a legtökéletesebbet, ami belőle kihozható.

Sokszorozás... Édesapa és édesanya életét folytatják a gyermekek. Az embernek földi hivatásához tartozik, hogy megházasodjék, s ahány gyermeket Isten adni akar, azt imádságos lélekkel fogadja és bennük a maga és felesége életét sokszorozza. Nincs az embernek értékesebb alkotása, mint az új életek, amelyek az ő életét folytatják.

Hivatás... Mindenki hoz a föld számára, az emberi közösség számára valami sajátos ajándékot, amelyet övele küld a világnak az Isten. Egyik valami nagy találmányt hordoz magában, másik költői vénát, a harmadik festő tehetséget... S bár a nagy átlag nem emelkedik világhírességgé, mégis a hivatása vonalán mindenki komoly szolgálatot tesz a szűkebb közösségnek, amelyből él: nemzetének, egyházának. A magyar orvos, tanár, mérnök, jogász, kereskedő, földműves vagy ipari munkás mind nemcsak kenyerét keresi meg a hivatása vonalán végzett munkájával, hanem egyúttal bekapcsolódik vele a nemzete életébe és egy-egy kis részét végzi a nemzet tevékenységének. „A nemzet dolgozik”: ez tizennégymillió magyar-nak mindennapi becsületes munkáját jelenti.

Ennek a földi hivatásnak teljesítése az én életemben, a katolikus pap életében a következőképpen alakul:

Kibontás... Magyar kenyéren erőssé és mindent bírónak egészségesse fejlődik a férfitest. Ifjúkorban egészséges sport,

férfikorban fegyelmezett élet és céltudatos higiénia acélozza, bontja minden késztségét.

Magyar kultúrán mélyen és élően magyarrá nevelődik a szellem. Minden erőt beadni és az elérhető legjobb és legnagyobb eredményekre törekedni. Nemcsak úgy, hogy a középiskolában jeles legyen, ha jeles tehetséget adott az Úr; nemcsak úgy, hogy a teológián elsőrendű menetrend-munka mellett komoly plus-munka, éppoly komoly speciális munka folyjék, és a harmonikus általános műveltség a legszélesebb alapokon kiépíttessék. Ezenfelül minden jelentkező képességet megpróbálni és a lehetőségig kifejleszteni. Ha nyelvtehetség, nyelveket tanuljon; ha zenei talentum, akkor az átlagnál jobb zenei képzésre törekedjék; de ha komoly képességű sakkozó, akkor ebben is elsőrendű küzdővé dolgozza magát, és ha rajzoló, vagy festő, vagy fényképező, vagy gyorsíró, vagy bármily más képesség és hajlam mutatkozik benne, minden hajlam vonalán elinduljon, és meg ne elégedjék a közepszerűvel. Magyar érték minden kibontható képességre!

Párhuzamosan a lelket felelős lelkiatya kezén a legmélyebb katolicizmus bontogassa, tervszerűen válogatott nagy dinamikus élmények gazdagítsák, megértett és átélt morális emelje a katolikus erkölcsét, mélyítse jóakarátát s gazdagítsa életét. — Katolikus és magyar források fölé hajolva, minden elérhető erőt magába szívjon, és minden felfedezhető értéket kibontson magából. Emberebb ember, magyarabb magyar, krisztusi pap. Az egész vonalon a csúcs felé, az ideál felé törjön a fejlődés, és az ideál: Krisztus igazi apostola.

Sokszorozás... A pap önmaga-sokszorozása nem a biológiai, hanem a magasabbrendű szellemi és lelki síkon történik. Egész papi működésével a magyar életbe kapcsolódik bele, amikor a magyar nemzet fiait kereszteni, tanítja, gyóntatja, esketi, neveli, irányítja... Minden beszéde, előadása, írása a magyar nemzet szellemi kincstárát gazdagítja. Értékesebbé lesz a magyar élet azért, mert ő van, mert ő magyar pap...

Beleviszi nevelésbe, tanításba, példaadásba a magyarság-motívumot: igazabban hazafivá, öntudatosabban és szolgálatra készen magyarrá legyenek mindazok, akik vele érintkeznek. Nem szavaló magyarság, nem lelkesedő huj-huj-

magyarság, nem búsuló magyarság, nem frázis-magyarság az, amit hirdet, hanem kötelességet teljesítő, magát a nemzet szolgálatára adó, áldozatra kész nemes magyarság példáját adja, és nemzeti öntudatukban erősebbé teszi mindazokat, akik vele kapcsolatba kerülnek. Mindenegybes magyar pap egy-egy ki nem apadó forrása az igazi magyarságnak; minden pap egy-egy kultúrközpont és erőközpont. A katolikus papság igazabban magyar, mint bármely vallás pásztorja; magyar hitvallása tiszta és mély, szolgálata fenntartás nélküli és mindent beleadó, példaadása nem hivalkodó, nem nagyhangúan dicsekvő, de szuggesztív erejű és hibátlan.

Küldetés... Földön járva égbe törni s Istent úgy szolgálni: ez a pap hivatása. Egyik kezével a földet gyúrja, másikkal az égbe kapaszkodik, hiszen közbenjáró Isten és az emberek között. A mi istenszolgálatunk nem fellegjárás vagy gyökértelen természetfölötti élmények gyűjtése; Istent a földi életen keresztül szolgáljuk. A hivatás teljesítése istenszolgálat, — a család szolgálata istenszolgálat, — a nemzet szolgálata istenszolgálat, — az Egyház szolgálata istenszolgálat.

A hazafiság benne áll a katolikus erkölcstörvény alapvető követelése között; az a magyar katolikus, aki nemzetének nem hű fia, vagy aki elhanyagolja a hazával szemben fennálló kötelességei teljesítését, nem lehet jó katolikus sem. Szent István óta él a magyar kereszténység, azóta él a nemzeti szellem és öntudat is. A kettő a legszorosabban összeforrott a századok folyamán, s nemzetünk kultúrája keresztény magyar kultúra. *A magyar katolikus pap működésének egész vonalán, míg Krisztus apostolaként hűségesen igyekszik szolgálni Egyházát, ugyanakkor a magyar kultúrának is szellemi harcosa*, és nemcsak a katolicizmus hivatott apostola, hanem egyúttal hivatott nevelője és tanítója a magyar nemzetnek a magyarság-vonalon is.

Igy találkozunk a pap személyében a földi hivatás három feladata: a kibontás, sokszorozás és hivatás a természetfölötti távlatú nagy céllal: a Krisztus-apostolsággal.

Magyarnak lenni nem annyit jelent, mint a nemzet jövőjére nagyokat koccintani vagy a nemzet jelenén nagyokat búsulni. — Nem azt jelenti, hogy ropogós-magyaros, ipsisilonos végű neve legyen az embernek, hiszen a magyar fajtának

jellegzetessége, hogy az idegen nyelvű és fajú és kultúrájú kisebbségeket magához vonzza, összefogja és lassan, de állandóan asszimilálja, s így német nevű, horvát nevű, szlovák nevű, román nevű magyarok éppen oly hűséges odaadással szolgálják a nemzetet, mint azok, akik eredetüket Árpádig próbálják visszavezetni. — Nem frázisokat jelent és mellveregetést és hangos letorkolását mindenkinek, aki szerényen megpróbál szintén magyarnak lenni. — Azt sem jelenti, hogy magyar Istenről és magyar Egyházzal és magyar hitről mondjon az ember egetverő bombasztikus mondatokat.

Magyarnak lenni annyit jelent, mint tudatosan folytatni a magyar nemzet multját, vállalni jelenét, szívvel-lélekkel szolgálni jövőjét. — Ezeréves történelmet folytatni és a következő ezerért minden ereje megfeszítésével dolgozni. — Tudatosan tagjának lenni a magyar nemzeti közösségnek, és jó sorsban el nem bizakodni, súlyos válságokban se nem szégyelni, se meg nem tagadni magyar voltunkat, hanem szégyent is, szenvedést is szótlán elviselni. — Tudatosan beleöltözködni szellemileg a magyar sajátos kultúrába és ennek a kultúrának továbbfejlesztésén fáradozni. — Beleöltözködni a sajátos magyar tulajdonságokba és értékekbe; hiszen nincs a föld kerekégén még egy ilyen Isten áldotta nemzet, mint a mienk, akit ennyi sok nemes emberi sajátsággal áldott volna meg az Úr. — Kemény önmegtagadással küzdeni a sajátos magyar hibák ellen, amelyeknek gyökere bennünk is éppúgy tengődik, mint bármelyik magyar testvérünkben. — A másik magyart magunkhoz közelebb érezni és segítségére bármikor készen lenni, áldozat árán is. — Hőseimnek Szent Lászlót, Rákóczit, Zrínyit, Görgeyt tekinteni; tanítómestereimnek Szent Istvánt, Pázmányt, Széchenyit, Prohászkaat vallani.

Magyar a gondolkodásod, az életstílusod, az életed üteme, a távlatod, az álmod, a munkád, a jövőd. Mindezt nem mondd, nem hirdeted a nyílt piacon, hogy megdicsérjenek érte, de nem tudsz másképen gondolkodni és élni, mint magyarul.

Ostoba frázis arról beszélni, mint másvallású testvéreink körében sokszor hallod, hogy az ember először magyar, azután keresztény. A kettő közül magasabbrendű életmotívum természetesen az, amelynek gyökere és távlata természetfölötti. A kereszténységed, amely Istenhez való viszonyodat rendezi,

magasabbrendű, mint a hazafiságod, amely földi síkon határozza meg a helyedet. Időrendi sorrendben a naturale előbb jár, mint a supernaturale. Míg apádon, anyádon át a magyar földdel, nemzettel kapcsolatban állasz születésed pillanatától fogva, mert mint magyar szülők gyermeke, magyarnak fogantattál és születél, addig a kereszténység csak a keresztség szentségének felvétele alkalmával ragadja meg lelkedet és tesz Isten fiává s az Egyház tagjává. Azonban semmi nem jelenti azt, hogy ami később jön, az alacsonyabb rendű. Az újszövetség az óból nőtt ki és azt követte időben, mégis tökéletesebb annál! Az emberben tökéletes egységbe keveredik a földi és az égi hajtás: a magyarság és a kereszténység, mint ahogy a kert virágánál sem tudod megmondani, hogy a tulipánban, levelében, virágában mi az, amit a földből szívott a gyökerein át, s mi az, amit onnan fölülről kapott napsugártól, harmattól, esőtől, szélről... Logikai és időrendi egymásutánt elméleti vitában megállapíthatsz, de sem a magad, sem az embertestvér egyéniségében nem fogod tudni megmondani, hogy mit kapott magyarságától, mit kapott keresztényi voltától. *Hamis írázis a „keresztény és magyar”; a valóságban az egy-egy emberben „keresztény magyarságról” beszélhetsz.* Az egyéniséged keresztény magyar egyéniség, a gondolkodásod keresztény magyar gondolkodás, a kultúrad keresztény magyar kultúra, a világnézeted keresztény magyar világnézet. Szilárd alapunkat el ne hagyd, és ne tévedj bele szemfényvesztő frazeológiába, amelyben a sok szó között elvész az igazság.

Hasonlóképen ne ülj fel ugratásnak vagy támadásnak, amely a katolikus Egyház világegyház mivolta miatt ér gyakran bennünket. Krisztus nem volt kozmopolita: zsidó népének hű fia volt: soha egyetlen törvényét meg nem szegte. *A katolikus Egyház nem nemzetközi, hanem nemzetek fölötti:* Krisztus misztikus testében összefogja minden nemzetek fiait a nélkül, hogy nemzeti, faji sajátukból egyetlen vonást is megakarna hamisítani. A katolikus pap nem kozmopolita, hanem hűséges fia nemzetének. Magyar papok és német és francia és angol és lengyel és olasz és minden más nemzetbeli papok a legszorosabb kapcsolatban állnak katolikus mivoltuk és papi hivatásuk révén: édes egy testvérek. De ugyanakkor mind-

egyik a maga nemzetének fia és földi vonalon mélységes távolságok, sőt ellentétek lehetnek közöttük. Az a tény, hogy a Szentatya idegen nemzetből származó világnagyság, s a különböző nemzetek papjai és hívői hit és erkölcs dolgaiban, a katolicizmus dolgaiban feltétlen alávetéssel uruknak ismerik őt, egyetlen katolikus lélekben sem okoz konfliktust vallása és nemzetéhez tartozandósága között, hiszen a Szentatya nemzetek és államok fölött áll, és irányítása földfeletti, természetfölötti. Éppígy nem lehet tőkét kovácsolni a katolikus papság hazafisága ellen abból a tényből, hogy soha nemzeti gyűlést nem hirdetünk, hanem az ellenségben is az embertestvért látjuk és láttatjuk. *Krisztus szeretet-törvénye magasabbrendű minden faji és nemzeti gyűlést-törvénynél!* És figyelj csak meg: ha fordul a szél és a keresztény magyarság nem lesz többé kormányprogram és divat, hanem éles, rút ellentétek terpeszkednek fajták és társadalmi osztályok közé, és az új hatalmasságok előtt hódolók már nem a Himnuszt, és nem az eucharisztikus énekeket zengik, hanem hol idegen nép himnuszát, hol az internacionálét, akkor mindazok, akik eddig nagyszájúan voltak egyedül-magyarok, vagy útlevélről gondoskodtak maguk számára idegen országba, vagy pártjelvényről idegennek hódoló pártokba, s ugyanakkor *a százszor nemzetközinek és ezért megbízhatatlan magyarnak kikiáltott katolikus papság sem nem menekül, sem jelvényt nem cserél, hanem kiáll tovább is az eddig hirdetett eszméi mellett és meghal.* Mert ő így értelmezi a hazafiságot.

Magyar és német és angol és olasz és francia papok... Ellenségek a világpolitikában, testvérek Krisztus misztikus testében. De a politika változik, mai ellenségek holnap összeölelkednek és közösen esnek neki egy harmadiknak, akit egyik közülük eddig ádáz ellenségének, másik meg szövetségének ismert; elmúlik a gyűlölet, de él a szeretet és a szereteté a jövő. Nagy háborúk izzóan gyűlölködő légkörében a mi szeretet-törvényünk hirdetése nem tetszik, nem is tetszhetik a világi hatalmasságoknak, de elmúlik a háború, elmúlnak a mai hatalmasságok, megöregszenek a politikai elvek és társadalmi mozgalmak, de mindet túléli a kereszténység és túléli a szeretet. Higgy a szeretetnek és tied az igazság!

Politikusok és politikai ujságírók, pártvezérek, pártagitá-

torok távlata csak a maguk körül látható horizont, és hangoskodásuk talán az ország határáig sem hangzik el. Az én távlatom sokkal messzebb. Visszanézek a multba Szent István királyig, — aztán a jövőbe nézek újabb ezredévig, de még azon is túl az örökkévalóságig. Az *államok feladata, hogy polgáraiknak az örök boldogság felé való igaz törtetését a maguk eszközeivel előmozdítsák.* A nemzet talán időt álló, de nem örök; ha ki is bírja a történelmet, de elsöpri majd az utolsó ítélet. Viszont a nemzet minden egyes tagjának lelke halhatatlan; az egyes ember örök; mindenegyres ember a halál utáni folytatásban túléli nemzetét. A nemzet számára is tehát az egyetlen helyes távlat az, amely az örökkévalóságba mélyed, hiszen a nemzet milliónyi emberek összessége, és valamennyi ember élete, távlata az örökkévalóság. Micsoda rövidlátás öt évre nézni csak előre, vagy tíz vagy száz vagy akár ezer évre! Sem politika, sem nemzetnevelés, sem történelem meg nem állhat földi horizontok szűk körén belül; minden mozdulásán milliók örök üdvösségének felelőssége!

Még ha a szűkebb horizontot nézed is, akkor is vigyáznod kell, hogy középiskolai helytelen vágányon haladó történelmi tanulmányaid meg ne csaljanak. *Abszolút katolikus szemmel nézni és érteni a történelmet!* Nem igaz az, hogy az Egyház léte és boldogulása hozzá volt kötve a középkor feudális életformájához s ennek letűntével halálos válságba került. Nem igaz az, hogy a liberális államforma és életforma kedvezett az Egyháznak, azzal tehát barátságban élhetett és szépen fejlődött, kövéredett; viszont minden olyan mozgalom, amely a régi liberális rendszert fiatallal, újjal akarja pótolni, vagy szemben találja magát az Egyházzal, vagy elsorvasztja és végelgyengülésbe dönti őt. Az Egyház az ókori zsidóság izzó gyűlöletének sugarában fogamzott meg és kezdett nagyszerűen kibontakozni; a római világbirodalom megmegújuló irtózatoss erejű üldözései között nőtt nagygyá; kibírta a középkor válságait, a népvándorlást éppúgy, mint a nagy eretnkségeket, a reneszánszot éppúgy, mint a humanizmust; felvirágozott a feudális rendszerben, bár a legnagyobb kríziseken éppen akkor ment keresztül; zabolára fogott királyokat, hóditókat, diktátorokat; szabadkőmíves köztársaságokban kibontotta a maga istenszolgálatát; megtalálta útját a faszizmus-

sal. a nemzetiszocializmussal szemben; élt és él a bolsevista világbirodalomban... Volt úgy, hogy katakombában élt, más-kor bíborban, fejedelmi székeken ült, ismét máskor primitív pogány népek szokásaiba állt bele, megint máskor kardot kötött a kereszt védelmére. *Nincs olyan kormányforma, amelynek barátságában vagy ellenséges gyilkos nyomása alatt az Egyház töretlen és törhetetlen tovább dolgozni ne tudna, és eddig minden földi hatalmasság megingott és leomlott, amely Krisztus Egyházával szemben kezdett irtó háborút.* A pápának nincsenek harci repülőgépei és harcikocsik nem mozdulnak a parancsára, és mégis ez a fehér ruhás, fegyvertelen, gyenge egy szál öregember erősebb, mint a világ minden félelmetes hatalmassága. Mert ő bírja egyedül Krisztus ígérését: „*Én is mondom tehát neked, hogy te Péter vagy, és erre a kősziklára fogom építeni egyházamat, és a pokol kapui nem vesznek erőt rajta.*” (Mt. 16, 18.)

A legsúlyosabb történelmi forduló időkben, amikor a nemzeti államok ereszteikeiben recsegnek-ropognak és minden összedőlni látszik, amikor riadva menekülnek a régi nagyszájú hazaffyak, és lehajtott fejjel gyászolja nemzetét minden komoly hazafi, te a magad mély katolicizmusából és papi lelkedből meríted magyarságod támaszát, és ezért erősebb a bizalmad, mint bárki másé, biztosabb a vigasztaló és biztató szavad, mint bármelyik magyar testvéredé, hiszen amit ők csak szeretnének, azt te tudod: hogy az Isten el nem hagyja a benne bízót. In te, Domine, speravi, non confundar in aeternum.

Amit könyveinkben, szószéken, katedrán és beszélgetésekben mindig hirdetünk, azt a magad életében is következetesen, példaadóan vidd keresztül: hogy az *igazi hazaszeretet a szolgálat, a kötelességteljesítés.* És ez nemcsak a hivatásod vonalán való lelkiismeretes kötelességteljesítést jelenti, bár egész nemzetszolgálatodnak ez az alapja és gerince! Ez jelenti az állampolgári kötelességek teljesítését is: politikai jogaiddal való öntudatos élést, adófizetés pontos teljesítését, az állam törvényeinek feltétlen tiszteletben tartását, és engedelmisséget a törvényes többséggel szemben; a fennálló tilalmak becsületes tiszteletét; esetleges áldozatot követelő intézkedések zúgolódás nélkül való tudomásul vételét. A katolikus pap nem

lehet hátralékban az adójával, nem dicsekedhetik azzal, hogy szüzdohányt szív, mert nem is szívhat szüzdohányt, nem zúgólódhatik a háborús idők elnehezedésével hozott takarékosági és megszorító rendelkezések ellen, nem kiálthatja el nemtetszését a kormány intézkedései miatt, kivéve, ha elvi kifogásról van szó, amikor viszont kötelessége, hogy mindenki másnál hangosabban kiáltson. Ha takarékosági szempontból egytál-étel-rendeletet hoznak, akkor a gazdag plébánia papja éppúgy meg kell tartsa azt, mint a szegény zsellér család, hiszen a rendelkezést nem a zsellér miatt hozták, aki egész éven át egy tál étellel elégszik meg, hanem a gazdagok fegyelmezésére, akik megbírják a többet is, de éppen ezzel a lemondásukkal hoznak értékes áldozatot a nemzetnek. Vagyonváltás, földakció, katonai szolgálat, az ellenség beözönlésekor a helyén való kitartás, és minden egyéb rendelkezés a papot vigyázz-állásban találja. Hiszen az ő hangja mindig konstruktív hang; de hamis a csengése, ha nem áll mögötte élő példaadás. „Magyar állampolgár”, ezt a nevet nagy tiszteletben kell tartanunk, és minden belőle folyó következtetést hűséges engedelmességgel állunk. Háborúban az otthonnak ez a megbízható fegyelmezettsége a legnagyobb ereje a nemzetnek, s ez teszi erőssé az életet áldozó hadsereget odakint a frontokon. Békében viszont fenntartója, étetője minden nemzetnek a polgárai fegyelme és jóakarata. Példaadó pedig az egész vonalon: a pap!

Ennek a kötelességvállalásnak egyik mellékhatása elszánt, soha nem lankadó *küzdelmed minden defetizmus ellen*. A forradalmak úgy jönnek, mint a nyári zivatar: egészen halk, távoli mennydörgéssel kezdődnek, aztán egyre közelebb, közelebb jön a dörgés, villámok cikáznak, és mindig rövidebb az időköz a villámfény és a dörgés között, aztán itt van, üvölt, dörög, ordít, harsog a villám, a szélvihar, vág az eső, dobol a jég, tombol a zivatar... Aztán fokozatosan kikapcsolódnak a jelenségek, eltávolodik a fény, a hang, és csend lesz újra... A forradalmak is csendes suttogással kezdődnek: rémhíreket sugnák a „jólértesültek” egymás fülébe, meggyanúsításokat meg ígéreteket; aztán egyre hangosabb a nemzetrontás, beszéde nyíltan szól már, és ujságokban, plakátokon, röpiratokban kiáltja a maga felforgató gondolatait; aztán lassan elhall-

gat minden más hang és csak a destruktív hangorkán tombol fölöttünk; aztán kitör a vihar... A papnak legyen esze és lelkiismerete. Neki úgy kellene állnia a közeledő viharral szemben, mint egy sziklatömbnek. Soha egyetlen destruktív megjegyzést nem tennie, soha rémhírt szóltan nem hagy尼亚, minden nemzetrontó állításra azonnal lecsapnia és ellene feszítenie a maga konstruktív adatait. Nemcsak tagadni, nemcsak felháborodva tiltakozni, hanem igazi vagy sejtett jó hírekkel az ellentétes hatást kiváltani a megijedt emberek lelkéből. A pap legyen az igazságnak, reménynek, erőnek, nemzeti öntudatnak soha el nem hallgató hírközpontja.

A pap nemzetszolgálatának néhány sajátos vonását hadd soroljam elő neked! Lesz talán néhány olyan is közöttük, amelyre nem gondoltál magadtól.

— *A szentistváni gondolat tisztelete és elkiáltása.* Kereszténység, szent korona, nemzetszervezet, testvéri együttélés több más nyelvű és kultúrájú kisebbséggel, akik a nemzettesthez tartozónak vallják magukat és a magyar vezetőjüknek ismerik el: primus inter pares. A szentistváni gondolat nem halt meg és nem öregedett meg, sőt aktualitása nőttön-nő. A kibontakozásnál vezérszerepe lesz!

— *A Szűzanya mélyen járó tisztelete.* A tervszerűen christocentrikus papi nevelésben sokszor elfeledkezünk Krisztus édesanyjáról, és a pasztorációban is gyakran háttérbe szorul. A hívők általában jobban szeretik és tisztelik a Szűzanyát, mint a papok. Pedig Ő „Magyarok Nagyszonyja”, akit az Udvozlégben egyedül a magyar mer „Asszonyunk”-nak nevezni, s aki legfőbb pártfogója az országnak, mióta Szent István király neki ajánlotta fel a szent koronát! Az Egyház általános Mária-tiszteletén kívül nekünk, magyar papságnak, egészen sajátos, mélyebb és nemesen nemzetiszínű Mária-kultuszt kell üznünk. Jogunk van hozzá s kötelességünk!

— *A magyar szentek tisztelete* állandó figyelmed tárgya legyen. Necsak Szent Istvánt, Szent Lászlót, Szent Margitot,

Szent Imrét ismerd, és ezeket is ne csak ismerd, hanem kultuszukat mély mederben dolgozd. A szentek egyessége óriási méretű és mélységű gondolata az Egyháznak, amelyből azonban a papság alig visz át valami parányi szilánkot a gyakorlatba. Micsoda óriási jelentőségű tény az, hogy a magyar szentekkel kapcsolatunk van, imádkoznak értünk, vigyáznak a nemzetre, és századok múlva is élő példájukkal elsőrendű nemzetnevelő szerepet játszanak! Külön fejezetben kellene ezt a tényt egyszer kidolgoznia valakinek, hogy élővé legyen a magyar szentek tisztelete, és kibányászhasuk a benne rejlő hihetetlen sok értéket.

- *A magyar problémák világos szemmel való meglátása.* Van nekünk világot járó problémák, amelyek magyar földön mássá színeződnek, mint akármelyik más nemzet életében; és vannak sajátos magyar problémák, amelyeket más nemzetek talán nem is ismernek, talán meg sem értenek. Testvértelen, rokontalan, ázsiai vérrel az ereiben és mégis teljes európaiságba öltözötten, minden mástól különbözik a magyar; aki tehát csak-európai alapon akarja megérteni, vagy csak-ázsiai alapon, vagy pogány alapon, annak számára mindig rejtély marad. A pap ismeri a magyar lelket legjobban, ő érti nemzetét legjobban. De ehhez már a teológus-években elmélyedő, komoly magyarság-tanulmányok kellenek, amelyekről a teológia hivatalos tanulmányi menetrendje semmit sem tud. A plus-munkád egyik fontos tétele a magyarság irodalmának felelős irányítás mellett való alapos áttanulmányozása és megfelelő magyarságtudományi könyvtár gyűjtése. E nélkül egyetlen papot sem engednék ki a pasztorációba. Hiszen ha nem ismeri népét, hogyan fogja vezetni? Ha nem érti, hogyan fogja problémáit megoldani?
- *Idegen nyelvű és kultúrájú kisebbségekre,* akik azonban a magyar nemzet-testhez tartozónak vallják magukat, a katolikus pap nemcsak mint emberségben és magyarságban testvéreire, hanem mint híveire is kell, hogy nézzen. Tudja a nyelvüket. De az ne csak nyelvtani tudás és szó-

kincs gyűjtése legyen, ne is csak gyakorlott kezelése a nyelvnek, hanem a kisebbségi nép történelmének, kultúrájának komoly ismeretét is jelentse. Őneki nemcsak a nyelvét, de a lelkét kell megértenie annak a kisebbségnek, amelyhez apostolnak küldetett, ez pedig beható tanulmányozást jelent. A szemináriumi nyelvtanulás tehát sokkal komolyabb, szélesebb nyomtávon haladó és mélyebb, mint akármilyen más helyen az ifjúság nyelvi tanulmányai. A papnak itt is fölébe kell kerülnie a híveinek, s nem lehet velük szemben gyenge pontja sem a nyelvüknek, sem a kultúrájuknak hiányos ismerete.

- *Másvallású hívek* a plébániája területén vagy az iskolájában nem ellenségei, hanem, katolikus szemmel nézve, hamis ösvényen tévelygők. Nem éles harc, hanem a katolicizmus megértetése és megszerettetése a pap feladata. Ha az idegen vallású pásztor harcot kezd, akkor ő, a nyáj felelős pásztora, védi a nyáját és nem hagyja a maga igazságát. Magyar lelkiismeretünk viszont azt kívánja, hogy mindazokban a kérdésekben, ahol egy az utunk, össze is tartsunk és komoly kézfogással összefogjunk velük. Így a magyarság nemzeti érdekeinek a vonalán, a közéleti tisztaság vonalán, a nagy erkölcsi kérdések vonalán, a valláserkölcsi nevelés biztosításában, a tiszta családi élet és a bőséges gyermekáldás érdekében való fáradozásokban... Nemcsak hogy nem elárulása a katolicizmusnak, ha a pap a protestáns lelkésszel a nagy közös küzdelmekben összefog, hanem az okosság egyenes parancsa, hiszen együttes erővel sokszor többet érnek el, mint ha mindegyik külön úton keresné ugyanazt. Csak arra kell vigyáznia, hogy hívei ezt az ő közeledését a másvallásúakhoz félre ne magyarázzák és hitközömbösség veszélye ne legyen a jószándékú együttmunka következménye.
- Iskolában, egyesületben, körben, kaszinóban, ünnepélyeken, társaságban a vezéregyéniségként az emberek fölé emelkedő katolikus pap el ne mulassza a *magyarság igazi szellemén, tradícióin komolyan örködni*, és a nemzeti szempontokat éles világításban mindegyre újra kiemelni.

Előadási anyaggal, vázlatokkal már a kispap tömjé jól meg a tarisznyáját, nehogy puffogó frázisok embere legyen majd a pap, mert nincs ideje, alkalmja, segélyforrása ahhoz, hogy minden előadására komolyan készüljön. Izzó magyar szellemet árásszon a nélkül, hogy a hazafiaskodás gyanújába keverednék. Mély meggyőződés áradjon minden megnyilatkozásából, hogy felforrósodjanak körülötte a langyos magyarok. Egyesületeiben a felelős nemzetszolgálat szelleme uralkodjék; — a közéleti tisztaság nagy problémáit egyéni lelkiismereti neveléssel igyekezzék megoldani abban a szűk körben, amelyre az ő papi működése kiterjed; — a katolikus házasságtörvény nemzeti vonatkozású pontjait is alaposan fel kell dolgozza, s a családot, mint a nemzeti élet forrását és erős várát döbbenetes erővel kell tudnia beállítani a nemzet tényezői közé; — az egykének a nemzetrontása miatti felelőssége nagyon megrázza a lelkeket, még azokét is, akik Isten törvénye mellett részvétlenül mennének el; — a szociális problémák katolikus alapon való megoldása a nagy pápai enciklikák szellemében nemcsak elméleti, hanem erősen gyakorlati feladat is számára, hiszen az életbe egy-egy ponton okosan beleépített enciklika erősebben hat, mint a legszebb magyarázatokkal ellátott eredeti szöveg; — az iskolában, a nélkül, hogy a hittanórát vagy az exhortációt túlzottan használná fel magyar-nevelésre és megrövidítené a hitoktatását, magyar lelkének szuggesztív erejével mélyen és öntudatosan magyar ifjúságot nevelhet; — cserkészetben, kongregációban, s minden ifjúsági egyesületben a hazafias nevelése párhuzamosan fut a katolikus lelki neveléssel. De őszinte meggyőződés szóljon minden szavából: azt tanítsa, amit hisz és él is önmaga.

Az ember magyarság-fogalma ugyanolyan színű, mint amilyen a világnézete. A protestáns a magyarság kérdéseit is protestáns szemmel látja, a pogány pogányul, a katolikus az ő világnézetén keresztül. Krisztus hivatott apostolának magyarság-fogalma tehát minden másénál magasabbrendű lesz, és a nemzeti szolgálata mélyebb és igazibb. Nem füst

és láng, nem nagyhangú tubák zengetése, nem frázisok és mellveregetés, nem is mindenben gravamenek keresése, hanem szótlán szolgálat, és a szolgálat minden porcikáján át a maga magyarságának állandó sugárzása mindenkire, akit a Gondviselés az útjába vezet. Híveit az örök életre vezeti; a földi élet nagy ideáljait a lelkek nevelésébe mind beledolgozza, s a földi szolgálatot hasonlíthatatlanul értékesebbé teszi azzal, hogy Istenre vonatkoztatja és végtelen távlatot ad neki.

Igy áll a pap a „szent hegyen”. Emberebb ember és magyarabb magyar.

Isten előtt felel érte.

24. Magyar pap: magyar gentleman

„In montem sanctum tuum...”

Kedves Testvér!

Az angliai jamboree után 800 fiúval és azok vezetőivel egy héten át Rothermere lord vendégei voltunk Londonban. Bőkezű vendéglátás keretében mutatta meg nemzetünknek ez a nagy külföldi barátja a magyar fiúknak a világváros sok szépségét. S amikor a búcsú estéje elérkezett, valamennyi vendégének szép kis ezüst karórát adott ajándékba: „Nehogy Londont elfelejtsd” felírással. Gróf Teleki Pál akkor a magyar cserkészisztikar nevében visszaadta az órát, és az ajándék elutasítását azzal magyarázta meg: „Ezek magyar urak, akik ajándékot nem fogadnak el.”

Magyar úr. Ez a szó ér annyit, mintha azt mondom: angol gentleman.

A magyar pap: magyar gentleman!

No csak ne szívd a fogadat és ne vágj olyan arcot, mintha természetfölötti beállítottságodban súlyos kárt szenvednél, ha elfogadod a mondatomat. Az Egyház szentjei közt legalább annyi volt az igazi úr, mint a nem-úr. Az igazi „úr” fogalma emberileg valami tökéletesebbet jelent és annyi nemes tartalommal telített, hogy nem hangozhatik profán káromlásnak, ha azt mondom, hogy *a helyes értelemben vett „úr” közelebb áll az életszentséghez, mint a „nem-úr”*. (Természetesen ne a nadrágos embert értsd úrnak, ellentétben a csizmás paraszttal és az overallos munkással. A magyar nyelvet a legritkább esetben találom szegényebbnek más kultúrnyelveknél, de éppen ezen a ponton az angolnál szegényebb, mert a „gentleman” és a „mister” vagy „sir” kifejezésére nincsen külön szava.)

Egyik előző levelemben hosszan tárgyaltam arról, hogy

menyire szükséges a természetes alapnak a supernaturalis törekvéseink alá dolgozása. Most csak arra az egyszerű történelmi tényre gondolj, hogy a teremtő Isten földből testet alkotott és halhatatlan lelket lehelt belé. A természetibe kapcsolta bele a természetfölöttit. De ha forogtad Tangl, Carrel (Az ismeretlen ember), Kahn (Az emberi test csodái) munkáit, akkor látod elakadó lélekzettel, micsoda bámulatos célszerűséggel és mérhetetlen finomsággal dolgozta ki Isten az emberi test legapróbb részletét is! A legparányibb alkotását is felékesítette szépséggel, mert így találta jónak.

A magunk életében miért ne járnánk a teremtő Isten nyomdokain? Az egyetlen Tökéletesre szegezett szemünk figyelme nem csökken azzal, hogy a relatív tökéletességeket is észrevesszük és azokat is beállítjuk az Úr szolgálatába! Ki vonná kétségbe, hogy az abszolút tökéletes egyedül az Isten? De ugyanakkor *a relatív értékek egész sorozata nemhogy el nem fordít tőle, hanem inkább mint egy létrának egymás fölé feszülő fokai, feléje vezetnek.* A Szépség, a Nemesség, a Finomság, az Erő stb., stb. mind szükséges kiegészítői az emberi jellemnek és ha természetüknél fogva nem is supernaturalis értékek, mégis hozzáadnak valamit a tökéletességhez. A „szent” fogalmában benne van az „úr” is, az „emberebb ember” is, a „nobilitas” is, a mosolygós derű és még sok minden relatív emberérték, amelyek önmagukban nem tesznek szentté, de fájna, ha az igazi szentnek jellemképéből hiányoznának.

Persze hogy vannak a szentek között rendkívüli alakok is. Oszlopos Simon kidobott az életéből mindent, ami emberi igény. Remete Szent Antal a Pispir hegység várromában egy cellába befalazva töltött el húsz esztendő. Assisi Szent Ferenc odahagyott vagyont, rangot, családot, társadalmat és magánosan indult a nincstelen szegénységbe. Pádai Szent Antal, a tudós kanonok, gondosan eltitkolta nagy tudását s kilenc hónapot töltött a montepaulói remeteségben mint írástudatlan egyszerű testvér. Volt, aki félredobva minden higiéniát, évekig nem mosdott, önmegtagadásból. Volt, aki romlott, élvezhetetlen ételeket evett, úgy gyötörte magát. De ezek rendkívüli esetek, a Gondviselés különleges, sajátos céljait szolgálták s csodáljuk, de nem utánozzuk őket.

A katolicizmus gyönyörű szintézis: természetesnek és ter-

mészetfölöttinek harmóniája és szépnek, erősnek, örömet szerzőnek, nemesnek, jónak egy összhangba olvadása. S *akinek küldetése a földhöz szól, mint a papnak, az bele kell tudjon kapcsolódni a földbe, amelyhez sónak küldetett meg kovásznak meg világító gyertyának.* A földiek nyelvét beszéli, a földiek életét éli és még a legszentebb cselekmények alkalmával is földi materiával dolgozik. Teheti nyugodtan, hiszen a természet és a természetes nem alapjában romlott, hanem relatíve jó vagy legalábbis közömbös.

A természetfölöttinek érintése azután magától értetődően átnemesíti a természetest, amellyel kapcsolatba kerül. És a teológus önnevelésének, a pap aszkézisének egyik legszentebb és legmagasabb célja az, hogy a természetes embert és annak kicsi erőnyeit átsugározza és nagystilúvé bontsa a reá kiömlő *supernaturale*.

Ha ezeken úgy komolyan elgondolkodol, meg fogod érteni, hogy igazam van. És attól kezdve, ha a pap jellemképét rajzolgatod, a természetes értékeket nem fogod belőle többé kifelejtteni. És ha felelősséggel készülsz új önnevelő munkára, nem botránkozol többé, ha arról hallasz, hogy a magyar katolikus pap ízig-vérig magyar úr legyen.

A mai történelmi idők a „Führerprinzip” jegyében bontakoztak ki. A kor igénye vezető egyéniségeket keresetű, akikre felnézzen egy ország vagy egy társadalom. Férfiak kelljenek, erősek, imponálók, szuggesztív hatásúak, minden tekintetben kifogástalanok. Tiszteletet keltsen az egyéniségük; jóleső biztonságot jelentsen, ha felnézünk rájuk s tudjuk, hogy ők a vezetőink; apróbb-nagyobb hibáktól mentesen, föléje tornyosuljanak az átlagemberek tömegének. A mai nemzedéket csak óriások tudják igazán elvezetni. (Ezen a tényen a nagy világváltás sem változtatott. Mindössze, hogy most más bálványok előtt hajol meg a tömeg, más arcképeket tapsol és éljenez a moziban, és nem Duce-nak meg Führer-nek nevezik a történelmet mozgató óriásokat. A Führeerek elbuktak, de a Führeerprinzip él a demokratikus világban is!)

Óriás legyen a pap, ha hivatásának megfelelően vezetni akar!

Necsak jellemében, tudásában, egész egyéniségében le-

gyen óriás, hanem abban is, hogy gáncs nélküli, kifogástalan a maga emberségében.

Nézd, ha remetének mennél sivatagba, őserdőbe, akkor lehetnél elhanyagolt, gondozatlan, hiszen nem látna senki. Ha csak a magad megszentülésén kellene dolgoznod és nem volna közöd az embertestvérekhez, akkor csak magadnak felelnél érte, ha gusztustalan volna a megjelenésed s a viselkedésed. De emberhalásznak küldött az Úr, embertestvérek fölötti vezérkedés a felelős hivatásod; milyen fontos tehát, hogy *vonzó és ne eltaszító legyen az egész emberséged!*

Voltak gusztustalan szentek az Egyházban. Neked nem ők a példaképeid.

Gondold el, milyen visszataszító lenne, ha a tisztelendő úr, az egész falu atyja és lelki, szellemi vezetője, borotvátalan arccal járna, kéthetes, mocskos gallérban, fekete volna a körme és ápolatlan fogai közül kellemetlen szájszag áradna a gyónó felé. Ha foltos, mocskos ruháiból az ápolatlan test szaga áradna: mosdatlan láb és átizzadt fehérenmű lélekzetet fojtó bűze. Ha borbélyt régen látott hosszú, kócos, csapzott haja valóságos gyermek-riogató! Ha rákönyököl az asztalra és dohányzástól sárga ujjával piszkálja a fogát. Ha csámcsogva eszik, kézzel nyúl a tálba, s a száját a reverendája ujjába törli meg...

Mindezekkel szemben nem volna igazán mentségére a jámbor asszony népnek az a suttogása, hogy ez ám egy élő szent: annyit imádkozik és olyan sok jót tesz a szegényekkel, mint senki más! Hogy valaki szent volt-e, az halála után tíz vagy ötven év múlva derül ki; de ha nem úr és elriasztja magától az Istent kereső hívőket, akkor a maga pallérozatlan durva emberségével odaállt az Isten és az emberek közé és miatta nem találják meg Krisztust azok, akik pedig keresnék. — Nos, én nem tudom, hogyan fog megfelelni az Úr előtt mindazokról, akiket reá bízott!

A magyar pap: magyar gentleman!

Pár éve találkoztam a fiatal káplánnal, aki nagyhangon emlegette paraszti őseit (akkor az még nagy divat volt!), és erre a paraszti származására büszkén, iparkodott is minden tekintetben ehhez méltóan viselkedni. Már t. i. ahogyan ő

képzeltel! Durva volt, akarom-közönséges, csak azért is félre-rúgta lépten-nyomon az etikett szabályait és valóságos fenygyerek módjára játszotta (rosszul) a parasztot. Alapjában félre-ismerte a maga multja és jelene között az összefüggést.

A katolikus Egyház a világ legdemokratikusabb intézménye. Parasztfiúból, kisiparos fiából, proletárgyerekből lehet püspök, prépost vagy bármi méltóság. Nálunk Magyarországon nem dicsőség az, ha parasztyerekből pap lesz, mert a mi pap-ságunknak legalább a fele paraszti származású. De ez nem azt jelenti, hogy egész életén át paraszt marad az egyik, proletár a másik. A társadalmi osztályok között bizonyos állandó közlekedés áll fenn. A polgári értelmiség osztálya, az intelligencia, állandó utánpótlást kap az alsóbb rétegekből: paraszti osztályból, munkásosztályból. Ha az értelmesnek ítélt parasztfiút a plébános és a tanító buzdítására, esetleg segítségével tanítatja az apja és elvégezteti vele a nyolc osztályú középiskolát s megszereztetti az érettségét, a legnagyobb ritkaság, hogy a fiú visszamenjen a falujába művelt parasztnak (pedig ez mennyire kívánatos volna!). Legtöbb esetben tovább tanul, egyetemet, főiskolát végez és értelmiségi pályán helyezkedik el. Nem tagadta meg a falut és a paraszti sort, de kinőtt belőle: belenőtt a fölöttük levő intelligens osztályba. Ha a paraszti szülők fia, az orvos vagy mérnök vagy pap vagy jogász tovább is parasztnak vallja magát, akkor téved és téveszt, hiszen a nevelése, műveltsége, egész kultúrája nem paraszti többé, hanem az intelligens középosztályhoz tartozóké. *Nemcsak az eredet teszi az embert valamely osztály tagjává, hanem a kultúra is és az életforma is. Paraszteberek fia, a pap, kinőtt az ő gyökér-osztályából és belenőtt a középosztályba.* „Úr lett!” — mondja a falu. „Úrnak kell lennie!” — mondom én, mert abban a társadalmi rétegben, ahová ő a tanulmányai, kultúrája, élethivatása folytán belenőtt, a férfiideál: az Úr.

Ha a parasztsorból kinőtt fiatal pap tudatosan megjártassa a parasztot tovább is, akkor élete hamisítvány: azt éli, amik a szülei, de nem azt, ami ő. Torzan játszott műparaszt helyett iparkodjék kifogástalanul, igazán úriember lenni, mert erre kötelezi a hivatása. És — érdekes — ezt elvárja tőle maga az a paraszti osztály, amely őt termette. A magyar falu embere nem olyan papot akar, aki csak olyan, mint ő; míg a maguk

sajátos életformájához tiszteletreméltó konzervativizmussal ragaszkodnak, a papjuktól, mégha közülük származik is, elvárják, hogy a magasabbrendű társadalmi osztály levegője vegye körül. Minden tekintetben fölfelé akarnak nézni rá!

Még egy tényt meg kell gondolnod.

Parasztcsaládból származó fiatal pap. Ismerem apját, anyját: földet túró, egyszerű emberek. Multkor társaságban lakkcipőben, selyemövvvel láttam, s éppen amikor hozzájuk értem, kihallatszott a csoportból a hangja. Úgy raccsolt, mint az operettben a gróf. Ránéztem, elpirult és nem raccsolt többé.

Finomkodó túlzásában súlyosan hibázott a fiatal pap. Elkapta a hiúsága, s maga sem vette észre, hogy pojját csinált magából, amikor magára erőltetett hazug külsőséggel próbált másoknak imponálni.

Csak a legmélyebb alapelgondolása volt jó és tanulságos. Úgy érezte, hogy az egyenruhájának tartozik azzal, ha „úri” módon viselkedik. (Az „úri” viselkedés módját és formáját rosszul ítélte meg; de a gondolata jó volt.)

Mi papok: egyenruhás gárda vagyunk.

A reverendám mindig van olyan tiszteletreméltó, mint a katonatiszt uniformisa. Az a fegyver emberének egyenruhája, az enyém a lélek emberének egyenruhája.

Az ember tartozik a maga egyenruhájának bizonyos társadalmi előírásrendszer betartásával. Ahogyan a katonatiszt nem utazhatik harmadik osztályon, nem ülhet be rosszírú kiskocsmába, nem válthat jegyet a színház kakasülőjére vagy nem ehetik az utcán kenyeret és szalonnát, mert mindez nem ille nék az egyenruhájához, ugyanígy a papot is kötelezi az ő reverendája, hogy megjelenésében, egész viselkedésében kifogástalan úr legyen. Ne felejtse el, testvér, hogy *nemcsak az egyenruha díszíti az embert, hanem az ember is díszére kell hogy váljék a maga ruhájának.* A katolikus pap reverendája akkor lesz általánosan tisztelt és megbecsült Magyarországon, ha korrekt, nagyszerű, válogatott papságnak a hivatalos öltö nye, s ha mindenki nyugodt meggyőződéssel tudja, hogy egészen ismeretlen reverendás emberre nyugodtan támaszkodhatik, mert az pap, tehát Férfi, Úr, Apostol. S ha a reverendás emberek köréből sűrűn tapasztal szeretetlenséget, gőgöt, durvaságot, önzést, szexuális botrányokat, akkor nem lehet csodálni,

ha az egyenruhára is és az azt hordozókra is gyanakodva, sőt megvetéssel néz az egyszerű ember.

Magyar pap: magyar gentleman!

Eddig csak külsőségekről írtam. Nézz most velem együtt a kérdés mélyére.

Az úr: férfi + jellem + úriember.

Mind a háromnak összetevői: elvi és gyakorlati részlet-adottságok.

Egy levél keretében lehetetlen mindet felnyalábolni. Inkább csak úgy végigzongorázom rajtuk s futólag érintem sorra őket.

1. A pap Férfi legyen!

Robusztus, kemény, óriássá magasodó. No, nem testileg, bár tagadhatatlanul előnyt jelent a tömegből kimagasló szálas, magas termet. Lelkében, jellemében, akaraterejében, tudásában, elveiben legyen emberóriás.

Micsoda torzkép az egyre megriadó, gyáva pap, aki gyűlésen, tömegben nem mer felszólalni, — ha előljáró vagy más magasabbrendű úr előtt áll, először nagyokat nyel, hogy a „drukk” nevű láthatatlan gombócot eltávolítsa torkából s azután szól rekedt hangon, elfogultan, — minden prédikációja előtt súlyos harcot kell vívjon belső remegésével, — bombatámadás idején sápadt, a homlokán verejték, az ajka remeg és rosszullét környékezi, — a sekrestyést durván lehordja, de megnémul a főispán előtt, — a tanítóival úgy bánik, mintha szolgálai lennének, de a tanfelügyelő előtt alázatos, hajlongó, sziruposan édeskés, — a kerület képviselője előtt gerinctelenül hódoló, pedig a háta mögött rútul megszidta őt is, a pártját is...

Micsoda szegényes hamisítványa az igazi papnak a határozatlan, félóránként mást gondoló és újra másképen cselekvő lelkipásztor, — a szavait jobbra-balra csavargató és magyarázó — az ígéreteit könnyelműen adó, de soha meg nem tartó, — a megszólásban, emberrontásban, gyanúsításban nagyszájú, de szemtől-szembe mindent letagadó vagy elmagyarázó, — a

nemzet vagy az Egyház nagy kérdéseiben határozott állásfoglalástól tartózkodó, mert „az ember sohasem tudhatja...”

Ez fog majd lelkeket a mai súlyos időkben Krisztus számára?

Ez lesz biztonságos útmutató a mennyország felé?

Az igazi férfi emelt fejű. Kiáll az igazság mellett akkor is, ha beletörik. Nem ismer csűrést, csavarást, kibúvókat. Megmondja szembe a kellemetlent is, ha a hivatása kívánja, hogy megmondja. Az igazságot Krisztus nevében egyformán méri nagyúrnak és szegénynek. Lelkében alázatos, de egyedül Isten előtt alázkodik. Mások háta mögött diszkréten hallgatag; amit mondani akar, szemtől-szembe mondja. Soha félelemből, sem kíméletből, sem tréfából hazugságot nem mond. Minden szaváért, mondataért becsületével felel. Sem esküdözését, sem becsületszavát nem hallotta senki; nem dobálódzik vele, hiszen minden szava: erő és igazság. Ha egy ügy mellé odaáll, kitart mellette hűségesen, maga kára, szenvedése árán is. Ha megígért valamit, el nem felejtí, el nem késí, el nem ejtí; minden ígérete valóságot ér. Nem játszik a szavával. Ha kimondta, egész becsületével áll mellette.

Az igaz férfi bátor. Meg nem ijed betegségtől, időjárástól, állattól, embertől. Nem fél fenyegetéstől, üldözéstől, bántástól. Ha a hivatása küldi, szemébe néz minden veszélynek s természetes egyszerűséggel szemébe néz a halálnak. Sem nagyhangú, sem nagyrangú embertől meg nem ijed s ki nem ejt a kezéből ügyeket. Heródesnek is szemébe mondja az Úr tilalmát, de a szegény özvegynék is őszintén megmondja az Egyház ítéletét (ez sokszor nehezebb!). Nem ismeri a meggondolatlan vakmerőséget, mert az nem férfias vonás; de nem ismeri a gyáva visszalépést sem. A bátorsága csupa nyugalom és csupa vaskövetkezetesség. Nem fél a jövőtől. Bizalom és erő árad belőle; aki beszél vele, megerősödve távozik.

Az igazi férfi mindig nyugodt. Kemény önfegyelemmel fogja marokra az idegeit. Semmi őt a sodrából ki nem hozhatja. Rossz hír vagy váratlan szerencsétlenség, mellette történő rosszullét vagy hirtelen ijesztő merénylet egyformán mindig állva találja s a fejét soha el nem veszíti. Nyugodt, amikor mások rettegnek vagy sírnak vagy magukból kikelve céltalan futkosnak; de nyugodt akkor is, ha körötte egymás nyakába borul-

nak és ujjonganak és tombolnak az örömtől az emberek. Si fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinae. A nyugalma nem a kő-ember mozdulatlansága, hanem a mindig derűs, mindig mosolygó talpigember kiegyensúlyozottsága.

Az igazi férfi következetes. Náderdőben tölgyfa. Ha megindult, mint a láncaltapas óriás-tank megy át mindenben, de el nem tér a céljától. Az események óránként változnak és változnak az emberek, de állnak az elvek és áll az, aki az el nem múló elvekbe kapaszkodik. Egész élete a hirdetett elvek alapján fut: amit tanít, azt éli is. Amit megkövetel a híveitől, azt maga is állja. Amit jónak hirdet, maga is megteszi; amit rossznak tanít, maga is kerüli, titokban is, nemcsak a nyilvánosság előtt. Egyénisége bélyegét rányomja a tetteire. Ha róla hallanak, azt mondják az emberek: ráismerek, ez ő, méltó önmagához. Semper idem, semper: Ego.

Az igazi férfi határozott. Minden mozdulatunk kifelé nyilatkozás; ezt megelőzi bent a lélek mélyén az ember döntése. Mindig előre küldi a megfontolást: azzal fogja meg, forgatja meg a kérdést és meghozza a lelkében döntését, s kifelé csak akkor nyilatkozik. Ahol nincsenek meggondolatlan határozatok és hamar döntések, ott nincs visszaszívás, helyesbítés, javítás. Ha az ember nem dönt, amíg csak félig ismeri az ügyet, akkor nem kell majd, ha egészen megismerte, új döntést hoznia. A férfi ereje ez az előre néző megfontoltság. Ezért tud minden szaváért, minden határozatáért felelősséget vállalni. Talán így lassúbbnak látszik, mint az impulzív, gyorsmozgású másik ember, de mégis többre megy, mert nála nincsenek visszautak és nem veszít időt jóvátétellel.

Az igazi férfi a becsület lovagja. Ő, ne gondoljátok, hogy csak ott van becsület, ahol azt nagyhangon emlegetik vagy kardcsörtetéssel adnak nyomatékot neki! A pap becsülete van olyan érték, mint a katonatiszté vagy az egyetemi hallgatóé. Az igazi becsületnek alapja: önbecsülés és önmagának megbecsülése; ennek a közvéleményből visszaáramlása, mint a visszhangé a sziklafalról, az általános megbecsültetés. A becsület nem külsőség csak, hanem mélyen az ember egyéniségében gyökerező belső emberérték. A pap kényes legyen a becsületére, de belső önmagában bontsa ki és védje meg azt. Aki nem becsüli magát óriásnak, nem fogják annak becsülni

mások sem; és aki nem tiszteli magában az apostolt, hogyan tisztelje benne az egyszerű hívő? A pap becsüli magában az embert és a hivatását: ezek az ő becsületének megdönthetetlen alapjai.

Az igazi férfi önérzetes. Nem gőgös. Nem büszke. Gőg és büszkeség más, mint az önérzet. A gőgben van valami túlbecsülése önmaga értékeinek és minden másnak rövidlátó maga alá becsülése. A büszkeségben van valami önző tömjenezés önmagával szemben és hivalkodás kifelé, az emberek előtt. Az önérzet reálisabb és őszintébb: megbecsüli a maga értékeit és megkívánja azt a megbecsültetést, amelyhez joga van. Ne gondold, hogy a papnak nem szabad önérzetesnek lennie! Ne gondold, hogy alázat és önérzet nem férnek meg együtt. A helyes alázat alapja annak beismerése, hogy mindent Istentől kaptam, és hogy Isten előtt milyen kicsi és milyen méltatlan vagyok! De az emberek soraiban nagy ajándék az, hogy engem kiválasztott az Úr, apostolának nevelt, közvetítővé tett az emberek felé és reám bízta titkainak kezelését, igazságának hirdetését. Kinek megalapozottabb az önérzete, mint a papé? Aláértékelném magamban a papot, ha tagadnám a helyes önérzet jogosultságát.

Az igazi férfi egészséges. Lehet valaki nagy ember ágyhoz láncolva is, súlyos betegséggel küszködve is, a Férfi fogalmához azonban hozzátartozik az erő és egészség. Nem lehet mindenki atléta vagy nehézsúlyú ökölvívó bajnok; nincs is arra szükség. De kell, hogy naponta tornázzék és ezzel ruganyosan tartsa izmait. Kell, hogy állni tudjon hideget, meleget, éhséget, szomjúságot, fáradságot, fájdalmat. Kell, hogy ha el kell jutnia valahová, el is jusson oda és ha meg kell valamit markolnia, azt úgy markolja meg, mint senki más. Ha elpuhult, döcögő kis hájtömeg, hogyan megy éjszaka beteghez a messze fekvő filiába? Ha hőmérőkkel, lázmérőkkel körülvéve, puha párnák közé bújva vagy meleg prémekbe burkolva egyre az egészségét félti, hogyan fog viharok nekimenni vagy öt órát gyóntatni dermesztő hideg templomban? Ha ötféle képzelt betegségből kúrálja magát egyre, hogyan fog nagy erőfeszítések között szolgálatára állni az Úrnak? Edzés kell, torna kell, keménységre nevelés kell, elhízás ellen komoly küzdelem kell és küzdelem az elkényelmesedés ellen és mindennemű

hipochondria ellen. Ha komoly betegség támadja meg, azonnal orvost hívni és gyors, gyökeres kúrát állni, mert fontos az egészsége visszaszerzése. A férfi vasból van. Vasból legyen a pap!

Az igazi férfi a nemzetnek méltó fia. Most nem a hazafiság erényére és nem is a nemzeti öntudatra gondolok. Arra gondolok, hogy a nemzet a tagjaiban él: férfiakban, nőkben, gyermekekben, öregekben. Mindenegybes magyar ember a magyar nemzet egy-egy darabkája és képviselője. A pap az ő nemzetének minél tökéletesebb reprezentánsa legyen! A magyar papban meglegyenek a magyar fajtanak minden értékei: Ázsiából hozott ősi értékek és a kereszténységgel szerzett történelmi értékek és a századok dolgozta, sok szenvedés formálta nemzeti értékek. A magyar pap más, mint a német, az olasz, a francia, angol, amerikai. Sok dologban különb azoknál, más dolgokban talán sajátosan gyengébb. Nekem magyar papnak kell lennem: beleöltözködnöm mind a magyar értékekbe, a magyar sajátosságokba és tudatosan élnem magamban a mai magyar kultúrát és magyar történelmet. Amint más a magyar búza, mint bármely más föld búzája, úgy más a magyar ember, mint bármely más nemzet fia. És ha engem magyarnak teremtett és a magyarok közül választott ki papjának az én Uram, akkor azt akarja, hogy ízig-vérig magyar pap legyek: ennek a földnek, ennek a népnek, ennek a történelemnek és kultúrának hajtása.

A pap férfi legyen, egészen-igazi férfi, mert Isten megérdemli, hogy Őszentfelségét igazi férfiak szolgálják!

2. A pap jellem legyen!

Természeti adottságok és egyéni értékek, öröklött jó készségek és szerzett erények harmóniába fonódjanak és egységes karaktert formáljanak, amelyet az egyházi rend szentsége koronáz.

Apró emberi jótulajdonságok a kegyelem érintésére hatalmas erővonalakká bontakozzanak; mások hozzájuk fonódva, kiegészítését adják az ideális férfijellemnek.

Ki legyen igazán jellemes, ha nem a pap, a sok ezrek közül kiválasztott, aki ifjú korában kijárta a Krisztus iskoláját és felszentelése óta egyre a természetfölötti világban forgoló-

dik? Ki legyen emberebb-ember, ha nem Krisztus modern apostola? Ideális elgondolásban: ha egyáltalában képzelhető jellemkolosszus, akkor a pap az legyen!

Magyar pap: magyar úr!

Összefűzők néhány olyan jellemvonást, amelyeket a természetfölötti élet színe előtt sokszor elhanyagolnak, pedig nélkülük nincsen magasabbrendű emberség és nincsen igazi úr.

Nobilitas: emberi nemesség. Optimizmus, hit az emberekben és bizalom a Gondviselésben adja az alapját. Nemesen, előkelően gondolkozik embertársairól, hisz a jóhiszeműségükben és jóakaratukban, hisz a szépségben, jóságban, örömben. Mindeniben van sok rejtett és sok kisugárzó érték; a nemes, úri gondolkodású papi lélek ezeket keresi és ezeket becsüli meg minden emberben. Talál jót az elesettben is, a végkép lezüllöttben is, a társadalom kivetettjeiben is, a személyes üldözőiben vagy ellenségeiben is. A benne levő jónál fogva minden embert becsülni tud és ez az ő becsülése sokakat fel-emel és jobbá tesz. Akik elvesztették önbizalmukat, azokba beleszuggerálja az önbizalmat; akik önbecsülésüktől meg vannak fosztva, azokba beleszuggerálja a magasabbrendűség öntudatát s vele feltámasztja az önbecsülést. Soha nem mond senkiről rosszat a háta mögött; de mindenkiről tud valami jót mondani. A lelke tele van idealizmussal és ezt az idealizmusát rásugározza minden emberre, aki a közelébe kerül. Lehet, hogy leszólják, kinevetik, de a papnak jól áll ez az idealizmus akkor is, ha nincs reális alapja. Ezek a nobilisan gondolkodó idealisták fenntarthatnak a maguk hitével egy süllyedőben levő világot!

Lovagiasság gondolkodásban is, de főleg az emberek kezelésében. Védője a gyengének, üldözője minden rossznak, még akkor is, ha annak elkövetője sokkal magasabban áll és sokkal erősebb nála. Maga erejével, fölényével soha nem él vissza. A legyőzött ellenfelet meg nem tapodja, hanem érte nyúl és felemeli. Soha nőt meg nem bánt, akkor sem, ha az megérdemelné. Soha kisgyermeket meg nem üt, akkor sem, ha az jót tenne neki. Szent előtte az emberi arc: egész életében pofon nem üt senkit. Szent előtte a másik ember becsülete: soha életében meg nem aláz senkit. Lenyeli a szellemes mondatot vagy tréfát, ha úgy érzi, hogy fájna a felebarátjának.

Mindíg vigyáz, hogy meg ne bántson mást; ha mégis megbántotta, nem szégyell bocsánatot kérni tőle és kiengesztelni, akkor sem, ha gyermekről van szó vagy az inasáról. Férfiitességet, női becsületet, apró gyermektitkokat nyugodtan rábízhatnak, mert soha bizalommal vissza nem él és mert pán-célos ember, fölötte áll minden megkísértetésnek. Ha megharagították, hallgat vagy elfordul vagy bezárkózik a szobájába és csak akkor jön elő megint, amikor a nyugalma helyreállt és megint feltétlen ura önmagának.

Udvariasság. Tévedsz, ha azt hiszed, hogy ez az illem-szabályokból az emberre kovácsolt külső burok, amely alatt a natura humana a maga ősi, pallérozatlan vadságában él. Ez a magára öltött hazug udvariasság csak olyan lenne, mintha a torzonborz csavargó frakkba öltözködnék: kirína belőle igazi énje. Az udvariasság: az ember belső szeretetének és nemességének a társadalmi érintkezésben való kifelé sugárzása. Felebarátunk minden ember... Udvariasak vagyunk minden emberrel. Az úri érintkezés ott kezdődik az inasnál, cselédkénél, iskolásgyermeknél, kéregető koldusnál. Nem tud goromba lenni, mert a lelke nem engedi. Mindenkit meghallgat, szavába nem vág senkinek, le nem torkol senkit. Mindenkinek természetesen megadja az Isten teremttette embernek kijáró megbecsülést és tiszteletet úgy, amint ő maga is megkívánja másoktól. Hozzá fordulót goromba szóval el nem utasít; mindig van ideje arra, hogy a hívek ügyes-bajos dolgát meghallgassa. Soha nem türelmetlen, soha nem goromba sem szóval, sem arcjátékkal, sem mozdulattal. A beszéde: „igen, igen, nem, nem”, de a visszautasító nemet is mindig úgy mondja ki, hogy ne fájjon az illetőnek. Minden helyzetben tekintettel van az embertársára, és mindig van annyi önuralma, hogy a maga indulatánál előbbre helyezze a másik ember érzelmeit. Nem felejtí, hogy ő egyenruhás ember, aki a maga kasztját képviseli akarva, nem akarva. Ha valakit megbántana, az nem órá személyesen, hanem minden papra megharagudnék, s talán gyóntatószéktől is, Istentől is elvadulna.

Előzékenység. „Mit akarsz, hogy cselekedjem neked?” (Márk 10, 51.) Nem az illemkódex, nem a harmadik cserkész-törvény, hanem az evangélium, Krisztus példája teszi a papot mindenki számára segíteni készsé. Úgy kell járnia, mint a mese-

beli ember, aki a kezében hordja a szívét, vagy mint a régi bécsi rendőr s a régi London járókelője, aki az utcán zavarban ácsorgóhoz azonnal odafordult s megkérdezte: Mit tehetek önért? Az a hivatásunk, hogy mindig tegyünk valamit az embertestvérekért. Kabátfeladástól vagy elejtett füzet felemelésétől az életmentésig mindig készen áll a pap az embertársai megsegítésére. Nem, mint a diák, aki csak szép kislánynak segít, nem, mint a sarki hordár, aki csak ott előzékeny, ahonnan borravalót sejt. Gyermekeknek is, szegényeknek is, vadidegeneknek is szívesen áll szolgálatára. Ha meghallgatja és úgy látja, hogy nem tud segíteni, ezt megmondja mindjárt nyíltan s tanácsot ad, hová forduljon panaszával; ha viszont elvállalt valami ügyet, azt tűzön-vízen át is végighajtja. Önzetlenség, magunk érdekének háttérbe szorítása, áldozatos készség, a másik ember ügye mellé odaállás a papnál olyan természetes! Pedig önmagában micsoda nagy és nehéz dolog! Lélek kell hozzá, hosszú aszkézissel dolgozott, természetfölöttiséggel átsugárzott papi lelkelet. Ha csak előreengedjük, ha csak helyet adunk neki, ha csak egészen kicsi dologban előzékenyen segítjük, lelkében megtapad a hála. Nem velünk szemben, hanem a katolikus pappal szemben. És ki tudja, később egyszer, az élete egy nehéz órájában, nem egy ilyen emlék viszi-e majd el a paphoz és menti meg a lelkét?

Nyugalom. Vigyázz csak! Az erősnek van nyugalma, mert őt nem rángatja a félelem, és mások viszont a gyengébbek, nem merik zavarni, mert tudják az erejét. A nyugalom alapja belső erő: önbizalom, magabiztosság. Ha látsz a szószéken makogó, ijedt beszélőt, szalónban tévetegen, bizonytalanul járó, ijedt mackót, gúnyolódó embercsoport előtt pirulva, kétségbeesve topogó, tehetetlen áldozatot, akkor tudd, hogy önbizalom hiánya miatt kerültek ily ferde helyzetbe s hogy megérdemlik sorsukat. A pap az Isten kezét fogja. Ki legyen erős, ha nem ő? Naponta tömegével oldja meg a problémákat és sikerről-sikerre lépked. Ki bízzék magában, ha ő nem bízik? Bárhová lép, mindig fölényben van, hiszen magasabbrendű szellemi és erkölcsi világot képvisel és ha nem a személye, akkor Az, akinek küldöttjeként lép fel, biztosít a számára bizonyos tiszteletet. Ki legyen önérzetes és biztos fellépésű, ha nem ő? Az igazi papok nagyon nyugodt és nagyon fölényes emberek.

Szerénység. A pap emberfölötti ember. Óriási fölényrel jár a többi ember fölött: szószéken, oltáron, katedrán, gyóntatószékben, gyülesteremben. Egy-egy prédikációját hetekig emlegetik; egy-egy tettét kunyhókban és palotákban hosszan megtárgyalják. Megakadnak rajta a szemek, bárhol fordul meg. Nem tud elveszni a tömegben; nem tud nem mozgóat lenni, mégha akarna sem. Milyen könnyen fejébe szállhat a dicsőség! Milyen könnyen elbizhatja magát és járhat mint egy pávakakas és várja a tömjénfüstöt meg a hódolók dicsérő szavait! Pedig milyen nevetséges a hiúságában pöffeszkedő ember! És milyen átlátszó a magára öltött szerénység-álarc, ha kilátszik mögüle a legyeztetett hiúság megeresztett tokája! A szerénység a papnál amilyen lényegbe vágóan fontos, olyan nehezen megszereshető jellemvonás. Nem modorkérdés, hanem lelkület. Szokd meg már kora kispap-években, hogy minden feladat megoldására indulás előtt Istenhez fohászkodjál és alázatosan kérjed segítségét; s minden siker után hozzá fohászkodjál és köszönd meg, hogy az ügyet sikerre vitte. Minden siker az Istené, enyém csak az erőfeszítés és az eszköz érdeme, hogy jól feködtem az Isten kezében és dolgozni tudott velem. Nem én mondtam nagyszerű prédikációt, hanem jó az Isten, hogy sikerre vitte az én evangélium-hirdetésemet! Nem én írtam nagysikerű könyvet, hanem hálás vagyok az Úrnak, hogy írásaimban megüttette velem a helyes hangot és eszköze lehettem abban, hogy a lelkek újra kaptak tőle valamit... Az eszközöntudatot, a mindent Istennek köszönést éveken át esetrőlesetre addig-addig kell magadba szuggerálnod, míg a hiúságod odarendelődik az igazi alázatosság alá, és lelked fölött úrrá lesz a szerénység. Minden érdem az Istené, minden siker az Istené, én csak egyszerű eszköz vagyok a kezében!

Izlés. Milyen kevés ember tudja lakásába, életébe belevinni a szépet! Pedig tele van szépséggel a világ. Csak szem kell hozzá, amely meglássa és meg tudja különböztetni a felcicomázott rútságtól, amely csak hazudja magát szépnek! Milyen kevés embernek van igazán nemes, keresztény izlése! Azt még megértem, ha a festmények, a színek és vonalak, bútorstílusok stb. között nem tudsz igazán eligazodni, bár a szemináriumnak arra is figyelnie kellene, hogy bizonyos művészi izlést neveljen bele a kispapokba. De ennél még sokkal

fontosabb az erkölcsi ízlés. Mennyi még mindig a közönséges vonás a papok beszélgetésében, tréfáiban, szórakozásaiban! Mennyi ízléstelenség az öltözködésben! Tegnap délelőtt járt éppen nálam a fiatal plébános; szépen szabott, jól gondozott reverendájához kolláré helyett messze kihajtott puha gallért viselt, úgy ment a kultuszminisztériumba! Emlékszem, a télen az Ullői-úti moziból a kitóduló tömeggel együtt két szerzetes pap is igyekezett kifelé. Hogy kiritt a tömegből az ő csuhájuk! Nem érezték, hogy nem illenek ebbe a környezetbe? Vagy a két esperes bácsi, akik tavaly nyáron a Fővárosi Cirkusz délutáni előadásán a legelső sorba váltottak jegyet s ott ültek vörös cingulummal felékesítve. Míg egész testük rengett a nevetéstől a bohócok valami idétlensége fölött, az egész cirkusz őket nézte. Nem súgta a lelkiismeretük, hogy cirkuszba nem piros övvel megy az ember? Látod, az ízlést nem lehet eltanulni, sem általános nagy törvényeit megállapítva beledolgozni az ember életébe, hiszen lépten-nyomon ezerféle apróságban kell hogy irányítson. Az ízlés a lélek finomsága. Évek sorának gondos nevelése bontja ki az emberben; de úrrá csak akkor lesz bennünk, ha csendes súgásaira mindig feltétlenül hallgatunk.

Derű. Nehezen gördülő történelmi időkben nagyon sok a fejlődő, szomorú ember. Nem csoda. De annál hálásabbak, ha megjelenik közöttük a derűs szemű optimista. Vigyázz, ne érts félre! Nem a viccmondót gondolom, akinek mindenre van adomája vagy hirtelen gyártott szellemes szójátéka. Nem is a harsány hangon nagyokat kacagót. Nem a másokat ugrató tréfakedvelőt. Nem is a legfinomabb kiadású víg embert: a szellemes, mosolygós beszélgetőt, akit élvezettel hallgat mindenki. Én most a derűs lelkű, nevető szemű embert gondolom, aki viccet sem mond, emberszólásban sem járatos, nem is csipkedi meg a nála gyengébbet, hogy annak rovására neveszen a többi... De meglátja az életben sűrűn nyüzsgő apró fonákságokat, a dolgok természetében rejlő s gazdagon felbugyogó sok komikumot és meg-megcsillogtatja őket. Meglátja a szépségeket és gazdag kézzel mutogatja. Nem kacagnak körülötte az emberek, de mindenkinek megcsillan a szeme és az ajka szélén meg-megrándul a jóleső mosolygás. Áldás az ember, aki hisz a szépben, az örömben, a jószágban, és a

maga hitét rá tudja sugározni másokra is. Ilyen legyen. Ne mondjon soha viccet, de világosabb legyen az utca, amerre jár, mintha az ő optimizmusától kisütne a nap. Annak a keresztényi derűlátásnak, amelynek minden katolikus lelkében ott kellene élnie, legyünk legalább mi papok a hordozói és tegyük szebbé a földet a szomorúak meg a fásultak számára!

Bajtársiasság. Egyik levelemben írtam a pap magános voltáról: hogy még a hozzá hasonlóhoz sem húz, mintha nem volna közöttünk branche-törvény. Pedig látod, nagyon komolyan össze kell tartanunk, hiszen olyan kevesen vagyunk kiválasztottak és olyan idegenül járunk az emberek között! Milyen fontos, hogy pap a papban, ha sohasem látta is, testvérére ismerjen! Hogy első látásra érdekeljék egymást, hiszen Isten nagy ugarának más-más pontján, ki tudja, micsoda értékes munkát végez egyik is, másik is! Hátha tanulhatnának egymástól! (Soha nem esett még úgy találkozásom paptestvérrel, mégha nálam sokkal fiatalabb volt is, hogy ne tanultam volna tőle valamit!) A bajtársiasság erényét azzal kezd nevelni magadban, hogy szent haraggal irts a lelkedben minden irigységet. Míg a családos ember érzelmei szétszóródnak az övéire, és ugyanakkor sok közvetlen behatás folytán megtisztulnak, nemesednek, a pap fölött úgy megállnak az érzelmek, mint mozdulatlan nyári levegőben a füstfelleg a tűz fölött. A magános ember legveszedelmesebb bűn-fenyegetése az önzés: egocentrikus világban mindent önmagához mér, hiszen egyedül áll, tehát betölti a földi légterét. Ebből az önzésből forraszik a papi irigység. Apaga! Jót kívánni a másiknak; örülni a más haladásán, sikerén és szerencsésén; nem dűlni-fűlni magadban, ha megelőzött a fiatalabb vagy olyan valaki, aki nemrég még alantasod volt; nem sértődni, ha a másiktól többet beszélnek vagy jobban dicsérik, mint téged; még akkor sem hordozni magadban keserűséget, ha nem fair eszközökkel kerülne föled a nálad szerencsésebb. Le az egyéni gravamenekkel! Éljen a közösségi szellem!

Úri engedelmesség. Katonák vagyunk, az Úr katonái. Parancsot kapunk, vigyázzba vágódunk, hónunk alá vesszük a breviáriumot és elindulunk új munkára, új állomáshelyre. Már a szemináriumban ki kell fejlesztened magadban bizonyos szent közömbösséget a magad sorsával szemben. A mi pályán-

kon a hegyek, dombok, mélységek és magasságok szintje csak látszólagos: nem jelent degradálást, ha városból hirtelen kitesznek falura (talán pont ott olyan kvalitású ember kellett, amilyen te vagy, s a főpásztorod szeme ott is szeretettel pihen rajtad); nem jelent emelkedést, ha nyíltan ismert súlyos hibák után a városba tesznek egy botladozó fiatal papot (talán kemény kezű vagy bölcs plébánoshoz adták nevelőbe) vagy ha a püspök belső szolgálatra rendel valaki nyilvánvalóan erre érdemtelen (talán csak nem tud vele mit csinálni és a szeme előtt akarja tartani). Felsőbb rendelkezések és diszpozíciók bírálata nem papi, hanem gyerektempó. És van abban valami lealacsonyítóan gyerekes, amikor az áthelyezett tisztelendő úr dühösen csapkodva, morogva, szitkozódva csomagolja ruháit és durcás arccal mutatja, mennyire nem ízlik neki a rendelkezés. Úri engedelmesség a feltétlen, szótlán engedelmesség. Nem fontos, hogy értsd a parancs okát: az a fontos, hogy teljesítsd a parancsot. És fontos, hogy közben az arcod mosolygós vagy legalább is közömbös legyen.

Kötelességteljesítés fanatizmusa. Minden napnak megvan a maga terhe. S az úri lelkű pap ezt a terhet derűs szívvel és arccal hordozza és reggeltől késő estig meg nem szűnik hordozni. Iskola, iroda, beteglátogatás, temetés, gyóntatás és minden más papi munka mindig idejében a helyeden lásson, mindig öt perccel korábban ott találjon és soha dolgoz végezetlen vagy a kijelölt időnél korábban távozni ne lásson. A „szabad” idődbe pedig behúzódnak ezek a kötelességek, és naponta órákat vesznek igénybe a készüllet számára. Amit valahá elmondtunk gyerekeknek, kamaszoknak a becsületes kötelességteljesítésről, azt mind lelkedbe írja a lelkiismeret. Lehet holtra fáradni és mégis tovább folytatni a munkát; lehet letörni, mert nem bírod a terhét, de megállni vagy pihenni nem lehet. Nem vársz jutalmat, nem figyeled, látják-e, nem keserít, ha senki nem vesz róla tudomást vagy ha megmosolyognak és strébernek is neveznek... Mind nem fontos. Fontos, hogy a papi lelkiismereted nyugalma biztosítson róla, hogy becsülettel végezted a kötelességedet.

A pap jellem legyen! A maga emberségében a férfivilág legjobbjaival legalább is egyenrangú. De ha igazi, akkor több náluk! Emberebb!

3. A pap úriember legyen!

Nem úgy, hogy „az úr nem siet, nem fizet és nem csodálkozik”. Ez ostobaság.

Nem úgy, hogy az „úr” fogalmához valami léha könnyelműség csatlakozzék. A magyar gentry és a főnemesség bűne, ha a mi úr-fogalmunk így eltorzult.

Nem úgy, hogy gögből, osztályöntudatból, hamisgyöngy-tradíciókból egy regényhős-típust kotyvasztanak magadnak és ezt tennéd ideálnak.

A magyar úriember körülbelül az, ami az angol gentleman. De itt a szentistváni kereszténység és a magyar nemzeti sajátos értékek kincseivel elmélyítve és meggazdagítva.

Az úr-ideál magadba dolgozásának két motívuma van:

a) Lehántani magadról mindent, ami közönséges, durva, hanyag, alpári, szóval nem-úri.

b) Beleöltözködni egy egészséges, nemes, magasabbrendű férfiasságba, kibontani minden egyéni értékedet, és magadban s magad körül harmóniát teremteni.

Mert az úri egyéniség alapja: *a harmónia*. El mindennel, ami diszharmonikus!

Rá kell pillantanod egy óriási hátrányra, amelyben mi papok a világi urakkal szemben szenvedünk. Az ő oldalukon ott áll a feleségük, aki gondozza a fehérneműjüket, ruhájukat, de gondozza a jellemüket, a modorukat, a lelkiségüket is. Kezdve a leszakadt gomb felvarrásától a mindennapi fürdő elkészítésén át a konyhapénzből való csendes spórolásig, hogy a kopott kalapja helyett újat vegyen neki a születésnapjára; kezdve az esti csendes beszélgetésektől, amelyeken a bölcs feleség elsimogatja az ura arcáról és lelkéről a ráncokat, amelyeket a hétköznapi húzott reájuk, a gyerekekért való ezergergondos, ezeröröms gondoskodásig, állandó őrséget tart a férje oldala mellett és folyton egyensúlyoz, folyton visszaállítja azt a harmóniát, amelyet szinte napról-napra megzavar az élet. — A magános emberrel ki törődik? A leszakadt reverendagombot fel nem varrja senki. Ha elmész hazulról, senki nem forgat meg, nem néz végig, hogy nincs-e rajtad valami rendetlenség. A ruhatáradat senki nem vizsgálja. A modorodat senki nem javíttatja. Érzelmekkel nem is törőd-

hetik senki. S ha meggyűrődik a lelked vagy válságba kerülsz jellemileg, ki tudja? ki látja? ki törődik vele? A magános embernek nehezebb igazán úrnak lennie, mint a családos férfinak, mert ott ketten törődnek vele, itt meg csak ő egymaga. És az ő lelkiségét éveken át nevelte altruistának, mindenki mással és csak legutolsó sorban önmagával törődönek.

És mégis, mégis lehetetlen, hogy a pap kevésbbé legyen úr, mint a világi intelligens férfiak.

Eszköze magad úrrá-nevelésének nem a külső állandó kontrol, hanem belső igények keltése.

Akinek nem igénye a tisztaság, az, ha százszor beírja is a napirendjébe, nem fog kezet mosni étkezés előtt és nem vesz zuhanyt minden reggel. Akinek nincsen úri asztalhoz nevelése, az a plébánia magános asztalához ingujjban fog leülni és egy-egy étkezésnél sorra töri meg az illemszabályokat. Akinek lelkéből nem spontán árad a szíves emberszeretet, azt semmiféle illemkódex nem fogja társasági úriemberré nevelni.

Igényed legyen úri-önmagad! Fájjon minden lomposság és közönségesség, és szégyenbe boruló arccal gondolj vissza minden, akaratlan durvaságra is.

Ha ezt szemináriumi életen át és káplán-esztendőknél át céltudatosan neveled magadban, akkor nem szükséges, hogy gondolatmorzsák sorozatával részletezzük az úriember kötelességeit.

Főlösképpen a tisztaságra figyelmeztetni azt, akiben él a tisztaságigény. Mert az naponta fürödni fog nyáron és derékig mosakodni télen; kezet mos evés előtt és után; asztaltól felkelve száját öblít, s a legprimitívebb körülmények között is hetenkint legalább egyszer megfürdik. Az naponta borotválkozik akkor is, ha Isten háta mögötti kis falu papja, hiszen nem a falu kedvéért, hanem úri-önmaga kedvéért vigyáz a kifogástalan külsejére. Nem kell őt figyelmeztetni arra, hogy hetenkint kétszer teljes fehérneműt váltson, de ha izzadtan megjön nagymiséről vagy temetésről, akkor is rögtön inget cseréljen. Háromhetenkint nyíratkozik. A körmét naponta gondozza, hiszen kezével nyújtja Krisztus testét az áldozóknak. Ruháját levetéskor gondosan keféli s egyúttal vizsgálja, nincs-e hiba rajta. Nem tűr gyűrött ruhát; mire való a vasaló?

Nem sajnálja a pénzt évente új kesztyűre, kétévenként új kalapra. Van erős cipője a sáros temető útjai számára, van kényelmes otthoni cipője és van kifogástalan társasági cipő a szekrényében. Naponta tiszta gallért vált és kétnaponként tiszta zsebkendőt.

Akiben él a tisztaságigény, annak a *szobája* mindig kifogástalan férfiszoba lesz. Rend és gondos tisztaság benne. Szegényszag, bagószag, állott ételek okozta korcsmaszag milyen kellemetlen árulkodó a szoba gazdájára! Tiszta levegő, tiszta padló, gondosan leporolt bútorok és mindenütt egyszerűség, célszerűség, rend: ez jellemzi a pap szobáját. Minden szoba a gazdájához hasonul; még a bútorozott, bérelt szoba is más és más a szerint, hogy ki lakik benne.

A pap *személye* a fegyelmezett férfit revelálja. Zsíros arca, nehézkes kövérsége ne kiáltsa el az eszem-iszom-embert. Ne áradjon alkoholszag a szájából este sem, nemhogy dél előtt. Ne üsse le az embert ötlépésnyire a szenvedélyes dohányost eláruló bagó-illatfelhő, és ne keltsen undort az áldozókban a dohánytól sárga ujj. Semmiféle élvezet szenvedéllyé ne nőhessen nála és semmiféle élvezetnek nyomai ne legyenek rajta megtalálhatók!

Akiben megvan az *úri társadalmi igény*, az nem külsőségnek fogja tekinteni az etikett szabályait, hanem természetesen áll belé a paragrafusaik közé, hiszen az érintkezés évtizedei alakították ki lassan azokat. Aki társaságba jár, kötelezik a társadalmi illemszabályok s medve, ha fölényesen túlteszi magát rajtuk. Aki asztalhoz ül, kötelezik az úri asztal előírásai. Ha a szemináriumban a prefektus úr a helyes étkezés módjáról tartott konferenciát, felháborodva tiltakoztatok, mintha megszégyenítő volna még a feltevése is annak, hogy valaki mindezeket ne tudná elsőrendűen. De sokan honnan tudják? Hol tanulták volna? És nézd meg odakint: nagy társadalmi életet élő, előkelő állású papok is követnek el sokszor olyan neveletlenséget az evőeszközök használatában vagy egyes ételek elfogyasztási módjában, amikért a család kis Lackó fiát öt éves korában sarokba állítaná a mamája. Mit gondol Lackó ilyenkor a plébános úrról? Neki szabad a kést lenyalnia? Ő kötheti nyakába az asztalkendőt és vághatja

késsel a kenyeret? Ha ő felapríthatja a húst előre és jobbkézre fogott villával eheti, miért tilos ez a kis Lackónak?...

Hiába no: aki társadalmi életet él (és a papnak kell azt élni!), a társaság etikett-szabályaiban kifogástalanul jártas legyen!

Viszont példaadója legyen az úri férfitársaságnak a maga kifogástalan úri elveivel és szokásaival. Nem bűn, ha a pap szívesen tarokkozik; és mégis veszít a magasabbrendűségéből, ha estéről-estére rabszolgája egy tarokk-kompániának. Nem bűn, ha néha megiszik egy pohár bort; de poharazó társaság a maga tagjának nem tudhatja. Nem bűn, ha tartozik valakinek pillanatnyilag; de nem illik, hogy adósságai legyenek. Nem bűn, ha szívarral kínálják s elfogadja és rágyújt; de nem illik ajándékokat elfogadnia, amelyeket nem tud viszonzni. Nem bűn, de nem illik, hogy más fizessen helyette akárhol is. A hivatása nem engedi meg, hogy gavallér legyen, költekező, pénzt szóró; de mások gavallériáját sem szabad elfogadnia. Torzkép a potyázó pap!

Látod, száz és száz íratlan törvénye van az úri egyéniségnek, amelyeket nem lehet felsorolni, megtanulni, inkább érezni kell őket: lelkiismeret súgja, belső nemesség diktálja. Éppen az az úr, aki belső énjének szavára szinte ösztönösen talál rá mindig az igazi úri viselkedés törvényeire: magában hordja a törvényt, ha sohasem olvasta is.

És még egyre vigyázz nagyon! Az urat nem lehet megjátszani! Vagy gentleman valaki egész-önmagában, mert nem tud más lenni, mint úr, vagy csak hamisítvány, mert kifelé, mások számára próbálja megjátszani az urat, és lépten-nyomon elárulja magát, mert hiszen az ember nem gondolhat mindenre. Ezért jegyezd jól meg a gentleman-törvényt: az az igazi úr, akit az inasa és a mosónője is úrnak ismer! Vagyis a legintimebb élet-titkaiba belenézők sem szabad, hogy másnak lássák valaha, mint úrnak.

Magyar pap: magyar úr!

Nem is olyan nehéz feladat. De nem is olyan könnyű.

Mindössze az kell, hogy egész egyéniségében, egész jellemében, téljes emberségében úr legyen valaki.

Szemináriumi nevelő-évek óriási, nagytávlatú felelőssége!

Belé kell nevelni minden kispapba ezt a magyar úri öntudatot. Az „úr” fogalmát társadalmi osztályok, irodalmi irányok, vezető nagy írók százszor meghamisították és elferdítették, de azért élnek még, vannak még igazi magyar urak. És ha meg is kevesbedik a számuk, mi azok maradjunk akkor is! Ha földreform-törvénnyel elveszik az egyházi vagyont és szegénységbe döntenek, szegénységben is urak maradunk. És ha egy pogány hullám az életünket követeli, akkor meghalunk vértanú módon, és velünk meghal egy típusa az igazi magyar úrnak.

25. A pap imádkozik

„...in tabernacula tua...”

Kedves Testvér!

A középkor embere a subiacoi sziklabarlang szentjétől kapta életjelszavát: *Ora et labora*!

Imádság szentelje meg a hétköznapi munkát, Isten kegyelme segítse sikerre a dolgozót! Két óriási erejű áramlás sodorja az embert az örök boldogság irányába: ima szárnyán lelki erőfeszítések emeljék az Isten felé, a földi vonalon pedig megszentelt, felelős munkája szerezzon számára el nem múló érdemeket!

A középkor nagyszerű életjelszava elkopott azóta. A 20. század mindig tevékeny, törtető, harcos embere a végletekig emelte a munka értékelését, viszont az imádságot valahol az úton kiejtette tarsolyából. *A túlságosan megtisztelt „labora” mellől elkopott az „ora”*. A mai ember ideálja: dolgozni, alkotni, nagy teljesítményeket hozni s erősen fokozni mindazt, ami emberi! Mivel pedig az imához le kell térdelni, Istent süvegelni vagy meg kell állni és befelé nézve a lélek mélyét tární fel, a türelmetlen törtető kidobta tarisznájából az imát, mert úgy ítélte hogy feltartja vagy lassítja rohanását. A 20. század embere nem ér rá imádkozni.

Nálatok teológusoknál a napirendbe szilárd imakeretek vannak beleépítve, amelyeket nem lehet átugrani vagy kihagyni: reggeli ima, elmélkedés, szentmise, hálaadás, szentségimádás, rózsafüzér, esti ima szerves részei a napnak. Mégis emlékezzél csak rá, hányszor megrövidült az imád a sürgős napi munkák miatt vagy vizsgára készülés vagy dolgozatírás miatt! Vagy hányszor vártad türelmetlenül az imaidő elmúlását, hogy dolgozni siethess, és szidtdad magadban a főduktort,

aki megint hosszan ájtatoskodik, pedig amíg ő fel nem áll, neked sem illik a kápolnából eljönnöd...

A papi életben ránk zúdul a feladatok lavinája és hány-szor betemeti az egész napot úgy, hogy alig jutunk hozzá a jó Istenhez! Reggeli gyóntatás elviszi az elmélkedést, iskolába sietés a szentmise utáni hálaadást, beteglátogatás miatt nem jut idő adoratoria, iroda és temetés és jegyesoktatás és ezer más feladat elsodorja a lelki olvasást és késő estére szorítja a breviáriumot, amikor az nem ima többé, csak gépiesen vég-zett nehéz robot... Sokszor felsír a pap lelkéből a panasz: Milyen kevés időm jut Isten és önmagam lelke számára! Később mindig gyengébb a hiányérzet s elkopott lelkű pap rohan a munkája után a nélkül, hogy nap-nap után csak pár percet is szentelne az Istennel való intím találkozásnak.

Az élet középpontjában Isten áll. Az *igazi élet centri-petális*: Isten körül forog, minden Őt keresi, Őt szolgálja, és a pap állandó reflexiókkal teszi minden munkáját tudatos istenszolgálatná. Ezzel szemben a mi életünk erősen centrifugálissá tolódott el: valami óriási lendület el, elfelé húz Istentől, a középponttól. Állandóan kifelé dolgozunk, roppant tevéke-nyek vagyunk: beszélünk, írunk, gyóntatunk, tanítunk, vitat-kozunk, gyűlésezünk, akciózunk, — de Istenhez közben csak egyetlen szál köt bennünket s tart vissza attól, hogy a magunk lendületétől messze kivágódjunk és elszakadjunk Isten közelsé-gétől.

A centrifugális élet termel nagy agitátorokat, harcosokat, írókat és előadókat, de apostolokat, szenteket csak a centri-petális életirány formál. Hiszen a szentségnek alapfeltétele: Isten-közelség. A munkát megszenteli az ima, de a munka csak nemesít, ám nem szentel meg semmit és senkit. Az imád-sággal megszentelt munka viszont igazi istenszolgálatná lesz és minden hétköznapiunkat is ünnepnappá avatja.

A pap imádkozik...

Lélekgyökeret mélyeszt az Istenbe és szívja, szívja lelke táplálékát. Mint ahogyan a fa gyökereivel a földből táplál-kozik. A fa a földé, abból él; a pap Istenből éljen, hiszen Istené.

A pap imája egészen bensőséges és bizalmas közlekedés Istennel.

Nem kell barokkos pompájú szöveg, nem nagyszerű stílusgyakorlatok. Nem kellenek a szentek imáiból vett érzelmi kitörések, amelyek a mai nagyon reális ember lelkétől távol állnak. A mai ember nem tudja forró könnyekkel siratni Krisztus szenvedésének történetét. Nála üres frázisként hangzanék minden ilyen kifejezés, mint: „könnyek árával siratom az én bűneimet”, — vagy: „alázatosságomban megsemmisülök előtted, Isten!” — vagy: „szívem forró szeretete feléd lángol, Uram!”... Ami nincs a lelkében, azt ne mondja imájában az ember.

Tanuld meg Krisztus stílusát. Egyetlen imádságra tanított: a Miatyánkra. Olyan végtelenül egyszerű és természetes beszélgetés ez az Istennel, ahogyan felnőtt ember soha nem mert volna a nagy Isten-urához szólni, legfeljebb a gyermek az édesapjához. Gondolatot, kérést a legegyszerűbb szavakba öltöztet és úgy mondja ki, ahogyan lelkében megvillan. Jöj-jön el a te országod, — mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma, — bocsásd meg a mi vétkeinket, — ne vigy minket a kísértésbe... Egyszerű szóból ért az, aki szeret. Miért nem ilyen emberien természetes a te imádságod?

Ne feledd: az Istennek nincs szüksége szavakra és kifejezésekre. Isten a lelket látja s belőle olvassa a gondolatot. Szavakra csak az embernek van szüksége, aki megszokta, hogy gondolatait így fejezze ki, és a közlés emberi módján kell hogy érintkezzék Istenével is. Ha gyönyörű összetett mondatokat fabrikálsz vagy költői erejű szöveget gyúrsz, akkor imádság címen magad kis játékát játszod a nyelvvel. Imád azáltal egyáltalában nem nyer sem kifejező erőben, sem bensőségben.

Ha letérdelsz a kápolnában és nézed a tabernákulumot és gondolataid Jézus Urunkkal foglalkoznak s a végén egyetlen fohással elmondod, hogy segítsen az előtted álló nehéz vizsgán, akkor igazabban és mélyebben imádkoztál, mintha hosszan kifejtetted volna a vizsga nehéz voltát és hogy mi minden függ attól, hogy ez sikerüljön. Isten jobban tudja vizsgád körülményeit, s a predesztináció törvénye fölötted áll. Ha úgy rendeltetett, hogy imádságodtól függőleg megsegít az

Isten, akkor legyen ez az ima nagyon mély, lelket táró, de ne álljon puszta a tények magyarázatából. Még ha időnkint úgy érzi is az ember, hogy bizalmasan el kell beszélgetnie Istennel és elpanaszolnia sok baját, akkor sem az Isten miatt mondja el részletesen mindazt, ami bántja, hiszen látja és tudja az Isten; csak az emberi szívnek hoz megkönnyebbülést, ha bajokkal telt tarisznáját kirázhatja az Úr előtt.

Nagyon intimmé teszi az imádat, ha nem Istenhez szól, hanem a Szentháromság egyes személyeihez: az Atyához, aki teremtő, gondviselő, atya; a Fiúhoz, aki megváltó és emberileg is nagyon közel áll hozzánk; a Szentlélekhez, akitől a kegyelem árad és az ajándékok. Hiába no: *személy a személyhez közvetlenebbül szól*; hiszen ezt a formát szokta meg egész földi életén át.

Gond, baj és veszedelem megforrósítja az ember imáját. Amikor ezeket a sorokat írom, az 1944. szeptemberi nagy bombázás-sorozat közepén vagyunk: minden délelőtt és minden este hosszú órákat töltünk az óvóhelyen, s körülöttünk, fölöttünk robbannak a halálos bombák. Hogy tud ilyenkor imádkozni az ember! Amikor úgy érzi, hogy olyan, mint a viharsodorta falevél és nincs, aki törődjék vele, mint egyedül Isten, akkor minden emberi energiájával Istenbe tud kapaszkodni. Mennyit imádkozunk és milyen őszintén ezekben a napokban! Pedig nem az életünket féljük, hanem a kollégiumot, a ránk bízott ifjúságot és Budapestet, az embertestvéreket és veszélyben forgó egész Magyarországot. A pap imái is elmélyülnek azokban az órákban, amikor láncáról eresztve szabadon jár odakint a sötétben a Sátán. Hát még a hívők, akiknek új ez az Isten-központ köré fűzött élet!

Szentgyónásokban, akár világi hívő, gyermek vagy öreg, akár teológus, akár pap térdel a rács előtt, soha el nem maradó vád: „Nem imádkoztam ájtatosan!” Szerintem nem is arra kellene törekedned. Az imádságnál a lélek összes tehetségeit: az értelmet, akaratot s az érzelmeket összefogva, koncentráltan Isten felé fordítja az ember. Ájtatos ima alatt azt értjük általában, ha mind a három tehetség Istenre összpontosul s az imádkozó öntudata azt mondja, hogy érzelmileg is egészen „benne van” az imában. De a fősúly nem az érzelmeken, hanem az értelemnek és akaratnak teljes bevetésén

van. Nem az a jó ima egyedül, ahol felforrósodik az ember szíve, a szemébe könnyek gyűlnek és megindultan, meghatottan kér vagy köszön vagy hódol Istennek. Ehhez nagy élmények kellene. A hitvallók élménye: hosszú éveken át komoly lelki élet, odaadó istenszolgálat; — a vértanúk élménye: Istenért hősiesen elviselt nagy fájdalom; — vagy a hétköznapi embernek kiemelkedő öröme, szomorúsága, menekülése a bajból... De csak a hitvalló imája időtállóan, marandóan egészen ájtatos; a többi esetben csak ideigtartó az érzelmi felbuzdulás, utána csakhamar elszürkül újra az ember és elszürkül az imádsága...

Prohászka imája... Soha el nem felejttem. Feszült figyelem, az értelemnek és akaratnak magasfokú koncentrációja és teljes kikapcsolódás mindabból, ami körülötte élt, mozgott: ezt fejezte ki az arca. De hogyan átszellemült ez a markáns, szép papi arc a bensőséges imától! Nem vágott ájtatos képet, nem húzta össze szemét, ajkát, nem hajtotta a fejét oldalra, egyáltalában nem akart kifejezni az arcával semmit, mégis szobrot lehetett volna mintázni róla ezzel a felírással: „A pap áhítata”. Nézttem, nézttem, és új értelmét láttam meg a hegyi beszéd figyelmeztetésének: „...mikor imádkozol, menj be kamrádba, és ajtót betéve imádkozzál Atyádhoz a rejtekben...” (Mt. 6, 6.) *A lélek kamrájába húzódjék az imádkozónak minden energiája; ajtót becsukva minden külső benyomás számára, ott a rejtekben folyik az Istennel való zavartalan beszélgetés...*

Azóta ez az ima-ideálom. Nem érzelmekre építek, hanem igyekszem minél inkább a kamráim rejtekébe zárkózni és kettesben maradni az Istennel. S ha minden imádkozó ös-elleniségével, az elszórakozással harcolok, mégha percenként kell is visszaverekednem a fantáziámat elbolyongásaiból, akkor is tudom, hogy jól imádkoztam, mert az én küzdelmemet az összeszedettségért és befelé forduló jóakaratomat értékeli olyannak a jó Isten, mint szerencsésebb időben vagy nagyobb benyomások hatása alatt az érzelmileg is tökéletesebb, igazán áhítatosra sikerült imámat.

Ezt a nagyon bensőséges, egyéni imát komolyan merem a figyelmedbe ajánlani, annak ellenére, hogy mint mindenben, itt is káros a túlzásba vitt szubjektívizmus. De ha érte-

lemnek és akaratnak hasonló koncentrálására törekszel a közösségi imáidban is, akkor minden káros hatást jőeleve ellensúlyoztál. A breviáriumnak mint az Egyház papjai közösségi szolgálat-imájának komoly figyelmű végzése, valamint a közös ájtatosságok igazán szívből és szívvel vezetése komoly objektív imaértékek. Ezeknél a pap összeszedett magatartása, értelmének és akaratának teljes bekapcsolása a hívők számára is értékes példaadás. Ilyenkor a tömegek moraja, szavak vízesése, öreg nénikék ezersóhajos fohászkodása és gyermekek csipogása Istent dicsérő nagyszerű kórossá tömörül, amelynek szuggesztív hatása alól a pap sem vonhatja ki magát. Engem mindig nagyon megfogott. És mindig meglibbent előttem a gondolat: hányan vannak most közöttük, akik jobban imádkoznak, mint én!...

Ebben a te egészen egyéni imádban ne légy túlzó és ne légy tucatember. A tucatember csak a kérő imát ismeri. Ha szüksége van valamire Istentől, vagy ha fél, ha meg van ijedve, akkor olyan ájtatosan tud hosszú percekben át térdelni és kezét gyúrognak a feszület előtt vagy az oltárnál! De ha teljesült a kérése, akkor már csak egy kis százaléka jön vissza újra, hogy megköszönje az Úr segítségét. Ez az a típus, amely Szent Antalnak tesz mindegyre nagy fogadásokat, de ha kérése teljesült, akkor elfelejti megadni. Imádság-kufárok, opportunisták...

Jogod van a *kérő imához*. Kinek volna szabad inkább kérnie, mint a papnak, aki egész életén át bensőségesen szolgálja az Urat? Neked is szól Krisztus buzdítása: „Kérjétek és adni fognak nektek, keressetek és találtok, ... mert mindaz, aki kér, kap, és aki keres, talál...” (Mt. 7, 7–8.) Szól ünnepélyes ígérete: „Mindazt, amit imádkozva kértetek, higgyétek, hogy megnyeritek!” (Mk. 11, 24.) És téged a teológus-műveltséged vissza fog tartani attól, hogy botorul kérj vagy méltatlan s teljesíthetetlen dolgot kérj, valamint attól is megóv, hogy az ima meghallgatásának kérdésében akár hiszékenységgel, akár kételkedéssel téves útra szédülj. Kérésed mögött mérhetetlen mélységű hited és megingathatatlan bizalmad álljon. Istentől csak így lehet kérni, és Isten papja csak így kérhet.

Meg ne feledkezzél a *hálaadó imáról*. Necsak kérni tudj,

de köszönni is. A magyar közmondás szerint: emberé a munka, Istené az áldás. Vagyis minden erőfeszítésnek eredményét Isten segítsége adja meg. A közmondás dogmatikus alapon áll; a te hálaadó imádságod is a komoly dogmatikus lelket mutat. Necsak apróbb-nagyobb alkalmi jótéteményeit köszönd meg; vedd észre, hogy a hálaadás a legbőségebb imaforrás a katolikus lélek számára. Ha ott térdelsz az Oltáriszentség előtt és nincsen semmi mondanivalód, akkor merítsd vödrödet a hála-kútba és végére nem érsz az imádnak. Köszönd meg pappávásztásodat, a sok kegyelmet, amit a szeminárium ad; lelki haladásod, kísértések elleni sikeres küzdelmed, tudásban gyarapodásod kimeríthetetlen hála-motívumok. De köszönd meg Istennek az édesanyádat, apádat; köszönd meg a gyermekkorodat, testvéreidet, sok szép élményedet; köszönd meg a kamaszkort, amelyen erős kézzel végigvezetett. Adj hálát a lelkiatyáért, a jóbarátodért. Köszönd meg az értelmet, akaratot, érzelmi világod gazdagságát. Köszönd meg, hogy magyar nemzetből sarjadtál. Ez ember elkezd pörgetni az élete és élményei rózsafüzérét, és soha végére nem ér a köszönő imáknak. S ki kell alakulnia benned a hálaadás szellemének; ez egyik legerősebb kötelék, amely az embert Istenéhez fűzi. Öntudatossá dolgozd magadban a hálaadást és meglátod: gazdagabb lesz az életed.

Hát az *engesztelő imádság*? A kérés és a hálaadás egészen emberi; a pogány őseink szívében is benne mozgott s kifejezési formakereséséből mitológiák sok színes gondolata született. Az engesztelő imádság már magasabbrendű, mert előtte a bűnbeesés öntudata és a bánat jár. Isten bőven szórja ránk áldásait és ajándékait a természetes és a természetfölötti vonalon, s az ember hányszor fizet rút hálátlansággal! A bukott ember hogy bántja az Istent! A mai ember sok szélsőséges világmozgalma hogy támadja, gyűlöli, az égből is ledöntené, ha tudná! S magunk mi papok is, akik barátai és szolgáló eszköze vagyunk, mennyit vétünk ellene! Magam bűneiért és mulasztásaiért éppúgy engesztelnem kell, mint az embertestvérek méltatlan viselkedéséért. Soha el nem apadó imaforrás az engesztelés, hiszen soha el nem apadó bűnforrás a bukott emberi természet s önmagunk rosszasága.

Legmagasabbrendű azonban a *dicsérő, hódoló ima*. Ami-

kor az ember elmerül az Isten nézésébe és lelkében ujjong. Nézed a végtelenségét, mindenhatóságát, erejét, jóságát, irgalmat, igazságát és hódolsz előtte. Megállsz a Szentháromság titka előtt és magasztalod az Atyát, aztán a Fiút, aztán a Szentlelket. A dogmatikában tanult súlyos természetfölötti misztériumok gyönyörű, mély imaanyag! A Christologia, a Mariologia titkaiból micsoda soha nem hallott szép imákat fűz a papi lélek! A megváltás, a megszentelés, a gondviselés nagyszerű tényei imát csíholnak a lélekből. És a Szentlélek Isten működése, amint a megváltás gyümölcseivel gazdagítja az embert; és a szentségek csodái; és a hegyibeszéd, a parabolák, a csodák... Hát a szentmise titka a maga kimeríthetetlen elmélkedő és magasztaló ima-nyersanyagával! Szinte végét nem tudja szakítani az ember, ha rászokott a dogmatikus mélységek fölött lebegő lélekkel magasztaló és hódoló imával nézni fel az Istenre!

A pap egész napirendje imába ágyazva. A szemináriumban maga a napirend adja ezt az imakeretet, a papi életben pedig a breviárium osztja imádságos munkaszakaszokra az egész napot. „... mindenkor imádkozni kell és abba bele nem fáradni...” (Lk. 18, 1.) Az imádságunk eszközli az örökkévalónak, változatlanak ránehezedését a mindig változó mindennapira, s a természetfölöttinek állandó belejátszását a szürke természetes életbe. A pap lelke tele van imádság-igénnyel. Valahogyan szűk és alacsony nekünk a föld, állandóan tágtjuk Isten felé; valahogyan tartalmatlan és üres az élet, ha bele nem kapcsolhatjuk egyre a végtelent; valahogyan sivár és értelmetlen minden ténykedésünk, ha nem áll fölötté s bele nem nyúl az Isten.

Akinek a lelkében elkopik az imádság, abban elsorvad minden magasabbrendűség, s egész teljességében romlásnak indul. Mint a testrészt, amelyben elsorvadnak az idegek. Aki imádkozni nem tud, vakon jár az életösvényen. Ha a pap lelke elszürkül és elalszik benne az imádság szelleme, akkor megszünt az Isten apostola lenni, csak kedvetlen robotmunkás, aki úgy pislog és kihúny lassan Isten előtt, mint a mécses, amelyből elfogyott az olaj.

Átélmedkedted-e valaha *Krisztus megrázó főpapi imáját*, amelyet az utolsó vacsora után mondott? Milyen szép és milyen mély az a része, ahol az apostolaiért imádkozik:

„...Én óérettük könyörgők: nem a világért könyörgők, hanem azokért, kiket nekem adtál; mert ők tied, és az enyémekek mind a tied, és a tied enyémekek, és én megdicsőültem bennük. Én már nem vagyok a világban, ők meg a világban vannak, én pedig tehozzád megyek.

Szent Atyám, tartsd meg őket a te nevedben, kiket nekem adtál, hogy egyek legyenek, mint mi. Míg velük voltam, én tartottam meg őket a te nevedben. Akiket nekem adtál, megőriztem; és senki sem vezett el közülök más, mint a kárhozat fia, hogy az Írás beteljesedjék. Most pedig hozzád megyek, és ezeket beszélem a világon, hogy az én örömem bennük teljes legyen. Én a te ígéretet közöltem velük, és a világ gyűlölte őket, mert nem a világból valók, amint én sem vagyok a világból.

Nem kérem, hogy vedd el őket a világból, hanem hogy óvd meg őket a gonosztól. Nem e világból valók ők, aminthogy én sem vagyok e világból. Szenteld meg őket az igazságban. A te ígéd igazság. Amint te küldöttél engem a világba, úgy küldöttem én is őket a világba. És én őértük szentelem magamat, hogy ők is meg legyenek szentelve az igazságban...” (Jn. 17, 9—19.)

Milyen fönséges tény, hogy a megváltó Istenfiú földi életének legszentebb pillanataiban: az Oltáriszentség szerzése és megváltó szenvedése között az ő apostolaiért s minden papjáért imádkozik! Magadra vonatkoztasd és a lelked mélyéig megdöbbsz.

Elolvastad-e az Egyház imáját, amelyet a szentelés alkalmával mond az új papjaiért? A felszentelő püspök kitárt karokkal imádkozik:

„...Kérünk téged, mindenható Atyánk, add ezeknek a te szolgálidnak az áldozópapi méltóságot; újítsd fel szívükben a szentség lelkét, hogy méltóképen viseljék a tőled nyert méltóságot és az erkölcsi törvény komolyságának saját életük példájával tekintélyt szerezzenek. Legyenek előrelátó munkatársai a mi rendünknek; tündököljék bennük az igaz élet egész szépsége, hogy majd, ha a rájuk bízottakról számot kell adniok, az örök boldogságot nyerjék el jutalmul.”

„Minden megszentelés szerzője, Úristen, akié minden igazi szentelés és teljes áldás, áraszd ki áldásod kegyelmét szolgálóidra, akiket az áldozópapi méltóságra neked ajánlunk, hogy tetteik komolysága és életük szigorúsága által magukat idősebbeknek bizonyítsák, amint Szent Pál tanítása kívánja, amelyet Titusnak és Timotheusnak adott; éjjel és nappal a te törvényeden elmélkedve, amit olvasnak, higgyék; amit hisznek, tanítsák; amit tanítanak, kövessék; az igazságot, állhatatosságot, irgalmasságot, erőlelkűséget és a többi erényt, ezeket magukon mutassák, példájukban nyujtsák, intelmükkel megszilárdítsák; tisztják kegyelmét tisztán és szeplőtelenül őrizték, a kenyeret és bort szeplőtelen áldással a te néped javára, a te Fiad testévé és vérévé változtassák és az Isten igazságos és örök ítéletének napján meg nem fogyalkozott szeretettel, Krisztus teljeskorúságát elérve, mint tökéletes férfiak tiszta lelkiismerettel, igaz hittel, a Szentlélekkel betelve támadjanak fel...”

Figyeld meg mind Krisztusnak, mind az Egyháznak imájában azt az abszolút objektív hangot és azt a kizárólagos természetfölötti távlatot, amelybe a papság életét beállítva mutatják!

Az Egyház a hívőkkel is komoly szívvel imádkoztat a papjaiért. Milyen kár, hogy a négy évszak között szétesztott 3—3 napos kántorböjtöknek ez a sajátos jellege csaknem kiveszett a köztudatból! A hívők imával, önmegtagadással kérték ilyenkor világszerte az Istent, hogy adjon sok új papi hivatást és adjon hűséges, jó papokat az Anyaszentegyháznak.

A pap is rendszeresen kell, hogy imádkozzék önmagáért. Egészen fiatal pap koromtól fogva mindennapi imám: erőt adjon az Úr és kegyelmet, hogy életben, sikerben, szenvedésben, halálban *mindig igazán paphoz méltó viselkedést tanúsíthassak.* Ez az ima egészen sajátos színezetet nyer a súlyos történelmi idők fordulataiban, amikor pl. a bombatámadások morzsolták és törték az ember idegeit, vagy amikor ostrom, megszállás, világsöprő vihar hónapjait éltük, s „a lélek ugyan kész, de a test erőtlen”. S hogy a jövő micsoda megpróbáltatásokat tartogat, azt ki mondhatja meg ma? Gyalázatot? Börtönt? Szám-

kivetést? Vértanúhalált? Add, Uram, hogy minden körülmények között katolikus paphoz méltóan tudjak viselkedni!...

Egészen sajátos formája az imának az *elmélkedés*.

Az ember feje tele van gondolatokkal. Ezerszínű, ezerféle tartalmú és mélységű gondolatok ezek; megvillannak, s az ember tisztán látja őket. Ha aztán megpróbálja kimondani vagy leírni, majdnem úgy jár, mint a gyermek, aki egy marok friss havat akar hazavinni az édesanyjának: mire hazaér, víz és sár van a tenyerében. Milyen dadogó, nehézkes eszköze az emberi nyelv a gondolatok kifejezésének! Hogy botladozik a toll, ha le akarja írni, ami a lélekben van! Meghatározott fogalmak, szavak és szóképek Procrustes-ágyába szorítva, hogy elnyomorodik s milyen szegényessé lesz az értelem büszke terméke: a Gondolat! A szóbeli ima is milyen vérszegény! Ezt, ezt akartam mondani Istennek? Dehogy! Valami sokkal, sokkal szebbet és mélyebbet és nagyszerűbbet! Csak nem tudom kifejezni...

Az elmélkedés az az imaforma, amikor szavak nélkül, külső kifejezési formákkal nem nyomorítva, szabadon szállja körül Istent az ember gondolata. Nem tervszerűtlen „zavaró repülés” ez, hanem formai terhektől szabadított, de szilárd vágányon vezetett füzése a lélek termette mély gondolatoknak.

Az elmélkedés más, mint az ábrándozás. Itt légvárak épülnek; szabadon csapongó fantázia önző beállításban meseszerűen fűzi a tényeket; itt a világot gondolatban a maga érdekei és elképzelései szerint formálja át az ember és hamis fényben, hamis ruhában, hamisított világban gyönyörködik. Az elmélkedésnél viszont a dogmatikából vagy az erkölcstanból vagy a teológia más vonaláról vett ideálokkal és megdönthetetlen alapigazságokkal meg törvényekkel áll szemben az ember; ezeket át- meg átgyúrja, forgatja, belemélyed, s kivetíti a való életre, hogy ideálul és útmutatóul szolgáljanak, hogyan is kellene lennie. Az ábrándozó önmagából indul ki, az elmélkedő az Istenből; az ábrándozó maga szerint rendezi a világot; az elmélkedő Isten akarata szerint tanulja nézni a világot és benne nézni és rendezni önmagát. Az elmélkedő úrrá teszi maga fölött az Ideált s önként aláveti magát neki.

Az elmélkedésben mélység van; belőle bölcsesség, ember-

ismeret és életismeret árad. A fiatal paptól ugyanazt az életre-
érettséget és az ítélet biztonságát, a lélek bölcsességét várja
a világ, mint a sok éve kint dolgozótól. Honnan venné, ha nem
az elmélkedésből? Hiszen az igazi életből még keveset látott,
emberekkel keveset bajlódott, önmagában keveset szenvedett.
A lelkiatya irányítása szerint jól választott elmélkedési anyag
helyes feldolgozása az átlag-ember fölé érleli a friss szentelésű
papot is és megóvjá az egyébként elkerülhetetlen kezdeti buk-
dácsolástól és hibáktól.

Könnyű a szerzetben, ahol az elmélkedés idejét napirend
és szabályok védik! Könnyű a szemináriumban, ahol az erre
kijelölt félórán nem is lehet mással foglalkozni! De az élet
sodrában álló papnak önmagával, a futó idővel, a sodró mun-
kájával harcolnia kell azért a húsz percért, amennyi a napi
elmélkedés minimális ideje. A tapasztalatom azt mutatja, hogy
ha az embernek nincsen szíve hozzá, hogy az éjszakai pihe-
nésekből vonjon el időt rá, és kora reggel, még mielőtt a falu
számára a templomi nap megkezdődne, napirendjébe iktassa,
akkor elsodorja a nappal papi munkája és nem jut hozzá többé
estig. Pedig ha elmúlt nélküle egy nap, akkor szegényebb lett
a pap. Az elmélkedés helye ott van valahol a Laudes és a
Prima ideje között. Mielőtt kinyitod reggel a szobád ajtaját,
végezd el elmélkedésedet!

A vízi növények tó partján, folyó mentén emelik fel fejü-
ket és gyökereiket mélyen belenyujtva a nedves földbe, szív-
ják táplálékukat. Ha elapad a víz, fonnyadtan hajtják le fejü-
ket és betegesen tengődnek; ha kiszárad a vízmeder, akkor meg-
halnak. — A pap így él imádság révén az Istentől táplálkozva.
Itt nincs annak veszélye, hogy az életforrás elapad vagy ki-
merül; de közeli a veszély, hogy a gyökerek nem mennek elég
mélyen a talajba és víz partján élve sem találják meg az éltető
vizet. A növény nem tehet róla, ha elpusztul, mert kiszáradt a
tó; de ha a pap lelke kiszárad, annak egyedül ő maga az oka.
Imádság-gyökereket Istenbe nyujtani és szívni, inni a termé-
szetförlöttit! Ez a pap élete!

Mindenkor imádkozni kell és abba bele nem fáradni!

26. Breviárium

„Confitebor tibi in cithara...”

Kedves Testvér!

Ne csodáld, hogy mindennapi kötelező imánkról, a nagy „onus diei”-ről külön levelet írok. Szerintem a papi életnek egyik fogantyúja és ugyanakkor problémája a breviárium, s hibának tartom, hogy nagyobb figyelmet nem fordít rá a papnevelés és a papi lelki élet.

Ha most itt állnál mellettem, írógépem kis asztalán csak a Breviárium kötetét, Sik Sándor himnusz-fordításait és Pius Parsch „Wochenpsalter”-ét találnád. Szándékosan félretettem minden forrást, minden könyvet. Nem akarok sem tudományos, sem aszketikus szellemű fejezetet írni a breviáriumról, hanem egyszerűen gátlás nélkül adni akarom a földön járó pap őszinte gondolatait.

Mindjárt bevezetőben megvallom azonban neked, hogy én sem mondtam az átlagnál jobban a napi zsoltoszmát. Én is elővettem vonaton vagy villamoson vagy a fogorvos előszobájában; én is végeztem ágyban fekvéssel vagy a szobában fel s alá sétálva, hogy a késő esti órában a fáradtságtól el ne aludjam mellette; nálam is sokszor szólt a rádió és mondta a zavaró repüléseket meg a légiveszélyeket, míg én a könyvből Isten dicsőségét zengtem; én is átrobogtam zsoltárokon a nélkül, hogy a lelkemben megmozdult volna a Gondolat. De megvallom azt is, hogy mindig bántott a lelkiismeret, ha nem jól végeztem a napi officiumot és mindig bocsánatot kértem utána Istentől s javulást fogadtam. Mert tudom, hogy kellene, hogy kell jól breviáriumoznunk.

Amikor évekkel ezelőtt autóvezetői vizsgámra készültem s tanulmányoztam a gépkocsi szerkezetét, nagyon érdekesnek

találtam, hogy minden tengely és fogaskerék és minden mozgó alkatrész állandóan bőséges olajfürdőben működik. S amikor egyszer nem ellenőriztem az olajellátást és hajsál híján besült a motorom, akkor megértettem, hogy a gép számára életfontosságú kellék az olaj, hiszen nélküle az óriási sebességű mozgásban álló alkatrészek surlódása megölné az anyagot, amelyből készült. Látod, a pap élete olyan terheket hordoz, olyan teljesítményeket kell hogy hozzon és olyan óriási a surlódás az ő hivatása és a világ mindennapi dolgai között, hogy ha nincsen imádságba beleágyazva minden tevékenysége, be kell sülnie és tönkre kell mennie. Az *imádság a papi ember gép olaja*. Megérttem, hogy annyira fontos, hogy az Egyház nem bízhatta egyszerűen magán-ájtatosságunkra, hanem halálos bűnnel súlyosított parancssal kötelezőleg írta elő minden idők és helyek papjainak közös imáját. Még a rosszul végzett breviárium is olajoz. Sokkal több lenne a lelkileg besült, roncs pap, ha talán csikorogva is, gépiesen is, nem kellene elvégeznie a napi officiumot és így mégis bizonyos olajozást adnia a gépezetnek. Ha papok morogtak a breviárium terhes volta miatt, én mindig az Egyház parancsának védelmére keltem, s őszinte meggyőződésből tettem így. Súlyos csapásnak tartanám, ha felmentenének bennünket ez alól a teher alól.

Onus diei. Terhe a napnak. Bizony, nagy teher. De olyan teher, amely biztonságot ad. Mint ahogy a gyorsvonati mozgonyt óriási súlya nyomja rá a vágányra és őrzi meg attól, hogy száz kilométeres sebesség mellett az első kanyarodónál kiugorjék és borzasztó szerencsétlenségnek legyen okozója. Ez a mindennapi teher Isten vágányára szorítja a papot. Jó az, ha kényelmetlen is!

Komolyan fenyegető veszedelme lehet a breviáriumnak, hogy elszoktatja a papot az imádkozástól. Nemcsak azért, mert naponta egy teljes órát igénybe vesz és a munkával túlhalmozott ember nehezen talál időt arra, hogy magán-ájtatosságból még újabb időkereteket nyisson az Istennel való beszélgetés számára. Ennél veszedelmesebb a lélektani motívum: hogy a naponta egy órán át végzett gondolatlan, lélektelen ajak-ima az egész istenszolgálatát gépiessé teszi és elfeledteti vele azt a nyelvet, amelyen intím lélekmegnyitással beszélget Istennel

a hívó ember. Ezért van, hogy nem egyszer a hívők nagyobb hittel, áhítattal, lélekkel imádkoznak, mint a papjuk.

A breviáriumot századok állították össze és ma is egyre tovább építi, fejleszt, tatarozza az Egyház folyó történelme. Objektív ima, közösségi istenszolgálat a világ összes papjainak. Van abban valami óriási erő, hogy a föld minden pontján zeng a zsolozsma és nincsen olyan pillanat töredéke az időnek, amikor valahol ne imádkoznák a mindenütt egyforma anyagot. A világegyház szolidaritásának és a corpus Christi mysticum szerves egységének egy hatalmas tényezője. Kis falu plébánosa a maga keserítő, nehéz gondolataiban és küzdelmében kezébe veszi a breviáriumot és arra gondol, hogy sok-sokezer pap szerte a világon ugyanúgy emeli most szavát Istenhez, s hogy ő, az acies bene ordinata névtelen kis rohamkatonája éppen olyan fontos tényező ebben a világközösségben, mint bármelyik püspök vagy bíboros és hogy az ő harca a kicsi falujával éppen úgy része az egyháztörténelemnek, mint a római kongregációk nagystílú munkája... Az ilyen gondolatok felemelik az ember fejét és nagyot lélekeztetnek vele. *Erőforrás a breviáriumból áradó közösségi öntudat!*

Persze, a zsolozsma végzése önmagában csak közösségi szolgálat. Imádsággá csak mindenegyes papnak a maga áhítata és jóakarata teheti. Ahogyan élménye nincsen a zárt lelkű embernek, csak annak, aki keresi, felismeri és minden erejével kapcsolódva átéli az élményszerű eseményt, úgy imádság sincs, ha az ember, az az egy ember ott, nem akar imádkozni. Az Egyház szándéka azonban nem az, hogy kedvetlenül lemorzolt szolgálatot végezzenek papjai, hanem hogy az objektív ima-anyagot szubjektív odaadással és erőfeszítéssel valóságban lelket fogó imává alakítsa mindenki. A breviáriumot nem „elvégezni” kell, hanem „elimádkozni”. Mert csak akkor végezzük jól, ha imádkozzuk.

Én úgy képzelem, hogy az a súlyos bűn terhe alatt való kötelezettség csak mint távoli irdatlan, sötét hegytömb áll fölöttünk és néz le a mi breviárium-imánkra. Igazán ritkán gondolok erre a sanctióra és nagyon silány motívumnak tartanám, ha csak ezért mondanám el napról-napra a kijelölt officiumot. Előtérben áll és öntudatos a pap lelkében a közösségi szolgálat; egy emelettel magasabban mint komoly teljesítmény jelentkezik

az imádság motívuma. Leginkább emberi és az átlagos pap lelki életének színvonalán gördülő az a gondolat, hogy a világegyház életébe kapcsolódom és a nagy közösségi szolgálat rám eső részét végzem el, amikor elmondom a breviáriumot. Ha „elimádkozom a breviáriumot”, akkor már magasabbrendű teljesítményt adok és akkor megfogtam az Egyház igazi intencióját.

Nem akarom, hogy nagyképűnek bélyegezz és fejcsóválva tovább lapozz a könyvben, azért nem írok neked arról, hogy mennyi ősi szépség, erő van a breviárium szövegeiben, amelyek kétezer évnek véres és vértelen küzdelmeiről beszélnek; arról sem írok, hogy milyen bölcs az összeállítása, milyen megragadóan egyszerű a nyelve és egyszerű a gondolkodása az officiumnak. Ezekről hivatottabbak szóljanak: Parsch Pius vagy Szunyogh Xavér. De azt komolyan ajánlom, hogy időridőre ne sajnáld a fáradságot: *foglalkozzál behatóbban a breviárium egyes részeivel.* A zsolnárokat például évenként át kellene olvasnod latinul s magyarul, a zamatos Sik-fordításban, s megérteni keletkezésüket, céljukat és tartalmukat. Egy-egy ilyen tanulmány varázsvesszővel érinti a sokszor érthetetlen és érdektelen szövegeket: egyszerre élni kezdenek és rengeteg erőt sugároznak és költői szépséget tárnak fel. A himnuszok tanulmányozása egyenesen magasabbrendű élvezet! Én negyedszázados papi életem alatt egyszer jutottam hozzá, hogy a breviárium himnuszait végigboncoljam és elmélkedjem; de erre az élményre ma is úgy emlékszem vissza, mint nagyon nagy lelki gyönyörűségre és gazdagodásomra. A harmadik nocturnus evangélium-magyarázatai nemcsak a szentatyákkal hoznak közeli lelki barátságba, hanem évekre ellátnak gondolattal a szentbeszédeid számára. Hidd el: gazdag forrás a pap számára a breviárium, ha nem röstel odahajolni és meríteni belőle.

Szeretném, ha megfognád és értenéd a zsolozsma lelkét.

A zsolozsma alapja: az ősegyház vigiliái.

Nagy ünnepek előtt hármastagozású imádkozó és szent szövegeket olvasó istentiszteletet tartottak a hívők, hogy megszenteljék az ünnepre virradó éjtszakát. Az alkonyatkor közösen mondott esti imából lett a Vesperae; a hármastagozott éjjeli

örváltás szerint tagolt éjtszakai felolvasó, írást-magyarázó ájtatosságból a Matutinum, a hajnalban ujjongó lélekkel végzett reggeli ima a Laudes. Ezekhez már az első századokban csatlakozott a nappali örváltás időpontjait megszentelő hármassága: a Tertia, Sexta, Nona. Így a nappalt és az éjtszakát egyformán imádság szentelte: három éjjeli, három nappali ima-örségünk volt, s hozzá egy közös esti és egy reggeli imánk.

Parsch szerint később a kolostorok élete fejlesztett ki ezek mellett még egy esti imát és még egy reggeli imát, amely ellentétben a közösségi istentisztelethez tartozó Vesperae és Laudes-szel, az egyének szubjektív imádsága volt.

Így van összesen tíz imaóránk egy-egy napfordulat alatt: három éjtszakai (a Matutinum 3 Nocturnusa), három nappali óránk (a kis órák), két reggeli imánk (Laudes és Prima), két esti imánk (Vesperae és Completorium).

A 24 órás napok spirál futásának középvezetékében a Nap áll, a földi fénynek, melegnek, életnek sugárzója és fenntartója. A Nap járásával kapcsolatos az officium egy-egy napjának felépítése: az éjtszaka, a hajnal, a reggel, a forró napi munkaórák, aztán az alkonyat, majd a ránc boruló esti sötétség, mind megtalálja a maga helyét, s a nyolc közösségi ájtatosság a régi római három-három órás örségváltás rendszere alapján megszenteli a tovafutó napok minden időegységét. Az ember megtanul minden időpontban felnézni Istenre és köréje fogni az órák tevékenységét. S gyönyörűen kidomborodik az officium alapgondolata: *a nap megszentelése*.

Érdemes a nagy liturgikus, Pius Parsch kalauzálása mellett végiggyalogolnunk az officium mentén és meg-megállnunk, szemlélődnünk. Az egyes órák lelkét keressük és a himnuszokból kihámozzuk az alapgondolatot.

Matutinum.

Az éjtszaka sötétében felferdül fekvőhelyéről az Istent kereső. Az éjjel nemcsak alvásra való: az okos szűzek égő méccsel várják a vőlegényt, aki valahol a sötétségben közeleg feléjük. — „Éjfélkor kiáltás hallatszék: Ime, jön a vőlegény, jertek ki elébe!” (Mt. 25, 6.) — S mindannyiunknak szól az Úr figyelmeztetése: „Ébren legyetek tehát, mert nem tudjátok a napot, sem az órát!” (Mt. 25, 13.) ... A himnusz fény után kiált.

A lélek bűnből a kegyelem után sóhajtott, a földi életből az örök boldogság után lelkendezik, Istent akarja.

Olvasd és értsd a hétfői Matutinum himnuszát: Somno re-
fectis artubus...

Frissült tagokkal ébredünk,
Már ágyat, álmod megvetünk.
Atyánk, eléd száll énekünk,
Könyörgünk, légy e nap velünk!

A nyelv első dala Te légy,
Lobogjon a lelkünk feléd,
Hogy tetteink e mai nap,
Ó Szent, veled induljanak!

Fénytől fusson az éjtszaka,
Győzzön a nappal csillaga,
S a bűnt, amit az éj hozott,
A fény kegyelme rontsa el...

A Matutinumnak gyönyörű bevezetője az Invitatorium, befejezője az ujjongó Te Deum. A három Nocturnus szövegében találkozunk egymással az Ó- és Újszövetség; felvonul az Egyház vérrel dicső történelme; az evangélium szövegeit a legkiválóbb egyházatyák magyarázzák. Középpontban a napi ünnep titka vagy a napi szent alakja áll. Annyira háttérbe szorítja az éjtszakai őrtállás gondolatát, hogy nyugodtan anticipálhatjuk előző nap délután.

Laudes.

Az egész officium legszebb órája: beleujjongás a közeledő reggelbe. Hajnalodik. Kakas szól. Tűnik a sötétség, diadallal átüt rajta a közeledő nap fénye. Tele sugárzó életkedvvel és munkakedvvel, Isten keze után nyúl az ember, hogy egy egész nap munkáinál beléje kapaszkodjék. A lélekben felbuzdul a Hit, Remény, Szeretet.

A Laudes alapgondolata: hármass feltámadás: a természet új nappalra támad; — Krisztus feltámadott (kora hajnali óra!)

és megtörte Sátán hatalmát; — a megváltott ember bűnből új kegyelmi életre ébred.

A zsoltárok válogatott ujjongó dalok Isten felé. Csúcspontja a hórának a Benedictus: Zakariás szavaival az emberiség üdvözli a Megváltót.

A vasárnapi Laudes himnusza: Aeterne rerum Conditor...

Világ teremtmő Mestere,
Ki úr vagy éjen és napon,
Időt idővel váltogatsz,
S nincs műveidben unalom:

Szól már a napnak hírnöke,
Ki éber őr mély éjen át,
S az utazónak éji fény,
Mert minden órát megkiált.

A Hajnalcsillag kél szaván,
Égről borút elűz tova,
Elhagyja ártó utait
Az éji kóborlók hada.

Hangján hajós erőre kap,
A tengerárra csend borul,
S az Egyház sziklaszál feje
Bűnét siratni elvonul.

Hát talpra keljünk könnyedén,
Kakas henyélőt kelteget,
Ásítózóra rákiált,
Húzódozókat feddeget.

Kakas szaván remény fakad,
S a szenvedőnek enyhület.
Elrejti törét a lator,
S az elbukott nyer új hitet.

Ó Jézus, a bukóra nézz,
Térítsen meg tekinteted.

Ha ránk tekintesz, hull a bűn,
S elmossa könny a vétkeket.

Ó fényesség, ragyogj belénk,
A lélek álmát megszakaszd!
Első szavunk tied legyen,
S amit fogadtunk, álljuk azt.

Prima.

Gyönyörű a Parsch meglátása: míg a Laudes az ideális reggeli ima a teremtés feltámadás-gondolatával, addig a Prima a bűnös ember subjektív hajnali imádsága.

Felragyogott a várva-várt nap. Most fékre fogni nyelvet, szemet, döllyfős testet! Szerszámaikat ragadva, munkába indulnak az emberek. Az isteni Gazda felfogadja munkásait: „Menjete ti is a szőlőmbel” (Mt. 20, 4.)

Már kél a fénynek csillaga:
Esengve kérjük az Urat,
Járjon ma mindenütt velünk,
Ne rontsa ártás életünk.

Nyelvünket fogja fékre ma:
Ne szóljon rút perek szava.
Szemünket védőn óvja meg:
A hívságot ne lássa meg.

Lakjék szívünkben tisztaság,
Távozzék minden dőreség.
A testnek döllyfét törje meg
Étel- s italban hősi fék...

A Prima első része pontosan ugyanaz, mint a kis óraké: himnusz, 3 zsoltár, utána capitulum, responsorium, versiculus, oratio. (A responsoriumban a jerikói vak kiált az útfélen Krisztus felé, aki ma ott megy el előtte.) — Most megint a kolostorok programja folytatódik:

1. felolvassák a Martyrologiumot, hogy az Egyház óriásainak példája járjon előttünk az egész nap folyamán;

2. kiosztják mindenkinek a napi munkáját;
3. egy fejezetet olvasnak a rend szabályaiból;
4. az apát megáldja a családot.

Most a forró napi munka őrállomásai jönnek. Az ember erőfeszítései és munkái a mindig munkálkodó Istenhez kapcsolódnak.

Tertia.

Isten fénye fölöttünk, ereje bennünk. Fellobog az emberi lélek tüze: a szeretet.

A harmadik őrálláskor (reggel 9 óra) szállt le a Szentlélek az apostolokra. A Tertia a napi munka Veni Sancte-ja. A himnusz is ezzel a gondolattal tele.

Most szállj le, Szentlélek, reánk,
Atyával és Fiúval egy,
Ömöld el szívünk teljesen,
S maradj bennünk kegyelmesen.

Száj, szív, érzék, ész, lendület
Visszhangozzon hitvallomást,
Lánggal égjen a szeretet,
S lobogjon át mindenkire.

Sexta.

Déli 12 óra. Ez az óra, ez az őrállás, amely alatt Krisztus a kereszten függött s a Pokol a legnagyobb erőfeszítéssel tombolt rajta.

A napi munka csúcspontja. Legforróbb órák; a kísértő ereje a legnagyobb.

A munkás előtt Isten képe áll, aki fenntartja és kormányozza a világot. Egészséget tőle kér az ember, hogy munkáját folytathassa; erőt kér a kísértés órájában, hogy bűnbe ne szédüljön; békeségért kiált, hogy amit kezdett, áldással befejezhesse.

Igaz Isten, hatalmas Úr,
Ki az órákat forгатod,

A reggelt felragyogtatod
És lángoltatod a delet:

Oltsd el perpatvarok tüzét,
Vidd el a rossz hévségeket,
Egészséggel a testeket,
Békével áldd a szíveket!

Nona.

A mozdulatlan Isten, aki mindent mozgat, adja az embernek is munkaerejét, és adja eredményét az erőfeszítéseknek. Addig kell dolgozni, míg világos van, mert eljön majd az este, amikor többé nem munkálkodhatunk.

A szem már előre néz a munka vége felé; probléma lesz a mindvégig való állhatatosság. A lélek az élet végét látja közeledni s az örökkévaló dolgokra gondol. Az élet megoldása a halál; a jó halál jutalma az örök boldogság.

Mindent hordozó őserő,
Isten, magad nem mozduló,
Aki az egy nap idejét
Órák rendjébe rendeled:

Hints este is utunkra fényt,
El ne hervadjon életünk,
Adj jó halál jutalmául
Örök dicsőséget nekünk.

Vesperae.

Az Egyház hálaimája. A munkás visszanéz és hálát ad a nap minden ajándékáért; a lélek visszanéz s megköszöni az életben élvezett minden kegyelmet. Alkonyodik. Megöregszik a nap, megöregszik az ember. A napnak elmúlik a forrósága; az ember megcsendesedik, bölcsebbé lesz, lelkileg elmélyül. Visszanéz az elmúlt napra — az elmúló életre — s megköszönve minden élvezett jót, összefog minden sugarat, hogy majd a sötétség óráin át legyen miből élnie. Bátran néz előre a közeledő éjtszakába, mert aki egy egész napot az Istennel töltött, a sötétségtől miért is félne? Tetőpontja a hórának a Szűzanya

éneke, a Magnificat. „Nagy dolgokat cselekedett velem a Hatalmas!...” Ez a tudat elég útravalónak egy hosszú éjtszakára.

Míg a Vesperae zsoltárai telve vannak eucharisztikus motívumokkal, hiszen ez az utolsó vacsora órája, amikor Krisztus az Oltáriszentséget szerzette, a himnuszok lépésről-lépésre a világ teremtésének nagy mozzanatait dolgozzák fel. Vasárnap: káoszból világteremtés; — hétfőn: vizek megosztása, ég erősségének teremtése; — kedd: növényvilág teremtése; — szerda: nap, hold, csillagok; — csütörtök: halak és madarak; — péntek: állatvilág; — s minden gondolat áthajlik az emberhez és az emberről mind felfut a végtelenbe, a természetfölöttihez. Végül a szombati vecsernye himnusza:

Száll a tüzes nap lefelé.
Szívünkben, örök Napvilág,
Boldog Egység és Háromság,
Gyujtsd fel a szeretet tűzét.

Téged dicsér reggel dalunk,
Este is eléd járulunk.
Engedj áldanunk Tégedet,
A mennyieiek közepett...

Completorium.

A bűnös lélek egyéni esti imája; Szent Benedek mester-műve.

Elmúlt a nap, leszállt az éj. Sötétség, félelem, sóhaj a fény után. Körüljár az ősi ellenség, a Sátán. Éjtszaka őre egyedül az Úr. Beléje kapaszkodik az ember, mint félő gyermek anyja kezébe. A rossz álmokat, rémlátásokat, testet-lelket fenyegető veszedelmeket egyedül Ő tarthatja távol.

A napvilág leáldozott;
Kérünk, Teremtőnk, tégedet,
Maradj velünk kegyelmesen,
Őrizzed, óvjad népedet.

A rossz álmok távozzanak,
És minden éji képzelet.

Ellenségünket űzzed el,
Hogy testünket ne rontsa meg...

A nap haldoklása az élet végére irányítja a szemet. „Jó éjtszakát és boldog halált adjon nekünk a Mindenható!” — imádkozzuk minden este a Completorium kezdő áldás-formulájában, mielőtt lelkiismeretvizsgálatra hajtanók le a fejünket. Milyen megnyugtató a capitulum biztatása: „Te azonban velünk vagy, Uram!” — és milyen őszinte a hozzá csatlakozó kérés: „Ne hagyj el minket Úr Istenünk!” A responsoriumban a kereszten haldokló Krisztussal kiáltunk: „Uram, kezedbe ajánlom lelkemet!” A versiculus pedig két bájos költői gondolattal folytatja az egészen emberi fohászt: „Mint a szemed fényét, úgy őrizd minket!” — és: „Szárnyad alá rejts el, mint csibéit a tyúk!”

Milyen ünnepélyesen csendül a pap ajkán minden este az öreg Simeon búcsúéneke: „Most elbocsátod szolgádat, Uram...” És mutassatok a befejező Orationál tömörebb imaformát; hiszen négy kérést sűrít egymásmellé: meghívást, hogy velünk lakjék az Isten; — védelmet minden ellenséggel szemben; — lakjanak velünk az Úr angyalai s őrizzenek; — és Isten atyai áldása nyugodjék fölöttünk.

Látod, az officium átfogja a napot és átfogja az egész emberi életet.

Talán sehol sem tűnik elő olyan tisztán, mint a breviáriumban, az Egyház állandó hármasszínvonalára: az ember testi élete + az emberi lélek, erényeivel, harcaival + a természetfölötti világ, ahol Isten áll.

Milyen szép a pap közösségi imája, amely ugyanezzel a hármassal felépítéssel hozzákapcsolja a magános egy-embert a katolikus Egyház élő, nagy szervezetéhez, s rajta keresztül a szentek egységéhez és állandóan természetfölötti vérkeringést nyújt ezen a réven is!

Míndez, sajnos, nem él a pap lelkében állandóan. Szürke hétköznapiokon sokszor forgatja gépiesen az imamalmot és mormolja egyhangú unalommal a meg nem értett, nem szeretett zsoltárokat. Ideális szép lenne úgy végezni a breviáriumot, ahogyan szervesen rákapcsolódnak részei a napra: minden hó-

rát a maga helyén, ahogyan a közös kórust tartó szerzetesrendek végzik, hogy így igazán a nap megszentelését szolgálja. Sajnos, ezt mi világi papok, megközelíteni talán tudjuk, de állandóan valósítani nem. Hányszor mondjuk késő este a Matutinumot, amelyet előző éjtszaka kellett volna mondanunk és éjjél felé a reggeli imát! És akkor sietnünk kell, versenyt futnunk az óramutatóval és dehogy is érünk rá meg-megállni, gondolkodni, gyönyörködni, elmélyedni!

De miért, miért ne tudnánk szépen breviáriumozni, hogy élvezetünk is, lelki gazdagodásunk is fakadjon belőle? Hiszen minden pap olyan hűségesen végzi a napi officiumát! Egész napi fáradságos szolgálat után, alig állva lábán, álmosan, gyűrötten nekiáll az Aperi-nek és mondja, mondja félálomban, fél-lélekkal, de kötelességteljesítő akarattal, pedig a morális szerint nyugodtan felmentve érezhetné magát a mai napra! Nagyon tisztességesek vagyunk a breviáriummal szemben, talán mert érezzük, hogy erőnk és táplálékunk. Ha most még egy adag jóakaratot hozzáadnánk és egyetlen rántással a papi élet középpontjába állítanók, elsőnek sorolva a kötelességek listáján, egyszerre élvezetes, gazdagító volna, egészen más ízét éreznők és csak úgy szívnök, innók csodálatos sok szépségét!

Akarj jó breviáriumozó lenni!

Akarj az Egyház akaratába kapcsolódni, imádkozva zsolozsmázni s megszentelni vele a napot!

Kezdd azzal, hogy ne akard a napi officiumot egy szuszra lefűjni, a végén nagyot sóhajtva: Na, mára leráztam!

De ne is olyan vattázó szerepet szánj neki, hogy a napi munkában előálló hézagokat töltögeted ki vele: „Most van pár szabad percem, hamar elő a kis órákat!” — Isten közvetlen szolgálata alapján előz minden egyebet!

A breviárium *centrális elhelyezést találjon* a pap napi-rendjében! Köréje rendeződjenek a többi munkák!

Ne sajnáld tőle az időt! Éjjél előtt lepörget az ember három-negyed óra alatt egy három nocturnusos semiduplex officiumot, de az nem ima, hanem versenymotor zakatolása: forró lesz az ember nyelve tőle, de hideg marad a lelke. Szánj rá naponta ötnegyed órát vagy másfél órát, — és soha nem fogod hosszúnak találni és nem fogod sajnálni a ráfordított időt.

A legtöbb pap a zoltárok tömege miatt nem érti a zsolozs-

mát; nem tud mit kezdeni a sok rosszul fordított és magyarázat nélkül értelmetlen ószövetségi énekkel, amelynek poézisét csak itt-ott látja felcsillanni. Ezért aztán a zsolozsmát elvégzi kötelességből; s ha imádkozni akar, akkor előveszi a rózsafüzért. Pedig igazán lelki emberek tanúsága szerint a breviárium a legideálisabb formában kielégítené a papnak minden imaigényét, ha igazán ésszel és lélekkel végezné azt.

Parsch szerint a papnak a breviáriumon kívül egyetlen Miatyánkot nem kellene külön imádkoznia; ha többet akar imádkozni, fordítson több időt a napi zsolozsmára.

Schulte pedig így ír: „Priesterleben und Priesterwirken“ c. könyvében: „A papnak, aki naponta valóban elmélyül a breviáriumban, úgyhogy a napi officiumot magába szívja és egész nap emésztgeti, nincs szüksége sem külön reggeli, sem külön esti imára: megtalálja az elsőt a Primában, a másikat a Completoriumban. Az elmélkedést is összekötheti a zsolozsmázással, ha ért hozzá, hogyan menjen végig elmélkedve rajta...“ — „A helyes breviárium-imádkozás a legjobb előkészület a szentmiséhez. Hiszen a mise szoros összefüggésben áll az officiummal...“

Ezt sokáig elmélkedő, zárt életet élő szerzetesek rendkívüli teljesítményének ítéltém, amely a mindennapi szürke életben erős túlzásként hat. De aztán egyszer egy lelkigyakorlatot rászántam a breviárium-kezelésem újjá gyúrására, és azóta nem győzöm fájlalni és siratni azt a sok-sok nagyszerű lelki élményt, amellyel a zsolozsma gépies végzése miatt lettem szegényebb évek hosszú során át.

Leírom neked, hogyan végzem azóta, Parsch tanácsai szerint a napi officiumot.

Mindig koránkelő voltam, így nem okozott nehézséget a reggeli óráknak szolgálatba állítása. A pap egyébként is reggel éli meg legszebb lelki élményeit. — Fél 6-kor leülök az íróasztalomhoz és elvégzem a *Laudest*. A zsoltárokat Parsch „Wochenpsalter“-éből mondom, ahol az egész hét zsoltár-anyaga feldolgozva, magyarázva, fordítással is ellátva kínálkozik. Azelőtt úgy őrltem a breviárium zsoltár-anyagát, mint az ember, aki latinul olvas, de nem ért latinul; ma úgy végzem, mint amikor a latinul kitűnően értő olvassa ugyanazt a szöveget. — A *Laudest* egyébként soha nem anticipálom, mert

Parschtól megtanultam, hogy az reggeli ima, amely nem illik a napnak egyetlen más helyére sem.

Utána elvégzem az *elmélkedésemet*.

Ezután elimádkozom a *Primát*. A Martyrologium helyén a Schütz-féle „Szentek életéből” elolvasom a napi szent történetét.

Negyed 7-kor megyek le a kápolnába. Előkészülök a szentmiséhez, fél 7-kor *misézem*, elvégzem a hálaadást. S miután fél 8-ig a gyóntatószékben ülök, közben elmondom a *három kis órát*. Ez ugyan nem az ideális megoldás, de a munkabeosztásom nem engedi meg, hogy mindegyiket a saját őrtállása időpontjában végezzem el. — Kezemben most is mindig ott a *Wochenpsalter*.

A délután folyamán anticipálom a *Matutinumot*. A mai és holnapi officium keverése csak az első napokban okozott némi tájékozódási zavart; egyébként liturgikus szempontból is lényegtelen.

Vacsora előtt a *Vesperae* jön.

A *Completorium* az esti imám, ágyam mellett térdelve, lefekvés előtt végzem el.

Persze, nem megy minden mindig ilyen egyszerűen; de ha kiverődtem a meghatározott vágányomból, igyekszem minél előbb visszazökkenni és folytatni tovább a meghatározott rendben. Van ebben valami menetelésszerű, s a menetelésnek az ember összeszedettségére óriási nagy a szuggesztív ereje.

Összeszedettség! A breviáriumozó pap egyik fő-problémája!

Akarj összeszedett lenni!

A *Primát* és a *Completoriumot* hamarosan megtanulod kívülről; fejből mondod az *Invitatoriumot* is, a *Te Deumot*, *Benedictust*, *Magnificatot*, a *Patereket* és *Avékat* és himnuszokat. Ezek ne legyenek az ablakon kibámuló vagy a szobában ezer apróságot rendezgető alkalmak: míg a száj mormolja a gépiesen tudott szövegeket, másra gondol és mást tesz az ember. Minden *Pater* és minden *Ave* igazi imádság! Sokkal inkább az, mint a zsoltár vagy a lectiók! Ezeket minden alkalommal a gyerek hitével vagy az áhítatos öregasszony odaadásával kellene mondanod.

Zsolozsmához keresd a magányt, a csöndet. Templomban,

szobádban, kertben mondhatod; de vasúton, villamoson csak akkor, ha egyébként egész nap nem tudnál többé hozzájutni. Legyen szíved ott hagyni társaságot, vig asztalt, kellemes szórakozást a breviárium kedvéért. Minden társadalmi és udvariassági kötelezettség alól feloldja a papot az az egyszerű bejelentés: Bocsánat, még hátra van egy része a breviáriumnak!

•

Még egy szót azokról a sokat ócsárolt, sokat vádolt zsol-tárokról.

Ha te is úgy vagy vele, mint én voltam sokáig, hogy jóindulatú elnézéssel kezeltem az Egyháznak ezt a „gyengességét”, hogy az ószövetségi költőkirály izing-vérig zsidó dalaival tölti meg a huszadik század katolikus papjának hivatalos imáját, s míg a zsoltszövegeket léleknyitás nélkül, értelmetlenül ledarál-tam, a zsolozsma többi részében igyekeztem megtalálni a lelket üdítő imádság motívumait: — nos, akkor csak egyet tanácsolok: végezd egy hétig az officium összes zsoltszövegeit Parsch „Wochenpsalter”-éből úgy, hogy az értelmetlen helyeken a német fordítás szövegét is beleszöved és az apróbetűs magyarázatokat is végigolvasod. Azt fogod mondani velem együtt: a zsoltszövegek a legigazibb, legemberibb imádságok az egész zsolozsmánkban! Gyönyörűek, mélyek, lelket üdítők és hitet, szeretetet erősítők! Vannak köztük oly szépek, amelyek párjukat ritkítják az egész világirodalomban. És egy értő lélekkel el-imádkozott Matutinum vagy Laudes felér egy érzelmesen szubjektív imádság-tengerrel.

Minden zsoltszövegnek megvan a maga alapgondolata és történelmi háttere; föléje tornyosul a messiási vonatkozás párhuzamosan futó gyönyörű gondolata, amely már egészen újszövetségi; ebből sarjad a harmadik párhuzam: az imádkozó emberi lélek problémája a bűn harcával, az Isten felé közeledéssel és az örök boldogságért való lelkendező viaskodással. Hol a zsoltszöveg alapgondolata, hol a messiási vonatkozás, hol a lélek egyéni problémája nyomul előtérbe és az ember szinte fel-felujjong, úgy megfogja egy-egy kép vagy érzélem vagy megilletődött felismerés. Próbáld a naphimnusz gyönyörködés nélkül elfűjni vagy a Hallel-zsoltszövegeken közömbös lélekkel átvánszorogni! Próbáld elmondani a vasárnapi officium Laudesét

a nélkül, hogy megteljék a szíved ujjongó hódolattal az Isten iránt! Eget verővé lesz az ember hite és bizalma az erős Istenben; forrón árad lelkedből a hála; természetfölöttivé lesz a nézése, hiszen a legemberibb apróságok is az Isten kezén گردúlnak a zsoltárokbán.

Sajnos, a Vulgata szövege nem adja vissza az igazi héber versformák ritmusát, nem sejteti az alphabetikus sorok stiláris művészetét, és szürkeségbe fojtja a keleti költészet legtöbb szépségét. E mellett a fordítás nagyon pongyola, sokhelyütt egészen elferdíti az eredeti szöveget vagy helytelen időhasználattal félrecsúsztatja az értelmet. Ezen megbízható, jó fordítás használata és a zsoltárok könyvének ismételt átelmélkedése segíti át az imádkozó papot. Minden breviárium mellé kérdés nélkül nyújtani kellene egy olyan rövid, de átfogó és mély magyarázatot, mint a Parsch-féle Wochenpsalter függeléke. Úgy járnánk vele, mint a mesebeli elvarázssolt hercegisasszonnyal, aki ledobja medve-formáját és eredeti szépségében áll a mesehallgató előtt, amint a varázsló a botjával megérinti.

Ismerd meg a zsoltárokat és mindennapi gyönyörűség lesz számodra a breviárium imádkozása!

A pap életépárja, felesége: a breviárium. Hozzákötve az élete.

Egész életén át a leghűségesebb társa lesz. Elkíséri fénybe, sikerbe, munkába, börtönbe, halálba. Megkopik lassan, megöregszik az ember; megkopik, gyűröttté és foltossá lesz, vele együtt öregszik a könyv. S ha majd Halál Úr kinyújtja kezét az Isten papjáért, koporsójába melléje teszik élete hűséges társát: a mindig forgatott vén breviáriumot.

Testvér, elmúlt a Matutinum ideje: gyermekkorod. Ti most a Laudest élitek. Hajnalodik! S kinek hamarosan, kinek pár év múlva üt majd az órája, amikor megnyílik fölötte a Prima: a pappászenteléssel ráragyog Isten gyönyörű napja és meghallja Krisztus szavát: Menj te is a szőlőmbe!

Primától a Completoriumig: ez a papi élet.

Élő breviáriumodat Isten áldása kísérje!

27. Gondolatok a vakációról

„Quare tristis es, anima mea et quare conturbas me?”

Kedves Testvér!

Te is félsz a vakációtól?

Miért félsz tőle?

Az ember sokszor van úgy, hogy az egyhangú szürkeségbe olvadt messzebb multból hirtelen élesen kiválik egy élmény és sokáig világít a lelkében, míg aztán lassan vissza nem tűnik újra a szürkeségbe.

Amint ezt a levelet írni kezdtem, hirtelen előre ugrott pontosan 30 éves időközön át azoknak a perceknek az emléke, amikor mint VII.-es kispap, a nyári vakációra indulva, búcsúztunk a kalocsai küsszemináriumtól. A kápolnában elmondtuk az Itinerariumot; és a szívünk olyan mérhetetlenül nehéz lett tőle! Ima alatt is, azután míg az előcsarnokban táskákkal, csomagokkal a kezünkben gyülekeztünk, aztán az egész úton kifelé az állomásra és még a kis szárnyvasút kocsiában is, míg a Bácskába siető gyorsra át nem szálltunk, valami szorongó félelem ült a lelkemen. Félttem attól a világtól, amelybe egy évi zárt szemináriumi élet után belemérülök majd. Elvonultak előttem arcok, akikkel majd találkozni fogok és helyek, ahol majd sűrűn megfordulok; és az emberektől, a világban forgástól, a lelkem és a külső világ között várható súrlódásoktól olyan félelem rázott belülről, hogy ha engedtem volna a hangulatomnak, rögtön visszafordulok és bekopogtatok a jezsuita kollégium kapuján, kérve, hogy ott maradhassak s ne kelljen elmennem többé. És érdekes: a félelem e krízisében a család géniusa volt az, aki végighúzta kezét az idegeimen és megnyugtatótt. Édesapám arcát láttam, amely mindig a biztonság, az erő és a bátorság szimboluma volt előttem, aztán édesanyám

szemét, amely mindig a legtisztább szeretetet jelentette; a kis húgaimat, akiknek majd mesélni fogok, a kis öccsöket, akik nekiszabadult, nagy játékokra várnak — és elmúlt a félelmem, mert az otthon jobban húzott, mint amennyire taszított a világ.

Te is így félsz a vakációtól?

Alapja van a félelmednek, és én megértelek. De ugyanakkor meg akarlak nyugtatni, hogy nincsen okod félelemre, sőt mint a felfűtött mozdony, óriási lendülettel kellene nekirohannod ennek az ajándék-időszaknak.

A kispap vakációjának komoly problémái vannak. Szeretném, ha sorra mindnek a szemébe néznél.

A szabadság problémája.

Percekre kötött napirendből, zárt ajtójú intézetből, a szerzetesi élet bilincseit read rakó szemináriumi közösségi életrendszerből egyszerre kikerülsz a teljesen kötetlen szabadságba, ahol mindent magad rendezel és mindenért magad felelsz. Van, aki megretten és a legszívesebben visszamenekülne. Van, aki fellélekzik, mint a szabadult rab és pont az ellenkezőt tervezi annak, amit egész éven át csinált. Az igazi ember viszont folytatást lát...

Hogy a napirendet levetetted, az nem azt jelenti, hogy most két hónapig kötetlen, meder nélküli, szabályok nélküli, iránytalan, vad élet következik. Csak azt jelenti, hogy míg eddig mások szabták meg a napirendedet és a házirendet, *most magad szabsz majd rendet magadnak*. A kispap-élet folytatódik, de a vágányát két hónapig magad kalapálod. S előtted felmered egy új Felelősség: az *önállóság felelőssége!*

A kispap fejlődése nem ismer megállást, amint az élet maga nem ismeri a megpihenést. Amint megáll valami, máris romlik, bomlik, visszacsúszik. A kispapban a pap olyan folyamatosan fejlődik, mint ahogyan kisleányból megállás nélkül bontja évek sorának munkája a kamaszt s a férfit. Bezár a szeminárium, pihennek a tankönyvek és pihen a csengő; de a régi ütemben erőteljesen építődik tovább benned a pap, — csak az építés nyersanyaga lesz más, mint a szemináriumi életben volt. Az őszi első beszélgetések a spiritualis úrral és az első szentgyónások mutatják, hogy sokan milyen komoly öntudattal építették tovább magukban az apostolt, és nem volt botlás az

életükben, — mások viszont milyen messze sodródtak a mellék-utcákon vagy milyen rút kátyúba estek és hónapokig tartó erőfeszítéssel iparkodnak rendbehozni mindazt, amit elrontott a vakáció rosszul értelmezett szabadsága.

A szabadság nem felszabadulás minden szabály alól, amely a szemináriumi életedben kötött. A közösségi életforma szabályai egy időre feloldódnak, de változatlanul kötnek ugyanúgy az erkölcsi, világnézeti, hivatásrendi szabályok; ezektől halálig fel nem old többé senki.

A szabadság nem megszabadulást jelent ellenőrzés alól: „Huj, huj! Nincs prefí és nincsen spiri! Azt teszem, amit akarok!” — Az ellenőrzés kikapcsolása csak az intézeti fegyelem alól egy időre való kikapcsolódásodat jelenti, ámde az ellenőrzést ugyanazzal a felelősséggel átveszik mások; elsősorban önmagad papi lelkiismerete. Soha az életedben többé „szabad” ember nem leszel olyan értelemben, hogy a pap komoly törvényei meg ne kössenek. Sacerdos in aeternum, semper et ubique! Olyan szabadság nem lesz az életedben soha, hogy jogod lenne „nem-papnak” lenned.

A kispap életében a szabadság: fokozott felelősség. Eddig mások szabták meg útját, életmódját, ezer apró tevékenységét; — most a maga lábára állítva, önmagának kell helytállnia mindenért. Amikor vakációra indul, lelkében hatalmas feszültség és elszántság: Most megmutatom, ki vagyok, mit érek! A szünidő az igazi kispapvizsga. Vizsgálod a papi problémák nagy fejezeteiből: „A pap és a világ”, „A pap és az asszony”, „Aszkézis”, „Magyar pap: magyar úr”, „Kisértés tüzeiben” stb.

Minden vakáció nagy küldetés: Menjetek a világba, hamarosan leendő munkahelyetekre! Lássátok, ismerjétek, értsétek, tanuljátok meg gondolkodását, stílusát, értékeit, hibáit és lásátok, miben kell föléje nőnötök. Felderítő repülés két hónapig, amely után visszatér támaszpontjára a kispap és egész éven át azzal fáradozik, hogy feldolgozza a vakáció minden tapasztalatát.

Nehogy úgy nézd az idő elosztását, hogy zárt dobozokat láss: I. év dobozát és II. év dobozát és így tovább, mindig szeptembertől júniusig és a dobozok közt kitöltetlen üroket: a két vakációs hónapot. Inkább a budai hegyek északi láncára gondolj, ahol csúcsok sorakoznak, közöttük nyergek szerepelnek

mint összekötők, de csúcson és nyergen át egyetlen megszakítatlan egészet képez a hegyvonal. A szünidő szerves része a papnevelésnek.

Az idő problémája.

Előtted egy nagy nyitott könyv: két hónap kalendárium, üres lapokkal, címek és feliratok nélkül, utasítások nélkül. Tőled függ, hogy mit írsz bele. Mindenki a maga jelleme, lelki-sége, intelligenciája és lelkiismerete szerint írja tele a fehér lapokat. S ha hozzáértő ember forgatná, megmondaná utána, ki a kispap és mennyit ér. De ezeket a lapokat csak Isten szeme látja és a magad lelkiismerete. Nézd meg egy vakációd élménysorozatát és meglátod, ki vagy.

A szeminárium kötött napirendje minden idődet lefoglalja és kitölti úgy, hogy ott nem probléma, mit kezdj a szabadon tátongó időkeretekkel. A szünidőben magad állítod fel időkereteidet és a magad felelőssége, hogy töltöd ki őket.

Napirended okvetlenül legyen. Ne a szemináriumit másold le szolgálilag, hiszen alkalmazkodnod kell templomhoz is, családdhoz is, magad átfogó, nagy programjához is. Beleállnak a napi étkezések, amelyek szilárd pontok a családdod életében; beleáll a szentmise, amely a plébánia rendjéhez alkalmazkodik s maga köré csoportosítja a reggeli lelki élményeket: imát, elmélkedést, szentáldozást. A fennmaradt időkereteket magad kedve szerint töltöd meg tartalommal. Nem óra-beosztás alapján, mint a szemináriumban, hanem több órát is átfogó nagyobb tömbökkel rendelkezve. Az *óra-beosztás közösségi*: ott szükséges, ahol sok különféle ember, különféle egyéni érdeklődéssel és foglalkozással bizonyos közös tevékenységekre összefog. Ez a közösségi motívum a szünidőben elesik, ezért *nem óraegységek, hanem tevékenység-egységek teszik a napirendedet*. Tehát beleépítődnek a napirendbe a reggeli élmények, amelyek pl. a 8 órai szentmise köré csoportosulnak: előtte elmélkedés, előtte reggeli ima, tehát templomba érkezés negyednyolckor; út a templomba negyedóra, tehát indulás hazulról 7-kor. Így adódik a felkelés negyedhétre. Szentmise után hálaadás; a templomból tehát 9 órakor szabadulsz. Otthon a családi ebéd 1 órakor, a vacsora 8 órakor. Szabad időtömbök tehát: délelőtt 9-től fél 1-ig és délután 2-től fél 8-ig. Ezekbe az idő-

keretekbe osztod bele egész vakációi programmodat. Ura vagy időnek, programnak és vizsgázol az idő helyes felhasználásából.

A vakációi pihenés nem azt jelenti, hogy üresen futhatnak el fölötted a negyedórák. Változatlanul negyedóra marad az időegység, amelyet már felelősséggel felhasználhatsz és kell is értékes tartalommal megtöltened. Értékes tartalom persze a beszélgetés, pihenés, szórakozás, sport, séta is, amelyek arányosan osztódnak el a szellemi munkád órái között. A helyes arányban való adagolás komoly felelősség! Reggeltől estig egyfolytában áttanult nyári nap túlzás, amely ellenkezik a pihenés szempontjával; de ellenkező irányú túlzás az is, ha véget nem érő beszélgetések, séták, játékok töltik be a kispap egész napját. Harmóniát a programmba!

A plus-munkád folytatódik. Akár szigorlatra való készülés, napi 4–5 órai komoly tanulással, akár a kedvenc tárgyaddal való élvezetes foglalkozás, akár olvasási programod céltudatos keresztülvitele; de *dolgozni lásson a családi ház!* Nem veszekszel csendért és háborítatlanságért, nem terrorizálsz el mindenkit a magad közeléből, mégis elcsendesedik a ház, lábujjhegyen járnak a testvérek, még édesanyád is halkán oson el a hátad mögött, ha a szekrénybe kell nyulnia. Pszt! Csendesen legyetek! A kispap dolgozik!

Komoly olvasási terveidet ilyenkor valósítod. Utolérni az irodalmat, à jour kerülni a tudomány fejlődésével, a filozófiai, világnézeti, vallásos irodalommal éppúgy, mint a szépirodalommal és a költészettel. Már a szemináriumban feljegyezted azoknak a könyveknek íróját és címét, amelyeket a vakációban fogsz végigolvasni; és most ott ülsz a kert egy hűs sarkában, előtted a könyv, mellette ceruza és jegyzetfüzet és sorra veszed az európai szellem vagy a katolikus lelkiség óriásainak legújabb ajándékait és szívod, szívod mindazt az értéket, amelyet könyveikben adtak embertársaiknak. Ponyvairodalomra vagy selejtes, értéktelen fércművekre, amelyeket az átlagember is csak utazásra szokott megvenni, s ha megunta, kidobja a vonat ablakán, s csak a kamaszfiúk falnak dülledt szemekkel és száguldó fantáziával olvasnak, neked időd nincsen, az energiát is sajnálnád az olvasásuktól. Minek időt adni olyan írónak, aki egy csomó idegizgalmon kívül semmit sem adhat neked?

Tanuló és olvasó programmodat vakációra való indulás előtt komoly alapossgággal beszélgesd át a lelkiatyáddal vagy a spirituális úrral.

Ha cserkész voltál, akkor minden vakációdban helyet kér magának egy táborozás élménye: álló tábor vagy mozgó tábor a régi vezetőkkel és a régi fiúkkal. *A cserkészethől nem szabad és nem lehet kinőned.* Nemcsak pap korodban nyújt majd elsőrendű fogantyút a fiú-ifjúság megközelítéséhez és vezetéséhez, hanem egyéniséged kibontásában is plust jelent. Én vallom, hogy mint pap, sokat kaptam a cserkészettől, amely az én diákoromban még csak kísérleti és kezdeti stádiumban volt, és én már mint hitoktató ismerkedtem meg vele. Különb pap vagyok csak azért, mert cserkész vagyok; a cserkészlet nélkül sok minden elmaradt volna az életemből, amit pedig hálás imában köszönök meg naponta az Úrnak. A komolyan vett cserkészletnek, tisztképzés formájában, benne kell állnia a szemináriumok programjában. Ezen felül azonban mindenegyes cserkész-kispap vakációjában benne álljon egy százszázalékos odaadással végigcsinált cserkész-tábor, akár csapattábor, akár tiszti vagy továbbképző tábor legyen az. Nem mondhatunk le sem egyéni életünkben, sem a papi hivatásunk gyakorlása közben azokról a kiemelkedő előnyökről, amelyeket a cserkészlet jelent számunkra. A nyári tábornál nem lógásra gondolok, hanem vagy az őrshöz beleállással vagy a vezetőségben felelős szerep vállalásával, izig-végig cserkészies köteletségkeresésre, amelylyel a csapat is nyer, s a kispap lelke és egyénisége is gazdagodik.

Sport. Balatonnál fürdés, vitorlázás, nagy folyók mentén evezés. Soha nem női társasággal, hanem sportszerűen, férfias erőfeszítéssel, magadban vagy férfias sportot kereső jóbarátokkal. Közös strandon fürdésedet tiltó rendelet akadályozza. Ne fájjon ez a tilalom! Számodra a fürdés nem társas élmény, hanem sportélmény, amelyben a társaság csak akadályozna. S egyébként is nem illik, hogy akik reggel oltáron állva látnak, ugyanazok délután mezítelen, ágyékaik körül takart testtel találkozzanak veled és egyszerűen játékos embernek lássanak. Egy korábbi levelemben figyelmeztettelek: te soha nem lehetsz többé nem-pap-csak-ember a külső megjelenésedben sem.

Általában *a sportolásod diszkrét legyen és a hivatásodhoz*

méltó. Ha zárt kertben, pl. kollégium vagy internátus teniszpályáján szívesen üződ a legelegánsabb sportot, az ellen senkinek nem lesz kifogása. De teniszöltönyben, kihajtott fehér gallérral, teniszütőtől lóbálva nem mehetsz végig a falun, de keresztben át sem mehetsz így az utcán. S a teniszező társaságban a viselkedésed mindig kifogástalanul paphoz méltó legyen. Számaid a férfiegyes és a férfipáros; a vegyes felállású játékok kevésbé illenek hozzád. A pap és a kispap sportolásánál mindig felelősséggel kell mérlegelni a botránkoztatás veszedelmét. Ha ez fennáll, akkor szívfájdalom nélkül máról-holnapra abbahagyod a kedves sportodat. — Ha más szempontból is és más mellékszöveggel, mint az úzás vagy a tenisz, de éppen annyira nem volna méltó hozzád, hogy pl. a kocsmáudvarán órákon át kuglizzál és hajtogasd a sörös kancsót terebélyes, nagyhangú bácsikkal vagy hogy vadászruhába öltözve, magadhoz fűtventve a vizslát, foglászni indulj a határba. Én nem szeretem a poharazó társaságban tekesportot (sport!) üző papot és nem tartom paphoz illő sportnak a vadászatot akkor sem, ha az nem „clamorosa”. Ez egyéni véleményem, amelyről vadászpapokkal nem vitatkozom, de megítélésemet minden érvekkel szemben is fenntartom.

Reverendában sportolni nagyon nehéz, csaknem lehetetlen. A reverenda nem sportruha. De a lelkiismereted tiltson számodra minden sportot, amely nemcsak a papi ruhából, hanem a papi egyéniséged töretlen voltából is kivetköztetne.

Séta. Igen, ha az nem az öregemberek ballagása: két lépés haladás, tíz percig egy helyben topogva, hadonászó beszélgetés... Ha nem korzózás: időt lopó ténfergés az utcán, fiúkkal és lányokkal üres beszélgetésben... A sétádnak mindig célja van: valahová el akarsz jutni és ott valamit akarsz csinálni. Ezért a sétádnak üteme is van: óránként 6 km., ami egyenletes, komolyan kilépő, egészséges menetelést jelent. Lirai andalgás nem illik hozzád. S ha felébred benned a cserkész és útfélen vagy az erdőben természetmegfigyelésre megállasz, az más, mintha lármás társasággal az utcasarkon ragadtál volna állva. A sétánál vigyázz a lépésedre és testtartásodra: a hosszú lépetekkel, klaffogó reverendával tovaloholó kispap nem szép látvány.

Utazás. A cserkészlet nyomán lett divatossá nálunk is az

országjárás. Utazásod stílusát a mozgótáboréhoz alkalmazd. Célal, költségvetéssel, beosztással, öntevékenyen, gondosan előkészített programmal utazzál. Ne koldusdiák módjára: plébániákra beállítva és ebédet vagy szállást kérve. Ne potyázó, léha módon: ahol szíves vendéglátásra találsz, ott megülve a gazda nyakán, vagy újra meg újra visszatérve és hosszabb ottmaradással szerencsétlétve őt. Addig nyújtózzál, amíg a takaród ér. S az messze ér, ha igénytelen vagy és takarékoskodni tudsz; ott viszont, ahol megéri, bőkezűen tudsz a pénztárcádba nyúlni. — Ha valahol vendégül láttak, ne felejts el a kiszolgáló személyzetnek borraivalót adni! Ők nem a kevéspénzű kispapot látják benned, hanem egyszerűen a reverendádat nézik és a papság, mint olyan jut szűgyenbe előttük, ha kiszolgáltatód magadat a nélkül, hogy a társadalmilag szokásos ellenszolgáltatást megadnád. A borraivaló összege se túl alacsony, se túl magas ne legyen. Az urat arról ismerni meg, hogy a helyes mértéket ösztönszerűen mindig eltalálja.

Ha utazásod közben egy-egy paptestvérnél állasz meg, kedves szórakozásod legyen, hogy engedélyét megkérve, átböngészd a könyvtárát. Roppant sokat tanul az ember egy-egy ilyen könyvtár-szimatolásból!

Utazás közben mindig legyen könyv nálad, hogy a vonaton töltött, sokszor butítóan unalmas órákat felderítsed és értékesé tedd vele. Vonaton általában ne ismerkedjél. Legjobb az embernek zártan jönnie és éppen oly zártan távoznia a végén. Ritkán származik áldás a vonaton kötött ismeretségekből.

Az időd helyes felhasználásának jelmondata: Minden negyedórának leszakaszod virágát!

A vakációzó kispap időmilliomos. Ha idejét helyesen felhasználta, akkor tapasztalatokban, benyomásokban és élményekben is milliomos lesz.

Végül egy tanács, amelyet én magam soha nem követtem eddig, de tudom és érzem, hogy jobban tettem volna, ha követtem. Az embernek évente szüksége van legalább 3 hetes pihenőre. A pihenés lényege nem utazás vagy sport, vagy divatos vakációs foglalkozások, hanem a mindennapi élet környezetéből és sodrából való teljes kikapcsolódás. A pihenés motívuma soha ne hiányozzék a kispapi szünidőidből. S később, pap korodban, ha teheted, évente egyszer adj magadnak három hetes

igazi pihenést; ha pedig plébános leszel vagy más című fellebbvaló, akkor az alád rendelt paptestvéreknek lelkiismereti felelősséggel adj ugyanennyi teljes szabadságot. Felfrissülve, ki-
pihenve, új erővel kezd az ember és különb lesz a munkája, mintha igavonó módjára egyfolytában húzott, húzott volna... Én a papi életem negyedszázados forgása alatt egyetlen vakációban sem pihentem még igazán. Rosszul tettem. Ha újra kezdeném, — lehet, hogy újra ugyanígy csinálnám, de akkor is rosszul tenném.

Az emberekkel való érintkezés problémája.

„Hazajön a fiunk, aki a püspöki szemináriumban kispap!”

A családi otthon megkülönböztetett gyengédséggel és szeretettel várja a kispap-fiút haza. Hivatása, távolléte, szellemi föléjük növekedése valamilyen különös nimbuszt adnak neki szülei és testvérei előtt is. Fölről jön és közéjük áll, de amint ott van, a régi szeretettel köszöntött fia a családnak. Az ő feladata, hogy ne legyen merevség, idegenség a viselkedésében. Alkalmazkodik a családhoz, belesimul és harmonikusan lép együtt az ő taktusukra. Nem szabad nagyoznia, adnia az előkelőt, hencegnie, még kevésbé „kegyesen leereszkednie” hozzájuk. Ha nagyon-nagyon előkelő úr lesz is majd belőle, a családjához való viszonya nem változik: szüleinek mindig kisfia marad, testvéreinek mindig a Józsi vagy a Laci, akihez a vér kötelékén kívül gyermekkoruk rengeteg intím élménye fűzi őket. Bibliai József testvérei csak addig hódolnak leborulva az öccsük előtt, míg rá nem ismernek; amint kiderül, hogy ez a nagyhatalmú úr az édes öccsük, egymás nyakába kell borulniok. Józseftől embertelenség volna, ha magas polcra gőgösen kezelné a bátyjait, akármilyen rútul bántak is el vele évekkkel ezelőtt.

A személyes viszony mégis bizonyos eltolódást szenved. Édesapjával szemben megbecsülő, összetartó, megértő férfi-barátsága fejlődik ki a kispapnak. Az édesanyja iránti szeretete a maga egyszerűségében megmarad; de míg azelőtt az édesanyáé volt a pártfogó, segítő szerep, most a kispap viselkedésébe fűződik bele a Férfi szolgálatkész, segíteni kész, óvó és pártfogó szeretetének vonása. Azelőtt az anyja vezette őt kézen fogva, most ő az erős és az édesanya boldogan támaszkodik

reá. A testvéreivel a hang is, az érintkezés is a régi, csak eltűnik belőle az egyenrangúak bizalmaskodása és eltűnik minden bosszantás; ő közöttük most már primus inter pares és az is marad mindhalálig. Apja mellé fokozatosan felmagaslik családfővé. Ha apját elhívná a jó Isten, a kispap-fiú automatikusan lép a helyére, mint a család feje.

A papnak, mint minden felfelő növekvő családtagnak, feladata, hogy a *családját lassan megemelje, nemesítse*. Egyszerű parasztcsalád fia, ha a szemináriumból hazatért, jaj, ne éreztesse otthon, hogy elszokott az ő paraszti szokásaiktól, és ne kíváncsion úri kiszolgálást vagy főként a családnak a szemináriumi szokásokhoz való alkalmazkodását. A paraszti család tartsa meg csak a tradícióit, stílusát, életmódját és a kispap velük egy vonalon járjon. Gondosan kerülje látszatát is annak, mintha paraszti hozzátartozóit szégyelné, vagy mintha odafönt az úri környezetben elfajzott volna tőlük. De lassankint nemesíti beszédmódjukat, szellemi igényeket kelt, világnézeti kérdésekben helyes családi közvéleményt teremt, itt-ott egy könyvből felolvas nekik és kultúrigényeket elégít ki... Ambíciója, hogy édesapja intelligens katolikus és okos paraszt legyen, aki a fia révén helyesebben lát sok kérdést, mint a falu többi gazdája és irányítója hat a közvéleményre. Édesanyja és testvérei előtt észrevétlen nyitogat szélesebbkörű távlatot. Az első naptól kezdve tanítómestere a családjának a nélkül, hogy ezt észrevehetnék. Benne áll és a maga vállával emeli lassan őket.

Munkáscsaládnak és intelligens családnak a kispap-fia főleg a lelki élet és a világnézeti kérdések vonalán kell, hogy emelő hatással legyen övéire. Beszélgetései észrevétlen nevelnek; könyveit ez is, az is olvasgatja és — ez a kispap családnevelő ügyessége — csodálatosképpen pontosan azokra a kérdésekre talál választ bennük, amelyekre nem talált eddig vagy helytelenül tudta a feleletet. Renovabitur facies terrae. De olyan csendesesen, olyan szervesen, hogy senki a családból észre ne vehesse.

A családi otthon vérközössége és szellemközössége természetessé teszi, hogy a Krisztusból táplálkozó papfiú krisztusi szellemmel telíti az egész családját. Hiba volna, ha nem sikerülne: azt mutatná, hogy gyenge az ember!

A rokonokkal kissé nehezebb az ügy. Nem állnak olyan közel hozzá, hogy alkalmazkodni tudnának, s viszont görcsösen vigyáznak arra, hogy az eddigi közelséget megtartsák. — A nagynénik pártfogó hangja egyre hamisabban cseng. — A nagybácsik ugrató, tréfáló közeledése valahogyan azt a kispapot keresi, aki az ő fiatal korukban, harminc évvel ezelőtt talán olyan lehetett, mint amilyen kép az ő emlékezetükben maradt róla, de a mai szeminárium mai kispapjától ezer pontban különbözik. A nagybácsik soha nem fogják benned igazán tisztelni a papot, mert nem engednek abból, hogy kisfiú-korodban a térdükön lovagoltattak és cukrot adtak ajándékba. Nehézked, sokszor terhes és bántó bizalmaskodásukat zárt, derűs nyugalommal fogadja a kispap. Türelemmel várja, míg megüllededik közöttük egy hidegebb, kissé kényelmetlen rokoni ismerősi-idegen viszony, amelynek kényelmetlensége miatt egyik fél sem keresi a túlzottan sűrű személyes találkozásokat. — Az unokafivéreket és nővéreket le kell szoktatnia minden fölösleges és talán nem illő bizalmaskodásról. Annyiban nem nehéz feladat, mert bizonyos feszélyezettséggel állnak vele szemben és átvesszik azt a modort, amellyel ő közeledik hozzájuk. — Általában a rokoni szeretet megmarad; szívélyes, kedves megbecsülés és érdeklődés és érintkezés nem ütközik elvi akadályba, de a rokonnak is meg kell adnia a papnak járó tiszteletet. Persze, a kispap egyénisége olyan legyen, hogy ezt a tiszteletet kihúzza a rokonaiból és természetessé tegye.

A régi pajtások mindig megtalálják benne a kedves, megértő jóbarátot, akiben nincsen nagyképűség, sem mesterkéltségre való merevség. Szeretet diktálja a szíves, mosolygós közérzetét, viszont a papnak járó tisztelet akadályozza meg a helyén nem levő bizalmaskodást. Baráti körének stílusa és gondolkodása is megnemesedik a vele való érintkezés folytán. Általában a papi működésednek, arra való rátermettségednek első próbája a vakációkon a családdal, rokonsággal, barátokkal szemben elért nemesítő, nevelő eredmények. Nem maradhat senki távol az Istentől, nem maradhat közönséges vagy rossz, aki sűrűbben érintkezik a pappal!

Leányismerősök kifogástalan urat ismerjenek benne, akiből, bár soha nem mondja, sugárzik a „noli me tangereli” Nem jön zavarba, nem lehet őt ugratni és aztán kinevetni, nem ud-

varol, nem bókol. Egy kissé fölülről kezeli a leányvilágot, a nélkül, hogy akarná és a nélkül, hogy ez bántó lenne. Egy-szerűen fölötte áll a kamaszromantikának. A kislányok előtte nem szexuális és erotikus lények, akikbe rögtön belé kell sze-retni és troféákat: zsebkendőket, fényképeket, leveleket gyűj-teni, amelyekkel aztán baráti körben eldicsekszik az ember. Fölötte jár, s ezzel emeli és nemesíti a leányok világát.

Pártfogók és segítők vagy édesapjának pártfogói előtt ne-mes férfiméltósággal áll meg, s ki tud fejezni hálát a nélkül, hogy megalázkodnék. Kezet a pap, tehát a kispap is, nem csó-kol másnak, mint az édesanyjának. Rajta kívül az ország koro-nás királynéja az egyetlen nő, aki a paptól kézcsókra igényt tarthat. A püspöknek a gyűrűjét csókolja meg. Ezzel véget is ért a csók-széria. Senki másnak a világon!

Reverendája és a papi rend, amelynek előszobájában jár, egyenrangúvá teszi őt a legelőkelőbb állású urakkal, ha nem is társadalmilag, de emberértékelésben. Meg kell tanulnia oly nyugodtan forognia közöttük és érintkezni velük, mintha közé-jük tartozó volna. Persze, vigyáznia kell, hogy ez a magatartás természetes előkelőség legyen, ne hencegés vagy kényelmet-len nagyizálás, mert ez esetben nevetségessé lesz és a társaság-ban eljátszotta szerepét. Alapelv: mindenkinek megadja a neki járó tiszteletet, viszont elvárja mindenkitől a papot megillető megbecsülést.

Az ellenséggel szemben való viselkedését elvileg a hegyi-beszéd körvonalazza. A papnak mindig van ellensége; ritkáb-ban személyes ellenfelek, legtöbbszörre állása, ruhája, hivatása miatt néznek reá gyűlölettel. Szent közömbösséggel jár közöt-tük, az ellenséges magatartás fölött szemet hunyva. Ha a papi mivolta miatt éri ismeretlentől méltánytalanság, azt a vértanú megbocsátó nyugalmaival állja. Nem azért, mintha gyáva lenne, hanem mert Krisztustól parancsa van: „Szeressétek ellensé-geiteket!” (Mt. 5, 44.) Egyébként az ellenség a Krisztus pap-nevelő pedagógiájában fontos szerepet játszik. Láthatlan is ma-gunkon érezzük gyanakvó, ellenőrző, rosszindulatú pillantását és fokozott mértékben vigyázunk minden szavunkra, mozdula-tunkra; tehát tisztán az, hogy ellenségeink vannak, fegyelm-ezettebbé gyűr át bennünket. Azonkívül az ellenség megmondja a kellemetlent, elkiáltja a hibánkat, szemrehányja tévedésün-

ket, amit jóbarátunktól mind hiába váránk. Az ellensége többet nevel a papon, mint a jóbarátja!

Az emberekkel szemben való érintkezés alaptétele: természetesen adni kispap-önmagadat, minden erőltetés és minden hamis színjátás nélkül. Vissza ne riadj társaságtól, ok nélkül ne kerüld el a megjelenést olyan helyen, ahol egyébként illik ott lenned, hogy gyakorolhasd magadat az emberekkel való társadalmi érintkezésben. A szemináriumban bizonyos — bocsánat a szóért — agglegény stílus fejlődik ki, hiszen celibátusra készülő férfiak vagytok magatok közt; amit ez a közöség meg nem ad, azt nyújtja a vakáció folyamán a sokrétű, kétnemű társaság. Könnyed társalgási modor és az emberekkel szemben biztonság nem fejlődhetik ki másképen benned, mint élő gyakorlat útján. Világéletedben társas lény leszel, hivatásodnál fogva társaság vezetője; ezzel az öntudattal járjon a kispap az emberek között. Számodra a társadalmi élet nem szórakozás és élvezet, hanem jövőt néző gyakorlás.

A hivatás problémája.

A szeminárium zárt ajtóju élete valahogyan világon kívül helyezi az embert és odakívül csuk egy csomó eleven problémát, amely nem tud a kispapközösségbe odafurakodni. A vakáció ezeket a problémákat egyszerre rázúdítja a kispapra és megropogtatja alaposan.

Hivatásod igaz voltának tagadhatatlanul a vakáció a leg-erősebb próbaköve. Megfosztva a szeminárium zártságától, a kispap-közösségben rejlő óriási erőttől, az előljárók irányítása nyújtotta biztonságtól és a nagy praeparatio magával ragadó ütemétől, a teológusnak minden gyenge pontja kipróbáltatik a nyári két hónap alatt. Ami talán gyengéje, az a szünidőben állandó kísértések által ostromoltatik. A természettől lustát elsodorja a lustasága súlyos semmittevésbe; — a magános ember bűne megkísérti és földre vágja azt, aki az onaniát nem teljes elszántsággal irtotta magából; — aki a nőre nem tisztá papi szemmel néz, azt könnyű nyári szerelembe keveri a kísértő, amely esetleg a hivatásába kerülhet; — a kártyás számára elsőrendű kompániáról gondoskodik; — a boros kancsó barátja hamarosan belesodródik egy lump társaságba; — a lelki életben sekélyes el fog hanyagolni minden lelki élményt és

elszárad, mint a virág, amely nem kap két hónapig sem esőt, sem harmatot...

Ha a vakációban megfigyeled önmagadat, rájössz majd, hogy mik jellemekben azok a gyenge pontok, amelyekre támaszkodva valaha talán a hivatásod ellen támadást intézhet a Sátán. Ne víg játékos légy a kísértővel szemben, hanem lelki-gyakorlatos vizsgálatot tarts a nyári botlásaid és kísértéseid fölött; meglátod belőle, mely pontokon szükséges a nagyon komoly önnevelés, hogy a papi egyéniséget megtámadhatatlanná tedd magadban.

Ha én szemináriumi rektor volnék, minden új iskolaévet három napos lelkigyakorlattal kezdenék a szemináriumban, amelyben nem a sok szentbeszéd, hanem nagyvonalú irányítás mellett a kispapok beható önvizsgálatán volna a hangsúly: mindenki tüzetesen átvizsgálná a vakációját, kísértéseiből és nehézségeiből a benne hivatott apostol gyenge pontjaira ismerne és a lelkiatyával folytatott komoly beszélgetésben egész évi lelki erőfeszítései egyik tengelyévé az elmúlt vakáció tanulságait tenné.

Hivatásod próbáját adja a vakáció abban is, hogy az életben megállva, a legkülönbözőbb papokat figyelheted meg a munkahelyükön. Meghallgatod, hogyan beszélnek, mit suttog-nak róluk a barátaik, mit az ellenségeik, mit a hírharangok; elbeszélgetsz velük és kutatod a gondolkodásuk rügőit. Tanulsz tőlük. Vagy abból, amit jól csinálnak, hogy majd egyszer te is úgy csináld, vagy abból, amit elrontanak, hogy hasonló hibába ne essél. A kispap szeme kellemetlenül éles. Mögéje lát az élet-kulisszáknak, szétismeri az igazat a megjátszott szereptől, s éles ítéletet formál magában egy-egy pap jelleméről és egyéniségéről. S ha ugyanakkor a kispap alázatos lelkű, aki tanulni és javulni akar, akkor állandóan reflektál önmagára és a papok példája nyomán alakítja magából az igazibb papot.

Érdemes a papok munkáját azért is megfigyelned, mert a szemináriumi elméleti oktatás mellé fektetve itt látod a gyakorlati megvalósítását a nagy elveknek. Sokszor pontosan úgy, ahogyan tanultad és talán a vizsgán jelesre felelted; ilyenkor elégedett öröm áll meg a lelkedben. Mászor a gyakorlat talán egészen mást mutat, mint amit a könyved és a professzorod mondott. Ilyenkor elsőrendű tanulmány az összehasonlítás és

a következtetések levonása. Érdemes pap közelében a vakáció egy-egy pihenő napja felér egy sorozat morális vagy pasztorális órával. Gyenge papnál ugyanúgy, csakhogy akkor a vizsgálójáról tanulod meg ismerni és gyakorolni a jót.

Hivatásod próbája a szünidő nagy felelete arra a kérdésre: szereted-e a reverendát? Kényelmetlen és önmagában, ruhái minőségben szörnyű öltözet: zárt is, nehéz is, meleg is, nem praktikus és nem szép. De reverenda, Krisztus papjainak egyenruhája, tehát mindezek a szempontok nem számítanak. De szereted a reverendát? Nem jársz szívesen papi civilben, mert az elegánsabb és könnyebb és neked jobban áll? Nem szoktál talán „vad-civilben” is megjelenni a nyilvánosság előtt és élvezni a diákromantikát, amelyet a hivatásod egyébként kitörölt már az életedből? Én nem mondom azt, hogy a kispapnak, aki papi civilben jár, nincsen hivatása, vagy hogy ki kell zárni a szemináriumból a másikat, mert teniszruhában, fehér cipőben ment játszani a parkba vagy a bátyja sportruháját húzta fel és úgy mászott a hegyre. De mindenesetre bizalmatlanul néznek minden kispapra, aki a reverendát nem szereti, szívesen cseréli fel a kényelmesebb és papi mivoltát nem olyan feltűnően kikiáltó civil ruhával. Aki pedig többször ok nélkül „vad civilben” jár a családi otthon zárt körén kívül, annál azt is nagyon meggondolnám, visszavegyem-e a szemináriumba. És itt nem figyelnek a külföldi papságra való hivatkozásra, akik mindig papi civilben járnak és csak egyházi funkciójukhoz vesznek fel reverendát, vagy pedig sűrűn használják a teljes civil ruhát a nélkül, hogy e miatt a felsőbbiséggel kellemetlenségük támadna. Ahány ház, annyi szokás. Nálunk itthon a papok egyenruhája a reverenda, a népünk is megbotránkozik rajta, ha civilben járó úrban felismeri a papot. Igaza van. Jöhetnek rendkívüli körülmények, amikor életveszélyes a reverenda, vagy súlyos méltánytalanságnak tenné ki a papot, s a főpásztorok engedélyt adnak rá, hogy civilbe öltözzünk és úgy vesszünk el a tömegben. De normális körülmények között szigorúan előírt kötelességünk a kollérés papi ruhának hordása. Ne mondd, hogy vannak helyek, ahová nem mehetsz papi ruhában, mert oktalan feltűnést keltene! Hidd el, hogy ahová a pap ruhája nem való, oda általában nem való maga a pap

sem. Ne menj oda, ahol nem mersz a te papi egyenruhában megjelenni!

A vakáció megpróbálja a hivatásodat. Kristálytükör, amelyben meglátod igazi arcodat. Légy őszinte önmagaddal szemben!

Az önnevelés problémája.

Nagyon érdekes kifejezést olvastam Stockums püspök könyvében. Azt írja, hogy a pap „*okos bizalmatlansággal*”, „mit vernünftigem Misstrauen gegen sich selbst” tekintsen önmagára.

Ennek az okos bizalmatlanságnak teljes mértékben élnie kell a kispap szívében önmaga iránt. Hiszen állandó önnevelése dacára sohasem tudhatja, hogy az eddig elért eredményei tartósak-e, véglegesek-e, és nem vet-e fel újabb meg újabb problémákat a közvetlen jövő. Hiszen az önnevelés oly kényes és felelős munka, és olyan nehéz a dolgok mélyére látni!

A vakáció önnevelő motívumaiból csak úgy válogatás nélkül felmarkolok egy csomót és eléd szórom. Görbítsd őket kérdőjelle és állítsd magad elé: érdekel-e?

Férfias vonások kidolgozása a jellemedben. A szeminárium zárt férfiközössége nem ad eléggé színes és mozgalmas életkeretet ahhoz, hogy a szintetikus és rendkívül komplikált férfijellem minden vonását kidolgozhassa az ember. A vakáció kipróbálja az eddig elért eredményeidet, megmutatja egyik-másiknak irreális voltát, rámutat hiányokra és sokszor egészen megdöbrent egy-egy új felfedezéssel, amire eddig nem is gondoltál. Férfiasság nem jelent keménységet, még kevésbé durvaságot. A szünidő eléd vet nagyszerű férfikaraktereket, akiktől sokat tanulhatsz; felvonultat rosszul sikerült torzalakokat is, akik elrettentő például szolgálhatnak. Necsak a papokat figyeld, hiszen bizonyos mértékig egyformán gyalult emberek; a civil urak és az egyszerű emberek között sok olyan érdekes vonást találsz, amelyet papoknál hiába keresnél, — pedig talán nem volna kár, ha bennünk is megvolnának. Míg bennünk a természetfölötti erények fejlődtek ki aránytalanul, az egyszerű emberi jótulajdonságokban a világiakat sokszor magasan fölöttünk állóknak találod majd.

Érdemes tanulnod tőlük. Pl. egy-egy jóvágású cserkész-parancsnoktól, egy-egy jó katolikus katonatiszttól, egy-egy sokgyermekes családapától...

A legtöbb kispapban van valami merevség, talán félénkség, talán ügyetlenség, ha az emberek között mozogva látod őket. Következménye annak a zárt nevelő rendszernek, amelyben élünk a szemináriumban, és a gyakorlat hiányának, ami meglehetősen aláássa a biztonságunkat. A vakáció elsőrendű alkalmakat nyújt *ennek a megilletődöttségnek és merevségnek leküzdésére*. Programmodba vedd! Meglátod majd: amint nő a biztonságérzeted, olyan arányban tűnik el modorodból minden esetlenség és félénkség. Csak arra vigyázz, hogy a biztos fellépést nem lehet erőltetni; annak harmonikusan magától kell jönnie, hiszen következmény csak: alapja a társadalmi biztonságérzet és önbizalom.

A kispapok a szemináriumban rengeteget vitatkoznak. Emlékszem, hogy cserkészisztiképző táborokban több ízben egyenesen küzdenem kellett a vitatkozási düh ellen. Viszont nem vagyok biztos benne, hogy mindnyájan tudtok-e *intelligensen, szellemesen elbeszélgetni*? A vakáció kitűnő iskola. Nyitott szemmel és nyitott füllel járj; figyelj meg intelligens, művelt urakat, akiknek körében jól érzed magadat, mert ropant érdekesen tudnak elbeszélgetni veled mindenről a nélkül, hogy fölényüket éreztetnék. A paptestvérektől is nagyon sokat tanulhatsz e téren. Komoly ambícióval gyakorold te is magadat. És amit szorgalmas méhecske módjára gyűjtöttél a nyáron, azt szórd rá testvéreidre majd a szeminárium falai között. Ha úgy komolyan akarnátok, *micsoda magasrangú szellemi elit lehetne minden szeminárium!* Filozófiailag képzett elmék, nagytávlatú tanulmányok, állandó szellemi képzés, számrétű érdeklődés! Mi mindent adhatnátok egymásnak! Valahogyan nemcsak a gyűjtő igényeket, hanem a szellemi szóró igényeket is ki kellene fejlesztenetek magatokban: hogy aki veletek van, jól érezze magát és kapjon töletek valami szellemi és lelki értéket.

A szemináriumban pénzkezelések alig van. Egyrészt megvan mindenetek, ami normális emberi életnek igénye, másrészt el van zárva töletek a lehetősége annak, hogy a kedvetek szerint vásárolhassatok. A vakáció elétek áll, belenevet

a szemetekbe, belenéz a pénztárcátokba és elkezd görbült ujjakkal hivatni a pengőket kifelé. Bizony, meg kell tanulnod *a pénzzel helyesen bánni!* Helyesen úgy, hogy ne légy fősvény, a garasba túlzottan kapaszkodó, de pazarló se légy, szüleid pénzt mindenféle fölösleges csacsiságokra elszóró. Ha évközben nem tetted volna, a szünidőben okvetlenül vezess pénztári naplót, amelyben feljegyzed dátum szerint minden bevételédet és kiadásodat. Hetenkint állj meg és nézd át a feljegyzésedet, hogy szigorú bírálatot mondhas a pénzzel való bánásodról. Egészen külön tudomány, a pénzzel gentleman módjára bánni tudni: hogy mindig mindenre teljék, de semmi fölöslegesre egy fillér se menjen. Emlékszem egy régi kispaptársamra, akinek szegényebb szülei voltak, mint nekem, jóval kevesebb volt a zsebpénze, mint az enyém, mégis mindenben velünk tartott, soha oktalannul nem garasoskodott, és mégis mindig volt pénze olyankor is, amikor az enyém már régen elfogyott. Nemcsak jól gazdálkodott, de úri módon jól tudott bánni a pénzzel. Kérd meg legközelebb Vakáció meszt, tanítson meg erre a művészetre.

A szeminárium nem rendez mulatságokat és hangos lármájú szórakozásokat, amelyekkel viszont tele van a szünidőd. Nagyon vigyázz, hogy úgy ne járj, mint az ember, aki nem szokta a bort és megmámorosodik, amint hozzájut. A pap ünnepeken, előadásokon, banketteken, lakodalmakon, majálison kénytelen megjelenni, s többnyire a főhelyek egyikén ülni és mindenki szemét figyelő pillantással magán érezni. Komolyság az egész magatartásában, mosolygós kedvesség a modorában, szellemesség a beszélgetésében, messzemenő fegyelmesség ételben, italban, s eltalálása a helyes pillanatnak, amikor beszélnie kell, s amikor illik eltávoznia: mindez hozzátartozik a mi társadalmi kiképzésünkhöz. Nem mondom, hogy a szünidőben mulatságról mulatságra járj, hiszen téged még nem kényszerít bele a hivatásod a híveid örömeibe; de ne rettenj vissza tőle, ha meghívást kapsz és tanulj meg *mulató emberek között korrekt papi módon viselkedni*. Ezer kérdés táncol ilyenkor előtted: italprobléma, asszonyprobléma, tónus problémája, tréfák problémája, étel, ital, kártya, dohányzás problémája, s bizony magától értetődik, hogy ha otthon az esti lelkiismeretvizsgálatnál visszagondolsz és végigsimogatod minden szavadat

és tetteidet és úgy látod, hogy nem csináltál hibát, akkor megköszönöd az Úrnak, hogy paphoz méltóan tudtál viselkedni. Nem könnyű feladat!

Többször említettem a kártya kérdőjelét. Elmúlt már az az idő, amikor a plébániákon elkeseredett ferbli-csatákat vívtak déltől estig és estétől reggelig. De a vidéki társadalmi élet kedves eszköze ma is a kártya és a pap vagy a kispap, ha körülnéz, mindjárt válogathat, hogy melyik kínálkozó kompániába társuljon bele. Vigyázz! Nincs súlyosabb rabszolgaság, mint a tarokk-rabság vagy a bridge-fogság. A hiányzó negyedik! Amikor három ember, mind jóbarátod, együtt ül és játszani szeretne, és elromlik az egész estéjük, mert te breviáriumozni akarsz vagy valami unalmas könyvbe mélyedni... Testvéri szeretettel ajánlom: ne tanulj meg semmiféle kártyajátékot; ha tudsz valamit, felejtsd el. Én ma sem vallom be, hogy tudtam tarokkozni vagy alsózni és sok értékes órát mentettem meg ezzel a szerénységgel. Hidd el nekem, hogy a pap önnelveléséhez a kártyázni tanulás semmiképen nem tartozik hozzá; viszont elsőrendű önnelvelő tényező az ellenállás a kártya húzó erejével szemben.

A lelki élet problémája.

Igazság szerint ezt kellett volna első helyre tennem.

A szeminárium rendezett, pompásan folyó lelki életének három hatalmas elősegítő tényezője van: a napirend, amelybe az egyes lelki élmények időhöz kötve beleágyazva, s még csak el sem lehet felejtetni vagy elkerülni, mert a csengő szól és az egész ház azt csinálja; — a spirituális úr állandó örködése, irányítása, jópéldája; — a közösség óriási magával sodró ereje. Amint kitör a vakáció, mind a három tényező mintegy varázsütésre kikapcsolódik és félreáll és marad egyedül a negyedik: a kispap egyéni jámborsága és lelki élet igénye.

Bizony, a legfontosabb és legnehezebb vizsgáját ezen a téren állja a kispap a szünidőben. Pedig ez a vizsga annál fontosabb, hiszen a vakációra induláskor ugyanúgy hagyja el az ember a szemináriumot, mint majd a felszentelése után, ha az első dispositiot kezében lobogtatva, megindul az első papi állomáshelyére. Akkor majd ugyanígy magára hagyatva, önnön lelkiségére utalva áll, s bár az ordo kegyelmeitől erősítve,

mégis hamarosan arra a vágányra zökken, amelyen kispap korában a vakációkban járt.

A püspöki városban maradt a lelkiatyád, aki az elmúlt éven át vezetett. Most mihez kezdesz? Nem lesz lelkiatyád egész nyáron át? Nagyon megsínylenéd. Amint hazaérsz, *egyik legelső utad lelkiatya-szerző körút legyen* a városban. Azt ajánlom, hogy egyenesen a falu vagy város plébánosához menj és őt kérd meg, hogy vezessen lelkiileg a nyáron. Ne a barátkolostorba csengess be, ne szerzetes lelkiatyát válassz! Ha majd kápláni kinevezéssel beállítasz az egyházmegye egyik falujába, ott nem fogsz kolostort találni és a lelked vezetését másra nem is bízhatod, mint a plébánosodra, hiszen elérhető területen belül ketten vagytok papok. Próbáld meg már a kispap-vakációban, hogyan ízlik a plébános úr lelki vezetése. Ennek a választásnak az az előnye is meglesz, hogy ez a gyakorlati életben gyürkőző ember esetleg egészen új távlatokat nyithat a lelkedben, új problémákat érinthet, új mélységeket tárhat fel, amelyekre eddig nem is gondoltál.

Napi szentmisehallgatásod meglegyen akkor is, ha komoly nehézségeket kell talán legyűrőd az érdekében: távolságot, korán kelést, rossz időt. Hiszen pap korodban naponta misézni fogsz és még betegen is elvándorogsz a templomba, hogy az előírt istentisztelet el ne maradjon. Hozz áldozatokat a napi szentmiseért!

Mindennap járulj a *szentáldozáshoz*. Mint Krisztus papja, naponta misézel és áldozol majd, s gyónni talán csak havonta egyszer vagy kétszer mehetsz. Erőtéljes lelki önállóságra kell nevelned magadat a vakációban. Két hetinél sűrűbben ne menj gyónni, mert ez a papság átlagos szentgyónást végző ideje; közben igyekezzél három hetet is kihúzni a következő gyónásig. A szemináriumban hetenkint gyónó üvegházi virágokat egy-kettőre letöri az élet kegyetlen zordonsága, ha káplánhelyükön heteken át nem jutnak gyónáshoz és elfeledték önállóságra nevelni a lelküket. — Áldozzá! naponta és ne legyen semmi ok, amely meggátolná csak egyszer is a szentáldozásodat. Mindig komoly előkészület előzze meg és mindig komoly hálaadás következzeik utána. Igénnyé kell fejlesztened magadban a szentmise hivatalos szövegén túl is az egyéni készsülést meg a magad ájtatosságából végzett egyéni hálaadást.

Minden szentáldozásod intím találkozás az Úr Jézussal, akit minden alkalommal örömmel üdvözölsz itthon, miután a szemináriumban olyan közel kerültél hozzá...

Reggeli imád és esti imád keretesse a napot. A reggeli ima keretében történjék a programkészítés: mintegy az Isten színe előtt, felelősséggel gondold át, hogy mit akarsz csinálni egész nap és szándékaidra az Úr áldását, véghezvitelükre segítségét kéred. Hányszor előfordul majd, hogy egy-egy, talán régóta szeretettel melengetett programodat a reggeli ima éles fényében nem találod többé olyan csábítóan szépnek, s végül is elveted, mert úgy érzed, hogy nem kísérné az Isten áldása...

Az esti imádnak két nagy gondolata szántja végig az egész napodat. Míg visszaemlékezésed során végigkíséred magadat gondolatban az egész napon és felidézel minden történést, állandóan jobbra-balra osztogatod, rendezgeted az élményeidet: jobbra a jók, balra a rosszak, a bűnök sorakoznak. Mély hálával köszönsz meg Istennek minden jót, minden sikert, eredményt, segítséget, ajándékot, amellyel ma újra gazdagodtál és a papi szív igaz köszönetével állapítod meg, hogy újra fejlődöttél valamit... Azután odahajolsz a bűneid fölé, megvizsgálod, megíráztatod őket, keresed a gyökereiket, nem újabb arcú kísértés-e, nem félelmetes távlatú új veszedelem-e; megnézed a bűnök forrását és komoly elhatározásokat teszel, végül mély bánattal bánod őket és teszed meg erősfogadásodat. A vakációban ez az esti lelkiismeretvizsgálat időtartalomban is, az ellenőrzés mélységében is jelentősen bővül, hiszen sokkal több és sokkal idegenebb benyomások között élsz, sokkal inkább kitéve minden veszedelemnek. Annyival alaposabbnak és tartalmasabbnak kell lennie a vakációi lelkiismeretvizsgálatodnak az évközi szemináriumnál, mint amennyivel mélyebb és felelősebb a pap lelki ellenőrzése a kispapénál. *A vakáció lelki élményei már nem kispapi, hanem papi élmények!*

Állítsd be napirendedbe a mindennapi *elmélkedést*, és ne engeddd, hogy bármi félretolhassa a programodból. Ma gyakorlatilag úgy van, hogy a szeminárium szigorúan megtartatja naponta a félórás *elmélkedést* és elengedhetetlenül szükségesnek tanítja, viszont a papságnak idekint csak egy része *elmélkedik*. Nem tudja a szeminárium komoly igénnyé nevelni az ifjú levitákban az *elmélkedést*, olyan igénnyé, amely a papot

is lenyűgözi. A szünidői törekvésed a napi elmélkedés érdekében elsőrendű előkészítés az első papi esztendőre. Ne hagyd el magadat! — Persze, az elmélkedésed érdekes legyen és vonzó: szellemi és lelki élvezetet jelentsen. Ne sablonos elmélkedési könyvet végy a kezedbe és unottan botladozd végig a napról-napra részletesen kidolgozott, szájadba rágott szövegeket. Beszéld meg a spirituális úrral vagy a lelkiatyáddal, hogy a katolikus Egyház melyik nagy szellemének melyik művét vidd haza magaddal és elmélkedd át a nyár folyamán. Ha sablon-könyvek helyett élményszerű könyveket kaptak volna kispap korukban vakációs anyagul, akkor ma is több pap elmélkednék.

Magam tapasztalatából ajánlom neked, hogy minden reggel vedd elő a Szentek élete aktuális kötetét, és figyelmesen olvasd végig belőle a mai nap szentjének történetét. Parányi kis lépés a szentek egyességének öntudatosítása felé; de én nagy élménynek találtam és komoly hasznát láttam.

Istenem, mennyire fontos, hogy a vakációdban töretlen lelki élettel tudj szolgálni az Úrnak! Ha mindjárt az első év végén nem menne is, el ne veszítsd a kedvedet. Másodév utáni vakációd már majd jobban sikerül és minden további még jobban sikerül, és a legutolsó kispap-szünidőd már egészen a nagy ugaron dolgozó pap életstílusát fogja a jövőből visszatükrözni.

Látod, az ember azt hiszi, hogy néhány egyszerű gondolatot megpendít a vakációról és bármennyire röviden fogja és sűríti is, milyen hosszú levél kerekedik belőle!

Bizony, a szabadság problémája, az idő problémája, az emberekkel való érintkezés problémája, a hivatásnak, az önnevelésnek, a lelki életnek problémája alaposan megizzasztja és megdolgoztatja az embert. Mennyi feszítő erő! Mennyi feladat! Mennyi gyönyörű élmény! Micsoda nagystílusú fejlődési alkalom!

Még mindig félsz a vakációtól? Hiszem, hogy megérezted, mennyire próbának, életvizsgának ideje, mennyire az eljövendő papi életed előkészítő ideje és lelkes örömmel készülsz rá majd a jövőben, és a benyomásait és élményeit ősz elején lelkigyakorlatos komolysággal dolgozod fel. Hiszen minden vakációd fölé dobogó szívvel, nagy várakozással hajol oda a pap, aki

belőled lesz és mintha tükörbe nézne, próbálja megkeresni
eljövendő sorsát...

Ura légy, mestere légy a vakációnak, és mestere leszel
majd a papi életnek is!

28. Egy pillantás a jövőbe

„Spera in Deo ...”

Kedves Testvér!

Krisztus mondotta: „...kősziklára fogom építeni Egyházamat és a pokol kapui nem vesznek erőt rajta.” (Mt. 16, 18.)

A legnehezebb történelmet éljük. A pokol fejedelme talán soha még az emberiség eddigi történelme során ilyen óriási erőket nem vonultatott fel Krisztus Egyházának megsemmisítésére. És amikor ügylátszik, hogy az Egyház minden eresztékében recseg-ropog, amikor híveit a föld minden pontján elnyomják, sok helyen véres üldözéssel halálra keresik, amikor a kereszténységet megcsúfolják s mint elrontott játékszert dobják félre a nagy világnézeti eretnokségek fejedelmei, amikor Krisztus földi helytartójának életéért és épségéért is aggódnunk kellett, végtelenül megnyugtató újból és újból elismételni Krisztus szavait. Beléjük kapaszkodva megpihen a riadt lélek és bizalommal néz a jövőbe.

Persze nem szabad többet belemagyaráznunk a szentírási szövegbe, mint amennyit az kifejezni akar. Hogy a pokol kapui Krisztus Egyházán erőt nem vesznek, ez nem jelenti azt, hogy egy borzalmas keresztényüldözés nem tizedelheti meg világszerte és talán évtizedekre nem szoríthatja vissza katakombákba az Egyházat. Azt sem jelenti, hogy esetleg a magyar katolicizmust átmenetileg el nem nyomják, vagy hogy az európai kereszténység nem éli meg nagy válságát ebben a világháborúban. Hiszen az Egyház Afrikában is él és Amerikában és Ázsiában és Ausztráliában, és akik történelemlátó szemmel nézik az eseményeket, azok már évtizedekkel korábban megéreztek és mondták is, hogy az Egyház óriási ütemmel fokozott missziós mozgalma nemcsak diadalmas új hódítás Krisz-

tus számára, hanem talán történelmi biztosítása is az Egyház fennmaradásának egy Európát sivataggá tevő borzalommal szemben.

*A kereszténység nincs Európához kötve, ahogyan a Szent-
atyja sincsen kimondottan Rómához kötve.* Még csak a fehér
faj sem sajátíthatja ki magának a kereszténységet, hiszen a
színesek többen vannak és a világ kétmilliárd-kettőszázmillió
lélekszámának mindössze egyötöd része: körülbelül négyszáz-
millió a katolikus. Ki tudja, nem tolódik-e át a kereszténység
hordozásának szent feladata a jövőben a színesekre? Annál is
inkább, mert nézz csak körül a világon és a fájó szívvel valld
be: mi, fehérek, mit csináltunk Krisztus gyönyörű vallásával!
Hogyan eltorzítottuk, mennyire meg nem értettük! Nézd az
európai kultúrát, amelyet a kereszténység alapozott, a keresz-
ténység tett naggyá és gazdaggá, mennyi benne ma a keresz-
ténység? Nézd a fehér emberfajtát, a latin, a germán, a szláv
népeket, meg mind a többi, akiket a kereszténység tett az
egész világ mestereivé, vajjon életükben, gondolkodásukban,
erkölcsaikban van-e még kereszténység? Vakmerő szó lenne
azt mondani, hogy az európai kereszténység a maga meghami-
sított, elferdített voltában megérett a pusztulásra; de én nem
tudom, vajjon a színesek nem lennének-e őszintén és jobban
keresztények, mint amilyenekké mi tudtunk válni?...

Félelmetes, az egész földet rázó világválság tombol fölöt-
tünk. Benne állunk egy olyan történelmi viharban, amilyent
soha még nem látott ez az öreg földgolyó. Jó lenne jövőbe
nézni, jó lenne tisztán látni. Ki tudja, mi vár reánk?

Keresztény Magyarország... Szent István alapította, a
Boldogasszony védelme alá helyezte, Szent Imre herceg, Szent
Margit királykisasszony, Szent László, a lovagkirály védelmezik.
De ki látja Isten gondolatait? Ki sejtheti, ki értheti terveit?
Énnekem szent meggyőződéseim és szilárd reményem, hogy a
nemzet megússza ezt a válságot és megerősödve kerül ki majd
belőle. De hogy addig mi mindenben megyünk keresztül és hogy
ez a mai nemzedékünk, a mai intelligenciánk, a mai papságunk
túléli-e a vihart, ki tudja? Minden jel arra mutat, hogy a meg-
próbáltatásoknak nem vagyunk a végén, sőt igazán még csak
most kezdődnek el számunkra. S míg szilárd bizalommal hisz-
szük Isten segítségét, s míg bizton tudjuk, hogy Krisztus Egy-

házán erőt nem vehet a Sátán, ugyanakkor a magunk kis világában számolnunk kell minden eshetőséggel és felkészülnünk a legrosszabbra is.

Nézd a történelem váltógazdaságát. Az *individuális és a szociális elv: az egyéniség és a közösség elve váltakozik benne*. Egy-egy politikai és vele kapcsolt gazdasági rendszer forradalmi erővel jön, aztán átveszi az irányítást, aztán a maga képére formálja a világot és beledolgozza mindazt, amit a tarisznijában mint ujságot hozott, aztán lassan elterpeszkedik, megkövéredik, megöregszik és megérett az elmúlásra. És akkor jön forradalmi erővel az ellentétes elv új ruhában, új névvel, félrelöki az öreget és most ő épít új világot, hogy egy évszázad múlva előregedve őt is lomtárba dobják.

A tizenkilencedik század közepén a nagy francia forradalom nyomán lassan életbíróvá érett liberalizmus volt a forradalmi fiatal elv, amely félredobta a rendi formát és minden, a középkorból fennmaradt kötöttséget és az egyéni szabadság elve alapján ígért új világot. Emlékezzél a magyar negyvennyolcasokra: a világmegváltó liberalizmus nevében törtek előre. A liberális elv győzött is, átvette uralmát a világon, megépítette a maga gazdasági rendszerét és kidolgozta filozófiáját. Fél évszázad múlva már mutatkoztak az elhízásnak induló, nagyon is önmagával elégedett rendszer súlyos hibái: mind szellemi, mind anyagi téren a zsidóságnak óriási előretörése és ennek nyomán bizonyos életművész materializmus kialakulása, gazdasági téren a kapitalizmus felnövekedése, s vele kapcsolatban a munkásság erőinek végsőkéig való kizsákmányolása. A lassan megöregedő liberalizmus gazdasági alapon robbantotta ki az első világháborút. Az ezt követő emberi nyomorúságból született meg az ellentétes pólusú elv forradalmi mozgalma, amely élesen hadat üzent a fennálló liberális rendszernek. A bolsevizmus, nemzetiszocializmus, fasizmus, falangizmus mind ennek az új közösségi elvnek megjelenési formái, s a színeződésük a szerint más, amint nemzeti vagy nemzetközi alapon állnak. Valamennyi a totális állameszmével, vasvesszővel nevelte a népeket és diktátor irányítása mellett egy párt uralmán át teremtette meg új világát. A jobboldali és a baloldali totális rendszerek gyakorlatilag áthidalhatatlanul messze látszanak állni egymástól, világnézetileg azonban éppúgy,

mint a gyakorlati eszközeik alkalmazásában mégis sokszor találkoznak. Nem csoda. A szociális elvből kiindulva egyik jobbra, másik homlokegyenest ellenkezőleg balra tér; ámde a haladási irányuk nem az egyenes vonal, amely 180 fokos szögben egyre távolabb vezetné őket egymástól, hanem a lefelé ívelő körvonal, amely a két alapjában ellentétes mozgalmat végül is találkozássra vezeti.

A történelem tanúsága arra oktat, hogy minden új mozgalom hoz egy csomó forradalmi vadhajrást, amelyre az első időkben van csak szükség, míg uralmát megszilárdítja, akkor aztán eldobálja, lenyesegeti őket és miután megvívta elkerülhetetlen háborúit, hozzálát az építéshez. Elvei között vannak konstruktív, nagyszerű újítások és vannak súlyos tévedések. *Időt álló, történelmet bíró, és az emberiség kultúrkincstárába belekerülő csak az lesz belőlük, amelyet végül is átvesz, megkeresztel és az életbe beleépít az Egyház.* Valamennyi „izmus” hoz olyan megszívlelendő újításokat, amelyek a keresztény világnézetbe beleilleszthetők, sőt elvileg éltek már az evangéliumban és az Egyház tanításaiban századok vagy évezredek óta. Mindezeket idővel átfésülve, az Egyház fogja a maradandóság pecsétjével ellátni. Ezzel szemben mindaz az újítás, amely egyházellenes vagy amely a kereszténységgel össze nem egyeztethető, ha erőszakkal évtizedeken át fennmaradna is, önmagában hordja pusztulásának gócait és akár békésen, akár későbbi újabb forradalmi megmozdulások elsöprő hatása alatt, el fog tűnni a történelemből.

Új eszmék, új formák, új mozgalmak jönnek-mennek, harcolnak, kimúlnak. Ez az ember történelme. Magasan fölötté áll az Egyház, amelyen erőt nem vesznek a pokol kapui. Nem feladata, hogy a történelmet vezesse. Az evangéliumot hirdeti és benne az időt álló Tanítást adja minden időknek és népeknek, Istent kiáltja és nyújtja, s az embereket az örök boldogságra vezetni igyekszik. *Minden, ami az Egyházzal ellentétben, elmerül az idő tengerében; de megél és megmarad mindaz, amire az Egyház ráteszi kezét.* Így volt kétezer éven át, így lesz ezúttal is.

De közben vér, gyűlölet, pusztulás. Talán kultúrák pusztulása, talán népek és országok elenyészése, talán nemzetek

végső veszedelme. Ki tudja? Behúnyt szemmel bízunk az Istenben, de nem tudjuk, hogy mit akar és mit enged meg az Isten.

Mi a magyarság sorsa? Ki tudja?

Mi lesz a magyar kereszténységgel? Ki álmodja meg?

A magyar katolikus papság jövő problémáit ki mutatja meg?

Egy bizonyos. *Az Úr keze rajtunk, és nem történik semmi olyan, amit Ő ne tudna és meg ne engedne; és a legnagyobb rosszból is csodálatos bölcsesége ismeretlen jókat fog kihozni.* Nincs tehát más feladatunk, mint behúnyt szemmel átadni magunkat Isten kezébe, és minden körülmények között jó eszközének bizonyulnunk.

Testünkön tombolt a háború. Súlyos bombázások, városok lövetése, ellenséges seregek dülása vérrel itatta a földet és hány katolikus papnak életét is követelte! *A halálra minden pillanatban készen kell állnunk.* S ugyanakkor nem felednünk, hogy példaadó bizalmat és erőt képviselünk; a mi személyünk maga bizalomforrás a híveink számára. Nincs olyan ember, aki a bombaszőnyeg közepén meg ne remegne, mert az idegéletet élő állat-ember retteg bennünk a veszedelemtől. Ha valaki fél a bombatámadás alatt, az nem szégyen. De a félelmet mutatni vagy hatása alatt cselekedni, súlyos hiba. A lélek úr a test fölött, s ha reszketnek is az idegeid, az arcod nyugodt legyen és imádkozó hangod ne remegjen. Kitartunk! Kiálljuk! Kibírjuk! Ezt hirdetjük, és viselkedésünk is ezt a rendíthetetlen bizalmat és makacs erőt kell, hogy sugározza. Mindennapi imádban benne legyen: Uram, segíts, hogy paphoz méltó módon bátor tudjak maradni! S ha jön a halál: nos, ez a legyszerencsébb megoldása a papi életnek és mint külön ajánlékot kell Istennek megköszönnöd, hogy ilyen egyszerűen és olcsón szabadulsz ebből a mai, cseppet sem kíváncsú életből. (Ez ne cinikus kijelentésnek hangozzék. Isten akaratán való tökéletes megnyugvással kell vállalnunk életet vagy halált. S hogy ma az élet nehezebb, mint a halál, abban te sem kételkedel.)

Befejeződött a háború, *az élet megy tovább, az Egyház él tovább, Krisztust tovább is hirdetni kell és a papnak tovább is dolgoznia kell.*

Egy bizonyos. A háború előtti világ elmúlt, s nem tér vissza soha többé. Még ha a régi rendszert elevenítenék fel, annak is új lenne az arca, a hangja, a belső tartalma. Ismeretlen új világ számára kell tehát munkára felkészülnünk.

Ha visszatér a *liberalizmus*... Hiszem, hogy sokat tanult az elmúlt súlyos évek gyötrelmeiből a rendszer is, az emberek is, maga a zsidóság is. Hatalmas szociális újításoktól az új liberalizmus sem zárkózhatik el. Az Egyházzal együtt tudtak dolgozni a multban, bár lehetőleg kicsiny területre iparkodtak összeszorítani, és szellemi meg világnézeti irányításukkal lép-ten-nyomon lerontani mindazt, amit az Egyház a lelkekben nagy fáradsággal felépített. Az új rendszerben végleg elsodródik kezünkről az egyházi vagyon. Ne sajnáld! Ne sirasd! — Mert ámbár történelmi felelősséggel Szent István király óta kezén levő vagyonról a magyar katolicizmus le nem mondhatott; viszont, ha erőszakkal megfosztják tőle, nem fog alapjában megrendülni, hanem szembenéz a szegénységgel. A papok nem lesznek többé földesurak, hanem vagy az egyház-községek alkalmazottaiként szerepelnek, vagy szellemi, esetleg testi munával maguk keresik meg majd a kenyerüket... Minden megoldás elképzelhető és minden megoldásban megtaláljuk a helyünket. A mai kispapság ne álmodozzék kanonoki stallumról mint vagyontömből, sem jól dotált beneficiumokról, hanem készüljön fel lélekben a szegény pap sorsára, és ugyanakkor tanuljon valami kenyérkereső mesterséget, vagy szerezzen olyan oklevelet, amelynek segítségével énn tudja tartani magát és templomát. A lelketek telve legyen ideális buzgósággal, s az életetek a legreálisabb előkészületet mutassa minden eshetőségre.

(Arra gondolatban se számíts, hogy a zsidóság hálából majd a papság mellé áll, mert a nehéz sanyargatás óráiban a katolikus Egyház volt az egyetlen, aki bátran fel merte emelni szavát az emberi bánásmód érdekében. Ez nem azért történt, hogy a zsidóságot magunknak lekötelezzük; püspökeink ugyanígy kiálltak volna a legszegényebb proletárok védelmében is, hiszen nem haszonlátás, nem anyagi számítás, nem is különösebb rokonszenv indította tiltakozásra őket, hanem Krisztus parancsa, amely ránk bízta a szeretettörvény kezelését. Visszontszolgálato! tehát nem várunk és nem fogadnánk el. Az

új liberális rendszerben kezünkben az evangéliummal, a potestas sacerdotalist magunkkal hordozva, csupaszon állnánk, s csak azzal törődnénk, ami egyedül fontos: az Ige szolgáltatásával.)

Ha *kommunizmus* jönne?... Súlyossá tenné az átmenetet az a tény, hogy a kísérletet nem a jóindulatú, de tisztán földi látókörű és nem államvezetésre felkészült magyar kommunisták csinálnák meg, hanem kezdettől belekapcsolódnék az inter-náló táborokból hazatért zsidóság, amely a maga félelmetes ószövetségi bosszúállásával igyekeznék sokszorosan megtorolni a rajta esett sérelmeket. A katolikus pap ebben az esetben visszavonul a templomába és ugyanúgy hirdeti az evangéliumot, mint eddig, ugyanúgy misézik, gyóntat, kereszttel, esket, mint eddig, látogatja a betegeket, vigasztalja a szomorúakat, tanítja a tudatlanokat. Nekünk semmiféle rendszer színe előtt nem kell semmit visszavonnunk abból, amit addig tanítottunk, nem kell áthangolnunk a munkánkat, nem kell tévelygőket büntetnünk és tévedésünkért alázatosan Canossát járnunk. Isten ugyanúgy áll a kommunista fölött, mint áll a polgár, a nyilas, a bolsevista fölött és az evangéliumon egy betűt sem kell, nem szabad változtatnunk senki kedvéért.

Természetesen fokozatosan vigyázni kell arra, hogy a *papság a napi pártpolitikától távol álljon*. A régi pap-képviselők vonuljanak félre, a politika régi harcosai vegyék kezükbe a Szentírást és a pap legyen az, amire felszentelésekor küldetést kapott: lelkek vezetője Istenhez. Ezt semmiféle irány el nem tiltja, semmiféle kormány meg nem akadályozza. Persze, hogy lesz sok személyi üldözés, börtön, ítélet, büntetés. De ezt az Egyház kétezer éve ismeri, csak a mi számunkra új és kellemtlen. Keresztelő Szent János jár előttünk és tarsusi Pál és vértanúk meg hitvallók sok-sok ezrei. Eggyel több lesz a számuk...

Ha *forradalmak* dúlnak végig az országot?... Irtam róla egyik korábbi levelemben, hogy minden forradalom, akár jobbszélen jár, akár a balszélen, első mozdulatával a papságot igyekszik letépni a nemzet testéről, hogy a pásztor nélkül maradt nyáját könnyebben kezébe kaparinthassa. S ha fellángol a forradalom tüze, akkor a híveiért felelős pap a hajóskapitány, aki utoljára hagyja el a megsérült hajót. Ha *forradalom* vagy

ellenség közeledése miatt kiűritenek egy falut, akkor hível után elmehet a pap is; de ha a hívei ott maradnak, akkor ő sem menekülhet. Hogy is hagyhatná Krisztust pogányok prédájára az üres templomban? Hogy is hagyhatná híveit, akiket rábízott az Úr, kegyelmi eszközök nélkül, gyónás nélkül, mise nélkül, haldoklók olaja nélkül? Emlékezzél a „Quo vadis?” fenséges jelenetére, amikor a római üldözés elől menekülő Szent Péter apostolnak a város határában vízióban megjelenik a keresztet hordozó Krisztus: Mivel elhagytad a nyájamat, amelyet rád bízam, én megyek Rómába, hogy újra keresztre feszítsenek! ... *A pap maradjon a helyén és ha kell, haljon meg a helyén.* Ma ezer és ezer értékes ember hal meg óránként; miért érne többet az ő élete azokénál? A katonák ezrével hullanak a harctereken; az Úr katonája miért félne a haláltól? A katolikus Egyháznak csodálatos hősi sorozata van vértanúkból, akik Krisztusért szenvedést, halált vállaltak, és az Egyház nem gyászolja, hanem ünnepli őket, örül nekik! *Egy elmenekült papnál, aki idegenben, mások nyakán tengődik s várja a sorsa jobbrafordulását, nagyobb erő egy vértanú pap, aki emelt homlokkal nézett szembe a hóhéraival.* A nemzet számára is, az Egyház számára is hűsz elmenekülttel felér egy mindhalálíg helytálló hőse az eszmének.

Ezt persze könnyű leírni így, békés szobában, csendesen kattogó írógép mellett. Látnod, én nem tudom, hogy ha az én számomra elérkezik majd a döntés órája, lesz-e erőm hozzá, hogy helytálljak mindhalálíg vagy bujkálva elfutok-e én is, hogy az életemet mentsem? ... Hiszen a lélek kész, de állja-e majd a próbát az idegrendszer, nem törik-e le az ember a pánik sodró hatása alatt? Évek óta a mindennapi imámban benne van könyörgésem az Úrhoz, hogy mint Krisztust az Olajfák-hegyén, erősítsen meg majd az én órámban, hogy paphoz méltó módon maradni tudjak a helyemen és a vértanúhalálíg bírjam a reám mért papi sorsot. És hiszem, hogy erőt ad majd az Isten. Non confundar in aeternum ...

A háború borzalmait ez a nemzedék nem fogja kirázni az idegeiből soha. Belövések, bombázás, utcai harcok, vér, halál ... De soha olyan közel nem láttuk az Istent és nem láttuk a fölénk terülő gondviselő kezét. A kollégium és két bérháza tizenhét belövést kapott és ablakkárokat meg néhány jelenték-

telen sérülést leszámítva, épen megmaradt. Bomba verte át a tetőt és nem robbant föl, gránátok ásták bele magukat a legfelső emelet padlójába és döglötten fekve maradtak, aknák hulltak le a falról és túrték, hogy beledobjuk őket a Dunába. Csodálatosan örködött az Isten, őrizett Szűz Mária és Szent Imre herceg. *Ezeknek a rettentő heteknek emléke lassan elmosódik majd: de kiemelkedik belőlük és megmarad a hála az Úr iránt.*

A keletről reánk zúduló ellenség végigharcolta a magyar földet. Elrettentőnek, barbárnak, mindent pusztítóknak hirdette őt a propaganda. És a magyar katolikus papság, a keleti szélek ijedt menekültjeit kivéve, egy szálig a helyén maradt. *Úgy maradtunk itt, vértanúságra, deportálásra, minden szenvedésre elszánva, mint a halál jegyesei.* — Ha kínzásra, halálra gondoltunk, két imádság kelt a szívünkben: azért imádkoztunk, hogy paphoz méltóan viselkedjünk a megpróbáltatás óráiban és azért, hogy az igazi vértanúság ajándékát adja meg az Úr: hogy a katolikus hit iránti gyűlöletből emelje ránk kezét az ellenség. — Ha deportálásra fordult a gondolatunk, a trinitáriusok és mercedáriusok hősieis önkéntes rabszolgaság-vállalása emelkedett elénk példaképnek. Vállaltuk, hogy a pap helye a hívei között van, hogyha már nem misézhet, áldoztathat, legalább meggyóntassa őket, s szavával, példájával, a szeme villanásával erősítse és tartsa bennük a lelket... Aztán az Egyház misszionáriusaira gondoltunk, akik önként mennek a pogányok földjére lelkeket menteni. Ki tudja, hogy a keleti pogányság megváltását nem a deportált katolikus papság hordozza-e?... A pap nem helyhez kötött ember és nem a kényelem puha embere. Az íróasztalom, a könyvtáram, a kényelmes lakásom mind a mai életformám kerete; de ha a vándor misszionárius sorsát írja elélem a jövőben az Úr, mondhatok-e mást, mint hogy legyen meg az Ő szent akarata?...

A legnagyobb meglepetése a súlyos történelmi fordulatnak az a tisztelet volt a számunkra, amellyel felsőbb parancsra a templom égnek mutató tornyára és az Isten reverendás emberére néztek a legyőzőink. A legkevésbé sem vártuk, hogy éppen a pap legyen mentes igazoltatás alól, elfogatás alól, robotmunka alól. De vettük a tényt, mint Isten rendelését. A váratlanul nyert szabadságot igyekeztünk a híveink lelkének

gazdagítására, no meg gyógyítására felhasználni. A Gondviselő útjai kifürkészhetetlenek.

Új világ jön, új életforma. Én hiszem, hogy valami jobb a réginél: valami, ami magában egyesíti a liberalizmusból az időt álló értékeket meg a totális mozgalmak új kincseit. Hiszem, hogy Krisztus földi helytartójának mindig erősebb és döntőbb szava lesz a világ sorsának irányításában és hogy a kereszténység óriási arányú hódításokat fog tenni a közeljövőben.

Akárhogy is lesz, az új papságra nagyjelentőségű feladatok várnak. *Tinektek különbeknek kell lennetek nálunk.* Többet kell tudnotok, az életet jobban markolnotok, a kereszténységet tisztábban és hűségesebben képviselnetek. Imádságos lelketek mélyebb, mint a mienk. Initiatív erőtok átütőbb, gyakorlati érzéketek fejlettebb, szuggesztív hatásotok mélyebb és mozgatóbb. Az új világrend építésénél, az alapok lerakásánál ti lesztek ott és nektek kell az evangélium tégláit oda nyujtanotok, hogy a jövő világrendjéből ki ne felejtődjék.

Tiszta szemmel, nyugodt lélekkel tanuljatok a jövőbe nézni. A történelem szálai végső fokon Isten kezében futnak össze és a földön mi sem történik, amiről Ő ne tudna s amit történni ne engedne. Higgyetek az ember életébe állandóan belejátszó természetfölötti csodás elemekben. Ez a hit fenntart, ez a remény átsegít minden szenvedésen és minden veszedelmen.

A világháború felszámolása után megint az Egyház, a népek tanító mestere veszi át majd a lelkek irányítását. Felépülnek a dómok, templomok, kolostorok, a sok százezer családi ház és lesz megint Veni Sancte és lesz Te Deum, lesznek mosolygó esküvők, boldog keresztelők, gyermektömegek jönnek az elsőáldozáshoz és jóságos arcú püspökök szolgáltatják ki a bérálás szentségét ünnepi ruhába öltözött százezreknek. Simogató szeretettel veszik körül újra az öregek az ő papjukat és a fiatalok a rajongók pillantásával indulnak utána. Újra szólnak majd a harangok és szólnak az Egyház himnuszai s

betölti a földet a zúgó diadalének: Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat!

Hiszel-e benne?

Spera in Deo. Bízzál Istenben és a lehetetlennek látszó is valósággá válik!

Búcsúszó

„Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto...”

Végére értem a könyvemnek.

Azok a hónapok, amikor ezek a levelek készültek, a magyar történelem legsúlyosabb, sötét időszaka voltak. Légi-veszély, zavaró repülés, légi tevékenység fölöttünk és benne az idegeinkben... A háború közeledett... Aztán ránk tört... Aztán átgördült fölöttünk, mint piszkos hullám a balatoni fürdőző fölött... És amikor elhoztam a karácsonyra meg nem jelenhetett könyv kéziratát a kiadótól, rajtunk áll az orosz megszállás és előttünk sötét függöny takarja a kiismerhetetlen jövőt.

Ki láthat a függöny mögé?

Ki értheti Isten szándékait?

Feszült idegekkel, aggodalmas szívvel, ezer gondban ült írógépe mellett a nehéz idők dolgozó papja és írta, írta leveleit a teológus testvéreknek a földön vándorló papról.

Nem átfogó, mindent magában foglaló, alapvető könyvet akartam írni. Csak felmarkoltam egy csomó gondolatot és tapasztalatot és minden cicoma nélkül, egyszerűen csokorba fogtam őket számotokra. Sok minden hiányzik a könyvből. A kritika sok fogyatékoságát a szemére vetheti. De azt meg kell hagynotok, hogy életize van és hogy — igaza van.

A szeminárium ablakán bekiált a Krisztus ugarán dolgozó.

Testvérek, egyet, csak egyet kell ebből a könyvből megértenetek és a lelketekbe rögzítenetek. Az élet legíőbb igazsága: hogy Isten a fontos és semmi más!

Nem számít, hogy ki milyen rangot és címet visel. Nem számít, hogy milyen őrhelyen áll. Nem számít, hogy vagyonnak ura-e vagy a félévi fizetéséből tudna csak új reverendát csináltatni magának. Nem számít, hogy híres ember vagy név-

telen dolgozó. Az sem, hogy egészségtől, erőtől duzzad-e vagy nehezen vonszolja beteg testét. Csak egy számít. Hogy *fanatikus szeretet éljen lelkében Krisztus iránt, aki őt apostolának hívta el; és hogy egész élete beletorkoljék a Krisztus szolgálatába.*

A pap életének egyetlen célja: Isten dicsősége.

„Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto!”

Ne legyenek álmaid, vágyaid, ne tudományos, sem társadalmi, sem egyéb, a földön vonuló ambícióid. Egyetlen álmod legyen: hogy te is előmozdíthasd a magad erejével a lelkekben az Isten dicsőségét. Egyetlen vágyad: hogy Isten hódítson a lelkek világában s hogy Őt minél többen süvegeljék. Egyetlen ambíciód: hogy töretlen, hűséges szolgálat után magad is átmehess az örök boldogság kapuján, ahol annyi lelket irányítottál át egy papi életen át.

Az ősmagyar, ha leütötte ellenfelét, azt mondta: Szolgám leszel a másvilágon, ezért küldelek magam előtt! — A pap Istenhez irányított lelkek légiónját küldi maga előtt az üdvösségbe; de ezek nem szolgái lesznek, hanem drágakövek az ő koronájában.

Előtted terül az élet, rajta kanyarog az utad. Menj, ahová Isten küldött, dolgozzál ott, ahová állított, végezz el minden munkát, amelyet a kezedre bízott, vezesd hozzá a lelkeket, akiket a kezed ügyébe sodort. Névtelen, egyszerű apostol.
De A P O S T O L!

A kántorbőjtök fohászkodó szellemében fejezem be leveleimet: adjon az Úr az ő Egyházának sok papi hivatást, sok derék, jó papot!

Tartalom

Előszó — — — — —	3
Lépcsőima — — — — —	6
1. A pap szentmiséhez öltözködik — — — — —	7
2. A papi hivatás (Introibo ad altare Dei) — — — — —	14
3. A pap küldetése (Introibo ad altare Dei) — — — — —	30
4. A kispap (. . . ad Deum, qui laetificat iuventutem meam	41
5. A pap és az ember (ad Deum, qui laetificat iuven-	
tutem meam) — — — — —	57
6. Versenyben állok Istennel! (ad Deum, qui laetificat	
iuventutem meam) — — — — —	70
7. Fölöttem felelősség-úr (Iudica me, Deus) — — — — —	85
8. Alter Christus (Iudica me, Deus) — — — — —	99
9. A pap és a világ (. . . discerne causam meam de gente	
non sancta) — — — — —	107
10. Isten magános embere (ab homine iniquo et doloso	
erue me) — — — — —	117
11. Bort prédikál, vizet iszik (ab homine iniquo et doloso	
erue me) — — — — —	133
12. Az asszony (ab homine iniquo et doloso erue me) — — — — —	140
13. A pap és az asszony (ab homine iniquo et doloso erue	
me) — — — — —	154
14. Józan jámborság (Tu es, Deus, fortitudo mea) — — — — —	167
15. Dinamikus Isten-élmények (Tu es, Deus, fortitudo mea)	180
16. Kísértés tűzében (Quare me repulisti?) — — — — —	191
17. A tékozló fiú (quare me repulisti?) — — — — —	214
18. Aszkézis (quare tristis incedo?) — — — — —	228

19. Devalvált emberek (... affligit me inimicus)	— —	248
20. Az evangélium agitátora (Emitte lucem tuam...)	—	258
21. A Jó agitátora (Emitte lucem tuam...)	— — — —	272
22. Életedet a könyvhöz kötötték (emitte veritatem tuam)		284
23. Nemzetszolgálat (... in montem sanctum tuum)	— —	306
24. Magyar pap: magyar gentleman (... in montem sanctum tuum)	— — — — — — — —	321
25. A pap imádkozik (... in tabernacula tua)	— — --	344
26. Breviárium (Confitebor tibi in cithara...)	— — —	356
27. Gondolatok a vakációról (quare tristis es anima mea et quare conturbas me?)	— — — — —	373
28. Egy pillantás a jövőbe (Spera in Deo...)	— — —	396
Búcsúszó (Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto)	—	407

